GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

Published under the authority of the Government of His Highness the Maharaja Gaekwad of Baroda.

General Editor:

B. BHATTACHARYYA, M. A., Ph. D.

No. LXXXII

श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिता

THE

SÜKTIMUKTAVALĪ

OF

BHAGADATTA JALHANA

Edited with an introduction in Sanskrit

BY

EMBAR KRISHNAMACHARYA

Sanskrit Pathsala, Vadtal

1938
ORIENTAL INSTITUTE
BARODA

Printed by S. V. Parulekar, at the Bombay Vaibhav Press, Servants of India Society's Home, Sandhurst Road, Girgaon, Bombay.

AND

Published on behalf of the Government of His Highness the Maharaja Gaekwad of Baroda by Benoytosh Bhattacharyya, Director, Oriental Institute, Baroda.

Price Rs. 11-0-0.

विषय-सूची

			દ્ધ.
१ प्रस्तावना		• •	G
२ विषयानुऋमणी		**************************************	44
२ स्किमुक्तावली		٠ ؟	–४६३
४ पद्यानामनुक्रमणी			?
५ पद्यानुक्रमण्या अनुबन्धः			४३
६ पद्यानुक्रमण्याः संशोधनम्			88
७ कविनामानुक्रमणी		* • •	४५
८ यन्थनामानुक्रमणी (१)	왕 12 - 일일 왕이 2 - 12 - 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12		۷٥
९ ग्रन्थनामानुकमणी (२)			८३
१० शुद्धिपत्रम्	- 1		24

प्रस्तावना.

जयन्तु कवयो मान्याः स्किरत्नाकरश्रिया। येषां मुखारविन्देषु रमते सा सरस्वती॥ जयन्तु वश्यवचसां कवीनां स्क्यो भ्रवि। यासामास्वादनाचित्ते व्यज्यते स परो रसः॥ जयन्तु ते सहद्याः काव्यामृतनिषेविणः। येषामाह्रादनान्नान्यत् कवीनां स्वकृतेः फलम्॥

अयं खलु निबन्धः सुभाषितसङ्ग्रहेकस्वरूपः स्किमुक्तावलीति नाम्नाऽन्वथेंन ख्यायमानः काव्यामृतक्तिरोणाद्यापि जीवतः कवीन् बहून् श्रुतचरानश्रुतचरांश्च अद्यतनानां सहृदयानां दृष्टिपथे समवतारयन् समाप्नावयंश्च सुभाषितसुधारसेरवगाहमानानिखलान् समुष्ठासयन् सकलसुमनोमनांसि समुपद्शेयंश्चेकेकस्मिन्विषये कवीनामुपवर्णनवैचिञ्यं कमण्याह्वादमुपजनयति सहृदयानाम् । ईदृशा निबन्धाः सदुक्तिकणांमृतकवीन्द्रवचनसमुचयप्रभृतय इतः प्राक्तनाः । शार्क्षधरपद्मतिप्रभृतय इतः पश्चात्तना अपि सन्ति नाम ।

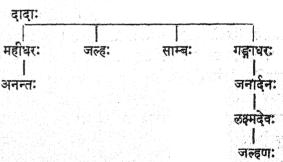
अस्याः सूक्तिमुक्तावल्याः कर्ता जल्हण इति व्यक्तं विज्ञायते । उपक्रमे ह्यस्याः पद्यमिद्म्— 'तेनयं कियते वीक्ष्य सत्सुभाषितसंग्रहान् । सूक्तिमुक्तावली कण्ठकद्लीभूषणं सताम् ' इति । (५. ५.) उपस्थापयितचैतत् जल्हणम् । पूर्वमस्यान्वयो हि समनुवर्ण्यते—'तस्यान्वयेऽभूत् । इत्यादिना 'कीर्त्या यस्ये '-त्यन्तेन पद्यजातेन (५ ५.) अन्तिमश्लोकश्चायमनुक्रमणिकाप्रकरणस्य 'श्रीमता भगदत्तेन जल्हणेन व्यरच्यत ' इति । (७) यदा पुनरादाविवान्तेऽपि दृष्टिः प्रसार्थेत तदा तु निवन्यस्यास्य कर्ता कविवरोऽन्य एव विज्ञायते । तथाचान्ते श्लोकाविमौ—'शाकेऽ-क्राद्रीश्वरपरिमिते +++ जल्हस्यार्थे व्यरचि भिषजा भानुना सेथिमिष्टा ॥ शश्वत्कृष्णमहीपस-प्युद्धेर्वृद्धौनिशानायकः +++ भिषजां वरो विजयते श्रीभास्कराख्यः सुधीः ' इति । (१. ४६३) तदिदं श्लोकद्वयमविहतेन मनसा विमुशन्तो वयमिहैवं संभावयामः—कविरयं वैद्यभानुः जल्हणं प्रीणयन् विरच्य सूक्तिमुक्तविलीमिमं तस्मे समर्प्य तमेवास्याः कर्तारं जगित ख्यापयन् आदौ तस्य वंशमनुवर्णयन् 'तेनेयं कियते +++ स्किमुक्तविली कण्ठकद्लीभूषणं सतास् ' इति तमेव जल्हण-मस्याः कर्तारं कण्ठरवेण प्राहेति । पुरा खळु बहवः कवयः प्रभुं समाराधयन्तः काव्यानि विरच्य तमेव प्रभुं तस्य काव्यस्य कर्तारं काव्यारम्भे ख्यापयन्तः सम्मानिताश्च तेन प्रभुणा धनकनकादिभि-रभूवितिति विख्यातमेतत् ।

किं च सेयं स्किमुक्तावितः आदावन्ते च वैद्यभानुकवेः स्किरत्नैः सङ्ग्रथितैर्विद्यातमाना स्चयतीव कर्तारं वैद्यभानुकविस्। संमुद्रितेव हीयं भाति कविना स्वस्किभिरादावन्ते च। आदौ'नाङ्गुर्छीर्यैर्ने केयूरैः न ग्रैवेयैर्न च कङ्कणैः। तथा भाति यथा विद्वान कण्ठसङ्गतयाऽनया ' इति
(५ पृ.) अन्तेच 'शौर्य श्लाधाविहीनं ×× शङ्कर त्वत्प्रसादात् ' (४६३) इति। (श्लोकाविमौ वैद्यभानुकवेः) यद्यपि-'तेनेयं क्रियते वीक्ष्य ×× सतास् ' इत्यस्य श्लोकस्य समनन्तरं

ग्रथितैः ' विबुधैः सन्निवेश्ञःः सङ्ग्रहीतान्यनेकशः । सुधारससनामीनि सन्ति सूक्तानि यद्यपि । तथाऽपि स्वतां नीत्वा विबुधैर्गर्वपर्वतम् । श्रश्चदालोकनीयोऽयं मत्सरः िकं गुणेष्वपि । साहित्य-विद्यां इद्यं ज्ञातुमिच्छिस चेत्सुसम् । तत्पश्य जल्हणकृतां सूक्तिमुक्तावलीमिमाम् । नाङ्गुलीयैर्न केयू-रेन भेवेयैर्न कङ्कणेः । तथा भाति यथा विद्वान् कण्ठसंगतयाऽनया । ' इत्येतैः वैद्यभानुपण्डितस्येति नामनिर्देशसिहतैरेतिद्विज्ञायते—कर्ता जल्हणः, स्तौति वैद्यभानुकविस्तस्य कृतिमिति । तथाऽपि निद्वितेन 'जल्हस्यार्थे व्यराचि भिषजा भानुना सेयिमिष्टा । ' इत्यनेन श्लोकेन वयमेवं संभावयामः—वैद्यभानुकविरेव स्वकृतिमिप सूक्तिमुक्तावलीं 'तेनेयं क्रियते ' इत्यन्तेन श्लोकेन जल्हणकर्तृकतयैव ख्यापयन् तामिमां स्वात्मना स्तौति तैरेतैश्चतुर्भिः श्लोकेरिति ।

अथ वयमधुना कवेरस्यैव मतेन कर्तृतयाख्यायमानं जल्हणमेवास्याः कर्तारं भावयन्तश्चरित-मस्यानुवर्णयामः । आसीत् पुरा कोऽपि यादववंशसमुत्पन्नः मेळुगि (मल्लुगि) नामा क्षोणिपाठः । तस्मिन् प्रशासित पृथिवीमासीत्तस्यैव करिवाहिनीपितः दादा नाम वात्स्यः कोऽपि प्रथितनयपराक्रमः । तस्यासन् चत्वारः पुत्राः-महीधरो जल्हः साम्बो गङ्गाधरः इति । तेषु यश्चरमो गङ्गाधरस्तस्य नप्ता जनार्दनस्य पौत्रः ठक्षमदेवस्य पुत्रः सोऽयं जल्हणः । सर्व एवैते तस्यैव राज्येऽन्वयक्रमेण करिवाहिनी-पत्य आसन् ।

अयं च क्रमः अस्या एव सूक्तिमुक्तावल्या आरम्भे विज्ञायते—

'तस्यान्वयेऽभूत् करिवृन्दनाथो दादाः सदा दाननिदानभूतः।'

' चत्वारस्तस्य सञ्जातास्तनया नयशालिनः । ख्यातो महीधरो जल्हः साम्बगङ्गाधराष्ट्रभौ । '

' वीरश्रियमङ्कर्स्थां स न कस्य महीधरः स्तुत्यः । '

'किंचित्रं यदि भोगीन्द्रोऽनन्तस्तत्तनयो महान्।'

'ददाह कामं न जनस्य रुष्टस्तथाऽपि गङ्गाधर एव सोऽभूत्।'

'तस्याभवत् सूनुरनूनसत्वो जनार्दनाख्यः करिवाहिनीशः।'

'तस्माद्द्रुतविक्रमः (समभवत्) श्रीलक्ष्मदेवः सुधीः।'

'तस्यास्ते तनयो नयोदधिविधुः + + श्रीजल्हणाख्यः सुधीः ।' इति ॥

येषां राज्ञां करिवाहिनीपतय एते अभूवन्, ते राजानश्चत्वार इहैव निर्दिश्यन्ते मैळुगिः भिछमः सिंहः (सिंघणः) कृष्णदेव इति । तत्र मैळुगिक्षोणिपालस्य राज्यं महीधरजल्हसाम्बगङ्गाधरैश्चतुर्भिरपि काले काले राज्यधूर्वहणे राज्ञः संपूर्णं साहाय्यमाचराद्भः स्वबळिनधुतवैरिबळैः परामुन्नतिं गमितम् ।

तेषु महीधरः मैळुगेर्महीपतेषैरिणं विज्जणं विजित्य वीरिश्रयासमाश्चिष्टः सर्वेषामेव मान्यतमो-ऽभवत् । अस्य पुत्रोऽनन्तः विजित्य शत्रृत् तदीयकरिसैन्यं समानीय स्वस्वामिने दद्गे । अथ मिछमे राज्यं प्रशासित जल्हः प्रधानः करिवाहिनीपितरभूत् । सिंहे (सिंघणे) राज्यं प्रशासित गंगाधरस्य पुत्रो जनार्दनः करिवाहिनीपितरासीत् । यस्येव बलेन संप्रवृद्धपराक्रमेण सिंहेनार्जुनो नाम रिपुः समुन्मू-लितः। अथ कृष्णमहीपतौ प्रशासित जनार्दनस्य पुत्रो लक्ष्मदेवः करिवाहिनीपितः समभृत् । यस्येव मन्त्रैः कृष्णमहीपते राज्यं स्थिरमभूत् । तस्मिन्नेव कृष्णमहीपतौ राज्यधुरं निर्वहति लक्ष्मदेवस्य पुत्रो जल्हणोऽयं करिवाहिनीपितरासीत् येनेयं स्किमुक्तावली संग्रथिता प्रथते । तथा चोपक्रमे श्लोकाः—

'उपायैरिव तैः काले चतुर्भिः सुप्रयोजितः।

मैलुगिक्षाणिपालस्य राज्यं जातं समुन्नतम्।'
'विज्ञणजलराशिं विमध्य भुजमन्दरेण यः कृतवान्
वीरिश्रियमङ्कस्थां स न कस्य महीधरः स्तुत्यः।'
'किं चित्रं यदि भोगीन्द्रोऽनन्तस्तत्तनयो बहून्।
आनीय बलिसग्रस्थान् नागान् स्वस्वामिने ददौ "
'विजित्य विज्ञणं याते सुरलोकं महीधरे।
निनाय मिल्लमं जल्हो राजतां क्षयवार्जिताम्।'
आसीत् गङ्गाधरस्तस्य आता गङ्गाधरोपमः।
तस्याभवत् स्नुरन्नसत्वो जनाईनाख्यः करिवाहिनीशः।
'सिंहोऽप्यध्यापितस्तेन गजिशक्षां तद्दुतम्।
यथार्जुनं लसत्पत्रं समूलमुदमूलयत्।"
'तस्मादद्भुतविक्रमः समभवत् श्रीलक्ष्मदेवः सुधीः।
"राज्यं कृष्णमहीपतरिविकलं दन्ता स्थिरं योव्यधात्"

' तस्यास्ते तनयः × × श्रीजल्हणाख्यः क्षितौ । मित्पत्रादत्तमस्मै × × राज्यं प्राज्यप्रथितगुण भृताक्वष्णराजाय भक्त्या । तन्निर्वाह्यं मयेति × × विधत्ते सर्वं यः स्वामिकार्यम् । " इति ।

राजां चैषामयमन्वयक्रमः

कालीयवञ्जालः जैत्रपालः (११९१-१२१०) A. D.

सिंहः (सिंघणः) १२१०-१२४७ A. D.

जेतुगिः -

कुष्ण: (१२४७–१२६०) A. D.

महादेवः

विज्ञायते चायमन्त्रयक्रमो हेमाद्रिविरचिते चतुर्वर्गचिन्तामणौ वतखण्डे राजप्रशस्तावेतैः श्लोकैः—

ततो मल्डुगिपुत्रोऽभृत् भूपाछोऽमरमल्डुगिः ।
अथ काछीयवहालः पालयामास मेदिनीम् ॥
महीपतेस्तस्य विहाय पुत्रान् गुणानुरक्ता यदुवंशलक्ष्मीः
* श्री भिछमं तस्य ततः पितृव्यमव्याजराजद्भुजमाजगाम ॥
यः श्रीवर्धनमाससाद नगरं क्षोणीपतेरन्तलात्
यः प्रत्यण्डकभूभृतं च समरे दुष्टं व्यचेष्ट क्षणात् ।
यो वा मङ्गलवेष्टकं क्षितिपतिं श्रीविष्ठणं जिन्नवान्
कल्याणश्रियमप्यवाप्य विद्धे यो होसलेशं व्यसुम् ॥
स दण्डिकामण्डलमण्डियत्रीमकम्पसम्पद्भिमवैविंलासेः।
चक्रे पुरं देवगिरिं गिरीशप्रसादसंसादितदिव्यशक्तिः॥

तदनु मदनमूर्तिः कार्तिकीचन्द्रसान्द्रश्चातिविशद्यशोभिः शोभिताशावकाशः ।
अभवद्वनिपालो जैत्रपालः करालप्रहरणरणरिङ्गनुङ्गदुनुङ्गसङ्गः ॥
द्गिक्षित्वा रणरंगदेवयजने प्रोद्गस्तशस्त्रस्रस्रवः श्रेणीभिर्जगतीपतीन् हृतवता येन प्रतापानले ।
तिश्चङ्गाधिपतेः यशोविशसनं रौद्रस्य रुद्राकृतेः कृत्वा पूरुषयज्ञमेधविधिना लब्धस्रिलोक्कीजयः ॥
तस्माद्मृद्भिनवस्मरचारुकीर्तिः कीर्तेः पदं स किल सिंघणदेव भूपः ।
उद्ग्डदोर्युगलगर्वितवैरिवीरसीमन्तिनीवद्नकेरवचण्डभानुः ॥
येनानीयत मत्तवारणघटाजज्ञल्लभूमीपतेः कुक्कूलाद्वनीपतेरपहृता येनाधिराज्यश्रियः ।
येन क्षोणिभृदंर्जुनोऽपि बलिना नीतः कथाशेषतां ।
येनोद्दामभुजेन भोजन्नपतिः काराकुटुंबिकृतः ॥
+कृष्णो महादेव इति प्रतीतौ जातौ ततः सिंहन्तपस्य पौत्रौ ।
तयोस्तु पूर्वप्रभवः पुरस्तात् कृष्णोऽतिविख्यातमितर्नृपोऽभूत् ॥
येनाकारि विशालवीसलचमूर्महारकालानले हेलोन्मूलितमूलराजसमरे निर्वीरमुर्वीतलम् ।
येनानेकमहाफलकनुकृता संवर्ध्यमानोऽनिशं
क्षीणः कालवशात् पुनस्तरुणतां धर्मोऽपि संप्रापितः ॥ ' इति ।
अयमपरश्च पाठकमस्तिसम्बेवार्थे—

'वंशो हिमांशोर्जयित प्रसिद्धो यस्मिन् स राजा यदुराविरासीत् । वभूव यस्मिन्नसुरावतारभारापहाराय पुरा मुरारिः ॥

^{*} अयमेव भिक्षमः ' निनाय भिक्षमं जल्हो राजतां क्षयवर्जिताम्। ' इत्यमेनात्रत्येन श्होकेन प्रत्यभिज्ञायते ॥ १ इदमेव चरितं सिंघणस्य (सिंहस्य) 'सिंहोऽप्यध्यापितस्तेन गजशिक्षां तद्कुतम्। येनार्जुनं रुसत्पत्रं सम्ज्रमुदमूरुयत् ॥

⁺ अयमेव कृष्णमहीपतिः—' राज्यं कृष्णमहीपतेरविकलं दस्वा स्थिरं यो व्यधात् ' इत्येननात्रत्येन स्रोकेन प्रत्यमिज्ञाप्यते ।

निन्ये नाशं वैरिभूभृत्यतङ्गान् यस्यानेकद्वीपदीपः प्रतापः ॥
वंशे तस्मिन् कंसविध्वसनस्य क्षोणीपालो भिल्लमः प्राहुरासीत् ॥
नम्रीभवत्सकलराजसमाजमोलिमाणिक्यदीधितिविवोधितपाद्पद्यः ॥
उद्दामद्पीरपुस्पिविहङ्गराजः श्रीभिल्लमाद्वनिपोऽजिन जैत्रपालः ॥
तस्माद्भूद्भिनवस्मरचारुकीर्तिः कीर्तेः पदं जगित सिंघणदेवभूपः ॥
उद्दण्डदोर्युगलगर्वितवैरिवर्गसीमन्तिनीवद्नकेरवचण्डभानुः ॥
अथ सकलकलानामालयः पालनाय क्षितितलमवतीर्णः पोर्णमासीशशीव ॥
अभवद्वनिपालो जैतुगिर्नाम तस्माद्समसमरधीरो देषिभूपालकालः ॥
स भूमिपालो जनयांवभूव कृष्णं मद्देवमहीपितं च ॥
+ + + + + + + + धर्मार्थीविव तो साक्षात्पालयन्तो वसुन्धराम् ॥
विलोक्य लोकः सस्मार राजानो रामलक्ष्मणो ॥ १ इति ॥

भामतीव्याख्यां कल्पतरुमारभमाणः श्रीमानमलानन्दस्तावेनौ कृष्णमहादेवावुपवर्णयन्ति-

'कीर्त्या यादववंशमुन्नमयित श्रीजैन्नदेवातमजे। कृष्णे क्ष्माभृति भूतलं सह महादेवेन संबिन्नति॥ भोगीन्द्रे परिमुच्चति क्षितिभवप्रोद्भृतभूरिश्रमं। वेदान्तोपवनस्य मण्डनकरं प्रस्तौमि कल्पद्भमम्॥ १ इति

अन्ते चैवं वर्णयति—

'शास्त्राम्बुधेः पारगता द्विजेन्द्रा यद्दत्तचामीकरविरश्शेः । ज्ञातुं न पारं प्रभवन्ति तस्मिन् कृष्णक्षितीशे भुवनैकवीरे ॥ श्रात्रा महादेवन्त्रपेण साकं पाति क्षितिं प्रागिव धर्मसूनौ । कृतो मयाऽयं प्रवरः प्रबन्धः प्रगल्भवाचस्पतिभावभेदी ॥ ' इति ।

अनेन श्रीमद्मलानन्द्वचनेन राज्यभारिनर्वहणे श्रात्रोरनयोः साहित्यं गम्यते। 'धर्मार्थाविव तौ साक्षात् पालयन्तौ वसुन्धराम्। विलोक्य लोकः सस्मार राजानौ रामलक्ष्मणो' इत्यनेन हेमाद्देवंचनेन च साहित्यिमद्मवगम्यते। एतेन वयिमदं भावयामः —अग्रजे श्रातिर महाराजपद्वीं समलङ्कृत्य राज्यं प्रशासित अनुजो युवराजपद्वीमलङ्कुर्वन् राज्यभारिनर्वहणे चाग्रजस्य सहायोऽभूदिति। अयमिप भानुकविः साहित्यिमदं द्योतयि — 'मित्यत्रा दत्तमस्मे ×××× सार्धं यः स्वामिकार्यं हितमनयहता भावुकेनानुजेन' इति। जल्हणस्यास्यान्वयं जिज्ञासमानान्, आलक्ष्य भिष्ठमादीन्विमर्शसरण्या याद्वान्वयमिममनुप्रविष्टानस्मान्, महादेवेन लब्धप्रतिष्ठो हेमाद्रिः श्रावयित आभिष्ठमाद्गामहादेवं स्वभुजवलिर्जितारातिमण्डलान् अनुदिनमभिवर्धमानराज्यलक्ष्मीसंपन्नान्। अयं भिष्यवरो
भानुकविः जल्हणेन लब्धप्रतिष्ठः तानेतान् याद्वकुलालङ्कारभूतान् मौलुगिभिष्ठमित्तिंहक्कृष्णान् महीघरजल्ह गङ्गाधर जनार्दनलक्ष्मदेवजल्हणानां अन्वयक्रमानुवृत्तानां करिवाहनीशानां प्रज्ञापराक्रमवलेनेव
कमशः समिभवृद्धराज्यलक्ष्मीकान् श्रावयित । वयं पुनर्जल्हणस्य कुलं विद्यशन्तः कुलमस्य
याद्वकुलभूपालानां वाहिनीनायकत्वेन परां प्रतिष्ठां प्रापेति मन्महे।

अथेषां राज्ञां चिरतात् प्रासङ्गिकात्प्रतिनिवृत्य जल्हणस्यास्य देशकालावुत्पश्यामिः । अस्मिन्न्नत्वयं अस्माद्यमजनीतिवद्यमस्मिन् देशे अजनीति विशेषाववीधकं वचनं नैकमप्युपलम्यते, अतोऽयं यस्य राज्ञः करिवाहिनीपितरासीत् तस्य देश एवास्य देश इति स्वरसतः संभाव्यते । राज्ञश्च तस्य देविगिरिः आभिल्लमात् पूर्वपुरुषादनुवर्तमाना राजधानीति हेमाद्रेवचनेनावगम्यते । समय श्चास्यामेव स्किमुक्तावल्यां अन्त्येन श्लोकेन—'शाकेऽङ्काद्रीश्वरपरिमिते (११७९) वत्सरे पिङ्गलाख्ये चैत्रे मासि प्रतिपदि तिथौ वासरे सप्तसप्तेः । पृथ्वीं शासत्यतुलमहसा याद्वे कृष्णराजे जल्हस्यार्थे व्यराचि भिषजा भानुना सेयमिष्टा शहत्यनेन विज्ञायते । (A. D. 1258)

प्राचीनानेकसुकविसूक्तिसंग्रहरूपेऽस्मिन् निवन्धे त्रयस्त्रिंशद्धिकाः शतं पद्धतयः सन्ति संविभक्ताः । कविरेवायमारम्भे तासां पद्धतीनामनुक्रमं विषयनिर्देशमुखेन ज्ञापयति । तेनैवानु क्रमणिकाप्रकरणेन विषयाश्वास्याः सूक्तिमुक्तावल्याः प्रायो विज्ञायेरन् । वयमपि विषयान् विवेच- यिष्यामो विषयस्च्याम् ।

क्विरयं वैद्यभानुर्विशेषकविकाञ्यश्रशंसायां ग्रथ्यमाने व्यासवाल्मीिकपाणिनिप्रभृतिकविरत्न-हारे आत्मानं ग्रथ्यत्यन्ते—'नव्या न व्याकरणसरिणर्यस्य माधुर्यधुर्यं नो सौन्द्र्यं नवनवरसः स्रोतसो न प्रवाहः । यादृक्प्रीत्या कथ्यति गिरां देवता देव तादृक् काव्यं श्राव्यं कवयति भिष-ग्मानुनामा स एषः । 'इत्यनेन श्लोकेन । उपसंक्षियते च कविकाव्यप्रशंसासमनन्तरं 'इत्थं कविक्कुटुंबस्य वचांसि विचिनोति यः । 'इत्येनन (४९)

अस्यां विशेषकविकाव्यप्रशंसायां ये वर्णिताः कवयः प्रायस्ते निबन्धेऽस्मिन् तत्तत्सुभा-षितस्य कर्तृतया तत्र तत्र नामनिर्देशमुखेन निर्दिश्यमानेष्वन्तर्भवन्ति । तेषां च कवीनामकारादि क्रमेणानुक्रमणी तत्तत्क्रतसुभाषिताकरप्रदर्शनपूर्वकं निबन्धस्यान्ते (परिशिष्टभागे) प्रदर्शिता नाम ! तत् कविकाय्यप्रशंसायामुपवर्णितानां कवीनामनुक्रमणी नास्माभिः पृथक् प्रदृश्येते। प्रसङादिदं स्मारयामः । तादृशः कोऽपि समयोऽभृत्-यस्मिन् स्त्रियोऽपि कवीनां सदासि प्रतिष्ठिता आसन्-शिलाभद्वारिका, विकटनितंबा, विजयाङ्का, प्रभुदेवी, विज्जाका, इत्याचाः । एवं जात्या अवरेष्विप कविवरेरिप श्लाघनीयाः कवय आसन् । यानधिकृत्येयमुपवर्णना—' शब्दार्थयोः समो-गुम्फः पात्राली रीतिरुच्यते । शिलाभट्टारिकावाचि बाणोक्तिषु सा यदि ॥ के वैकटनितम्बेन गिरां गम्फेन रञ्जिताः । निन्दन्ति निजकान्तानां स्वमौग्ध्यमधुरं वचः । सरस्वतीव कर्णाटी विजयाङ्का जयत्यसौ । या वैदर्भिगिरां वासः कालिदासादनन्तरम् । सूक्तीनां स्मरकेलीनां कलानां च विलासभूः । प्रभुदेवी कविर्लोटी गताऽपि हृदि तिष्ठति ॥ ' (४६) ' सरस्वतीपवित्राणां जातिस्तन्त्रं न देहिनास् । व्यासस्पर्धी कुलालोऽभूत् यत् घोणो भारते कविः । अहो प्रभावो वाग्देव्या यचण्डालदिवाकरः । श्रीहर्षस्याभवत् सभ्यः समो बाणमयूरयोः। १ (४५.१.) अनेन विज्ञायते सरस्वती पवित्रयति जात्या अपवित्रमपि । यद्सौ कवीनां सभां समलङ्कुर्वन् मननीयो भवति महतामपीति । ननु केयमपावित्रता, विद्यया तद्पनोद्नप्रकारश्च कः, इतिजिज्ञासा काऽपि समुद्देत्यत्र । अथापि प्रासङ्गिकाद्समात् प्रकृता-नपेक्षितात विचारादपसरामो वयं प्रकृतं परिसमापयन्तः ।

अथास्मिन् निबन्धे तत्र तत्र पद्यमनूद्य अमुककवेरिति कर्तुर्नाम निर्दिश्यते । त एते निर्देशाः प्रायो न विसंवादिनः । कतिचन विसंवादिनोऽपि, यदन्यस्य क्वतिरन्यस्य नाम्ना निर्दिश्यते ।

यथा–आयाते दियते मनोरथशतैरितीदं पद्यं (२७७) अमरुशतकस्थं अद्भुतपुण्यस्येति निर्दिश्यते । तथा ' एकत्रासनसङ्गतिरित्येतत् (१९७) अमरानन्दस्येति । श्रीहर्षविरचितं 'प्रणयविश्रदा'मित्येतत् (२५६) अमरोरिति। 'पञ्चत्वं ' इत्येतत् (१५३) चोरपञ्चाशिकास्थं आकाशपोलेरिति। एवमन्यद्पि । कविनामानुक्रमानुरोधेन निरूपितायां श्लोकानुक्रमण्यामस्माभिः पद्याकरप्रदर्शनावसरे अन्यदीयत्वज्ञापनाय [] एवमुभयतोरचितयो रेखयोरन्तराले [रत्नावली] [चोरपञ्चाशिका] इत्यनेन प्रकारेण यथोपलम्भमाकरः प्रदर्शितो वर्तते । तद्यं कर्तृनिर्देशः तानि तानि पद्यानि संगृ-ह्नता निबन्धकारेणैव कृत इति नावधारियतुं शक्यते । तथासति ईदृशः प्रमादः कथं युज्येत । तत् अर्वाचीनैः क्वित् क्विद्यं निर्देशः कृतः स्यात् । द्योः श्लोकयोरेककर्तृकतायां 'एतौ ' अमक-कवेरिति, त्रयाणां चतुर्णी वा एककर्टृकत्वे 'एते ' अमुककवेरिति निर्देशो वर्तते । 'एतौ ' 'एते ' इति विशेषनिर्देशं विना कर्तुर्नाममात्रं यत्र निर्दिश्यते तत्र तस्य श्लोकस्यैकस्यैव स कविः कर्तेत्य-वधार्यते । क्वित् लेखकप्रमादतः 'एतौ ' 'एते ' इत्यनयौर्वैपरीत्यमपि हर्ग्यते । परिशिष्टे त्रेधा पद्मानुक्रमणी समुपनिबद्धाऽस्माभिः । एका निबन्धेऽस्मिन् संग्रहीतानां सर्वेषां पद्मानामकारादिक्रमे-णानुक्रमणी । अपरा अकारादिकमनियततत्तत्कविनामानुक्रमानुसारिणी तत्तत्कविक्वतपद्यानु-क्रमणी आकरप्रदर्शनगर्भा । अन्या अनिर्दिष्टकर्त्रकाणां यथोपलम्भमाकरप्रदर्शिनी । सुक्तिवि-शेषान् आकरविशेषान् कविवरांश्चैतन्निबन्धानुबन्धिनो विचिन्वतामनायासेन तद्वबोधनेनोपकारिणी नाम सेयमनुक्रमणी । इमां स्किमुक्तावलीं तत्र तत्र निगूढामलब्धप्रचारां प्रथितविद्यावैभवाः श्रीमन्तो भण्डरकर महाज्ञायाः समधिगत्य परिचयमस्याः समनसामापादयन्तः स्वीये विविधविमर्शपकाशके निवन्ये (Bhandarkar's Reports on search for Sanserit manuscripts Vol. II) अनुक्रमणिका-सामान्यकविप्रशंसा-विशेषकविप्रशंसापद्धत्यनुवाद्पूर्वकं तत्तत्कविकर्वृकतत्तत्पद्य-प्रथमवाक्यमनुवद्नतः स्वरूपमस्याः सामान्यतः प्राद्रीयन् । ततोऽप्यस्माभिरूपलब्धेषु मातृका-कोशेषु (manuscripts) अधिकानि पद्यानि अधिकाश्च कर्तारः कवय उपलभ्यन्ते । नचैता-वनमात्रेण स्किमुक्तावली जल्हणेनाविस्तृता विस्तृताचे तिद्देघा प्रथितेति समुत्प्रेक्षणं युज्येत। यत्तैर्महाशयैः कर्तृनामंनिर्देशपूर्वकमुपात्तानामेव श्लोकानामनुक्रमः प्रदर्श्यते । नामनिर्देशरहिताः श्लोका बहवस्तैः परिदृष्टेऽपि पुस्तके (manuscripte) स्युः । अस्माभिरुपलब्धेषु पुस्तकेषु निर्दिष्टकर्तृकतया उपलभ्यमानास्तैरुपलब्धेऽनिर्दिष्टकर्तृका अपि स्युः । तत् यावत्तैर्महाश्येरवलोकितं पुस्तकं (manuseripte) नास्माकमवलोकनपथमुपयाति तावत् द्वेघा मथितेति कथं वयं संभाव-यितुं शक्नुमः। अस्याः सूक्तिमुक्तावल्याः समुद्भृत्य सारभूतानि पद्यमौक्तिकानि केनचिदन्येन ग्राथितः सूक्तिमुक्तावलीसंग्रहनामा निबन्धो वर्तते । तस्य लिखितपत्रात्मकं पुस्तकद्वयं बडोदाराजकी-यप्राच्यविद्यालयतः समुपलब्धमेतत्संशोधनकर्मणि सहायतया स्वीकृतमभूत्। सचान्य एव संग्रहः। युज्यते नामेयमेकाऽत्र संभावना-ईदृशेषु सूक्तिसंग्रहीनबन्धेषु प्राचीनाः कतिचन सुमनसस्तत्त-त्प्रकरणेषु समुचितान् सारतमान् श्लोकाननुसमृत्य स्वयं योजयेयुरिति । किन्तु वयमिद्मित्थमेवेति निश्चेतमद्य न शक्नमः।

अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यामन्दितानां सुभाषितानामाकरमवगमयितुं प्रवृत्ता वयं महताऽपि यत्नेन कात्स्न्येन प्रदर्शयितुं न पारयामः । यत् बहूनि हि कवीनां सुभाषितानि हारात्मतामनापन्नानि विप्रकीर्णानीव कुसुमानि संगृह्यन्ते तैस्तैः संग्रहकारैः । येषामाकरः सरस्वतीनिवासभूतं तत्तन्महा- कवीनां वदनारविन्दमेव, ईहराः सुभाषितसंग्रहो वा। निबन्धा अपि कितचन महाकवीनामल्ध्यप्रचाराः नाम्नाऽप्यप्रत्यभिज्ञायमानाः कचन विलीना इव सन्ति। ईहरोषु कर्तुर्नाम श्रुतमपि कथमाकरावधारणाय पर्याप्तं स्यात्। अनिर्दिष्टकर्तृकाणां तु पद्यानां विषये किमु वक्तव्यम्। तथा नाम्ना निर्दिष्टानामपि नम्मेयनाचिराजकृष्णपिल्लप्रभृतीनामप्रसिद्धानां च । अथाप्यनेककाव्यावलोकनेन यावद्वधारितं तावद्स्माभिरिह प्रकटीकृतम्। तावता गुणेकपक्षपातिभिः सन्तोष्टव्यमित्यभ्यर्थयामः। ये पुनरनवरतं नवं नवं काव्यमवलोकयन्तः कालमित्वलं नयन्ति काव्यरसास्वाद्देकपरायणास्ते अनिर्दिष्टाकराणां पद्यानामाकरं यथोपलम्ममावेद्यन्तः पुनः संस्करणसमयेऽस्या उपकुर्वन्तिति च प्रार्थयामः।

अस्यां सूक्तिमुक्तावत्यां यथितेषु सूक्तिमोक्तिकेषु कानिचित् सुभाषितावळी—सदुक्तिकर्णामृत—कवीन्द्रवचनसमुचयप्रभृतिषु सुभाषितसंयहरूपेषु निवन्धेषु संयथितानि नाम । तत्तत्स्थानप्रदर्शनं नातिप्रयोजनकिमिति ततो वयं प्रतिनिवर्तामहे । आकरोपदर्शनमेव त्वत्यन्तमपेक्षितम् । दृश्यते चात्रत्यानामनिर्दिष्टकर्तृकाणां निर्दिष्टकर्तृकाणां च पद्यानां केषांचिद्नुवादः काव्यप्रकाश ध्वन्यालोक किषकण्ठाभरणसुवृत्ततिलक औचित्यचर्चाप्रभृतिषु प्राचीननिबन्धेषु । न च ते तेषामाकरभावमहेन्ति । कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनायां सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायां चातिविस्तृतायाम् इदिमदं पद्यं सूकिमुक्तावल्यामस्तीति सूच्यते । तत एव सूक्तिमुक्तावल्यां प्रथितिमदिमिदं पद्यं सदुक्तिकर्णामृतादिनसुपाषितसंग्रहिनवन्थेष्वस्तीति विज्ञायतप्रवेति तद्र्थः प्रयासोऽपि न पृथगस्माकमपेक्ष्यते ।

अस्मिन् निबन्धे तानितानि पद्यान्यन्य कर्ता अयमयमिति कवयो निर्दिश्यन्ते । तत्र केचित् असिल्किश्चितितलप्रमृतसौरभाः निजनिजकाव्यसौरभाः सर्वतः प्रसिद्धा नाम कालिदासप्रभृतयो महा-कवयः । अपरे पुनरनिप्रसिद्धाः नाचिराज नम्मैय कृष्णापिष्ठप्रभृतयः । तत्र ये प्रथमे, तानिधिकृत्य किं वा वक्तुमस्माकमवसरोऽस्ति वाचाम्, तद्नुन्धि किं वा को वा न वेद विबुधः । ये पुनर्द्दितीया-स्तद्नुबन्धि किं वा वयं जानीमः । अथापि यथोपलम्भिम्ह किमप्यावेद्यामः—

अचलः —कविरयं कदा कुत्राभूत्किंवा काव्यमेतत्कृतमित्येतन्त्र विज्ञायते । परमस्य कवेः सूक्तिरत्नान्यान्यपि श्रीधरदासप्रभृतिभिः सूक्तिसंग्रहकारैः संगृहीतानीमानि समुपलभ्यन्ते —

'रेवानिर्झरवारिबिन्दुशिशिरः प्रेयानिवायं सखे ' (सदु. १-९०-४).

'प्रभाते सन्नद्धस्तनिततनिमानं जलधरं ' (सदु. १-९२-२).

'कनकभूषणसंग्रहणोचितो यदि मणिस्रपुणि प्रतिरुध्यते ' (सदुः ४-३६-१).

' हर्षाश्चद्विपतिविलोचनया मयाऽय किं तस्य तत्सिखिनिक्षिपतमङ्गमङ्गम् ' (कवी ३२०).

इदमेव 'हर्षाश्चद्धिते'ति पद्यं सद्धिक्तिकर्णामृते अचलदासस्येति निर्दिश्यते । अस्यां सूकिमुक्तावल्यामनृदितं 'परमृतिशशो ' इत्येतत्पद्यं सद्धिक्तिकर्णामृते अचलिसिंहस्येति निर्दिश्यते । तत्
संभाव्यते अचलदस इति अचलिसिंह इति चाचलस्येव नामान्तरिमिति । अचलिसिंहस्येवाचल इति
नाम निर्देशो मुख्यो नाम । नाम्नः पूर्वावयवेन निर्देशो हि लोके रूढः । अचलदास इति दासान्तिनिर्देशो
लेसकप्रमादेनापि संभाव्येत । अचलिसिंहस्येति पूर्णाख्यया समुपलिश्वतानि बहूनि पद्यानि सद्धिक्तिकर्णामृते समुपलभ्यन्ते । कविरयं नार्वाचीनः, यत् प्राचां कालिदासादीनां महाकवीनां श्रेणावेव

गण्यते । अस्यामेव सूक्तिमुक्तावल्यां पद्यमिदमुपलभ्यते 'कविरमरः कविरचलः कविरमिनन्दश्च कालिदासश्च । अन्ये कवयः कपयश्चापलमात्रात्पदं द्धति ॥ इति (४७ प.)

अनङ्गहर्षः—मात्रराजापरनामाऽयमनङ्गहर्षस्तापसवत्सराजचिरताख्यस्य नाटकस्य कर्ता ध्वन्यालोकप्रणोतुरानन्दवर्धनात्प्राक्तमः । यत् तापसवत्सराजचिरतस्यैकं पद्यं 'उत्कम्पिनीभय-पिरस्खिलतांशुकान्ता ते लोचने प्रतिदिशं विधुरे क्षिपन्तीत्येतत् (अङ्क २ श्लोः १६) ध्वन्यालोकं अनूयते (उ-३) अस्मात्तापसवत्सराजचिरतात्समुद्भृतानि बहूनि पद्यानि ध्वनिलोचनकाव्यमीमां-साकाव्यप्रकाशकावंयानुशासनशृङ्कारप्रकाशसरस्वतीकण्ठाभरणादिप्रवन्धेषु समुपलभ्यन्ते ।

अभिनन्दः—अयमभिनन्दः शतानन्दस्य सूनुः रामचताख्यस्य महाकाव्यस्य कर्ता पालान्वय-संभवस्य हारवर्षस्य राज्ञः प्रसाद्पात्रं सुप्रथितो महाकविः । कविरयं रामचरिते प्रतिसर्ग सर्गान्ते हारवर्षे स्तौति स्वस्य नाम निर्दिशाति च——

'तथा तूर्णं कवेः कस्य निर्गतं जीवतो यशः । हारवर्षप्रसादेन शातानन्देर्यथाऽधुना ॥ ' (स. ४) 'पालान्वयाम्बुजवनैकविरोचनाय तस्मे नमोऽस्तु युवराजनरेश्वराय । कोटिप्रदानघटितोज्वलकीर्तिमूर्तिः येनामरत्वपद्वीं गमितोऽभिनन्दः (स. ७) 'जयित जगन्ति अमती कीर्त्या सह हारवर्षच्यशिशनः । शिरिस कृता कृतिवयैः कृतिरियमार्थाविलासस्य ॥ ' (स. २२) इति नामान्तरं चात्मनो निर्दिशति तत्रैव।अस्यामेव स्किमुक्तावल्यां कविरत्नैः कालिदासा— दिभिः सहैनमभिनन्दं संग्रथयन् स्तौति कश्चित् । 'कविरमरः कविरचलः कविरिमनन्दश्च कालिदासश्च । अन्ये कवयः कपयः चापलमात्रात्पदं द्धिति '॥ इति ।

श्लाघते चेष महाकविः राजशेखरम्—

' सोजन्याङ्कुरकन्दसुन्दरकथासर्वस्वसीमन्तिनी— चित्ताकर्षणमन्त्रमन्मथसुहृत्कलोळवाग्वहभ । सोभाग्यैकनिवेश पेशळगिरामाधार धैर्याम्बुधे धर्माद्रिद्धम राजशेखरकवे दृष्टोऽसि यामो वयम् ' (सदु. २. ११. २.)

अत्र 'यामो वय'मिति बहुवचनान्तनिर्देशात् 'राजशेखरकवे दृष्टोऽसी ' त्येकवचनान्त-निर्देशाच राजशेखरादस्याभिनन्दस्य वयसा ज्येष्टचं गम्यते ।

स्तौति चायं महाकवीन प्राक्तनान्-

' उन्नीतो भवभूतिना प्रतिपदं बाणे गते यः पुरा यश्चीर्णः कमलायुधेन सततं ये नागमत् केसटः । यः श्रीवाक्पतिराजपाद्रजसां संपर्कभूतिश्चिरं दिष्टचा श्लाघ्यगुणस्य कस्यचिद्सौ मार्गः समुन्मीलति ॥ १ सद्घ. (५-२६-४) काद्म्बरीकथासारकर्ता आभिनन्द्स्तु जयन्तभट्टतनयोऽस्माद्भिनन्दाद्न्यः । यस्य श्लोकोऽ-यमनूचते सुवृत्ततिलके क्षेमेंद्रेण 'कथाप्रसङ्गे यथाऽभिनन्द्स्य—

> तस्यां निजभुजोयोगविजितारातिमण्डलः । आखण्डल इव श्रीमान् राजा शूद्रक इत्यभूत् ॥ इति ।

यस्यानुष्टुप्छन्दसि प्रागल्भ्यमुपवर्ण्यते च तत्रैव तेन—

अनुष्ठुप्सततासक्ता साऽभिनन्दस्य भारती । विद्याधरस्य वदने गुलिकेव प्रभावभूः ॥ इति । (उ. ३)

अस्यां स्किमुक्तावल्यां अभिनन्दकर्तृकतया निर्दिष्टेषु श्लोकेषु केचन रामचिरते नोपलभ्यन्ते । रामचिरते अनुपलभ्यमाना बहवोऽभिनन्दस्थास्य श्लोकाः सदुक्तिकर्णामृते समुपलभ्यन्ते । तत् एषामाकरभूतेनास्यैव कृत्यन्तरेण भाव्यम् । वासिष्ठरामायणसंग्रहश्च ईदृशानामाकरतां नार्हिति । नापि तत्रोपलभ्यते । जयन्ततनयस्थाभिनन्दस्य वा कृतिष्वन्वेषणीया नाम । समयश्चास्य कैस्तन-वमशतकम् (A. D. 850–900)

अभिनवंगुतः—अयमभिनवगुप्ताचार्यः आनन्दवर्धनकृतध्वन्यालोकस्य लोचनाख्यव्याख्या-कर्ता तन्त्रसारतन्त्रालोकपरमार्थसारप्रभृत्यनेकग्रन्थानां रचयिता प्रख्यातः प्रत्यभिज्ञादर्शन वृत्तिप्रणेता माहेश्वराचार्यः। अस्योपाध्यायो भट्टेन्दुराजः। लोचनमारभमाणोऽयं मङ्कलमारचय-ब्रनुस्मरति भट्टेन्दुराजम्—

' भट्टेन्दुराजचरणाञ्जकृताधिवासहयश्रुतोऽभिनवगुप्तपदाभिधोऽहम् । ' इति ।

निर्दिशति च 'अस्मदुपाध्यायभट्टेन्दुराजस्ये'ति । (ध्वन्यालोकलोचने प. ४३) इति । उत्पलाचार्यः अस्य परमगुरुरासीत् । लोचन एवैतदुच्यते—'यदुक्तमस्मत्परमगुरुभिरुत्पलपादै 'रिति । (ध्वन्या. ३०-१. काव्यमाला. गु. २५) समयश्चास्य कैस्तं दशमशतकम् ।

'परार्थे यः पीडामित्येष' श्लोकः स्किमुक्तावल्यामस्यां (१२० प.) इन्दुराजस्योतिनिर्दिश्यते । ध्वन्यालोके आनन्दवर्धनाचार्येरुदाहृतोऽयं श्लोकः (ध्वन्या. १ उ. प. ५३) कथिमेवेन्दुराजस्य भवेत, यदीन्दुराजस्य, कथमयं ध्वन्यालोककारादर्वाचीनस्य लोचनकारस्याभिनवगुप्तस्य गुरुर्भ-वितुमर्हिति । ध्वन्यालोके उदाहृतस्य श्लोकस्य कर्त्रा ध्वन्यालोककारादानन्दवर्धनात्प्राचीनेन । हि भाव्यम् । तदिन्दुराजस्येति निर्देशः प्रामादिकः । सदुक्तिकर्णामृते चेषः श्लोकोः वाक्पतेरिति निर्देश्चित्रते । ईह्हाः कर्तृनिर्देशे प्रमाद ईदृशेषु स्किसंग्रहग्रन्थेषु बहुशो वर्तते ।

अमरुकः — कविरयं सुप्रसिद्धः शृङ्गाररसनिष्यान्दनः शतकस्य कर्ता । श्लाघते चैनमर्जुनदेवः -'अमरुककवित्वडमरुकनादेन विनुन्हुता न सञ्चरति । शृंगार भणितिरन्या धन्यानां श्रवणविवरेषु । ' इति अस्य कृतेरमरुशतकात् 'कोपात्कोमललोलबाहुलतिकापाशेन बद्धा दृढं' इति श्लोकः आनन्दवर्धनाचार्येण ध्वन्यालोके उदाह्नियते । तदयममरुकः आनन्दवर्धनात्प्राचीनः । प्रायोऽस्य

१ सूक्ति-१२० भो भोः किं किम् / ध्वम्यालोकलोचने ३६ काव्य. मा. गु. २५. सूक्ति-१५५ शीतांशोरमृत / ,, ९४ ,, ,,

समयेनाष्टमशतकेन भाव्यम् । अस्यामेव सूक्तिमुक्तावल्यामन्यकर्तृकतया उदाह्रियमाणाः 'सा यावन्ति पदान्यलीकवचनैः' ' भूभङ्गे रचितेऽपि दृष्टिरिधकं सोत्कण्ठमुद्दीक्षते ' इत्यादयः श्लोका अमरुशतके समुपलभ्यन्ते । संभाव्यते ¦च कैश्चित्—अर्गट वासुदेव पुलिन रत्नाकप्रभृतीनां श्लोकाः पश्चात्तनेरमरुशतके सङ्कलिता इति ।

अमृतदत्तः—[भागवतामृतदत्तः] किविमिमं सद्वक्तिकणीमृतस्य कर्ता श्रीधरदासः सुभाषितावल्त्याः कर्ता वल्लभदेवः सूक्तिमुक्तावल्याः कर्ता जल्हणश्च समुपस्थायित नश्चेतःपदे कांश्चन
तदीयान् श्लोकानुदाहरन् । नान्यमेतद्वुपस्थापकमुपलभामहे अतश्चेनममृतदत्तं जल्हणवल्लभदेव
श्रीधरदासेम्यः केवलं प्राचीनं मन्महे । श्रीमान् पीटरसन् Peterson महाशयः—सुभाषितावल्यामुदाहृतं 'काश्मीरान् गन्तुकामस्य मीरशाहाख्यभूपतेः । शाहाबुदीनभूमीन्द्रः प्राहिणोदिति लेखकम् ।'
६०८ 'किमेवमविशङ्कितः शिशुकुरङ्ग लोलकमं परिक्रमितुमीहसे विरम् नैव शून्यं वनस् । स्थितोऽत्र
गज्यूथनाथमथनोचलच्छोणितच्छटापटलभासुरोत्कटसटाभरः केसरी ॥ ' इति श्लोकद्वयमवलम्ब्य,
काश्मीरानिभयोन्दुं प्रवृत्ताय मीरशाहमहीपतये शहाबुदीनभूपितना प्रहितोऽयं 'किमेवमविशङ्कितः'
इत्यममृतदत्तविरचितः श्लोक इत्यवधारयन् शाहाबुदीनसभायां समवस्थितः पण्डितामृतदत्तस्तत्समकालिक इति संभावयति, समयं च तस्य निर्दिशति (1352 A. D.) इति ।
ययेवम् अस्यामृतदत्तस्य श्लोकाः सूक्तिमुक्तावल्यां सदुक्तिकणीमृते च कथमवकाशं लभेरन् ।
जल्हणश्रीधरौ हि चतुर्दशशतकतः प्राक्तमे । जल्हणस्य समयः त्रयोदशं शतकम् (1258 A- D.)
श्रीधरस्य च समयो द्वादशं शतकम् (A. D. 1178) यदिण- तस्योकश्लोकद्वयविमर्शनन्
शाहाबुदीनसमकालतासमुत्रेक्षणं तदप्यालोचनीयम् । तत्र हि—

' शैंछश्रेणिगुहागृहेषु निवसन् जीवन् निजाडम्बरैः अञ्याजोर्जितविक्रमो मृगपतिर्वीरेन्द्र मा कुप्यताम् । अस्मात् कुञ्जरकुम्भसंभववसापानैकहेवािकनो यद्यब्धं व्यसनाकुलेन मनसा स्वेनैव तिचन्त्यताम् ॥ १ (पं. मङ्खकस्य)

इत्यस्य समनन्तरमयं श्लोको वर्तते-

काइमीरान् गन्तुकामस्य मीरशाहारव्यभूपतेः । शाहाबुदीनभूमीन्द्रः प्राहिणोदिति छेलकम् ॥ इति ।

एतत्समनन्तरमयं श्लोको वर्तते-

किमेवमिवशिङ्कतः शिशुकुरङ्गलोलंकमं परिक्रमितुमीहसे विरम नैव शून्यं वनम् । स्थितोऽत्र गजयूथनाथमथनाच्छलच्छोणित-च्छटापटलमासुरोत्कटसटाभरः केसरी ॥ इति ॥ (भा. अमृतदत्तस्य)

अत्र मङ्खकश्लोकामृतद्त्तश्लोकयोर्मध्ये समुपलभ्यमानः 'काञ्मीरान् गन्तुकामस्य ××× प्राहिणोदितिलेखकम् ' इत्ययं श्लोकः इतिशब्देन अव्यवहितपूर्वे परामृशति ? उत अव्यवहितानन्तरं श्लोकम् ? । स्वरसतःपूर्वोक्तप्रकारपरमिशितेव तु समुचिता । वश्यमाणादुक्तो हि बुद्धावुपसर्वति प्रथमम्।

सित बाधे वक्ष्यमाणमुपस्थाप्यतां नाम। समयबाधश्च द्वयोः पक्षयोः समः मङ्खइवामृतद्त्तोऽपि संभाव्यते प्राक्तनः। प्राचीनस्यैव कवेः क्वतिः किं लेखपदं नाईति । अर्थानुरूप्यमेव त्वपेक्ष्यते ।

इद्मेव तु विविक्षितं 'काइमीरदेशविजिगीषया त्वया न गन्तव्यमिति'। पूर्वश्लोके चेद्मेव गम्यते । हे वीरेन्द्र-त्वमिस वीरेन्द्रः, वीराणां परदेशाक्रमणे प्रकृत्या भवेदेव प्रवृत्तिः । परं विचार्य तत्र यिति व्यम् । तत्र यो निवसित सिंहः, सचाव्याजोर्जितविक्रमः । प्रकृत्या पराक्रमसंपन्नः पराभवासहः, स च नापराध्यिति, यदस्य परदेशाक्रमणादिषु न प्रवृत्तिः । निजेष्वेव शेलश्रेणिगुहागृहेषु निवसित, निजेराह म्बरेर्जीविति केवलम्, स एष मा कृप्यताम्, तमेनं मा कोपयेति यावत् कोप्यतामित्येव वा पाठः । कृप्यतं किं तावता इत्यत्राह—अयं हि कुअरकुम्भसंभववसापानैकहेवाकी-गजघटाविदलनक्षमः । अस्मात् युद्धव्यसनाकुलेन परेण यद्वब्धं तत् स्वेनैव मनसा चिन्त्यताम् । इति लेखाशयः । तत् युक्तं नाम 'इतिशब्दस्य पूर्वोक्तप्रकारबोधकत्वम् । वक्ष्यमाणप्रकारपरत्वे 'शिशुकुरङ्गेति संबोधनं किमनुरूपम् ? लोलकमं परिक्रमितुमीहसे विरम नैव शुन्यं वनम् । इतिशैशवसमुचितलोलकमपरिक्रमणापदेशेन युद्धः यात्रायाः कथनं किं युज्यते ?।

वस्तुतस्तु-मङ्कामृततद्त्तसुभाषितयोर्भध्ये 'काश्मीरान् ' इत्ययं श्लोकः केनचिद्वीचीनेन योजित इत्येव प्रतिभाति । पूर्वीपर श्लोकवत् काश्मीरानित्ययं श्लोको न कस्यचित् सुभ षितम् । सुभाषितसङ्गह् एव तु सुभाषितसंग्रहक्कृतां शैली, नेदशः सुभाषितप्रवृत्तिचरितोपसंग्रहः

अर्गटः-अस्य श्लोका अपरेऽपि सुभाषितावल्यां समुपलभ्यन्ते । तेष्वन्यतमः ' उरसिनिहित-स्तारोहारः कृताजघने घने × × किमिद्मपरंत्रासोत्कंपं दिशो मुहुरीक्षसे ' इत्ययं श्लोकः सदुक्ति-कर्णामृते अमरुककर्तृकतया निर्दिश्यते । पीटरसन् महाशयः सुभाषितावल्यां अर्गटस्येति निर्दिश्यमानं

'वपुरनुपमं नामेरूर्ध्व विधाय मृगीहशो ठितठितेरङ्गन्यासैः पुरा रभसादिव तद्नु सहसा सिन्नेनेव प्रजापतिना भृशं पृथुठपृथुठा स्थूठस्थूठा कृता जघनस्थठी।'

इत्येतं श्लोकं 'काव्यालङ्कारटीकायां निमसाधुना (काव्यालङ्कार, ११ अ. श्लो. ७.) समुदाहृतं समवलब्म्य निमसाधोः प्राचीनमेनं निर्धारयित । निमसाधोः समयश्च तेनैव टीकायाः समाप्तोज्ञाप्यते—

> 'पञ्जविंशतिसंयुक्तेरेकादशसमाशतैः । विकमात् समतिकान्तैः प्रावृषीदं समर्थितम् ॥ ' इति । (संवत् ११२५)

सूक्तिमुक्तावल्यामस्यां वपुरनुपमित्ययमेव श्लोकः 'जघनस्थलीबटुकस्येति निर्दिश्यते । यद्यस्मिन्निर्देशे दृष्टिर्दीयेत तदा निर्मिसाधुकृतैतच्छ्लोकानुवादेन जघनस्थलीबटुकस्य समयो व्यज्येत । नत्वर्गटस्य । यदि पुनरेवं संभावयामः—' पृथुलपृथुला स्थूलस्थूला कृता जघनस्थली ' इति जघनस्थलीशब्देन समाप्यमानं जघनस्थलीवर्णनपरं श्लोकं शृण्वता केनिचदुपहासेन कृतं तस्यैव साङ्क्षितिकं नाम । यथा—

विश्रान्तो दिवसस्तटीमयमटत्यस्ताचलस्यांशुमान् संप्रत्यङ्कुरितान्धकारपटलैर्लम्बालकाद्योरभूत् । एह्यन्तर्विश वेश्मनः शशिमुखि द्वारस्थलीतोरण— स्तम्भालम्बितबाहुविष्ठि रुद्ती किं त्वं पथः पश्यसी'ति (सूक्ति. प. १४.)

श्लोकस्यावसाने 'रुदती किं त्वं पथः पर्यसी'ति निर्देशात् रुदतीब्राह्मण इति साङ्केतिकं नामैतच्छ्लोककर्तुः योगेश्वरस्य प्रवृत्तमिति।तर्हि अर्गटस्यैव समयस्तेनावधार्येत। श्लोकश्चायं सदुक्तिकर्णामृते योगेश्वरस्य कृतिषु अनूयते। (२-५८-२)

अर्जुनवर्मदेवः अयममरुशतकव्याख्यानस्य प्रणेता सुभटवर्मनरेन्द्रस्य पुत्रः भोजमहाराजवंशे समुत्पन्नः,अस्योपाध्यायो मदनः। श्रावयति चैनत्स्वयमेवामरुशतकव्याख्याने —क्षिप्ताशुभःसुभटवर्मनरेन्द्र- सूनुः,वीरव्रती जगित भोजकुलप्रदीपः। प्रज्ञानवानमरुकस्यकवे : प्रसारश्लोकान् शतं विवृणुतेऽर्जुनवर्मदेवः ॥ इति ॥ ' यदुक्तमस्मदुपाध्यायेन वालसरस्वत्यपरनाम्ना मदनेन ' इति च । उदाहरित च बहून् मदनस्य श्लोकानमरुशतकव्याख्याने । अस्यार्जुनवर्मदेवस्यायमन्वयक्रमः —श्रीभोजदेवः, उद्यादित्यः, नरवर्मा, यशोवर्मा, अजयवर्मा, विन्ध्यवर्मा, सुमटवर्मा, अर्जुनवर्मा, इति । अयमन्वयक्रमः पीटरसन् महाशयेन सुभाषितावलीप्रस्तावनायामनूदितैः शिलालेखस्थैः

'परमारकुलोत्तंसः कंसजिन्महिमाभुवि । श्रीभोजदेव इत्यासीन्नासीराकान्तभूतलः ॥ ' इत्याद्यैः श्लोकैर्विज्ञायते । समयश्चास्य संवत् (1272 A. D. 1216)

अवन्तिवर्मा-असौ काश्मीरमहाराजः । अस्य सभायां मुक्ताकाणप्रभृतयः कवय आसन् । विज्ञायते चैतत् राजतरङ्गिण्याम्---

' मुक्ताकाणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः ।

प्रथां रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मणः ॥ ? इति ॥ समयश्चास्य — 855-884 A. D.

आनन्दवर्धनः—स्तूयते चायमानन्दवर्धनो ध्वन्यालोकस्य कर्ता राजशेखरेण—'ध्वनिनाऽति-गभीरेण काव्यतत्त्वनिवेशिना । आनन्दवर्धनः कस्य नासीदानन्दवर्धनः । ' इति । (सूक्ति. प. ४६) अयं च काश्मीरमहाराजस्य समये आसीत्, तथाच राजतराङ्गिण्याम्—

> मुक्ताकाणः शिवस्वामी कविरानन्दवधनः । प्रमां रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मणः ॥ इति ।

अवन्तिवर्मणो राज्यसमयो नवमं शतकम् । (855-884 A. D.) आनन्दवर्धनः स्वस्य पितुर्नाम स्वयमेव देवीशतकस्यान्ते नोण इति निर्दिशति—

> ⁴ देव्या स्वप्नोद्गमादिष्टदेवीशतकसंज्ञया । देशितानुपमामाधात् अतो नोणसुतो नुतिम् ॥ ²

विषमबाणळीळाद्योऽपरे च निबन्धाः सन्त्यनेन विरचिताः । उदाहरति च 'यथाच ममैव-विषमबाणळीळाया 'मिति ध्वन्याठोकळोचने ।

उत्पलदेवः—भट्टोत्पल इत्यप्यसौ ख्यायते । परमगुरुरयमाचार्याभिनवगुप्तस्य । यद्यमा-चार्याभिनवगुप्त एव ध्वन्यालोकलोचने एवमाह—'यदुक्तमस्मत्परमगुरुभिरुत्पलपादैरिति । (ध्वन्या २० प.) गम्यते च परमगुरुशब्देन गुरोर्गुरुरिति । विज्ञायते चैतदीश्वरप्रत्यभिज्ञाप्रस्तावनायाम्, आचार्याभिनवगुप्तस्य गुरुस्तस्यैव पिता, तस्यायमुत्पलदेवो गुरुः । अयं च गुरुशिष्यभावो माहेश्वरदीक्षाधिगमनिमित्तक इति । ईश्वरप्रत्यभिज्ञाकारश्चायमेवाचार्योत्पलः पिता चास्योद्याकरः अत्रायं श्लोकः—

जनस्यायत्नसिद्धचर्थमुद्याकरसूनुना । ईश्वरप्रत्यभिज्ञेयमुत्पलेनोपपादिता ॥ इति । (ई. प्रत्य. अ. ४ आ. २ श्लो. ३)

अस्या एवेश्वरप्रत्यभिज्ञाया व्याख्या प्रत्यभिज्ञाविमिर्शिनीनाम्नी अभिनवगुप्ताचार्यविरिचिता हु ह्वी बृहती च वर्तते । अयमुत्पहाचार्यः प्रत्यभिज्ञादर्शनप्रवर्तकाचार्येषु प्रधानः । अतएव सर्वदर्शनसंग्रहे प्रत्यभिज्ञादर्शनिक्षपणप्रकरणे विवक्षितार्थे प्रमाणतया 'तदुक्तमुत्पहाचार्यैः—

भक्तिरुक्ष्मीसमृद्धानां किमन्यदुपयाचितम् । एतया वा दरिद्राणां किमन्यद्पयाचितम् ॥

तदुक्तमुद्याकरसूनुना-

कर्तिरि ज्ञातिर स्वात्मन्यादिसिन्धे महेश्वरे । अजडात्मा निषेधं वा सिन्धिं वा विद्धाति कः । किंतु मोहवज्ञादिस्मन् दृष्टेऽप्यनुपलक्षिते ॥ ज्ञाक्त्याविष्करणेनेयं प्रत्यमिज्ञोपद्दर्श्यते ॥ '

तदुक्तं चतुर्थे विमर्शे—

'तैस्तैरप्युपयाचितैरूपनतस्तस्याः स्थितोऽप्यन्तिके कान्तो लोकसमान एवमपरिज्ञातो न रन्तुं यथा । लोकस्यैष तथाऽनवेक्षितगुणः स्वात्माऽपि विश्वेश्वरे नैवायं निजवेभवाय तदियं तत्प्रत्यभिज्ञोदिता ॥' (ई. प्र. ४ अ.)

इति तस्यास्य श्लोका उदाह्नियन्ते । अयमेव 'तैस्तै' रिति श्लोको ध्वन्यालोकलोचने अभि-नवगुप्ताचार्येण समुदाहृतः । (ध्वन्या. ३० प.)

अयमुत्पलदेवः क्रैस्तद्शमशतकपूर्वभागे काश्मीरेष्वासीत् ।

उत्पल्ठराजस्योति कर्तृनामनिर्देशेन समुपलक्ष्यमाणाः श्लोकाः कविकण्ठाभरण-सुवृत्ततिलकओचित्यचर्चा-सद्दक्तिकर्णामृतकवीन्द्रवचनसमुचयेषु समुपलभ्यन्ते । सचोत्पलराजोऽस्मादुत्यलाचार्यादनन्यइति पण्डितप्रवरस्य श्रीदुर्गाप्रसादस्याशयः प्रतिभाति । यद्यमौचित्यचर्चायां समुदाहृतं
'अहौ वा हारे वे'तिश्लोकं अभिनवगुप्तपरमगुरुश्रीमदुत्पलराजकृतं वद्गति । (काव्य- गु. १ प. १३१)
अनूयते चैतदेव सद्वक्तिकर्णामृतकवीन्द्रवचनसमुचयप्रस्तावनयोः'। अमितगतिविरचितसुभाषितरत्नसन्दोहसंशोधकश्रीमवदत्तमहाशयस्तु—तस्यैव प्रस्तावनायां भोजराजिपतृव्यस्य सिन्धुराजायजस्य
मुञ्जापरनामकवावपतिराजस्य श्रीमद्वत्पलराज इति नामान्तरं प्रथितं मन्यते । (काव्यमाः गु. ८२)
नवसाहसाङ्कत्विर्त्त-श्रीमद्वाक्यतिराजोऽभूत् अयजोऽस्यायणीः सभामित्यस्मिन् श्लोके (नव. स.
११ श्लोः ९२) श्रीमद्वाक्यतीतस्थाने 'श्रीमदुत्पले'ति पाठान्तरमुपलभ्यते । तथा—औचित्यचर्चा

यां श्रीमदुत्पलराजकर्तृकतया निर्दिश्यमानः 'अहौ वा हारेवे'ति श्लोकः सदुक्तिकर्णामृते मुञ्जकर्त-कतया निर्दिश्यते । स. प्र. ५. वी. ६० श्लो. ५ तिद्दं पण्डितश्रीभवद्त्तरार्मणः पक्षं द्रदयित । आभ्यामपरः कार्श्मारेषु भागवतः कश्चिदुत्पलाचार्यः कैस्तद्शमशतके आसीत् । थोऽयमेव स्पन्द-प्रदीपिकाटीकाकारः । यमेव श्रीमद्रामानुजाचार्यपरमगुरवः श्रीमद्यामुनाचार्याः 'काश्मीरोत्पलेने'ति निर्दिशन्ति । केचिद्नयमेव वैष्णवमुत्पन्नं मन्यते ।

उत्प्रेक्षावल्लभः क्वेरस्य नाम गोकुरु इति । उत्प्रेक्षावल्लभ इतीयमभिख्या सरस्वतीप्रसाद-समुपरुव्या । कविरयमेव स्वक्कृतौ सुन्दरीशतके प्राहेदम्—(काव्य० गु. ९)

> 'भारत्यैव क्रियते स्तोत्रैः सन्तुष्टया द्विजदारा । श्रीगोकुलस्य सुकवेरुत्प्रेक्षावल्लभेत्यभिधा ॥ इति ' (श्लो. १११)

अयमेव कविः स्वकृतौ भिक्षाटनकाव्ये प्रथमपद्धतेरन्ते-

' द्वृतं वसन्तातिल्रकं विषयस्य [योऽस्य] जीव-भिक्षाटनं कविरसौ शिवभक्तदासः । श्रृङ्गार एव हि रसः तदिह प्रबन्धे श्रद्धा न कस्य, यदि सूक्तिविनोद्शीलः ॥ ' (प० १. श्लो. १७)

इत्यस्मिन् श्लोके शिवभक्तदास इत्यातमानं ख्यापयति । किमिह नाम्ना ख्यापयति, उतगुण-विशेषयोगेन । नाम्नाचेत् गोकुल इतिवन्नामान्तरमिदं स्यात् । अहमस्मिशिवभक्तानां दास इति शिवभक्तिप्रकर्षोऽत्र ज्ञाप्यते इति वयम् । अस्य कवेर्देशकालविशेषावधारकं नैकमपि लिङ्गमुपलमामहे । जल्हणाद्स्मात्प्राचीन इत्येतावदिहावधारयामः । यदि सुभाषितावलीकारो जल्हणाद्पि प्राक्तन इति मतमादियेत तदाऽयमुत्प्रेक्षावल्लभस्ततोऽपि प्राचीन इत्यपि निश्चेतुं शक्येत, यत् सुभाषितावल्या-मस्य केचन श्लोका उदाह्नियन्ते । अग्रे वल्लभदेवविमर्शसमये तं मतभेदं निरूपयामः ।

उमापतिधरः—अयमुमापतिर्वङ्गाधिपतेर्लक्ष्मणसेनस्य सभायां सभासमरुङ्करणं कविवर आसीदिति.

> ' गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापतिः । कविराजश्च रत्नानि समितौ ठक्ष्मणस्य च ॥ '

इत्यनेन श्लोकेन विज्ञायते । श्लोकश्चायं तस्यैव राज्ञः सभास्थाने शिलायांसमुत्कीणों दृश्यते । उपवर्ण्यते चायमुमापतिधरः श्लोकेऽस्मिन्—

वाचः पछ्ठवयत्युमापतिघरः, सन्दर्भशुद्धिं गिरां जानीते जयदेव एव, शरणः श्लाच्यो दुरूहद्वतेः । श्रृङ्गारोत्तरसत्प्रबन्धरचनैराचार्यगोवर्धन स्पर्धी कोऽपि न, विश्रुतः श्रुतिधरो धोयीकविक्ष्मापतिः ॥ इति ॥

समयश्चास्य लक्ष्मणसेनस्यति व्यक्तम् । लक्ष्मणसेनस्य समयः केस्तैकाद्शशतकमिति श्रीमान् पण्डितत्रवरो दुर्गाप्रसादः प्राहं साहित्यदर्पणप्रस्तावनायाम् । श्रीमान् पण्डितहरद्वसास्त्रि महाशयः (एम. ए. पि. एच. डी) सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायां-श्रीधरदासेनात्मनः छक्ष्मणसेन-समकाठीनतां स्वकृतेः सदुक्तिकर्णामृतस्य समयं च ख्यापयता निबन्धान्ते विरचितं

'शांके (११२७) सप्तिं शत्यधिकशतोपेतदशशते शरदाम् । श्रीमल्लक्ष्मण सेन्क्षितिपस्य रसैकविंशेऽब्दे । (२७) 'श्रीधरदासेनेदं सदक्तिकर्णामृतं चके ॥ '

इतीमं श्लोकं समवलम्बय श्रीधरदाससमकालीनतामुमापतिधरस्य संभावयति । संभावयेतैवं सति गोवर्धनोमापतिधरादीनां द्वादशं शतकं समय इति । इदमेव हृदयंगममिति नः प्रतिभाति। स्तौति चायमुमापतिधरः श्रीधरदासस्य पितरं लक्ष्मणसेनस्यान्तरङ्गमित्रं वदुदासम्

> 'अठमादिवराहेण वटुदासं परं स्तुमः। जगदुद्धरता येन न वक्रीकृतमाननम्॥' इति सदु. प्र. ५ वी. ७६) 'प्रणयिवचनं दीना दृष्टिः शिरोनिहितोऽञ्जिलेः चरणपतनं देव्याः सन्ति प्रसादनहेतवः। कृसुमविशिसज्वालातापस्फुटन्मृदुमानसा वरतनुरसौ केन प्राप्या स एव तु नास्ति मे॥' 'वाचः परं भजन्त्येता देवि प्रणयचातुरीम्। हृद्यस्य तु सर्वस्वं त्वमेवैका प्रिया मम॥'(सदु. २८१ ४।५)

इदं च श्लोकद्वयं दृश्यप्रवन्थस्य कर्तारमेनमवगमयति । प्रथमेन श्लोकेन—अन्यस्यां नायि-कायां बद्धानुरागमात्मानमालक्ष्य जातु देवी चेत् कृप्येत् तत्प्रसादनीपायानां बहूनां करस्थतां स्वस्मि-क्षत्यन्तमनुरक्तायाः प्रियतमायाः प्राप्तावुपायस्य दुर्लभतां च कस्यचित्प्रियवयस्यस्याग्रे कश्चिन्महा-राजो नायको निवेदयति । दितीयेन तु. कृपिताया देव्याः प्रसादनं क्रियते । तदिदं मालविकायां बद्धानुरागमग्निहोत्रमनुस्मारयति । अप्रतिमवीरमात्मानं ख्यापयतः कस्यचिद्धीरोद्धतनायकस्य वीरघोषणाक्षपोऽस्यैव कवेः श्लोकोऽयम्—

आलङ्कानाथनारीस्तनतरलपयोवीचिमुद्रात् समुद्रात् आस्वर्गङ्गातरङ्गावलिविरलशिलादुस्तरादुत्तराद्रेः । आप्राक्शैलात् सुरस्त्रीसुरतगतिविदो मग्नभास्वन्मृगाङ्कात् आच प्राचेतसाब्धेर्भवतु मम पुरः कोऽपि यद्यस्ति वीरः ॥ सदुः ५१८४

कपोस्ठकविः---नैतेन नाम्ना कविः कश्चित् विख्यातः।

' दिधाविधाय शीतांशुं कपोलों कृतवान विधिः। तन्व्यास्तद्रसनिष्यन्दविन्दवो रदनावली ॥ सू. १८१

इति कपोलवर्णनैवेचित्र्यमूलकं साङ्केतिकं नामैवेदं कस्यचित्कवेरिति प्रतिभाति ।

कमलाकरः — अस्य कमलाकरस्य द्वावेव श्लोकावस्यां सूक्तिमुक्तावल्यामनूखेते । तत्रैकस्तु कमलायुधस्येति श्लीधरदासेन सदुक्तिकर्णामृते निर्दिश्यते । अथैकस्यार्थे किं कवेविंमर्शेन । इदं तु ब्रमः नसुभाषितावल्याः प्रस्तावनायां पीटरसन् महाशयः काव्यप्रकाशिकाया व्याख्याकारमेनं मन्यते । व्याख्याश्च काव्यप्रकाशिकाया बह्वचः। तासु इतरव्याख्याभ्योऽर्वाचीना कमलाकरव्याख्या। प्रायःकेस्तत्रयोदशशतकतोऽर्वाचीना । तस्यास्य श्लोकस्यानुवादः सुभाषितावल्याः कर्तुर्वश्चभदेवस्य केस्तद्वितीयशतकं समयं समुत्पश्यतां पक्षे नेव घटेत । अस्यां स्किमुक्तावल्यां केस्तत्रयोदश्च शतकपूर्वार्थसंभूतायामपि नेव घटेततदीयश्लोकानुवादः। तत् अन्येनेव कमलाकरेण भाव्यम् ।

कमलायुधः - कविरयमभिनन्देनोपश्लोक्यते -

' उन्नीतोभवभूतिना प्रतिपदं बाणे गते यः पुरा यश्चीर्णः कमळायुधेन सततं येनागमत् केसटः।' इति (सदु.)

अनेन श्लोकेनायं कविर्वाणात् समनन्तरभव इति विज्ञायते । गौडवधकाव्यकर्तुर्वाक्पातिराज-स्यायं गुरुः कैस्तसप्तमञ्जतकोत्तरार्घे समजनीति पण्डितश्रीभवदत्तरार्मिवरचितसुभाषितरत्नसन्दोह-प्रस्तावनातो विज्ञायते ।

आह च वाक्पतिराजो गौडवधे—

⁴ अप्पा एजियमेत्तेणणवरविरसोविजस्स पिंडहाइ । सिरिकमलाउहचलणेहिं कहविजंगहियबहुमाणो ॥ ' ७९८

इति । श्रीकमलायुधचरणैरित्येष निर्देशः कमलायुधे गुरुभावनां ज्ञापयित । कणीत्पलः—इदं चकस्यचित कवेः साङ्केतिकं नाम । तत्र च मूलम्

' अंसाकृष्टदुकूलया सरमसं गूढो भुजाभ्यां स्तनों आकृष्टे जघनांशुके कृतमधः संसक्तमूरुद्दयम् । नामीमूलनिबद्धचश्चिषि तया वीडानताङ्गचा प्रिये दीपः फुत्कृतिवातवेषितशिखः कर्णोत्पलेनाहतः ॥ सू. २०५

इत्यस्य श्लोकस्यावसाने कर्णोत्पलेनाहत इतिवाक्यविन्यास एव । अयमेव श्लोकः सदुक्तिक-णिमृतेऽप्यस्यैव कवेर्नाम्ना समुपलक्षितः समुपलभ्यते । तद्यं कविः श्रीधरदासात् प्राक्तन इति विज्ञा-यते । नेतो विशेषःकोऽपि ।

कर्पूरकविः—डाहालाघीशस्य कर्णस्य सभायामासीत् । विज्ञायते चैतत् मेरुतुङ्गाचार्यविर-चिते प्रबन्धचिन्तामणौ । तथा्च तत्रत्यं वचनम्-'श्रीकर्णस्याग्रे इदं काव्यमुक्तं कर्पूरकविना—

> मुखे हारावाप्तिर्नयनयुगले कङ्कणभरो नितम्बे पत्राली सतिलकमभूत्पाणियुगलम् । अरण्ये श्रीकर्ण त्वदस्यिवतीनां विधिवशात् अपूर्वोऽयं भूषाविधिरहह जातः किमधुना । हित ।

विक्रमाङ्क देवचिरते बिल्हणः कर्ण वर्णयति--

ै कालः कालज्ञरागिरिपते × × श्रीडाहालक्षितिपरिवृद्धः सोऽपि यं प्राप्यवृवृत्तं कर्णः कर्णाम् -रसास्वादमन्तरततान' इति । १८ ९३ तदयं कविविद्धणसमकालः। (केस्तेकादशशतकस्योत्तरार्धम्) आसीच नाचिराजोनाम कविः कर्पूरकवेः समये। तथाचेदं पद्यं नाचिराजकविप्रशंसापरं कर्पूरकवे:-

'कन्ये काऽसि, न वेत्सि मामिप कवे कर्पूर, किं भारती, सत्यं किं विधुराऽसि, वत्स मुषिता, केनाम्ब, दुर्वेधसा । किं नीतं तव, मुझभोजनयनदृन्दं, कथं वर्तसे

दीर्घायुर्भजतेऽन्धयष्टिपदवीं श्रीनाचिराजः कविः। १ (प्रबन्धचिन्तामणी)

कल्रहाः—कविरयं काश्मीरमहाराजः श्रीमद्नन्तराजस्य स्नुः अस्य राज्यसमयः कैस्तमे-काद्शशतकम् । (1080-1088 A. P.) तनयोऽस्य हर्षदेवः । बिल्हणो विक्रमाङ्कदेवचिते यमेनं वर्णयति—

> ' पुण्यैरैरावतकंरिकरोच्चण्डदोर्दण्डशाली देव्यां तस्यां कलशतृपतिस्तस्य जातस्तनूजः । वि. १८, ५१

इत्यादिना । कवित्वं चास्य निरुपममाह तत्रैव-

' यस्यापूर्वो पदपरिणतिः कांऽपि चर्याविचारे वाक्चातुर्ये प्रसरति गतिर्वादिनां मौनमुद्रा । प्रख्यातं तिञ्चजगति पुनः सर्वभाषाकवित्वं यस्यास्वादे भवति सिकताकर्कशा शर्कराऽपि ॥ इति ।

कस्याणः—कविरयं काश्मीरः काश्मीराधीश्वरं श्रीसुस्सलदेवनंदन श्रीजयसिंहसमकालः अलक-द्तात् समधिगतकाव्यकलाकौशलः । स्वायजस्य लङ्ककस्य समायां समवस्थिातान् पण्डितान् वर्णयता मङ्खकेन श्रीकण्ठचरिते समनुवर्णयते चायम्—

> 'श्रीमानलकदत्तो यमनल्पं काव्यशिल्पिषु । स्वपरिश्रमसर्वस्वन्याससभ्यममन्यत ॥ तथोपचस्करे येन निजवाङ्मयदर्पणः । बिल्हणप्रौढिसंकान्तौ यथा योग्यत्वमग्रहीत् ॥ तत्तद्वहुकथाकेलिपंरिश्रमनिरङ्कुशम् । तं प्रश्रयप्रयत्नेन कल्याणं संममीनत् ॥ इति ॥ २५–७८×८० कैस्तद्वादशशतकस्य पूर्वार्धं श्रीजयसिंहराज्यसमयः ।

कविरंत्नं स् सडुक्तिकणीमृते भोजकर्तृकं पद्यमिद्मुपरुभ्यते —

' अस्तंगतभारविरवि कालवशात्कालिदासविध्वविधुरम् । निर्वाणबाणदीपं जगदिदमद्योतिरत्नेन ॥ प्र. ५, वी. २६ श्लो. २

पद्यमिदं विमृश्तां नः प्रतिभाति, रत्नसमारूययां भोजेन कीर्त्यमानः कविरासीत् तस्यैव समये । स एवायं कविरत्नमिति । सद्वुक्तिकणीमुतप्रस्तावनायां विद्यासुधाकरेण श्रीहरद्त्तशर्मणा कविरत्न मधिकृत्य यदुच्यते तद्प्यवलोक्यताम् । कालिदासः —किवकुलसार्वभौममेनं कालिदासं को वा न वेद भुवनतले। कृतिरस्य कस्य वा न चेतः समाह्नाद्यति सहृदयस्य, क वयं कृतेरस्य विमर्शे, ते हि रसिकसार्वभौमाः काव्यरसास्वादैकपरायणाः काव्यस्वरूपिवमर्शका विरला नाम। कालदेशविमर्शे चास्य क वयम्। ऐतिहासिक्पथानुगामिनो हि बहवो विवदन्तेऽस्य समयदेशिनर्णये। कृतिष्वपि। शाकुन्तलादि दृश्यप्रबन्धन्त्रयस्य रघुवंशादिश्राव्यप्रबन्धन्त्रयस्य च कर्तारमेनं बहवः, अपरे च कृतिच न विमर्शका दृश्य प्रबन्धमात्रस्य कर्तारमेनमपरं च श्राव्यप्रबन्धकर्तारं मन्यन्ते।

तत्र केचन—समयमस्य समुत्रेक्षन्ते कैस्ताब्द्तः प्राचीनम् । अपरे चार्वाचीनम् । तत्र नैकतर पक्षिनिर्णयाय वयं प्रयतामहे । किन्तु कैस्ताद्वीचीनोऽयमिति पक्षे विमर्शकानामाशयमनुवदामः— उज्जयिन्यां समिषाष्ठितसार्वभौमिसिंहासनस्य प्रथितपराक्रमस्य श्रीमद्राजाधिराजस्य विक्रमादित्यस्य सभायां तन्माननैकपदं सरस्वतीप्रसाद्पात्रमेष कविकुठठठामभूतः काठिदास आसीत् । रामचिति-काव्यस्य प्रणेता अभिनन्द इदमाह—

'हालेनोत्तमपूजया कविवृषः श्रीपालितो लालितः ' ख्यातिं कामपि कालिदासकवयो नीताः शकारातिना श्रीहर्षे विततार गद्यकवये बाणाय वाणीफलम् । 'इति ।

शकारातिर्विक्रमादित्य इति सुप्रथितम्। आख्यायिका चेयमत्र—' यो रुक्मदेशाधिपतिं शके-श्वरं जित्वा गृहीत्वोज्जियिनीं महाहवे। आनीय संभ्राम्य मुमोच तं त्वहो श्रीविक्रमार्कः समसद्या विक्रमः ' इति । कालिदासकवय इति बहुवचनं माननायाम् । यच महाकाव्यं सेतुबन्धारव्यं प्रवरसेनिवरिचतं विरव्यायते, उपस्तूयते च काल्यादर्शकारेण द्णिडना—

> महाराष्ट्राश्रयां भाषां प्रकृष्टं प्राकृतं विदुः । सागरः सूक्तिरत्नानां सेतुबन्धादि यन्मयम्॥ इति ।

बाणेन च- कीर्तिः प्रवरसेनस्य प्रयाता कुमुदोज्ज्वला ॥ सागरस्य परं पारं किपसेनेव सेतुना ॥ इति ।

तत् काव्यं कालिदासो विक्रमादित्यनियोगेन प्रवरसेनस्यार्थे विरच्य प्रवरसेननाम्ना प्रख्या-प्रयामास । तदिदं तस्य व्याख्याता रामदासो व्यक्तमाह व्याख्यारम्भे—

> धीराणां काव्यचर्चाचतुारिमविषये विक्रमादित्यवाचा यं चके कालिदासः कविकुमुद्दविधुः सेतुनाम प्रबन्धम् । तद्याख्यासौष्टवार्थं परिषदि कुरुते रामदासः सएष प्रन्थं जल्लालदीनदक्षितिपतिवचसा रामसेतुप्रदीपम् ॥

इह तावन्महाराजप्रवरसेनमिमित्तं महाराजाधिराजाज्ञया निखिलकविचक्रचूडामणिः कालिदासमहाशयः सेतुबन्धप्रबन्धं चिकीर्षुः । ' इति । व्याचष्टे च — अहिणवराआरद्धाचुक्कक्खलि- एसुविहडितपरिहविआ इतीमं श्लोकस्- ' अभिनवेन राज्ञा प्रवरसेनेनारब्धा । कालिदासद्वारा । तस्यैव क्वतिरित्याशयः । च्युतोऽनविहतः कविः तस्य स्वलितेषु-छन्दोभङ्गदिनानानवधानेषु, विघटिता सती परिष्कारं प्रापिता ' इति । पर्यालोचनीयंचैतत् तत् विज्ञायते विक्रमादित्यः

कालिदासः प्रवसरसेनश्च समकालिक इति । ऐतिहासिकदृष्ट्या च * विशेषत इद्मवगम्यते । अयं प्रवरसेनो द्वितीयः वाकाटकान्वयजः, प्रथमः प्रवरसेनः अस्य प्रितामहस्य रुद्रसेनस्य पितामहः । अयं (A. D. 284–344) षष्टि संवत्सरं यावद्राज्यधुरमवहत् । ततस्तस्य पौत्रो रुद्रसेनः (A. D. 344–348) राज्यधुरमवहत् । अयमेव गुप्तवंशसमुद्भवेन प्रथमचन्द्रगुप्तस्य पुत्रेण गुप्तविक्रमादित्यस्यास्य पित्रा मगधदेशाधीक्षेन चक्रवर्तिना युद्धे विनिहतः । तस्यास्यपुत्रः पृथ्वीसेनः, सोऽयं कुन्तलेश्वरः (348–375 A. D.) अष्टाविद्यातिवर्षाणि राज्यधुरमवहत् । अस्य पुत्रो रुद्रसेनः (द्वितीयः) (375–395 A. D.) विद्यातिवर्षाणि राज्यधुरमवहत् । योऽयं विक्रामादित्यस्य पुत्र्याः प्रभावत्याः पतिः । प्रभावतीरुद्रसेनावस्य पितरौ । रुद्रसेने दिवंगते प्रवरसेनस्य-बालमावेन राज्ञी प्रभावती (395–415 A. D.) राज्यपदमलञ्जकार । अयं च प्रवरसेनो बालमावे मातामहेनावेन विक्रमादित्येनानुर्वाक्ष्यमाणो विनीयमानश्च विद्यानीतिपथेष्वासीत् इति । तद्युक्तं द्वितृत्रस्य कालिदासं प्रवरसेननाम्ना सेतुवन्यकाव्यकरणे न्ययुद्धित । अन्यचेदं गम्यते–प्रवरसेनस्य पितामहः पृथ्वीसेनो विक्रमादित्येऽस्मिन्नन्तिगृढवेरोऽपि कालिदासेन विक्रमादित्यादेशात् स्वीकृत-द्वैत्येन प्रशमितवेरः परं प्रणयमस्मिन् विक्रमादित्ये ववन्धेति । इदं चात्र गमकम्-क्षेमेन्द्रविर-चितायामौचित्यचर्चायाम्-' अधिकरणौचित्यं यथा कुन्तलेश्वरद्वौत्ये कालिदासस्य—

इह निवसित मेरुःशेखरः क्ष्माघराणा—
 मिह विनिहितभाराः सागराः सप्त चान्ये ।
 इदमहिपितभोगस्तम्भविम्राजमानं
 घरणितलिमेहैव स्थानमस्भिद्विधानाम् ।

अत्र महाराजदूतोऽपि सामन्तास्थाने स्वप्रभुसमुचितगौरवपूजाईमासनमनासाद्य कार्यवद्यान भूमावेवोपविष्टः प्रागल्भ्यगांभीर्थेणैवं बूते ⁷ इति । भोजविरचिते शृङ्गारप्रकाशे अष्टमे प्रकाशे—'यथा कालिदासः किं कुन्तलेश्वरः करोतीति विक्रमादित्येन पृष्टः उक्तवान्

असक्छहसितत्वात् क्षाछितानीव कान्त्या मुकुछितनयनत्वात् व्यक्तकणोत्पछानि । पिवति मधुसुगन्धीन्याननानि प्रियाणां त्विय विनिहितभारः कुन्तछानामधीशः ॥

इद्मेवोहयित्वा विक्रमादित्यः प्राह—

पिबतु मधु सुगन्धीन्याननानि प्रियाणां मिय विनिाहतभारः कुन्तलानामधीशः । १ इति ।

इदमेव पद्यं राजशेखरिवरिचतायां कान्यमीमांसायामप्यनूचते । आभ्यां क्षेमेन्द्रभोजकृतानु-वादाभ्यां विक्रमादित्यादेशेन कुन्तलेश्वरप्रवरसेनसन्निधौ कालिदासस्य गमनं समीहितं कार्यं साधयतः कालिदासस्य समयानुसारेण वर्तनं कुन्तलेश्वरविक्रमादित्ययोः प्रणयाघानं च व्यक्तं

^{*} J. B. O. R. S. volume XIX pts. I and II Reconstructed by Mr. K. P. Jayaswal.

गम्यते । येन प्रणयातिरेकेण पुत्रीदानप्रतिग्रहरुक्षणः सम्बन्धविशेषश्च समजिन तयोः । इत्थंच कालिदासस्य समयः केस्तचतुर्थशतकस्योत्तरार्धः पूर्वार्थस्य प्रथमो भागः पत्रमस्येति चावसीयते । अयं च विमर्शः वहोद्राराजकीयप्राच्यविद्यालये श्रोतपण्डितपद्मधिवसद्भिः भीमांसािशिरोमणिभिः श्रीः रामस्वामिशास्त्रिभिः सप्तमे भारतीयप्राच्यविद्यासंमेलने सभायां प्रकटीकृतः । विशेषस्तत्र द्रष्टव्यः । कुन्तलेश्वरदौत्यानुबन्धि यदिदं चरितं क्षेमेन्द्रभोजराजकृतिभ्यां गम्यमानं तत् श्रीयद्वागिरियातिराज सम्पत्कुमाररामानुजमुनिभिश्चशृङ्गारप्रकाशप्रस्तावनायां—'इद्मन्यद्प्रतीत मतावता महिततमिगितिवृत्तमुपरुभ्यते—इत्यादिना महाकवेरितिवृत्तमित्यन्तेन प्राकाशि । अत्र प्राचीनपथानुसौरिणः कतिचन विमर्शकाः केचन

'एकोऽपि जीयते हन्त कालिदासो न केनचित् । शृङ्गारे लिलतोद्गारे कालिदासत्रयी किम्रु ॥ ?

इतीमं राजशेखरकवेः श्लोकं सुभाषितहारावलीसूिकमुक्तावल्यादो समुपलभ्य राजशेखरतः प्राक्त्रयः कालिदासाः कविकुलावतंसभूताः आसन् इति संभावयन्ति । शाकुन्तलादेर्दृश्यप्रबन्धस्य कर्तारं तेषु प्रथमं रघुवंशादेः काव्यस्य कर्तारं द्वितीयं ऋतुसंहारादेः कर्तारं तृतीयं सर्वानेतान् चतुर्थशतकतः प्राक्तनान् वद्नित । किनिजपक्षेषु किमपि लिङ्गं च प्रदर्शयन्ति ।

कुमारदासः —अयं कविः कुमारइति नाथकुमारः कुमारदासः भद्वकुमार इतिच तत्र तत्र निर्दिश्यते । अयंच सिंहलदेशीयः । विज्ञायते चैतत् 'इति जानकीहरणे महाकाव्ये सिंहलकवे-रातिशयभूतस्य कुमारदासस्य कृता'वित्यनेन समुष्ठेखेन ।

> 'जानकीहरणं कर्तुं रघुवंशे स्थिते सति कविः कुमारदासो वा रावणो वा यदि क्षमः॥ '

इत्यनेन राजशेखरवचनेन रधुवंशकर्तुः कालिद्रासात् पश्चात्तन इति विज्ञायते । विज्ञायते च वामनात्प्राक्तन इति । यद्यमुदाहरति जानकीहरणस्थं

> ' सपदिपद्भिविहङ्गमनामभृत्तनयसंविहतं बहुशाहिना । विपुळपर्वतविषिशितैः शरैः प्रवगसैन्यमुळ्कमृता जितम्॥ '

इत्येतत्पद्यं स्वकृतावरुङ्कारसूत्रवृत्तौ । वामनश्चायं भवभूतितोऽर्वाचीनः । यदुदाह्नियतेऽनेन भवभूतेः कृतेमहाँवीरचरितात् 'दोर्दण्डाश्चितचन्द्रशेखरधनु' रितिपद्यम् । तद्ष्टमशतकसमुद्भवात् वामनात्प्राक्तनस्यास्य कुमारदासस्य समयः प्रायः सप्तमंत्रैस्तशतकं स्यात्।क्षेमेन्द्रेणौचित्यचर्चायाम्—

' अयिजहिहिद्द्धोपगूहनं त्यज नवसंग्रभीरु वल्लभम् । अरुणकरोद्गम एष वर्तते । वरतनु संप्रवदन्ति कुक्कुटाः ॥

इतीदं पद्यं नाथकुमारस्येति नामनिर्देशपूर्वकमुदाह्नियते । महाभाष्ये पतञ्जलिना 'व्यक्तायां-वाचि ' इति सूत्रव्याख्याने 'वरतनुसंप्रवदन्ति कुक्कुटाः ' इत्येकः पादः समुदाहृतः । नचैतावता कुमारदासस्य भाष्यकारतः प्राक्तनता निश्चेतुं शक्येत । पादैक्यं कृतिभेदेऽपिहि समुपलभ्यते । यावन्न बाधकं लिङ्गं तावत् कृतिभेदोऽपि नावधार्येत। पद्यमिदं सरस्वतीकण्ठाभरणे भोजेनाप्युदाहृतम् । जानकी- हरणस्य श्लोका उणादिसूत्रवृत्तावुज्वलद्त्तेन बहवः समुदाहृताः । विमर्शेऽस्मिन् विशेषतो जिज्ञासमानैः कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनायां सुभाषितावलीप्रस्तावनायां च दृष्टिर्देया ।

कुमुद्चन्द्रः—अयमार्हतमतानुयायी दिगम्बरः प्रथितो वादाहवेषु विजितानेकश्वेताम्बराचार्यो गुर्जरेश्वरस्य सिद्धराजस्य जयसिंहापरनाम्नो मातामहगुरुः सिद्धराजसभायां श्वेताम्बरसमयानु-यायिनः सुप्रथितस्य हेमचन्द्राचार्यस्य कुमुद्चन्द्रस्य च मिथो विजिगीषया वादः समभूत्। तदा श्रीपालकविराजो हेमचन्दाचार्यपक्षमनुप्रविश्य कुमुद्चन्द्रेण सह वादमकरोत्। परास्तश्च हेमचन्द्राचार्येण कुमुद्चन्द्र इतीदं वृत्तं यशश्चन्द्रकृते मुद्दितकुमुद्चन्द्रनाटके प्रभावकचिरते च निगद्यते। सिद्धराजस्य हेमचन्द्राचार्यस्य श्रीपालकविराजस्य च समयः कैस्तद्दाद्शतकपूर्वीर्धम्। स एवास्य कुमुद्चन्द्रस्य समयः।

कुलकोखरः—अयमाश्चर्यमञ्जर्याः कर्तुः काश्मीरात् कुलशेखरवर्मणोऽन्यः केरलदेशाचीशः । एतद्विरचिताया मुकुन्दमालाया अन्ते श्लोकोऽयम्—

यस्य प्रियो श्रुतिघरों कविछोक [रविछोक] वीरो मित्रे द्विजनमवरपद्मशरा [पारशवा] वभूताम् । तेनाम्बुजाक्षचरणाम्बुजषट्पदेन राज्ञा कृता कृतिरियं कुछशेखरेण । ' इति ।

अनेन श्लोकेनायं मुकुन्दमालायाः कर्ता कुलशेखरः पार्थिवश्चेति विज्ञायते । आसीत् पुरा केस्तेऽष्टमे शतके वैष्णवाग्रेसरः परममक्तो विरक्तश्च राज्यलक्ष्म्याः, यमयापि वैष्णवाः प्रतिदिनमनु-स्मरन्ति पूजयन्ति चार्चाक्तपेण प्रतिष्ठापितं तत्र तत्र देवालयेषु । सोऽयमित्येके । नवमशतकसमुद्भवः सोऽयमिति च केचित् । नवमशतकसमुद्भवस्ततोऽन्यः केरलाधीशः कुलशेखरोऽस्या मुकुन्दमालायाः कर्ता इति च परे । 'यस्य प्रियौ ' इत्यस्मिन् श्लोके प्रथमपादे रिवलोकविरौ इति, द्वितीय-पादे 'द्विजन्मवर पारशवौ ' इति च केरलीयः पाठभेदः । रिवर्नाम कश्चित् द्विजवरः, (रवेः पुत्रः वासुदेवः) लोकवीर इति कश्चित् पारशवः (वारियर इति कश्चन जातिविशेषः केरलेषु प्रथितः) तत्समुद्भवः तावेतौ यस्य मित्रे इति तद्र्थः ।

युधिष्ठिरविजयस्य त्रिपुरदहनस्य च कर्ता सोऽयं रविभूरिति च वदन्ति । *

कृष्णिमिश्रः—कविरयं प्रबोधचन्द्रोदयाख्यस्य नाटकस्य कर्ता । औपनिषदेऽप्यद्वैतविज्ञाने काव्यरसास्वाद्व्यामुग्धानामपि रुचिं संपादयन् औपनिषदमद्वितीयात्मावबोधं तदुपकरणं विवेकादिकं च दृश्यप्रबन्धमुखेन प्रकाशितवान् । स एष कविः गोपालकीर्तिवर्मभ्यांमात्मानमाराद्भिज्ञापयित । तथाच तत्र प्रस्तावनायाम्—

' अस्ति प्रत्यर्थिपृथ्वीपतिबलविषुलारण्यमूच्छीत्प्रताप— ज्योतिज्वीलावलीशिवामुबनविवरो विश्वविश्रान्तकीर्तिः ।

^{*}Vaishnau Bhapta Kal Vichar (first volume.) By Mr. Mu. Raghavaingar. Ramnathpuram Madras University Tamil section Head pandit.

गोपालो भूमिपालान् प्रसभमसिलतामात्रमित्रेण जित्वा साम्राज्ये कीर्तिवर्मा नरपतितिलको येन भूयोऽभ्यपेचि ।

⁴ यन ××× कर्णसे ना सागरं निर्मथ्य मधुमथनेनेव क्षीरसमृद मासादिता समरविजयहक्ष्मी: ।

' विवेकेनेव निर्जित्य कर्ण मोहमिवोर्जितम् । श्रीकीर्तिवर्मनृपतेर्बोधस्येवोद्यः कृतः ॥ '

'आदिष्टोऽस्मि × × × श्रीमता गोपालेन यथा सल्वस्य सुहृदोराज्ञः कीर्तिवर्भदेवस्य दिग्वि-जयव्यापारान्तिरितपरब्रह्मानन्दरसेरस्मामिः × × अतिवाहिता दिवसाः। इदानीं तु कृतकृत्या वयस्। × × × तद्द्यं शान्तिरसप्रयोगाभिनयेनात्मानं विनोदियतुमिच्छामः। ततो यत्पूर्वम-स्मद्धरुभिस्तत्रभवद्भिः श्रीकृष्णीमश्रेः प्रबोधचन्द्रोद्यनाम नाटकं निर्माय भवतः समर्पितमासीत् तद्य राज्ञः श्रीकीर्तिवर्मणः पुरस्ताद्भिनेतव्यं भवता। इति।

अनेन विज्ञायते—गोपालकीर्तिवर्मणोर्मेत्री कीर्तिवर्मणोराज्यलक्ष्मीप्रतिष्ठायां गोपालपराक्रम-प्रकर्षस्य कारणता गोपालस्य क्रुष्णमिश्रशिष्यताच । गम्यते चैषां समकालता गोपालसमकालताच क्रुष्णमिश्रस्य । इदं चिरतमवलम्ब्य क्रुष्णमिश्रस्य समयः एकाद्शं कैस्तं शतकं गण्यते । अपरेच द्वाद्शं शतकं मन्यन्ते । सद्वक्ति कर्णामृतप्रस्तावनायां सुभाषितावलीप्रस्तावनायांच दृष्टिर्देया ।

केटसः — केशट इति स्थाने केटस इत्ययमत्र निर्देशः । अस्यामेव सूक्तिमुक्तावल्यां समुदाहृतोऽयं ' विस्तारो यदि नेदृशः ' इति श्लोकः सदुक्तिकर्णामृते केशट इति नाम्ना समुप लक्ष्यते । तस्यास्य कवेरन्येऽपि श्लोकाः सदुक्तिकर्णामृते समुदाह्वियन्ते ।

' अञ्जंत्वञ्जमथाञ्जभूस्तत इतो ब्रह्माण्डमण्डादभूत् ' ' शैत्यं नाम गुणास्तवैव सहजः स्वाभाविकी स्वच्छता '

इतीदं श्लोकद्वयं केशटनाम्ना सदुक्तिकर्णामृते समुपलक्ष्यमाणमस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां अविज्ञातकर्तृनामकं कस्यचिदिति निर्दिश्यते । कविरयमभिनन्दात्याचीन इति विज्ञायते । यदेनमभिनन्दः समुपवर्णयति—

उन्नीतोभवभूतिना प्रतिपदं बाणे गते यःपुरा यश्चीर्णः कमलायुषेन सततं येनागमत् केशटः । ' इति (सदुः ४-२६-५)

वसुकल्पश्चेनमभिवर्णयति-

'बाणः प्राणिति केशटः स्फुटमसौ जागर्ति योगेश्वरः

प्रत्युज्जीवति राजशेखरगिरां सौरभ्यमुन्मीलति । इति (सदु. ३-२६-५).

कर्पूरमञ्जर्यीकोटिस इति (अं. १) निर्दिश्यमानः कविरयमेव भवितुर्हिति । लेशतोऽक्षरवै-परित्येन । केसटः केटसः कोटिस् इति त्रिविघोष्येकस्मिन् समान्यते निर्देशः ।

तद्यं नवमशतकतो नार्वाचीन इत्योतावद्वगम्यते ।

¹ Subhashitavali, Introduction (Peterson.) Saduktikarnāmirta. Introduction By Hardutta Sharma, M.A.,Ph.D.

क्षेमेन्द्र:--स एष काइमीरः कविसार्वभौमः । पिताऽस्य प्रकाशेन्द्रः । आहच भारत-मञ्जर्याः समाप्तो---

> 'कारुमीरकोगुणाघारः प्रकाशेन्द्राभिघोऽभवत् । नानार्थिसार्थसङ्कल्पपूरणे कल्पपादपः ॥ संपूर्णदानसन्तुष्टाः प्राहुस्तं ब्राह्मणाः सदा । इन्द्रएवास्ति किं त्वेकः प्रकाशस्ते गुणोऽधिकः ॥ ' श्लेमेन्द्रनामा तनयस्तस्य विद्दत्सपर्यया । प्रयातः कविगोष्ठीषु नामग्रहणयोग्यतास् '॥ इति ।

सोऽयं कविपुङ्गवः अभिनवगुताचार्यात् प्राप्तसाहित्यविद्यः भागवताचार्यं श्रीसोमपादात्प्राप्त-भागवतदीक्ष इति च गम्यते । यद्यं तत्रैवेदमाह—

> ' आचार्यशेखरमणेर्विद्याविवृतिकारिणः । श्रुत्वाऽभिनवगुप्ताख्यात्साहित्यं बोधवारिषेः ॥ श्रीमद्भागवताचार्यसोमपादाञ्जरेणुाभिः । धन्यतां यः परां प्राप्तो नारायणपरायणः ॥ ' इति ।

व्यासदास इत्यपरं चास्य नाम । आह चौचित्यचर्चायाअन्ते-

'तस्यात्मजः सर्वमनीषिशिष्यः श्रीव्यासदासापरपुण्यनामा । क्षेमेन्द्र इत्यक्षयकाव्यकीर्तिश्चके नवौचित्य विचारचर्चाम् '॥ इति ।

मित्रं चास्य श्रीरत्नंसिंह इति विज्ञायते । आह च तत्रैव-

' श्रीरत्नसिंहे सुहृदि प्रयाते शार्व पुरं श्रीविजयेशराज्ञि । तदात्मजस्योदयसिंहनाम्नः कृते कृतस्तेन गिरां विचारः ॥ ' इति ।

अयं महाकविः काश्मीरान् प्रशासत्यनन्तमहाराजे तत्तनये च कलशभूभृति आसीत् । आह च तत्रेव स्वयम्—

> 'यस्यासिः परिवारक्वात्रिभुवनप्रख्यातशीलश्चतेः सर्वस्यावनतेन येन नितरां प्राप्ता विशेषोन्नतिः । आशाः शीतलतां नयान्त्यविरतं यस्य प्रतापानला— त्तस्य श्रीमदनन्तराजन्नपतेः काले किलायं कृतः ॥ (-ओचित्यचर्चा) 'एकाधिकेऽन्दे विहितः चत्वारिशे स कार्तिके । राज्ये कलश्मभूमर्तुः काश्मीरेष्वच्युतस्तवः '॥

इति च दशावतारचिरतान्ते । अयं च कलशः अनन्तस्यपुत्रःहर्षदेवस्य पिता । तस्यास्य कवेः समय एकादशं कैस्तशतकम् ।

क्वतयश्चास्य सहृद्यहृदयाहृ।हकाः काव्यरसामृतैकपरायणानाम।द्रणीयतमा भारतमञ्जरी रामायणमञ्जरी दृशावतारचरित कविकण्ठाभरणसुवृत्ततिलकौचित्यविचारचर्चा कलाविलासद्पीलन-प्रभृतयः बह्वचो वर्तन्ते । गणपति'—कवेरस्य देशकालनिर्णये, नैकमपि लिङ्गमुपलभामहे । राजशेखरस्तु महामो-दाख्यस्य निबन्धस्य कर्तारमेनमवगमयति । तथाचास्य श्लोकः—

> ' अथो गणपतिं वन्दे महामोद्विधायिनम् । विद्याधरगणैर्यस्य पूज्यते कण्ठगर्जितम् ॥ इति (सूक्तिमु. प. ४५)

'वन्दे ' इति निर्देशः कवेरस्य कमि पूज्यभावमवगमयति । विद्याधरगणैरितिश्लेषगर्भो निर्देशः कवेरस्य गान्धर्वविद्यायामिप वैदुष्यं ध्वनयति ।

गोपादित्यः—अयं काश्मीरमहाराजः, यमेनं बिह्नणो विक्रमाङ्कचरिते निजान्वयमहत्तराणां पूर्वपुरुषाणां काश्मीरेषु प्रतिष्ठापकं वर्णयति—

'कर्तुं कीर्तिप्रणयिकुशलाः कौशिकं गोत्रमुचैः तत्र ब्रह्मप्रवणमनसो ब्राह्मणाः केचिदासन् । यान् काश्मीरक्षितितिलकतां मध्यदेशावतंसान् गोपादित्यक्षितिपतिरसौ पावनानानिनाय ॥ ' इति (स. १८)

तद्यं दशमशतकतो नार्वाचीनः । राजतरङ्गिण्यां च दृष्टिर्विधेया (१. ३४४)

गोभटः—अस्यां सूक्तिमुक्तावक्ष्यां समुदाहृतेभ्यः श्लोकोभ्योऽप्यपरे द्वित्राः श्लोकाः कवेरस्य श्रीधरदासाविरचिते सदुक्तिकर्णामृते समुपलभ्यन्ते । तद्यं श्रीधरदासान्नार्वाचीन इत्येतावत्तु विज्ञा यते । सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायां गोभटस्य पद्यानि सूक्तिमुक्तावल्ल्याः समुद्धृत्य प्रतीकमहणेन कानिचित् ज्ञाप्यन्ते, तेषु 'उपकारमसंप्राप्य' इत्येषः श्लोकः अस्माभिरस्याः सूक्तिमुक्तावल्ल्याः प्रकाशनाय समादतेषु पुस्तकेषु नैवोपलब्धः ।

गोयिधोयिकविराजौ — द्विचनान्तोऽयं निर्देशःकवी द्वावुपस्थायपति । श्रीमद्भिभण्डरकरमहा-शयैस्तु 'गोयिधोयिकविराजे 'त्येव निर्दिश्यते । सदुक्तिकणीमृतप्रस्तावनायां श्रीमान् हरदत्तशर्मा (पि. एच्. डी.) पवनदूतकर्तारं धोयीकं वङ्गदेशाधिपश्रीठक्ष्मणसेनसमकार्ठिकं प्रस्तुवन् 'गोयि-घोयिकविराजे 'त्येवनाम निर्देशमनुवद्न् 'निजनयनप्रतिबिम्बे ' रितिश्लोकं स्किमुक्तावलीस्थमनु-वद्ति । पवनदूत प्रस्तावनायां विशेषो द्रष्टव्य* इति च वद्ति । धोयीकविरेव धोयीक इतिच निर्दिश्यते—

> 'गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापतिः । कविराजश्च रत्नानि समितौ रुक्ष्मणस्य च ॥ '

इत्यस्मिन् श्लोके 'कविराज ' इतिनिर्दिश्यमानः सोऽयं घोयीकविरेवेति व्यक्तमेतत् गीतगोविन्दे—

> ' वाचः पछवयत्युमापतिषरः सन्दर्भशुद्धिं गिरां जानीते जयदेव एव शरणः श्लाघ्यो दुरूहद्वते । श्रृङ्गारोत्तरसत्प्रमेयरचनैराचार्यगोवर्धन. स्पर्धीकोऽपि न, विश्रुतः श्रुतघरो घोयी कविश्मापतिः॥ '

^{*} The प्यनदूत has been re-edited in the Sanskrit Sahitya Parisat Series, by Mr. Chintaharan Chakravarti. See Introduction.

अत्र धोयी कविक्ष्मापितः' इत्ययं निर्देश: कविराजसंज्ञकं घोयीकं प्रत्यभिज्ञापयित । अयमेव गोयिधोयीति निर्देशेनापि कचित् ज्ञाप्यते । समयश्च लक्ष्मणसेनस्योतिन्यक्तम् (1100 चक. 1178 A. D.)

गोवर्धनाचार्यः — कविरयं वङ्गदेशाधिपस्य लक्ष्मणसेनस्य समये आसीत् । विज्ञायते चैतद-नेन श्लोकेन —

> 'गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापतिः कविराजश्च रत्नानि समितौ लक्ष्मणस्य च '॥ इति ।

कविरयं स्वकृतावार्यासप्तशत्यां ठक्ष्मणसेनमुपवर्णयति—

'सकलकलाः कलपयितुं प्रमुः प्रबन्धस्य कुमुद्बन्धोश्च । सेनकुलतिलकभूपतिरेको राकाप्रदोषश्च ॥ इति ।

सेनकुलतिलको लक्ष्मणसेनः । पिताचास्य कवेर्नीलाम्बरः । कविरयं तातं ग्रन्थादौ प्रणमन् नामच निर्दिशति—

> 'यं गणयन्ति गुरोरनु यस्यास्ते धर्मकर्म सङ्कुचितम् । कविमहमुशनसमिव तं तातं नीलाम्बरं वन्दे ।' इति ।

लक्ष्मणसेनस्य समय: (1178. A. D.)

चन्द्रकः — कविरयं नाट्यप्रबन्धस्य कर्ता काइमीरमहाराजस्य दुंजीनस्य समये आसीत् । आह च कल्हणो राजतरङ्गिण्यां द्वितीये तरङ्गे —

> नाट्यं सर्वजनप्रेक्ष्यं यश्वके स महाकविः । द्वैपायनमुनेरंशस्तत्काले चन्द्रकोऽभवत् ॥' इति ।

अस्यैव चन्द्रकविरित्यिप कचिन्निर्देशः । दुक्षीनस्य राज्यसमयं कैस्तचतुर्थशतकं मन्यते (श्री) किनिङ्गह्याम् । अपरे तु द्वितीयं शतकम् । अस्य कवेः कृतेः केचन श्लोकाः क्षेमेन्द्रेण औचित्यचर्चायामुदाहियन्ते ।

चन्द्रगोमी—सुभाषितावल्यां वल्लभदेवविरचितायां चन्द्रगोपीति कस्यचित् कवेर्नाम निर्दिश्यते । अयमेव चन्द्रगोमीति अस्यां सूक्तिमुक्तावल्ल्यां निर्दिश्यते उतान्यएवेति न विज्ञायते । एकाक्षरामात्रे भेदात् स एवायं स्यादिति सुभाषितावलीप्रस्तावनाकारस्याशयः । व्याकरणस्य कर्ता चन्द्रः किं स्यादेष इति च तेषामभ्यूहः ।

चन्द्रसूरि:—विक्रमद्वादश शताब्द्यां चन्द्रसूरिनामानो बहव आसन् । तत्रैकः सूक्ष्मार्थविचा-रापरनामकस्य सार्धशतकस्य चुणिंकारो मुनिचन्द्रसूरिः, अपरश्च यशोदेवसूरः पिण्डविद्युद्धिप्रकरण वृत्तिक्वतो गुरुः श्रीचन्द्रसूरिः, न्यायप्रवेशव्याख्याकारश्चापरश्चन्द्रसूरिः, सर्वे एतेपि आईतनयनिष्णाताः प्रख्याताः । तेष्वायमन्यतमो वा अपरो वा न विज्ञायते ।

चित्तपः—(छित्रपः) अयं महाकविभीजमहाराजस्यं सभायामासीत् । यद्यं स्तौति तस्-

' स्वामित्रम्बुजनाथ धूर्जिटिशिरश्च्रहामणे चन्द्रमः पादौ वां प्रणतोऽस्मि साधु वदतं क्षत्रप्रसूती युवास । राजा यद्युपसेवितां विरिष्तिलक्ष्मापालचूडा शतै—
रासी दिस्तिभविष्यति क्षितितले श्रीभोजदेवोपमः ॥ 'सदु. ३. १.१
' वाल्मीकेः कतमोऽसि कस्त्वमथवा व्यासस्य येनैषमोः
श्लाच्यः स्यात्तव भोजभूपितभुजस्तम्भस्तुतावुद्यमः ।
पङ्गुः पर्वतमारु स्थासि विधुस्पर्शे करेणेहसे
दोर्भ्या सागरमुत्तितीषिस यदि ब्रूमः किमत्रोत्तरम् ॥ सदु. ३.८.१
' पर्यङ्को राजलक्ष्म्याः हरितमणिमयः पौरुषाब्धेस्तरंगो

××× सिमिति विजयते मालवाखण्डलस्य ॥ 'सदु. ३.३०.१ इति ।

भोजस्य समयस्तु कैस्तद्शमशतकस्यान्तिम एकाद्शशतकस्यादिमो भागः । अस्य कवेः श्लोका अपरेऽपि सदुक्तिकर्णामृते समुदाह्रियन्ते ।

जयगुप्तः — अस्य कवेः श्लोकमपरं च समुदाहरन् सुभाषितावल्याः कर्ता वल्लभदेवोऽप्येनं प्रत्यभिज्ञापयति । नेतोऽन्यत् विज्ञायते ।

जयदेवः — प्रप्तन्नराघवारूयस्य नाटकस्य कर्ता जयदेवोऽयं कविः वङ्गदेशाधीशस्य लक्ष्मण सेनस्य सभायामासीदित्येतत् सुव्यक्तम् —

> ' गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापतिः । कविराजश्च रत्नानि समितौ छक्ष्मणस्य च ॥' इति ।

स्तौति च जयदेवो लक्ष्मणसेनम्—

'रुक्ष्मीकेलिभुजङ्ग जङ्गम हरे सङ्कल्पाकल्पद्वम श्रेयः साधक ××× वङ्गप्रिय । गौडेन्द्र ×× प्रत्यर्थिक्षितिपाल ×× दृष्टो ऽसि तुष्टा वयम ।' सदु. ३-११-५. इति ।(1178 A. D.

जयमाधवः अस्य कृतेः कतिचन श्लोकाः सुभाषितावल्लयां समुदािल्लयन्ते । परिशिल्य-मनाः कस्यचिन्महाकाव्यस्य कर्तारमेनमवगमयन्ति । यत्कुसुमोच्चय-सूर्यास्तमय-पानकेलि प्रभृतीिन वर्ण्यन्ते । इदं हि महाकाव्यलक्षणम् । तत्रकुसुमोच्चयवर्णनम् —

> 'उच्चित्य प्रथममवस्थितं मृगाक्षी पुष्पोचं श्रितविटपं ग्रहीतुकामा । आरोढुं चरणमदादशोकयष्टे रामूळं तनुरिप तेन पुष्पिताऽसौ ॥ अत्रास्मिनसुरत (तनु) ळतागृहेऽस्तिरम्यं माळत्याः कुसुममनुच्चितं परेण । इत्युक्त्वा मृद्धकरपष्ठवे गृहीत्वा मुग्वाक्षीं रहसि निनाय कोऽपि धूर्तः ॥ × (सुभा. १८६५-१८६६)

द्वयोः श्लोकयोरिप वृत्तैक्यं च । अथ सूर्यास्तमयवर्णनम्-

इहापि वृत्तैक्यम् । अथ पानकेलिः—

मूर्तिमन्तिमिव रागरसौषं
ते परस्परसमर्पितवञ्चाः ।
आननासविमेषेण तद्दानी—
माक्षिपनत हृदयेषु युवानः ।
अर्षेपीतमधुरा मणिपारी
शोभतां कथमितीव तरुण्या ।
चुम्बितैरिधिकपाटलभासा
पूरिताधरमयूसभरेण ॥ ' (सुभा. २०१६–२०१७)

तदेव वृत्तमनुवर्तते । वर्षावर्णनम्--

अथमनसिजदिग्जयाभिशंसी जलघरदुन्दुभिराततान शब्दम् । तद्नु तद्नुजीविभिः कद्म्बैः कवचितमुन्मद्षदृपद्च्छलेन ॥

अथेत्ययं निर्देशः पूर्ववृत्तान्वयं ज्ञापयति ।

अयं च कवेस्तस्य काव्यमारभमाणस्य श्लोकः-

' किं तेन किल कान्येन मुद्यमानस्य यस्य ताः । उद्धेरिव नायान्ति रसामृतपरम्पराः ॥ ' इति (सुभाः १३३)

प्रायः कविभिः काव्यारम्भे (प्रथमसर्गे) अनुष्टुपृवृत्तमाद्रियते । तैरेतैर्लिङ्गेःकस्यचिन्महाकाव्यस्य कर्तारमेनं संमावयामः ।

तस्यास्य द्रौश्लोको श्रीधरदासेन सदुक्तिकर्णामृते समुदाह्वियेते । तद्यं श्रीधरदासात्प्राचीन इत्येतत्तु व्यक्तम् । जयवर्धनः—काश्मीरोऽयं । कविरयमेव भागवतजयवर्धन इति च कीर्त्यते । अस्य कवेरेकः श्लोकः सदुक्तिकर्णामृतेऽपि समुपलभ्यते । तद्यं श्रीधरदासान्नावीचीनः । नान्यद्विज्ञायते ।

जयसिंहरेवः — अयं गूर्जराधीशः । अयमेव सिद्धराज इति सिद्धचक्रवर्तीत्यिप ख्यातः । अस्य सभायां श्रीपालनामा कविरासीत् । अस्य राज्यसमयः (विक्रमसंव) ११५०-१२००

जलमानुषीरुदः — अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यामेतन्नाम्ना समुपलक्ष्यमाणः 'एतस्माज्जलघे ' रित्ययं श्लोकः क्षेमेन्द्रेण औचित्यचर्यायां मालवरुद्रस्येति निर्दिश्यते—'अपादानौचित्यं यथा मालवरुद्रस्य—एतस्माज्जलघेरिति' । तथा तेनैव तत्रैव 'अभिनववघृरोषस्वादुः' इत्ययं श्लोकः यथावा मालवरुद्रस्येति कर्तृनामनिर्देशपूर्वकमुदाह्नियते । अयंच श्लोकः काव्यमीमांसायां राजशेख-रेणापि समुदाह्नियते । तद्यं राजशेखरात्प्राचीन इति व्यक्तम् । अस्यव मालवरुद्रस्य जलमानुषीरुद्र इति साङ्केतिकं नामेति प्रतिभाति । निमित्तमेतत्—यद्यं 'एतस्माज्जलघे'रित्यस्य श्लोकस्य चतुर्थे पादे 'प्राप्यैकां जलमानुषीरुद्रइति साङ्केतिकंनाम प्रवृत्तीमीत ।

जितनागः — जीवनागादनन्योऽयम् , सुभाषितावल्यां जीवनागस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणेष्व-न्यतमः 'विकचकुमुदै' रित्ययं श्लोकः अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां 'कुमुदशबलैः' इति भिन्नपाटः जितनाग-नाम्ना समुपलक्ष्यते । यस्त्वस्यां जीवनागस्येति समुलक्ष्यते 'सल्यस्तानि ' इत्ययं श्लोकः, स चामरुकस्य । नास्य कालदेशादि प्रत्यमिज्ञायते ।

झळंझळवासुदेवः—वासुदेव इत्येवास्य नाम, अस्यायं 'प्रहरविरताविति' श्लोकः 'सवाष्पझळं-झळेरितिपरिसमाप्यते। झळंझळेरित्यस्मिन प्रयोगे दृष्टिं निद्धता केनचित् तदेवेदं पदं नाम्नोऽस्योपपदी-कृतम् । वासुदेवस्यास्य बहवः श्लोकाः सुभाषितावल्यां सदुक्तिकणीमृते च समुपळभ्यन्ते । तद्यं श्रीधरदासान् नार्वाचीनःः ।

िंडवोकः — अयमेव तत्रतत्र बिम्मोकः हिम्बोकः इत्यपि निर्दिश्यते । अस्यकवेः श्लोकाः सदुक्ति कर्णामृते कवीन्द्रवचनसमुचये च समुपरुभ्यन्ते ।

> ' जाने विक्रमवर्धन त्विय धनं विश्राणयर्त्यार्थनां भावी शोण इवोपलैरुपचितो रत्नैरगाधोऽम्बुधिः । उत्पश्यामि च रोहणैर्मणिभरैराघ्मायमानोद्रः पाकोत्पीडितदाडिमीफलद्शां कैश्चिहिनैर्यास्यिति ॥ '

श्लोकोऽयं सदुक्तिकर्णामृते (२-१८-३) डिम्बोकस्य नाम्ना समुपलक्ष्यते । अनेन विज्ञायते कविरयं विक्रमवर्धनस्य राज्ञः सभायामासीदिति । विमृशत विक्रमवर्धनस्य समयदेशौ ।

त्रिलोचनः -- कविरयं पार्थविजयस्य कर्ता । अनुवर्णयति चैनं राजशेखरः --

'कर्तुं त्रिलोचनाद्न्यो न पार्थविजयं क्षमः । तद्र्थः शक्यते द्रष्टुं लोचनद्वयिभिः कथमः ॥ ' इति (स्कि. ष. ४५)

त्रिविक्रमः — अयंकविर्नलचम्पूपबन्धस्य कर्ता । कवेरस्य श्लोकमनुवद्ति नमिसाधुः काव्या -लङ्कारटीकायाम् । टीकाकारश्चायं क्रैस्तैकाद्शशतकोत्तरार्धे आसीत् । ज्ञापयतिचायं स्वसमयम् — 'पञ्जबिंशातिसंयुक्तरेकादशसमाशतैः । विक्रमात् समतिकान्तैः प्रावृषीदं विनिर्मितम् ' इति । टीकासमाप्तौ ।

द्णडी—काव्यादर्शस्य दशकुमारचिरतादेश्व कर्ता सुप्रथितः । अस्य महाकवेः प्रबन्धान श्राघते राजशेखरः—

> 'त्रयोऽप्रयस्रयो देवास्त्रयो वेदास्त्रयो गुणाः । त्रयो दिण्डप्रवन्धाश्च त्रिषु लोकेषु विश्वताः ॥ इति (सूक्ति. प. ४५)

समयं चास्य शाळीवाहनस्य पत्रमशतार्व्या केचन मन्यन्ते । क्रैस्तसप्तमशतकप्रथमपादं परे ।

दामोदर गुप्तः — महाकविरयं कुट्टिनीमतस्य कर्ता काश्मीरमहाराजस्य जयापीडस्य मन्त्रि-प्रवर आसीत् । तथाच राजतरङ्गिण्याम् —

> 'सदामोदरगुप्ताख्यं कुहुनीमतकारिणम् । कविं कविं किलिरिव धुर्यं धीसचिवं व्यधात् । इति ।

जयापीडमहाराजस्य राज्यसमयस्तु क्रैस्ताष्टमज्ञतकस्योत्तरार्धम् । (७५५-७८६ A. D.) अयं च महीपतिः स्वयमपि समधिगतिवदः पण्डितप्रवर आसीत् । तथाच तत्रैव—

' क्षीराभिधात् शब्दविद्योपाध्यायात् संभृतश्रुतः । बुधैः सह यथौ वृद्धिं स जयापीडपण्डितः ॥ ' इति

अपरे च बहवः कवयः पण्डिताश्चास्य महाराजस्य सभायामासन् । तथा च तत्रैव-

' अवस्थावेदकास्तत्र गृहीताः पृथिवीभुजा । आर्द्रान्तःकरणैः श्लोकाः स्मर्थन्तेऽचापि सूरिभिः॥ '

'विद्वान दीनारलक्षेण प्रत्यहं कृतवेतनः। महोऽभूदुद्भटस्तस्य भूमीमर्तुः सभापतिः॥' 'मनोरथः शङ्खदत्तश्चटकः सन्धिमांस्तथा।

बभूवुः कवयस्तस्य वामनाबाश्च मन्त्रिणः॥ ' इति ॥

द्रीपकः -- अस्य कवेः केचन श्लोकाः क्षेमेद्रकृतावौचित्यचर्चायां । समुपलम्यन्ते ।

दुर्छभराजः—अयं सामुद्रिकतिलकस्य कर्ता प्राग्वाटाख्यवंशसंभवः चाहिलस्य नप्ता श्रीपाल-राजस्य पौत्रः दृसिंहस्य पुत्रः । कविरयं सामुद्रिकतिलकस्य समाप्तौ स्वयमेवमाह—

'अत्रास्ति कोऽपि वंशः प्राग्वाटाख्यस्त्रिलोकविख्यातः।
आसीत् तत्र विचित्र श्रीमचाहिलसंज्ञ्या जातः॥
चृपसंपदि वृद्धायामालंबनयीष्टरभवदः।
व्ययकरणपदामात्यो चृपतेः श्रीमीमदेवस्य॥
समजनि तदङ्गजन्मा प्रथितः श्रीपालराज इतिनाम्ना।
प्रतिपक्षद्विजसिंहः [नरसिंहाख्यः] सुतस्तस्य॥
श्रीमाच दुर्लभराजः तद्पत्यं बुद्धियाम सुकविरयम्।
यंश्रीकुमारपाले। महत्तमं क्षितिपतिः कृतवान्॥'
'तेनोपज्ञातमिदं पुरुषस्त्रीलक्षणं तदनु××कविना।' इति।

विज्ञायते चानेन कुमारपाल समकालिको ऽयममिति। कुमारपालस्य समयस्तु कैस्तं द्वादशशतकम्

देवगुप्तः — हरिगुप्तशिष्योयं देवगुप्तः । अयंच महाकविश्चिपुरुषस्य कर्तेति च उद्योतन सूरिविरचितकुवलयमालातोऽवगम्यते । उद्योतनसूरिश्च वैक्रमे नवमे शतके आसीत् ।

देवबोधिः — अयं महाकविः सत्यवतस्त्रमाङ्गदास्त्र्यस्य नाटकस्य कर्ता । नाटकेऽस्मिन् प्रस्तावनायां 'परमहंसपरिवाजकाचार्य 'देवबोधियमिन इति आत्मानं वंर्णयति । इदंच पद्यं प्रत्यभि- ज्ञापयत्येनम्—

' यद्योगः परिवमहे निज इव स्वेच्छाप्रवेशावि । र्यध्द्यानं व्यपनिद्विन्मयरसज्योतिः प्रबन्धाविः । यद्वाग्बन्धघने। द्या रसनदीक छोळ छोळाविः तस्यास्मिन् यतिदेवबोधियमिनः कोवा गुणस्याविः ॥ ' इति । सूक्ति ४७

आख्यायिका चेयं श्रूयते 'एकदा देवबोधिनामा कश्चित्भागवतमतानुयायी कविवरः अणिहल्लपुरं गतः, तदा एनं द्रष्टुं राजा श्रीपाठेन सह ययो । तयोश्च तदा संवादः समभूत् ' इति । अतोऽयं सिद्धराजसमकालिक इति विज्ञातते ।

धनक्षयः—दशरूपकस्य प्रणेता धनक्षयो मुक्षस्य सभायामासीदेकः । अपरश्च द्विःसन्धाना-ख्यस्यकाव्यस्य कर्ता । यं राजशेखरः श्रीपते

> द्विःसन्धाने निपुणतां सतांचके धनञ्जयः यया जातं फलं तस्य सतांचके धनंजयः । इति । सू. ४६

अन्यश्च विषापहरणादिस्रोत्रप्रणेता । तेषु कोऽयमिति न निर्धारयितुं शक्यते ।

धनपालः —कविरयं काञ्यपगोत्रः सर्वदेवस्य पुत्रः । तिलकमञ्जर्याः कर्ता । उपोद्धात-प्रकरणे पद्यानीमानि वर्तन्ते —

> ' आकीर्णाङ्गितलः सरोजकलशच्छत्रादिभिर्लाञ्छनैः स्तस्याजायत मांसलायतभुजः श्रीभोज इत्यात्मजः । प्रीत्या योग्य इति प्रतापवसतिः ख्यातेन मुञ्जाख्यया यः स्वे वाक्पतिराजभूमिपतिना राज्येऽभिषिकः स्वयम् ॥ ' 'आसीत् द्विजन्माऽसिलमध्यदेशे प्रकाशशङ्काश्मनिवेशजन्मा । अलब्ध देवर्षिरिति प्रसिद्धं यो दानवार्षित्वविभूषितोऽपि ॥ शास्त्रेष्वधीती कुशलः कलासु बन्धे च बोधे च गिरां प्रकृष्टः । तस्यात्मजन्मा समभूत् महात्मा देवः स्वयंभूरिव सर्वदेवः ॥

तज्जन्मा जनकांत्रिपङ्काजरजःसेवासविद्यालवः विप्रः श्रीधनपाल इत्यविशद्मितामबन्धात् कथा – मश्चण्णोऽपि विविक्तस्किरचने यः सर्वविद्याब्धिना श्रीमञ्जन सरस्वतीति सदसि क्षोणीभृता व्याहृतः । इति ः

एतैरस्यान्वयः समयश्च स्पष्टं विज्ञायते (कैस्तैकाद्शशतकस्यादिमोभागः)

धिनकः—दशरूपकावलोककारोऽयम्, कर्ता च काव्यनिर्णयस्य, यद्यमवलोके 'यथाऽवोचाम काव्यनिर्णये ' इत्यनुवद्ति । 'इति श्रीविष्णुस्नोधिनिकस्य कृतौ दशरूपकावलोके ' इत्युक्लेखात् विष्णोः सूनुरयमिति च गम्यते । उहाहरति चायमवलोके नवसाहसाङ्कचिरतात् पद्यमेकम् ' यथा पद्मगुसस्य ' इति । तद्यं पद्मगुप्तात्परिमलापरमाम्नोऽवीचीनः । तत् संभाव्यते चास्य स्थितिर्दशमशनतकस्त्योत्तरार्षे । अयं विष्णोः सूनुः शाली वाहनस्य नवमशताब्द्यामासीदिति श्रीमान् दुर्गाप्रसादः साहित्यद्र्पणप्रस्तावनायां प्राह ।

धर्मकीर्तिः —सौगतसमयधुरन्धरेष्वयमन्यतमो भिश्चः । न्यायबिन्दुप्रमाणवार्तिकादिप्रबन्ध-कारः । दिङ्नागादर्वाचीनः, शान्तरक्षितात्तत्वसंग्रहकारात् प्राचीनः वासवदत्ताकारात्सुबन्धोरिप । समयोऽस्य केस्तं षष्टं शतकम् ।

धर्मदासः-विदग्धमुलमण्डनस्य कर्ता।

धर्मदेवः -- अस्यापरौद्दौश्लोकौ सुभाषितावल्यां समुपलभ्येते ।

धर्माशोकः—कविमिमं श्रीधरदासः सदुक्तिकर्णामृते 'अनुदुष्टः शब्दै' रित्यनेन श्लोके-नैकेन समुपलक्षयति ।

धैर्यमित्रः—' दिव्यचश्चरहम् ' इत्ययमेवैकः श्लोकः सुभाषितावल्यामपि कवेरस्य नाम्ना समुपलक्ष्यते ।

नन्दनः —येन श्लोकेनायमिहोपलक्ष्यते सतु श्लोको विद्धसालभञ्जिकायां वर्तते इति नन्दन-स्यास्य विचारो नास्माकं प्रकृतः ।

नरदेववर्मा—कोऽयम् १, अस्य कवेर्नाम्ना अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां 'आदाय मांस' मित्येक एव श्लोकः समुदाह्नियते । श्लोकश्चायं सदुक्तिकर्णामृते छित्तपस्यनाम्ना समुदाह्नियते । सुभाषिता-वळीशार्ङ्गधरपद्धत्योः कस्यचिदिति ।

नरसिंहः—कवेरस्य श्लोकाः कवीन्द्रवचनसमुच्चयसद्किकणीमृतसुभाषिताष्वलीष्विषि समुपलभ्यन्ते । तत्र सुभाषितावल्यां समुदाहृतः—'स्मररसनदीपूरेणोढाः पुनर्गुरुसेतुाभि ' रित्येष कवेरस्य श्लोको घ्वन्यालोके , अलङ्कारान्तरसङ्कीणों यथा—स्मरनव (रस) नदीपूरेणोढाः इत्यादिः श्लोकः ' इति प्रतीक्यहणेनानूवते । तत् संभाव्यते कविरयमानन्दवर्धनात्प्राचीन इति ।

नाचिराजः—अयं कविः कर्पूरकवेः प्रसङ्गे प्रागेवास्माभिः सामान्यतो ज्ञापितः । सोऽयं इाहलाधीशस्य कर्णस्य सभायामासीत् । स्तुतश्चायं कर्णोऽनेन— ' कुक्षेः कोटरएव कैटभरिपुर्धते त्रिलोकीमिमा-मन्तर्भूरिभरं विभर्ति तमिप प्रीतो भुजङ्गािष्टाः । श्रीकण्ठस्य स कण्ठसूत्रमभवद्देव त्वया तं हृदा विश्राणेन परेषु विक्रमकथा श्रीकर्ण निर्णाशिता ॥ इति ।

कर्पूरकविना चायं नाचिराजः संस्तुतः-

'कन्ये कासि न वेत्सि मार्मापे कवे कर्पूर किं भारतीशीनाचिराजिः कविः ॥ इति । सोयं भोजराजकर्णराजयोः काले आसीत्

निदादिदः — कोऽयं कविरिति न विज्ञायते । नामाप्येतत् साङ्केतिकम् । सङ्केतेच निमित्त-मिद्मेव । यद्यं 'श्रातस्तावद्हं शठेन विधिना निदादिद्रीकृतः ' इति निदादिद्रतामाह । जानेकोपपराङ्मुखो..........निद्रादिद्रीकृत इत्येष श्लोकः काव्मप्रकशिकायां मम्मटभट्टेन समुदाहृतः । तद्यं मम्मटभट्टान्नार्वाचीनः । मम्भटभट्टस्य समयः शालीवाहनस्यैकाद्श शताब्द्चाः पूर्वो भागः ।

निशानारायणः — एतन्नाम्ना समुपलक्षिताः श्लोका वेणीसंहारे समुपलभ्यन्ते । तद्यं कविवेणी संहारस्य कर्ता भट्टनारायणः । वेणीसंहारतो बहवः श्लोका घ्वन्यालोके आनन्दवर्धनाचार्येण समुदाह्रियन्ते । तद्यं क्रैस्त नवमशतकमध्यभागतः प्राक्तन इति संभाव्यते ।

परशुरामः—अस्यां स्किमुक्तिावल्यामेक एव श्लोकोऽस्यनाम्ना समुपलक्ष्यते । सच श्लोको बिल्हणस्येति पाठभेदः । सदुक्तिकर्णामृते एतन्नाम्ना कश्चन श्लोकः समुदाह्नियते । नेतान्यदस्य प्रत्यभिज्ञापकं किमपि ।

परिमलः—नवसाहसाङ्कः चिरताख्यस्य महाकाव्यस्य कर्ता पद्मगुप्तो नाम महाकविः। अस्यैब परिमल इत्यपरं नाम। नवसाहसाङ्कःचिरते सर्गसमाप्तौ इति परिमलापरनाम्नः पद्मगुप्तस्य कृतावित्युक्षेत्रः अतिसर्ग दृश्यते। पद्मगुप्त इति नैजं नाम काव्यान्ते ग्रन्थप्रशस्तौ स्वयमेवाह—

' एतद्दिनिद्रकुमद्युति पद्मगुप्तः श्रीसिन्धुराजन्द्वपतेश्चरितं बबन्ध ' इति । अस्मादेव महाकाव्यात्

> 'नमोऽस्तु साहित्यरसायतस्मै निषिक्तमन्तः पृषताऽपि यस्य । सुवर्णतां वक्रमुपैति साधो द्वेवर्णतां याति च दुर्जनस्य ॥ १. १४

इतीदं पद्यं समुद्धृत्य पद्मगुप्तनाम्ना समुदाह्नियते सुभाषितावल्याम् । तथा दशरूपावलोकेऽपि— चित्रवर्तिन्यपि चृषे तत्त्वावेशेन चेतसि । वीडार्धवितितं चकें मुसेन्दुमवशैव सा ॥ इति स. ६ श्लो. ४२

'परिमलकालिदासस्य कृतौ ' इति तत्रैव महाकान्ये कचित् कचित् सर्गसमाप्तौ पाठभेदः समुपलभ्यते । पाठभेद्श्रायं नात्यन्तमादरणीयः । प्राशस्त्यमात्रज्ञापनाय केनचित् कृतोऽयं कालि दास इत्युक्षेतः । अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां परिमलनाम्ना समुपलक्ष्यमाणः 'आते सीमन्तरत्ने ' इत्ययं श्लोकः काव्यप्रकाशे समुदाह्वियते । सोऽयं श्लोकः अन्ये च क्षेमेन्द्रेण औचित्यर्चादौ समुदाहृताः परिमलनाम्नोपलक्षिताः श्लोकाः साहसाङ्कचिरते न सन्ति, परमेते मालवाधीशस्तुतिपरा एवेति नव-साहसाङ्कापरनाम्नःसिन्धुराजस्य योऽयजः श्रीवाक्प्रतिराजः, तस्मिन् प्रणयातिरेकमस्य कवेः सूच-यन्ति । अस्मिन्नेव नवसाहसाङ्कचिरते पद्यानीमानि तस्मिन्नस्य कवेर्भक्तिं सूचयन्ति ।

' सरस्वतीकल्पलतैककन्दं वन्दामहे वाक्पातिराजदेवम् । यस्य प्रसादाद्वयमप्यनन्य कवीनद्वचीर्णे पथि सञ्चरामः ॥' १. ७

दिवं यियासुर्ममवाचि मुद्रामदत्त यां वाक्पतिराजदेवः । तस्यानुजन्मा कविवान्धवस्य मिनत्ति तां संप्रति सिन्धुराजः ॥ १.८ '

'श्रीमद्दाक्पति राजोऽभूत् अग्रजोऽस्याग्रणीः सताम् । सगरापत्यदत्ताब्धिपरिखायाः पतिर्भुवः ॥ अतीते विक्रमादित्ये गतेऽस्तं शातवाहने । कविमित्रे विशश्राम यस्मिन् देवी सरस्वती ॥ ' ११. ९२–९३

े न्यस्तानि यानि मथि सूक्तिसुधापृषन्ति देवेन तेन कतिचित् कविवान्धवेन । चन्द्रातपस्नपितमौक्तिकसोद्राणां तेषामिदं विलसितं नवसाहसाङ्कः॥

(काव्यान्ते ग्रन्थप्रशस्तौ)

इदमप्याह तत्रैव—

'लक्ष्मीलतानववसन्तमहीतलेन्द्र विद्याविलासमिणदूर्पण सिन्धुराज । एतन्मया घटितमुज्वलकान्ति काव्यमाणिक्यकुण्डलमिह श्रवणे विघेहि इति एतेनायं कविः श्रीवाक्पतिराज सिन्धुराजसमकालीन इति विनिश्चीयते (कैस्तद्शमशत-कस्योत्तरार्थम्) (A. D. 980-1010)

पाणिनीः—कस्यचित्कवेः किसंमिश्चिद्धृते प्रागल्भयं वदन् क्षेमेन्द्रः प्राह सुवृत्ततिलके— 'स्पृहणीयत्वचरितं पाणिनेरुपजातिभिः । चमत्कारैकसाराभिरुद्यानस्येव जातिभिः ॥ ² इति ।

किमयं महाकविर्व्याकरणशास्त्रप्रणेतुः पाणिनेरनन्यः उतान्य इति भवति विप्रतिपएत्तिः । नामैक्येन स्वरसतः प्रतीयमानमनन्यत्वं यावन्न बाध्यते बाधकिलङ्गेन, तावत् अन्यत्वं कथिमव वक्तुं सुशकम् । राजशेखरश्च कण्ठरवेणानन्यत्वं द्रद्वयति—

'स्वस्ति पाणिनये तस्मै यस्य रुद्रप्रसादतः । आदौ न्याकरणं कान्यमनुजाम्बवतीजयः ॥' इति । सदु ४२

इदं च कस्याचित् कवीनुपवर्णयतः पद्यम्—

सुबन्धौभाक्तर्नः कइहरघुकारे न रमते धृतिर्दाक्षीपुत्रे हरति हरिचन्द्रोऽपि हृदयम् । इति । जांबवतीजयस्य कर्ता पाणिनिरित्यनेन गम्यते। सच व्याकरणस्य कर्तेति। काव्यालङ्कार-व्याख्यायां निमसाधुर्महाकवीनामप्यपशब्दपातं निद्श्यनः पाणिनेः श्लोकद्वयमुदाहरति—पाणि-नेर्महाकाव्ये पातालविजये—'सन्ध्यावधूं गृद्धकरेण' गतेऽर्धरात्रे ××× अपश्यती वत्समिवेन्दुबिम्ब' मिति। अनेन च पातालविजयस्य कर्ता पाणिनिरिति विज्ञायते। यद्येष व्याकरणप्रवर्तकादनन्यः स्वयं कथं शब्दान् व्याकुर्वन् अपशब्दं प्रयुञ्जीत। यद्येवमनन्यत्वे बाधकं लिङ्गमुत्पश्यामः, कथं राज-शेखरवचनस्य आन्तिमूलकत्वं सहेमिहि। किंश्र—जाम्बवतीजयात्पातालविजयोनन्यः उतान्यः विचारयन्तु विमर्शकाः। पाणिनेः श्लोकाः कवीन्द्रवचनसमुच्चय सदुक्तिकर्णामृत सुभाषितावली ध्वन्यालोका-दिषु समुदाहता नाम।

पुनरुक्तपदः — 'पश्चादन्यत् पुरश्चान्यत् पुनरुक्तभयादिव ' इत्येष कवेरस्य श्लोकः । अत्र-पुनरुक्तभयादित्यस्मिन् प्रयोगे दृष्टिं समर्पयता केन चित् कृतं साङ्कोतिकं नामैतत्-कोऽयम् का चास्य कृतिरिति न विज्ञायते ।

पुष्टिङ्करः — अस्यां स्किमुक्तावत्यां योऽस्यकवेः 'इदानींतीत्राभि 'रित्येष श्लोकः समुदाहतः स कवीन्द्रवचनसमुच्चये समुद्धृतः ।

प्रकाशवर्षः अयं कविः शिशुपालवधव्याख्याकारात्वल्लभदेवान्नार्वाचीनः । सह्यनन्यगुर्व्यास्तवेति श्लोकं (माघ. १ स. ३५ श्लो) व्याचक्षाणः प्राह—' शाश्वितिकाभावादिति उपाध्यायः
प्रकाशवर्षः' इति । उपाध्यायशब्दश्रवणादेनं प्रकाशवर्षं वल्लभदेवस्योपाध्यायं केचन मन्यन्ते । अस्मद्रपाध्याय इत्यस्मत्पद्वितश्चेद्वपाध्यायशब्द्स्तथैव संभाव्येत । केवलोऽयमुपाध्यायशब्दः उपाध्यायपदसमलंकृततां तस्यावेदयतीत्यिप संभावनं सुशकम ।

'श्रुत्वा प्रकाशवर्षातु व्याख्यातं तावदीदृशम् । विशेषतस्तु नैवास्ति बोघोऽत्रानुभावादृदे ॥'

इतीदं टिप्पणे कापि परिदृश्यमानमवलभ्य प्रकाशवर्ष वल्लभदेवसमकालमपरे मन्यन्ते । अन्यदेतत् । प्रकाशवर्षस्तस्मान्नार्वाचीन इतितु सिद्धम् । मिलनाथः — अनन्यगुर्वीरिति श्लोके सुरा-सुरानित्यत्र बहुवचनस्य साङ्गत्यं संपाद्यत् 'सुरासुरिवरोधस्य कार्योपाधिकत्वेनाशाश्वित-कत्वात् × × × म दंद्देकवद्भाव इत्याहुः ' इति प्रकाशवर्षाभिमतं पक्षमेवानुवद्ति । अनेन प्रकाशवर्षेण विरिचिता शिशुपालवधव्याख्या काप्यस्तीत्यिप गम्यते । वल्लभदेवोऽयं मिलनाथात् प्राचीनः । मिलनाथो हि द्वितीयसी 'अन्यदा ' (स. १ श्लोः ४) इति श्लोकव्याख्याने 'बल्लभोक्तं प्रत्युक्तमिति वद्ति । काव्यालंकारकर्तूरुद्रटाद्वीचीनोऽयं वल्लभः । यद्यं तत्र तत्र सद्रटमनुस्मरित । न केवलमनुस्मरित । व्याख्यातारं च रुद्रटकाव्यालङ्कारस्यात्मानमवगमयित तत्रेव 'अस्माभिः रुद्रटालङ्कारे विवेचितिमिति ।' (स. ४ श्लोः २१) आनन्दवर्धनाचार्यविरिचित-देवीशतकव्याख्याकर्तुः कैयटस्य पितामहो यो वल्लभदेवः स एवायमिति प्रत्यमिजानतां तस्यैव कैयटस्य वचनेन समयोऽप्यस्य व्यक्तं विनिश्चीयते–प्रायः कैस्तदशमशतकस्यादः पाद इति इदंच देवीशतक व्याख्यानावसाने कैयटस्य वचनम् ।

वछभदेवायनितश्चन्द्रादित्यादवाप्य जनमेनास् । कैयटनामाऽरचयत् विवृत्तिं देवीशतकस्तोत्रे ॥ वसुमुनिगगनोद्धिसमकाले याते कलेस्तथालोके । इति ।

कैयटस्य समयः (कली. ४०७८) (के. ९७७) एवं च सित वहाभस्यास्य समयः कैस्त-दशमशतकस्याद्यः पादः प्रायः—स्यात् । स एव ततः प्राक्तनो वाऽ स्य प्रकाशवर्षस्य समय इति सिद्धम् । अपरं चेदमवधेयम्। माघव्याख्यानाव साने वहाभदेवस्येदं पद्यमेकमशुद्धसंविलतं समुपलभ्यते (चौसांबासीरियम् बनारसे)—

> ' सूनुरानन्ददेवस्य रणभून्योमतास्यवः ? । व्यथत्त टीकां काव्येऽस्मिन् वल्लभः सूरिवल्लभाम् ' इति

अग्रुद्धिदृषिते ऽस्य द्वितीयपादे दीयतां दृष्टिः । अपाक्तत्याशुद्धिदोषमर्थो ऽस्य समुन्नेयः । भीभेत्यस्य व्योमेति संशोधनं स्वरसम् । तथा रणेत्यस्य रसेति संशोधनंच । एवंच सित रसभूव्यो-मेत्येतत्पदत्रयं संख्याङ्कुलक्षकिमिति व्यक्तं विज्ञायते । रस्रोति षट् भूरित्येकं, व्योमेति विन्दुः । अङ्कानां वामतो गतिरितिन्यायेन बिन्दुना गणनोपक्रमस्य दुर्घटतया 'ब्योमे' त्यतः परं विद्यमानेनापि-संख्योपळक्षकेन भाव्यम् । तस्मात् तास्यवः इति स्थाने तोयघाविति संशोधनं समुचितिमिति प्रतिभाति । तथाचायमर्थः - रसभूव्योमतोयच्युपलक्षिते (४०१६) कलेः समये टीकां व्यथत्तेति । कैयट तत्पितामहयोः षष्टिवर्षपरिमितं व्यवधानं न्याय्यं नाम । परिमयमाशङ्काऽत्र समुद्भवति-शिशुपाळवधे परिसमाप्ते विंशतितमे सर्गे, समाप्तेच काव्ये वंशवर्णनपरं मिलनाथेनाव्याख्यातं ब्याख्यातं वहभेन श्लोकपञ्चकं समुपलभ्यते । तत्र पञ्चमश्लोकव्याख्याने ' सुकविकीर्तिं दुराशया-सकवीनां श्रेष्ठ विदुषां वरहाचि ×××× बिल्हण भारविवाणमयूरादीनां ' इति व्याख्या समु-पलभ्यते । अत्र बिल्हणग्रहणं माघस्य बिल्हणाद्वीक्तनत्वं स्फोरयति । इदंतु व्याहतं, माघस्य क्वति-रानन्द्वर्धनेनानुद्यते सचनवमशतकस्थः, बिल्हणस्त्वेकाद्शशतकस्थः । व्याख्याता स्वदृष्टचा कथयतीतिचेत् विभाव्येत, तदा वहुभस्यास्य दशमशतकप्रथमपादे स्थितिः कथं सम्भाव्येत । कैयटस्य पितामहो वल्लभदेव इतोऽन्य एव किं न स्यादिति । वयमिह संभावयामः— वंशवर्णनपरं श्लोकपत्रकं माघस्यकृतिरिति न विस्नम्भपदंभवति । यन्मिष्टनाथेनाव्याख्यातस् । भौठीच न माघकृतेः। सुकविकीर्तिंदुराभ्येत्यत्रोपसर्गग्रहणं व्यर्थस्। सुकवीनां श्रेष्ठविदुषाभिति-व्याख्यानं च न रमणीयम्। कवीनामित्यस्य विदुषमिति न पर्यायः। काव्यरचनासामर्थ्य वैदुष्या-द्विशिष्यते । तत् बिल्हणेति वा लेखकप्रमादायातम् । यदि विसंभो वंशवर्णने व्याख्याने बिल्हणग्रहणे च, तदा स्याद्यं वल्लमः बिल्हणाद्वीक्तनः कश्चिद्नयः। प्रकाशवर्षसमयस्यायमुपलक्षक इत्यविवाद्म।

प्रती[दी]पवसुन्धरः—वसुन्धरादनन्योऽयम्, अस्यैव साङ्क्षेतिकं प्रदीपेत्युपपदम् । 'विलासि-न्नासीने त्विय ×× प्रदीपो ×× र तया किं न शिमतः (सूक्तिः १६१) ' इति प्रदीपश्चमनो-पायवर्णनावैचिञ्यमूळकभेतत्। अपरे चास्य श्लोका वसुन्धरानाम्नोपलक्ष्यमाणा अस्यामेव सूक्तिमुक्ता-वल्यां सुमाषितावलो सदुक्तिकर्णामृते च समुपलम्यन्ते।

फल्गुहस्तिनी —नास्याः श्लोक एकोऽप्यस्यां सूक्तिमुक्तावल्याम् । यस्तु एतन्नाम्ना समुपलक्ष्य-माणः श्लोकः सतु भर्तृहरिविरचितनीतिशतके वर्तते । तदस्या विचारो नेह प्रकृतः ।

बङ्कलावर्तः — अस्य नाम्ना समुदाह्नियमाणा अपि भर्तृहरिनीतिशतक एव ।

बाणः—स्तौति कविपुंगविमेनं राजशेखरः— बाणेन हृदि लग्नेन यन्मन्दोऽपि पद्ऋमः।

प्रायः कविकुरङ्गाणां चापलं तत्र कारणम् ॥ इति ।

स्तौति च गोवर्धनाचार्यः —

जाता शिखण्डिनी प्राक् यथा शिखण्डी तथाऽवगच्छामि । प्रागल्भ्यमधिकमाप्तुं वाणी बाणो बमुवेति ॥ १ इति ।

धर्मदासोऽपि विदग्धमुखमण्डने—

' रुचिरस्वरवर्णपदा रसभाववती जगन्मनो हरति । तर्हिक तरुणी नहि नहि वाणी बाणस्य मधुरशीलस्य ॥ इति ।

' बाणः सृष्टिमपूर्ववस्तुविषयामेकोऽत्र निर्व्यूढवानि'ति च भवानन्दः । जन्मभूमिरस्याग्रहारः प्रीतिक्रूटाख्यः, पितरौ चास्य राजदेवीचित्रभान् । पुलिन्दो नाम कश्चित् कविरस्य मित्रमासीत् । आह च धनपालः --

केवलोऽपि स्फुरन् बाणः करोति विमदान् कवीन् । किं पुनः क्वतसन्धानः पुलिन्दक्वतसन्निधिः ॥ ' इति

आसीद्यं श्रीहर्षस्य सभायाम् । प्रथितः स मयूरकविरिप । अपरश्च चण्डालदिवाकरः । आह राजशेखरः—

> ' अहो प्रभावो वाग्देव्या यचण्डालदिवाकरः । श्रीहर्षस्याभवत् सभ्यः समो वाणमयूरयोः ॥ ' इति।

अनेन विरचिताः प्रबन्धाः प्रथिता नाम । श्रीहार्षचिरतं काद्म्बरी चण्डीशतकं मकुटताडि-तकं चेति । राजशेखरश्चेदमाह—

> ' सहर्षचिरताशश्वत् कृतकादम्बरीस्यदा । बाणस्य वाण्यनार्थेव स्वच्छन्दा चरति क्षितौ ॥ १ इति

पार्वतीपरिणयमप्यस्येव कृतिं केचन मन्यन्ते । समयश्चास्य श्रीहर्षस्य यः समयः स एव (कैस्तं सप्तमं शतकम्)

विज्ञाक:—अयमेव विज्ञाकभट्टः बीजकः इत्यप्युच्यते । अस्य नाम्ना सूक्तिमुक्तावल्यां समुदाहृतेष्वेकः 'असौ मरुच्चवित चारुकेसर 'इत्येष श्लोकः अपरे च श्लोकाः सुभाषितावलौ समुदाहियन्ते । सदुक्तिकर्णामृते चास्त्यस्य श्लोकः ।

विज्ञाका - को ऽपि कविर्वर्णयतीमाम्--

' नीलोत्पलदलश्यामां बिज्जाकां तामजानता । वृथैव दण्डिनाऽप्युक्तं सर्वशुंक्का सरस्वती । ' इति । (सूक्ति ४७)

विज्ञाका विज्ञा विद्या विद्याका इत्यप्यस्या नामनिर्देशो हश्यते । बिज्जाकाया नाम्ना सूकि-मुक्तावल्यां समुदाह्रियमाणः ' दृष्टिं हे प्रतिविशिनि ' इति श्लोकः कवीन्द्रवचनसमुखये सदुक्तिकर्णी- मृते चः विद्याया इति निर्दिश्यते । सुभाषितावल्यां चास्याः श्लोका बहवः समुदाह्नियन्ते । 'धन्याऽसि या कथयसि ' इत्येष विज्ञाकायाः श्लोकः (सूक्तिः २९९) काव्यप्रकाशे चतुर्थे उछासे समुदाह्नियते । तदियं शालीवाहनैकादशशतकस्थात् मम्मटात् प्राचीना ।

बिल्हणः—काश्मीरः कवीन्द्रोऽयमात्मनो जनपदं जन्मस्थानमाप्रिपतामहादन्वयक्रममा-बाल्यादेव काश्मीरेष्वेव समधिगतं पाण्डित्यं नानादेशसञ्चरणं तत्र तत्र राजसद्सिकविवरसमधिष्ठिते विजयं निजकवितारसास्वादसन्तृप्तानेकक्षितिपालप्रसादलब्धं गजान्तमैश्वर्यं कर्णाटेन्द्रात् चौलुक्य कुलतिलकात् संप्राप्तं विद्यापतिपदमन्यचात्मनः कीर्त्यावहं चिरतं विक्रमाङ्कचिरते निजकृतौ (अष्टादशेसमें) विशेषण वर्णयति । कविरयं चालुक्यकुलतिलकं विक्रमाङ्कदेवं प्रीणयन् तदीयचिरतं काव्यरूपेण निवन्नन् काव्यान्ते नेजं काश्मीरदेशं, तद्देशाधिपतिं च कलशं सात्मजं सजनकं सम-नुस्मरन्नुपवर्णयति विशेषण । यस्यैव समये काश्मीरात् कर्णाटमभिप्रतस्थे स्वयम् । आत्मीयभावनै-वात्र मूलम् । प्रदर्शयतिचायं श्लोकः । आत्मीयेषु स्नेहविशेषम्—

> ' लब्धा लक्ष्मीर्दिशिदिशि कृताः संपदः साधु भोग्याः प्राप्तायोगयेः सह कलहतः कुत्र नोचैर्जयश्रीः । गोष्ठीबन्धः सपदि सुजनैः सारनिष्कर्षदक्ष-प्रज्ञालब्धस्तुतिभिरचिरादस्तु काश्मीरकैर्मे ॥ इति ॥ स. १८. १०३.

लब्धप्रतिष्ठस्यास्यान्ते निर्वेदश्चेश्वर्येषु —

' आरुक्षाम चपप्रसादकणिकामद्राक्ष्म लक्ष्मीलवान् किञ्चद्राङ्मयमध्यगीष्मिहि गुणैः कांश्चित् पराजेष्मिहि । इत्यज्ञानमयीमकार्ष्म कियतीं नानर्थकन्थां मनः स्वाधीनीकृतशुद्धबोधमधुना वाञ्छत्यमर्त्योपगाम् ॥' इति ॥

समयश्चास्य एकादश शतकस्योत्तरार्धम् । कविरयं मुक्तिकळशस्य नप्ता, राजकळशस्य पौत्रो, ज्येष्ठकळशस्य पुत्रः । कर्णसुन्दरीप्रभृतयः कृतयोऽप्यपराः कवेरस्य वर्तन्ते । विशेषो विक्रमाङ्कदेव-चिरतप्रस्तावनायां द्रष्ट्यः । (Introduction of George Buhler)

भट्टजयन्तः—न्यायमञ्जर्याः प्रणेता वृत्तिकार इति प्रथितः । सोऽयं मुक्तापीडसचिवस्य शक्तिस्वामिनोनता कल्याणस्वामिनः पौत्रश्चनद्रस्य पुत्रः पिता काद्म्बरीकथासारकर्तुराभिनन्द्स्य अनेनानन्दवर्धनोपज्ञोध्वनिमार्गो न्यायमञ्जर्या निरस्यते—

> ' एतेन शब्दसामर्थ्यमहिम्ना तिन्नरस्यते । यमन्यः पण्डितंमन्यः प्रपेदे कञ्चन ध्वनिम् ॥ ' ' मानान्तरपरिच्छेचवस्तुरूपोपदेशिनाम् । शब्दानामेव सामर्थ्यं तत्र तत्र तथा तथा ॥ अथवा नेहशीं चर्चा किवाभिः सहशोभते । विद्वांसोऽपि विमुद्यन्ति वाक्यार्थगहनेऽध्विन ॥ तद्रुमन्या गोष्ठ्या विद्वज्जनोचितया चिरं परमगहनस्तर्कज्ञानामभूमिरयं नयः ।

प्रकृतमधुना तस्मात् ब्रूमो न भात्यनुमानतः तनुमपि न तेष्वार्थापत्तेविंशेष इति स्थितम् ॥' इति । प. ५८

तस्यास्य जयन्तभट्टस्य समयः प्रायः क्रैस्तं नवमं शतकम् । आनन्दवर्धनस्य प्रायः समकालः स्यात् । यद्यपि जयन्तभट्टस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणो यः श्लोकः स भर्वेहरिशतके समुपलभ्यते । अथापि तच्छतकंभर्वेहरेरेव कृतिरिति न विश्वासस्य पदम् । यदन्यदीया अपि कृतयस्तत्र दृश्यन्ते तद्यमस्यां स्किमुकावल्यां समुदाहृतः श्लोकोजयन्तस्य भवेन्नाम ।

भट्ट गोविन्दराजः - कविमेनं श्लाघते देवेश्वरः -

' इन्दुप्रभारसविदं विहगं विहाय कीरानने स्फुरसि भारति का रितस्ते । आयं यदि श्रयसि जल्पतु कौमुदीनां गोविन्द्राजवचसां च विशेषमेषः ॥ ' इति (शार्ङ्गं घर)

अपरे चास्य श्लोकाः सुभिषतावल्यां समुदाहृताः ।

महुनायकः — अयं हृद्यद्र्पणस्य कर्ता ध्वनिनिरसने प्रवृत्तः । आचार्याभिनवगुप्तः स्वकृतौ ध्वन्यालोके तत्र तत्रास्य पक्षमनूच निरस्यति । तद्यथा — 'तेन यद्भट्टनायकेन द्विवचनं दृषितं तत् गजनिमीलिकयेव ' इति । अनेनायमभिनवगुप्तात्प्राक्तन इत्यवगम्यते । दृषितं यद्दिवचनं तत् – व्यङ्कः काव्यविशेषः स ध्वनिरिति सूरिभिः कथितः ' (ध्वन्या उ. १. का. १२) इतिकारिकास्थं व्यङ्क इत्येतद्विवचनम् । तद्यमानन्दवर्धनान्न प्राक्तनः ।

' द्विजस्तयोनीयकाख्यो गौरीशसुरसद्मनोः । चातुर्विद्यः कृतस्तेन वाग्देवीकुलमन्दिरम् ॥ इति

राजतरङ्गिणीवचनं प्रमाणयन् सुभाषितावलीप्रस्तावनाकारः अवन्तिवर्मणः पुत्रस्य शङ्कर-वर्मणः समयमस्य भट्टनायकस्य संभावयति । आनन्दवर्धनस्त्ववन्तिवर्मणः सभायामासीदिति सुव्यवस्थितम् । मीमांसकश्चायमित्यपि गम्यते-यदस्य मतं निरस्यन्नभिनवगुप्तः सोपहासमिदमाह— 'भट्टनायकेन तु यदुक्तं × × × तत् श्लोकार्थमपरामृश्य × × × नच निःश्वासान्ध इवाद्र्यः. स इव चन्द्रमा इति कल्पना युक्ता । जीमिनीयसूत्रे होवं योजना, 'न काव्येऽपीत्यलम् । इति । (ध्वन्या. प. ६३) उपहसतीव होनम् 'जैमिनीयस्त्रेष्वेव ईट्शी ते योजना शोभेत्, न काव्येऽपीति ।

भद्धमयूरशङ्करः — शङ्कर इति लेसकप्रमादकृतः पाठः। शङ्कुक इत्येव पाठो युक्तः श्रीभण्डारकर महाशयेर्द्धः पाठस्तु मयूरपुत्रशङ्कुक इति । शङ्कुको मयूरपुत्र इतिविशेषणमेत-दिचार्यम् । अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां मयूरशङ्करनाम्ना समुपलक्ष्यमाणः श्लोकः सुभाषितावल्यां शङ्कु-कस्य नाम्ना समुदाह्नियते । शङ्कुकः प्रथितः कश्चिदलङ्कारनिवन्थस्य कर्ता प्राक्तन इति विज्ञायते । सम्मटभट्टः काव्यप्रकाशे रसं निरूपयन् 'इति भट्टलोछटप्रभृतयः, इति श्रीशङ्कुकः, इति श्रीभट्टनायकः, इति श्रीमदाचार्योभिनवगुतपादाः । इति मतभेदान् निरूपयति । अनेन निर्देशकमेण भट्टनायकात्प्राक्तनत्वं गम्यते । भुवनाम्युद्याख्यस्य प्रणेताऽयमिति च राजतरिङ्गणीतो विज्ञायते —

' अथ मम्मोत्पलयोरुद्भूत् दारुणो रणः रुद्धप्रवाहा यत्रासीत् वितस्ता सुमर्टेह्तैः ॥ कविर्बुधमनःसिन्धुशशाङ्कः शङ्कुकाभिधः। यमुद्दिश्याकरोत् काव्यं भुवनाम्युद्याभिधम्॥ ' इति (राज)

समयश्चास्य क्रैस्तं नवमं शतकम् । परमत्र मयूरपुत्रनिर्देशः कं मयूरमवलंबते इति तु विचा र्यम् । सूर्यशतककर्ता मयूरस्तु बाणसमकालः ।

भट्टवाचस्पतिः — कविरयमन्यो वाचस्पतिमिश्रेभ्यः, यैः न्यासवार्तिकतात्पर्यटीकाप्रभृतयो बहवो दार्शानिका निबन्धा विरचिताः । अस्य श्लोका बहवः सदुक्तिकर्णामृते समुदाहृताः । अस्यां समुदाहृतः 'जनस्थाने श्रान्तं ' इति श्लोकः सदुक्तिकर्णामृते शूळपाणेरित्युपळक्ष्यते । अयमेव श्लोकः क्षेमेन्द्रेण कविकण्ठाभरणे 'रामायणपरिचयो यथा—भट्टवाचस्पतेः ' इति समुदाहृतः । यश्चायमपर् कवेरस्यश्लोकः 'मृगशिशुदृशस्तस्या ' इति, सदुक्तिकर्णामृते समुदाहृतः, सदशक्तपके द्वितीयप्रकाशे समुदाहृतो वर्तते । तद्यं कविर्धनिकात्प्राचीन इति संभाव्यते ।

भट्टश्यामलः — कवेरस्य कृतेः केचन श्लोकाः सुवृत्ततिलके औचित्यचर्चायांच क्षेमेन्द्रेण समुदाह्रियन्ते । अयं कविः प्रणेता पादताडिताख्यस्य भाणस्य । राजशेखरेण काव्यमीमांसायामेष श्यामदेव इति निर्दिश्यते ।

भट्ट सोमेश्वरः—न्यायसुधायाः कर्ता भट्टसोमेश्वरो मीमांसक एकः अपरः काव्यप्रकाशि-काव्यख्यायाः कर्ता भट्टसोमेश्वरः, अपरस्तु सोमेश्वरः सुरथात्सवस्य कीर्तिकौमुबाश्च कर्ता अपरस्तु सोमेश्वरदेवो मानसोष्ठासकर्ता । एष्वन्यतमावाऽन्यो वेतिविचार्यम् ।

भट्टस्वामी—अयमेव भट्टिरिति प्रथितो महाकविवैंयाकरणाहीरोमाणिः । यस्य कृतिर्भिट्टि-काव्यमिति प्रथते । अयं श्रीस्वामिनः मृनुर्बाह्मणः सौराष्ट्रेषु श्रीधरसेननरेन्द्रे राज्यं प्रशासित वलमी पुरे समभूत् । काव्यस्यान्ते स्वयमिदमाह—

> 'कान्यमिदं विहितं मया वलभ्यां श्रीधरसेननरेन्द्रपालितायाम् । कीर्तिरतो भवतात् नृपस्य तस्य प्रेमकरः क्षितिपो यतः प्रजानाम् '॥ इति ॥

व्याख्याता आरम्भे प्राह—श्रीस्वामिसूनुर्भिट्टिनामा कविः रामकथाश्रयमहाकाव्यं चकार ' इति । अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां समुदाहृतः 'पीतोष्ठरागाणी'ति श्लोकः (भट्टिकाव्ये एकादशसर्गे) (२१) समुपल्रम्यते । सुभाषितावल्याम परे चास्य श्लोकाः समुपल्रम्यन्ते । श्रीधरसेनशिलांलेखतः केस्तषष्ठशतकस्योत्तरार्धमस्य समयः स्यादिति संभाव्यते । (काव्यमालागुच्छे ८० प्राचीनलेखमालायां (३) द्दौ लेखौ (१६४-१६५) वर्तते)

भट्टेन्दुराजः—अभिनवगुप्तस्यायमुपाध्यायः । कैस्तद्शमशतके काश्मीरेष्वासीत्। ध्वन्यालोके मङ्गलमाचरन् अभिनवगुप्तो भट्टेन्दुराजचरणावनुस्मरति—' भट्टेन्दुराजचरणावज्ञकृताधिवासे ' ति । उदाहरति चास्य श्लोकांस्तत्र तत्र लोचने । ' यथा अस्मदुपाध्यायभट्टेन्दुराजस्य—' प्राणा येन समर्पिता ' इत्येवमादिभिः । क्षेमेन्द्रेणास्य श्लोका औचित्यचर्चादौ समुदाहृताः ।

भट्टेन्दुराजस्य—' यः कालागुरु ' (सूक्ति. २६५) (ध्वन्यालोकलोचने प. ११६) भट्टोत्कटः—कोऽसावुत्कटः १, उद्भट इति तु भवेत् प्रसिद्धश्रायमलङ्कारनिबन्धकारः ।

भट्टोपमन्युः—' सान्ध्यरागरुचिरारुणमारात् ' इति श्लोक एक एवायं सूक्तिमुक्तावल्यां सुभाषितावल्यां च कवेरस्येति समुदाह्रियते । नेतोऽस्याधिकं किमपि ज्ञापकमुपलभ्यते ।

भदन्तिवशाखदेवः — मुद्राराक्षसकर्तुर्विशाखदेवाद्नयोऽयमिति संभाव्यते । पृज्यवाचकस्य भदन्तशब्दस्यभूरिप्रयोग आईतसमयनिष्ठेष्वेव । मुद्राराक्षसकर्ता तु नतत्समयानुयायी । कोऽयमिति विचार्यम् ।

भदन्तहरिभट्टः—बहवोऽस्य कवेः श्लोकाः सुभाषितावल्यां समुदाहृताः । अस्यां तु सूक्तिमुक्तावल्यां स्किरस्येकैव । सूक्तिश्चास्य प्राचां महाकवीनां श्लीगिमुसरित ।

भद्नतारोग्यः — यदेव श्लोकद्वयमस्यां सूक्तिमुक्तावल्यामस्य कवेः क्वतिरिति समुदाहृतं तदेव सुभाषितावल्यामप्येतस्यैवेति समुदाहृतम् । कविमेनं न विशेषतः प्रत्यभिजानीमः ।

भर्चः - भर्श्चः भर्त्सुः इत्यपि नाश्चि भेदः पठ्यते । कविरयं बाणस्य गुरुः । स्तौति च कादम्बर्यो बाण एनम् ।

> 'न मामि भत्सीश्वरणाम्बुजद्दयं सशेसरेमीरविश्मिः कृतार्चनम् । समस्त सामन्तिकरीट वेदिका विटङ्कपीठोल्लुठितारुणाङ्गुलि ॥ ' इति । (कादम्बरी)

राजशेखरश्चैनं श्लाघते —

' अवन्तिः काव्यमानर्च भर्चोमौंसिरिशेसरः शिष्यो बाणश्च सङ्कातकान्तवेयवचाः कविः ।' (सूक्ति. ४४)

कवेरस्य काव्यं किमप्यस्तीत्यनेन श्लोकेन विज्ञायते काव्यस्य नाम न व्यक्तम् । कविं काव्यं च निरूपयन् राजशेखरः काव्यनामन किं ब्रूयात् ? । अपि स्याद्वन्तिकाव्यमित्येकं पद्म् ?। सुव्यक्तः समयोऽप्यस्य । अस्य श्लोका बहवः सुभाषितावलौ समुदाहृताः ।

भर्तृहरिः —अयं वाक्यपदीयस्य प्रणेता प्रणेताच शतकत्रयस्य । यद्यपि भर्तृहरेः कृतिरिति ख्यायमाने शतकत्रये सङ्कृतितानाम परेषां श्लोकाः । अथापि प्राधान्यात् भर्तृहरिकृतिरेव सा । केचन मन्यन्ते—आचार्यामिनवगुप्तो 'यथाह भगवाच भर्तृहरि 'रित्यादिना यं वाक्यपदीयकारं निर्दिशाति तस्मादन्य एव शतककर्ता इति । अस्य समयः कैस्तं सप्तमं शतकम् ।

भर्तुमेण्ठः – श्लावते धनपालः कविमेनम्—

'वक्रोत्त्या भर्तृमेण्ठस्य वहन्त्या सृणिरूपताम् । आविद्धा इव धून्वन्ति मूर्घानं कविकुञ्जराः । ' (सूक्ति. ४४)

राजशेखरो बालरामायणे सबहुमानमेनं निर्दिशति—

ं बभूव वल्मीकभुवः पुरा कवि— स्ततः प्रपेदे भुवि भर्तृमेण्ठताम् । इति । क्षेमेन्दश्चेदमुदाहरति सुवृत्ततिलके-आरम्भे यथा भर्तृमेण्ठस्य-'आसीद्देत्यो हयग्रीवः सुहृद्देश्मसु यस्य ताः। प्रथयन्ति बलं बाव्होः सितच्छत्रस्मिताः श्रियः॥' इति

अयं कविर्हयमीववधस्य काव्यस्य कर्ता, यस्य सगीरम्भे श्लोकोऽयम् । शाकुन्तलव्याख्याने राघवभद्वश्चानुवद्ति—

' उदाहतंच हयग्रीववधस्थम्—

'यं प्रेक्ष्य चिररूढापि निवासप्रीतिरुञ्झिता । मदेनैरावण मुखे मानेन हृदये हरेः ॥ ' इति ॥

अयं च काइमीरः । मातृगुप्तस्य समये आसीत् । तस्य च समयः कैस्त चतुर्थशतकस्य प्रथमोभागः । अस्यापरे श्लोकाः सद्धक्ति, कर्णामृते सुभाषितावल्यां च समुदाहृताः ।

भह्नदः—अस्य श्लोकान् बहून समुदाहरति क्षेमेन्द्रः । अभिनवगुप्तश्च लोचने श्लोकानस्यो-दाहरति, तद्यंमभिनवगुप्ताचार्यतः प्राक्तनः प्रायोऽस्य समयो नवमशतकान्नार्वाचीनः ।

भवभृतिः—सुप्राथित एष महाकविः। महावीरचिरतादिषु नाटकेषु कविरयमात्मानं 'श्रीकण्ठ-पद्लाञ्छनः पद्वाक्यप्रमाणज्ञो भवभृतिर्नाम ' 'अस्ति सलु तत्रभवान् काश्यपः श्रीकण्ठपद्ला-ञ्छनः ' 'भद्दश्रीकण्ठपद्लाञ्छनोभवभृतिर्नाम ' इति सूत्रधारवचनैः सापयति । तत्र श्रीकण्ठ इति पितृकुतं नाम । 'साम्बा पुनातु भवभृतिपवित्रमूर्तिः 'गिरिजायाः स्तनौ वन्दे भवभृति सितान-नौ ' इति भवभूतिपद्घटिताद्वर्णनाद्स्य साङ्कोतिकं 'भवभृति 'शितनाम प्रवृत्तमिति केचित् । अपरे तु भवभूतिरित्येवास्य नाम । वश्यवाक्त्वलक्षणा सारस्वतश्रीः कण्ठे यस्य सोऽयं श्रीकण्ठ इति गुणकृतमिष्वानमस्येति मन्यन्ते । अनुरूषं चैतत् श्रीकण्ठपद्लाञ्छन इति प्रयोगस्य ।

> ' कविर्वाक्पतिराज श्रीभवभूत्यादिसेवितः । जितो ययौ यशोवर्मा तद्गुणस्तुतिवन्दिताम् ॥ '

इत्यनेन राजतरिङ्गणीवचनेन यशोवर्मणः समकाल इति विज्ञायते । यशोवर्मणः समयश्च कैस्तसप्तमशतकस्यान्तिमोऽष्टमशतकस्यादिमश्च । (693–730 A.D.) अस्यैवोववेक इत्यपि नामान्तरम् । शिष्यश्चायं कुमारिलमङ्कस्य । प्राचीने हस्तलिखिते मालतीमाधवे—' इति श्रीकुमारिलस्वा-मिप्रसादपाप्तवाग्वेभवश्रीमदुव्वेकाचार्यविरिचते मालतीमाधवे षष्ठोऽङ्कः ' इति वाक्यं हि समुपलभ्यते । आह च चित्सुखाचार्यस्तत्वप्रदीपिकायां (निर्णयसागरमुद्रितायां २६५ पत्रे) भवभूतिर्हि उक्वेक इति । अनेन कुमारिलश्लोकवार्तिकस्य व्याख्या व्यरचीत्यपि विज्ञायते । ' येनाम केचिदिह नः प्रथयन्त्यवज्ञा ' मित्येषश्लोको मालतीमाधवस्थः श्लोकवार्तिकव्याख्यायमपि हि समुपलभ्यते । मण्डन-मिश्रविरिचतभावनाविवेकस्य व्याख्याकाप्युव्वेकेन विरिचताऽस्ति । प्रसिद्धाश्चारय दृश्यप्रबन्धाः ।

भागवतजयवर्धनः—अयं जयवर्धनाद्नन्यः । अस्य कवरेपरेऽपि श्लोकाः सुभाषितावल्याः सङ्क्तिकर्णामृते च समुपलभ्यन्ते ।

भारविः—किरातार्जुनीयस्य कर्ता कविकुलावतंसभूतोऽयम् । श्लावतेचैनं राजशेखरः ' कुत्स्नप्रबोधकुद्वाणी भारवेरिव भारवेः । ' सू. ४४ संमयश्चास्य कैस्तं षष्ठं शतकम् । सभाव्यते चैतत् द्वितीयपुलकेशिनोलेखेन (शकः ५५६. A. D. 634)

> ' येनायोजिनवेश्म स्थिरमर्थविधो विवेकिना जिनवेश्म । सविजयतां रविकीर्तिः कविताश्रितकालिदास भारविकीर्तिः ॥ ' इति ॥

अनेन लेखेन रविकीर्तिः कवितायां भारविकालिदासयोः समानकीर्तिः सप्तमे शतके आसीदिति गम्यते । तथा च तदानीं भारविकालिदासयोः कीर्त्या विततया भाव्यम् । शतकव्यवधानं तु कीर्तिप्रसरणें समपेक्ष्यते । तद्यं भारविः षष्ठे शतके इति संभाव्यते ।

भासः - श्लाघते कविमेनं राजशेखरः -

भासनाटकचकेऽपि छेकैः क्षिप्ते परीक्षितुम् । स्वमवासवदत्तस्य दाहकोऽभूच पावकः ॥ (सूक्ति. ४३)

तथा बाणश्च श्लाघते हर्षचरिते—

सूत्रधारकृतारम्भैर्नाटकेर्बह्धभूमिकैः । सपताकेर्यशो लेभे भासो देवकुलैरिव ॥ (सूक्ति. ४३)

कालिदासोऽपि सबहुमानं निर्दिशति मालविकामिमित्रे—

पारिपार्श्वकः—माताबत् । प्रथितयश्नसां भास—सौिमेष्ठक किवपुत्राद्दीनां प्रबन्धानितकम्य वर्तमानकवेः कालिदासस्य कियायां कथं बहुमानः । इति ॥ सोऽयं कालिदासादिपि प्राक्तनः । केचन कैस्तसमयतः प्राक्तनं मन्यन्ते । अनेन दृष्यप्रबन्धा बहवे विरचिता इति बाणराजशेखरः वचनतो व्यक्तं विज्ञायते । मामहवामनाभिनवगुप्तप्रभृतयो बहवः कवेरुस्य कृतेः समुदाहर्रान्त श्लोकांस्तत्र तत्र स्विनवन्धे । तत्र स्वप्रवासवद्त्ताख्यं नाटकं मुप्रथितम् । ध्वन्यालोकलोचने आचार्याभिनवगुप्तः समुदाहर्रात—' यथा स्वप्रवासवद्त्ताख्यं नाटकं—'विकसितपक्ष्मकपाटं ' इति । नाट्यद्र्पण्कारो रामचन्द्रश्चाह (नाट्यद्र्पण्) ' यथा भासकृते स्वप्रवासवद्त्ते' इति । भोजोऽपि शृङ्गारप्रकाशे स्वप्रवासवद्त्तं प्रत्यभिज्ञापयति । शारदातनयो भावप्रकाशे—' स्वप्रवासवद्त्ताख्यमुदाहरणमत्र तु ' इत्यादिना स्वप्रवासवद्त्तस्य प्रथमाङ्कादिविषयानुदाहरति । सर्वानन्दः अमरटीकासवस्य शृङ्गारभेदान् निरूपयन् 'तृतीयः स्वप्रवासवद्त्ते तस्यव वासवत्तापरिणयः कामशृगारः।' इति वदति । तदेवं भासकृतेषु अभिषेक—प्रतिमा-ऊरुभङ्ग-पाञ्चरात्र—मध्यमव्यायोग—कर्णभार—दूतवाक्य—बालचरित—चारुद्त्तः —अविमारक—स्वप्रवासवद्त्तादिषु नाटकेषु स्वप्रवासवद्ते भूयानाद्रः प्राचां विज्ञायते । इदानीं तिरुवनन्तपुरराज्यप्रकाशित संस्कृतप्राचीनग्रन्थमालायां (Trivandrum sanskrit series) प्रकाशिते भासनाटकचके भासस्येव वा अन्यस्य वा कृतिरितिविप्रतिः केषाञ्चिद्रतेते । सूक्तिमुक्ता-वर्लीप्रस्तावनाप्रसङ्गेन कविमिममवगमयन्तो वयं न तत्र विवादे अवतरामः ।

भास्करः — अस्यैव ज्योतिषिकभट्टभास्कर इति भदन्तभास्कर इति च नामान्तरं सुभाषिता-वली प्रस्तावनायां सूच्यते । अन्यश्च भास्करदेवः सद्धक्तिकणीमृते यो निर्दिश्यते । भास्करस्य श्लोका अपरे सुभाषितावल्यां समुदाह्वियन्ते । कोऽयम् ? । भीमपंडितः—अस्य नाम्नाऽस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां समुदाहतौश्लोकौ सुभाषितावल्यां भीम-स्योति । समुदाह्नियेते । कोऽयं भीमः १ । सुभाषितावलिप्रस्तावनायां पीटरसन् महाशयो मन्यते रावणार्जुनीयस्य कर्तारम् । नाम्निच भीमभट्टः भूमभट्टः इति प्रयोगभेदान् प्रदर्शयन् भूमभट्ट इत्येव स्थापयति । प्रदर्शयति प्रमाणतया वाक्यमिदम्—'काव्येऽत्र भूमोदिते ' इति । काश्मीरश्चायमिति ।

भीमटः-राजशेखरो वर्णयत्येनम्-

'कालञ्जरपतिश्वके भीमटः पञ्चनाटकीम् तेषु प्रवन्धराजत्वं प्राप स्वप्तद्शाननम् ॥' इति (सूक्तिः ४६) ।

भ्तिमाधवः — जयमाधवात् पूर्वं विचारितादनन्य एवायम् । योऽयमस्यां सूक्तिमुक्तावल्या-मस्य नाम्नोपलक्षितः श्लोकः स सुभाषितावल्यां सद्वक्तिकणीमृते च जयमाधवस्येत्युदाह्नियते ।

भेरिभांकार: क्वेरस्य भेरीभाङ्कार इति साङ्केतिकमभिधानमिति प्रतिभाति । देशकाळा-वस्य न ज्ञायेते। सूक्तिमुक्तावल्यां समुदाहतान् क्वेरस्य श्लोकान् पश्यतां नः प्रतिभाति कविरयं कस्य चिद्राज्ञः सभायामात्मनो वयः पूर्वे समतिवाह्य चरमे वयसि निर्विण्णो वाराणस्यां निवसन् ईश्वरपरा-यणोऽभवत् । इति । इमे चास्य श्लोकाः ।

'सप्तानामयुगान्तसङ्गितिरिहस्यादर्णवानां न किं' (३४०) इ यं च राज्ञः स्तुतिः । 'कितपयपुरस्वामी कायव्ययेरिप दुर्गहः मितवितिरता मोहेनाहो मयाऽनुसृतः पुरा । त्रिभुवनपतिर्बुद्धचाऽऽराष्ट्योऽधुना स्वपद प्रदः । पुनरिषगतस्तत्प्राचीनो दुनोति दिनव्ययः ॥' (४६०)

अयं राजसेवा निर्वेद्मवगमयति श्लोकः ।

'ये तृष्णालहरीपरीतमनसस्ते मानवा निर्भरं देशेऽव्यत्र वसन्तु हन्त सहसाऽवज्ञाय वाराणसीम् । अस्माभिः पुनरत्र शङ्करपुरीमध्ये स्थिरं स्थीयते स्थातव्यं त्रिदिवापगाजलमिलद्गण्डूष सन्तोषिभिः । (३८०) श्लोकोऽयं कवेर्वाराणसीनिनिवासे दृढाध्यवसायं सूचयति ।

अम्यांश्चास्य श्लोकानत्रोदाह्तान् परामृशतां नः प्रतिभाति वारणस्यामवस्थितेन महादेवः स्तुतिरेका व्यरचीति ।

भोगवर्मा—(काश्मीरक भोगवर्मा) कोऽयस १। स्किमुक्तावल्यां सुभाषितावल्यां सदुक्ति-कर्णामृते च श्लोकेनैकेनैवायमुपलक्ष्यते ।

भोजदेवः —धाराधीशः सीयं सरस्वतीकण्ठाभरणश्रृङ्गारप्रकाशयोः कर्ता काव्यमीमांसाका-रात् पश्चात्तनः भावप्रकाशकारात् शारदातनयात्प्राक्तनः कैस्तैकादशशतके आसीत् । अस्यां स्किमुक्तावल्यां कवीन्द्रवचनसमुच्चयादौ च सूक्तिसंग्रहनिबन्धे भोजदेवनाम्ना समुपलक्ष्यमाणाः श्लोकाः सरस्वतीकण्ठाभरणशृंगारप्रकाशयोंनोपलभ्यन्ते तदस्य कृत्यन्तरेषु अन्वेषणीयाः।विशेषश्चास्य कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनायां द्रष्टव्यः। मङ्खणः—अयं काश्मीरा महाकविः, प्रवराख्यं पुरमस्य जनमस्थानम् । पिता विश्ववर्ताख्यः अग्रजावस्य शृङ्गाराळङ्कारनामानौ । अळङ्कारस्य ळङ्कक इति नामान्तरम् । सुस्सळदेवनन्दनेनश्रीजयासिंहमहाराजेन प्रजापरिपाळनकर्मणि नियुक्तोऽयं मङ्खकस्तस्यराज्ञः समये कैस्तदाद्शशतकस्य पूर्वार्घे आसीत् । अस्य समये ळङ्ककस्य सभायां बहवः पण्डिता अभूवन्, नन्दनः रम्यदेवः रुप्यकः छोष्टदेवः श्रीगर्भः मण्डनः श्रीकण्ठः गर्गः देवघरः नागः त्रेळोक्यः दामोदरः जिन्दुकः जल्हणः श्रीगोविन्दः कल्याणः भुड्डः श्रीवत्सः श्यानन्दः पद्मराजः श्रीगुन्नः छक्ष्मीदेवः जनकराजः प्रकटगुप्तः आनन्दः (श्रम्भुमहाकवेः सुतः) सुहळः गोविन्द्चन्दः जोगराजः अपरादित्य इत्याद्यः । तिद्दमस्तिलं कवेरस्य मङ्खणस्य क्वतौश्रीकण्ठचरिते व्यक्तं समुपळम्यते ।

महामनुष्यः (काश्मीरक महाभनुष्यः) बहवः श्लोकाः कवेरस्य समुदाह्नियन्ते सुभाषिता-वल्याम् । सद्वक्तिकर्णामृते च । नास्य देशकालादिपरिचायकं किमपि ।

माघः — शिद्युपाठवधस्य कर्ता सोऽयं महाकविः । श्राघते चैनं राजशेखरः —

'माघेनेव च माघेन कम्पः कस्य न जायते ।

माघेन विद्यितोत्साहा न सहन्ते पदक्रमे (मम्) ।

स्मरन्तो भारवेरेव कवयः कपयो यथा ' इति । सू. ४४

अस्य कवेः पिता दत्तकः सर्वाश्रय इति च पितुरस्य नामान्तरम्, पितामहश्चास्य सुप्रभः । सोऽयं सुप्रभः श्रीवर्मलाख्यस्य राज्ञः सर्वाधिकारी समभूत् । तस्य राज्ञः समथः केस्तसप्तमज्ञातकस्य पूर्वार्धम् । (625 A. D.) सुप्रभदेवस्य चायमेव समयः । एतत्पीजस्य माधस्य ततः प्रायः पञ्चाश्रद्वर्धैवर्यवहितः समयः स्यात् । केस्तसप्तमशतकस्यान्त्यो भाग इति तु निर्विवादम् । अस्य कवेः श्लोका बहवः सुभाषितावल्यादिसूक्तिनिबन्धेषु समुदाह्वियन्ते । आनन्दवर्धनाचार्थैर्ध्वन्यालो केऽस्य श्लोकः समुदाह्वियते ॥

मञ्जुघोषः — अस्य कवेनीन्नाऽस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां समुपलक्ष्यते श्लोक एक एव । सच सोमप्रभाचार्यविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां वर्तते प्रकाशितं चैतत् अस्माभिः कविनामानुक्रमिण्याम् । तत् नेह निबन्धे कवेरस्य कृतिः, सोमप्रभाचार्यस्यैव वा मञ्जुघोष इति नामान्तरं तदिति मन्तव्यम्।

मद्नः — अयममरुशतकव्याख्याकारस्याज्ञनवमेदेवस्य गुरुः । अर्जुनवर्मदेवः स्वकृताव-मरुशतकव्याख्यायामिदमाह – 'यदुक्तमस्भदुपाध्यायेन बालसरस्वत्यपरनाम्ना मदनेन ' इति । उदाहरति च तस्य श्लोकांस्तत्र तत्र । तांश्च श्लोकानस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां मदनकर्तृकतया निर्दि-ष्टेषु पश्यन्तो वयं तमेनमेव मद्नं सम्भावयामः । अलङ्कारनिबन्धस्य कस्यचित् कर्ताऽयामित्यपि विज्ञायते । समयश्चास्य कैस्तत्रयोद्श शतकस्याद्यो विभाग इति संभाव्यते ।

मायुराजः - राजशेखरः श्लाघते कविमेनम् -

मायुराजसमो जज्ञे नान्यः कलचुरिः कविः । उदन्वतः समुत्तस्थुः कति वा तुहिनांशवः ॥ इति (सूक्ति ४५)

अनेन राजशेखरवचनेन कविमेनं कठचुरिकुठाठङ्कारभूतं चेदिदेशसंभवं मन्यते महामहो-पाध्यायो दुर्माप्रसादः । संभावयति चैनं रामायणकथानुसारिणो नाटकस्य कर्तारमः । (कर्पूरमञ्जरी-प्रस्तावनायाम्) राजशेखरात् प्राचीन इति तु व्यक्तम् । तत् नवमशतकतो नार्वाचीनः । स्वार्वा मारुला—इयं मारुला कदा कुत्रासीदिति न विज्ञायते । स्त्रीकविमालायामियं ग्रथ्यते धनददेवेन—

' शीठा—विज्ञा—मारुला—मोरिकाचाः काव्यं कर्तुं सन्ति विज्ञाः स्त्रियोऽपि । विद्यां वेतुं वादिनो निर्विजेतुं विश्वं वकुं यः प्रवीणः स वन्द्यः ॥ इति । (शार्कुघर)

माहिलः — अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां माहिलस्येत्यनूदितः 'कचग्रहमनुग्रहम् 'इत्ययं श्लोकः सुवृत्ततिलके क्षेमेन्द्रेण साहिलस्येत्यनूयते । स्याद्यं साहिलः । क्षेमेन्द्रात्प्राक्तनोऽयमित्येतावदेव विज्ञायते ।

मुक्ताकाणः — कविरयं काइमीरेष्ववन्तिवर्मणोराज्यसमये आसीत् विज्ञायते चैतद्राज-तरङ्गिणीवचनेन —

> ' मुक्ताकाणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः । प्रथां रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मणः ॥ ' इति

समयोऽस्य कैस्तं नवमशतकम् (855-884 A. D) अस्य श्लोका बहवः क्षेमेन्द्रेण सुवृत्ततिलकादावुदाहताः।

मुक्ष:—वाक्पतिराज इत्यस्यैव नामान्तरम् । धाराधीश्वरस्य श्रीभोजराजस्य यः पिता सिन्धुराजस्तस्यायमयजः श्री सीयकमहाराजस्यपुत्रः अनेककविवरसमलङ्कृतसमः स्वयं च सुलिल-तवाग्वैभवनिधिः कविलोकप्रियः । समयश्चास्य क्रैस्तद्शमशतकस्योत्तरार्धम्

सुरारिः — अनर्धराघवस्य कर्ता । पितरावस्य तन्तुमतीवर्धमानकौ । रत्नाकरो हरविजये मुरारिमधिकृत्येदमाह —

' अङ्कोत्थनाटक इवोत्तमनायकस्य नाशं कविव्यधित यस्य मुरारिरित्थम् । ' इति (हरविजय. ६७) तेनायं रत्नाकरात्प्राचीन । इति गम्यते । रत्नाकरस्य समयः क्रैस्तं नवमं शतकम् । मोरिका—सुभाषितावल्यामपरे चास्याः श्लोकाः समुदाहृताः । धनदः कविरेनां निर्दिशाति— 'शिलाविज्ञामारुलामोरिकाद्या ' इति ।

यशोवर्मा — अयं कान्यकुब्जाधीश्वरः कर्ता रामाभ्युद्यनाटकस्य । गीयते चायं राजतरंगिण्याम् ।

'कविवाक्पतिराजश्रीभवभूत्यादिसेवितः । जितो ययौ यशोवर्मा तद्गुणस्तुतिवन्यताम् ॥ ' इति । आनन्दवर्धनेन ध्वन्यालोके रामाभ्युद्यनाटकात् कवेरस्य श्लोकोऽयमुदाह्रियते— ' आकन्दाः स्तनितैर्विलोचनजलान्यश्रान्तयाराम्बुभिः ' इति ।

' कृतककुपितै ' रित्यादिश्लोकश्च । तथा लोचनेच-' रामाभ्युद्ये यशोवर्मणा-स्थितमिति यथा शय्याम् । ' इति । क्षेमेन्द्रेण च सुवृत्ततिलकादावस्य श्लोकाः समुदाह्नियन्ते । मोजेनाप्युदाह्नि-यन्ते श्रुगारप्रकाशे । अस्य च यशोवर्मणः समयः कैस्ताष्टमशतकस्य प्रथमः पादः । योगेश्वर: - कविमेनं भवानन्दः श्लाघते

'बाणः सृष्टिमपूर्ववस्तुविषयामेकोऽत्र निर्व्यूढवान् निष्णातः कविकुञ्जरेन्द्रचिरते मार्गे गिरां वा गुरुः । वेघा विन्ध्यपुलिन्द् पामर वधू भूगोल झंझा निल-प्रायेऽथें वचनानि पह्नवियतुं जानाति योगेश्वरः ॥ ' इति ।

तथा वसुकल्पश्च-

बाणः प्राणिति केशटः स्फुटमसौ जागर्ति योगेश्वरः

प्रत्युज्जीवति राजशेखरगिरां सौरभ्यमुन्मीलति । ' इति । (सदु. ५-२६, १-३)

कवीन्द्रवचनसमुचये सदुक्तिकणीमृते चास्य श्लोकाः समुदाह्रियन्ते । विशेषः कवीन्द्रवचन-समुचयप्रस्तावनायां सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायां च बोध्यः ।

रत्नाकरः — अस्य राजानकरत्नाकर इति रत्नाकरवागीश्वर इति रत्नाकरविद्याधिपतिरिति च प्रथितं नाम । कविरयं हरविजयस्य वकोक्तिपञ्चाशिकायाश्च कर्ता, अवन्तिवर्मणः समये आसीत् । तथाच राजतरङ्गिण्याम् —

मुक्ताकाणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः। कवी रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मणः।

श्लाघते चैनं राजशेखरः —

मास्म सन्तु हि चत्वारः प्रायो रत्नाकरा इमे । इतीव स कुतो धात्रा कवी रत्नाकरोऽपरः ॥ इति । (सू. मु. ४६)

समयोऽस्य क्रैस्तं नवमं शतकम् (855 A. D.)

विशेषः सुभाषितावलीप्रस्तवनायां द्रष्टव्यः ।

रविगुप्तः—कविरयं चन्द्रप्रभाविजयकाव्यस्य कर्ता । आह च यशोधरो वात्स्यायन-प्रणीतकामसूत्रव्याख्यायां जयमंगलायाम्—' तथा आचार्यरविगुप्तेन चन्द्रप्रभाविजयकाव्ये प्रकरणं पृथक्कृतम् । यथोक्तम्—

> गहनप्रसन्नसर्वा कतिपयसूत्रामिमामनन्तमुखीस् । अनधीत्याक्षरमुद्रां वादसमुद्रे परिप्नवते ? । इति

अन्योऽप्यनेन लोकसंव्यवहारनामक निबन्धोऽस्ति विरचितः । सोऽयं यशोधरात् प्राक्तनः

राजशेखरः — कविरयं विद्धसालभञ्जिका बालभारत बालरामायण प्रभृतिनाटकानां कर्ता, कर्ताच प्राकृतभाषात्मकस्य कर्पूरमञ्जयीख्यस्य सहक स्य, प्रणेताच काव्यमीमांसायाः प्रथितः कविकुले । जन्म चास्य यायावरकुले । आह च स्वयम् —

' यायावरीयः संक्षिप्य मुनीनां मतविस्तरम् । व्याकरोत् काव्यमीमांसां कविभ्यो राजशेखरः ॥ ' इति । (काव्यमी. प. २)

गुरुश्चायं महेन्द्रपालस्य । तथा च कर्पूरमञ्जर्याम्---

भाव कहिज्जदु एदं कोभणई रअणिवल्लहसिहण्डो । रहुउलचूडामणिणो महेन्द्रपालस्स को अ गुरू ॥ इति स्तुतश्चायमपराजितेन मृगाङ्कलेखाकारेण-(कर्पूरमञ्जर्याम्)

बालकई कइराओणिम्भयराअस्स तह उव ज्झाओ । इति-

अस्य कवेर्जाया अवन्तिसुन्द्री । आहच कविः कर्पूरमञ्जर्याम्-

चाउहाणकुलमौलिमालिया राअसेहरकइन्देगेहिणी । भजुणो किदिमवन्तिसुन्दरी सापउज्ज इदुमेदिमिच्छिदि ॥

कवेरस्य पिता दुईकः, माता शीलवती अकालजलदः प्रपितामहः । पूर्वपुरुषा सुरानन्दतरल प्रभृतयः तथाच बालरामायण नाटके प्रस्तावनायाम्—

> भ्रमूर्तो यत्रासीद्गुणगण इवाकाळजळदः सुरानन्दः सोऽपि श्रवणपुटपेयेन वचसा ॥ न चान्ये गण्यन्ते तरळकविराजप्रभृतयो महाभागस्तास्मन्नयमजनि यायावरकुळे॥

तदामुष्यायणस्य महाराष्ट्रचूडामणेरकाळजळदस्य चतुर्थो दौर्दुकिः शीळवतीसूनुः उपा-ध्यायश्रीराजशेखरः । १ इति ।

' सौजन्याङ्कुरकन्द × × × राजशेखरकवे दृष्टोऽसि यामो वयम्' इति (सबु. ३.११.२) वद्ति चाभिनन्दः—

अस्य कवेः कृतिभ्यः केचन श्लोकाः सरस्वतीकण्ठाभरण ध्वन्याली-कलोचन काव्यप्रकाश साहित्यदर्पणादिषु समुदाह्नियन्ते । अस्य समयः कैस्तनवमशकस्यान्तिमः आद्यश्च दशमशतकस्य । विशेषः कर्प्रमञ्जरीप्रस्तावनातः काव्यमीमांसा प्रस्तावनातश्चावगन्तव्यः ।

रामः—कोऽयं कविः १। 'अमुष्मिन् लावण्यामृतसरित ' इत्येक एव श्लोकोऽस्यां सूकि-मुक्तवल्यां अस्य नाम्ना समुपलक्ष्यते । अयमेव सुमाषितावल्यामप्यस्यैव नाम्ना समुपलक्ष्यते । काव्यप्रकाशे चायमनूचते । तद्यं कोऽपि कविः काव्यप्रकाशकारात्प्राचीन इत्येतावद्गम्यते । 'एका गङ्गा प्रयागे ' इत्येष एकः श्लोकः कवरस्यैव समुदाह्नियते सदुक्तिकणीमृते ।

रामिल्रसोमिलौ --द्वाविमौ शूद्रककथाकारौ । आह च राजशेखरः-

' तौशूद्रककथाकारौ रम्यौ रामिलसोमिलौ । काव्यं ययोद्दयोरासीदर्धनारीश्वरोपमम् ॥ ' इति (सूक्ति. ४३)

कालिदासस्तयोरन्यतरं सोमिलं निर्दिशति मालिविकाग्निमित्रे प्रस्तावनायाम् । 'परपुरुषादिव सवितुः' इत्ययं रामिलश्लोकः सुभाषितावल्यामुदाह्नियते । तावेतौ कालिदासात्प्राचीनावित्येतावत् व्यक्तमवगम्यते ।

रिस्सुकः—क्षेमेन्द्रः ' विपरीतं यथारिस्सोः ' इति नामनिर्देशपूर्वकं श्लोकमेकमुदाहरित— स्नातुं वांञ्छिस किं मुधेव धवल क्षीरोदफेनच्छटा-च्छायाहारिणि वारिणि द्युसरितो डिण्डीरिवस्तारिणि । आस्ते ते कलिकालकल्मषमषीप्रक्षालनेकक्षमा कीर्तिः संनिहितैवसप्तभुवनस्वच्छन्दमन्दाकिनी । ' इति । सोऽयमेव रिस्सुकः । अयं च श्लोकेनानेन कस्यचिद्राज्ञः सभायामासीदिति विज्ञायते । रुदतीब्राह्मणः—

> ' विश्रान्तो दिवसस्तटीमयमटत्यस्ताचलस्यांशुमान् संप्रत्यङ्कुरितान्धकारपट लैलम्बालका चौरभृत् । एद्यन्तर्विश वेश्मनः शशिमुस्ति द्वारस्थलीतोरण-स्तम्बालम्बितबाहुबल्लि स्दती किं त्वं पथः पश्यसि ॥ (सूक्ति. १४०)

इत्ययमेकएव श्लोकोऽस्य नाम्ना समुदाहियते । रुदती किं त्वं पथः पश्यसीति श्लोकसमाप्तौ दृष्टिं विद्धता केनिचित्कवेरस्य कृतं साङ्किकं नामैतत् । नेतो विज्ञायते किमप्यधिकम् ।

रदः — स्किमुक्तावल्यां रुद्रस्य नाम्ना निर्दिश्यमाना बहवः श्लोकाः शृङ्गारितल्रकात् काव्या-लङ्कारादिष समुदाह्नियन्ते । सदुक्तिकर्णामृते शृङ्गारितल्रकस्य श्लोका बहवा रुद्रदस्य नाम्ना समुदाह्नि-यन्ते । तत् विज्ञायते काव्यालङ्कारस्य कर्ता शृंगारितलकस्य च कर्ता एक एवेति । रुद्रस्येव रुद्रद इति च नामिति । अत्र केचन मन्यन्ते —काव्यालङ्कारस्य कर्ता 'रुद्रद्र ' इति स्वनाम काव्यालङ्कारे (अ,५) अष्टिभिः श्लोकैः संपादिते महाचित्रे श्लोकनिबद्धं ज्ञापयित । सचायं श्लोकः—

> शतानन्दापराख्येन भट्टवामकसूनुना । साधितं रुद्रदेनेदं सामाजा धीमतां हितम् ॥ इति ।

व्याख्याता निमसाधुरपि-

पूर्वमहामतिविरचितवृत्त्यनुसारेण किमपि रचयामि । संक्षिप्ततरं रुद्गट काव्यालङ्कार टिप्पणकम् ॥ एवं रुद्गटकाव्यालङ्कृतिटिप्पणकविरचनापुण्यम् ।

आदावन्ते च **राइट** इत्येव नाम निर्दिशति । काञ्यप्रकाशे साहित्यद्पेण च राइटमतमनू बते । राइट इत्येव च तत्रापि नाम्नो निर्देशः । भोजः सरस्वतीकण्डाभरणे काञ्यालङ्कारस्यं ' किं गौरिमां प्रति रुषा ' इति श्लोकं समुदाहरति । तद्यं दशमशतकतो नार्वाचीनः । ज्याख्याता नामिसाधुः कैस्तै-कादशशतकोत्तरार्थे आसीदिति तस्यै व ज्याख्यान्ते वर्तमानन

' पञ्चविंशतिसंयुक्तेरेकाद्शसमाशतैः विक्रमात् समतिकान्तैः प्रावृषीदं समर्थितम् ।

इत्यनेन वचनेन विज्ञायते । स एव वदित व्याख्यारम्भे पूर्वमहामित विरचितवृत्त्यनुसारेण किमिप रचयामीति । ततश्च विज्ञायते काव्याळङ्कारवृत्तिकारान्नमिसाधोः प्राक्तनात् काव्याळङ्कार-कारो सद्धः प्राक्तन इति । तत् प्रायो सद्धो नवमशतकान्नार्वाचीनः । शृङ्कारतिळकस्य कर्ता तु सद्दो सद्धाद्द्वय एव, नाम्न्येव भेदात् । अयं हि सद्धः । तथा च शृङ्कारतिळकान्ते—

त्रिपुरवधादेव गतामुल्लासमुमां समस्तदेवनतास् । श्रङ्गारतिलकविधिना पुनरपि **रुद**ः प्रसाधयति । इति ।

अनेन श्लोकेनायं रुद्रः त्रिपुरवधारूयस्य कस्यचित् काव्यस्थापि कर्तेति विज्ञायते । यदि काव्यालङ्कारस्य कर्ता अथमेव स्यात् किमिति त्रिपुरवधस्येव तस्य मुचनं नाकरिष्यत् । यदि काव्यालङ्कारः पश्चात्तनः, तस्मिन् श्रङ्कारितल्कं त्रिपुरवधं वा किमिति न सूचितवान् । प्रथते च काव्यालङ्कारो रुद्रटक्विरिरित । रुद्रक्कतिरित्येव तु प्रथते शृंगारितल्कम् । सद्वक्तिकणीमृतादि सूक्तिसंग्रहग्रन्थेतु क्रियमाणो नामनिर्देशस्तु प्रस्वलनभूयिष्ठतया नातीव प्रामाण्यमहिति । नामनिर्देशो हि पश्चात्तनैरप्युल्लास्तिः स्यात् । निबन्धकारास्तु काव्यालङ्कारकारं रुद्रटनाम्नैव निर्दिशन्ति । तथाच काव्यप्रकाशे—'तथाह्यक्तं रुद्रटेन ' (१२५ प. उ. ९) इति । साहित्यद्र्पणेच—' रुद्रटस्तु ' () इति । रुद्रश्चायं पश्चतन्त्रसंग्रहकारात् विष्णुशर्मणः प्राचीनः । श्वंगारितल्कस्यः 'सार्ध मनोरथशतैरित्ययंश्लोकः पश्चतन्त्रे चतुर्थे तन्त्रे अनूर्यते । विष्णुशर्मा तु केस्ताष्टमशनतकमध्यभागतो न प्राचीनः । यत् जयापीडसमकालिकद्मिद्रवित्वितकृहिनीमतस्थः पर्यङ्का स्वास्तरण इत्येष श्लोकः पश्चतन्त्रे प्रथमे तन्त्रे अनूर्यते । जयापीडश्च काश्मीरेषु अष्टमशतकोत्तरार्धे आसीत् । इति ।

लक्ष्मण:-सेनकुलतिलको वङ्गदेशाधीशो लक्ष्मणः किमन्यो वा ?

लक्ष्मीधरः — कोसलेषु कोऽप्यस्य कवेर्यामः । कुलं चास्य भट्टावटङ्कम् । भट्टनरवाहनस्य पुत्रो भट्टाजितः । तस्यायं प्रपौत्रः, वैकुण्ठस्य पौत्रः, श्रीस्तम्भस्य पुत्रः कर्ता चक्रपाणिविजयाख्यस्य काव्यस्य । भोजसमकालिकश्चायम् । तथाच स्वयं चक्रपाणिविजये (स. १) वदति —

' ग्रामोऽस्ति शांडिल्यकुलोद्गतानां गौडेषु भट्टाङ्कितकोसलेषु । गङ्केव नैवोज्झति यत्प्रसूतिरेकान्ततः केशवपादसेवास् ॥ तत्राननश्रेणिशुचौ विरिश्चेर्बभूव भट्टो नरवाहनारुयः । श्रुते: समस्कन्धतयाऽऽश्रितानि श्रुत्यन्तराणीव वचांसि यस्य ॥ देवो विवस्वानिव कश्यपस्य तस्याजितो नाम बभूव सूनुः । त्रयीमयस्य ज्वलतस्तपोभिर्थस्यार्घ्यमादत्त समस्तलोकः ॥ आकण्ठतृप्तं प्रशमामृतैः स वैकुण्ठनामानमकुण्ठविद्यम् । असूत सूनुं स बभूव यस्य विद्यातपोधामसु तत्सनामा (१) नत्वोपनीतामपि पार्थिवेन्द्रैर्गुणानियं न क्षमते शठेति । द्वारिश्रियं स्तम्भयतो बभूव श्रीस्तंभ इत्येवहि यस्य नाम॥ लक्ष्मीघरो नाम तदायसूनुरनुप्रविष्टः सुजनस्य कक्षाम । ओजोविहीनाऽपि विनाऽपि कान्ति कता हरेः कीर्तिसमाधिनेति । चन्द्रोदयध्यानपर।यणेव कुमुद्दती यस्य न नीरसागीः। श्रीभोजदेवेन्द्रविराजितायां तस्यां सभापञ्चदशीनिशायाम् । विनाऽपि मुद्रामतिबाह्यमे व (?) दूरीकृतं दुर्जनतस्करेण । आकर्ण्यतां काव्यमिदं तदीयं जितं यद्प्यादिकविप्रबन्धेः । इति इतश्चास्य समयः कैस्तमेकादशशतकम् ॥

. लीलाशुकः —कृष्णकर्णामृतस्य कर्ता कर्ता च बालगोपालस्तुतेः नाम्ना बिल्वमङ्गलः कैस्ते एकादशशतके आसीत् । विशेषः A. B. कीथमहाशयेन विराचिते संस्कृतग्रन्थचरिते द्रष्टन्यः ।

लोष्टसर्वज्ञः—मङ्खकः स्वकृतेः श्रीकण्ठचरितस्यान्ते स्वसमकाठं यं लोष्टदेवं रम्यदेवसूनुं काइमीरं वर्णयति—

> ' वाग्देवतालिनीलीलाघुतपक्षतिचातुरीम् । वदनाम्बुरुहे यस्य भाषाः षडतिशरते ॥ खलानां यत्प्रबन्धेषु दृढव्युत्पत्तिवत्मीसु । प्रोयचोयमया दूरेकुण्ठिता इव पत्रिणः ॥ १ इति ।

स एवायं सर्वज्ञपद्विशेषितो लोष्टकमहाकविः। श्रीमान् दुर्गाप्रसादः पण्डितप्रवरः प्राह्—' जल्हण-संकलितसूक्तिमुक्तावलो च

> प्रक्रुत्यैवातिवकेण गुणदैर्घ्यं वितन्वता । मया शरासनेनेव बाणो दूरं निरस्यते ॥

इत्ययं श्लोको लोष्टदेवनाम्ना समुद्धृतो वर्तते 'इति । अस्मदुपलब्धेषु पुस्तकेषु लोष्टदेवस्येति स्थाने लोष्टसर्वज्ञ इति । तत् लोष्टदेवात् लोष्टसर्वज्ञोऽनन्य एव । समयश्चास्य स एव मङ्खकस्य ।

वत्सराजः — कविरयं रूपकषट्कस्य कर्ता । समयश्चास्य 1163-1203 A. D. रूपक-षट्कप्रस्तावनायां विशोषो द्रष्टव्य: (G. O. S. No. 8)

वरक्तिः — असौ शब्दशास्त्रप्रवर्तकेषु त्रिषु मुनिषु पाणि निप्रभृतिष्वन्यतमः प्रथितो वार्तिक-कारः — वार्तिकं च सूत्रमनुप्रवृत्तं शाब्दं शास्त्रम् । अनेन काव्यमप्येकं व्यरचीति ख्यायते नाम । आह राजशेखरः —

> ' यथार्थता कथं नाम न स्याद्दरुचेरिह । व्यथत्तकण्ठाभरणं यः सदारोहणप्रियः । इति (सू. ४३)

तथा—महाभाष्ये 'वारुक्चं कव्य 'मितिच पतञ्जलेनिँदेंशेः । सुभाषितावलीप्रस्तावनायां विशेषो दृष्टव्यः । प्रायः पाणिनेः समकालो वा पश्चात्तनो वा महाभाष्यकारात् पतञ्जलेः पाक्तनः । कैस्ततः पूर्व शतकत्रयतो नार्वाचीनः ।

वराहमिहिर:—प्रथितोऽयं निबन्धकारो ज्योतिःशास्त्रविदामग्रेसरो बृहज्जातकस्य बृहत्सं हिता-याश्च कर्ता । अस्य समयः कैस्तं षष्टं शतकम् (587 A. D.) अस्यैवाचार्थस्य बृहत्संहितास्थः ' आर्तस्य यानमशनं च बुमुक्षितस्य ' इत्येष श्लोक एकः अस्मदुपलब्धेषु सूक्तिमुक्तावल्याः पुस्तकेषु नैकस्मिन्नप्युपलभ्यमानः श्रीमद्भिर्मण्डरकरमहाशयैः कचन सूक्तिमुक्तावलीपुस्तके परिदृष्टः प्रकाश्यते । (Collected Works of Sir R. G. Bhandarkar Vol. II Page 401)

वर्धमानः—कोऽयम् ? यो वर्धमानसूरिरार्हतः उपदेशपदटीकाकारः पत्राधिकपत्राशयुक्ते संवत्सरसहस्रे आसीत् । उत मुरारेः पिता वर्धमानः ?

व्ह्रभदेवः—यो व्याख्याता देवीज्ञतकस्यानन्दवर्धनिवरिष्वतस्य, तस्य कैयटस्य पितामहोऽयं प्रायोऽयं स्यात् । स ह्याह—देवीज्ञतकव्याख्यानान्ते—' वह्नभदेवायनि-तश्चन्द्रादित्यादवाप्य जन्मेमाम् । कैयटनामाऽरचयत् व्याख्यां देवीज्ञतकस्यान्ते । वसुमुनि-

6

गमनोद्धिसमकाले याते कलेस्तथालोके। द्वापञ्चशे वर्षे रिचतेयं भीमगुप्तन्ते। ' इति अनेन विज्ञायते कैयटसमयः कैस्तं द्शमं शतकमिति। (977 A. D.) अस्य पितामहेनानेन वल्लभदेवेन (900 A. D.) समये भाव्यम्। सूक्तिमुक्तावल्याः सङ्ग्रहकारो वल्लभदेवस्त्वितोऽर्वाचीनः यस्तु वल्लभदेवो माघादिव्याख्याकारः प्रायोऽयंस्यात्। स एवायमिति न किममप्यवधारकं लिङ्गमुपलभ्यते। प्राक् प्रकाशवर्षविचारावसरे माघव्याख्यान्तिमश्लोकमशुद्धिसंविलतमवलंव्य कथमपि संशोध्य कालसंभावनामत्रेण प्रायः कैयटस्य पितामहो माघव्याख्याता भवितुमईतीत्येतावत् संभावितमस्मामिः अत्र विशेषः सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायामवलोकनीयः।

वहालसेनः—अयं वङ्गदेशाधीशः पिता लक्ष्मणसेनस्य अद्भुतसागरस्य निबन्धस्य रच् यिता, असमाप्त एव निबन्धे पुत्रे लक्ष्मणसेने विन्यस्तराज्यमरोदिवं ययौ । सच लक्ष्मणसेनः तन्मनोरथं पूर्यामास तथा च श्लोकाः—

> "शकं नवसंन्द्रब्दे आरमेऽद्भुतसागरम । गौढेन्द्रकुञ्जरालानस्तम्भवाहुर्महीपतिः । प्रन्थेऽस्मिनसमाप्त एव तनयं साम्राज्यरक्षामहा— दीक्षापर्वणि दीक्षक्षणान्निजकृते निष्पत्तिमभ्यधर्थ सः नानादानचिताम्बुसंचलनतः सूर्यात्मजासंगमं गंगायां विरच्यय निर्जरपुरं भायानुयातो गतः । श्रीमह्रक्ष्मणसेनभूपतिरतिश्लाच्यो यदुयोगतो निष्पन्नोऽद्भुतसागरः कृतिरसौ वहालभूमीभुजः ॥ इति ।

समयश्वस्य कैस्तमेकाद्शशतकम् । विशेषः सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायमवलोक नीयः ॥

वसुनागः—एतन्नाम्ना समुपलक्ष्यमणः श्लोक एकएव । सच राजशेखरकुतावुपलभ्यते । आकरेऽवलोक्यताम् । अथैवं सति कवेरस्य विमर्शे न नः प्रयोजनम् ।

वसुन्धरः — कवेरस्यापरेऽपि श्लोकाः श्रीधरदासेन सद्धक्तिकर्णामृते संगृह्यन्ते । तद्यं श्रीधर-दासाल्वक्ष्मणेसनसमकालात्प्राक्तन इत्येतावद्कुं शक्यते । नेतोधिकम् ।

वस्तुपालः — अयं गुर्जरमण्डलेश्वरस्य वीरधवलदेवस्य प्रधानामात्यः, श्रातास्य तेजःपालः, वैकमे (सं) त्रयोदशञ्चतके आसीत् । विज्ञायते चैतत् गिरिनारपर्वतस्थशिलालेसैः (काव्य-माला ८० प्राचीनलेसमालाभागः ३ लेसाङ्कः — १६८-१७३)

वाक्त्रटः — अस्य श्लोकाः सङ्क्तिकर्णामृते कवीन्द्रवचनसमुच्चेय च समुदाहताः नास्य देशकालादिविशेषा विज्ञायते । कवीन्द्रवचनसमुच्यप्रस्तावनायां सङ्क्तिकर्णामृतप्रस्तावनायां च द्रष्टव्यम् ।

वाक्पतिनाथः —कोऽयम् १ वाक्पतिराज एव वा अन्योवा १ । परमस्य नाम्ना समुपरुक्ष्यमाणाः श्लोकाः सण्डप्रशस्तौ हनुमत्कृतायां समुपरुभ्यन्ते । तिद्ह वाक्पतिनाथः कोऽयमिति विचारोऽपि नापेक्ष्यते ।

वाग्भटः अरुङ्कार शास्त्रस्य प्रणेता वाग्भटएकः, अपरो वाग्भटः अष्टाङ्कहृद्याख्यस्य वैद्यशास्त्रस्य प्रणेता। तयोरलङ्कारशास्त्रप्रणेता वाग्भटः अणितिष्ठपाटकपुराधीश्वरस्य जयसिंहदेवस्य कर्णदेवनृप्वस्तोः अमात्यः कविप्रवरश्चासीत्। अस्यैव बाहड इति च नामान्तरम्। पिताऽस्य सोमः। 'बंभण्ड सुत्तिसंपुड × × सिरिवाहडेति तणयो आसि बुहोतस्स सोमस्स। ' इतीमं वाग्भटालङ्कारस्थं सङ्करालङ्कारोद्दाहरणं व्याचक्षाणेन दिनवर्धनसूरिणा इदमाभिहितम् ' एतद्यन्थकारेण स्वनामसिहतं सङ्करालङ्कारोदाहरणं भणितम्। ' इति । समुचयालङ्कारोदाहरणं नगरीं राजानं च वर्णयति—' अणिहिष्ठ-पाटकपुरमवनिपतिः कर्णदेवनृपसूनुः' इति । प्रभावचन्द्रमुनीद्रविरचितप्राभाविकचरित्रे विशेषतोऽस्य चिरत्रमुपवण्यते । समयश्चास्य क्रस्तं द्वादशशतकम् (1123. A. D.) अष्टाङ्कहृद्यप्रणेता वाग्भटस्तु सिंहगुप्तसूनुः क्रस्तसप्तमशतकपूर्वार्थतोनार्वाचीनः। (671) सप्तमशकोत्तरार्थे भारतदेशं सञ्चरन् इट्सिङ्कनामकस्तमनं वाग्भटं प्रस्तौतीति कीथ महाशयो वदति।

वात्स्यायनः—कामसूत्रस्य प्रणेता सोऽयं प्रायः क्रैस्ताब्दीतः प्राक्तन इति संभाव्यते । वादीश्वरकाञ्चनः—धनञ्जयविजयव्यायोगस्य कर्ता काञ्चनः, वादी श्वरापरनाम्नो नारायणस्य सूनुर्जयदेवनाम्नो राज्ञः समायामासीत् ।

वामनः—अयं काव्यालङ्कारसूत्राणां प्रणेता भवभूतेः कृतीरुदाहरति, ध्वन्यालोकलोचने प्रथमोचोते 'वामनाभिप्रायेणायमाक्षेपः भामहाभिप्रायेणतुसमासोक्तिरित्यमुमाञ्चयं हृद्ये गृहीत्वा समासोक्त्याक्षेपयोरिद्मेकमेवोदाहरणं व्यतरत् ग्रन्थकृत् ' इति व्याचक्षते अभिनवगुप्ताचार्याः, तेनायं भवभूतेः पश्चात्तनः प्राक्तनश्चानन्दवर्धनात् इति विज्ञायते । 'मनोरथः शङ्खदत्तश्चटकः सन्धिमांस्तथा । बभूवुः कवयस्तस्य वामनाद्याश्च मन्त्रिणः ' इति राजतरङ्गिणीवचनतो जयापीड-समये सोऽयमासीदिति च विज्ञायते । जयापीडस्य समयः कैस्तमष्टमशतकम् । काशिकावृत्तिकारस्तु इतोऽन्यः । यतः काशिकावृत्तेः पठनपाठनप्रचारः सप्तमशतकएवासीत्, भारततीर्थयात्रार्थचीनादेशतः समागतस्य हुएन्त्सङ्गनाम्रश्चरिते चैतदिज्ञायते । पण्डितमहामहोपाध्यायदुर्गाप्रसादाविराचित काव्यालङ्कारप्रस्तावनायां व्यक्तम् ।

विकटानितम्बा-राजशेखरो वर्णयत्येनाम्

' के वैकटनितंबेन गिरांगुम्फेन रिज्जताः । निन्दन्ति निजकान्तानां न मौग्ध्य मधुरं वचः ॥ ^१ इति । (सूक्ति. ४७)

इममेव राजशेखरश्लोकं भोजः श्रृङ्गारप्रकाशे ' पुन भूविषये यथे'त्युदाहराति । सुभाषि-तावलीप्रस्तावनायां कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनायां च विश्लेषो द्रष्टव्यः ।

विक्रमादित्यः—यस्य सभायां कालिदासो महाकविरासीत् अस्य समयदेशादि प्राक् निरू-पितेन कालिदासदेशकालविमर्शेनैवन्यक्तम् ।

विज्ञानातमा अस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणः 'रम्यं हम्यीतलमिति श्लोकः सदुक्तिकर्णा-मृतेऽपि अस्यैव नाम्ना समुपलक्ष्यते । भर्तृहरिशतके चायमुपलम्यते ।

विद्यापतिः—अनेन डाहालाघीश्वरस्य कर्णमहाराजस्य सदसि समवस्थितेन लब्धविद्या-पतिपदेन केनचित् कविना भाव्यस् । यत् स्तौति विद्यापतिः कर्णस्— त्वं दित्राणि पदिन गच्छिस महीमुल्लङ्घ्य यान्ति दिषः त्वं बाणान दश पञ्च मुञ्जसि बहून्यस्त्राणि मुञ्जन्ति ते । ते देवीपतयः तवासिनिहताः त्वं मानुषीणां पितः ते निन्दास्तव वर्णनं कथिमिति श्रीकर्ण निर्णीयताम् ॥ (विद्यापतेः सद्ग-२:१२-४)

कर्ण चक्षरजीगण-तव पितुस्तातः पिता ते पुनः शत्क्याधारकुमारमप्यजगणत्तं कातरत्वेन सः । देवो गां महिषीति पश्यति, जगतत्त्वं विवेक्तं पुनः प्रागल्भ्यं प्रथयन्ति वस्तदपि च प्रज्ञाधनाः साधवः ॥ इति ॥

(विद्यापतेः सदु. प्र. ३. वी. ५४ श्लो. २)

कर्शसभायां प्रधानः कविः कोऽपि विद्यापितरासीदित्येतत् ज्ञापयत्ययं च श्लोकः—

' वल्मीकप्रभवेण रामचपितव्यिसेन धर्मात्मजो व्याख्यातः किल कालिदासकविना श्रीविक्रमाङ्को चपः । भोजश्चित्तप विल्हण (?) प्रभृतिभिः कर्णोऽपि विद्यापतेः । ख्यातिं यान्ति नरेश्वराः कविवराः स्फारैर्न भेरीरवैः ॥ इति ।

(सुभाषितावली १८६)

अस्मिन श्लोके बिल्हणेति प्रामादिकः पाठः प्रतिभाति । मोजसमये बिल्हणो यद्यप्यासीत् किन्तु तस्य समागम एव नासिदिति बिल्हणवचनेनैव विज्ञायते । तथाच विक्रमाङ्कदेवचिरते श्लोकः—(सर्गः १८. श्लो. ९६)

भोजः क्ष्माभृत् स खलु न खलैस्तस्य साम्यं नरेन्द्रैः तत्प्रत्यक्षं किमिति भवता नागतं हा हताऽस्मि । यस्य द्वारोड्डमरशिखरकोडपारावतानां नाद्व्याजादिति सकरुणं व्याजहारेव घारा ॥ इति ।

अथैवं सति कः प्रसङ्गो बिल्हणस्य भोजदेवोपवर्णने । कर्णश्चायं ढाहालक्ष्मापतिः, अस्य सभायां गङ्गाधरा नाम कविरासीत्, स च मया जित्, इति बिल्हणो वदति —

'कान्तः कालक्षरगिरिपतेः यः प्रयाणे धरित्रीं
तुक्साराणां खुरपुटरवैः स्मापञ्चन्यां चकार ।
श्रीडाडालक्षितिपारिबृदः सोऽपियं प्राप्य वृत्तं
कर्णः कर्णामृत रसास्वादमन्तस्ततान ॥ (वि. १८. ९३)
"नीत्वा गङ्गाधरमधरतां डाडलाधीशधाम्नि
कीडाकान्तप्रतिभटकवेः पूर्वदिकोटरेषु ।
निर्जित्यैरावतमद्जलभ्रान्तभृङ्गीलनाद्गन्
सुत्राम्णोऽपि श्रवण लुठितं यस्य शङ्के कथामिः इति (१८,९५)

तस्यास्य कर्णस्य समयएवास्य विद्यापतेः । कै. एकाद्शशतकस्योत्तरार्धामिति ।

विभाकरवर्मा — अयं कदा कत्राभूदिति न विज्ञायते । अस्य श्लोकाः सद्वाक्ति कर्णामृते सुभाषितावल्यां च समुदाह्रियन्ते ।

विशाखदेवः — मुदाराक्षसनाटकस्य कर्ता कश्चिन्महाराजः, पृथोः पौत्रः वेटश्वरदत्तस्य पुत्रः, विशाखदत्त इत्यपि नामान्तरम् । उ य श्लोकः काव्यप्रकाशे समुदाहृतः । तमेनं अष्टमशत- कस्थं संभावयन्ति ।

विश्वेश्वरः—वाराणस्यां कश्चित् विश्वेश्वरनामा कविः वैक्रमत्रयोदशशतकप्रथमभागे आसीत्। विज्ञायते चैतत् मेरुतुङ्ग सूरिविरचिते प्रबन्धचिन्तामणौ। तथाहि तत्रत्यं वाक्यम्—'कस्मिन्न्नप्यवसरे विश्वेश्वरनामाकविर्वाराणस्याः श्रीपत्तनमुपागतः श्रीहेमसूरीणां संसदि प्राप्तः, तत्र कुमारपालचपतौ विद्यमाने सः ' इत्यादि। तथा कुमारपालचित्तमहाकाव्ये—

' पञ्चलक्षणि दम्माणां दशचोचैस्तुरंगमान् । विश्वेश्वराय कवये तुष्टः श्रीकुमरो दद्गे ॥ सार्धे नृपतिना सोऽथ विश्वेश्वरकविर्ययौ । श्रीहेमसूरिशालायां विद्वद्गोष्टीरसेरितः ॥ ' इति ।

कुमारपाल नृपतेश्च समयः कैस्तं द्वादशशतकम्।

वैद्यभानुपण्डितः—सूक्तिमुक्तवल्या अस्याः जल्हणस्य नाम्ना प्रथितायाः प्रणेता । आक-रसूच्यां अस्य श्लोकाः सूक्तिमुक्तावल्यामेव वर्तन्ते । अतः पृथगाकरो न प्रदर्शितः । अस्य काल-देशादि प्रस्तावनारम्भे निरूपितम् ।

शकवृद्धिः - अस्य श्लोकाः सुभाषितवल्यां शार्ङ्गधरपद्धतौ च समुपलभ्यन्ते ।

शङ्करगणः कवेरस्यापरोऽपि श्लोकः सुभाषितावल्यमुपलभ्यते सरस्वतीकण्ठाभरणे श्लोकोऽस्य समुदाहृतः।

शङ्करवर्मा—अयमवन्तिवर्मणः पुत्रः, अस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणः श्लोकस्तु राजशेखर-कृतौ बालरामायणे वर्तते । तद्त्रास्य न प्रसङ्गः ।

शाण्डिल्यः — अस्य नाम्ना अस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां समुपलक्ष्यमाणः श्लोकः सुभाषिताव-ल्यामप्यस्ति नेतोऽधिकं विज्ञायते ।

शिलाभद्वारिका-राजशेखरः समुपवर्णयत्येनाम् ।

' शब्दार्थयोः समो गुंफः पाञ्चाहीरीतिरुच्यते । शिहासद्वारिकावाचि बाणोकिषु च सा यदि॥ ' इति (सू. ४७)

घनद्देवश्च प्रस्तौति—शीला बिज्जा मारुला मोरिकाद्याः इति । विशेषः सुभाषितावलीप्रस्ताव-नायां सदुक्तिकर्णीमृत प्रस्तावनायां च द्रष्टव्यः ।

शिवस्वामी - अयभवन्तिवर्मणः सभायामासीत् ।

' मुक्ताकाणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः । प्रथां रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मणः ॥ '

इति राजतरंगिण्याम् । समयश्चास्य 855-885 A. D.

श्रीपालकविराजः — अयमार्हतमतानुयायी कविराजः कविचक्रवर्ती च ख्यातः गुर्जरेश्वरस्य सिद्धराजापरनाम्नो जयसिंहदेवस्य बालमित्रं समयश्चास्य संवत् १९५१-१२१० केस्त द्वादशशतक-पूर्वार्धम् । समुपवर्णितश्चायं कविः ।

> ' प्राग्वाटान्वयसागरेन्दुरसमप्रज्ञः कृतज्ञः क्षमी वाग्मीसूक्तिसुधानिधानमजनि श्रीपालनामा कविः । यं लोकोत्तरकाव्यरंजितमतिः साहित्यविद्यारितः श्रीसिद्धाधिपतिः कवीन्द्र इति च श्रातेति च व्याहरत् । '

इति कुमारपालप्रतिबोधप्रान्ते ।

एकाहानिष्पन्नमहाप्रबन्धः श्रीसिद्धराजप्रतिपन्नबन्धुः । श्रीपालनामा कविचक्रवर्ती सुधीरिमं शोधितवान् प्रबन्धम् ॥

इति च हेमचन्द्रसूरीयद्विसन्धानकाव्यप्रान्ते ।

श्रीहर्षः — अयं हर्षदेवोमहाराजः कविकुलमणिः रत्नावल्यादेर्नाटकस्य कर्ता, यस्य सभायां बाणमयूराद्यः कवयः आसन् । विप्रतिपद्यन्ते केचन नायं रत्नावल्यादेः कर्ता, किन्तु बाणोमहाराजं प्रीणयन् स्वयं विरच्य तन्नाम्नाख्यापितवानिति । इदं तु न मन्यन्ते प्रमातारः । बिल्हणश्च विक्रमाङ्कः देवचिरिते १८ सर्गे ६४ श्लोके हर्ष वर्णयन् काव्यरचनायां श्रीहर्षाद्ययिकनिपुणं कथयति । सुभाषितावली—सद्दक्तिकर्णामृत—कवीन्द्रवचनसमुच्चय प्रस्तावनासु विशेषो द्षष्टव्यः ।

श्रीहर्षपण्डितः — अयं नैषधीयचरितस्य खण्डनखण्डखाद्यस्य च कर्ता पण्डितकुलमण्डनं कित्रवरः, पिताऽस्य श्रीहरिः, माता मामछदेवी, कान्यकुब्जाधीश्वरेण जयन्तचन्द्रेण आसनताम्बूलप्रदोनन संमानितः । समयश्चास्य (1169 A. D.) कैस्तं द्वादशं शतकम् । इति नैषधीयचरितप्रस्तावनायां श्रीमान् शिवदत्तशर्मा । केचन नवमं शतकं दशमं शतकं वा मन्यन्ते, सर्वमेतत् तस्यामेव प्रस्तावनायां विस्तरशो निरूपितम् । सुभाषितावलीप्रस्तावनायां सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायां च विशेषो द्रष्टव्यः ।

श्रुतधरः — अयं कविधीयीक इति स्वनाम्ना ख्यातो लक्ष्मणसेनस्य वङ्गदेशाधीश्वरस्य समये आसीत्।

> 'गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापतिः । कविराजश्च रत्नानि समितौ लक्ष्मणस्य च ॥ '

इति श्लोकेन निरूपितान् लक्ष्मणसेनसभायां समवस्थिताम् कवींश्चतुरोऽपि **कर्णयन्नयं** श्लोकः प्रवर्तते— 'वाचः पछवयत्युमापतिधरः, सन्दर्भशुद्धिं गिरां जानीते जयदेव एव, शरणः श्लाच्यो दुरूह द्वतेः । श्रृंगारोत्तरसत्प्रबन्धरचनैराचार्यगोवर्धन-स्पर्धी कोऽपिन, विश्रुतः श्रुतधरो धोयी कविक्ष्मापतिः ॥ ' इति ।

अनेन श्लोकेन धीयीकविः श्रुतघर इति कविराज इति विश्रुत इति च विज्ञायते । सदुक्ति-कर्णामृतप्रस्तावनायां च दीयतां दृष्टिः । समयोऽस्य रुक्ष्मणसेनस्येति व्यक्तम् ।

सीत्काररत्नम् - कोऽयम् ?

समादिष्टं शिष्टेः परममिहयन्निर्वृत्तिपदम् × × × स सीत्कारः पायादमृतविजयी सन्दरदृशाम् ।' सू. २७७

इति सीत्कारवर्णनवैचित्र्यमूलकिमदं सीत्काररत्न इति साङ्केतिकं नाम ।

सुबन्धः—वासवद्त्ताख्य काव्यस्य कर्ता प्रथितः कविः वासवद्तायां धर्मकीर्तिविरचित बौद्धसंगतिग्रन्थोऽन्यते । षष्ठशतकस्थाद्धर्मकीर्तेः पश्चात्तनः समयोऽस्य सप्तमशतकपूर्वीर्धम् सुभाषितावलीप्रस्तावनायां सदुक्तिकणीमृतप्रस्तावनायां चावलोक्यताम् ।

सोमकविः — अयमेव सोमदेव इत्यपि प्रथितः । कथासरित्सागरस्य कर्ता काश्मीरमहा-राजस्य समकालः समयश्चास्यकैस्तमेकादशं शतकम् । सुभाषितावलीप्रस्तावनायामालोक्यताम् ।

सोमप्रभस्रिः (सोमप्रभाचार्यः) सुक्तिमुक्तावल्याः कर्ता च कर्ता च कुमारपालप्रतिबोधस्य । समयोऽस्य कैस्तद्वादशशतकस्योत्तरार्धम् ।

हनुमान्—महानाटकस्य खण्डप्रशस्तेश्च कर्ता प्रथितः । सदुक्तिकर्णामृतादावस्य श्लोकाः समुपलभ्यन्ते ।

हरिहर:—शिवदत्तर्शमिविरचितनैषधीयचरितप्रस्तावनायामिदमन्यते—'राजशेखरोऽपि स्वय-ब्येकखण्डे प्रसङ्गतोऽवर्णयत्, नैषधीयस्य प्रथमपुस्तकं हरिहरो गुजरातेति ख्यातदेशं वीर धवलनामानि राजनि वसुमतीं शासत्यानयत्, तत्पुस्तकाच वीरधवल प्रधानामात्यो वस्तुपालो नामान्यदेकं पुस्तकमवतारयामासेति, तेनास्य समयो वस्तुपालसमय एवेति विज्ञायते। वस्तुपाल-समयश्च प्राकृनिक्षपितः।

हेमचन्द्रस्रि:—अयं प्रख्यात अहतमतानुयायी साधुप्रवरः समधिगताचार्यपदः। अयमेव हेमस्रि:। समयोऽस्य कैस्तैकाद्शशतकस्योत्तरार्धम् वादशशतकप्रथमभागश्च। असौ सिद्धराज समये कुमारपालसमयेचासीत्। अनेन बहवोनिबन्धा विरचिताः।

एतावता निबन्धेन विचारपद्वीमुपनीतेभ्यः कविभ्योऽन्येऽपि कवयोऽस्यां सूक्तिमुक्तावल्यां-निर्दिष्टानाम, परं येषां देशकालकृत्यादि न किश्चिद्वपलभ्यते तान निर्दिश्य 'न किश्चिद्विज्ञायते' इति विलेखने न लाभ इति तेऽस्मिन् सन्दर्भे न गृहीताः। आकरानुक्रमण्यां तेषां नामानि व्यक्तानि नाम। यद्यपि सूच्याः सूचीपत्रे (Catalogus Catalogorum) अत्रत्यानां कोषांचिद्स्ति नामनिर्देशः, नाम्ना सजातीया अपि बहवः स्युः । परं ते जल्हणात् प्राक्तनाः पश्चात्तनावेति यावन्न निश्चेतुं शक्नुमः तावत् नातीव प्रयोजनं ततः । अतस्तद्नवेषणप्रयासो नाहतोऽस्माभिः । विमर्शकुशलैर्महाशयेस्तत्र तत्र प्रविश्य समुन्नेयमित्याशास्महे । अथ प्रकान्तां प्रस्तावनाम् परिसमापयन्तोवयमग्रतः प्रसरामः ।

अस्याः संशोधने सहायतया समाहतानि पुस्तकानि पञ्च, एकं क. संज्ञितं यदुगिरिसपत्कुमार श्रीयितराजस्वामिनाम् अपरं स्व. संज्ञितं मद्रास ओरियण्टल् लेबेरीतः समाजीतम्, अपरं च. संज्ञितं महीशूर राजकीयपुस्तकालयरस्थम्, अन्यत् ग. संज्ञितं वडोद्राराजकीयपाच्यविद्यालयस्थं (गयकवाड ओरियण्टल इन्स्ट्यूटस्थं) स्किमुक्तावलीसंग्रहास्थं पुस्तकम्, इतरत् पूनामण्डारकर पुस्तकालयतः समानीतं सूक्तिमुक्तावलीसंग्रहास्थं पुस्तकम् इति । तान्येतान्यवलम्ब्य परिशोधितमेतत् सत्यिप प्रामादिके प्रस्तकने गच्छतः स्सलनमिति न्यायेन सहद्यः पण्डितदेशिमपञ्चित्रः सन्तोष्टव्यमित्यम्यर्थयामः । श्रीमता चिद्वंरनगरस्थेन वेदान्तिशोमणिनाः एं. विजयराघवाचार्येण आकरान्तेणणे महत् साहाय्यं क्वम्, अभिनन्दामश्चतद्यं साहाय्यम् ।

पं. कृष्णमाचार्यः (श्रीरंगम्) वडताल, संस्कृतपाठशालाप्रधानपण्डितः

विषयानुऋमणी

अनुक्रमणिकाप्रकरणम्	•••	१-७	कमलपद्धतिः		१०५-१०६
नमस्कारपद्धतिः	•••	6-84	वृक्षसामान्यपद्धतिः		208-208
आशीर्वादपद्धतिः	• • •	१६-३५	वृक्षविशेषाः	•••	१०९-११७
सुभाषितप्रशंसा	• • •	36	दावानल पद्धति:		११८
सामान्यकविकाव्यप्रशंसा		३७-४१	मरुप-द्वतिः		११९-१२०
विशेषकविका व्यप्रशंसा		४१-४९	संकीर्णवस्तु.प.		१२१ १२९
कुकविपद्धतिः	•••	40-48	श्रुङ्गारपद्धतिः	•••	930-304
सजनपद्धतिः		42-44	द्यितागमन पद्धतिः	•••	१३०-१३२
मनस्विपद्धतिः मनस्विपद्धतिः		५६	विराहिण्यवस्था. पद्धतिः	•••	१३३-१३७
दुर्जनपद्धतिः	•••	40-60	सखीप्रश्न. प.	•••	835-880
ू कृपणपद्धतिः		६१-६२	वियोगिनी प्रलाप. पद्धतिः	•••	880-883
अन्योक्तयः		६३- १२९	दूतीप्रेषण. प.	•••	888-884
रविपद्धतिः		६३–६४	वियोग्यवस्था. पद्धतिः	484	882-680
चन्द्रपद्धतिः		६५-६७	वियोगिप्रलापः पद्धतिः		१४८-१५५
नः रुपञ्चाताः वायपद्धतिः		६८	दूत्युक्ति. पद्मतिः	•••	१५६–१६१
मध्यद्धातः मेघपद्धातः	•••	५८ ६९-७०	विरहिसन्देश. पद्धतिः	•••	१६२–१६३
कोकिलपद्धतिः		७१-७३	विरह्मवस्थाकथनम्	•••	१६४–१६५
काक्ष्यपद्धातः हंसपद्धतिः	•	68-64	नायिकाप्रश्न. पद्धतिः	•••	१६५ १ ६६
मयूरपद्धतिः मयूरपद्धतिः	•••	ુ છે. હ	दूत्युपहास. पद्धतिः नायिकावलोकनम	•••	
न पूर्वञ्चातः काकपद्धतिः	•••	20-00	नायकावलाकनम् नायकावलोकनम्	•••	१६७–१७० १७०
बकपद्धतिः		U9-60	नायकायलाकनम् स्त्रीवर्णने बाल्यावस्या	***	१७१–१७२
अमरपद्धतिः अमरपद्धतिः	•••	८१-८२	स्त्रावणन बाल्यावस्या वयःसन्धिः		१७३–१७५
खद्योतपद्धतिः		,, ;	तारुण्यः पद्धतिः	•••	१७६-१७७
चातकपद्धतिः		68-64	स्त्रीणामङ्गवर्णनम्	•••	१७८-१८९
ासंहपद्धतिः •		८६-८७	स्त्रीस्वरूपवर्णनम्		१९०-१९१
गजपद्धतिः		८८-८९	नायकातिथ्यम्		१९२–१९३
करभपद्धतिः	•••	९०–९१	मानिन्यवस्था. पद्धतिः		१९४-१९५
धवलपद्धतिः	•••	९२	संख्यनुनय. प		१९६-१९७
हरिणपद्धतिः		९३–९ ४	नायिकानायकयो ?		00.0 2.2
समुद्रपद्धतिः		९५–९७	रुक्तिप्रत्यकी 🖇	•••	१९८-२०३
रत्नपद्धतिः		९८–९९	प्रसादवर्णनः पद्धतिः		२०४–२०५
शङ्खपद्धतिः		१००-१०१	वसन्तवर्णनपद्धतिः	•••	२०६–२१२
नदीपद्धतिः	•••	१०२	ग्रीष्मपद्धतिः	10.0	२१३-२१८
सर:पद्धातिः	•••	803-608	वर्षापद्धतिः		२१९–२२५

and this said the second of the discussion and a second		· AAAAAAAAAAAAAAAA	~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~	· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·	~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~
श्रत्पद्धतिः	• • •	२२६-२३१	राजवर्णनम्	• • •	३३५-३४७
हेमन्तप.	•••	२३१-२३५	चित्रपद्धतिः	•••	३४८-३५४
शिशिर. पद्धतिः	800	२३६-२३८	वकोक्तिपद्धतिः	•••	३५५-३५६
कुसुमा पचयः		२३९-२४१	र्थवर्णनपद्धतिः		इपु७
मद्नपूजा. पद्धतिः	•••	२४१-२४२	ा जवर्णनम्	•••	३५८-३५९
डोठाकेलि पद्धतिः		२४२	्रअश्ववर्णनपद्धतिः	•••	३६०-३६१
कन्दुककीडा		२४३–२४४	पर्वतवर्णनम्		३६२-३६६
जलकीडा. पद्धतिः		२४५–२४७	समुद्रवर्णनपद्धतिः		३६७-३६८
सूर्यास्तमय वर्णनम्		२४८–२५१	नदीवर्णनपद्धतिः	•••	३६९–३७४
अन्धकार वर्णनम्	***	२५२–२५४	सरोवर्णनम्		३७५-३७६
कामिजनप्रलाप. प.	900	२५४-२५६	नगरीवर्णनम्	•••	३७७-३८१
अमिसारिका. पद्धतिः	•••	२५७-२५९	भैरवादिस्तवनम्		३८२
चन्द्रोद्यवर्णनम्	•••	२६०-२६५	सर्वपदार्थसंस्तुतिः	•	३८३-४०२
पानगोष्ठी	•••	२६६-२६७	नीतिपद्धतिः		४०३-४१०
प्रियचाटु. पद्धतिः	•••	२६८–२७०	विद्यापद्धतिः		888-888
. सुरतप्रशंसा		२७१-२७२	देवपद्धांते:	•••	883-888
सुरावशता ससीवाक्य. पद्धतिः		२७३	पुरुषकारप.	• • •	४१५
नववधूरत. पद्धतिः		२७४-२७५	साहसपद्धति.		४१६
सुरतकेलि. पद्धतिः		२७६-२७९	श्रीवर्णनप.	***	४१७–४१९
विपरीतरत. पद्धतिः		२८०-२८१	पानपद्धतिः		४१९–४२१
सुरतनिवृत्तिः	•••	२८२-२८३	कु लस्त्रीपद्धतिः		822-823
नायकानुनयः	•••	२८४-२८५	कुलवधृवृत्तम्		४२३-४२४
प्रभातवर्णनम्	•••	२८६-२९१	अपत्यपद्भितः		४२५-४२६
प्रभातवायुः		२९२	मित्रपद्धतिः	•••	४२७-४२८
कलहान्तरिताप्रलापः	•••	२९३-२९४	गुणपद्धतिः		४२९–४३०
नायकशिक्षा. प		२९५–२९६	कलापद्धतिः		४३१
संभोगःविष्करणम्	•••	२९७–२९९	सेवापद्धतिः	•••	४३२-४३६
कुलटा, पद्धतिः	•••	३००-३०२	धर्मपद्भितः		४३५-४३६
संकीणेपद्धतिः	•••	३०१-३०५	अर्थप्रशंसापद्धतिः		४३७
हासपद्धति:	•••	३०६–३११	तृष्णापद्धतिः		83-5880
करुणपद्धतिः	•••	३१३-३१६	दारिद्यपद्धतिः	•••	888-885
रौद्रपद्धतिः		३१७	सन्तोषपद्धतिः		885-888
वीररसपद्धतिः	***	३१८–३२५	क्षमापद्धतिः		४४५
भयानक. प.	•••	३२६-३२७	द्यापन्द्वतिः	•••	४४६
बीभत्सपद्धतिः	•••	३२८-३२९	वैराग्यपद्धतिः		४४७–४५६
अद्भुतपद्धतिः जानिएकतिः	•••	330-33?	हरिस्तुतिः पद्धतिः	•••	840-845
जातिपद्धतिः	•••	३३२-३३३	हरस्तुतिपद्धतिः		४५९–४६३

सूकिमुक्तावली

यत्पादाम्भोजसेवारुचिशुचिमनसां प्रातिभं तत्तिरश्चां चक्राङ्गानामपि द्राग्विलसति मिलितक्षीरनीरप्रभेदे । उद्दामाज्ञानरूपप्रबल्लतमतमःस्तोमसोमस्वभावां देवीमानन्दकन्दां विधुमणिविशदां शारदां तां नमामि ।। १ ।।

जनयतु नितभाजामेष सन्तोषपोषं कुवलयदलकान्तिः कालिकायाः कटाक्षः । मकटयति पुरारेः केतकीगर्भपत्र-

त्विषि वपुषि लिपिं यः पश्चबाणप्रशस्तेः ॥ २ ॥

लसन्यृणालाङ्करकोमलानि स्फुरत्सुधाधामकलामलानि । पीयूषसारैकानिकेतनानि जयन्ति सुक्तानि महाकवीनाम् ॥ ३ ॥

गीर्वाणासुरमौलिरत्निकरपेङ्कन्मयूखाम्भसः
संसेकादिव पादमूलकलितैः स्त्रिग्धैः प्रभापल्लवैः ।
आश्वासं कृपयेव शक्वदकरोन्स्रुग्धैणसार्थस्य यः
सोऽभृद्वत्सम्रानिः पवित्रचरणन्यासेन प्रतावनिः ॥ ४ ॥

तैस्यान्वयेऽभूत्करिवृन्दनाथो दादाः सदा दाननिदानभूतः । यस्येक्षणाद्विज्जणभूपसैन्यं दैन्यं गतं संयति विक्रमेण ॥ जिल्हासण

चत्वारस्तस्य सञ्जातास्तनया नयशालिनः । भुजा इव हरेः शस्त्रद्विक्रमश्रीविभूषिताः ॥ ५ ॥

चतुर्धुखमुखोद्गीर्णा निगमा इव ते बम्रः । ख्यातो महीधरो जल्हः साम्बगङ्गाधरावपि ॥ ६ ॥

ज्पायैरिव तैः काले चतुर्भिः सुप्रयोजितैः । ^अमैलुगिक्षोणिपौलस्य राज्यं जातं सदोन्नतम् ॥ ७ ॥

^{9.} This verse is found in R. G. Bhandarkar's description of the MS. in his Report 1887-91. २. ता. क. ३ मे. ख. ४ णिम्पाल ख.

ैबिज्जणबल्लजलराशि विमध्ये भुजमन्दरेण यः कृतवान् । वीरिश्रयमङ्कन्थां स न कस्य महीधरः स्तुत्यः ॥ ८ ॥ किं चित्रं यदि भोगीन्द्रोऽनन्तस्तत्तनयो बहुन् । आनीय बल्लिसग्रस्थान्नागान् स्वस्वामिने ददौ ॥ ९ ॥ विजित्य विज्जणं याते सुरलोकं महीधरे । निनाय भिल्लमं जल्हो राजतां क्षयवर्जिताम् ॥ १० ॥ युर्जरभूभृत्कटके कष्टकविषमेऽतिदुर्गने येन । भगदत्तकीर्तिभाजा दुष्टगजः स्वेच्छया नीतः ॥ ११ ॥

मैंहः पहावितोरुभें तिरभितस्त्रस्यद्वलो मैलुगि—
मुद्धः स्विञ्जितविक्रमिस्त्रभुवनब्रह्मा किल ब्राह्मणः ।
अन्नो नुत्रपराक्रमो विजितभूविभू रणप्राङ्गणे
येन।कारि मुरारिविक्रमभृता कि किं न तस्योजितम् ॥ १२ ॥

हारं हारं रिपूणां समिति गजघटा <u>भिल्लमार्यां</u>दितासा— वाज्ञामाज्ञागजानामैंपि हरणाविधौ साम्प्रतं ³⁹ही विधत्ते ।

स्मारं स्मारं सुराणामियपितिरिति यद्विक्रमाणां स्म भीत-इशङ्को सङ्कोतभूमौ नियमयित निजं कुञ्जरं कुर्जीरन्त्रे ॥ १३ ॥

यद्सिनिइतद्नितव्रातरक्ताक्तम्रुक्ता— फल्टविहितविभूषा मत्तवेतालयोषाः ।

रिपुतृपतिकबन्धान्तृत्यतोऽद्यापि दृष्ट्या करकलितकपालास्तालभुबद्धयन्ति ॥ १४ ॥

आसीदुङ्गाधरस्तस्य भ्राता गङ्गाधरोपमः । एकान् बबर्म्य यो व्यालान् मुमोचैकान् यहच्छया ॥ १५ ॥

सङ्गं द्विजिह्वैर्ने चकार दुष्टैरुवाह मृध्नी न जडं कदाचित्। ददाह कामं न जनस्य रुष्टस्तथाऽपि गङ्गाधर एव सोऽभूत्॥ १६॥

⁹ सि. क. २ विजित्य. क. ३. सिज्जणं क. ४ मछी. क. ५ भाक्ति. क. ६ पुज्जित. ख. ७ विधुत. ख. ८ नृपाणां. ख. ९ तिभीता. क. ९० मसि. क. ९१ स्लीम्रियन्ते १२ रेन्द्रं. क. १३ द्वाटयन्ति. क.

तस्याभवत्स्नुरनृतसत्त्वो जनाईनाह्वः करिवाहिनीशः।
सम्रद्भवद्यो भ्रवनं वभार सह श्रिया चित्रमशेषमेतत् ॥ १७॥
उत्पन्नं सुधियां कुले यद्गिललैस्त्यक्तं बुधैने क्षणं
यन्नो विस्मृतमेकदाऽपि सुननैर्यद्यन्तं खुछैः।
दौर्गत्यस्य तथाविधस्य महतस्तस्यापि केनापि नो
यद्गानाम्बुसरित्प्रवाहपतितस्याकारि इस्तार्पणम्॥ १८॥

सिह्मोऽप्यध्यापितस्तेन गजिशक्षां तदञ्जतम् । यैयाऽर्जुनं लसत्पत्रं समृलग्रुदमृलयत् ॥ १९ ॥

विश्वत्राणपरायणः स्फुग्दुँहस्वण चिंतार्थित्रज स्तस्मादञ्जनविक्रमः समभवच्छ्रीलक्ष्मदेवः सुधीः । मन्त्रैनिजितदेवमन्त्रिधिषणै जीग्रन्नये पक्रमे राज्यं कृष्णमहीपतेरिवक्षं दत्वा स्थिरं यो व्यधात् ॥ २० ॥

अगस्त्य इव यस्यासिन्यिश्चितक्षितिभद्धभौ । चित्रं सोऽप्यकरोन्दृत्यत्कवन्धं समरार्णवम् ॥ २१ ॥

यद्रिवतोद्यानश्रीः परिपाकस्फुटितदाडिमच्याजात् । विहसत्यनेकरम्भा प्रकटितद्शनेव नन्दनं विपिनम् ॥ २२ ॥

जटोत्कटं लसत्कुल्यं नीलकण्ठोपशोभितम् । भाति यद्रचितोद्यानमुत्तमाङ्गामिवैश्वरम् ॥ २३ ॥

तत्क्षारत्वं पिहतमहो दूरमूरीकृता द्राक् पीर्यूषस्य प्रकृतिसुभगा माधुरी सा धुरीणा । इत्थं यानः सरिद्धिपतिर्छप्तवेषोऽन्यदेशं भीत्याऽगस्त्यादिति जन दिस्तक्यते यत्तर्डोगः ॥ २४ ॥

तर्स्यास्ते तनयो नयोदधिविधुर्वनधुर्बुधानां सुधीः सारासारविचारणासु चतुरः श्रीजल्हॅणाख्यः क्षितौ । यद्दानोदकवाहिनीभवनवाम्भोधेर्यश्रश्चन्द्रमा जातोऽन्यः सततोदितो धवलयत्युचैर्जगन्त्युल्बणः ॥ २५ ॥

१ युश्चा, ख. २ द्रि. क. ३ नयप्रक्रमः ख. ४ किं पीयूष. क. ५टाकः. क. ६ सीत, क. ७ विंहणास्यः,क. ८त्युत्वणम्, क.

मित्पत्रा दत्तमस्मै प्रतिहतवलवद्वेषिवर्गोपसर्ग राज्यं प्राज्यप्रभावप्रथितगुणभृता कृष्णराजाय भवत्या। तिन्नर्वाह्यं मयेति द्विगुणितिधषणाशक्तिभित्तिर्विधत्ते सर्व यः स्वामिकार्यं हितमनयहृता भावुकेनानुजेन ॥ २६ ॥

ध्रुवं यस्यास्ति इस्ताब्जे मदान्धा करिवाहिनी । दानोदकप्रवाहोऽत्र दृश्यते कथमन्यथा ॥ २७ ॥

यद्धणैर्प्रिथितः शुद्धैरिमतैर्ब्रह्मगोलकः । विधत्ते कीर्त्तिकन्यायाः क्रीडाकन्दुकाविभ्रमम् ॥ २८ ॥

ब्र्महे किमगाधत्वं यत्क्रपाणपयोनिधेः । मैग्ना यत्रारिवाहिन्यो न लक्ष्यन्ते परःश्रताः ॥ २९ ॥

निर्दछितराजमाषैरार्द्रकखण्डैः ससैन्धवक्षोदैः । यदसिगुणो रसवत्यां संयति भैक्ष्यं करोति कालस्य ॥ ३० ॥

न्यश्चद्भवलयं चलिक्षतिधरं क्षुभ्यत्समस्तार्णवं त्रस्यद्वैरिवधृविलोचनजलप्रारब्धवर्षोद्गमम् ।

प्रोदश्चत्तुरगावलीखुरपुटन्याघृतघृलीपट— च्छन्नादित्यपथं कथं न विदितं यज्जैत्रयात्रादिनम् ॥ ३१ ॥

यद्वैरिवीरैरसिखण्डिताङ्गैः सम्रुत्सुकाभिः सुरसुन्दरीभिः । वैश्चीक्रियाचूर्णमिव प्रकीर्णमाभाति धृटीपटलं समीके ॥ ३२ ॥

क्षणं कान्ताराँगप्रकटितमनोवैकृतयुतः

क्षणं शालोत्सङ्गे द्विजकुलरवाकृष्टहर्यः।

क्षणं पत्रध्वानश्रुतिपुलकितो यद्भयभरा-द्वसन् प्राप्तोऽरण्ये रिपुरवनिपालस्थितिमिव ॥ ३३ ॥

याश्चादैन्यलघूक्रतास्तृणिमव क्षिप्रं निरालम्बना नीयन्ते प्रतिसद्म मार्गणगणा दौर्गत्यवातेन ये । तेषां येन तथाक्रतोऽतिगरिमा स्वर्णोचपुञ्जार्पणै-र्यस्मात्सम्पति तेऽपि चित्रकटकैर्भूभूजलां विभ्रति ॥ ३४ ॥

१ सन्ना. क. २ मिक्षां. ख. ३ वशकिया. ख. ४ राम. क. ५ ते वि. क. ६ कुलं. क.

कोऽप्यन्यः कल्पवृक्षोऽयं चकास्ति वसुघातले । यत्पाणिपछ्वोऽप्येकः कुरुतेऽघः सुरद्रुमम् ॥ ३५ ॥

कीर्त्या यस्य जगन्त्रये धविष्ठिते सह्याचिष्ठे मन्दरे विन्ध्ये हेमगिरौ हरिक्षतिधरे नो भाति रूपान्तरम् ।

नो चेदर्थिजनाय तेन द्दता स्वर्ण जगत्यूर्ज्जितं विख्यातः कनकाचळः कथमिव स्वैरं न विश्राणितः ॥ ३६ ॥

तेनेयं क्रियते वीक्ष्य सत्सुभाषितसङ्क्रहान् । स्वितसुक्तावली कण्डैकदलीभूषणं सताम् ॥ ३७ ॥

विबुधेः सन्निवेशक्षैः सङ्गृहीतान्यनेकशः।
सुधारससनौभीनि सन्ति स्वतानि यद्यपि।। ३८।।

तथाऽपि सर्वेतां नीत्वा विबुधैर्गर्वपर्वतम् । शक्वदालोकनीयोऽयं मत्सरः किं गुणेष्वपि ॥ ३९ ॥

साहित्यविद्याहृदयं ज्ञातुमिच्छिस चेत्सुखम् । तत्पश्य जल्हणकृतां स्नुक्तिसुक्तावलीमिमाम् ॥ ४०॥ नाङ्गुलीयैर्ने केयूरैर्न ग्रैवेयैर्न कङ्कणैः । तथा भाति यथा विद्वान् कण्ठसङ्गतयाऽनया ॥ ४१॥

श्रीवैद्यमानुपण्डितस्यैते ।

आदौ नमस्कृतिः पश्चादाशंसावचनानि च । सुभाषितप्रशंसा च कविकाव्यस्तुतिस्ततः ॥ ४२ ॥

कुकवीनां ततो निन्दा सन्मनस्विखलास्ततः। कदर्यपद्धतिरथो द्विविधाऽन्योक्तिपद्धतिः॥ ४३॥

कृताः खेचरभूचारिभेदास्तेष्वादितो रविः । खेचरेषु ततश्चन्द्रवातमेघास्ततः खगाः ॥ ४४ ॥

तेषुँ प्राक् कोकिलो इंसः शिखिध्वांक्षवकालयः । खद्योतश्रातकः पश्रादित्युक्ताः खेचरास्ततः॥ ४५॥

१ कन्दली, ख, 😿 नाथानि, ख, ३ ते काक, क,

भूचरास्तेषु सिंहः प्राक् ततः कुञ्जरपद्धतिः । दासेरकवलीवर्दमृगपद्धतयः पृथक् ॥ ४६ ॥

जलिधमणिशङ्कतिटिनीसरमीपबद्धमाश्च शिखिमरवः । सङ्कीर्णवस्तुवर्णनभित्यन्योक्तिर्दिधाऽथ शृङ्गारः ॥ ४७ ॥

प्रथमोऽत्र विप्रलम्भस्तद्नु च सम्भोगशृङ्गारः । तत्र वियोगः प्रथमं प्रियसङ्गः स्त्रीषु मदनजाऽवस्था ॥४८ ॥

प्रकाः सर्खीनां विविधाः प्रछापा वियोगिनीनामथ दूतिकायाः । सम्प्रेषणं मन्मथजाऽप्यवस्था सह प्रछापेन वियोगिनश्च ॥ ४९ ॥

दूतीवचः त्रियं प्रति सन्देशो विरहिणः त्रियतमायाः । तस्या विरहावस्था कथन दूत्या त्रियाप्रक्तः ॥ ५० ॥

दूत्युपरासस्तदनु पियस्य कान्तावलोकने वाचः । बाल्यं वयसः सन्धियौवनमिवलाङ्गवर्णनं क्रमशः ॥ ५१॥

माने मानिन्यवस्था तु नायिकातिथ्यपूर्विका । सख्या चानुनयः पश्चादुक्तिपत्युक्तयस्ततः ॥ ५२ ॥

प्रसादोऽथ च सम्भोगे ऋतवः कुनुमोच्चयः । कन्दुकोदकयोः ऋीडा रवेश्वास्तमयस्ततः ॥ ५३ ॥

प्रलापाः कामिनामादावभिसारेऽभिसारिका । चन्द्रोदयः पानगोष्ठी प्रियाच दुरतः परम् ॥ ५४ ॥

सुरतेषु तत्प्रशंसा नवयोषित्सङ्गमे सखीगक्यम् । निधुत्रनमथ नववध्वा रातिकेटी रतिविपर्यासः ॥ ५५ ॥

निष्टत्तिः सुरतस्यादौ कल्रहः प्रणयस्य च । नायि हानुनयः पश्चात् प्रभातं तत्सर्मारणः ॥ ५६ ॥

कछहान्तरिताप्रलपनमतः परं नायकस्य शिक्षा च । सम्भोगाविष्करणं कुलटा सङ्कीर्णमिति च बृङ्गारः ॥ ५७ ॥ रसा हास्यादयो जातिस्ततो भूपतिवर्णनम् ।
क्रियागुप्त्यादिचित्राणि तथा वक्रोितपद्धतिः ॥ ५८ ॥
रथकरिगिरिवारिधिनदीसरोनगरवर्णनं क्रमशः ॥
क्रुमादीनां स्तवनमर्थं सर्वपदार्थसंग्तुतिर्विविधा ॥ ५९ ॥
[भैरवक्रमीदीनां स्तवनं मृगयादिवर्णनं चाथ ।]
नीतिर्विद्या देवं सपुरुषकारं च साहसं छक्ष्मीः ।
दानं कुछना नारी तहृत्तमपत्यकं च मित्रगुणौ ॥ ६० ॥
कछा सेवाऽथ धर्मार्थौ तृष्णादारिद्रचपद्धती ।
सन्तोषक्षान्तिकरुणा वैराग्यं तदनु स्तुतिः ॥ ६१ ॥
हरीशयोस्त्रयस्त्रिशत्रदतीनामिदं शतम् ।
श्रीमता भगदत्तेन जलहणेन व्यरच्यत ॥ ६२ ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्ता-वल्यामनुक्रमणिकाप्रकरणम् ॥

मुद्यानाश्रमनगरमुन्यादेः ख. २. निबन्धशरीरपर्यालोचने ईदृशेनैव पाठेन भाव्यमिति प्रतिमाति
 तृप्ति. ख. ४ तिः क.

(१) गाम्सम्बद्ध

नमस्कारपद्धतिः

शिवः

नमस्तुङ्गशिरश्चुम्बिचन्द्रचःमरचारवे । त्रैलोक्यनगरारम्भमृलस्तम्भाय शम्भवे ॥ १ ॥

भट्टबाणस्य ।

सुप्तद्वृहिणगोविन्द्चन्द्रेन्द्रधनदादिषु । कल्पान्तरात्त्रिषु नमो यामिकाय यमारये ॥ २ ॥ राजशेखरस्य ।

आदाय चापमचलं कृत्वाहीनं गुणं विषमदृष्टिः । यश्रित्त्वमच्युतशरो लक्ष्यमभाङ्कीन्नमस्तस्मै ॥ ३ ॥ श्रीभोजदेवस्य ।

बाणीभृतपुराणपूरुषधृतिमत्याशया धानिते विद्रा [तीक्षणगा] शुशुक्षणिकणक्लान्ते शक्तन्तेश्वरे । नम्रोत्रम्रभुजङ्गपुङ्गवगुणव्याकृष्टवाणासन-क्षिप्तास्त्रस्य पुरद्वहो विजयते सन्धानसीमाश्रमः ॥ ४ ॥

नमस्तुभ्यं देवासुरमक्कटमाणिक्याकिरण-प्रणाळीसम्भेदस्त्रपितचरणाय स्मरिजते । महाकल्पस्वाहाकृतस्रवनचक्रेऽपि नयने निरोर्द्धं भृयस्तत्प्रसर्वामव कामं हुतवते ॥ ५ ॥ एतौ श्रीमुरारेः ।

चृढोत्तंतितचारुचन्द्रकलिकाचश्चिच्छिखाभासुरो लीलादग्धिवलोलकामश्रलभः श्रेयोदशाग्रे स्फुरन् । अन्तर्गूढदुरन्तमोहितिमिरप्राग्भारसुच्छेदयं-श्रेतःसद्यनि योगिनां विजयते बोधप्रदीपो हरः ॥ ६ ॥

अर्घनारीश्वर:

सन्ध्यानतो नैतपुरिन्ध्रतनोः सरोषम्रत्सारिते गिरिजया निजपाणिपम्रे । जत्सिर्पिकङ्करणफणीन्द्रफणिपणेन पूर्णोऽङ्कालिर्जयित बालमृगाङ्कर्मोलेः॥ ७॥ वन्दे तदेकं शिवयोः शरीरं यद्वामभागे कुचकुम्भदम्भात् । अवाप्तमृत्युः किल लिङ्गरूपी वीरः स्वयम्भूरभवन्मनोभूः ॥ ८॥ करस्पशीरम्भात्पुलिकतपृथूरोजकलेशे अमाम्भो वामार्खे वमित मदनाङ्कातसुलभँम । विभोवीरं वारं कृतसमधिकोद्धूलनिवधेन स्तनो भस्मस्नानं कथमपि समाप्तं विजयते ॥ ९॥ मौनादस्तिमैतैव चादुभणितिः सस्तैकहस्ताद्वतं दूरेऽप्यङ्कालिबन्धनं प्रणमनं स्तन्धार्द्वमूर्ध्वः कुतः । इत्थं सङ्घटितैकविग्रहतया व्यग्रो गिरिग्रामणी- जातां जातरुषं जयत्यनुनयन् देवस्तिलोक्तिगुरुः ॥ १०॥

देहार्द्ध कुरु पार्वित स्थिरपदं [हँस्ते] धनुर्घारय
स्वेदार्द्ध यदि मृज्यतां करतळं भस्माङ्गरागेण मे ।
एवं जल्पत एव बाणिशाखिनि प्रोड्डीय शिद्धाफणि
श्वासै: प्रज्ज्विति पुरेषु जयित स्मेरं पुरारेर्म्यस् ॥ ११ ॥
विल्हणस्य ।

हरस्य जटाभरणं पन्नगः

कण इव पुरा वहेभेस्मावधूलनसङ्गतो जयति बहलालोकस्फारावधूतानिशोदयः । स्मरहरजटाबन्धग्रन्थिश्चेजङ्गर्फणामणि² स्विदेशतटिनीपूरानीतः स्फुरन्निव तारकः ॥ १२ ॥

भट्टसोमेश्वरस्य ।

कस्यापि ।

[•] १ नर. शार्क्रधरपद्धतौ. २ श क. ३ त. ख. ४ भः ख. ५ ते. ख. ६ णीजीया, क. ७देहं क. ख. ८ रा. ख. ९ न्थे. क. ख. १० शिखा. क. ख. ११ णे. क. ख. १२ रमर. क. खं.

हरस्य ताण्डवम

बचैरत्तात्रखेल्रद्भुजवनपवनोद्धृतशैलोघपातस्फारोदश्चत्पयोधिपक टितमकुटस्वर्धुनीसङ्गमानि ।
जीयासुस्ताण्डवःनि स्फुटविकटजटाकोटिसङ्गद्दभूरिभ्राश्यत्रक्षत्रचक्रव्यवहितसुमनोवृष्टिपातानि शम्भोः ॥ १३ ॥
मेरीमाङ्कारस्य ।

हरस्य छछाटछोचनम्

नीललोहितललाटलाञ्छने लोचने जयित कोऽपि पावकः । रिक्षतस्य जगदन्तहेतवे यस्य संज्वलनमात्मभूरभृत् ॥ १४ ॥ मुरारेः ।

हरस्य जटा

जयित हरजटाभरो यदन्तर्वहित निराक्कलमेव देवसिन्धुः । लहिरेषु तरलेन्दुराजहंसा विततिविरिश्चिकपालफेनमाला ॥ १५ ॥

हरविलाचने

प्रणमत नयने हरस्य पूजाकमलकुलं पदयोः कृतं कृतार्थैः । विकसनविनिमीलने विचित्रं युगपदुपैति ययोविंलोकनेन ॥ १६ ॥ स्वितमहस्रादेतौ ।

हरजटाभरणं चन्द्रकला

स जयित हिमकरलेखा चकास्ति यस्योमयोन्धुँखी विहिता। नयनप्रदीपकज्जलिघृक्षया रजतशुक्तिरिव ॥ १७ ॥ सबन्धोः।

लसङ्घीलाचन्द्रश्वरणगतमौलेः स्मरजितः किरिद्धः सुँज्योत्स्नां नखमिणिभिरापूरितकलः। व्यलीके पार्वत्याः परिलघुलवैरञ्जनजुषः पतिद्धिष्पस्य क्रमिलिखितलक्ष्मा विजयते ॥ १८ ॥ कस्यापि ।

[🤋] त्युकान्निहिता. क. २ ज्योतस्नाभिनेख॰ क.

श्रीकण्डस्य कपर्दवन्धनपरिक्लान्तोरगग्रामणी-सन्दर्शं मकुटावतंसकलिकां वन्दे कलामैन्दवीम् ।

या विम्बप्रतिपूरणाय परितो निष्पीड्य संदंशिका-यन्त्रेणेव ललाटलोचनशिखिज्वालाभिरावर्त्यते ॥ १९ ॥

मुरारेः।

पार्वती

हरकण्ठग्रहानन्दमीलिताक्षीं नमाम्युमाम् । कालकूटविषस्पर्शजातमूच्छीगमामिव ॥ २० ॥

बाणस्य ।

क्रीडासरोषगिरिजाचरणारविन्दं वन्दे यदग्रपतिता हरिणाङ्केखा ।

कामार्वेहस्तितष्टषध्वजधैर्यलक्ष्मी-पातावभग्नवलयार्द्धनिभा विभाति ॥ २१ ॥

गोत्रानन्दस्य ।

पातः कालाञ्जनपरिचितं वीक्ष्य जाँमातुरोष्ठं कन्यायाश्च स्तनमुकुलयोरङ्गलीभस्ममुद्राम् ।

मेमोल्लासाज्जयित मधुरं सस्मिताभिः सखीभि-गौरीमातुः किमपि किमपि व्याहृतं कर्णमूळे ॥ २२ ॥

कस्यापि ।

गजाननः

उचैब्रह्माण्डर्खण्डद्वितयसहचरं कुम्भयुग्मं द्धानः प्रेङ्कन्नागारिपक्षप्रतिभटविकटश्रोत्रतालाभिरामः।

देवः शम्भोरपत्यं भ्रजगपतितनुस्पर्छिवर्छिष्णुहस्त-स्त्रेलोक्याश्रर्यमूर्तिः स जयति जगतामीश्वरः कुञ्जरास्यः ॥ २३ ॥

विश्वेश्वरस्य ।

गङ्गा

गौरीविभैज्यमानार्द्धसङ्कीणें हरमूर्धनि । अम्ब द्विगुणगम्भीरे भागीरिथ नमोऽस्तु ते ॥ २४ ॥

मन्मथः

कुरुगुरुरवरुानां केलिदीक्षाप्रदाने परमसुहृदनङ्गो रोहिणीवल्लभस्य ।

अपि कुसुमपृषत्कैर्देवदेवस्य जेता जयति सुरतलीलानाटिकासूत्रधारः ॥ २५ ॥

राजशेखरस्य ।

स एष भ्रुवनत्रयप्रथितसंयमः शङ्करो विभक्तिं वपुषाऽधुना विरहकातरः कामिनीम् ।

अनेन किल निर्जिता वयमिति प्रियायाः करं करेण परिताडयन जयति जातहासः स्मरः ॥ २६ ॥

कस्यापि ।

रितः

देवी रितर्विजयते मृगनाभिचित्र—
पत्रावली पृथुपयोधरसीम्नि यस्याः ।
भाति त्रिलोकविजयोपनतस्वकान्त—
पत्रान्तसायकनिशातनैकालिकेव ॥ २७ ॥

मद्नस्य]

हरि:

ळैक्ष्मीलतासमाश्लिष्टं कौस्तुभस्तवकोज्ज्वलम् । स्वर्गापवर्गफलदं इरिकल्पटुमं नुमः ॥ २८ ॥

कस्यापि ।

ज्यति स नाभिसरोरुहमधुकरपटलैरिवासिताकारः । शौरिः श्रीष्ठसंचन्द्रे यत्कान्तिलीञ्छनच्छाया ॥ २९ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

१ संभुज्य. क. २ करालिकेव. ख. ३ वनसाला. ख.

अतिविपुरुं कुचयुगरुं रहिस करैरामृशन् छक्ष्म्याः । तदपहृतं निजहृद्यं जयित हरिमृगयमाण इव ॥ ३० ॥ अरिसिटक्कुरस्य ।

कनककलशस्वच्छे राधापयोधरमण्डले नवजलधरस्यामामात्मद्यतिं प्रतिविम्विताम् । असितसिचयपान्तन्त्रान्त्या ग्रुहुर्ग्रहुरुत्क्षिपन् जयति जनितव्रीडाहासः प्रियाहसितो हरिः ॥ ३१ ॥

दृक्पातः कमलासनेऽस्तु भवतु ज्ञानं मनाङ् मारुते श्रीकण्ठोऽयमितः सुरानिति नतांस्ताक्ष्येण विज्ञापितः ।

प्रेयस्याः क्व तदासनं क्व च रुतं कण्टः क्व चेत्युछपन छक्ष्म्यावासितमानसो विजयते सुप्तप्रबुद्धो हरिः ॥ ३२ ॥ कस्यापि ।

विरमित महाकल्पे नाभीपँदैकिनिकेतन—
स्त्रिभुवनपुरीशिल्पी यस्य प्रतिक्षणमात्मभूः ।
किमिह करणं कीद्दक् कस्य व्यवस्थितिरित्यसा—
वुद्रमिवशिद्रष्टुं तस्मै जगिन्निधये नमः ॥ ३३ ॥

मुरारेः ।

जीयासुः शकुलाकृतेर्भगवतः पुच्छच्छटाच्छोटना – दुद्यन्तः शतचिन्द्रताम्बरतलास्ते बिन्दवः सैन्धवाः । यैरुत्पत्य पतिद्धरौर्वशिखिनस्तेजोजटालं वपुः पानाध्मानवशादरोचकरुजां चक्रे चिरायास्पदस् ॥ ३४॥

न पद्धेरालेपं कलयति धरित्रीन्ययवशा—
न प्रक्तामन्विष्यत्युरगनगरभ्रंशचिकतः ।
न धत्ते ब्रह्माण्डस्फुटनभयतो घुर्घुरखं
वराहो माहात्म्यादिति जयति सङ्कोचितवपुः ॥ ३५ ॥
एतौ हनूमतः ।

जयन्ति नरसिंहस्य स्फुरश्नखिंखाङ्कराः । हरिणक्रोधकुष्टेन्दुकलाखण्डेरिवाङ्किताः ॥ ३६ ॥ कस्यापि ।

दैत्यानामधिपे नखाङ्कुरक्कटीकोणप्रतिष्ठात्मिन स्फारीभूतकडारकेसरसटासङ्घातघोराकृतेः । सक्रोधं च सविस्मयं च सगुरुत्रीडं च सान्तस्मितं क्रीडाकेसरिणो इरेविंजयते तत्कालमालोकितम् ॥ ३७॥ इन्द्रकवेः।

वपुर्दलनसम्भ्रमात् स्वनखरं प्रविष्टे रिपौ

क्व यात इति विस्मयात् प्रहितलोचनः सर्वतः ।

हथेति करभूतिभिर्निपतितं पुनर्दानवं

निरीक्ष्य भ्रवि रेणुवज्जयित जातहासो हरिः ॥ ३८ ॥

कस्यापि ।

लक्ष्मीपाणिद्वयपरिचितं मूलमूर्द्धश्रुतीनां व्यक्तं वन्दे कमलचरणद्वन्द्वमाद्यस्य पुंसः । यत्रैकस्य व्यधित बलिना पाद्यतोयैर्वितीर्णे-रार्द्रस्यैव पणतितरलः क्षालनं पद्मयोनिः ॥ ३९ ॥ सूक्तिसहस्रात् ।

दिङमातङ्गघटाविभक्तचतुराघौटा मही साध्यते
सिद्धा सा च वदन्त एव हि वयं रोमाञ्चिताः पश्यत ।
विपाय प्रतिपाद्यते किमपरं रामाय तस्मै नमो
यस्मादाविरभूत् कथाद्भुतमिदं यत्रैव चास्तं गतम् ॥ ४० ॥
कस्यापि ।

खिन्नोऽसि मुश्र भारं विभृमो वयमिति वदत्सु शिथिलभुजः । भरभुप्रवितथवाहुषु गोपेषु इसन् हरिर्जयति ॥ ४१ ॥

हरिहरस्य ।

१ शिखाः कराः, ख. २ घाता, ख.

कै यासि खलु चैंगिरके प्रमुपितं स्फुटं दृश्यते दितीयमिह मामकं वहसि कञ्चुके कन्दुकम् । त्यजेति नवगोपिकाकुचयुगं निमश्रन् बला- लसत्पुलकपिञ्जरो जयति गोकुले केशवः ॥ ४२ ॥ दीपकस्य ।

हेलोदस्तमहीधरस्य तनुतामालोवय दोडेंगो हरे-हस्तेनांसतदेऽवलम्ब्य चरणाधारोत्पतत्पादकॅम् । शैलोद्धारसहायतां जिगमिषोरस्पृष्टगोवर्धना राधाया गगने जयन्ति सुचिरं वन्ध्याः करस्रान्तयः ॥ ४३॥

ब्रह्मा

तं वन्दे पद्मसद्मानम्रुपवीतच्छटाच्छलात् । गङ्गास्रोतस्त्रयेणेव यः सदैवाभिषिच्यते ॥ ४४ ॥ राजशेखरस्य ।

मूर्तिः स्मर्तृतमोहरा सहचरी वाचां परा देवता व्याहाराः श्रुतयः कुटुम्बकमिदं विश्वं चरस्थावरम् । यस्यैतच्छुंतिमूलमूलकतया सन्दर्शितप्रक्रियं स्वारम्भं भगवन्तमन्तरहितं ब्रह्माणमीडामहे ॥ ४५ ॥

सारस्वतम्

सूक्ष्माय शुचये तस्मै नमो वाक्तत्त्वतन्तवे । विचित्रो यस्य विन्यासो विद्धाति जगत्पटीम् ॥ ४६ ॥ अयं जयतुङ्गोद्यात् ।

ज्योतिस्तमोहरमलोचनगोचरं त-जिह्नादुरासदरसं मधुनः प्रवाहम् । दूरं त्वचः पुलक्षवन्धि परं प्रपद्ये सारस्वतं किमपि कामदुघं प्रपद्यम् ॥ ४७ ॥ सूक्तिसहस्रात् ।

- Annie Carlo de Carl

इति सुक्तिभुक्तावल्यां नमस्कारपद्धतिः।

१ त्वयासि, क. २ चौरिम. क. ३ दोष्णां. क. ४ योः क. ख. ५ स्कृति. क.

(२)

आशीर्वादपद्धतिः

तत्र अष्टमूर्तेरम्मयं वपुः

जगज्जीवनमञ्याद्वः शम्भोरम्भोमयं वषुः । ब्रह्माण्डमपि यस्यान्तस्तरत्तुम्बीफल्लायते ॥ १ ॥ कस्यापि ।

हरजटा

स धूर्जिटेजटाजूटो जायतां विजयाय वः । यत्रैकपिलतभ्रान्ति करोत्यद्यापि जाह्नवी ॥ २ ॥

⁹शिवस्वामिनः ।

शिवः

हिमगिरितनयामैयार्द्धमृतिंस्तुहिनाश्चिलासृतसिन्धुबद्धमौिलिः । शिशिरकरकलाकृतावतंसो हरतु शिवः परितापमान्तरं वः ॥ ३ ॥ उमापतिघरस्य ।

असोढा तत्काळोळसदसहभावस्य तपसः कथानां विस्नम्भेष्वयं च रसिकः शैळदुहितुः। प्रमोदं वो दिश्यात् कपटवद्धवेषापनयने त्वराशैथिल्याभ्यां युगपदभियुक्तः स्मरहरः॥ ४॥

कस्यापि ।

पाणौ कङ्कणग्रुत्फणः फणिपितनेंत्रं ज्वलत्पावकं कण्ठः कुण्ठितकालकृटकुटिलो वस्तं गजेन्द्राजिनम् । गौरीलोचनलोभनाय ग्रुभर्गा वेषो हरस्येति मे गण्डोल्लासविभावितः पशुपतेर्हासोद्रमः पातु वः ॥ ५ ॥ र्हेदस्य ।

१ द्विशः क. ख. २ युताः ख. ३ सि. क. ४ शहस्य. क.

शैलेन्द्रप्रतिपाद्यमानगिरिजाहस्तग्रहपोल्लस— द्रोमाश्चादिविसंस्थुलाखिलविधिन्यासङ्गभङ्गाकुलः ।

हा शैत्यं तुहिनाचलस्य करयोरित्युचिवान् सर्वत-इशैलान्तःपुरमात्रमण्डलगणैर्दृष्टोऽवताद्वः शिवः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

चूडाभस्मकणाङ्किताविव जटापत्राश्वलेनामृशन् नेत्राप्रिद्यतितापिताविव करैः सिश्चन् सुधादीधितेः ।

नागक्वासकलङ्किन्ताविव मुहुर्गङ्गाजलैः क्षालयन मानिन्याश्वरणौ गिरीन्द्रदुहितुर्भूत्यै गिरीक्षोऽस्तु वः॥ ७॥

उमापतिधरस्य ।

दूरे दारुवनाभिसारक वृथाचाटूनि मुश्राधुना भूयस्त्वं पुनरप्यहं यदि तदा चन्द्रः क्षितिं यास्यति ।

इत्युक्तः शशिमोछिरद्रिसुतया चूडेन्दुभूछम्बन-व्याजव्यञ्जितपादपद्मपतनैपी[त]प्रियः पातु वः ॥ ८ ॥

हर्षपण्डितस्य ।

सहस्राक्षेरङ्गेर्नमसितरि नीलोत्पलमयी-मिवात्मानं मालाग्रुपनयति पत्यौ दिविषदाम् ।

जिन्नुक्षौ चै क्रीडारभिसनि कुमारे सह गणै-हर्सन वो भद्राणि द्रढतयु मृडानीपरिष्टढः ॥ ९ ॥

मुरारेः ।

विश्लिष्टेऽभिनये रुषं रचयतः सम्पादिते शंसतो रोमाश्चं वहतः स्वहस्तरचितस्थानक्रियास्पर्शजम् ।

खिन्नां क्वासयतश्च शैलतनयां गाढैः समालिङ्गनै-र्नानाभावरसात्मकं पशुपतेराचार्यकं पातु वः ॥ १० ॥

मौलिस्रै[गृ]हिणां हगर्चिरुदयस्विन्नार्द्धचन्द्रामृत-प्रत्युज्जीवितदेवदैत्यशिरसामन्योन्यविद्वेषिणाम् ।

१ प्रीति क. ख. २ चिक्रीडा. क. ३ सम्प्र. क. ख.

जाते वाकलहे प्रहासनपरे तन्द्रायितारे परं किं कुर्यादिति(?)तद्वचःस्मितम्रुखः पायात्स वः शङ्करः ॥ ११॥ कयोरप्येतौ ।

कपालदाम

भूत्ये वोऽस्तु कपालदाम जगतां पत्युर्यदीयां लिपिं क्वांपि क्वापि गणाः पठन्ति पदशो नातिमसिद्धाक्षराम् ।

विश्वं स्रक्ष्यित वक्ष्यित क्षितिमपामीशिष्यते शिष्यते
भौगै राशिषु रंस्यतेऽत्स्यित जगिन्नवेक्ष्यित द्यामिति ॥ १२ ॥
छित्तपैस्य ।

निटिलनयनाझिः

पायात्कृतानङ्गगतङ्गदाहः खट्टाङ्गिनो नेत्रशिखिप्रदीपः । यस्यान्तिके ग्रुभ्रदशानिवेशश्रियं किरीटेन्दुकलाः श्रयन्ते ॥ १३ ॥ मङ्खणस्य ।

नेत्रज्ञयम

एकं ध्याननिमीलनान्मुकुलितं चक्षुद्वितीयं पुनः पार्वत्या वदनाम्बुजस्तनतटे शृङ्गारभारालसम् ।

अन्यदूरविकृष्टचापमदनक्रोधानलोद्दीपितं शम्भोभिन्नरसं समाधिसमये ^४नेत्रत्रयं पातु वः ॥ १४ ॥

कण्ठः

पायाद्वः शितिकण्डस्य कण्डः इयामाम्बुदोपमः । गौरीभ्रजळता यत्र विद्युक्षेखेव राजते ॥ १५ ॥

कयोरप्येतौ ।

शिवस्याङ्गम्

ऋक्षाणां भूरियाच्चां श्रितमधिपतिना मस्पुरद्भीमतारं स्फारं नेत्रान्छेन असभनियमितोचापमीनध्वजेन ।

१ बेब्बते. ग. २ नागे. ग. ३ सित्तपस्य. ख छत्तपस्य. क. ४ नेत्रं बिरं. क.

रामायत्तं पुरारेः कुम्रुदश्चि लसन्नीलसुग्रीवमङ्गं प्रावङ्गं सैन्यमन्यदशवदनशिरच्छेदहेतु श्रिये वः ॥ १६॥

घनपालस्य (हरवानरसैन्ययो: श्हेषः)

अर्धनारीश्वर:

तद्वः पुनातु शिवयोरर्धनारीश्वरं वपुः । भवेदिव यदद्य श्वः शिव एव शिवैव वा ॥ १७ ॥

अर्घोङ्गनापुंवपुषः पुरारेर्मूर्त्तिः श्रियं नौरिव वस्तनोतु । प्रेमातिभारादपरं यदर्धं ममज्ज शृङ्गाररसाम्बुराशौ ॥ १८ ॥ वैरन्धस्य ।

कल्याणमावहतु वः शिवयोः शरीरमेकं यदीयमसितच्छविकण्ठम् छम् । वामेतरेऽपि कुरुते सितभासि भागे प्रारब्धशैलतनयापरिणामशङ्कनम् ॥ १९॥ उत्प्रेक्षावल्लभस्य ।

स्वेदार्द्रवामकुचमण्डनपत्रभङ्गः-संशोषिदक्षिणकराङ्गुळिभस्मरेणुः । स्त्रीपुंनपुंसकपदव्यतिळङ्गनी व [:] शम्भोस्तनुः सुखयतु प्रकृतिश्रतुर्थी ॥ २०॥

स्वच्छन्दैकस्तनश्रीरुभयमतिमछन्मौिलचन्द्रः फणीन्द्र— प्राचीनावीतवाही सुखयतु भगवानर्द्धनारिश्वरो वः । यस्यार्द्धे विश्वदाहन्यसनिवस्तमर्ज्योतिरैद्धे कृपोद्य-द्वाष्पं चान्योन्यवेगप्रहतिसिमिसिमाकारि चक्षुस्तृतीयम् ॥ २१ ॥ मुरारेरेतौ ।

आश्लेषाधरिबम्बचुम्बनसुखालापिस्मितान्यौसंतां दूरे ताबदिदं मिथो न सुलमं जातं सुँखालोकनम् । इत्थं व्यर्थकुतैकदेहघटनाविन्यासयोरावयोः केयं प्रेमविडम्बनेत्यवतु वः स्मेरोऽर्द्धनारीश्वरः ॥ २२ ॥

ञ्चरवर्भणः ।

१ वेरड in Bhandarkar's Report. २ रई. ख. ३ न्यासितं. क. ४ मुखाः कर

गिरितनयैकपयोधरनिहितकरः पातु वश्चिरं गिरिशः । विश्वासयितुं मनसिजमिव स्पृशन् काश्चनं लिङ्गम् ॥ २३ ॥ जयदेवस्य ।

कल्पान्तरुद्रः

कल्पान्ते शमितत्रिविक्रममहाकङ्कगलबद्धस्फुर-च्छेषस्यूतनृसिंहपाणिनखरमोतादिकोल्लामिषः । विश्वैकार्णवताविशेषग्रुदितौ तौ मत्स्यक्र्मीवुभौ कर्षन् धीवरतां गतोऽस्यतु सतां मोहं महामैरवः ॥ २४ ॥

छित्तपस्य ।

स्पष्टन्याक्रष्टदंष्ट्राविकटमुखतटोत्तालदंष्ट्रान्तराल— न्यस्तब्रह्माण्डखण्डग्रसनघनदणात्कारकोलाहलिन्यः । चण्डीनाथस्य युष्मानविरलविलसज्जैत्रलालाटनेत्र— ज्वालाहेलानिपीतप्रक्रयजलघयः पान्तु कल्पान्तलीलाः ॥ २५॥

कल्पान्तक्रोधनस्य त्रिपुरविजयिनः क्रीडया सञ्चरिष्णोः कृत्वाऽपि प्राणिजातैर्निजमुखकुहरातिथ्यमप्राप्ततृप्तेः । दिग्मित्तीः प्रेक्ष्य शून्याः प्रलयजल्लनिधिषेक्षितार्त्मायमृति-ग्रासन्यासक्तिमोघश्रमजनितरूषः पान्तु वो गर्जितानि ।। २६ ॥ एतौ मेरीभाङ्कारस्य ।

र्दश्चरताण्डवम्

अस्थीन्यस्थीन्यजिनमजिनं भस्म भस्मेन्दुरिन्दु— र्गङ्गा गङ्गोरग उरग इत्युद्धसत्सम्भ्रमाणाम् । भूषावेषोपकरणकरणप्रापणव्यापृतानां नृत्तारम्भप्रणयिनि शिवे पान्तु वाचो गणानाम् ॥ २७ ॥

र्धनपालस्य ।

इन्दोः किं दुहिणस्य वा सुरपतेः किं वा कृतान्तस्य वा किं भूतेश दिशास्थि भूषणगणेष्वाकृष्यें[देयं]मया। इत्**यं मण्डनमन्दिरीद्**रचरव्याहारतो भीकरात् भीता यस्य सुराः प्रसाधनविधौ पायात् स वः शङ्करः।। २८।।

१ धनपस्य कः, २ ध्यते यनमः, कः, खः.

आर्द्री कण्ठे मुखाब्जस्रजमुपनयत्यिनका जानुलम्बां स्थाने कृत्वेन्दुलेखां निविडयति जटाः पन्नगेन्द्रेण नन्दी । कालः कृत्तिं निवध्नात्युपनयति करे कालरात्रिः कपालं शम्भोर्नुचावतारे परिषदिति पृथग्व्यापृता वः पुनातु ॥ २९ ॥ क्योरप्येता ।

भो³ [भो] दिवपतयः प्रयात परतः खं मुश्चताम्भोम्रचः पाताळं त्रज मेदिनि प्रविशत क्षोणीतळं भूधराः ब्रह्मकुत्रय दूरमात्मभवनं नाथस्य नो तृत्यतः । शम्भोः सङ्करमेतदित्यवतु वः प्रोत्सारणा नन्दिनः ॥ ३० ॥ महानाटकात् ।

सन्ध्याताण्डवडम्बरप्रणयिनो भर्गस्य चण्डभ्रम— व्यावृत्तोद्भुजदण्डमण्डलभ्रवो जञ्झानिलाः पान्तु वः । येषाम्रुचलतां जवेन झटिति व्यूहेषु भूमीभृता— मुड्डीनेषु विडोजसा पुनरसौ दम्भोलिरालोकितः ॥ ३१ ॥ सोमनाथप्रशस्तेः ।

उद्दामश्रामिवेगविस्तृतजटावछीप्रणाळीपत – त्स्वर्गङ्गाजळदण्डिकावेळियि[तं]ितमीय तत्पञ्जरम् । सम्भ्राम्यद्भुजवेण्डपक्षपटळद्वन्द्वेन हंसायित— स्रैळोक्येंच्ययनाटिकानवनटस्वामी जगस्त्रायताम् ॥ ३२ ॥

यन्नाट्यश्रमिघूर्णमानवसुधाचक्राधिरूढे भृशं मेरौ पार्श्वनिवेशिवासरनिशाचंके परिश्राम्यति । तैजस्यस्तिडितो भवन्ति शतशो दृष्टा हि जाताः कथं तामस्योऽपि स वः पुनातु जगतामन्तेष्टियज्वा विद्धः ॥ ३३ ॥

एतौ मुरारेः ।

संरम्भादविभावितत्रिभ्रवनायासस्य कामद्विषो नृत्तारम्भविजृम्भितरवयवैर्व्वह्माण्डम्राद्धिन्द्तः।

१ भो वा, क. ख. २ वलियतो. क. ख. ३ दण्ड ख; ४ लोक्या क; ५ चक्रो क; ६ दा. क.

निर्यन्मौि विनिर्गताग्रचरणं प्रोद्धासिद्दाः पद्धवं पायाद्दो विहरम्भसः प्रविचलत्क्रमीयमाणं वपुः ॥ ३४॥ कुर्मबाईतस्य ।

भद्रं चन्द्रकले शिवं सुरनदि श्रेयः कपालावले कल्याणं भ्रुजगेन्द्रविल कुशलं विष्वक्जटासन्तते । इत्याहुर्मिलिताः परस्परमम् यस्मिन् प्रशान्ति गते कल्पान्तारभटीनटस्य भवतात्तद्वः श्रिये ताण्डवम् ॥ ३५ ॥ कस्यापि ॥

पार्वती

गोनासाँय नियोजितार्गै[द]रजाः सर्पाय बद्धौषधिः कण्ठस्थाय विषाय वीर्यमहतः पाणौ मणीन् बिश्नती । भर्त्तुर्भूतगणाय गोत्रजरतीसन्दिष्टमन्त्राक्षरा रक्षत्वद्रिसुता विवाहसमये प्रीता च भीता च वः ॥ ३६ ॥ राजशेखरस्य ।

पत्यासम्भविवाहमण्डनविधौ देवार्चनन्यग्रया ह्यूडिंग्रे परिणेतुरेव लिखितां गङ्गाधरस्याकृतिम् । उन्मादिस्मतरोषलज्जितिधया गौर्या कथिश्विचिरात् दृद्धस्त्रीवचनात् प्रिये विनिहितः पुष्पाञ्जलिः पातु वः ॥ ३७॥

पादाग्रस्थितया ग्रुहुः स्तनभरेणानीतया नम्नतां शम्भोः सस्पृहलोचनत्रयपथं यान्त्या तदाराधने । ैद्रीमत्या शिरसीहितः सपुलकस्वेदोद्रमोत्कम्पया विश्ळिष्यन् कुसुमाञ्जलिगिरिजया क्षिप्तोऽन्तरे पातु वः॥ ३८॥

औत्सुक्येन कृतत्वरा सहस्रवा न्यावर्त्तमाना हिया तैस्तैर्बन्धुवधूजनस्य वचनैर्नाताऽऽभिद्युख्यं पुनः । दृष्ट्वाऽग्रे धवमात्तसाध्वसर्रसा गौरी नवे सङ्गमे संरोहत्पुलका हरेण हसता विल्रष्टा सुखायास्तु वः ॥ ३९ ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

९ गोदानाय, ख. गोनाथाय, क. २ गत, क. ख. ३ श्रीमत्या क ४ मरा, क.

व्यानम्रा दियतानने मुकुलिता शार्दूलचर्माम्बरे सोत्कम्पा भुजगे निमेषरिहता चन्द्रेऽमृतस्यन्दिनि । मीलम्द्रः सुरसिन्धुदर्शनविधौ म्लाना कपालोदरे पार्वत्या नवसङ्गनमपायिनी दृष्टिः शिवायास्तु वः ॥ ४० ॥

भासस्य ।

भ्रूछास्योत्सविनी सविभ्रमगितर्मूच्छिनितम्बस्थली
सङ्कीर्णे वयसि स्मितार्द्रफणितिः सा पावेती पातु वः ।
यस्याः कर्णतटं दशावगमता तूर्णे तद्नतःपथे
गत्वा द्रष्टुमिवेश्वरं हृदि कृताधिष्ठानम्रुत्कण्ठितम् ॥ ४१ ॥

मद्नस्य ।

षणमुखः

अर्चिष्मन्ति विदार्य वक्त्रज्जहराण्यासृकृतो वासुके— स्तर्जन्या विषकर्बुरान् गणयतः संस्पृत्र्य दन्ताङ्कुरान् । एकं त्रीणि नवाष्ट्र सप्त पडिति पध्वस्तसङ्ख्याक्रमा वाचः क्रौश्चरिपोः शिशुत्वविकलाः श्रेयांसि पुष्णन्तु वः ॥ ४२ ॥

स्वेच्छारम्यं छिटित्वा पितुरुरसि चिताभस्मधूछीसिताङ्गो गङ्गावारिण्यगाधे झिटिति पृथुजटाजूटतो दत्तसम्पः । सद्यः सीत्कारकारी जलजडिमरणद्दन्तपङ्किर्गुहो वः कम्पी पायाद्यायाञ्ज्वलितशिखिशिखे चक्षुषि न्यस्तहस्तः ॥ ४३ ॥ बाणस्यैतौ ।

विकसदमरनारीनेत्रनीलाञ्जषण्डा—
नयधिवसति सदा यः संयमाधःकृतानि ।
नवरुचिरकलापे वर्त्तते यो मयूरे
वितरतु स कुमारो ब्रह्मचर्यश्रियं वः ॥ ४४ ॥

विनायकः

पायाद्रजेन्द्रवदमः स इमां त्रिलोकीं यस्योद्धतेन गगने महता करेण । मूलावलग्नसितदन्तिबसाङ्करेण नालायितं तपनिबम्बसरोक्हस्य ॥ ४५ ॥ (सणप्रतेः) सुवणागिरिकाणिके तरलजारकाकेसरे चलज्जलद्षर्पदे स्फुटदिगन्तपत्राष्ट्रके । स वः प्रथमनायकः प्रदिशतु श्रियं यत्करः करोति जगदम्बुजे वलितनाललीलायितम् ॥ ४६ ॥ क्षेमेन्द्रस्य ।

दानस्रोतस्सहस्रेदेशनरुचिचयैः कुम्भसिन्दूरपूरै— रुद्धतैरेककालं प्रकटितरजनीयस्रसन्ध्याविलासाः । आस्फालस्फौरघण्टाबहलकलकलन्याकुलाहीन्द्रदारा हेरम्बस्याङ्गहारपचलदवनयः पान्तु वो नृत्तलीलाः ॥ ४७ ॥

कुँभो[पान्तात्पत]िद्धर्मद्जलनिवहैर्लब्यसेकातिरेका प्रान्मीलद्घालचन्द्राकृतिदश्चनिषादङ्करं धारयन्ती ।

आलोलत्कर्णतालप्रचलमधुकरा शीकरासारपुष्पा विस्तीर्णो हस्तवल्ली दिशतु गणपतेः प्रार्थ्यमानं फलं वः ॥ ४८ ॥

ते दूरोद्दण्डग्रुण्डाकुहरकविलतोत्सिप्तसप्ताव्धिलब्ध— स्वेच्छासेकप्रमोदप्रभवनवरवद्राविताशागजेन्द्राः ।

देवस्याकाण्डकण्डूकरकरटतटाटोपसङ्घटभग्न-क्षोणीभृत्तुङ्गशृङ्गनः पुरमथनशिशोः पान्तु वो दुर्विछासाः ॥ ४९ ॥ विश्वेश्वरस्यैते ।

विघ्नेशो वः स पायाद्विहतिषु जल्रधीन् पुष्कराग्रेण पीत्वा यस्मिन्नुद्धृत्य तोयं वमति बहुतरं दृश्यते व्योग्नि देवैः ।

काप्यम्भः कापि विष्णुः कचन कमस्रभूः क्वाप्यनन्तः क्वचिच्छ्रीः क्वाप्योर्वेः क्वापि शैलाः क्वचन मणिगणाः क्वापि नक्रादिसत्त्वाः॥५०॥

चन्द्रकला

दिश्याद्भूजीटजूटकोटिसारित ज्योत्स्नास्त्रवोद्धासिनी चान्द्री वः कलिका जलश्रमिवशादाकृष्ट्रनष्टा सुदम् । या चश्रच्छफरीश्रमेण सुकुलीकुर्वन् फणाली सुहु— सुब्रह्णक्षमहिजिष्ट्रक्षतितमामाकुञ्चनपोश्चनैः ॥ ५१ ॥

१ स्काल ख. र अम्भोत्पातं त्यज क. कुंभोत्प्रान्तं त्यज ख.

देहपविष्टाद्रिसुतामुलेन्दुद्वितीयखण्डार्धमित्रागतो यः । अवाप्तुकामः परिपूर्णभावं स पातु वः शम्भुजटार्धचन्द्रः ॥ ५२ ॥

निरुहणस्य ।

गङ्गा

मुक्ताभा नृकपालशुक्तिषु जटावलीषु मलीनिभा वहाँ लाजनिभा दशो मणिनिमा भोगोत्करे भोगिनाम् । रुचावर्त्तविवर्त्तनेरितपयःसम्मूच्छीनोचौन्ताः खेलन्तो हरमूर्ध्वि पान्तु भवतो गङ्गनपयोविन्दवः ॥ ५३ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

जङ्गालस्फूर्जदूर्जस्वलकरिमकरशैदसम्मद्खेळ—
त्कल्लोलोन्फुल्लिबन्दुस्तवकतिलांकतन्योमकुक्षिम्भरीणि ।
वारीणि स्वर्गसिन्धोस्त्रिपुरहरजटाज्दरथ्याध्वनीना—
न्युचैक्चण्डजाग्रत्कलिकलुषम्षीकेषेषग्रुत्पोषयन्तु ॥ ५४॥

वेद्व्यासस्य ।

चण्डिकाभृङ्गिरिटी

देवी स्नुमस्त नृत्यत गणाः किं तिष्ठतेत्युद्धुजे
हर्षाद्भृक्षित्रिराववाश्चितगिरा(?) चामुण्डयाऽऽलिङ्गिते ।
अव्याद्वो हतदेवदुन्दुभिघनध्वानातिरिक्तस्तयो—
रन्योन्यमचल्लास्थिपञ्चरजरत्मङ्काललनमा रवः ॥ ५५ ॥
सर्यः

सिन्ट्रस्पृहया स्पृश्चन्ति करिणां कुम्भस्थमाधोरणा भिल्ली पल्लवशृङ्कर्या विचितुते सान्द्रं द्रुमद्रोणिषु । कान्ताः कुक्कुमकाङ्कया करतले मृद्धन्ति लग्नं च यत् तत्तेजः प्रथमेद्भवं श्रमकरं सौरं चिरं पातु वः ॥ ५६ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

[🤊] च्छालि, ग. २ मोषमुद्धोषयन्तु, ग. रेषमुत्योषयन्तु, ख ३, पपाखित, ख. 🕟 🤧 🥬

एकस्मिन्नयने भृतं तपित यः काले सै दाहक्रमा ।

येनातन्यत यत्प्रकाशसमये नैशं पदं दुर्लभम् ।

सन्योमःवयवस्य यस्य विदिता लोके प्रकःशस्थितिः

श्रीमूर्यः क्षणसेवितोऽपि हि महादेवः स वस्नायताम् ॥ ५७ ॥

(हरसूर्ययोः क्लेषः) कस्यापि ।

खं येऽत्युङज्वलयन्ति ॡनतमसो ये चानैखोद्धासिनो
ये पुष्णन्ति सरोरुहश्रियमधिक्षिप्ताब्जभासश्च ये ।
ये मुर्घस्ववभासिनः क्षितिभृतां ये चामराणां शिरां—
स्याक्रामन्त्युभयेऽपि ते दिनपतेः पादाः श्रिये सन्तु नः ।। ५८ ॥
आनन्दवर्धनस्य ।

अवतु घः सवितुम्तुरगावळी स्फुरित मध्यगतारुणनायका । समभिळम्भिततुङ्गपयोधरा मरकतैकळतेव नभश्श्रियः ॥ ५९ ॥ कस्यापि ।

पृथ्वी

भागीरथीहारछता काछिन्दीकबरीभरा । सुमेरुकेखरा पृथ्वी पातु वः सागराम्बरा ॥ ६० ॥

राजशेखरस्य ।

विष्णोराशिषः

हृदयं कौस्तुभोद्धासि हरेः पुष्णातु वः श्रियम् । राधाप्रवेशरोधाय दत्तमुद्दमिव श्रिया ॥ ६१ ॥

कुमुदस्य।

पत्यग्रोन्मेषिजिह्या क्षणमनिभमुखी रत्नदीपप्रभाणा – मात्मव्यापारगुर्वी जनितजललवा जूम्भणैः साङ्गभङ्गेः । नागाङ्कां मोक्तुमिच्छोः शयनग्रुरुफणाचक्रवालापधानं निद्राच्छेदातिताम्रा चिरमवतु हरेद्दिष्टिराक्षेकरा वः ॥ ६२ ॥

विशाखदेवस्य ।

पाथोधेः परिमध्यमानसिक्ठिलादद्धीत्थितायाः श्रियः सानन्दोक्लिसतभ्रुवा कुटिलया दृष्ट्येव पीताननः । अज्ञातस्वकरद्वयीविगलितव्यालोलमन्थोरग— क्यून्ये बाहुगतागतानि रचयन्नारायणः पातु वः ॥ ६३ ॥

भिक्तप्रह्मविलोकनप्रणियनी नीलोत्पलस्पिधिनी ध्यानालम्बनतां समाधिनिरतैनीतं हितप्राप्तये । लावण्यस्य महानिधी रसिकतां लक्ष्मीह्योस्तन्वती युष्माकं कुरुतां भवातिशमनं नेत्रे तनुवी हरेः ॥ ६४ ॥

(वचनक्लेषः) मार्गैवतामृतदत्तस्य ।

वत्से मागा विषादं श्वसनप्रुरुजवं सन्त्यजोध्वप्रवृत्तं
कम्पः को वा गुरुस्ते भवतु बल्लभिदा जृम्भितेनात्र याहि ।
प्रत्याख्यानं सुराणामिति भयश्यमनच्छन्नना कारियत्वा
यस्मै लक्ष्मीमदाद्वः स दहतु दुरितं मन्थमूढां पयोधिः ।। ६५ ।।
कस्यापि ।

मस्यः

आदिमत्स्यस्स जयताद्यः श्वासोल्लासितैर्ज्ञेः । विद्धे गगनेऽम्भोधिं गगनं च महोद्धौ ॥ ६६ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

कर्भः

यिनः वासः मीरमेदुरतया दूरं समुद्धासिता धत्ते शेषस्रजङ्गाभोगकलिता भूरातपत्रश्रियम् । स्तोत्रे यस्य चतुर्भुखी श्रुतिकवेः कुण्ठत्वमभ्यस्यति क्रीडाकूर्भतनुर्जगन्ति स विस्रः पायादपायाद्धरिः ॥ ६७ ॥

मेघी(१)भूय महाविधमन्थनिवधौ पृष्ठे निजे श्राम्यतो माऽभून्मन्दरपर्वतस्य च परिश्रंशः समुद्रस्य च । इत्यङ्गः सह सञ्जहार किल यः श्वासान् स वा रक्षतात् स्वेच्छावित्तकच्छपायिततनुत्वैलोक्यरेक्ष्यो हरिः ॥ ६८ ॥

कयोरप्येतौ ।

पृष्ठभ्राम्यद्मन्द्गितिरग्रावाग्रकण्ड्यना-निद्रालोः कमठ कृतेर्भगवतः स्वासानिलाः पान्तु वः । यत्संस्कारकलानुवर्त्तनवशाद्वेलाच्छलेनाम्भसा यातायातमतन्द्रितं जलनिधनीद्यापि विश्राम्यति ॥ ६९ ॥

हनूमतः ।

वराह:

हरेलीलावराहस्य द्रंष्ट्रादण्डः स पातु वः । हेमादिकलका यत्र धात्री छत्रश्रियं दधौ ॥ ७० ॥

वादीश्वरकाञ्चनस्य ।

* - * A - 1 - 1 -

मुक्तैर्यास्यति क्रुत्रचिद्वसुमती दंष्ट्राङ्कुरस्थेयसी
क्रुक्षौ [क्षोभ] मवाप्स्यति त्रिश्चवनं रुद्धैरमीभिः किल ।
इत्यस्वरूपविकल्पमीलितमतेः कण्ठे लुउन्तो ज्वलत्कोलाकारधग्स्य कैटमजितः खासोर्भयः पान्तु वः ॥ ७१ ॥

विश्वाणोऽभिनवेन्दुकोटिकुटिलं दंष्ट्राङ्कुरं लीलया कोडाकारघरो हरिः स भवतां भूयाद्विभूतिपदः । ः यस्योत्क्षिप्तातः क्षमाकमिलनीमालम्बमानः क्षणं छोलद्वालमृणालतन्तुर्तुं उनां भे<u>चे भुजङ्गेश्वरः ।। ७२ ।।</u> पातु त्रीणि जान्ति सन्ततमकूपारात्समभ्युद्धरन्
ध त्रीं कोलकलेवरः स भगवान् यस्यंकैदंष्ट्राङ्कुरे ।
क्रमेः कन्दित नालति द्विरसनः पत्रन्ति दिग्दन्तिनो
मेरः कोशति मेदिनी जलजति न्योमापि लोलम्बति ॥ ७३ ॥
हन्मतः ।

लीने श्रोत्रैकदेशे नमसि नयनयोस्तेजसि कापि याते श्वासग्रासोपभ्रक्ते मरुति जलनिधौ पादरन्त्राद्धपीते । पोत्रप्रान्तैकरोमान्तरिववरगतां मार्गतः शार्ङ्गपाणः कोडाकारस्य पृथ्वीमविकलिविन्हित्यां वेभवं वः पुनातु ॥ ७४ ॥ वराहिमिहिरस्य ।

नृसिंहः

चन्द्रार्धायितरिष्त्रयान(?)दश्चनो व्योमायितान्तर्धुखो बाळार्कायितचोचनः सुरधनुर्लीळायितस्रूळतः । अन्तर्नोदनिरोधपीवरगळन्यकापनिर्यचिडि-चारस्फारसटावरुद्धगगनः पायान्त्रसिंहो जगत् ।। ७५ ॥

हनूमतः ।

किं किं सिंहस्ततः किं नरसद्दशवपुर्देव चित्रं ग्रहीतो नैवाद्यापि प्रचण्डो द्वतम्रुपनयतायं ननु प्राप्त एव । चापं चापं नखाँ [ग्रं] त्वित्तमहहहा कर्कशत्वं नैखाना-मित्यवं दैत्यगाजं निजनखकुलिशैर्जिन्नियान् यः स वे. ऽञ्यात् ॥ ७६ ॥

चिट्चिर्सित चर्मणि च्छिमिति चोचलच्छोगिते धिगद्धगिति मेदसि म्फुटरवेऽस्थिनि छादिति । पुनातु भवतो हरेरमरवैरिनाथोरसि क्वणस्कर मण्डस्क्रकचकोपजन्मा स्वः ॥ ७७ ॥

वाक्पतिनाथस्यैतौ ।

क्वेदं गर्जितमेष किन्तु दलात स्तम्भो नृभिंहस्तत-स्मोऽत्राधानति कोऽत्र भो धनुरसी हुंहेति दैत्येश्वरम् । जल्पन्तं निजगर्जितेन वलवत् स्तम्भाकिशियावधी-देकस्मिन् क्षण एव हा नरहरिस्त्राता स एवास्तु वः ॥ ७८ ॥ सूक्तिसहस्रात् ।

सन्ध्यारिक्षतशीतदीधितिकछ।सौन्दर्यभानो नखाः शीतिं पीवरयन्तु कैटभरिपोः क्राडानृसिंहस्य वः । दैत्योरस्थछपीठकुण्ठिततया दीनेन दम्भोछिना सामुयं सकुतूहरुं सविनयं साश्चर्यमालोकिताः ॥ ७९ ॥

बालसरस्वत्याः।

पूर्यन्ते जलराश्यो वसुमती मज्जत्यथो लुप्यते
पातालं शतथा गतं निपतित ब्रह्माण्डखण्डं दिवः ।
निश्चित्तेन सुरिद्विषोऽस्य वपुषा मत्वेति मन्ये वहस्वत्सङ्गेन हतं हिरण्यकशिपुं सिंहो हिरः पातु वः ॥ ८० ॥
कस्यापि ।

वामनः

अपसर पृथिवि सम्रद्राः संष्टणुताम्बानि भूघरा नमत । वामनहरिल्घुतुन्दे जगतां कल्रहः स वः पायात् ॥ ८१ ॥

कस्यापि ।

आकृष्टः शिखया नखैिवीं छिखितः स्पृष्टः कपोस्टस्थले मौस्रो दामभिराहतः प्रतिदिशं क्रामन सस्तीस्तं पथि। इत्थं वारविस्त्रासिनीकृतपरीहासस्य दैत्याध्वरे विष्णोर्वामनवेषविश्वमभृतो हासोर्मयः पान्तु वः॥ ८२॥

कस्त्वं ब्रह्मन्नपूर्वस्त्वदनुचरजनो नास्त्यनाथोऽहमेकः किं दद्यामीप्सितं ते त्रिपदःविहरणस्थानमेतत् कियत्ते । त्रैलोक्यं तद्विजातेर्भम शमनिरतस्येति संमू(गृ१)ढभावा विष्णोर्वोचः सुरारौ कृतकपटपदन्याससुरुधाः पुनन्तु ।। ८३ ॥

एतौ हनूमतः।

त्रिविक्रमः

हरिपादः स वः पायाछिम्भिता यः स्वयम्भुवा । यस्यासन्नरवेरासीत् स्वेदरेखेव जाह्नवी ॥ ८४ ॥

राजशेखरस्य ।

किं छत्रं किसु रत्नं तिलक्षम्वत तथा कुण्डलं कौस्तुभो वा चक्रं किं वारिजं वेत्यमरयुवतिभिर्यद्वलिद्वेषिदेहे । ऊर्ध्वं मौलौ ललाटे श्रवासि हृद्दि करे नाभिदेशे च दृष्टुं पायात्तद्वोऽर्किविम्बं स च दनुजरिपुर्वर्धमानः क्रमेण ॥ ८५॥

हनूमतः।

ब्रह्माण्डच्छत्रदण्डः श्रतपृतिभवनाम्भोरुहो नालदण्डः क्षोणीनौकूपदण्डः क्षरदमरसारित्पट्टिकाकेतुदण्डः । ज्योतिश्रकाक्षदण्डास्त्रश्चवनभवनस्तम्भदण्डोऽङ्किदण्डः श्रेयस्त्रेविकमस्ते वितरतु विबुधद्वेषिणां कालदण्डः ॥ ८६ ॥

दण्डिनः ।

चन्द्राकों यावदङ्कयुद्धवदमरसिरत्तोयताम्यित्वलोकी-केदारे देवलक्ष्मीपुनरुदयविधो बीजभावं भजन्त्यः। वित्रस्यद्धर्भवःस्वःक्रमणकुतुकिनो निष्पतन्त्यः समन्ता-दीयासुदीनवारेः पदकमलरजोराजयो मङ्गलं वः॥ ८७॥

देवबोधेः ।

परशुरामः

लीलोन्मूलितमौलिमस्तचरणं मूर्घस्विप क्ष्माभृता-मास्कन्धादपबाहुशालमभितः कृत्वा सहस्रार्जनम् । यश्रक्रे श्रुवने तभेव विजयस्तम्भं कुटारायुधो दत्तां वः शिवमाहवैकरसिको रामः स राजान्तकः ॥ ८८ ॥

दाशरथी रामः

कूर्मो मूलवदालवालवदपां नायो लताविह्यो मेघाः पल्लवक्समुनफलवन्नसन्नसूर्योदयः। स्वामिन् व्योमतैरुं ममाक्रमवतः श्रुत्वेति गां मारुतेः सीतान्वेषणमादिशन् दिशतु वो रामः सलज्जः श्रियम् ॥ ८९ ॥

कृष्णः

गीतीर्वेणवर्षेन्द्रगानमधुराः सम्भावयिन्धर्भर-स्वेदाम्बुस्निपतं विलोत्य पुरतो राधामुखाम्भोरुहम् । उत्कम्पस्खलदङ्कालिः परिगलद्वेणुर्निमीलध्वानिः स्विद्यत्पाणिरपाकरोतु दुरितं गोपालवेषो हरिः ॥ ९०॥ माधैवशीलस्य ।

रामो नाम बभूव हुं तदबला सीतेति हुं तां पितु— बीचा पश्चवटीवने विहरतस्तस्याहरद्रावणः । कृष्णेनेति पुरातनीं निजकथामाकर्ण्य मात्रेरितां सौमित्रे क्व धनुर्धेनुर्धेनुरिति व्यग्रा गिरः पान्तु नः ॥ ९१ ॥ वसुन्धरस्य ।

यामिन्यां परिष्टित्तिभाजि चिरिते चाराय वृन्दे गवां गोपानां च विषाणवेणुतुमुलध्वाने समुत्सपिति । गाढालिङ्गितर धिकाभुजलताबद्धस्य कंसद्विषो यातुं स्थातुमनीश्वरस्य मनसो डोलायितं पातु वः ॥ ९२ ॥ मदनस्य ।

दृष्ट्या केशव गोपरागर्भतया किश्चित्र दृष्टं मया तेनैव स्त्वलिताऽस्मि नाथ पतितां किन्नाम नालम्बसे। एकस्त्वं विषमेषु त्विन्नमनसां सर्वाबलानां गृति-गोंप्यैवं गृदितः सलेशमवताह्योष्टे हरिवेश्वरम्॥ ९३॥

अपराधं न शृणुमो न ज्ञासत्यं त्वयोदितं । मोप्येति गदितः कृष्णस्तूष्णीं तिष्ठन् पुनातु वः ॥ ९४ ॥

कयोरप्येतौ ।

९ तरुमेम कमतळं ग. २ यन्त्रदा क. ख. गानमन्द्र ग. ३ माधवशिवस्य. कृ. माठतीमाधवस्य. ग. ४ इतया. क. ५ त्रिभुवनपाळस्य. ग. व (१९४ क्षोकमात्रम्)।

बुद्धः

ध्यानव्याजमुपेत्य चिन्तयासे कामुन्मील्य चक्षुः क्षणं पश्यानङ्गञ्चरातुरं जनिममं त्राताऽपि नो रक्षसि । मिथ्याकारुणिकोऽसि निर्धृणतरस्त्वत्तः कुतोऽन्यः पुमा-नित्थं मौरवधूभिरित्यभिहितो बुद्धो हरिः पातु वः ॥ ९५ ॥ श्रीहर्षस्य ।

नेमि:-जिनाश्च

प्राज्यप्रभावप्रभवो धर्मस्यास्तरजस्तमाः । मुक्तात्मानः शिवं नेमिरन्येर्शप ददतां जिनाः ॥ ९६ ॥ वचनक्लेषः । धर्नेपालस्य ।

लक्ष्मी:

पाँयात्पयोधिदुहितुः कपोलामलचन्द्रमाः । यत्र संक्रान्तविवेन हरिणा हरिणायितम् ॥

कस्यापि ।

युक्तं मानद मामनन्यमनसं वक्षस्थळस्थायिनीं
भक्तामप्यवध्य कर्त्तुमधुना कान्तासहस्रं तव ।
इत्युक्त्वा फणभृत्फणामणिगतां स्वामेव मत्वा तनुं
निद्राच्छेदकरं हरेरवतु वो ळक्ष्म्या विळक्षस्मितम् ॥ ९७ ॥

पीनश्रोणि गभीरनाभिनिभृतं भूभृद्भृशोचस्तनं पायाद्वः परिरब्धमिब्धदुहितुः कान्तेन कान्तं वपुः । स्वावासानुप्रधातिनर्र्रतभनास्तत्कालमीलदृशे यस्मै सोऽच्युतनाभिपद्मवसातिर्वधाः श्रियं ध्यायति ॥ ९८॥

केषामप्येते ।

९ मान. ख. २ जनाः क. ख. ३ धनपालस्येति ग. घ. पुस्तकयोः पाटः ४ अयं श्लोकः सूक्तिमुक्तावळी-सङ्ग्रहे, ग. पुस्तके दश्यते, तदस्य सूक्तिमुक्तावल्यां पाठो न्याय्यः ।

रुक्मिणी

क्लाध्याशेषतनुं सुदर्शनकरः सर्वाङ्गन्छीलाजित— त्रेलोक्यां चरणारविन्दचिलतेनाक्रान्तलोको हरिः । विश्राणां सुखमिन्दुसुन्दररुचं चन्द्रार्द्धतुल्यालिकः स्थाने यां स्वतनोरपश्यद्धिकां सा रुक्मिणी वोऽवतात् ॥ ९९ ॥ आनन्दवर्धनस्य ।

राधा

राधा पुनातु जगदच्युतदत्तदृष्टि⁹
मेन्योनिकां विद्धती द्धिरिक्तपात्रे ।

तस्याः स्तनस्तवकचृजुकँछोछदृष्टिदेवोऽपि दोइनधिया दूषमं निरुन्धन् ।। १०० ।।

लीलाँशुकस्य ।

देवकी

अन्यात्स्वर्लोकचूडामणिपटलशिखाश्रेणिशोणीकृताङ्किः क्षोणीभारं विनेतुं जठरजुषि जगद्धान्धवे देवकी वः । राज्ञामुद्दामदोष्णां रणशिरसि रणत्कीकसच्छेदभीमाः शस्त्राणां खण्णकाराः प्रतिहतिगुरवो यच्छुतेदोहदोऽभूत ॥ १०१॥ कयोरप्येतौ ।

হাস্ত্র:

मृहीतखण्डः शशिशेखरेण प्राप्तः शशीवोदरपूरणाय । भुजेन(पुञ्जेन ?)लक्ष्मीम्रखचन्द्रभासां स पातु वः श्रीपतिपाञ्चजन्यः॥ १०२ ॥

हरिहरी

स्फटिकमरकतश्रीहारिणोः प्रीतियोगात् तदवतु वपुरेकं कामकंसद्विषोर्वः । भवति गिरिसुतायाः सार्द्धमन्धेर्दुहित्रा । सहज्ञमहसि कण्डे यत्र सीमाविवादः ॥ १०३ ॥

कॅविरत्नस्य ।

९ चित्ताः क. २ मन्धानमाकलयतेः क. ख. ३ चञ्चललोचमालिः ग. ४ धवलं ग. ५ लीलाञ्चकस्येतिः क, पुस्तकीयपाठः ६ ताङ्द्रीः ख. ७ कविरत्मस्येति ग. पुस्तकेः

येन ध्वस्तमनोभवेन बिलिजित्कायः पुरास्त्रीकृतो यश्रोद्धृत्तभुजङ्गहारवलयो गङ्गां च योऽधारयत् । यस्याहुः शशिमच्छिरो हर इति स्तुत्यं च नामामराः पायात्स स्वयमन्थकक्षयकरस्त्वां सर्वदो माधवः ॥ १०४॥ वैन्द्रकस्य ।

ब्रह्माशिषः

जातस्तेऽधरखण्डनात् परिभवः कापालिकाद्म्व यत् तद्वसादिषु कथ्यतामिति वचो बाल्याच्छिशौ जल्पति । गौरीं पाणियुगेन षण्मुखवचो रोद्धं निरीक्ष्याक्षमां वैलक्ष्याचतुराननस्य वदनावृत्तिश्चिरं पातु वः ॥ १०५ ॥

आगस्कारिणि कैटभप्रमथने तत्ताडनार्थं रुषा नाभीपङ्करणमस्रतां गमयितुं जाते प्रयत्ने श्रियः । स्वावासोन्मथनोपपादितभयश्रान्तात्मनस्तत्क्षणा — दब्रह्मण्यपराः पुरातनमुनेर्वाग्द्यत्तयः पान्तु वः ॥ १०६ ॥

सरस्वती

वचांसि वाचस्पतिमत्सरेण साराणि लब्धुं ग्रहमण्डलीव । ग्रुक्ताक्षसूत्रत्वग्रुपैति यस्याः सा सप्रसादाऽस्तु सरस्वती वः ॥ १०७ ॥ विरुहणस्य ।

वारणः

कुम्भद्वयं तदमरिद्वरदस्य वोऽव्यादुद्धिद्यमान्ग्रुद्धेर्मथनावसाने । प्रोद्यद्वितीयकमलाकुचशिङ्किनीभिः सेर्ष्यं यदैक्षत सुरासुरसुन्दरीभिः ॥ १०८॥ भट्टेन्दुराजस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगद्त्तजल्हणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यामाशीःपद्धतिः समाप्ता ।

अथ सुभाषितप्रशंसा (३)

सुभाषितरसास्वादजातरोमाश्चकञ्चकाः । विनाऽपि कामिनीसङ्गं कवयः सुखमासते ॥ १ ॥

कस्यापि ।

क्रान्तमपोज्झति खेदं तप्तं निर्वाति बुध्यते मृदम् । स्थिरतामेति च सङ्कुल्रमुपयुक्तसुभाषितं चेतः ॥ २ ॥

कथिमह मनुष्यजन्मा सम्प्रविश्वतु सद्सि विबुधगणनायाम् । येन न सुभाषितामृतमाह्लादि निपीतमातृप्तेः ॥ ३ ॥

तुष्टिर्न राज्ञो धनसश्चयेन तृप्तिर्न [मी]नस्य महाजलेन । तृप्तिर्न सुरेश्च सुभाषितेन तृप्तिर्न दृष्टचोः प्रियदर्शनेन ॥ ४ ॥

पुंसां तदेव भूषणग्रुपकारकमवसरे धनं ग्रुख्यम् । मुक्तं दधति सुवर्णं कल्याणमनर्घमिह धन्याः ॥ ५ ॥

तृपसभसरसी परितः पूर्णाऽपि जडैर्न कान्तिमुद्रहति । मुखकमलानि न यैस्यां सुक्तालिक्वणितमधुराणि ॥ ६ ॥

वछभदेवस्यैते ।

किं हारै: किम्रु कङ्काणै: किमैसमै: कर्णावतंसैरलं केयूरैर्मणिकुण्डलैरलमलं साडम्बरैरम्बरै: । पुंसामेकमखण्डितं पुनरिदं मन्यामहे मण्डनं यक्निष्पीडितपार्वणामृतकरस्यन्दोपमाः सुक्तयः ।। ७ ॥

कस्यापि ।

इति भगदत्तजस्हणरचितायां सूक्तिसुक्तावल्यां सुभाषितप्रशंसापद्धतिः।

९ ख, पुस्तके अयं खोको नास्ति । कृष्टिः, क २, यस्याः ख. ३ किमु सुमैः क.

कविकाञ्यप्रशंसा (४)

[तत्र-सामान्यकविकाव्यप्रशंसा]

कं पृच्छामः सुराः स्वर्गे निवसं।मो वयं सुवि किं वा काव्यरसः स्वादुः किं वा स्वादीयसी सुधा ॥ १ ॥

कस्यापि ।

तेभ्यो नमः कविभ्यो येषां विमल्लानि पद्यानि । श्रुतिमिथरोहन्ति सतां कण्डेऽपि गुणैः पदं दधित ॥ २ ॥

वल्लभदेवस्य ।

कवीनां मानसं नौमि तरन्ति प्रतिभाम्भासि । यत्र हंसवयांसीव भ्रवनानि चतुर्दश ॥ ३ ॥

राजशेखरस्य ।

छङ्कापतेः सङ्कृत्वितं यशो यद्यत्कीर्तिपात्रं रघुराजपुत्रः । स सर्वे एवादिकवेः प्रभावो न कोपनीयाः कवयः क्षितीन्द्रैः ॥ ४ ॥

महीपतेः सन्ति न यस्य पार्श्वे कर्वाश्वरास्तस्य कुतो यज्ञांसि । भूषाः कियन्तो न बभूबुरुर्व्यो नामापि जानाति न कोऽपि येषाम् ॥ ५ ॥

निल्हणस्यैतौ ।

श्रमं चण्डाभ्यासे द्धति कवयः केवलमभी नरेन्द्राणां हत्तैः शुचिभिरुपयोगः स तु गिराम् । असौ वोढुं कण्टः परमधिकृतः पक्ष्मल्रहशा-मल्रङ्कारो हारः कुचकल्रश्योरेव भवति ॥ ६ ॥

श्रीमुरारेः ।

श्रुतसम्पदः कवीनाम्रुक्तिभिरेव प्रकाशतां यान्ति । सिन्धोरपारजळभरमुद्गारा एव कथयन्ति ॥ ७ ॥ वक्तार एव कवयः स्रक्तानि महार्घतां नयन्त्यन्ये । प्रभवः पयोधिकपचितिरीश्वरभवनेषु रत्नानाम् ॥ ८ ॥ अनवहितः किमशक्तो विबुधैरभ्यर्थितः किमितरैसिकः । सर्वकषोऽपि कालस्तिरयति मुक्तानि न कवीनाम् ॥ ९ ॥ वल्लभदेवस्यैते ।

संस्पर्धिनः पीनपयोधराणां जयन्ति ते सत्कवयः सुदृत्ताः । अन्तर्भुखत्वेन समुद्धसन्तो इरन्ति ये सर्वजनस्य चेतः ॥ १०॥ असौ रसौचित्यगुणोज्ज्वलोऽपि गुम्फो न काव्यव्यपदेशयोग्यः । धत्ते खलस्यापि न दुर्विपह्यद्वेषग्रहोत्सारणमन्त्रतां यः ॥ ११॥ विल्हणस्य ।

कर्त्तव्या चार्थसारेऽपि काव्ये शब्दविचित्रता । विना घण्टाटणत्कारं गजो गच्छन्न शोभते ॥ १२ ॥

राजशेखरस्य ।

अविदितगुणाऽपि सुकवेर्भणितिः कर्णेषु वमति मधुधाराम् । अनिधगतपरिमलाऽपि हि हरति दशं मालतीमाला ॥ १३ ॥

सुबन्धोः ।

पदविड्डलता कापि स्पृहणीया भवति सत्कवीन्द्राणाम् । घनजघनस्तनमण्डलभारालसकामिनीनां च ॥ १४ ॥

मदनस्य।

परितुष्यन्ति महान्तः काव्यैः सुकुमारमधुरसुश्चिष्टैः । कपटवकोटककीकटभटनटतुल्योद्भिटेरपरे ॥ १५ ॥ काव्यं चार्विष रसिकप्रीतिकरं भवति नैकरसबद्धम् । सुरतमनाहितकल्ठहं हरिणदृशो नाभिनन्दयति ॥ १६ ॥ सुकविश्रमानभिन्ने श्रोतिर वचनानि विफल्लतां यान्ति । भर्तिर सुग्धे पौढपमदारतिवल्लसितानीव ॥ १७ ॥ दत्ता तेनै कविभ्यः पृथिवी सर्वेव कनकसंपूर्णी ।

दत्ता तन कावभ्यः पृथिवा सवव कनकसपूणा । अनवद्यस्क्तिरचनाश्रममेषां यो विजानाति ॥ १८ ॥

वह्नभदेवस्यैते।

१ थ, ग. २ श्रेषै:, ख. ३ नेन-ख,

विपुलहृदयाभियोग्ये खिद्यति काव्ये जडो न मौर्ख्ये स्वे । निन्दति कञ्चुकमेव प्रायः ग्रुष्कस्तनी नारी ॥ १९ ॥

अर्गटस्य ।

व्याकरणाद्धिगतमपि कविवदने शब्दबृन्दमन्यादक् । नटशिक्षितमपि करणं तरुणीकरणे तदन्यदिव ॥ २० ॥

मालतीमाधवस्य ।

जुगुप्सितमिदं धात्रा कृतं द्वितयमेव हि । खलोपसर्गः कान्यानां पद्मानां च हिमागमः ॥ २१ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

कान्ये भान्यं गुणैस्तत्र दुर्जना दूषयन्ति यत् । न दुर्गतग्रहे सन्धिदीयते जातु दस्युभिः ॥ २२ ॥

राजशेखरस्य ।

जडेषु जातप्रतिभाभिमानाः खलाः कवीन्द्रोक्तिषु के वराकाः । प्राप्ताग्निनिर्वापणगर्वमम्बु रैत्नाङ्करज्योतिषि किं करोति ।। २३ ॥

बिल्हणस्य ।

प्रियामुखं कोपकषायितं च जलावमृष्टश्च मणिप्रदीयः । खलाभियुक्ताऽपि कवीन्द्रवाणी सौन्दर्यमेवाधिकमुद्रहन्ति ॥ २४ ॥

सिह्मछकवे: ।

सन्त्येव स्र्किरसिका बहवो मनुष्याः स्वर्गोंकसो नवसुधारसिनर्द्वताक्च । तौ दुर्छभौ कविवचःस्खलितस्य सोढा मत्येंषु सागरगरस्य च यः सुरेषु ॥ २५ ॥

उत्प्रेक्षावछभस्य

सत्काव्यपीयूषसम्रुद्रमध्ये न बाडवाग्निर्न च कालकूटः । तस्यावगाहेन तथाऽपि चित्रं खलस्य तापः परमोऽभ्युदेति ॥ २६ ॥

वत्सराजस्य

कर्णामृतं स्त्र्किरसं विहाय दोषेषु यत्नः सुमहान् खलस्य । अवेक्षते केलिवनं प्रविष्टः ऋमेलकः कण्टिकजालमेव ॥ २७॥ कुण्टत्वमायान्ति गुणाः कवीनां साहित्यविद्याश्रमवार्जितेषु । कुर्यादनार्द्रेषु किमङ्गनानां केशेषु कृष्णागरुध्यपवासः ॥ २८॥

बिल्हणस्यैतौ ।

निरवद्यानि पद्यानि यद्यनार्यस्य का क्षतिः । भिक्षुकक्षविनिक्षिप्तः किमिक्षुनीरसो भवेत् ॥ २९ ॥

मालतीमाधवस्य ।

क्वचिद्वस्तु स्फारं कतिपयपदेरिंपतगुणं क्वचित्सिङ्क्षितेऽर्थे प्रचुरवचनैरेव रचना । यथावाच्यं शब्दाः क्वचिदिष तुल्लायामिव धृता– स्त्रिभिः कल्पेरेवं कविषु खेलु शब्दार्थनियमः ॥ ३० ॥

कस्यापि ।

येषां कोमलकाव्यकौशलकला लीलावती भारती तेषां कर्कशतकविक्रवचनोद्वारेण किं हीयते। यै: कान्ताकुचमण्डले कररुहाः सानन्दमागोपिता— स्तै: किं मत्तकरीन्द्रकुम्भशिखरे नारोपणीयाः शराः॥ ३१॥

अपि मुद्रमुपयान्तो वाग्विलासैः स्वकीयैः परभणितिषु तोषं यान्ति सन्तः कियन्तः ।

निजरसमकरन्दस्यन्दपूर्णीळवाळः कळशसळिळसेकं नेहते किं रसाळः ॥ ३२ ॥

जयदेवस्यैतौ ।

शाणोत्कीर्णमिवोज्ज्वलद्याति पदं बन्धोऽर्द्धनारीश्वर— इलाघालङ्घनजाङ्घिको दिवि लतोद्धिक्षेव चार्थोद्रमः । किश्चित्खिण्डतचन्द्रमण्डलगलत्पीयूषहृद्यो रस— स्तत्किश्चित्कविकर्ममर्भे न पुनर्वाक्डिण्डिमाडम्बरः ॥ ३३ ॥

मद्नस्य ।

यदेतद्वागर्थव्यतिकरमयं किश्चिद्मृतं
प्रमोदप्रस्यन्दैः सहृदयमनांसि स्नपयति ।
इदं काव्यं श्राव्यं स्फुरति तु यदत्राणु परमं
तदन्तर्जुद्धीनां स्फुटमथ च वाचामविषयः ॥ ३४ ॥

पद्व्यक्तिव्यक्तीकृतसहृदयानन्द्सरणौ
कवीनां काव्ये न स्फुरति बुधमात्रस्य धिषणा ।
नवत्रीडावेशव्यसनपिशुनो यः कुलवधू—
कटाक्षाणां पन्थाः स खल्ल गणिकानामविषयः ॥ ३५ ॥
हरिहरस्य ।

अनुद्धृष्टः शब्दैरथै घटनतश्च स्फुटतरः पदानामर्थात्मा सुखयति न तूत्तानित्तरसः । यथा किञ्चितिकञ्चित्पवनचल्लचीनांशुकतया कुचाभोगः स्त्रीणां सुखयति न तूद्घाटितसुरः ॥ ३६ ॥

वैर्माशोकस्य ।

या केवलं सँरसता तदपिण्डित्वं व्युत्पित्तरेव यदि नीरसता तदा स्यात् । योगस्तयोस्तु घनसारक्करङ्गनाभिमेलापवत्परिमलं कमपि प्रसूते ॥ ३७॥

विद्यापतेः ।

वनजल [घ] महीभृतिंसहमातंगपूर्वो भवति पुरुषभीमः मेक्षितो भाववर्गः । नतु भवति स एव प्रीतिहेतुः कुतोऽपि श्रुतिपथम्रुपनीतः स्नुक्तिभिः सत्कवीनाम् ॥ ३८ ॥

मूक्तिसहस्रात्।

इति सामान्यकविकान्यप्रशांसा ।

९ वेष क. ख. २ स्थ च घटनातः स्फु. ग. घ. ३ धर्मश्लो. क ख. ४ सरलता ग. ५ द. क. ख,

8-84

विशेषकविकाल्यप्रशंसा ।

यस्मादियं प्रथमतः परमामृतौचिनचोंषिणी सरसस्कितरङ्गभिङ्गः । गङ्गेव धूर्जिटिजटाश्र्वस्रतः प्रष्टत्ता वृत्तेन वाक्तमहमादिकविं प्रपद्ये ॥ ३९ ॥ वामननागस्य ।

व्यासादिभिः कविवरैरवसादितोऽपि ग्रून्यत्वमाप कल्लयाऽपि न वाक्पपश्चः । आनन्दिनिर्भरचकोरसहस्रपीतं चान्द्रं महः क्षयग्रुपैति न मात्रयाऽपि ॥ ४०॥

भट्टमोमेश्वरस्य ।

चर्चाभिश्चारणानां क्षितिरमण परां प्राप्य संमोदलीलां मा कीर्तेः सौविदल्लानवगणय कवित्रातवाणीविल्लासान् । गीतं ख्यातं न नाम्ना किमपि रघुष्तेरद्य यावत्मसादा– द्वालमीकेरेव धात्रीं धवल्लयति यशोग्रद्धया रामभद्रः ॥ ४१ ॥

तमृषिं मनुष्यलोकप्रवेशविश्रामशाखिनं वाचाम् । सुरलोकादवतारपान्तरखेदच्छिदं वन्दे ॥ ४२ ॥

एतौ(श्री)मुरारेः।

भास्वद्वंशवतंसकीर्तिरमणीरङ्गन्यसङ्गन्यन-द्वादित्रप्रथमध्वनिर्विजयते वल्मीकजन्मा कविः । पीत्वा यद्वदनेन्दुमण्डलगलस्काव्यामृताब्धेः किम-प्याकल्पं कविनूतनाम्बुद्मयी कादम्विनी वर्षति ॥ ४३ ॥ जयदेवस्य ।

यदाननेन्दोरमृतप्रवाहिनी विनिस्सृता पश्चमवेदचिन्द्रका । तमश्च तापं च निहन्ति देहिनां ननु श्रुतीनां व्यसिता से नैकशः ॥ ४४ ॥ सृक्तिसहस्रात् ।

स्वस्ति पाणिनचे तस्मै यस्य रुद्रमसादतः । आदौ व्याकरणं काव्यमनु जाम्बवतीजयः ॥ ४५ ॥

यथार्थता कथं नाम न स्याद्वरुकचेरिह। व्यथत्त कण्ठाभरणं यः सदारोहणितयः ॥ ४६ ॥ राजशेखरस्यैतौ । स्त्रधारकतारम्भैनीटकैर्बहुभूमिकैः। सपताकैर्यशो लेभे भासो देवक्रलैरिव ॥ ४७ ॥ वाणभट्टस्य । भासनाटकचकेऽपि च्छेकैः क्षिप्ते परीक्षितुम्। स्वप्रवासवदत्तस्य दाहकोऽभून पावकः ॥ ४८ ॥ तौ शूद्रिककथाकारौ रम्यौ रामिलसोमिलौ। काव्यं ययोर्द्वयोरासीदर्धनारीश्वरोपमम् ॥ ४९ ॥ राजदोखरस्यैतौ । सम्यक् बाणद्वितीयेन नमदाकारधारिणा । धनुषेव गुणाढ्येन निक्शेषो रञ्जितो जनः ॥ ५० ॥ त्रिविक्रमभट्टस्य । मन्ये बृहत्कथाम्भोधेर्बिन्दुमादाय निर्मिता । तेनेतरकथाकन्था न विभान्ति तदग्रतः ॥ ५१ ॥ धनपालस्य । हुता शिखानि गौणाट्या स्तोकशेषाऽपि सा कथा। सुरलीढेन्दुलेखेव लोके पुज्यतमाऽभवतु ॥ ५२ ॥ जगत्यां ग्रथिता गाथाः शातवाहनभूभुजा । व्यधुर्द्धतेस्तु विस्तारमहो चित्रपरम्परा ॥ ५३ ॥ राजशेखरस्यैतौ । कवीनामगलद्दर्पो नृनं वासवदत्तया

शक्त्येव पाण्डुपुत्राणां गतया कणेगोचरम् ॥ ५४ ॥

बाणस्य ।

श्रत्वारि तृप्तिमहतां विषयैर्छभन्ते । श्रोत्राय पक्सुकृतस्य जनस्य पुण्याः श्रीकालिदासगिर एव दिश्चन्ति तृप्तिम् ॥ ५५ ॥

श्रोत्रेतराणि अवने करणान्यसङ्खयै-

अन्तरं कियदाच्यान्ति सन्तो रघुकिरातयोः अन्तरं तावदाच्यान्ति सन्तो रघुकिरातयोः ॥ ५६ ॥

भूरक्शास्त्रविधेर्जाता साहसाङ्कः स भूपतिः। सेव्यं सकललोकस्य विदये गन्धमादनम्॥ ५७॥

कस्यापि ।

कुत्स्नप्रबोधकृद्वाणी भा रवेरिव भारवेः । मायेनेव च मायेन कम्पः कस्य न जायते ॥ ५८ ॥

माघेन विश्वितोत्साहा न सहन्ते पदक्रमम् । स्मरन्ति भारवेरेव कवयः कपयो यथा ॥ ५९ ॥

एकोऽपि जीयते इन्त कालिदासो न केनचित्। शृङ्गारे ललितोहारे कालिदासत्रयी किम्रु ॥ ६०॥

राजशेखरस्यैते ।

वक्रोक्तचा भर्तृमेण्ठस्य वहन्त्या सृणिरूपताम् । आविद्धा इव धून्वन्ति मूर्थानं कविकुञ्जराः ॥ ६१॥

धनपालस्य ।

कीर्तिः प्रवरसेनस्य प्रयाता कुम्रुदोज्ज्वला । सागरस्य परं पारं कपिसेनेव सेतुना ॥ ६२ ॥

बाणस्य ।

दृष्ट्वा वाक्पतिराजस्य शक्ति गौडवधोद्धराम् । बुद्धिः श्वौसोपरुद्धेव वाचं न प्रतिपद्यते ॥ ६३ ॥

धनपालस्य ।

अवन्तिः काव्यमानर्च भैर्चामौंखरिशेखरः (१)। शिष्यो बाणश्च संक्रान्तैकान्तवेद्यवचाः कविः ॥ ६४ ॥

सहर्षचरिता शश्वद्धर्तैकादम्बरीस्यदा । बाणस्य वाण्यनार्येव स्वच्छन्दा चरति क्षितौ ॥ ६५ ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

१. सा श्वास. ख. २. चर्चो. ख. ३. न्तः ख. ४ द्वत. क. ख. ५ मुदा. क. ख.

केवलोऽपि स्फुरन् बाणः करोति विमदान् कवीन् । किं पुनः क्रुप्तसन्धानः पुलिन्दकृतसन्निधिः ॥ ६६ ॥

धनपालस्य ।

बाणेन हृदि लग्नेन यन्मन्दोऽपि पदक्रमः । प्रायः कविकुरङ्गाणां चापलं तत्र कारणम् ॥ ६७ ॥

दंपें कविभ्रजङ्गानां गता श्रवणगोचरम् । विषाविद्येव मायूरी मायूरी वाङ्निकृन्तति ॥ ६८ ॥

सरस्वतीपवित्राणां जातिस्तन्त्रं न देहिनाम् । व्यासस्पर्धो कुलालोऽभूत् यद्धोणो भारते कविः ॥ ६९ ॥

अहो प्रभावो वाग्देन्या यचण्डौळदिवाकरः। श्रीहर्षस्याभवत् सभ्यः समो बाणमयूरयोः॥ ७०॥

कर्तुं त्रिलोचनादन्यो न पार्थविजयं क्षमः। तद्र्थः शक्यते द्रष्टुं लोचनद्वयिभिः कथम्॥ ७१॥

अथो गैणपतिं वन्दे महामोदविधायिनम् विद्याधरगणैर्यस्य पृज्यते कष्टगर्जितम् ॥ ७२ ॥

प्रद्युम्नान्नापरस्येह नाटके पटवो गिरः । प्रद्युम्नान्नापरस्येह पौष्पा अपि शराः खैराः ॥ ७३ ॥

त्रयोऽग्नयस्त्रयो देवास्त्रयो वेदास्त्रयो गुणाः । त्रयो दण्डिमबन्धास्च त्रिषु लोकेषु विश्रुताः ॥ ७४ ॥

राजशेखरस्यैते।

जाते जगित वाल्मीकौ शब्दः कविरिति स्थितः। व्यासे जाते कवी चेति कवयश्रेति दण्डिनि ॥ ७५ ॥

कालिदासस्य ।

जानकीहरणं कर्तुं रघुवंशे स्थिते सति । कविः कुमारदासश्च रावणक्च यदि क्षमः ॥ ७६ ॥

१. यन्मातङ्गेति शार्ङ्गधरपद्धतौ पाठः, २. नर. क ख । ३. खगाः क. ख. ।

मा स्म सन्ति हि चत्वारः प्रायो रत्नाकरा इमे। इतीव से कृतो धात्रा कवी रत्नाकरोऽपरः ॥ ७७ ॥ ध्वनिनाऽतिगभीरेण काव्यतत्त्विनविश्विना । आनन्दवर्धनः कस्य नासीदानन्दवर्धनः ॥ ७८ ॥ राजशेखरस्यैते ।

रत्नावलीपूर्वकमन्यदास्तामासीमभोगस्य वचोमयस्य । पयोधरस्येव हिमाद्रिजायाः परं विभूषा भवभूतिरेव ॥ ७९ ॥

वाक्यं च द्विपदीश्वतान्यथ महाकाव्यानि सप्त क्रमात् व्यक्षप्रत्यहनिर्मितस्तुतिकथालक्षाणि चैकादश । सूत्वा नाटकनाटिकाप्रकरणप्रायान्त्रवन्धान्बहून् विश्राम्यत्यधुनाऽपि नातिश्वियता वाणी शिवस्वामिनः । ८० ॥ कयोरप्येतौ ।

काल्रञ्जरपित्रश्रके भीमटः पश्चनाटकीम् ।
प्राप प्रबन्धराजत्वं तेषु स्वप्नदशाननम् ॥ ८१ ॥
मायुराजसमो जज्ञे नान्यः कल्रेज्ञिरः कविः
जदन्वतः सम्रुत्तस्युः कित वा तुहिनांशवः ॥ ८२ ॥
अकाल्रजलदेन्दोः सा हृद्या वदनचित्रका ।
नित्यं किवचकोरेर्या पीयते न च हीयते ॥ ८३ ॥
अकाल्रजलदक्षोकेश्रित्रमात्मकृतैरिव ।
जातः कादंबरीरामो नाटके प्रवरः किवः ॥ ८४ ॥
अनुप्रासिनि सन्दर्भे गोनन्दनसमः कृतः ।
यथार्थनामतैवास्य यद्वा वदित चारुताम् ॥ ८५ ॥
दूरादिष सतां चित्ते लिखित्वाऽऽश्चर्यमञ्जरीम् ॥ ८६ ॥
कुल्रशेखरवँमांऽऽद्व्यां चकाराश्चर्यमञ्जरीम् ॥ ८६ ॥

यया जातं फलं तस्य सतां चक्रे धनं जयः ॥ ८७ ॥

द्विःसन्धाने निप्रणतां स तां चक्रे धनश्चयः

१, सत्कृती, क. ख. । २. कण्डलुरिः क. ३ जलदे क. ख. ४. वंश्याभ्यां क.

नदीनां मेखलसुता तृपाणां रणविग्रहः । कवीनां च सुरानन्दृश्चेदिमण्डलमण्डनम् ॥ ८८ ॥

यायावरकुलश्रेणेर्मुक्तायष्टेश्च मण्डनम् । सुवर्णबन्धरुचिरस्तरलस्तरलो यथा ॥ ८९ ॥

स्थिता माध्वीकपाकत्वान्निसर्गमधुराऽपि हि । किमपि स्वद्ते वाणी केषाञ्चिद्यदि शौङ्करी ॥ ९० ॥

शब्दार्थयोः समो गुंफः पाश्चाली रीतिरुच्यते । शीलामहारिकावाचि बाणोक्तिषु च सा यदि ॥ ९१ ॥

के^र वैकटनितंबेन गिरां गुंफेन रञ्जिताः । निन्दन्ति निजकान्तानां न मौग्ध्यमधुरं वचः ॥ ९२ ।

सरस्वतीव कर्नाटी विजयाङ्का जयत्यसौ । या वैदर्भगिरां वासः कालिदासादनन्तरम् ॥ ९३ ॥

स्क्तीनां स्मॅरकेलीनां कलानां च विकासभूः। प्रभुर्देवी कविर्लाटीगताऽपि हृदि तिष्ठति ॥ ९४ ॥

पार्थस्य मनसि स्थानं छेभे छघु सुभद्रया कवीनां च वचोद्यत्तिचातुर्येण सुभद्रया ॥ ९५ ॥

राजशेखरस्यैते ।

नीलोत्पलदलक्यामां बिज्जाकां तामजानता। वृथैव दण्डिनाऽप्युक्तं सर्वश्चका सरस्वती ॥ ९६॥

कविरमरः कविरचलः कविरभिनन्दश्च कालिदासश्च । अन्ये कवयः कपयश्चापलमात्रं पदं दघति ॥ ९७॥

यद्योगः परिवग्रहे निज इवें स्वेच्छाप्रवेशावधि— र्यद्वयानं व्यपनिद्रचिन्मयरसज्योतिःप्रबोधावधि । यद्वाग्वन्धघनोदयो रसनदीकछोछछीछावधि— स्तस्यास्मिन्यदि देवबोधियमिनः को वा गुणस्यावधिः ॥ ९८ ॥

१. शाङ्काले:, ख. २ किं. क. ३. नितम्बिनीव. क. ४ सुर. क. ५ वपु. क.

पातुं श्रोत्ररसायनं रचियतुं वाचस्सतां सम्मता
व्युत्पिच्चं परमामवाप्तुमविधं छब्धुं रसस्रोतिस ।
भोक्तुं स्वादु फल्णं च जीविततरोर्यद्यस्ति ते कौतुकं
तत् भ्रातः शृणु राजशेखरकवेस्स्क्तीस्सुधास्यन्दिनीः ॥ ९९ ॥
श्रीशंकरवर्मणः ।

भवभूतिमनादृत्य निर्वाणमितना मया । मुरारेः पदचिन्तायामिदमाधीयते मनः ॥ १०० ॥ कस्यचित् ।

अमरुककवित्वडमरुकनादेन विजुह्नुता न सश्चरति । शृंगारभणितिरन्या धन्यानां श्रवणविवरेषु ॥ १०१ ॥ अर्जुनदेवस्य ।

वपुर्यामावासः कुचपरिष्ठतश्चेदिन्नपतिः (?)
परिभ्रान्ता रत्नाकरपरिधिरेषा वसुमती ।
न सुक्त्वा रामाणां पदमिह शिरोऽन्यस्य निमतं
कवीन्द्रै राजेन्द्रैर्लिलितमियती बिल्हणकथा ।) १०२ ॥

वासन्धुभ्रमृतुर्वसन्तसमयः पुष्पं शरन्मछिका धानुष्कः कुसुमायुधः परिमलः कास्तूरिकोऽस्त्रं धनुः। वाचस्तर्करसोज्ज्वलाः प्रियतमा स्यामा वपुर्नृतनं मार्गस्सौगत एव पश्चमलया गीतिः कविर्विल्हणः॥ १०३॥

साहित्ये सुकुमारवस्तुनि दढन्यायग्रहग्रन्थिले तर्के वा मिय सिन्नधाति समं लीलायते भारती । शय्या वाऽस्तु मृदूत्तरच्छद्वती दर्भाङ्करैरास्तृता भूमिर्वा हृद्यंगमो यदि पतिस्तुल्या रतिस्सुभुवः ॥ १०४ ॥ सोमकवेः ।

किं वीणाक्कणितेन किं मधुकरीझंकारितेनापि किं कंदपीयुधित्रोजितेन तरुणीहुङ्कारितेनापि किम् । श्रीमिच्चतपसत्कवेर्यदि वचो हेरम्बकुंभस्थली— ग्रुकाम्भस्सुभगं सुधासहचरं कर्णोदरं गाहते ॥ १०५ ॥ विन्दुद्धंद्वरंगिताग्रसराणिः कर्ता शिरोबिन्दुकं
कर्मेति क्रमिशिक्षतान्वयकथा ये केऽपि तेभ्यो नमः।
ये तु ग्रन्थसहस्रशाणकषणत्रुटचत्कलंकीर्गराग्रुलेखेः कवर्यन्ति रेल्हणकविस्तेष्वेव सन्नश्चते ॥ १०६ ॥
प्रकृत्यैवातिवक्रेण गुणदैर्घ्यं वितन्वता ।
मैया शरासनेनेव बाणो दूरं निरस्यते ॥ १०७ ॥
केचिद्धर्वगलग्रहेण विषमद्वेषच्वरेणापरे
केचिन्मौर्छ्यमलेन सन्ततममी मीलिन्ति श्वान्तोत्तराः।
तद्भो मन्दिरभित्तयो भवत नस्सूवतेषु सभ्याः पुन—
स्तत्पाठे वरमस्ति वो घग्रुघग्रुपायं किमप्युत्तरम् ॥ १०८ ॥
लोष्टर्सवज्ञस्यैतौ ।

नव्या न व्याकरणसरिणर्यस्य माधुर्यधुर्यं नो सौन्दर्यं नेवनवरसस्रोतसो न प्रवाहः । याद्दक्पीत्या कथयाति गिरां देवता देव तादक् काव्यं आव्यं कवयति भिषक् भानुनामा स एषः ॥ १०९ ॥

इत्थं कविकुटुम्बस्य वचांसि विचिनोति यः। अनिद्धवचनस्यापि तस्य वश्या सरस्वती ॥ ११०॥

भासो रांमिलसोमिलौ वररुचिः श्रीसाहसांकः कवि— मेंण्ठो भारविकालिदासतरलाः स्कन्दः सुबन्धुश्र यः ।

दण्डी बाणदिवाकरौ गणपितः कान्तश्च रत्नाकरः सिद्धा यस्य सरस्वती यदि भवेत्के तस्य सर्वेऽपि ते ॥ १११ ॥

यस्याङ्चीरिह्चकुरनिकरः कर्णपूरो मयुरो

हासो भासः कविकुलगुरुः कालिदासो विलासः ।

हर्षो हर्षो हृदयवसितः पश्चवाणस्तु वाणः

केषां नेषा कविषु कविताकामिनी कौतुकाय ॥ ११२ ॥

जयदेवस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां विशेषकविप्रशंसा ॥

१. करुयन्ति, ख २. बिल्हण, ख, ३ माया, ख, ४. नै, क, ख, च, ५ न च नव, क, ६ वामिलसोमिलो, ख, च, ७ स्कम्बः इति शार्क्वचरीयपाठः ।

कुकविनिन्दा (५)

द्राघीयसा धाष्टर्चगुणेन युक्ताः कैरप्यपूर्वैः परकाव्यखण्डैः । आडम्बरं ये वचसां वहन्ति ते केऽपि कन्थाकवयो जयन्ति ॥ १ ॥ क्षेमेन्द्रस्य ।

धिक्त्वां रे कलिकाल याहि विलयं केयं विपर्यस्तता हा कष्टं श्रुतिशालिनां व्यवहृतिम्र्लेच्छोचिता दृश्यते । एँ[कै:] वाड्ययदेवता भगवती विक्रेतुमानीयते निश्शङ्करेपरे: परीक्षणविधौ सर्वाङ्गग्रुद्धाट्यते ॥ २ ॥ रहहणस्य ।

शिशिरयति वस्त्रवसती किश्वत्सुकुमारपदसुधास्यन्दैः । तक्ष्णोतीव तथाऽन्योऽभीक्ष्णं तीक्ष्णाक्षरक्षारैः ॥ ३ ॥

वल्लभदेवस्य ।

कान्यं करोषि किम्रु ते सुहृदो न सन्ति ये त्वामुदीर्णपवनं विनिवारयन्ति । गन्यं घृतं पिव निवातगृहं प्रविश्य वाताधिका हि पुरुषाः कवयो भवन्ति ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

गाहन्ते कविचक्रवर्तिपदवीमेके बुधाः पंचषैः इलोकैरेव महाश्रमेण घटितैर्यत्तल्लघीयः पदम् । ताहम्वा मनसोऽवरोधकलया ध्यायन्ति चेदीक्वरं तत्तेषां कर एव किं न विलसन्त्यष्टौ महासिद्धयः ॥ ५ ॥

हरिहरस्य।

व्यासादीन्कविषुङ्गवाननुचिताक्षेपं सलीलं इसन् उच्चैर्नेट्प निमील्य लोचनयुगं स्लोकान् सगर्वे पठ । काव्यं स्वीकुरु यत्परैर्विरचितं स्पर्धस्व सार्धे बुधैः यद्यभ्यर्थयसे श्रुतेन रहितः पाण्डित्यमाप्तुं बळात् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

श्रीवास्तम्भभृतः परोन्नतिकथामात्रे शिरश्क्य्लिनः सोद्देगभ्रमणैपलापविषुलक्षोभाभिभूताकृतेः । अन्तर्द्देषविषप्रवेशविषमक्रोधोष्णनिःश्वासिनः कष्टा नैनमपण्डितस्य विकृतिभीमज्वरारम्भभूः ॥ ७ ॥

ये संसत्सु विवादिनः परयशस्थल्येन शूलाकुलाः कुर्वन्ति स्वगुणस्तवेन गुणिनां यत्नात् गुणाच्छादनम् । तेषां रोषकषायितोदरदृशां कोपोष्णिनिःश्वासिनां दीप्ता रत्नशिखेव कृष्णफणिनां विद्या जनोद्वेजिनी ॥ ८ ॥ क्षेमेन्द्रस्येती ।

स्वाधीनो रसनाश्चलः परिचिताः शब्दाः कियन्तः कचित् क्षोणीन्द्रो न नियामकः परिषदः शान्ताः स्वतन्त्रं जगत् । तद्यूयं कवयो वयं वयमिति प्रस्तावनाह (हु?) ह्नृति — स्वच्छन्दं प्रतिसञ्च गर्जत वयं मौनव्रतालम्बिनः ॥ ९ ॥ उमापतिधरस्य ।

उक्तं च वक्ष्यमाणं च भन्सेनं तिर्यगीक्षणम् । कचिद्यथार्थकथनं व्याख्यातन्त्रस्य षड्घाः ॥ १० ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्त।वल्यां कुकविनिन्दा।

१. भ्रमिणः ख. च. २. मान. ख. च. ३ तिः ख. च.

सुजनपद्धतिः (६)

<u>---€</u>%%

चन्दनं चंद्रिकाचक्रं विपश्ची चंपकस्रजः । पश्चमः पश्चमश्चेति पश्चभ्योऽजनि सज्जनः ॥ १ ॥

नुनं दुग्धाव्यिमध्योत्थाविमौ सज्जनदुर्जनौ । किन्त्विन्दोस्सोद्रः पूर्वः कालकृटस्य चेतरः ॥ २ ॥

राजशेखरस्येतौ ।

गोत्रस्थितिं न मुखन्ति सदा सन्नतिमाश्रिताः । उदन्वन्तश्र सन्तश्र महासत्वतयाऽनया ॥ ३ ॥

अञ्जलिस्थानि पुष्पाणि वासयन्ति करद्वयम् । प्रायस्सुमनसां दृत्तिर्वामदक्षिणयोस्समा ॥ ४ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्थित्यतिक्रान्तिभीरूणि स्वच्छान्याकुलितौन्यपि । तोयानि तोयराशीनां मनांसि च मनस्विनाम् ॥ ५ ॥

भारवेः ।

जडात्माऽपि भवत्युचैराश्रयन्महतां पदम् । गंगौघः शंसुमूर्घानमाप विष्णुपदाश्रयात् ॥ ६ ॥

प्रह्लाद्नस्य ।

न मुखेनोद्गिरत्यूर्ध्वं हृदयान्न नयत्यधः । जरयत्यन्तरे साधुर्दोषं विषमिवेश्वरः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

महात्मानोऽनुगृह्णन्ति भजमानान् रिपूनिप । सपत्नीः प्रापयन्त्यिव्धि सिन्धवो नगनिम्नगाः ॥ ८ ॥

माघस्य ।

अपकुर्वत्रिपि पायः प्रामोति महतः फलम् । और्व दहन्तमेवाग्निं सन्तर्पयति सागरः ॥ ९ ॥ सूचीदण्ड इवासौ कुपितस्सुजनो मुखे परं तीक्ष्णः छिद्रपिधानैकपरः प्रगुणः पश्चात्परं भवति ॥ १० ॥

अनुकुरैतः खलसुजनावग्रिमपाश्चात्यभागयोसस्च्याः । ऐकः कुरुते छिद्रं गुणवानन्यश्च पिदघाति ॥ ११ ॥

गोभटस्यैतौ ।

सुजनो न याति ³विकृतिं परहितनिरतो विनाशकालेऽपि । छेदेऽपि चन्दनतरुः सुरभयति मुखं कुठारस्य ॥ १२ ॥

अण्विप गुणाय महतां महद्पि दोषाय दोषिणां सुक्रुतम् । तृणमिप दुग्धाय गवां दुग्धमिप विषाय सर्पाणाम् ॥ १३ ॥ रविगुप्तस्यैतौ ।

सैव परं न विनश्यति ततुरिष या श्रीनिवेशिता सत्सु । अवाशिष्यते हिमांशोः सैव कळा शिरिस या शंभोः ॥ १४ ॥

निवसन्निप समिपतरैरभिजाति देशक्षेते न दुवेचनम् । ध्वांक्षविरावी न पिकः स्थितवानिप बलिस्जां भवने ॥ १५॥

जगदुपकृतिषु सतां रतिरितरजनो विभवमात्रसन्तुष्टः। भ्रमति भ्रवनानि भारवान् धनपतिरिधवसति कैलासम्।। १६।।

तरुमूलान्यनु निहितं जलमाविर्भवति पल्लवाग्रेषु । निभूतं यदुपक्रियते तद्पि महान्तो वहन्त्युचैः ॥ १७॥

. वछभदेवस्यैते ।

यदमी दशन्ति दशना रसना तत्स्वादुफल्लमवामोति । प्रकृतिरियं धवेलानां क्विश्यन्ति यदन्यकार्येषु ॥ १८॥

नैमेयस्य ।

यद्वश्चनाहितमतिर्बेहु चाडुगर्भ कार्योन्ध्रुखः खलजनः कृतकं ब्रवीति । तत्साधवो न न विदन्ति विदन्ति किं तु कर्त्तु वृथाप्रणयमस्य न पारयन्ति ॥ १९ ॥

आरोग्यस्य ।

१.हरतः घ. २. विद्धाति रन्ध्रमेको. क.पाठभेदः ३. वैरं क. पाठभेदः ४. क्षितो. क. ५ विमलानी क.

दानोन्नता श्रीः श्रुतमत्रमादं शक्तिर्दयार्द्रो विनयी प्रभावः। निर्व्याजवैदम्ध्यनिधिस्सतां धीः परोपकाराभरणस्वभावा ॥ २०॥ क्षेमेन्द्रस्य।

ते साघवो भुवनमण्डलमोलिभूता ये साधुतामनुपकारिषु दर्शयन्ति । आत्मप्रयोजनवशीकृतिसम्बद्धः पूर्वोपकारिषु सलोऽपि हि^र सानुकंपः ॥ २१॥

रत्नाकरस्य।

हृष्यंति चारुचिरतैस्सुजनस्य सन्तः श्रुद्रत्वमाञ्ज पिशुनादपि सन्त्यजन्ति । रत्नं न केवछपछङ्करणाय छोके क्रुरग्रहादिशमकं च भवेत्प्रभावैः ॥ २२ ॥

त्रिलोचनस्य ।

विषिद धेर्यमथाभ्युदये क्षमा सदिस वाक्षडता युधि विक्रमः । यक्षसि चाभिरतिर्व्यसनं श्रुतौ प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ॥ २३ ॥

भर्तमेण्ठस्य ।

न च भवति वियोगः स्नेहविच्छेदहेतु-र्जगति गुणनिधीनां सज्जनानां कदाचित् । घनपटलिकद्धो दूरसंस्थोऽपि चन्द्रः किम्र कुम्रदवनानां पेमभङ्गं करोति ॥ २४ ॥

कथमिप हि भवन्ति क्षेत्रसद्धीजयोगा— ज्जगदुपकृतिहेतोनोत्मदृत्त्ये फल्लन्ति ।

द्धति फल्लसमृद्ध्या दूरमानम्रभावं नतु जगति सुशुकाः साधवःशालयश्च ॥ २५ ॥

मङ्गळार्जुनस्य ।

व्यपगतजिहमानः क्षिप्तदोषाभिषङ्गाः परिगलितकलंका वक्रभावा न जातु । समुद्यमपि मित्रेणैव सार्धे दधाना— स्तुहिनिकरणविम्वादन्य एते महान्तः ॥ २६ ॥

अन्तः कोपकषायितेऽपि हृदये साधोरसचेष्टितै— र्भद्राण्येव बहिः क्रियासु वचनान्याविर्भवन्त्यर्थतः । मध्येऽत्यन्तकरालवाडविश्वाशोषेऽपि वारानिधेः कल्लोलाः प्रकटीभवन्ति सततं मुक्ताफलोद्गारिणः ॥ २७॥

कयोरप्येतौ ।

अभेदेनोपास्ते कुमुदग्जदरे वा स्थितवतो विपक्षादम्भोजादुपगतवतो वा मधुलिहः। अपर्याप्तः कोऽपि स्वपरपरिचर्यापरिचय— मबन्धस्साधूनामयमनभिसन्धानरसिकः॥ २८॥

श्रीमुरारेः ।

मज्जन्तोऽपि विपत्पयोधिगहने निस्सङ्ग्वीरत्रताः
कुर्वन्त्येव परोपकारकरणं सन्तो यथाशक्तितः ।
राहोरुग्रकरालवऋकुहरग्रासाभिभूतोऽप्यलं
चन्द्रः किं न जनं करोति सुखिनं ग्रस्तावशेषैः करैः ॥ २९ ॥
ये दीनेषु द्यालवः स्पृश्चिति यानल्पोऽपि न श्रीमदो
व्यग्ना ये च परोपकारकरणे हृष्यन्ति ये याचिताः ।

व्यथ्रा य च परापकारकरण हृश्यान्त य याचिताः स्वस्थास्सन्ति च यौवनोदयमहाव्याधेः प्रकोपेऽपि ये तैः स्तंभैवित सम्प्रियेः कलियाकान्ता धरा धर्माः

तैः स्तंभैरिव सुस्थिरैः कलिभरक्रान्ता धरा धार्यते ॥ ३० ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां सुजनपद्धतिः॥

मनस्विपद्धतिः (७)

ब्रह्माण्डमण्डलीमात्रं किं लीभाय मनस्विनः । शफरीस्फुरितैनोब्धेः श्लब्धता जातु जायते ॥ १ ॥ कुसुमस्तवकस्येव द्वयी दृत्तिर्मनस्विनः । मृक्षि वा सर्वलोकस्य विशीर्येत वनेऽथवा ॥ २ ॥

भर्तृहरेरेतौ ।

ब्रूत नृतनक्र्श्माण्डफलानां के भवन्त्यमी । अङ्कलीदर्शनाद्येन न जीवन्ति मनस्विनः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

अत्यन्तिवमुखे दैवे न्यर्थयत्येव पौरुषम् । मनस्विनो दरिद्रस्य वनादन्यत्कुतस्सुखम् ॥ ४ ॥ पुंसामुन्नतिचत्तानां सुखावहमिदं द्वयम् । सर्वसङ्गनिद्वत्तिर्वो विभूतिर्वो सुविस्तृता ॥ ५ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

नाल्पीयसि निबध्नन्ति पद्मुश्नतचेतसः । येषां भुवनलाभेऽपि निःसीमानो मनोरथाः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

ग्रसमानिमवौजांसि सभायां गौरवेरितम् । नाम यस्याभिनन्दन्ति द्विषोऽपि स पुमान् पुमान् ॥ ७॥

कस्यापि ।

अभिमानवतो मनस्विनः पियमुचैःपदमारुरुक्षतः । विनिपातिनवर्तनक्षमं मतमालंबनमात्मपौरुषम् ॥ ८ ॥ अभिमानधनस्य गत्वरैरसुभिः स्थास्तु यशिश्वचीषतः । अचिरांशुविलासचश्वला नतु लक्ष्मीः फलमानुषङ्गिकम् ॥ ९ ॥ भारवेरेतौ ।

किचित्कन्थाधारी किचिदिप च दिव्याम्बरधरः किचिद्रमौ शेते किचिदिप च पर्यङ्कन्शयनः । किचिच्छाकाहारः किचिदिप च मृष्टाशनरुचिः मनस्वी काल्रज्ञो गणयति न दुःखं न च सुखम् ॥ १०॥ कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां मनस्विपद्धतिः ॥

१ लाभाय, क. २. माली, क ख. ३ शाल्योदन. घ.

दुर्जनपद्धतिः (८)

-

यथा यथैव स्नेहेन भूयिष्ठग्रुपचर्यते । धत्ते तथा तथा तापमहो वैश्वानरः खलः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

अपैवादादभीतस्य समस्य गुणदोषयोः। असद्भत्तेरहो वृत्तं दुर्विभाव्यं विधेरिव ॥ २ ॥

भारवेः ।

नौश्च दुर्जनिज्ञा च प्रतिक्छिविसर्पिणी। परप्रतारणायैव निर्मिता केन दारुणा॥ ३॥

रिसुकस्य।

छिद्रबृन्दावृतेऽप्यन्तःशून्येऽपि खलचेतासि । चित्रमेकोऽपि मात्यन्तर्ने गुणावयवोऽपि हि ॥ ४ ॥

मट्टगोविन्दराजस्य ।

विभेति दुर्जनाल्लोकः सौजन्येऽपि क्षणं स्थितान् । कः सौनिकस्य प्रत्येति कीणतो दोग्धुमप्यजाम् ॥ ५ ॥

नीचस्समृत्थितोऽवश्यमनवाप्य पराश्रयम् । छिद्रं न रतिमामोति दृष्टान्तोऽत्र कटीभवः ॥ ६ ॥

स्वभावकठिनस्यास्य कृत्रिमां विश्वतो नतिम् । गुणोऽपि परहिंसाये चापस्य च खळस्य च ॥ ७ ॥

केषामप्येते ।

अपकारमसंप्राप्य तुष्येत्साधुरसाधुतः । एव छाभो भुजङ्गेन वेष्टितो यन्न दश्यते ॥ ८॥

भगवद्वचासमुनेः।

सवर्षाज्ञनिराकाज्ञः ससज्जनखला मही। गुणा दोषाश्च विद्यन्ते हन्त भो महतामपि।। ९।।

सूक्तिसहस्रात्।

१. अपराधा. खं.

वन्दितोऽप्येष दोषाय तद्वरं निन्दितः खन्नः । स्तुतोऽप्यहिर्देशत्येव न हृदं पीडिताननः ॥ १० ॥ अपूर्वः कोऽपि कोपाग्निः सज्जनस्य खल्लस्य च । एकस्य शाम्यति स्नेहाद्वर्धतेऽन्यस्य वारितः ॥ ११ ॥

गोभटस्य ।

वैरस्यैकनिधेः क्रूरसत्वस्य च जडात्मनः । पयोऽप्यपेयं भवति क्षारांभोधेः खलस्य च ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

पश्चादन्यत्पुरश्चान्यत् पुनरुक्तभयादिव ।
परापवादविद्वांसो वदन्त्यविकलाः खलाः ॥ १३ ॥
पुनरुक्तपदस्य (पण्डितस्य) ।

पीडनं बहुधान्यस्य विधातुं छब्धजन्मनाम् । खळानाम्रुचितं ग्रामात् बहिरेव निवेशनम् ॥ १४ ॥

ये वर्षयन्ति पापर्धिकौतुकं पृथिवीपतेः । विशेषः कतरस्तेषां पिश्चनानां श्चनामिव ॥ १५ ॥

श्रुतधररामस्येतौ ।

खलः सित्कियमाणोऽपि द्धाति कल्हं सताम् । दुग्वधौतोऽपि किं याति वायसः कल्हंसताम् ॥ १६ ॥

स्रोहेन भूतिदानेन कृतस्वच्छोऽपि दुर्ज्जनः । दर्पणश्रान्तिके तिष्ठन करोत्येकमपि द्विधा ॥ १७ ॥

द्र्पणस्य खळु दुर्जनस्य च ब्रूत हन्त सुजनाः किमन्तरम् । यावदेव पुरतो वसेज्जनस्तावदेव हृदयेऽस्य वर्तते ॥ १८॥

केषामध्येते ।

अन्यस्माछ्व्थोष्मा क्षुद्रः प्रायेण दुस्सहो भवति । रविरपि तपति न तादृण्यादृक्सन्तप्तसिकतौघः ॥ १९ ॥ दुर्वचनमनभिजाताः स्वजनं पत्युत्सजन्त्युपेत्यापि । अश्वतरास्तीर्थीभसि दूरादागत्य मेहन्ति ॥ २० ॥

वछभदेवस्यैतौ ।

अप्यात्मनो विनाशं गणयति न खलः परव्यसनहृष्टः । प्रायस्सहस्रनाशे समरम्रुखे तृत्यति कबन्धः ॥ २१ ॥

स्वगुणानिव परदोषान वक्तुं न सतोऽपि शक्तुवन्ति बुधाः । स्वगुणानिव परदोषानसतोऽपि खळास्तु कैथयन्ति ॥ २२ ॥

रविगुप्तस्यैतौ ।

उज्ज्वलगुणमप्युदितं क्षुद्रो द्रष्टुं न कथमपि क्षमते । हित्वा तनुमपि शलभः शुभ्रं दीपार्चिरपहराति ॥ २३ ॥

बल्लभदेवस्य ।

ऋजुरेष पक्षवानिति काण्डे प्रीतिं खले च माकार्षाः। प्रायेण त्यक्तगुणः फलेन हृद्यं विदारयति ॥ २४ ॥

एते स्त्रिग्धतमा इति मा मा क्षुद्रेषु यात विश्वासम् । सिद्धार्थीनामेषां स्त्रेहोर्डर्प्यश्रूणि पातयति ॥ २५ ॥

सुचिगोभटस्यैतौ ।

विध्वस्तपरगुणानां भवति खळानामतीव मिळनत्वम् । अन्तरितशशिरुचामपि सिळळग्रुचां मिळिनिमाऽभ्यधिकः ॥ २६ ॥

विषधरतोऽप्यतिविषमः खल इति नै मृषा वदन्ति विद्वासः । यदयं नकुलद्वेषी स कुलद्वेषी पुनः विश्वनः ॥ २७ ॥

इस्त इव भूतिमिछिनो छंघयाति यथा यथा खिछस्सुजनम् । दर्पणिमव तं कुरुते तथा तथा निर्मेछच्छायम् ॥ २८ ॥

सुबन्धोरेते ।

िशिरिस निहितोऽपि नित्यं यत्नार्दैपि सेवितो बहुम्नेहैः । तरुणीकच इव नीचः कौटिल्यं नैच विजहाति ॥ २९ ॥

विकसितवदनः पिश्चनः मोत्फुङ्घविङोचनो यदा भ्रमित । मन्ये तदाऽस्य जातस्सदद्वितकरणश्रमस्सफ्र ।। ३०॥

१. कल, क, पाठभेदः २. इस. क. ख ३ सत्यं क, पाठभेदः ४ दुप क, पाठभेदः

अहमेव गुरुः सुदारुणानामिति हाळाहळ मास्म तात हप्यः । नतु सन्ति भवादशानि भूयो भ्रवनेऽस्मिन् वचनानि दुर्जनानाम् ॥ ३१ ॥ केषामप्येते ।

समर्पितास्तेन न कस्य दोषाः इठाद्धणा वा न हताः खल्लेन । तथापि दोषेर्ने वियुज्यतेऽसौ सन्तोऽपि नैकेन गुणेन चित्रम् ॥ ३२ ॥ वर्धमानस्य ।

ते तावत्कृतिनः परार्थघटकाः स्वार्थान्परित्यज्य ये सामान्यास्तु परार्थग्रुद्यमभृतस्स्वार्थाविरोधेन ये । तेऽमी मानुषराक्षसाः परिहतं स्वार्थाय निघन्ति ये । ये तु झन्ति निर्श्यकं परिहतं ते के न जानीमहे ॥ ३३ ॥ कस्यापि ।

जाड्यं द्वीपति गण्यते धृतरुचौ दंभः शुचौ कैतवं शरे निर्घृणता ग्रुनौ विमतिता दैन्यं प्रियालापिनि । तेजस्विन्यवलिप्तता ग्रुखरता वक्तर्यशक्तिः स्थिरे तत्को नाम गुणो भवेत्स विदुषां यो दुर्जनैर्नोकितः ॥ ३४॥

इति श्रीमदारोहकमगदत्तजन्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां दुर्जनपद्धतिः ।

क्रपणपद्धतिः (९)

असंभोगेन सामान्यं क्रपणस्य धनं परैः । अस्येदमिति संबंधो हानौ दुःखेन गम्यते ॥ १ ॥

न्यासस्य ।

वीणेव श्रोत्रहीनस्य लोलाक्षीव विचक्षुषः । व्यसोः कुसुममालेव श्रीः कदर्यस्य निष्फला ॥ २ ॥ यत्करोत्यरुचि क्षेत्रं तृष्णां मोहं प्रजागरम् । न तद्धनं कदर्याणां हृदयव्याधिरेव सः ॥ ३ ॥ उक्तं परस्यामिषतामनुक्तं यात्यदृश्यताम् । हृदये शल्यतां धत्ते निधने धनिनां धनम् ॥ ४ ॥ व्यर्थं श्रुतमशीलस्य वलं कापुरुषस्य च । व्युत्थानं मन्दभाग्यस्य धनं कृपणजीविनः ॥ ५ ॥ यदर्ज्यते परक्षेत्रीरजितं यन्न भुज्यते ।

विभज्यते यदन्तेऽन्येः कस्यचिन्मास्तु तद्धनम् ॥ ६ ॥

क्षे**मेन्द्रस्यै**ते ।

गृहमध्यनिखातेन धनेन रमते यदि।
सतु तेनौनुसारेण रमते किं न मेरुणा।। ७।।
कृपणेन शवेनेव मृतेनापि न दीयते।
मांसं वर्धयता तेन काकस्योपकृतिः कृता।। ८।।
प्रायेण धनिनामेव धने तृष्णा गरीयसी।
पत्र्य कोटिद्वयोपेतं छक्षाय प्रवणं धनुः।। ९।।

केषामप्येते ।

मृत्युक्कारीरगोप्तारं घनरक्षं वसुन्धरा । दुश्चारिणीव इसति स्वपतिं पुत्रवत्सलम् ॥ १० ॥ साधुना दीनमनसा पार्थितो विभवे सति । ददाति यदि नो तस्मै पृष्टस्यास्य किम्रुत्तरम् ॥ ११ ॥

व्यासस्यैतौ ।

शरणं किं प्रपन्नानि विषवन्मारयन्ति किम् । न त्यज्यन्ते न भुज्यन्ते कृपणेन धनानि यत् ॥ १२ ॥

रिसुकस्य।

दृढतरनिबद्धमुष्टेः कोशनिषण्णस्य सहजमिकनस्य । कृपणस्य कृपाणस्य च केवलमाकारतो भेदः ॥ १३ ॥

सूचिगोभटस्य।

धनमर्थिनामभोग्यं चिरसंचयदूषितं कदर्याणाम् । स्रोतोजलमिव रुचिरं सततागमनिर्गमं महताम् ॥ १४ ॥

नै परं धनानि दारास्तनुरप्यन्योपकरणतां याति । क्रुपणस्य नन्दनरपतिरत्रार्थे स्पष्टदृष्टान्तः ॥ १५ ॥

नन्दनरेन्द्रद्रविणैर्दुष्कृतिमव किँमपि विहितमैतिघोरम् । वसुधातलोष्मपाको विरमति नाद्यापि यत्तेभ्यः ॥ १६ ॥

[चाँ] इअणकरपरंपरपरिवत्तणखेयवसणपरिसन्ता । अत्था किवणघरत्था सत्थावत्था सुवन्ति विय ॥ १७ ॥

अभ्युपयुक्तास्सद्धिर्गतागतैरहरहः प्रस्तिन्दानाः । कृपणजनसन्निकर्षे प्राप्यार्थाः प्रस्वपन्तीव ॥ १८॥

वछमदेवस्यैते।

पाप्तानिप न लभन्ते भोगान् भोक्तुं स्वकर्मभिः कृपणाः । द्राक्षाप्रपाकसमये मुखपाको भवति काकानाम् ॥ १९ ॥

रविगुप्तस्य ।

निद्राच्छेदसखेदवान्धवजनः सोद्देगवैद्योज्झितः पककाथकदर्थितः परिजनैस्तन्द्रीभयात्क्षोभितः । भग्नस्वास्थ्यमनोरथः प्रियतमावष्टब्धपादद्वयः पर्यन्ते कृपणः करोति विवशः किं श्रन्यतुल्यैर्धनैः ॥ २० ॥

क्षेमेन्द्रस्य।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजह्रणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां ऋषणपद्धतिः ।

^{9.} न परं धनानीस्यादि श्लोकत्रयं पुस्तकान्तरे नास्तीति क. पुस्तके सूच्यते । २. किमलं, स्व अ. मिप ख. ४. वा. स्व.

अन्यापदेशः ।

खेचराः ।

रविपद्धतिः (१०)

उत्पाद्य यत्स्वयमपि प्रबळानुरागभाजस्तथाऽनुसरतोऽपि दिवाकरस्य । छाया प्रसपिति सुदूरमनेन मन्ये क्लप्तं तया सदृशमेव कुलीनतायाः ॥ १ ॥ श्रीभोजदेवस्य ।

देवो हरिवेहतु वक्षिस कौस्तुभं तमन्यैव काचन पुनर्श्वमणेः प्रतिष्ठा । यत्पादसंगतितरंगितसौरभाणि धत्ते स एव शिरसा सरसीरुहाणि ॥ २ ॥ श्रीराजपितामहमहादेवस्य ।

तुच्छस्यापि समेष्यतोऽस्य तमसो दृष्ट्वाऽपि तेजस्विता-ग्रुन्ग्रुच्य त्यजित स्वमण्डलमहो यस्सोऽपि भासां पतिः । श्रूरःश्रूर इति स्वतन्त्रवचसा लोकेषु यत्कीर्त्यते ख्यातिस्तत्र गरीयसी न बलवद्रूपं पुनर्वास्तवम् ॥ ३ ॥

श्रीमोजदेवस्य ।

यत्पादाः शिरसा न केन विधताः पृथ्वीभृतां मध्यत-स्तस्मिन्भास्वति राहुणा कविकते लोकत्रयीचश्चिषि । खद्योतैः स्फुरितं तमोभिरुदितं ताराभिरुज्नृंभितं धृकैरुत्थितमाः किमत्र करवे किं केन नो चेष्टितम् ॥ ४॥

श्रीमुंजस्य ।

पातः पूष्णो भवति महतो नोपतापाय यस्मात् काले पाप्ते क इहै न ययुर्यान्ति यास्यन्ति चौस्तम् । एताबचु व्यथयतितरां लोकबाह्यस्तमोभि-स्तस्मिन्नेव प्रकृतिमहति व्योम्नि ळव्घोऽवकान्नः ॥ ५ ॥ गते तस्मिन् भानौ त्रिभ्रवनसम्प्रन्मेषविरह-व्यथां चन्द्रो नेष्यत्यनुचितमतो नास्ति किमपि।

इदं चेतस्तापं जनयतितरामत्र यदमी पदीपास्तञ्जातास्तिमिरहतिबद्धोद्धरत्रिखाः ॥ ६ ॥

भद्रभछटस्यैतौ ।

आगत्यैव कुतश्चिदेव गगनाभोगं च कृत्वाऽऽत्मसात् भावाभावविलोकनास्पद्ममूत्रीत्वेन्दुमुख्यानपि । जाज्वरुयं जगतो विधाय किमपि प्राप्तः प्रियोऽह्नां पति-र्यात्वस्तं प्रविशत्वथान्धिमथवा मेरौ परिभ्राम्यतु ॥ ७ ॥

श्रीकल्याणस्य ।

न्याय्यं यत्तमसः समूखद्छनं भास्वत्तया तन्यते ैनैतचारु परं सजातिसकलज्योतींषि ग्रुष्णासि यत् । युक्तं वौऽखिललोकमूर्धपदवीमादातुमिच्लोर्यतः

किन्तेजः किम्रु पूर्णता किम्रुद्यस्तुल्ये परे जीवति ॥ ८॥

विद्येशानस्य ।

न तेजस्तेजस्वी प्रसृतमपरेषां विषद्दते सतस्य स्त्रो भावः प्रकृतिनियतत्वादकृतकः । मयुखैरश्रान्तस्तपति यदि देवो दिनकरः किमाग्नेयो प्रावा निकृत इव तेजो वि [कि] रित ॥ ९ ॥

भवभृते:।

साम्यं निम्नोन्नतानामभवदपहता नेत्रनिर्वाणसंप-न्मार्गालोके न लोकः प्रभवति विद्धे ध्वान्तमेकातपत्रम् । काळेनाश्चेषमेवाप्रकृतिमिति (?) दिनाधी अरस्योपकारा-द्स्य द्वीपान्तरेऽपि प्रसभसरभसं किन्तु तेजस्तदेव ॥ १० ॥

वस्तुपालस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवराचितायां सूनितमुक्तावल्यां रविपद्धतिः।

१ भट्टबळ्ळभदेवस्थैतो. ख. २ चा. क. ३ वितरति. ख.

चन्द्रपद्धतिः (११)

<u>-→</u>0\%\@÷-

आलोकवन्तस्सन्त्येव भूयांसो भास्कराद्यः। कलावानेव तु ग्रावद्रावकर्मणि कर्मठः॥ १॥

प्रहादनस्य ।

दैवाद्यद्यपि तुल्योऽभूत् भूतेशस्य परिग्रहः । तथाऽपि किं कपालानि तलां यान्ति कलानिधेः ॥ २ ॥

मालतीमाधवस्य ।

राजशब्दं स एवैकः काममिन्दुर्निषेवताम् । कलङ्ककल्पमप्येणमाश्रितं न जहाति यः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

पीयृषं वपुषोऽस्य हेतुरुद्यो विश्वस्य नेत्रोत्सवः
प्लुष्टं भानुकरेरयं त्रिभ्रवनं ज्योत्स्नाजलैस्सिश्चिति ।
सर्वोज्ञाप्रतिरोधकान्धतमसध्वंसाय बद्धोद्यमो
धिग्धातारमिहापि लक्ष्म लिखितं यस्य प्रष्टुनं मनः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

यद्यपि शिरोऽधिरोहति ^१रोद्रः क्रोधेन सिंहिकातनयः । तद्पि न शरणं यातं सागरसुतुर्मृगं त्यजति ॥ ५ ॥

मदनस्य ।

विरम तिमिर साहसादमुष्माद्यदि रविरस्तमितः स्वतस्ततः किम् । कलयसि न पुरो महामहोर्मिद्युतिनिधिरभ्युदयत्ययं त्रात्राङ्कः ॥ ६ ॥

बल्लाळसेनस्य ।

एकैव साऽमृतमयी सुतरामनध्यी काऽप्यस्त्यसौ हिमकरस्य कछा ययैव । आरोपितो गुणविदा परमेश्वरेण चुडामणौ न गणितोऽस्य कछङ्कृदोषः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

रत्नाकरो जनियता सहजश्च वर्गः किं कथ्यताममृतकौस्तुभपारिजाताः।

किन्तेरचिन्त्यमिह तत्पुनरन्यदेव तत्त्वान्तरं क्रुमुद्वनधुरसो यदिनदुः ॥ ८ ॥

श्रीमुरारेः ।

नानाविधं विद्यतोऽपि जगद्विधातुः रेकं चिरात्किमपि सचरितं वभूव ।

मित्रोदयद्विषि विकासिनि तद्विपत्तौ दोषाकरे शशिनि यन्निहितः कलङ्कः ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

किमत्रेनों पुत्रः किम्रु न हरचूडामणिरसौ न किं हिन्ति ध्वान्तं जगदुपरि किं वा न वसति । यदेतस्यान्तस्सा विलसति लघुर्लक्ष्मकणिका विधातुद्रोंपोऽयं न तु गुणनिधेस्तस्य किमपि ॥ १० ॥

वछभस्य ।

आशाः पूरयति श्रियं वितरित त्रैलोक्यतापं हर-त्यव्याजामृतसेचनं विद्धति प्रीतिं परां तन्वति । एतेन प्रसभं चिरं जलमुचा कालेन दूरीकृते पूर्णे राजनि जातम्रुल्वणतमस्तोमावशेषं जगत् ॥ ११ ॥

हरिहरस्य ।

खेदं ये जनयन्ति ये विद्धति क्षिप्रं जगन्नीरसं ये रूक्षाः स्थितिभेदिनः सुमनसां तिग्मद्यतेरंशवः । कृत्वा तानिप निर्भरामृतमुचस्तापं त्वया छिन्दता विश्वस्यास्य सुधामयुख महतामात्मा धुरि स्थापितः ॥ १२ ॥

श्रीभोजस्य, ।

प्रम्लानिं दधते दिशः परिमलाकृष्टालिगुंजारवैः

कन्दन्ते कुमुदानि सोमदपदः स्वेदं त्यजन्त्याकुलाः ।

एकोऽयं हरिणस्तुषारिकरण त्वद्वासकाले पुनः

स्वर्भानृत्कटदन्तपीडनभवं धत्ते न चित्ते भयम् ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

उच्चैःस्थानकृतोदयेवेहुविधैज्योंतिभिरुद्यत्प्रभैः शुक्राद्यैः किममीभिरत्र विततां प्रौढिं दधानैरपि । यावछोकतमोपहेन भवता लक्ष्मीर्न विस्तार्यते तावचन्द्र कथं प्रयाति परमामृद्धिं स रत्नाकरः ॥ १४ ॥

त्रिलोचनस्य ।

चन्द्रार्की ।

कः पश्यति खरमहसः सम्मुखमि तेजसां सहस्रस्य । कल्ठितं शशभृद्धिं]म्नो यो मण्डलखण्डनं सहते ॥ १५॥

श्रीवल्लभदेवस्य ।

रिवरविकलश्काघापात्रं किमत्र विचार्यते सकलजगतः सत्तामुज्जीवयन्ति यदंशवः । पुनिरतरथा तार्पैः पापः स केन विलुप्यता-मयमपि सुधारिक्मस्तिसम्ब संरभते यदि ॥ १६ ॥

प्रह्लादनस्य ।

॥ इति चन्द्रपद्धतिः॥

वायुपद्धतिः (१२)

वरतरुविघटनपटवः कटवश्रञ्जन्ति वायवो बहवः। तत्कुसुमबहळपरिमळगुणविन्यासे कृती त्वेकः॥ १॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

परमो मरुत्सखाऽग्रेस्तेजोद्वद्धिं तनोति संज्ज्वस्रतः । दीपं हरति तदस्य ज्ञातं प्रतिपन्नानिवहणम् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

अैलिपटलैरनुयातां सहृदयहृद्यज्वरं विलुम्पन्तीम् । मृगपदपरिमललहरीं समीर पामरेषु रे किरासि ॥ ३ ॥

मालतीमाधवस्य

स्वार्थानपेक्षं जनतापशान्त्यै नित्योदितास्सन्ति पयोष्ठचोऽमी । विवर्षिणस्तानवगृक्षते ये सन्त्येव ते केऽपि महानुभावाः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

ये जात्या छघवः सदैव गणनां प्राप्ता न ये कुत्रचित् पद्मचामेव विमर्दिताः प्रतिदिनं भूमौ विल्लीनाश्चिरम् । उत्सिप्ताश्चपलाशयेन मरुता पश्यान्तिरक्षे सखे तुङ्गानाम्रपरि स्थितिं क्षितिभृतां कुवन्त्यमी पांसवः ॥ ५ ॥

भछटस्य ।

कोऽयं भ्रान्तिप्रकारस्तव पवन पदं लोकपादाहतीनां तेजस्वित्रातसेन्ये नभिस नयिस यत्पांसुपूरं प्रतिष्ठाम् । तिस्मन्तुत्थाप्यमाने जननयनपदन्यापदस्सन्तु ताव-त्केनोपायेन सह्या वपुषि मलिनतेत्येष दोषस्तवैव ॥ ६ ॥

अमृतदत्तस्य ।

श्वाखाभि[ःपैरितो] दिशः कलयताच्छ्रीसंविभागोत्सवं तां रोलंबकुदुम्बके मथयतात्पान्थातिथेयीमसौ । इत्थं [पौन्थ]मनोरथप्रथिमभिस्सार्धं प्रद्यद्धे मुदा हा दुर्वात किमाततान तदिदं बाले रसाले भवान् ॥ ७॥

प्रह्लाद्नस्य ।

॥ इति वायुपद्धतिः ॥

१ 'अलिपटलै:,' 'स्वार्थानपेक्षमित्येती' श्लोको ख, पुस्तके न स्तः २. विश्तां, क, ख. ३. नाथ. क. ख.

मेघपद्धतिः (१३)

चातकः [स्वास्य] मानेन जलं प्रार्थयतेऽम्बुदम् । स [तूदौर] तया नित्यं ध्रावयत्यम्बुना महीम् ॥ १ ॥

नभिस निरवळम्बे सीदता दीर्घकाळं त्वदभिष्ठखानिषण्णोत्तानचञ्चूषुटेन । जल्रधर जळधारा दूरतस्तावदास्तां ध्वनिरपि मधुरस्ते न श्रुतश्चातकेन ॥२॥ कयोरप्येतौ ।

एकस्य तस्य मन्ये धन्यामभ्युन्नति जलधरस्य । विश्वं सञ्जैलकाननमाननमालोकते यस्य ॥ ३ ॥

प्रह्लाद्नस्य ।

जळदस्समुद्रसेवामाचरति समग्रभुवनभरणाय । कुरुते तामपि इतमतिरात्मम्भरिरनिशमौर्वाधिः ॥ ४ ॥

वल्लभदेवस्य ।

संपति न कल्पतरवो न सिद्धयो नापि देवता वरदाः । जलद त्विय विश्राम्यति सृष्टिरियं भ्रवनकोशस्य ॥ ५ ॥

वस्तुपालस्य ।

जळधर जळभरनिकरैः परिहर परितापमुद्धरं जगतः। नो चेदपसर दूरं हिमकरकरदर्शनं वितर ॥ ६ ॥

चन्द्रकवेः ।

अयि जल्रद् यदि न दास्यसि कतिचित्त्वं चातकाय जलकणिकाः। तद्यमचिरेण भविता सल्लिलाञ्जलिदानयोग्यस्ते ॥ ७॥

कस्थापि ।

यद्भृतां छघु [तँरै] रपि वद्भमृलमासादितानि सहसैव तृणेश्विरांसि । अम्भोद्धचः प्रचुरवर्षविशृङ्खलस्य तचेष्टितं दुरवधारगतेर्जलस्य ॥ ८॥ मागवर्जनयवर्धनस्य ।

स्वातु क. ख. ग. घ. २ स्वौदार्य. क. ख. ग. घ. ३ Bhandarkar's Report ascribes this to Prahladana. ४. तृणे. क. ख. गुणेरिति सुमाषितावळी पाटः ५. Bhandarkar's Report ascribes the verse to Prakāsavarsha.

एतद्त्र पथिकेंकजीवितं पश्य शुष्यतितरां महत्सरः । रे मुधाऽम्बुधर रुद्धसद्गतिर्विधिता किमिति घट्टवाहिनी ॥ ९ ॥ प्रकाशवर्षस्य ।

स क्षारो जलिवस्सरांसि वितरन्त्यभ्यागतेभ्यो मितं
गृह्यन्ते सरित: श्रैमेण परितोऽप्याधाय वन्धं वलात्।
पाप्यं कूपकतः कथंचन किमप्यारोप्य कण्ठे पदं
तत्त्वां त्यागिनमेकमेव (भगव) न्पर्जन्य मन्यामहे ॥ १०॥
प्रह्लादनस्य ।

हृद्या नद्यः कमल्लसरसी राजहंसावतंसा पुण्यं स्रोतो हिमगिरिश्चवस्त्वत्कृते येन मुक्ताः । सम्प्राप्तेऽस्मिन् जलद दहनोचण्डदाहे निदाघे पर्जन्य स्वीकुरू तमधुना चातकं पातकं वा ।। ११ ॥

दीपकंस्य ।

अये हेलावेलाकुलितकुलशैले जल्निधौ कुतो वारामोघं वत जलद मोघं वितरिस । समन्तादुत्तालञ्चलदनलकीलाकबळनत्लमो-पेतानेतानुपचर पयोभिर्विटापनः ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

अमुं कालक्षेपं त्यज जलद गम्भीरमधुरैः किमेभिर्किर्घोषैः स्रज झगिति झ्रत्कारि सलिलम् । अये पत्त्यावस्थामकरुण सभीरव्यतिकर-ज्वलहावज्वालावलिजटिलमूर्तेर्विटपिनः ॥ १३ ॥

अचलस्य ।

सद्यः क्षिप्तं व्रजित सिललं यत्र मुक्तामयत्वं च्यातस्सोऽयं जगति जलधिवेल्लभस्ताम्रपण्योः । मुक्तिव्याजाद्विष्टतवदनेऽप्येत्र वीताद्रस्त्वं कष्टं स्वातीजलद खदिरारण्यसेकाकुलोऽसि ॥ १४ ॥

भळ्ळटस्य ।

इति मेघपद्धतिः।

पक्षिणः

कोकिलपद्धतिः (१४)

तदेतद्वाचि माधुर्यं जाने कोकिछ कृत्रिमम् । यै: पोषितोऽसि तानेव जातपक्षो जहासि यत् ॥ १ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

चृते समीपवातींनि मधुकरकुलकलितमंजरीनिवहे । कोकिल दृतिमारूढं मृढं त्वां मन्यते लोकः ॥ २ ॥

श्रीवैद्यमानुपण्डितस्य

श्रुत्वा कर्णज्वरदं करटकदंवस्य कर्कशं विरुतम् । सुस्वरवैदग्धीमपि कोकिल्पोतो विसस्मार ॥ ३ ॥

श्रीभीमसिंहपण्डितस्य ।

मिळनात्मना विरागः प्रकटीकृत एव कोकिलखलेन । जीवनदानामुक्तिसमये वाचंयमीभवता ॥ ४ ॥

कचिज्झिल्लीनादः कचिदिप च काकोलकलहः कचित्काकारावः कचिदिप कपीनां कलकलः।

कचिद्धोरः पेरुध्वनिरयमहो दैवघटनात् कथंकारं तारं क्वणति चकितः कोकिलयुवा ॥ ५ ॥

कयोरप्येतौ ।

अकेकी किं केकी वचिस चतुरः किन्न कुरैरः शुकः किंवा मूकः स च कलरवः किं क्षतरवः। त्वयाऽगण्यैः पुण्यैः पिक मधुरिमा धीरगरिमा यतो लब्धः स्तब्धः किमिस रुचिरं नेह सुचिरम्॥ ६॥ अपि स्वैस्सर्वस्तेः पुनरप[थ]नैः कैरपि [थे]नैः परित्राणैः प्राणेर्यद्पि च विधेयं परित्राम् । तद्यैतच्छव्दात्परश्वत भवत्येव भवत- स्ततक्काव्दालस्यं कथमपि निरस्यं क्षणमपि ॥ ७ ॥ अन्धवैद्यनाथस्यैतौ ।

अमृतवचनळीळावि अमेरनपानं रचय चतुर कीर भ्रान्तचित्तेषु तेषु । अकळितपरसेवातापपापः पिकोऽसो भजत विपिनवाटीमेप पीयूषकण्टः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

परभृतिश्वशो मौनं तार्वाद्विधेहि नभस्थळोत्पतनविधये पक्षौ स्यातां न यार्वादमौ क्षमौ ।
ध्रुविमतस्था द्रष्ट्वयोऽसि स्वजातिविळक्षण—
ध्विनतकुपितध्वांक्षत्रोटीपुटाहतिजर्जरः ॥ ९ ॥

अचलस्य ।

रे रे काक वराक साकममुना पुंस्कोकिलेन ध्वनि—
स्पर्धावन्धमुपेयुपस्तव कथं वक्षा न याति द्विधा ।
यस्याकर्ण्य वचस्सुधाकवितं वाचंयमानामपि
व्यग्राणि ग्रथयन्ति मन्मथकथां चेतांसि चैत्रोत्सवे ॥ १०॥
मह्यस्य ।

उद्याने सहकारकोरकरसप्रत्याश्चया कोकिल्ठः
स्थातुं वाञ्छति चित्तजन्मनृपतेर्षित्रञ्च मन्त्री यतः ।
किन्तु ध्वांक्षविजृंभितेषु च पिकप्रारब्धगानेषु च
क्रेंकारेषु च पश्चमध्वनिषु च श्रोता न वेत्त्यन्तरम् ॥ ११ ॥

उत्क्रजन्तु वटे वटे वत वकाः काका वराका अपि क्रांकुर्वन्तु सदा निनादपटवस्ते पिप्पले पिप्पले । सोऽन्यः कोऽपि रसालपछवलवग्रासोछसत्पाटव – क्रीडत्कोकिलकण्टकूजनकलालीलाविलासक्रमः ॥ १२ ॥

कयोरप्येतौ ।

१ घ. क. ख. २. घ. क. ख. ३ विभ्रमैः कर्णपानं इति क. पुस्तकीयः पाटः ४ काङ्कर्व, ख.

येनानन्द्मये वसन्तसमये सौरभ्यहेलामिलद्—
भृङ्गाळीमुखरे रसालिशिखरे नीताः पुरा वासराः ।
आः कालस्य वशेन कोकिलयुवा सोऽप्यद्य सर्वा दिशो
भ्राम्यद्वायसचञ्च्यातिवदल्लन्मूर्था मृहुर्थावति ॥ १३ ॥

भेरीभांकारस्य ।

दात्यूहास्सरसं रसन्तु सरसं गायन्तु केकाभृतः काद्म्वाः कलमालपन्तु मधुरं क्रूजन्तु कोयष्ट्यः । देवाद्यावदसो रसालविटपिच्छायामनासादय— क्रिविण्णः क्रुटजेषु कोकिलयुवा संजातमोनत्रतः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

तृष्णीं तिष्ठ चकोर संहर गिरं त्वं कीर पारावत त्वद्वाचो विरमन्तु बर्हिण भवत्कंटोऽपि विश्राम्यतु । एतन्नृतनचृतपळ्ळवळासोळ्ळसन्मञ्ज्ञल-व्याहारः कळकण्ठ एष किरति श्रोत्रे सुधाशीकरान् ॥ १५ ॥

।। इति कोकिलपद्धतिः ।।

हंसपद्धातः (१५)

गाङ्गमम्बु सितमम्बु याष्ठनं कज्जलामग्रुमयत्र मज्जतः । राजहंस तव सेव शुभ्रता चीयते न च न चापचीयते ॥ १ ॥

अम्भोजिनीवनिवासविलासमेव हंसस्य हन्तु नितरां कुपितो विधाता। न त्वस्य दुग्यजलभेदविधौ प्रसिद्धां वैदग्ध्यकीर्तिमपहर्तुमसौ समर्थः॥ २॥

तरी तीरोज्जूते काचिद्पि दला च्छादिततनुः-पतद्धारासारां गमय विषमां प्राष्ट्रपमिमाम् । निष्टत्तायां त्वस्यां सरसि सरसोत्फुल्लनालिने स एव त्वं इंसः पुनरपि विलासास्त इह ते ॥ ३ ॥

केषामप्येते ।

यस्सन्तापमपाकरोति जगतां यश्चोपकारक्षमः
सर्वेषाममृतात्मकेन वषुषा प्रीणाति नेत्राणि यः ।
तस्याप्युत्रतिमंबुद्स्य सहसे यन्न त्वमेतावता
वर्णेनैव परं मराळ धवलः कृष्णश्चरित्रेशसि ॥ ४ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

हंस त्वं शरदिन्दुधामधवछः पसद्वयमोन्नतो धात्रीमण्डलमण्डनस्थिरपदः श्लाघ्यं न वा किं तव । किं त्वैक्यं गतयोर्थदङ्गः क्रुरुषे भेदं च दुग्धाम्भसो-नूनं सर्वगुणोन्नतस्य भवतस्तन्नैव युक्तं मनाक् ॥ ५ ॥

अन्या सा सरसी मराळ मुनिभिर्यत्तीरसोपानिका-विन्यस्तान बलितण्डुळान् कवलयन्दृष्टोऽसि हुचैर्मुखैः । एषा पक्कणवापिका कमलिनीखण्डेऽत्र गुप्तात्मभि-व्योधेस्त्वद्विधमुग्धबन्धनविधौ किं नाम नास्रूज्यते ॥ ६ ॥

प्रम्लाना निल्नी जलानि किरणैस्सूर्यस्य शोषं ययु-नीशं प्राप विहंगमावलिशियं तृष्णाविशीर्णेक्षणा । एते तीरमहीरुहा अपि पतत्पत्रश्रियोऽद्यापि रे कोऽयं राजमराल शुष्कसरसीतीरे रतिप्रक्रमः ॥ ७ ॥

गतं तद्रांभीयं तटमि द्वतं जालिकशतैः सखे इंसोत्तिष्ठ पथममप्रतो धाव सरसः। न यावत्पङ्काम्भःकलुपितवपुर्भूरिति छपन् वकोऽसौ वाचाटश्वरणयुगलं सुर्वितकुरते॥८॥ यो दिन्याम्बुजलीनमत्तमधुपश्रोद्गीतिरम्यं सर-स्त्यक्त्वा मानसमल्पवारिणि पदं वधाति केदारके । तस्यालीकसुखाश्चया परिभवक्षेत्रीकृतस्याधुना इंसस्योपरि टिट्टिभो यदि पदं धत्तेऽत्र को विस्मयः ॥ ९ ॥

विश्वाभीष्ट्रसं प्रवन्धिविधैति स्तेहस्य पात्रं जहैं-र्युक्तं यद्यपि कुर्वते हतिथयो दुग्धं विम्रुग्धाशयाः । तिष्टुन्त्यत्र तथापि केचन गिरा गत्या च छोकोत्तरा नीरक्षीरविवेकधीरिधषणास्ते राजहंसाः कुतः ॥ १० ॥

काके कार्ण्यमलौकिकं धवलिमा हंसे निसर्गस्थितो गांभीर्ये महदन्तरं वचिस यो भेदस्स किं कथ्यते । एतावत्सु विशेषणेष्वपि सखे यत्रेदमालोक्यते के काकाः खलु के च हंसशिशवो देशाय तस्मै नमः ॥ ११ ॥

सन्त्यन्यत्रापि वीचीचयचिकतचळत्क्रीश्चचञ्चुप्रभिन्न-प्रोन्निद्राम्मोजरेणुप्रकरिवरचनाहारिवारिप्रवन्थाः । किन्तु स्वच्छाश्यत्वं जगित न सुल्लभं तेन गत्वा विदूरं बद्धोत्कण्ठानुरागादनुसरित सरो मानसं राजहंसः ॥ १२ ॥

आकारः कमनीयताकुलमृहं लीलालसा सा गति-स्संपर्कः कमलाकरैः कलतया लोकोत्तरं कूजितम् । यस्येयं गुणसंपद्स्ति महती तस्यापि भव्यस्य ते संरव्धत्वमसद्भुमहुकलहे नाहं सहे हंस हे ॥ १३॥

केषामप्येते ।

गतमनुतटं पद्मे पद्मे निवेशितमाननं प्रतिकमिलनीपत्रच्छायं मुहुर्मेहुरासितम् । नयनसिल्लेरुण्णैः कोष्णाः कृता जलवीचयो जलदमिलनां हंसेनाशां विलोक्य गमिष्यता ॥ १४॥

इति हंसपद्धतिः।

मयूरपद्धतिः (१६)

व्यजनेरातपत्रेश्च भूत्वा पिच्छैः कलापिनाम् । स्थानभ्रष्टेरपि कृतं परेषां तापवारणम् ॥ १ ॥

क्रमगिलतेिक्शिखिपिञ्छेर्मण्डनमास्तां वधेन किं शिखिनः। कुतुकिनि पुनर्ने लाभो विषधरगहनं वनं भविता॥ २॥

गोयिदोयिकविराजयोः ।

रे रे मयूर शवरीकरतालिकाभिः किं ग्रुग्ध तृत्यसि तृथा विततोरुवर्दः । त्वद्धईविस्तृतितिरोहितमूर्तयोऽमी त्वां घातयन्ति निभृतं कितवाः किराताः॥३॥

भ्रातर्जीवनदायिनस्तु जगतामेते घनास्त्वित्यया बन्धुस्ते हरनन्दनस्स च सखा कण्टश्रिया शंकरः ।

इन्द्रश्रापि सुहत्तवाङ्गनयनैरेतेषु मित्रेष्वपि प्रायो वायुभुजो मयुर भवतो ग्रासाय किं कल्पिताः ॥ ४ ॥

भ्रातः पत्ररथेश्वरोऽसि कटके त्वं भूभृतोऽप्यग्रणी-नीट्ये नेत्रसहस्रदर्शनपटुस्त्वं नीस्रकण्ठोऽपरः ।

भद्र श्रीशञ्जजङ्गवन्दिघटना गीतैस्त्वया छिचते ग्रुक्ठापाङ्ग तथापि काछवशतो मान्यास्तवैते गुणाः ॥ ५ ॥

केषामप्येते।

एतस्मिन्मलयाचले बहुविधैः किं तैरिकाश्चित्करैः काकोलककपोतकोकिलकुलैरेकोऽपि पार्श्वस्थितः । केकी कूजति चेत्तदा विघटितन्यालावलीवन्धनः

सेव्यः स्यादिह सर्वछोकमनसामानन्दनश्चन्दनः ॥ ६ ॥

वसुन्धरस्य ।

अस्मान्विचित्रवपुषश्चिरपृष्ठस्रान् को वा विद्युश्चिति सखे यदि वा विद्युश्च । हा हन्त केकिवर हानिरियं तवैव भूपालमूर्घनि पुनर्भविता स्थितिर्नः ॥७॥

अये नीलग्रीव क कथय सखे तेऽद्य मुनयः परं तोषं येषां तव वरिवल्लासो वितन्नते । अमी दूरात्क्रूराः कणितिमदमाकर्ण्य सहसा त्वरन्ते हन्तुं त्वामहह श्रवराः पुङ्कितश्वराः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

॥ इति मयरपद्धतिः ॥

काकपद्धतिः (१७)

<u>-+0</u>%0:--

अहो मोहो वराकस्य काकस्य यदसौ रसात् । नरीनर्ति सरीसर्ति समीपे शिखिहंसयोः ॥ १ ॥ आमरणादिप विरुतं कुर्वाणाः स्पर्धया सह मयुरैः । किं जानन्ति वराकाः काकाः केकारवं कर्तुम् ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

श्रुतराजहंसवचसो युक्ता तूष्णीकतेव कौकस्य। आकर्णितकळकोकिलहतमपि ग्रुखरं च धिक् ध्वांक्षम्।। ३।। श्रीवल्लमदेवस्य।

काक त्वं फलनम्रमाम्रविषिनं दैवात्समासादयन्
किं कर्णों विधिरीकरोषि परुषेः केंकारकोलाहकैः।
मौनं चेदवलम्बसे रतभरमक्तान्तपुंस्कोकिलभ्रान्त्याऽषि त्विष सश्चरन्ति न कथं ग्रुग्धाकटाक्षल्टाः॥ ४॥

हरिभट्टस्य ।

चित्रं चित्रं वत वत महचित्रमेतद्विचित्रं जातो दैवादुचितरचनासंविधाता विधाता । यत्त्रिंवानां परिणतफल्लस्फीतिरास्वादनीया यचैतस्याः कवल्लनकलाकोविदः काकलोकः ॥ ५॥

कस्यापि ।

पथि निपतितां ग्रून्ये दृष्ट्वा निरावरणाननां यदि दिधघटीं गर्वोत्तन्त्रः सम्रुद्धरकन्थरः ।

निजसग्रुचितास्तास्ताश्रेष्टा विकारशताकुलो यदि न क्रुरुते काणः काकः कदा न विधास्यति ॥ ६ ॥

मछटस्य ।

१ कङ्कस्य. ग २ स्फूर्ति. क.

रथ्यावस्करचत्वरावटकिर्भूमावटकिशणं सश्चार्येकमितस्ततो श्रमिवशात्प्राप्येकमाखुं मृतम् । काकः पश्यत कोटरे कडु रटन् संग्रामभग्नामर— प्रत्यक्षापहृतामृतेन समतां ताक्ष्येण संश्च्याचते ॥ ७॥ भट्टरहुन।थस्य ।

किं केकीव शिखण्डमण्डितततुः किं कीस्वत्पाठकः किं वा हंस इवाङ्गनागतिगुरुः शारीव किं सुस्वरः । किं वा हन्त शक्तन्तपालिषकवत् कर्णामृतस्यन्दनः काकः केन गुणेन काश्चनमये न्यापारितः पञ्जरे ॥ ८ ॥

नो चारू चरणो न चापि रुचिरा चञ्चुर्न वाच्यं वचो नो लीलाललिबा गतिर्न च शुचिः पक्षप्रहोध्यं तव । क्रूरक्रेंकृतदुर्भगां गिरिपेह स्थाने सताम्रुद्धिरन मूर्ख ध्वांक्ष न लज्जसे विसदशं हंसत्वम्रुन्नाटयन् ॥ ९ ॥

इति काकपद्धतिः।

वकपञ्चतिः।(१८)

जीवतोपि गिल्रन्मत्स्यान्ध्रानिवदृश्यते वकः । मृतानपि न गृश्रोऽचि धिगाकारदुरन्तताम् ॥ १ ॥

कस्यापि ।

निजकुलोचितचेष्टितमात्मनो यद्पहाय यियाससि इंसताम् । बक बकत्रतमेव तथाऽपि ते चलति चेत्तदिमां त्यज यन्त्रणाम् ॥ २ ॥ भड़गोविन्दराजस्य ।

किरति मुखगृहीतं अक्तशेषं पुरीषं विक्रियति चरणाग्रैर्देवतानां शिरांसि । विहरति हतमानः साधुमूर्धस्वशङ्कःं किमिव न कुरुतेऽयं प्राप्य खं कङ्करपोतः ॥ ३ ॥

हंहो बकोट यदिहोद्धरकन्धरत्वं त्वं नाटयन् वहसि रे धवलत्वमेतत् । ग्रासातिमात्रघटनाकुलितोदकोऽसि चञ्च्वा न किं ग्रुहुरनेन समोऽस्तु कस्ते।।४॥

आधाय द्रुतमाकृतेरुपश्चमाद्विश्वासनं सन्निधा— वेक्तैकं शफरं बकोट कपटाचार्यो जिघृक्षन्मुहुः । औदासीन्यनिवेदनाय निद्धिह्यु क्षणं चक्षुषी चञ्च्वा किञ्च परामृशन वपुरयं गाम्भीर्यमभ्यस्यति ॥ ५ ॥ श्रीमोजदेवस्थैतौ ।

रेरे शिष्ट बकोट नाकतिटनीतीरे तपस्वित्रतं ध्यानेनानिमिषोपभोगमनसा युक्तं करोषीहराम् । एवं यत्किल मानसस्य पदवीं कांक्षस्ययुक्तं हि त-श्रीरक्षीरविवेकनिर्मलिधियो इंसस्य नान्यस्य सः ॥ ६ ॥ कस्यापि । तद्देदग्ध्यं सम्रुचितपयस्तोयतत्त्वं विवेक्तं संछापास्ते स च मृदुपदन्यासहृद्यो विछासः । आस्तां ताबद्धक यदि तथा वेत्सि किञ्चिद्विधांशं तृष्णीमेवासितुमपि सखे त्वं कथं मे न हंसः ॥ ७ ॥

भट्टभछटस्य।

जातिस्तस्य न मानसे न ग्रुचिभिर्द्यतिर्मृणालाङ्कुरै-न ब्रह्मोद्वहनेन निर्मेलयशःशाप्तिने वाचः कलाः । जीवत्सत्त्ववधेन वाह्यधवलो भ्राम्यन् सगर्वे पुन-मिंथ्यैवोन्नतकन्धरः शठबको हंसैस्सह स्पर्धते ॥ ८ ॥

वकोट ब्रूमस्त्वां छघुनि सरिस काऽपि शफरै-स्तव न्याय्या वृत्तिने पुनरवगाढुं सम्रुचितः । इंतंश्चेतश्राभ्रंलिहलहरिहेळातरिलत— क्षितिश्रग्रासैकग्रहिलतिमिपोतः पतिरपाम ॥ ९ ॥

कयोरप्येतौ ।

इति बकपद्धातिः।

भ्रमरपद्धातः (१९)

गुम्फन्तु मालतीमालां विचित्रां चित्रकारकाः । तदामोदपरिच्छेदकोविदः कोऽपि षट्पदः ॥ १ ॥ यद्यपि वदनसरोरुहसौरभलोभेन षट्पदोऽभैयेति । तदपि तम्रत्पलनयना दंशाय समागतं मनुते ॥ २ ॥

मद्नस्य ।

जाति यथाऽनुसरिस त्विमह द्विरेफ तद्विजातिमिह यिनिबडानुरागः।
तद्वैचि मृद न परं वपुरेव कृष्णमित्थश्चरित्रमपि रे तव कृष्णमेव ॥ ३॥
श्रीभोजदेवस्य।

मागा विषादमिलिपोतक केतकीनामन्तर्निगृदमनवाप्य मधुप्रकर्षम् । लाभस्स एव भवतो यदि कण्टकानां श्रेणीभिरक्षतशरीरतया प्रयासि।। ४॥

भट्टमछटस्य ।

केषामप्येते ।

रात्रिर्गमिष्यति भविष्यति सुप्रभातं भास्वानुदेष्यति भविष्यति पङ्कानश्रीः । इत्थं विचिन्तयित कोशगते द्विरेफे हा हन्त हन्त निक्रनीं गज उज्जहार ॥५॥ श्रियो वासाम्भोजे त्रिदिवसिरदम्भोजकुहरे हरेर्नाभीपश्चे मधु मधुकरो यः किल पपौ । स दैवादुन्मीलत्तपनकरतापन्यतिकर— न्यथाकम्प्रः सम्प्रत्यतक्षमरुभूमौ विचरति ॥ ६ ॥ यद्यप्याम्रतरोरमुष्य तरुणीकणीवतंसोचिता— माजिन्नक्षवमञ्जरीं मधुप हे जातोऽसि पूर्णोत्सवः । विस्मर्तु भवतस्तथाऽप्यनुचितं तद्वन्द्यमिन्दीवरं यस्यास्वाद्य मधूनि धूनितिशिरो मञ्ज त्वया गुञ्जितम् ॥ ७॥

९. भ्रमति क. पाठभेदः २ मपि. क. पाठभेदः ३. द्वन्मि. क. पाठभेदः

निरानन्दः कोन्दे मधुनि विधुरो वालवकुले न साले सालम्बे लवगि लवङ्गे न रमते । प्रियङ्गो नो सङ्गं रचयित न चूते विचरति स्मरन लक्ष्मीकीलाकमलमधुपानं मधुकरः ॥ ८॥

छित्तपस्य ।

यस्यास्सङ्गमवाञ्छया न गणिता वाष्यो विनिद्रोत्पलाः यामालिङ्गच सम्रत्सुकेन मनसा यातः परां निर्दृतिम् । भग्नां तामवलोक्य चन्दनलतां भृङ्गोण यज्जीव्यते वैर्यं नाम तदस्तु तस्य न पुनः स्नेहानुरूपं कृतम् ॥ ९ ॥

दूरादुज्झित चम्पकं न च भजत्यम्भोजराजीरजो नाजिन्नत्यिप पाटलापरिमलं धत्ते न चृते रितम् । मन्दारे यदनादरो विचिक्तिलनान्ते न सन्तृष्यते तन्मन्ये कचिदङ्ग भृङ्गतरुणेनास्यादिता मालती ॥ १०॥ कयोर्प्येतौ ।

सोऽपूर्वो रसनाविपर्ययविधिस्तत्कर्णयोश्चापछं दृष्टिस्सा मदिवस्मृतस्वपरिदक् किं भूयसोक्तेन वा । सर्वे विस्मृतवानिस भ्रमर हे यद्वारणोऽद्याप्यसा— वन्तक्कून्यकरो निषेव्यत इति भ्रातैः क एष ग्रहः ॥ ११ ॥

भह्डटस्य ।

इति भृज्जपद्धतिः।

खद्योतपद्धतिः (२०)

सूर्यादन्यत्र यचन्द्रेऽप्यर्थासंस्पार्शे तत्कृतम् । खद्योत इति कीटस्य नाम दुष्टेन केनचित् ॥ १ ॥

भछटस्य ।

कापि गतः पतिरह्नां जळदान्तरितः शशी सनक्षत्रः । शून्ये नभिस भवानिप खद्योत द्योततां नाम ॥ २ ॥

इन्दुः प्रयास्यति विनङ्क्ष्यति तारकश्रीः स्थास्यन्ति छीढतिमिरा न मणिप्रदीपाः । अन्धं समग्रमि कीटमणे भविष्यत्युन्मेषमेष्यति मक्तानिति दूरमेतत् ॥ ३ ॥ युष्पादृशाः कृपणकाः कृमयोऽपि यत्र भान्ति स्म सन्तमसमय्यगमित्रशाऽसौ । सूर्यांशुदीषद्शदिगिद्वसोऽधुना तु भात्यत्र नेन्दुरपि कीटमणे किम्र त्वम् ॥ ४ ॥ केषामप्येते ।

श्राजिष्णवो नभिस मेघक्कतान्धकारे स्वल्पमभा अपि परैरानिरुद्धभासः। खद्योतकाः प्रकटितोर्द्धतरप्रभावास्तावन्त्र सप्ततुरगरसमुदोति यावत्।। ५॥ हेनिधनेसोरस्य।

अदृष्टिच्यापारं गतवति दिनानामधिपतौ यशक्तोषीभृते शिशानि गतधाम्नि ग्रहगणे । तथाऽन्धं सञ्जातं ज्ञगदुपन्तेत मेघसमये यथाऽमी गण्यन्ते तमस्सि पटवः क्रीटमणयः ॥ ६ ॥ आनन्दवर्धनस्य ।

तेजो दर्शयासि त्वमीदश्चमि श्रुद्ध स्फुरन्यासु ताः खल्वन्याः प्रततातिसान्द्रतिमिरच्छन्नावकाशा निशाः । खद्योतोऽत्र स कोऽपि बिष्ठति पुनस्तेजस्विनामग्रणी— रन्येषां भ्रुवनेअपि यस्य पुरतः शाम्यन्ति तेजःकथाः ॥ ७॥ श्रीभोजदेवस्य ।

इति खद्योतपद्धातिः।

तेम्दुपुर, क. ख. दतीत्रगुर, इति सुमाषितावत्यां पाठः
 तेक्तोरस्य, इति सुमाषितावत्यां
 तेक्तोरस्य, इति सुमाषितावत्यां
 तेक्तोरस्य, इति सुमाषितावत्यां

चातकपद्धतिः (२१)

चातक धूमसमूहं दृष्ट्वा मा धाव वारिथरबुद्ध्या ।
इह हि भविष्यति भवतो नयनयुगादेव वारि परम् ॥ १ ॥
तत्स्वोन्नतेस्समुचितं समयोचितं च तचातकाय जलदेन वितीर्णमम्बु ।
तचान्तरेण च पपौ पवनस्स कोऽपि यश्रेष्टदेशमनु तस्य चकर्ष वर्षम् ॥ २ ॥

यस्योदये गुरुमनोरथमन्तरेण सिञ्चन्तितं किमिप चेतासे चातकेन । हा कष्टमिष्टफेलदानिवधानहेतोरम्भोधरात्पतित सम्प्रति वज्जविक्षः ॥ ३॥

केषामप्येते ।

अये वापीहंसा निजवसितसङ्कोचिपिशुनं कुरुध्वं मा चेतो वियति चळतो वीक्ष्य विहगान् । अमी ते सारङ्गा भ्रुवनमहनीयव्रतभृतां निरीहाणां येषां तृणामिव भवन्त्यम्बुनिधयः ॥ ४ ।।

आकारापोलेः।

काळातिक्रमणं कुरुष्व ताडितां विस्फूर्जितैस्त्रासय
स्फारैभींषय गार्जितैरतितरां काष्ण्यं मुखे दर्शय ।
यस्यानन्यगतेः पयोद मनसो जिज्ञासया चातक—
स्याधेहि त्वमिहासिछं तदिप न त्वत्तः परं याचते ॥ ५ ॥

यः कृष्णं कुरुते मुखं जनयति त्रासं तिहिद्धिश्च यो यश्च प्रार्थयतः परं दलयति श्रोत्रं निजैर्गर्जितैः। सत्यं चातक तं तथाविधमपि भ्रातस्त्वया याचता जीमृतं कृतमेव तुल्यमनयोर्रार्थत्वतिर्यक्तवयोः॥ ६॥

श्रीभोजदेवस्यैतौ ।

त्यक्तवा पुष्करिणीर्विहाय सरितस्सन्त्यज्य पाथोनिधीन् कूपश्रेणिमपास्य साम्प्रतमहो त्वामेकमेवाश्रितः । तद्भो वारिद मुद्यतः प्रस्पतः संशुष्यतस्तृष्यतः सारङ्गस्य विमुश्च चञ्चपुटके द्वित्रान् कणानम्भसः ॥ ७ ॥

क्रस्यापि ।

सन्ति क्याः स्फुरद्रूपाः परितः सरितः शुभाः । तथाऽपि चातकस्यैकः फल्टदो जल्टदोदयः ॥ ८ ॥

त्यक्त्वा तापनिवारिवारिनिकरान् पद्माकरान् सर्वतः पीयूपप्रतिरूपरूपनिवहानुज्ञागरान् सागरान् ।

भ्रातश्चातक यं समीक्ष्य नभिस प्रामोषि तृष्णाकुलः सोऽयं किं त्विय वज्जविद्धमहहा सज्जीकरोत्यम्बुदः ॥ ९ ॥

श्रीवैद्यमानुपण्डितस्य ।

अनुसर सरस्तीरं वैरं किमत्र सहात्मना कतिपयपयःपानं मानिन् समाचर चातक । मलयपवनैरस्तं नीतः पुरातनवारिदो यदयमदयं कीलाजालं विम्रुञ्चति नृतनः॥ १०॥

॥ इति चातकपद्धतिः॥

भूचराः।

सिंहपद्धतिः (२२)

प्रक्रन्थ [नं हैंढं गाढं] सिंहोऽपि सहते यदि । कथं करिटनस्तिहें नृपचिह्नानि विभ्नति ॥ १ ॥

कस्यापि ।

खरैनखरात्रिखरदारितमद्करिरक्ताक्तकेसरस्यास्य ।
भिष् भूरि भूरिमायो जनयति परुषां रुषं न हरेः ॥ २ ॥
अन्धनाथस्य ।

कथमप्यिचगतरन्त्रीरध्युत्रिता यदि गुहाऽऽखुाभिः क्षुद्रैः । इयतैव किं मृगाधिप निजविक्रमनिर्विदं वहसि ॥ ३ ॥ श्रीवह्रमदेवस्य ।

यद्यपि विधि³ वैगुण्यात् सिंहः पैतितोऽतिदुस्तरे कूपे । तदपि हि वाञ्छति सततं करिकुम्भविदारणं मनसा ।। ४ ।। कस्यापि ।

नास्योच्छ्रायवती तनुर्न दशनौ स्थूलौ न दीर्घः करः सत्यं वारण नैष केसरिशिशुस्त्वां डम्बरैः स्पर्धते । तेजोबीजमजय्यमेव हृदये न्यस्तं पुरा वेधसा ताद्दक् त्वादृशमेव येन सुतरां भोज्यं पशुं मन्यते ॥ ५ ॥ आनन्दवर्धनस्य ।

मातङ्गाः किम्र विलातैः किमफल्लैराडम्बरैर्जम्बुका-स्सारङ्गा महिषा मदं त्यजत किं ग्रून्येऽथ ग्रूरा न के । कोपाटोपसँगुद्धटोत्कटसटाकोटेरिभारेद्शनैः सिन्धुध्वानिनि हुङ्कृते स्फुरति यत्तद्वर्जितं गर्जितम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

१ नं रूढा. क. न दढा. ख. न दढां राढां ग. च. न दढा गाढा. २. खेरत्यस्य श्लोकस्य कस्मिश्चितपुस्तके पाठा नेति. क. पुस्तके ज्ञाप्यते. ३. धीवैगु. ख. च. ४. पतित सुदुस्त ख. च. ५. समुद्धतो च. ६. सिंहस्याशेनिहुङ्कृतैः क

स्मेरास्सन्तु सभासदः करिचमूद्र्पेज्वरोत्सारिणा पारीन्द्रेण समं स जम्बुकयुवा युद्धाय बद्धादरः । तत्रापि प्रथयन्ति तुल्यवल्रतामेके तयोरुचके— रन्ये संज्ञयज्ञांसिनस्तदपरे बाढं विपर्यासिनः ॥ ७॥ मीमपण्डितस्य ।

येनानर्गलफालकेलिद्गितप्रत्यग्रकाद्मिवनी— धाराधोरणियौतधातुषु पुरा शेलेषु लीलायितम् । सोऽयं शृङ्कानिपातभग्रचरणः स्फौरस्फुरत्फेरवी— फेत्कारैः कुपितोऽद्य खादति पुनैः पाणी मृगग्रामणीः ॥ ८ ॥ भेरीभाङ्कारस्य ।

ग्रामाणामुपश्चर्यसीमिन मदोद्रेकस्फुरत्सौष्ठवाः फेत्कारध्विनमुद्रिरन्तु परितः सम्भूय गोमायवः । अन्यः कोऽपि घनाघनध्विनयनः पारीन्द्रगुङ्जारवः शुष्यद्गण्डमलोलशुण्डमचल्रकणं गर्जेर्यः श्रुतः ।। ९ ॥ रह्हणस्य ।

अस्मिन्नम्भोदतृम्द्ध्वानिजानितरुषि पेक्षमाणेऽन्तिर्सं
मा कार्कं व्याकुळो भूस्तरुशिरसि शवक्रव्यछेशानशानः।
धत्ते मत्तेभकुम्भव्यतिकरकरजग्रामवज्राग्रजाग्र—
द्वासव्यासक्तमुक्ताधविळतकवळो न स्पृहामत्र सिंहः।। १०।।
महीपितमण्डळीकस्य

॥ इति सिंहपद्धतिः॥

गजपद्धतिः (२३)

कौंपे पयसि छघीयसि तापेन करः प्रसारितः करिणा । सोऽपि न पयसा छिप्तो छाघवमात्मा परं नीतः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

यदि मत्तोऽसि मतङ्गज किममीभिरसारसरत्यत्वहनैः ।
हिरमनुसर खरनखरं व्यपनयित स करटकण्डूतिम् ॥ २ ॥
वल्लभदेवस्य ।

भैद्रां जाति वहतो मदकरिणश्चेन डिण्डिमस्तित्कम् । मदम्रदितमधुकरालीझङ्कृतिकोलाहलेनालम् ॥ ३ ॥ मालतीमाधवस्य ।

त्यक्तो विन्ध्यगिरिः पिता भगवती मातेव रेवा नदी त्यक्ताः स्नेहनिबन्धवन्धुरिधयस्तुल्योदया दन्तिनः । त्वञ्जोभानातु हास्तानि मतिदिनं बन्धाय दत्तं वपु-स्त्वं दूरे भ्रियसे छुठन्ति च शिरःपीठे कठोराङ्कशाः ॥ ४॥

काकारो गिरिसानिभः क च गितविंगेऽपि छीछाछसा हेलाकुङ्गाछितेक्षणाः क तु ह्यः किं वा क ते बृंहितम् । वपाघातरसः क ते क च करें कष्टं यदेवेविधं त्वामारुख शिशुः पदा परवशं संचारयत्याज्ञया ॥ ५॥ कयोरप्येतौ

कर्णे चामरचारुकम्बुकिलका कण्ठे मणीनां गणः
सिन्दूरमकरिश्चरःपरिसरे पार्श्वान्तिके किङ्किणी।
छब्धश्रेष्ट्रपवाहनेन करिणा बद्धेन भूषाविधिस्तित्कि भूधरध्रुलिध्रुसरतनुर्मान्यो न वन्यः करी।। ६।।
रहिल्हणस्य।

१ भद्रामित्यस्य कस्मिधित्युस्तके पाठोनेति. क. पुस्तके ज्ञाप्यते । २ रिन् क. पाठभेदः ३ बिल्ह. क.

यत्मत्यग्रदलावलीकवलनैर्जातोऽसि शैलोपमो यच्छायासु कदर्थितोऽसि न कदाऽप्यर्काशुभिः कर्कशैः। घोराघातकिरातपत्रिपतने यैर्वारवाणायितं तान्मातङ्गः मदान्ध पाटयसि किं विन्ध्याटवीपादपान्।। ७॥

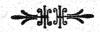
पीतं यत्र हिमं पयः कविता यस्मिन्मृणालाङ्करा-स्तापार्तेन निमञ्ज्य यस्य सरसो मध्ये विश्वक्तः श्रमः। धिक्तस्येव जलानि पङ्किल्लयतः पाथोजिनीर्मश्रतः। कुळान्युत्खनतः करीन्द्र भवतो लज्जाऽपि नोज्जागैरः॥ ८॥

दूरे यूथकथा प्रिया सक्कभा साऽपि कचिद्विद्वता सा विन्ध्यादिवनावली विधिवशाद्ध्यानावशेषाऽभवत् । प्राप्तो वन्धपराभवस्तद्पि रे दन्तीन्द्र धन्यो भवान् यद्दन्तव्यवसौयसंश्रयवशात्साम्राज्यभाजो नृपाः ॥ ९ ॥ केषामप्येते ।

तापो नापगतस्तृषाअपि न क्रुशा धौता न धृक्षी तनो— न स्वच्छन्दमकारि कन्दकवलः का नाम केलीकथा। दूरोन्मुक्तकरेण इन्त करिणा स्पृष्टा न वा पश्चिनी पारब्धो मधुपैरकारणमयं झंकारकोळाइलः॥ १०॥

उमापतिधरस्य ।

॥ इति गजपद्धतिः॥

करभपद्धातः (२४)

---O.X.O---

तुभ्यं दासेर दासीयं वदरी यदि रोचते । एतावत्येव किं द्राक्षा न साक्षादमृतप्रपा ।। १ ।।

कर्पूरकवेः ।

वपुर्विषमसंस्थानं कर्णज्वरकरो रवः। करभस्याञ्चगत्या सा छादिता दोषसंगतिः॥ २॥

भल्लटस्य ।

आकाराळापसंमोगैर्यदीयैर्ळज्जते जनः । अहो वक्रोद्धरग्रीवस्तैरेव करभे।ऽधमः ॥ ३ ॥

दीपकस्य ।

रूझं वर्पुर्न च विल्लोचनहारि रूपं न श्रोत्रयोस्सुखदमारिटतं कदापि। इत्यं न साधु तव किश्चिदिदं तु साधु तुल्ये रतिः करम कण्टकिनि दुमे यतु॥ ४॥

श्रीभोजदेवस्य ।

अस्याननस्य भवतः खल्ज कोटिरेषा कण्टारिका यदि भवेदविज्ञीर्णपर्णा । योग्या क ते करभ कल्पतरोर्छताया— स्ते पळ्ळवा विमळविद्रुमभङ्गन्भाजः ॥ ५ ॥

न भवति मिथुनानां प्रेम लावण्ययोगा— ज्ञनयति सुखमन्तः कस्यचित्कोऽपि दृष्टः । पति झटिति दृष्टिदंग्धदाशेरकाणां जरटभ्रुरुठवह्यीिण्डारासु स्थळीषु ।। ६ ॥

कयोरप्येतौ ।

कुमुद्दशवलैः फुल्लाम्भोजैः सरोभिरक्रङ्कृतां मरकतमणिश्यामाश्रङ्कां विहाय वनस्थलीम् । स्मरति करभो यदूक्षाणां चरन् मरुवर्त्मनां परिचयरतिः सा दुवीरा न सा गुणवैरिता ॥ ७ ॥

जितनागस्य ।

करभद्यिते यत्तत्पीतं सुदुर्छभमेकदा

मधु वनगतं तस्यालाभे विशीपि किम्रुत्सुका ।

कुरु परिचितैः पीलोः पत्रैर्धृतिं मरुगोचरै—

र्जगति सकले कस्यावाप्तिस्सुखस्य निरन्तरा ।। ८ ॥

करभ रभसात् क्रोष्टुं वाञ्छस्यहो श्रवणज्वरं शरणमथवाऽनृज्वी दीर्घा तवैव शिरोधरा । वहुगळिबिछान्नत्रीचिछिष्यति वाङ्ग्रुखा— ³त्कियति समये को जानीते भविष्यति कस्य किम् ॥ ९ ॥ भछटस्यैतौ ।

यस्यास्संभृतमालवालवलयं भूपालशृङ्गारिणी—
भृङ्गारोद्रविप्रलम्भविधुरैनीरैस्सुधावन्धुभिः ।
तामेतां मृदुलप्रवालललितां द्राक्षालतामारट—
सुद्भीवः प्रकटीकृतार्धद्यानो दाशेरकः कृन्तिति ॥ १०॥
उमापितिधरस्य ।

इति करमपद्धतिः।

धवलपद्धतिः (२५)

गुणानामेव दौर्जन्याद्धरीणो यो नियुज्यते । असञ्जातिकणस्कन्धः सुखं स्विपिति गौर्गिक्टः ॥ १ ॥

व्यासमुनेः ।

अध्वा न यदि निस्सङ्गपङ्कासङ्गुलितो भवेत् । ततः कुतस्ते धौरेय धुर्यता व्यज्यतामियम् ॥ २ ॥

वसुपालस्य ।

नास्य भौरग्रहे शक्तिर्न च वौहगुणः कैंचित् । देवागारवलीवर्दस्तथाऽप्यश्नाति शोभनम् ॥ ३ ॥

दन्तास्सप्त चलं विषाणयुगलं पुच्छाञ्चलः कर्चुरः
कुक्षिश्चन्द्रिकतो वपुः कुसुमितं सत्त्वच्युतं चेष्टितम् ।
अस्मिन् दुष्टत्रेषे द्रषाग्रिमगुणग्रामानभिज्ञात्मनो
ग्रामीणस्य तथाऽपि चेतसि चिरं धुर्यभ्रमः स्कुर्जिति ॥ ४ ॥

गुरुनीयं भारः कचिद्पि न पन्थाः स्थफुटितो न ते भग्ना शक्तिर्वहनमपि नाङ्गेन विकलम् । इह द्रेंङ्गे नान्यस्तव गुणसमानस्तदधुना धुनानेन स्कन्धं धवल किंग्रु मुक्तः पथि भरः ॥ ५ ॥

यथा भग्नः पन्थाः परुषविषमग्रावगहनो गैळीनां गात्राणि स्पृश्चति च यथा सार्थिरयम् । यथा चैते दृप्ताः खुरिष्ठतश्चवो यान्ति दृषभा-स्तथा दूरीभृतस्स खिं धवळो नूनमधुना ।। ६ ।।

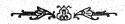
यस्यासीद्रजमण्डनस्य वहतो दुर्गेशि गुर्वी धुरां धौरेयैः प्रगुणीकृतो न युगपत्स(त्स्क)न्धस्समस्तैरिप(१) । तस्यैव श्लथकंबल्लस्य घवलस्योत्थापने सांप्रतं द्रङ्गेश्त्रेव जरावसादिततनोर्गोपण्यग्रुद्धुष्यते ॥ ७ ॥

^{9.} फाले. ख. च. २. दाह. ख. ग. च. ३. क्षिती. ख. च. ४. तेऽङ्गे शार्ङ्गधरपद्धतीयः पाठः ५. शङ्को. ख, च. खङ्को. क. दङ्गे इति शार्ङ्गधरपद्धतीयः पाठ । ६ गलत्रागान्त्राणि क. ख. च. ৬ सुद्रे. क. ख. च.

पूतः [श्रोतैसुसं] स्क्रियाभिर [नैघी] भावाय यो दीक्षितै—
देवेन त्रिपुरारिणा च हरिणा यः स्वीकृतोऽस्त्राङ्क्रनैः ।
यिक्षितः पदपांसुभिः पितृगणा गीर्वाणछक्ष्मीसुजो
धिक् देवं स तुरुष्कसद्यनि पुरा कण्डाळवाही दृषः ॥ ८ ॥
केषामप्येते ।

इति धवलपद्धतिः।

हरिणपद्धतिः (२६)

कामं वनेषु हरिणास्तृणेन जीवन्त्ययत्नसुछभेन । धनिषु न दैन्यं विद्धति ते किल पश्चो वयं सुधियः ॥ १॥

तृणबाणस्तृणधन्वा तृणघटितः कपटपुरुषोऽयम् । तदपि च कुरङ्गायक केदारे कलममञ्जरीं त्यजिस ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्वच्छन्दं हरिणेन या विहरता दैवात्समासादिता भग्नमस्रुतदुग्धविन्दुमधुरा शालेर्नवा मञ्जरी । निःश्वासानलदग्धकोमलतृणप्रख्यापितान्तर्ज्यथ-स्तामेनां प्रतिवासरं म्रुनिरिव ध्यायन वने शुष्यति ॥ ३॥

धर्मकीर्ते: ।

कित कित न पुनश्ररान्त हन्त प्रतिशिखरं प्रतिकाननं कुरङ्गाः । तदिष जनमनोविनोदहेतुर्विलसित केष्विप कोऽपि नाभिगन्धः ॥ ४ ॥

रोमन्थमारचय मन्थरमेत्य निद्रां

ग्रञ्ज श्रमं तदनु सञ्चर रे यथेच्छम् ।
दूरे स पामरजनो ग्रुनयः किछामी
निष्कारणं हरिणपोत विभेषि कस्मात ॥ ५ ॥

कयोरप्येतौ ।

१ श्रोत्रपुर, क. ख. च. २ तही. क. ख. च.

सेयं स्थळी नवतृणाङ्करजालमेत—
त्सेयं मृगीति हदि जातमदः कुरङ्गः ।
नेदं तु वेत्ति यदिहान्तरितो लताभि—
रायाति सज्जितकठोरशरः किरातः ॥ ६ ॥

इन्द्रकवेः ।

पातैक्षुण्णखुरस्य वाणपतनप्रन्यक्तरक्तच्छटा-च्छन्नाङ्गस्य द्वाग्निदाहविकलस्यासेदुषोऽप्याश्रमम् । धिग्दैवं विषमा मृगस्य दिवसाः सर्वानुकम्पामयो मा भैषीरिति भाषणेऽपि यदभुद्वाचंयमोऽयं म्रुनिः ।। ७ ॥

व्योमार्धे ज्वलितो रिवः कविलतं दावानलैः काननं धूम्याभिने दिशः स्फुरन्ति परितः पन्धाः शिलादन्तुरः । इत्थं लोहितसिक्तसकणि यथाप्राणं मृगे धावित व्याधेनापि शरासने करुणया नारोपिताः पत्रिणः ॥ ८ ॥

निरालम्बं व्योमाप्ययमशरणो हन्त हरिणः क यातु क्वायातु क च विहरतु क प्रविश्वतु । दिशो जाज्वल्यन्ते [सुँ] गुणिगण [शूँन्या च वसुधा] मिषाकांक्षी कालः प्रहरति पुनः पामरपतिः ॥ ९ ॥

केषामप्येते।

।। इति हरिणपद्धतिः ॥

समुद्रपद्धतिः (२७)

जीवानामि जीवनस्य महतस्त्वं चाश्रयः सर्वदा मर्यादां न जहासि सन्ति भवतो गर्भे मणीनां गणाः । एवं ते महिमा महान् जल्लिनंधे मध्ये किमर्थं कृतः पापीयांस्तव जीवनक्षयकरस्त्वीर्वः स्वक्कक्षिंभिरः ॥ १ ॥

चतुर्भुखमहादेवस्य ।

नावज्ञा नाप्यवैदग्ध्यग्रदधेर्महिमैव सः । यत्तीरपङ्कमग्रानि महारत्नानि शेरते ॥ २ ॥

कस्यापि ।

न पाछयति मर्यादां वेलाख्यामम्बुधिस्तथा । तृष्यतां नोपकर्तव्यमितीमामपरां यथा ॥ ३ ॥

भागवतामृतदत्तस्य ।

यद्यपि वद्धः शैलैर्यद्यपि गिरिमथनम्रुषितसर्वस्वः । तद्पि पविभीतभूधररक्षायां दीक्षितो जलाधिः ॥ ४ ॥

आदाय वारि परितस्सरितां मुखेभ्यः किं ताबदर्जितमनेन दुरर्णवेन । क्षारीकृतं च बडवाबदने हुतं च पातालकुक्षिकुहरे विनिवेशितं च ॥ ५ ॥

रीसुकस्य ।

स्वस्त्यस्तु विद्रुमवनाय नमो मणिभ्यः कल्याणिनी भवतु मौक्तिकशुक्तिमाला। प्राप्तं मया सकल्पप्यम्रतः पयोधे— र्यद्वारुणैर्जलचरैर्न विदारितोऽस्मि॥ ६॥

इन्द्रकवेः।

ळजामहे भ्रममहो वयमप्यनेन सांयात्रिकास्सिळ्ळराशिममी विश्वन्ति । स्कन्धाधिरोपिततदीयतटोपक्षण्ठ-कौपेयकाम्बुदृतयो यदुदीर्णतृष्णाः ॥ ७ ॥

रोध. क. ख. च.

पाथोनाथ जगत्यहङ्कृतिभृतो लोकत्रयीघस्मराः
सन्त्यन्येऽप्यपकारिणः किम्रु भवानेकोऽत्र तेषां धुरि ।
आकांक्षन् जगतः क्षयाय समयं दोषाकरैकिषयो
यस्तं हन्त सदा वहस्यगणितस्वाङ्गन्ययो वाडवम् ॥ ८ ॥
श्रीभोजदेवस्य ।

यचन्द्रार्धिवभूषणः पशुपितर्यच श्रियाऽलङ्कृतो विष्णुर्यच दिवाकसां पितरभूदैरावताधिष्ठितः । प्राप्तं प्रीतिविकासितेक्षणयुगैर्यचामरत्वं सुरै— स्तत्सर्व हि परोपकारवसतेः सिन्धोः प्रभावाद्धतम् ॥ ९ ॥ इन्द्रकवेः ।

छक्ष्मीकौस्तुभपारिजातमदिरानागाश्वखङ्गामृतत्यागिन् को अवनेश्वरोऽत्र भवता नार्थी कृतार्थीकृतः ।
किन्तु क्षीरानिधे यदिन्दुकुसुमेनाभ्यच्ये देवं शिवं
पार्श्वस्थं प्रतिपादितोऽसि गरलं तेनैव दूयामहे ॥ १०॥

अये वारांराशे कुलिशकरकोपप्रतिभया— दसौ पक्षे प्रेम्णा गिरिवरसुतस्त्वासुपगतः । त्वदन्तर्वास्तव्यो यदि पुनर्यं वाडवशिखी शिखाभिः प्रत्यङ्गं ग्लपयति तैदा कोऽस्य श्वरणस् ॥ ११॥

हे हेळाजितबोधिसत्त्व वचसा किं विस्तरैस्तोयधे नास्ति त्वत्सदृशः परः परिहताधाने ग्रहीतव्रतः । तृष्यत्पान्थजनोपकारघटनावैग्जुख्यळब्धायश्ची— भारप्रोद्वहने करोषि कृपया साहायकं यन्मरोः ॥ १२ ॥

किं व्याप्ताखिलदिक्तटेन विसरद्गर्जेङ्कठद्विस्फुर-त्संक्षुभ्यन्नमदुन्नमत्परिवहद्वीचीविलासेन ते । ग्रीष्पोष्मग्लपिताध्वगस्य भवतो जातं न तृट्शान्तये धिक्ते धर्मविचाँरि बारि जलधे क्षारं महत्केवलम् ॥ १३ ॥

१. तरां क. ख. च २. किम्. ख. च. ३ ष्णात्यये. ख. च. ४ विदूर. इति. क. पाठान्तरम् 🛒 🦿

यद्वीचीभिः स्पृशसि गगनं यच पातालमूछं रत्नैरुद्दीपयसि पयसा यत्पिधत्से धरित्रीम् ।

धिक् सर्वे तत्तव जळनिधे यद्विष्ठच्याश्रुधारां तीरे नीरग्रहणरसिकैरध्वगैरुज्झितोऽसि ॥ १४ ॥

द्यामारोहित वाञ्खात स्थगियतुं तेजोऽपि तेजस्यिना-मुचैर्गर्जित पूरयन्निप महीमम्भोभिरम्भोधरः।

कांश्रिद्वागुपजीव्य तोयचुरुकान् सिन्धो भवत्सिन्धेः पानीयमचयेषु सत्स्वपि न ते तेजीविकारः क्वचित् ॥ १५ ॥

कासारेऽपि पयः पिवन्ति पश्चिका न क्वापि वारि त्विय क्षारत्वादुद्धेस्सम्बद्ध इति ते नामैतदेवोचितम् ॥ न त्वेतानि निरर्थेकानि भवतो नामान्यनर्थोन्तरा— ण्यम्बोधिर्जेखिः पयोधिरुद्धिर्वारांनिधिर्वारिधिः ॥ १६ ॥

केषामप्यंते ।

विस्तारो यदि नेह्यो यदि न तद्वांभीर्यमम्भोनिधे— र्न स्याद्वा यदि सर्वसत्त्वविषयस्तादृग्दयानुग्रद्धः । अन्तः प्रज्वलता पयांसि दहता ज्वालावलीं मुश्चता [के न स्यु]र्वेडवानलेन बलिना भस्मावशेषीकृताः ।। १७ ॥

केटसस्य ।

अयं वारामेको निलय इति रत्नाकर इति श्रितोऽस्माभिस्तृष्णातरिलतमनोभिर्जलनिधिः । क एवं जानीते निजकरपुटीकोटस्गतं क्षणादेनं ताम्यत्तिमिनिवहमापास्यति सुनिः ॥ १८॥

वररुचेः ।

॥ इति समुद्रपद्धतिः ॥

रत्नपद्धातः (२८)

काचाः काञ्चनभूपिताः कित न वा मुण्णन्ति रत्नश्रियं मौलौ वा कित नोद्वहन्त्यपियस्तानेव रत्नभ्रमात् । अक्ष्णां ये पुनरुन्मृजन्ति तिमिरं यैनीम रत्नाकरः सिन्धुस्ते पृथगेव हन्त मणयस्तेष्वप्यभिज्ञाः पृथक् ॥ १ ॥

लाक्षाभिः कुरु कङ्करणं रचय वा काचेन चूडामणि विल्पिन्कैतवकोविदोऽसि विपणी ग्राम्येयमज्ञः प्रभुः । नन्वेतत्तव साहसिक्यमधिकं निष्कम्प यत्तत्त्वतो दाहारोपणञ्चाणघर्षणविदामग्रेऽपि गर्वायसे ॥ २ ॥

एतौ विमळसरस्वत्याः ।

विद्युद्धिः कीद्दशी तस्य जडस्य स्फटिकाञ्मनः । भिद्यतेऽनु प्रविज्यान्तर्यो यथारुच्युपाधिना ॥ ३ ॥

मलटस्य ।

सोमकान्तो मणिः स्वच्छस्सूर्यकान्तस्तथा न किम् । उद्गारे तु वि[^वशेषोऽस्ति]तयोरमृतवाह्निभः ॥ ४ ॥

समजानि तदेकमेव हि रत्नं रत्नाकरेऽपि जलराशौ । स्थितग्रुरासि यन्मुरारेर्ने भ्रमित कुटुपतिभवनेषु ॥ ५ ॥

अमृतांशोः किरणेभ्योऽजायत द्यद्धिर्महोदधेरुदरे । कथयन्ति हारमणयो हृदि तापमुषः स्पृशन्तोऽपि ॥ ६ ॥

वछभदेवस्थेतौ ।

वपुःपरीणाह्युणेने तेभ्यो यशस्विनः किं मणयो भवन्ति । तथापि चूडासु महीपतीनां त एव खेलन्ति न गण्डशैलाः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

किं मृढ ताडयसि तापयसे किमन्य किंृवा इताश परिपीडयसीन्दुरत्नम् । एतस्य केवलमनल्परसप्रसृतिर्श्वातस्सुधामयकरप्रणयेकसाध्या ॥ ८ ॥

इन्द्रकवे.।

1:60

अङ्गीकृताः [क्षै] तिभिमामिष ये विषश्च गोप्तुं गुणान् किभिति वाञ्छसि तान्सुधैव । मुक्तामणे [वि^२]मळरूपतया नितान्त— मेते तव स्वयमिष प्रकटीभवन्ति ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

अमीषां मोहाद्वा धरणिधरचूडाश्चस्त्रभ्रवा—
[मँ]भाग्याद्वा कैश्चिन्मरकतमणिश्चेन्न गणितः ।
तथाऽसौ रथ्यायामपि निपतितः किं न कुरुते
समुन्मीस्त्रभीसस्त्रभृतिस्रहरिस्तिप्ता इव दिशः ॥ १०॥

जयदेवस्य ।

केनासीनस्युखमकरूणेनाकरादुद्धृतस्त्वं विकेतुं वा समभिछिषतः केन देशान्तरेऽस्मिन् । यस्मिन् वित्तव्ययभरसहो ग्राहकस्तावदास्तां नास्ति भ्रातमेरकतमणे त्वत्परीक्षाक्षमोऽपि ॥ ११ ॥

सर्ववर्मणः ।

यामैंस्ते शुभमस्तु रोहणगिरे मत्तः स्थितिप्रच्युता वर्तिष्यन्त इमे कथंकथमिं स्विभेऽपि मैवं क्रुथाः । भूर्तितस्ते मणयो वयं यदि भवन्नाम(स्ना)प्रसिद्धास्ततः के शृङ्कारपरायणा तृपतयो मौस्रो न धास्यन्ति नः ॥ १२॥

सिंहिपेयस्य ।

यत्रानुह्णित्वतारूयमेव नित्विन्नं निर्माणमेतिद्विधे-रुत्कर्षप्रतियोगिकल्पनमपि न्यकारकोटिः परा । याताः प्राणभृतां मनोरथगतीरुङ्खच्य यत्सम्पद-च्छायामात्रमणीकृताश्मसु मणेस्तस्याश्मतैवोचिता ।। १३ ॥

⁹ क्षि, क, ख, च २ विं, क ख, च, ३ महो भा, क. ख, च, ४, मः स्वस्ति तवास्तु ५. मिति ६. श्रीमेस्टे

वल्लच्यप्रतिष्ठा ८. गोविन्दराजस्य, सुभाषितावलीयाः पाठाः ।

यस्य वज्रमणेर्भेदे भिद्यन्ते लोहसूचयः। करोति तत्र किं नाम मारीनखिकेखनम्॥ १४॥

कयोरप्येतौ ।

स्वच्छस्यास्य प्रथितमहसः श्रुद्धजातेरतुल्यं वज्रस्यैव स्फुरतु भ्रुवने दार्ढ्यमेकस्य तस्य । यस्य छिद्रप्रणयनविधौ सप्रयत्नोऽपि नित्यं सर्वः कुण्ठीभवति विकटस्पष्टटङ्कनेऽपि स्रोकः ॥ १५ ॥ श्रीभोनदेवस्य

इति रत्नपद्धतिः ।

शङ्खपद्यतिः (२९)

अन्तः कुटिलतां विश्रच्छङ्घस्स खलु निष्ठुरः । हुंकरोति यदा ध्मातस्तदैव बहु गण्यताम् (ते) ॥ १ ॥

कस्यापि ।

किं चुम्बितेन जड शाङ्किक नीरसोऽयं । किं पाणियुग्मपरिपीडनझालनाभिः । भागैरिप प्रतिदिनं परिपूर्यमाणो हुङ्कारमेव हि परं विद्धाति शङ्कः ॥ २ ॥

सर्वाशापरिपूरि हुंकु [तंबहो] जन्मापि दुग्धोद्धे-गोविंदाननचुम्बि सुन्दरतरं पूर्णेन्दुविम्बाद्धपुः । श्रीरेषा सहजा गुणाः काति परं गण्यन्त एते हि यत् कौटिल्यं हृदि पाञ्चजन्य भवतस्तेनातिलञ्जामहे ॥ ३ ॥

महेन्दुराजस्येती ।

१. तिमनो, क. ख. च. तिमदो. ग. घ.

तातः क्षीरिनिधिः स्वसा जलियजा आता सुरेशद्रुमः सौजन्यं सह कौस्तुभेन शुचिता यस्य द्विजेशादपि । धिक्कर्माणि स एव कम्बुरधुना पाषण्डकान्ताकरे विश्रान्तः प्रतिचासरं प्रतिगृहं भैक्षेण कुर्सिभिरः ॥ ४ ॥

जन्मस्थानं मणिगणनिधिवीरिधिर्बन्धुरिन्दु—
जीमिः पद्मा वपुषि शुचिता विश्ववन्द्यो निनादः ।
भ्रातः कंबो निरविधिकुटुंबोऽपि जात्यन्धसङ्गात्
गेद्दं गेदं भ्रमिस यद्द्दो नापराधस्तवायम् ॥ ५ ॥

कयोरप्येतौ ।

प्रवलतरतरङ्गेर्दूरम्रत्सारितोऽपि
प्रथयति तव कीर्तिं दक्षिणावर्तशङ्घः ।
परिकलय पर्याघे पद्मनाभार्म्ययोग्य—
स्तव निकटनिषण्णैः श्रुल्लकः स्ताष्ट्यता का ॥ ६ ॥

पद्मनामस्य ।

श्रिक्षास्मानित सहस्रशो जलनिधेवीचिच्छटाघटिताः पर्यन्तेषु लुटन्ति ये दक्ष्यतैः फल्माषितक्ष्मातलाः । एकस्तेषु स पाञ्चजन्य उदभूदाश्चर्यभूतः सतां यस्संवर्तभरक्षमेर्भधुरियोः श्वासानिकैः पूर्यते ॥ ७॥

किवरत्नस्य ।

इति शङ्कपद्धतिः

नदीपद्धतिः (३०)

कुरु गम्भीराञ्चयतां दिनानि कतिचिद्धवाधृष्या । विगतपयोधरछक्ष्मीः कस्य न चरणैर्विछङ्कचाऽसि ॥ १ ॥

कतिपयदिवसस्थायी पूरो दूरोन्नतोऽपि चण्डरवः । तटिनि तटद्वमपातनपातकमेकं चिरस्थायि ॥ २ ।।

पायंपायं पिव पिव पयस्तिश्च सिश्चाङ्गमङ्गं भूयो भूयः कुरु कुरु सखे मज्जनोन्मज्जनानि । एषाऽशेषश्रमशमपदुर्दुःखिताध्वन्यवन्धुः सिन्धुर्दूरीभवति भवतो मारवः पान्य पन्थाः ॥ ३ ॥

प्रशान्ताः कञ्चोलाः स्तिमितमस्रणं वारि विमलं विनितिः विषः शमिषव नदीनां कथयति । तथाप्यासां तैस्तैस्तरुभिरभितस्तीरपतितै— स्स एवाग्रे बुद्धौ परिपैतित रुद्धोऽप्यविनयः ॥ ४ ॥

आजन्मस्थितयो महीरुह इमे कामं सम्रुन्मूछिताः कल्लोलाः क्षणभङ्गुराः पुनरमी नीताः पराम्रुन्नतिम् । अन्तर्ग्रोहपरिग्रहो बहिरपि भ्राम्यन्ति गन्धद्विपाः भ्रातः शोण न सो^ऽस्ति यो न इसति त्वत्सम्पदो विष्ठवान् ॥ ५ ॥

केषामप्येते ।

नदीतीरे शाखिन्नभिनवतरङ्गाग्रसिछि— ध्रुहुर्मूछे सिक्तः कलयासि दैलाडम्बरिमद्म् । न चैवं जानीषे सरल यद्हां ॡनधरणिः सुखस्पर्शच्छको गुरुपतनहेतुर्व्यतिकरः ॥ ६ ॥

सिंहपैय्यस्य ।

इति नदीपद्धतिः ।

सरःपद्धतिः (३१)

· AKE

अयमवसरः सरस्ते सिळिळैरुपकर्तुमर्थिनामानिशम् । इदमपि च सुल्लभमम्भो भवति पुरा जलधराभ्युद्ये ॥ १॥

वळ्ळभदेवस्य ।

201

कस्य तृषं न क्षपयिस पिवति न कस्तव पयो निमज्यैतत् । यदि सन्मार्गसरोवर नको न क्रोडमिथिवसित ॥ २ ॥

कस्यापि ।

आगच्छतां च तुच्छानामतुच्छानां च गच्छताम् । यद्थ्वनि न सङ्घद्दो घटानां तद्वथा सरः ॥ ३ ॥

हरिहरस्य ।

वीचीविमर्दशीतैर्यत्सुखयत्यनिलैरपि । सरसस्तस्य माधुर्यं ज्ञातमेवावगाहने ॥ ४ ॥

यद्वलास्यभितो दृथा तटभुवो वीचीशतैस्ताडयन् छब्ध्वा काश्चिद्पि क्षणं जलधरोद्वान्ताः पयोविष्ठषः।

तन्मन्ये भवतस्तडाग निविडक्रीडार्करोचिश्रय-प्ळुष्टाम्बुमसरो मनागपि न स ग्रीष्मः स्मृतिं रोहति ॥ ५ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

सौवर्णः कमलाकरक्शिशिलारसोपानबद्धक्रमाः
वारि क्षीरसहोदरं तटतरुश्रेणीसुखाः क्षोणयः ।
सर्वं ते रुचिरं सरोवर परं निन्द्यः कुतोऽयं विधिः
कूरग्राहभयात्प्रयान्ति विम्रुखाः पान्था निदायेऽप्यमी ॥ ६ ॥
वैद्यनाथपण्डितस्य ।

विपन्नं पश्चिन्या मृतमिनिमेषैर्यातमिकिभिः खगैरप्युङ्कीनं रथचरणहंसमभृतिभिः । दशां दीनां नीते सरसि विषमग्रीष्मदिवसैः कुळीनत्वादास्ते तटरुहतरुः कोऽपि तदपि ॥ ७ ॥

नागपैय्यस्य ।

रे पद्माकर यावदस्ति भवतो मध्ये पयः पूरितं तावचक्रचकोरहंसकुररश्रेणिस्समुद्धासय । पश्चात्त्वं समदद्धकोटचडुङकोटीपुटव्याहति— त्रुट्यत्कर्कटकप्रव्यतिकरैनिन्दास्पदं यास्यसि ॥ ८ ॥

बक्षीयांसो हंसान् प्रसममपहत्य प्रभुतया बभूवर्यत्काकाः कमछवनबासन्यसनिनः । तटस्थः पाठीनः परिछठाते कङ्कान् कवछयन् न जाने किं भान्यं सरसि विपरीतन्यतिकरे ॥ ९ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्तोकाम्भःपरिवर्तिताङ्गश्यासार्थिनः सर्वतो छप्स्यन्ते बकटिद्दिभप्रभृतयः स्वल्पेऽपि साधुस्थितिम् । सद्यक्षोपग्रुपागतेऽद्य सरसि श्रीसन्नपद्माकरे तस्मिन् पङ्काजिनीविष्ठासरुवयो हंसाः क यास्यन्त्यमी ॥ १० ॥

माद्यदिग्गजदानिदग्धकरटमक्षाळनात्क्षोभिता व्योच्चस्सीचि विचेक्स्यतिहता यस्योमेयो निर्मकाः । कष्टं भाग्यविषयंयेण सरसः कल्पान्तरस्थायिन-स्तस्याप्येकवकप्रचारकळुषं काळेन जातं जळम् ॥ ११॥

विज्ञाकायाः ।

उपाध्वं तत्पान्थाः कथमपि सरोमार्गतिलकं यदासाद्य स्वच्छं विलस्तथ विलीनक्रमभराः । इतस्तु क्षाराच्येर्जरटमकरक्षुण्णपयसो विल्वतिः कल्याणी न पुनरवतारः कथमपि ॥ १२ ॥

यायाकस्य ।

इति सरःपद्धतिः॥

कमलपद्धतिः (३२)

अन्ति अन्ति भूयांसि कण्टका बहवो बहिः । कथं कमलनालस्य माभूवन् भङ्गुरा गुणाः ॥ १ ॥

भल्लटस्य ।

छक्ष्मीसंपर्करूपोऽयं दोषः पद्मस्य निश्चितम् । यदेष गुणसन्दोहधामनीन्दौ पराङ्ग्रुखः ॥ २ ॥

प्रकाशवर्षस्य ।

भसारितकरे मित्रे जगदुद्योतकारिणि । किन कैरव लज्जा ते कुर्वतः कोश्नसंवृतिम् ॥ ३ ॥ एते हि गुणाः पङ्कज सन्तोऽपि न ते पंकाश्रमायान्ति । यछक्ष्मीवसतेस्तव मधुपैरुपजीव्यते कोशः ॥ ४ ॥ किं क्रप्यसि कस्मैचित्सौरभसाराय क्रप्य निजमधुने । यस्य कृते शतपत्र प्रतिपत्रं मृग्यते मध्यैः ॥ ५॥ दह्येत नाम्बुगतमिति पद्मिन्या संश्रितं सरस्तत्र । दहतीमां हिममथवा क नु याति विधेरवस्कन्दः ॥ ६ ॥ किं वर्ण्यतेऽम्बुजस्य श्रियो निवासो यदन्वहं देव्याः । यत्सेव्यतेऽथिंभृङ्गेर्विकसति मित्रोदये यच ॥ ७ ॥ युक्तं मित्राभ्युदये पीतिं देषं सम्रद्धस्त्वनिशम् । कमळानि कैरवाणि च भवन्ति सश्रीण्यपश्रीणि ॥ ८॥ मकरन्दरसस्यन्दिनि पिद्यनि मन्ये तवैव सुभगत्वम् । पुष्पवतीमपि भवतीं त्यजित न दृद्धः शुचिईंसः ॥ ९ ॥ कामं भवन्तु मधुलम्पटषट्पदौध-संघट्टघुंघुमघनध्वनयोञ्ज [सेङ्काः]। गायत्यतिश्रुतिसुखं विधिरेव यत्र

मृङ्गस्स कोऽपि धरणीधरनाभिपद्मः ॥ १० ॥

श्रुतघरस्य ।

१. घि. क. ख. च. २. गन्धाः क. ख. च.

यन्माता विष्णुनाभिः पतिरिप च सुतो यस्य साक्षात्त्रजानां लक्ष्मीर्यत्संश्रयाऽभूद्यद्पि करतले भारती संवभार । भातुर्यस्यापि मित्रं तद्पि सरसिजं श्लीणमिन्दोर्भयूखै- स्त्रातुं नैवोत्सहन्ते गतसुकृतफलं प्राप्तकालं सहायाः ॥ ११ ॥

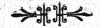
कस्यापि।

न पङ्कादुद्भृतिर्न जडसहवासन्यसनिता वर्षुदिंग्धं कान्त्या स्थळनळिन रत्नद्युतिश्चषा । न्यधास्यद्वेषेधा हृदयळिष्मानं यदि न ते त्वमेवैकं लक्ष्म्याः परममभविष्यः पदिमह ॥ १२ ॥

जयवधनस्य ।

मित्रोन्ध्रुखस्य विमलस्य गुणान्वितस्य लक्ष्मीपदस्य पुरुषोत्तमब्लभस्य । केनाञ्चयेन जडयोगभयोग्यमस्य धाता करोति कमलस्य वयं न विद्यः ॥ १३ ॥

इति कमछपद्धतिः ।

111,141,12

वृक्षपद्धतिः (३३)

---PMA--

[तत्र वृक्षमात्रवर्णनम्]

शाखाश्वतचितवियतस्सन्ति कियन्तो न कानने तस्वः। परिमळभरमिलदिककुळदिलतद्लाः शाखिनो विरलाः ॥ १ ॥ वैद्यभानपाण्डितस्य ।

दीर्घो निदायसमयो बहुपियकजनश्च मारवः पन्थाः। मार्गस्थस्तरुरेकः कियवां संतापमपहरतु ॥ २ ॥

पान्थाधार इति द्विजाश्रय इति स्थानं गुणानामिति स्निग्धच्छाय इति प्रियो दश इति श्लाघ्यस्तरूणामिति । पर्यालोच्य महातरो तव घनच्छायां वयं संश्रिताः तत्त्वत्कोटरवासिनो द्विरसना दूरीकारिष्यन्ति नः॥ ३॥

कयोरप्येतौ ।

किं जातोऽसि चतुष्पथे घनतैरं छन्नोऽसि किं छायया छन्नश्चेत्पलितोऽसि किं फलभरैराढ्योऽसि किं सन्नतः। हे सदृष्टक्ष सहस्व संप्रति सखे शाखाशिखाकर्षण-क्षोभामोटनभञ्जनानि जनतः स्वैरेव दुश्वेष्टितैः ॥ ४ ॥

भदन्तज्ञानवर्मणः।

गतास्ते विस्तीर्णस्तवकभरसौरभ्यलहरी-परीतव्योमानः प्रकृतिगुरवः केऽपि तरवः । इहोद्याने संपत्यहह परिशिष्टाः क्रमवशा-दमी वल्मीकाद्या भ्रजगक्रछ छीछावसतयः ॥ ५ ॥

कल्याणं नः किमधिकमितो जीवनार्थ यदस्मान् **लूत्वा द्रक्षानहह दहिस भ्रातरङ्गारकार**। नन्वेतस्मित्रश्चितिपशुनैरातपैराकुळाना-मध्वन्यानामञ्जरणमरुपान्तरे कोऽभ्युपायः ॥ ६ ॥

१ तरो. ग. तर. क. ख.

आमोदैर्मस्तो मृगाः किसल [योद्भेदै] स्त्वचा तापसाः पुष्पैः षट्चरणाः फल्डेक्जकुनयो घर्मार्दिताश्छायया । स्कन्धेर्मन्थगजाश्च विश्वमरुचः शश्वद्विभक्तास्त्वया । प्राप्तस्त्वं द्वम बोधिसत्वपद्वीं सत्यं कुजाताः परे ॥ ७ ॥

केषामप्येतौ ।

सोदमौदिहिमक्कमानि शनकैः पत्राण्यधः कुर्वते संभाव्यच्छद्वाञ्छया हि तरवः केचित्कृतप्रव्रताः । नामन्यन्त तदातनीमपि निजच्छायाक्षातं तैः पुन—

स्तेषामेव तळे कृतज्ञचरितैः शुष्यद्भिरेवास्यते ॥ ८ ॥

बिल्हणस्य ।

भुक्तानि यैस्तव फळानि पचोळिमानि क्रोडस्थितैरहह वीतभयैः प्रसप्तम् ।

ते पक्षिणो जळरयेण विकुष्यमाणं पत्र्यन्ति पाद्प भवन्तममी तटस्थाः ॥ ९ ॥

राजपितामहुमहादेवस्य ।

इति वृक्षमात्रवर्णनम् ।

[वृक्षिविशेषवर्णनम्]

करुपवृक्षः

श्लाघ्या ध्वस्ताध्वगण्छानेः करीरस्य मरौ स्थितिः। धिक्कोरौ कल्पद्यक्षाणामवसन्नार्थिनां श्रियः॥ १०॥

कस्यापि ।

स्वर्णैः स्कन्धपरिग्रहो मरकतैरुह्णासिताः पह्नवाः मुक्ताभिः स्तवकश्रियो मधुलिहां वृन्दानि नीलोत्पलैः । संकल्पानुविधायि यस्य फलितं कस्तस्य धत्ते तुलां धिग्जातिं दुमसंकथासु यदयं कल्पद्रुमोऽपि दुमः ॥ ११ ॥

रल्हणस्य ।

पारिजात:

परे परकातास्सन्ति महान्तो भव्यभूरुहाः । पारिजात त्वयैकेन नन्दनं नन्दनं पुनः ॥ १२ ॥

प्रह्लादनस्य ।

परिमळसुरभितनभसो बहवः कनकाद्रिपरिसरे तरवः। तदपि सुमनसां नन्दनमिति सत्यं पारिजातेन ॥ १३॥

वछमदेवस्य ।

चृतः

गाता कोकिल एव ज्ञाता च रसाल एव नियतिमदम्। यः पश्चममुद्रायति यस्यास्थिषु पुलकमुकुलानि ॥ १४ ॥

वहसि बिछम्रजां कुछानि मौछौ यदि सहकार तदत्र को निषेद्धा । परमुदयति पछवाश्र्वछेषु स्फुरदिछिभिस्तव सौरभप्रसिद्धिः ॥ १५ ॥ कयोरप्येतौ ।

उत्तंसकौतुकरसेन विलासिनीनां छनानि यस्य न नखैरिप पछ्यानि ।। उद्यानमण्डनतरो सहकार स त्वमङ्गारकारकरगोचरतां गतोऽसि ।। १६ ॥ * यो दृष्टः स्फुटदस्थिसंपुटमुखान्निर्यत्प्रवालाङ्करो दैवात्स द्विदलादिकक्रमवभादारूढशाखाश्चतः।

स्तिग्धं पछवितो घनं मुक्कछितः स्फारच्छटं पुष्पित— स्सोत्कर्षे फछितो भृज्ञं विनमितः कोऽप्येष चृतद्वमः ॥ १७॥

हर्षस्य ।

मृतिंनेंत्ररसायनं यदि कुतः छायेयमच्छेतरा चके साऽपि ततः कुतः फलभरः पीयूषगंजाग्रहम् । एवं सर्वगुणाद्भृतं यदि भवानाम्रद्भगं निर्भमे सर्वत्र प्रगुणीकृतः कथमसौ दुंदेंव दावानलः ॥ १८ ॥

प्रह्लादनस्य ।

अर्काः केचन केचिद्शतरवः केचिद्दलक्ष्मारुहाः निवाः केचन केचिद्तत्र विषिने क्र्राः करीरद्रुमाः । माकन्दे। मकरन्दतुन्दिलमिल्ज्वृङ्गालिश्वङ्गारितः कोऽप्यत्रास्ति न मित्र यत्र तनुते कर्णामृतं कोकिलः ॥ १९ ॥ उमापतिघरस्य ।

एतस्मिन्वनमार्गभूपरिसरे सौन्द्येग्रुद्राङ्कितः प्रोद्यद्भिः फल्पत्रपुष्पनिवहैःचृतस्स एकः परम् । यं वीक्ष्य स्मितवक्रग्रुद्धतमहासंतोषग्रुङ्कासित— स्फारोत्कण्ठमकुण्ठितक्रमममी धावन्ति पान्थत्रजाः ॥ २०॥ महनायकस्य ।

विशाळकाखाभिः किमपि कमनीयः किसळयैः
फर्छेरप्यानम्रः स्तबकमधुगन्धेस्सुरभितः ।
त्वमेवैकः क्षोणीरुहकुलधुरीणोऽसि तद्यं
रसाल प्रस्तावादिह हृदि निधेयः पिकयुवा ॥ २१ ॥

कस्यापि ।

चन्द्न:

धिक् चेष्टितानि परशो परिशोचनीयबालप्रवालमलयाद्रिरुहदुहस्ते ।
निर्भिद्यमानहृदयोऽपि महाप्रभावः स त्वन्मुखं पुनरभीस्मुरभीकरोति ॥२२॥
वासक्शैलशिलान्तरेषु सहजस्सङ्गो भ्रजङ्गैन्सह
पेङ्खात्सारपयोधिवीचिभिरभूदुद्धृतिसेकक्रिया ।
जानीमो न वयं प्रसीदतु भवान् श्रीखण्ड तत्कथ्यतां
कस्माचे परतापखण्डनमहापाण्डित्यमभ्यागतम् ॥ २३ ॥

आमोदैस्ते दिशि दिशि गतैर्टूरमाकृष्यमाणा-स्साक्षाछक्ष्मीं तव मलयज द्रष्टुमभ्यागताः स्मः ।

किं पत्र्यामस्सुभग भवतः कीडति क्रोड एव व्यालस्तुभ्यं भवतु कुशलं मुख्य नः साध्यामः ॥ २४ ॥

भ्रातश्रन्दनपादप प्रतिदिनं पश्येदमाचेष्टितं यस्त्वां सिश्चिति शीतनीरिनकरैस्तस्यावकेशी सदा । एवं यस्तु परश्वेधः शकलयत्युग्रेष्वथ ग्रावसु प्रौढं चानुपिनष्टि तस्य हि भवेः सर्वोक्षमाह्लादकः ॥ २५ ॥

केषामप्येते ।

भ्रातश्चन्दन किं ब्रवीमि विकटस्फूर्जित्फणाभीषणा गन्धस्यापि महाविषाः फणभृतो गुप्त्यै यदेते कृताः । दैवात्पुष्पफळान्वितो यदि भवानग्रेऽभविष्यत्तदा नो जाने किमकल्पयिष्यद्धिकं रक्षार्थमस्यात्मनः ॥ २६ ॥ श्रीमोजदेवस्य ।

सा छाया [स चै] सुन्दरः परिमळस्ते कोमलाः पछवा
भ्रातश्चन्दनपादपस्य शतशः सन्त्येव किन्तैर्गुणैः ।
सर्पद्रुष्टश्चजङ्गसङ्गतिवश्चादापादमूळं गतैरानीतं फळमन्यतोऽपि पथिकैः साशङ्कमास्वाद्यते ॥ २०॥
कस्यापि ।

चंपकः

कुन्दे कुण्ठय काँतुकं त्यज रुचिं न्यग्रोधरोपग्रहे
मा यत्नं करवीररोहणविधौ कार्षांस्सपर्योचिते ।
भ्रातः काननपाळ चंपकतरुः कुत्राप्यसौ मृग्यतां
यस्यामोदवज्ञात् स्मरप्रियतमा माद्यान्ति चैत्रश्रियः ॥ २८ ॥
वैद्यनाथपण्डितस्य ।

केनापि चंपकतरो बत रोपितोऽसि कुग्रामपामरजनान्तिकवाटिकायाम् । यत्र प्ररूढनवज्ञाकविद्वद्वकीभाद्रोभग्नवाटघटनोचितपछवोऽसि ॥ २९ ॥

बिज्जाकायाः ।

१. एनं. ख. च. २ भवेत्. ख. च. ३. यदि. क. ख. च. ४. लोभगो. क. ग. च. लोभभो. खः

साधारैणतरुबुध्या न मया रचितस्तवाळवाळोऽपि । लज्जयसि मामिदानीं चंपक सौरभ्यनिर्भरैः कुसुमैः ॥ ३०॥ अशोकः

अव[केंकि]नोऽस्य युक्तं जानामि तरोरशोक इति नाम । फल्ठपाकविधुरितात्मा यतोऽन्यथाऽसौ सशोकः स्यात् ॥ ३१ ॥ कस्यापि ।

किन्ते नम्रतया किम्रुन्नततया किं वा घनच्छायया किं वा पळ्ळवळीळया किमनया चाशोक पुष्पश्रिया। यत्त्वन्मूळनिषण्णाखिन्नपाथिकस्तोमः स्तुवन्नन्वहं न स्वादूनि मृदूनि खादाति फळान्याकण्ठम्रुत्कण्ठितः॥ ३२॥ श्रीभोजदेवस्य।

पनसः

गरीयस्सौरभ्यं रसपरिचये नाँईति सुधा

मुद्रा मृद्रीकाऽपि प्रथिमिन निमग्नः फल्लभरः।

परार्थे कोशश्रीरिति पुलकितः कण्टकमिषा—

दहो ते चारित्रं पनस मनसः कस्य न मुद्रे ॥ ३३ ॥

ं नालिकेरः

प्रथमवयसि पीतं तोयमल्पं स्मरन्तः शिरसि निहितभारा नालिकेरा नराणाम् । सँलिकममृतकल्पं दद्युराजीवितान्तं न हि कृतम्रुपकारं साधवो विस्मरन्ति ॥ ३४॥

कद्ली

ताळीतरोरनुपकारि फल्लं फल्लित्वा ळज्जावशादुचित एव विनाशयोगः।

एतत्तु चित्रमुपकृत्य फलैः परेभ्यः प्राणानिजान् झडिति यत्कदली जहाति ॥ ३५ ॥

दाडिमः

आप्रुष्पप्रसवान्मनोहरतया विश्वास्य विश्वं जनं हंहो दाडिम तावदेव सहसे वृद्धिं स्वकीयामिह । यावन्नेति परोपभोगसहतामेषा ततस्तां तथा ज्ञात्वा ते हृद्यं द्विधा देखति यत्तेनैव वन्द्यो भवान् ॥ ३६॥

श्रीमोजदेवस्य ।

मूर्जः

कुर्वन्तु नाम जनतोपकृतिं प्रसून– च्छायाफळैरविकळैस्सुलभैर्द्वमोद्याः । सोढास्तु कर्तनरुजः पररक्षणार्थ– मेके न भूर्जतरुणा करुणापरेण ।। ३७ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

अगुरु:

अगुरुरिति वदति लोको गौरवमत्रैव पुनरहं मन्ये। दिशतगुणैव दृत्तिर्थस्य जने जनितदाहेऽपि॥ ३८॥

वछभदेवस्य ।

मालती

कुसुमस्तबक।नम्राः सन्त्येवं परितो छताः । अथापि भ्रमरभ्रान्तिं हरत्येकैव माछती ॥ ३९ ॥

कस्याप ।

किं मालतीक्रसुम ताम्यास निष्ठुरेण केनापि यत्किल विल्जनिमतो लताप्रात् । एतेन शुद्धमधुराकृतिगौरवेण को नाम मूर्घनि निजे न करिष्यति त्वाम् ॥ ४० ९॥ नम्मैयस्य ।

१. रे. क. ख च. २. सन, क. ख. च. ३. ते. क. ख. च.

केतकी

एतासु केतिक छतासु विकासिनीपु सौभाग्यमञ्ज्ञततरं भवती विभाति । यत्कण्टकैर्व्यथितमात्मवपुर्ने जानं-स्त्वामेव सेवितुमुपक्रमते द्विरेफः ॥ ४१ ॥

राजिपतामहमहादेवस्य ।

ताळ:

अध्वन्यध्विन भूरुद्दः फळभृतो नम्रानुपेक्ष्याद्रा-दूरादुन्नतसंश्रयव्यसिननः पान्थस्य मुग्धात्मनः । यन्मूलं समुपागतस्य स दृथाच्छायः फले का कथा श्रीणेनापि हि नोपयोगमगमत्पर्णेन तालद्भमः ॥ ४२ ॥ कस्यापि ।

अश्वत्थः

वर्धितैस्सेवितैः किं तैस्सत्यश्वत्थेऽन्यपाद्पैः । वर्धितो नरकाद्रक्षेत्स्पृष्टो रिष्टानि इन्ति यः ॥ ४३ ॥

माधवमागधस्य ।

न्यग्रोधः

फल्लभरविततसम्रुन्नतशाखाशतलीनशकुनिसार्थेन । जननी क्षितिः प्रकामं न्यग्रोधेनास्तु सच्छाया ॥ ४४ ॥

वछभदेवस्य ।

मधुक:

तत्तेजस्तरणेर्निदाघसमये तद्वारि मेघागमे
तज्जाड्यं शिशिरे मदेकशरणैस्सोढं पुरा यैर्दछैः।
आयातोऽप्यधुना फर्लंस्य समयः कोऽयं विना तैरिति
स्मृत्वा तानि शुचेव रोदिति गळत्पुष्पैर्मधूकद्वमः॥ ४५॥

कस्यापि ।

शास्मिलि:

कायः कण्टकटूषितो न च घनच्छाया कुतः पछ्नाः पुष्पाणि च्युतसौरभाणि न दल्रद्रोणी मनोहारिणी। किं ब्रूमः फल्रपौकमस्य यदुपन्यासेऽपि लज्जामहे तद्भोः केन गुणेन शाल्मलितरो जातोऽसि सीमद्रुमः॥ ४६॥

निर्गन्धं क्रसुमं फलं श्लुधि दृथा पत्रं न कार्यक्षमं बाह्यैः कण्टककपेरैः परिदृतं निस्सारमेतद्वपुः । दृद्धिर्गृध्रपरिग्रहाय किमहो वक्तन्यमस्मात्परं भ्रातक्शाल्मिळदृक्ष नास्ति भवतः किंचिन्महत्त्वोचितम् ॥ ४७ ॥ कयोरप्येतौ ।

बब्बुल:

स्वयमफलवान् छेदं भेदं शिंतौ च विकर्षणं कुहरपतनं वब्बूलोऽयं विषद्य वृतीभवन् । खल इव फलान्यन्यस्यापि प्रभूततराण्यहो न दिशति सतां भोकुं द्युम्नान्वितः पद्धकण्टकैः ॥ ४८

निम्बः ।

निम्ब ।कें बहुनोक्तेन फल्लानि विफल्लानि ते । यानि संजातपाकानि काका निक्शेषयन्त्यमी ॥ ४९ ॥

यश्च निम्बं परशुना यश्चैनं मधुसर्पिषा । यश्चैनं गन्धमाल्याभ्यां सर्वस्य कटुरेव सः ॥ ५० ॥

केषामप्येते ।

खदिर:

चन्दने विषधरान् सहामहे वस्तु सुन्दरमगुप्तिमत्कृतः। रक्षितुं वद किमात्मसौष्ठवं कण्टकाः खदिर सांचितास्त्वया।। ५१।।

मळ्टस्य।

पदं तिदह नास्ति यन्न खिदरैः खरैराष्ट्रतं न तेऽपि खिदरा न ये कुटिलकण्टकैराष्ट्रताः। न ते कुटिलकण्टकाः किमपि ये न मर्भिच्छद-स्तदुज्झत वृथा श्रमं वत सहध्वमभ्वश्रमम्।। ५२॥

शालिः

शाखासन्तितसन्निरुद्धनभसो भूयास एवावनौ विद्यन्ते तरवः फलैरविकलैरार्तिच्छिदः प्राणिनाम् । किन्तु द्वित्रदलैरलङ्कुन्ततनोः शालेः स्तुमस्तुङ्गन्तां दत्वा येन निजं शिरस्सुकृतिना को नाम न प्रीणितः ॥ ५३ ॥ नमीयस्य ।

येन स्मो जनिता वयं प्रतिदिनं स्नेहेन संवर्धिता
येनास्मांस्तृणपीडनादिष पुरा सोढुं न शक्तस्तु यः।

श्वात्वा सोऽप्यधुना फलस्य समयं छेत्तुं शिरो वाञ्छिति

क्रन्दन्तीव तुषारवाष्पविगलद्भिन्दूत्करैः शालयः॥ ५४॥

कार्पासः

श्लाघ्यं कार्पासफळं यस्य गुणैः स्वीकृतानि विमलानि । मुक्ताफलानि तरुणीकुचकलको सुष्टु विलसन्ति ॥ ५५ ॥

निष्पेषोऽपि च यस्य दुस्सहतरः कष्टं तुलारोहणं ग्राम्यस्त्रीनखळुञ्छनव्यतिकरस्तन्त्रीप्रहारव्यथा । मातङ्गोक्षितमण्डवारिकणिकापानश्च कूर्चाहतिः कार्पासेन परार्थसाधनधिया किं किं न चाङ्गीकृतम् ॥ ५६ ॥

केषामप्येते ।

્ું **રા**ગ

भूजीः परोपकृतये निजकवचिवकर्तनां सहते । परबन्धनाय तु शणाः प्रेक्षध्वमिहान्तरं कीटक् ॥ ५७ ॥ धत्त्रः

महेशस्त्वां घत्ते शिरासि रसराजस्य जैथिनी विशुद्धिस्त्वत्सङ्गात्कनकमयमेतिश्चिश्चवनम् । तनोति त्वत्सेवा ननु कनकद्यक्ष त्वदपरः परस्तत्को नु स्याद्यदि न सुलभीभावमभजः ॥ ५८ ॥

प्रह्लाद्नस्य ।

र्जन्मत्त कण्टिकफलप्रितयोगिवुध्या वैरं वृथैव कुरुषे पनसेन सार्धम् । सन्तो इसन्ति न भजन्ति भजन्ति चेत्त्वां भ्रान्ता भवन्ति सहसा न पुनर्भजन्ति ॥ ५९ ॥

तुणम्

जातस्य सिन्धुतटमनु तस्य तृणस्यापि जन्म रमणीयम् । यत्सिछिछमज्जदाकुछजनदृस्तालम्बनं भवति ॥ ६० ॥

वछमदेवस्य ।

स्तम्बः

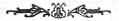
उत्तुङ्गेस्तरुभिः किमेभिरफल्लेराकाशसंस्पर्शिभि-धन्योऽसौ नितरामुलूपविटपो नद्यास्तटे तिष्ठति । एवं यः कृतबुद्धिरुत्थितजल्लव्यालोलवीचीवशा-न्मज्जन्तं जनमुद्धरामि यदि वा तेनैव मज्जाम्यहम् ॥ ६१ ॥ राणकस्य ।

इति वृक्षविशेषवर्णनम् ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचितायां स्किमुक्तावल्यां वृक्षपद्धतिः।

<u>९ जननी, क. ख. ग. घ. च. जयिनी. शार्क्</u>गघरपद्धती, २. अयं श्लोकः, क पुस्तके अधिकपाठतया द्स्यते । ३ ग. पुस्तके ।

दावानलपद्धतिः (३४)

हे दावानल शैलाग्रवासिनः साधुशाखिनः । मुग्ध व्यर्थे त्वया दृग्धाः प्रेरितेन प्रभञ्जनैः ॥ १ ॥

वनमनिवारितसत्रं द्विजसार्थानां विभिन्नजातीनाम् । दहतः क्रुपीटयोने [क्वीं] तं माहात्म्यमेतस्य ॥ २ ॥

यस्या महत्त्वभाजा भवन्ति गुणिनोऽमिता धनुर्दण्डाः । दहतस्तां वंशाछिं को वनवह्नेविवेकोऽस्य ॥ ३ ॥

अभ्युत्रतेऽपि जलदे जगदेकसारसाधारणप्रणयहारिणि हा यदेते । बल्लासलास्यललितं तरवो न यान्ति हे दावपावक स तावक एव दोषः ॥४॥

विध्वस्ता मृगपक्षिणो विघुरता नीताः स्थलीदेवता धूमैरन्तरिताः स्वभावमिळनैराशा मही तापिता । भस्मीकृत्य सपुष्पपळ्ळवफळानेतान् महापादपा-जुद्धत्तेन द्वानलेन विपिनं वल्मीकशेषं कृतम् ॥ ५॥

केषामप्येते ।

दिक्चकं तृणभस्मना मिलिनितं मूलान्यपि क्ष्मारुहा निर्देग्धानि न चार्भकोऽपि इरिणीय्थेऽवक्षेषीकृतः। हा कष्टं विपिनीकसोऽपि मुनयः प्लुष्टाः कृतान्तिकयां कृत्वेत्थं वनविक्षना किममुना ज्ञान्तेन दीप्तेन वा ॥ ६ ॥

उमापतिधरस्य ।

आरोहत्यवनीरुहः प्रविश्वति श्वभ्रं नगैः स्पर्धते सं व्यालेढि विचेष्टते क्षितितले कुञ्जोदरे लीयते। अन्तर्भाम्यति कोटरस्य विवरे व्यालम्बते वीरुधः किं तद्यन्न करोति मारुतवशं यातः कृशानुर्वने॥ ७॥

वसुन्धरस्य ।

दिग्दाहैकरते वनान्तकर ते ज्वाला न मे रोचते दग्धुं स्वाश्रयमुद्यतस्य भवतो नेच्छन्ति दृद्धिं जनाः। मूळान्यस्य महीभृतो वैल्लायितुं दुर्विधसा निर्मिते को वा न त्विय शङ्काते स्म जगतः खेदावहे दाव हे।। ८।।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां दावानलपद्धति: ॥

मरुपद्धतिः (३५)

इतः काकानीकं प्रतिभयमितः काँशिकहता—
दितो युश्रव्युहः कुलमिदमितः कङ्कवयसाम् ।
क्मशानावस्थेऽस्मित्राखिलगुणवन्थ्ये इतमरा—
विप द्वित्राः केचित्र खलु कलवाचः शकुनयः ॥ १ ॥

गतमितजवाद्भान्तं सर्वे समुँत्खिनता च भू— श्चिरतरमहो निःश्वांसास्रेः सदैन्यमवस्थितम् । किमिव न कृतं पान्थेनेत्थं तथाऽपि शठो मरुः प्रकृतिविरसः कष्टं यातो मनागपि नार्द्रताम् ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

किमासे विमनाः किञ्चोन्मादी क्षणादिष छक्ष्यसे पुनरिष पुनः मेक्षापूर्वा न काश्रन ते क्रियाः । स्वयमजलदां जानानोऽपि प्रविश्य मरुस्थलीं शिशिरमधुरं वारि प्राप्तुं यदध्वग वाञ्चलसि ॥ ३ ॥ नरसिंहस्य ।

दिनमविसतं विश्रान्ताः स्मस्त्वया मरुक्रूप रे परम्रुपकृतं शेषं वक्तुं हिया न वयं क्षमाः । भवतु सुकृतैरध्वन्यानामशोषजलो भवा-नियमपि घनच्छाया भूयाचवोषतटं शमी ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

परार्थे यः पीडामनुभवति भङ्गेः जिप मधुरो यदीयस्सर्वेषामिद्द खलु विकारोऽ प्यभिमतः । न संप्राप्तो दृद्धिं यदि स भृशमक्षेत्रपतितः किमिक्षोद्भेषाऽसौ न पुनरगुणाया मरुभुवः ॥ ५ ॥

इन्दुराजस्य ।

भो भोः किं किमकाण्ड एव पतितस्त्वं पान्य काऽन्या गति-स्तत्तादृक्तृषितस्य ते खलमितस्सोऽयं जलं गृहते । अस्थानोपनतामकालसुलभां तृष्णां प्रति कुव्य भोः कैलोक्यप्रथितप्रभावमहिमा पन्थाः पुनर्मारवः ॥ ६ ॥

अभिनवगुप्तस्य ।

आम्राः किं फलभारनम्रशिरसो रम्याः किमृष्मच्छिदः
सच्छायाः कदलीद्रुमाः सुरभयः किं पुष्पिताश्चम्पकाः ।
एतास्ता निरवग्रहोग्रकरभोल्लीढावरूढाः पुरः
शम्यो भ्राम्यसि मृढ निर्भकृति किं मिथ्यैव मर्तु मरौ ॥ ७॥
प्रकाशवर्षस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजह्रणविरचितायां स्विक्तमुक्तावल्यां मरूपद्धतिः।

संकीर्णवस्तुवर्णनपद्धतिः (३६)

त्वश्चेत्संचरसे दृषेण लघुता का नाम दिग्दन्तिनां व्यालै: कङ्कणकुण्डलानि कुरुपे हानिने हेम्नः पुनः । मूर्झा चेद्रहसे जडांशुमयशः किं नाम छोकत्रयी-दीपस्याम्बुजवान्यवस्य जगतामीशोऽसि किं ब्रूमहे ॥ १ ॥

उमापतिधरस्य ।

विष्णो त्वया द्विजपतिं विमलद्विपक्षं हित्वा महान् द्विरसने निहितस्स्वभारः। प्रायो विमोहितधियो न विदन्ति छक्ष्म्या निस्संशयं किमिति कार्यमकार्यमेतत् ॥ २ ॥

चतुर्भुखमहादेवस्य ।

उदस्योचै: पुच्छं शिरसि निहितं जीर्णजिटिले यहच्छाव्यापन्नद्विपपिशितलेशाः कवलिताः। गुहागर्भे शून्ये सुचिरमुापितं जंबुक सखे

भट्टेन्द्रानस्य ।

कान्तौरं परितो ज्वलत्यौतिवले दावानले दैवतो गोमायोर्गहनां गुहां परिपतन दर्शोद्धरः केसरी। यद्यापाद्याति स्म तं न कृपया तेनैष तस्मिन्वने सिंहानामभयप्रदोऽहमधुनेत्युत्पुच्छमुद्धावति ॥ ४ ॥

तदेतिंक कुर्मी यदसि न गतः सिंहसमताम् ॥ ३ ॥

अभिनवगुप्तस्य ।

तत्पञ्चाननकानने विलिसतं त[बद्दी]र्णदन्तिद्रव-न्मेदःकर्दमकुर्दनं कृतमलं तत्पानलीलासरः। आग्रुःशेषतया त्वया कल्लिपतं तत्कोल मन्ये क्षणं तस्मिन् कापि गते तदीयशयने स्वापः पुनर्नोचितः ॥ ५ ॥

१. रे. क. ख. च. २. द्यातिकरे. क. ख. च. ३. द्री. क. ख. च.

निष्कन्दामरिवन्दिनीं स्थकुटितोदेशां कशेष्ठस्थलीं जम्बालाविलमम्बु कर्तुमितरा सूते वराही सुतान् । दंष्ट्रायां चतुरर्णवोमिंपटलैराष्ट्रावितायामियं यस्या एव शिशोः स्थिता वसुमती सा पुत्रिणी पोत्रिणी ॥ ६ ॥

जम्भारिरेव जानाति रम्भासंभोगविश्वमम् । घटचेटीविटः किन्नु जानात्यमरकामिनीम् ॥ ७ ॥

केषामप्येते ।

दामोदरमुद्राहितभुवनं यो वहित छीलया गरुडः । कस्य तरोरुपरिष्टात् खिन्नोऽसौ श्रान्तिमपनयतु ॥ ८ ॥ मालतीमाधवस्य ।

रतिरसवर्धननन्दनचन्दनतरुद्छनदुर्नयशतानि । संसहते हरिरनिशं केनापि गुणेन सुरकरिणः ॥ ९ ॥

अहिराहिरिति संभ्रमपदिमितरजनः किमापि कातरो भवतु । विहगपतेराहारः स तु सरसमृणालदलकचिरः ॥ १० ॥

यद्यपि विस्तरति वासुकिरधिरूढः शिरित नाम गिरिशस्य । श्लाघ्यतरो भुवनानां तथाऽपि खलु भरसहः शेषः ॥ ११ ॥

वल्लभदेवस्य ।

रोहणाचल शैलेषु कस्तुलां कलयेत्तव । यस्य पाषाणखण्डानि मण्डनं मेदिनीभृताम् ॥ १२ ॥

प्रह्लाद्नस्य ।

रत्नानां न किमालयो जलिनिधिः किन्न स्थिरा मेदिनी किन्न न्योम महत्पदं सुकृतिनां किं नाम नैवोन्नतम् । हंहो रोहण किन्तु याचकचमृनिश्चाङ्करङ्कक्षिति-क्षान्तिस्वीकरणेन गोत्रतिलक त्रैलोन्यवन्द्यो भवान् ॥ १३ ॥ कस्यापि । ये सन्तोपसुखपबुद्धमनसस्तेषामभिन्नो मृदः
केचिये धनलोभसंकुलिधयस्तेषां तु दूरे नृणाम् ।
इत्थं कस्य कृते कृतस्स विधिना तादृक्पदं सम्पदां
स्वात्मन्येव समाप्तदेममिहमा मेरुने मे रोचते ॥ १४ ॥

विद्यापतेः।

एकस्यायमुदेति मूर्धिन गिरेरन्यस्य चैव क्रमादस्तं याति कलानिधिस्तदुभयोरस्तः प्रशस्तोऽचलः ।
को नामोदयिनं करोति न शिरोमाणिक्यमस्तं पुनयातं यः कुरुते भवानिव स दुष्पापोऽयमुचैश्चिराः ॥ १५॥
कस्यापि ।

श्लाव्यं महत्त्वमेकस्य नभसो भ्रवनत्रये । परस्य दृद्धचे यञ्चेव गणयत्यात्मनः क्षयम् ॥ १६ ॥ महत्त्वं धिग्धिगेतस्य गगनस्यात्मद्वद्धये । उद्दीक्षमाणमेवास्ते यत्परस्य परिक्षयम् ॥ १७ ॥

यः पीयूषसहोदरैः स्नपयति ज्योत्स्नाज्ञ स्सर्वतो
यश्च त्वामधिकाधिकं ज्वलयति पोद्दामतापैः करैः ।
भ्रातव्योम तयोरपि स्थितिमिह व्यातन्वतो विकियानिर्मुक्तस्य महत्त्वमेतदसमं दूरेऽधिरूढं तव ॥ १८ ॥
श्रीमोजदेवस्यैतौ ।

अब्जं त्वब्जमथाब्जभूस्तत इदं ब्रह्माण्डमण्डात्पुन— र्विश्वं स्थावरजंगमं तैदितरत्त्वन्मूलमित्थं पयः ।

धिक् त्वां चोर इव प्रयासि निभृतं निर्गत्य जालान्तरै— र्वद्धचन्ते विवशास्त्वदेकशरणास्त्वामाश्रिता जन्तवः ॥ १९ ॥

शैत्यं नाम गुणस्तवैव तदनु स्वाभाविकी स्वच्छता किं ब्रूमः शुचितां व्रजन्त्यशुचयस्सङ्गेन यस्यापरे। किंवाऽतः परमस्ति ते स्तुतिपदं त्वं जीवनं प्राणिनां त्वं चेन्नीचपथेन गच्छिस पुनः कस्त्वां निरोद्धं क्षमः॥ २०॥

१ तदिति रे. ग. घ. २ जीवितं. क. ख. च. जीवनमिति शार्ङ्गधरपद्धतौ.

को हि तुलामिथरोहित शुचिना दुग्धेन सहजमधुरेण । तप्तं विकृतं मिथतं केवलमुद्धिरति यत्स्नेहम् ॥ २१ ॥

केषामप्येते ।

सद्भृतस्य च वंश्वजस्य च गुणिश्चिष्टस्य च क्षुव्धक स्नेहं प्रत्यसमस्स एप किमिप द्वेषोऽत्र जागितं ते । स्वीकृत्य भ्रमिमभ्युपेत्य निविडं तद्धन्यनं सन्तता-मङ्गीकृत्य च तृप्तिमत्र यदम्रं पोद्धतुमेवाग्रहः ॥ २२ ॥ श्रीभोजदेवस्य ।

कष्टा वेधव्यथा कष्टो नित्यं च वहनऋमः । श्रवणानामलङ्कारः कपोलस्य तु कुण्डलम् ॥ २३ ॥ श्रीसुरारेः ।

यत्पूर्वं पवनाग्निशस्त्रसाखिलैश्चीर्णं तपो दुष्करं तस्यैतत्फलमीदशं परिणतं यज्जातरूपं वषुः । मुग्धापाण्डुकपोलचुंवनसुखं सङ्गश्च रत्नोत्तमैः प्राप्तुं कुण्डल वाञ्ख्यते किमपरं यन्मूढ डोलायसे ॥ २४ ॥ कस्यापि ।

लक्ष्मीकौरतुभचन्द्रमःप्रभृतिभिजीतैः किमेभिर्द्यथा देवानेव विनोदयन्ति यदमी जन्माश्रयं मध्नतः । श्लाघ्यं तद्विषमेव येन बहुलज्वालाविलोपद्रव-द्राग्विद्रावितनाकनायकचम्भद्रससमुद्रः कृतः ॥ २५ ॥

लक्ष्मीधरस्य ।

शुभ्रत्वं यदिदं य एष गरिमा स्वच्छत्वमेतच्च यत् भ्राजत्येतदिहोपकारानरते सर्वं रसेन्द्र त्वाये । मूच्छोमप्यनुभूय यो हुतश्चाजि न्यस्यापि च स्वं वषुः स्वीकृत्यापि मृतिं करोष्यविरतं वस्तृन्यवस्तृन्यपि ॥ २६ ॥ वह्निं विश्वाम्भसि निमज्ज सहस्व टङ्काच्छोदं तुलां समधिरोह भवातिशुभ्रम् । अन्तस्तथाऽपि द्वतः कल्रघौत काष्ण्यं द्वेणीमित्ययमपैति न ते प्रवादः ॥२७॥ ते सन्ति इन्त वहवो स्रुवि ये परेपां
रन्त्राण्यवाप्य विद्धत्यपकारसुद्राम् ।
छिद्रेण यः परसुपेत्य पुनर्निजेन
पीडां करोषि इतश्रङ्गक स त्वमेकः ॥ २८ ॥

स्नेहाद्यक्त्वमिहावसज्य निविडं कर्षस्यस्रग्देहिना—

मन्तःशून्य न कश्चिदेव भवतस्स्वार्थोऽम्रुना सेत्स्यित ।

सम्यक्पूर्णमवेत्य हन्त निपुणं छोकः पुरा तैद्यत—

स्त्वामुद्रालयित प्रसद्य विगतातङ्कः क्षणात्तुम्वक ॥ २९ ॥

अमी तिलास्तैलिक नूनमेतां स्नेहाद्वस्थां भवतोपनीताः।
द्वेषोऽभविष्यद्यद्मीपु नूनं तद् न जाने किमिवाकरिष्यः॥ ३०॥

यत्सद्धणोऽपि सरछोऽपि तटस्थितोऽपि वंशोन्नतोऽपि विद्धासि नृशंसकर्म । वक्रात्मनो विद्शिदण्ड तदेतदस्य जानामि संगतिफल्ठं तव कण्टकस्य ।। ३१ ॥

सद्वंशस्य प्रविततगुणश्चाधिनः सैन्नतस्य त्वं चापस्य त्यजसि यदहो सङ्गमङ्गीकृतो अपि । तेन भ्राताविशिख नियतं भीतिकर्तुः परेषां मर्भच्छेदि प्रकृतिकिटिनं युक्तमेतत्फळं ते ॥ ३२ ॥

अस्पृत्रयसंगतिामिह प्रविधाय सोढा दण्डाहतीः पटह वन्धमपि प्रपद्य । दोषं प्रकाशयसि यत्प्रतिरथ्यमेव स्रोकस्य तद्विमुखतां प्रकटीकरोषि ॥ ३३ ॥

गम्भीरस्य महाज्ञयस्य सहजस्वच्छस्य सेव्यस्य ते सर्वं साध्विह क्रूप किन्तु तदिप स्तोकं किमप्युच्यते। पात्रं दूरमधः करोषि गुणवद्यः सोऽपि [तृष्णाश्रम—] मौढिमोन्मथने भवानतिपदुर्यत्तेन लज्जामहे।। ३४॥

१. व. ग घ. २. संग. क. ख. च. ३. तोऽसि. क. ख. च. ४. तक्ष्णक्षम. क. ख. च.

भीमर्थामप्रतनुवद्नकूरपातालक्कि – कोडपान्तोपहितविभवस्याथ ते किं ब्रवीमि । येन त्वत्तस्समभिलपतो वांलितं क्षुद्र कूप-क्लाम्यनमूर्तेभवति सहसा कस्य नाथोग्रुखत्वम् ॥ ३५ ॥

सान्द्रज्योतिःपटलद्लितध्वान्तचक्रोऽपि वाढं तस्माङ्कोके भवसि न खल्छ स्पर्शयोग्यः प्रदीप । प्राम्नोषि त्वं नियतमधिकं येभ्य एवात्मलाभं तेषामेव प्रश्नमविधिना यत्तनोषि स्वतेजः ॥ ३६ ॥

श्रीभोजदेवस्यैते ।

न यत्र गुणवत्पात्रमेकमप्यस्ति सन्निधौ । ततस्ते पान्थ कः कूपाज्जीवनग्रहणे ग्रहः ॥ ३७ ॥ रक्ष पात्रगतं स्त्रेहं प्रदीप श्रीविवर्धनम् । प्रयास्यन्ति विनाऽनेन भस्मभूयं भवद्धणाः ॥ ३८ ॥

एतौ राजपितामहमहादेवस्य ।

इद्मपटु कपाटं जर्जरः पञ्जरोऽयं विरमति न ग्रहेऽस्मिन् क्रूरमार्जारयात्रा । शुक मुकुलितजिह्नं स्थीयतां किं वचोभि-स्तव वचनविनोदे नाद्रः पामराणाम् ॥ ३९ ॥

कृष्णामिश्रस्य ।

अमुष्मिन्नुद्याने विहगखल एप प्रतिकलं विलोलः काकोलः कणित कटु यावत्यदुतरम् । सखे तावत्कीर द्रदय हृदि वाचंयमकलां

न मौनेन न्यूनीभवति गुणभाजां गुणगणः ॥ ४० ॥
किं सीत्कृतैर्मधुसुधानिधिभिर्मुधैव
किं कूजितैः कलरवैरलमायताक्षि ।
जानात्युलुम्बपृथुकामलकालमेयै—
भेदानयं नवधनश्चिरपामरोऽयम् ॥ ४१ ॥

१. स्यास्य. क. ख. च. श्यामेति शार्ङ्गधरपद्धतौ. २ से. क. ख. च.

वक्रां नैष तन्विवर्तनगतिं जानाति साचिस्मित-स्त्रिग्धेर्देग्वलनेरमुप्य न मनाक्चेतः परावर्तते । पाणौ त्वं मुनिदारकस्य पतिता कल्याणि तन्नीयतां वेदीमार्जनविहर्रपणवषट्कर्तव्यपाकैर्वयः ॥ ४२ ॥

एंगं चर्म पलाशवेश्म पुरतो दृष्ट्रैव कृष्णाजिनं
भिक्षार्थी श्रुधितस्तपोवनधिया कि धार्मिक भ्राम्यसि ।
एनां भिल्लपुरीमवेहि सुरभीश्रृङ्गेण यत्र स्थितैः
पीयन्ते वनविह्नद्यभाहिषीमांसोपदंशं सुराः ॥ ४३ ॥

वंशः प्रांशुरयं घुणव्रणयुतो जीर्णा वरत्रा इमाः कीलाः कुण्टतया विशन्ति न महीमाहन्यमाना अपि । आरोहन्यवसायसाहसमिदं शैलूष सन्त्यज्यतां दूरे श्रीनिंकटे कृतान्तमहिषग्रैवेयवण्टारवः ॥ ४४ ॥

दुर्गा नदी शिथिलवन्यविडम्बिनी नौ-रभ्युत्नता जलग्रुचो विषमस्समीरः । आरूढवान्निजकुटुम्बयुतोऽध्वनीन-स्तत्कर्णधार कुरु यत्सदृशं कुलस्य ॥ ४५ ॥

शुक्को वा मिलनोऽस्तु वा मृगमदः किं तावता ताद्याः कोऽप्यस्यानविश्वमत्कृतिनिधिः सौरभ्यमेको गुणः। येनायं स्मरविश्वमैकवसतिः फाले कपोलस्थले दोर्मूले कुचमण्डले च लभते सङ्गः कुरङ्गीद्याः॥ ४६॥

केषामप्येते

जन्मस्थानं न खलु विमलं वर्णनीयो न वर्णो दूरे पुंसां वपुषि रचना पङ्कशङ्कां करोति । यद्यप्येवं सकलसुरभिद्रव्यगर्वापहारी को जानीते परिमलगुणः कैोऽपि कस्तूरिकायाः ॥ ४७॥

विद्यापतेः ।

अलमन्थ भुजायष्टिभान्त्या भातर्जडस्य ते । दंशाय दंदश्कोऽयं दंशमुद्रां न मुश्चति ॥ ४८ ॥

कस्यापि ।

किं नाम दर्दुर दुरध्यवसाय सायं कायं निपीड्य निनदं कुरुपे रुपेव । एतानि केलिरसितानि सितच्छदाना— माकण्ये कर्णमधुराणि न लज्जितोऽसि ॥ ४९ ॥

मङ्खणस्य ।

उचैदेंवादिह पशुपतौ भूषणीभूय तिष्ठन् कालव्याल प्रथथिस फणां भीषणां तावदेव । देवे दूराद्विनयभयाद्यावदेवं गरुत्मान् कोपाटोपं कथमपि तिरोभावयन् मौनमास्ते ॥ ५० ॥

पृथ्वीधरस्य ।

पापव्याल परोपकारकरणे नामापि ते दूरतः शक्तिश्चैव परापकारजनने निष्पाणिपादस्य ते । इत्थश्चेद्विधिरेव तालुनि जगद्वचापत्करं कण्टकं नाधास्यत् ध्रुवमेवमेतद्पि ते जन्माऽभविष्यद्वृथा ॥ ५१ ॥

अध्यापितोऽसि केनैतां मशक क्षुद्रतामिह । यस्यैव कर्णे छगसि पीडां तस्य करोषि यत् ॥ ५२ ॥

श्रीमोजदेवस्यैतौ ।

सिंहिकासुतसन्त्रस्तः शशक्शीतांशुमाश्रितः । अत्रसत्साश्रयं तत्र तमन्यस्मिहिकासुतः ॥ ५३ ॥ वामन फल्लमत्युचात्तकतो मक्तोपनीतस्रपल्लभ्य । युक्तं त्वं यत्तृप्यसि दृप्यसि चैतत्तु हास्यतरम् ॥ ५४ ॥

वररुचे: ।

एष रविस्तेजस्वी खद्योतोऽप्येष इन्त तेजस्त्री । एष रसालक्क्षास्त्री शास्त्री शास्त्रोटकोऽप्येषः ॥ ५५ ॥ पिब पयः प्रसर क्षितिपान्तिके कलय काश्चन काश्चनशृङ्खलाम् । इद्मवद्यतमं तु यदीहसे भषक संप्रति केसरिणस्तुलाम् ॥ ५६॥ श्रीभीमसिंहपण्डितस्यैतौ ।

शतपदी सित पादशते क्षमा यदि न गोष्पदमप्यातिवर्तितुम् । किमियता द्विपदोऽस्य हनूमतो जळनिथेः क्रमणे विवदामहे ॥ ५७ ॥

भल्लटस्य ।

सततम्रङूखल्रमुसल्त्रीह्याघातादिकी श्रुतिस्सुलभाः । कान्ताकरतल्रताडितवीणाराणितं तु दुरवापि ॥ ५८ ॥

वेदव्यासस्य ।

अचिन्त्याः पन्थानः प्रकृतिमहतामन्धकरिपो— यदक्ष्णोऽभूत्तेजस्तदकृत कथामप्यमदनाम् । मुनेर्नेत्रादत्रेर्यदजनि घनज्योतिरहह प्रतेने तेनेदं मदनमयमेतिज्ञिभ्रवनम् ॥ ५९ ॥

कस्यापि ।

भ्रातः काश्चनछेपगोपितवहिस्ताम्राकृते सर्वतो मा भैषीः कल्का स्थितो भव चिरं देवालयस्योपिर । ताम्रत्वं गतमेव काश्चनमयी कीर्तिः स्थिरा तेऽधुना नान्तस्सारविचारणप्रणयिनो लोका वहिर्वुद्धयः ॥ ६०॥

आदित्यभद्वस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगद्त्तजल्हणदेवविरचितायां मूक्तिमुक्तावल्यां संकीर्णवस्तुवर्णनपद्धतिः।

शृङ्गारपद्यतयः

दयितगमनपद्धतिः (३७)

अनङ्गेनावलासङ्गाज्जिता येन जगञ्जयी । स चित्रचरितः कामः सर्वकामपदोऽस्तु वः ॥ १ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

दशा दग्धं मनसिजं जीवयन्ति दशैव याः । विरूपाक्षस्य जयिनीस्ताः स्तुवे वामलोचनाः ॥ २ ॥

राजशेखरस्य ।

तत्र कवेरुक्तिः—

गन्तुर्विवस्वदुद्ये हृद्येश्वरस्य पैत्यूषपक्षिनिनदश्रवबद्धकम्पा । निद्रां जलेरिशिशिरैनेयनान्तवान्तैः कान्ता तदंसिशिखरे पिततैर्जहार ।। ३ ।। शक्रोमि नासितुमहं विरहाभितप्ते तप्तायसीव वपुषि क्षणमप्यम्रुष्याः । इत्थं मनो निषदनाक्षमवन्मृगाक्ष्याः प्रातिष्ठत प्रवसता सह वक्षभेन ।। ४ ।। सूक्तिसहस्रादेतौ ।

लगा नांग्रुकपल्लवे भ्रुजलता न द्वारदेशेऽपिता नो वा पादयुगे तया निपतितं तिष्ठेति नोक्तं वचः । काले केवलमम्बुदालिमलिने गन्तुं प्रष्टत्तश्शठ-स्तन्व्या बाष्पजलीधकित्पतनदीपुरेण रुद्धः प्रियः ॥ ५ ॥

दृष्टः कातरनेत्रया चिरतरं वध्वाऽञ्जिलं याचितः पश्चादंशुकपछवेन विधृतो निन्यीजमालिङ्गितः । इत्याक्षिप्य यदा समस्तमघृणो गन्तुं मद्यस्वरुठः पूर्वे प्राणपरिग्रहो दियतया ग्रुक्तस्ततो वळ्ळभः ॥ ६ ॥

अमरुकस्यैतौ ।

प्रहरविरतौ मध्ये वाह्नस्ततोऽपि परेऽथवा किम्रुत सकछे याते वाह्नि प्रिय त्वमिहैष्यसि। इति दिनशतप्राप्यं देशं प्रियस्य यियासतो हरति गमनं वाला वाक्यैस्सवाष्पझलज्झलैः॥ ७॥

झलज्झलवासुदेवस्यँ **।**

कान्ते कथंचित्कथितत्रयाणे क्षणं विनम्रा विरहार्दिताङ्गी । ततस्तमास्रोक्य कदाऽङ्गतोऽसीत्यास्त्रिङ्गच ग्रुग्धा ग्रुद्माससाद ॥ ८ ॥ नायिकां प्रति नायकोक्तिः—

दुःखानि में निरवन्नेषमपद्मतीं त्वां दुःखे निधाय किमहं कलयामि गन्तुम् । पातोऽम्भसामयमदृष्ट्चरस्तवाक्ष्णोः पाताय मे नियतमद्य भवेदस्नाम् ॥ ९॥ कुर्वाणस्सुकृतानि रक्ष्यमखिलं रक्षिनगृह्णन् द्विष-

स्तन्वानश्च यशस्सुखेन विषयान् भुङ्के पुमानुत्तमः । अन्यो जङ्कमकाष्टमत्र नियतं तत्सर्वम्रत्साहतो , छभ्यं तत्कतिचिद्दिनानि विरहस्सद्धो भवत्या मम ॥ १० ॥

स्किसहस्रादेती।

स्मर्तव्या वयमिन्दुसुन्द्रमुखि प्रस्तावतोऽपि त्वया स्यादेवं यदि नाथ दास्यित विधिजीतिस्मरत्वं मम । एकस्मिन्नपि जन्मिन प्रियतमे जातिस्मरत्वं कुतः प्राणाः पान्थ सह त्वयैव चिळताः काद्यापि जन्मैकता ॥ ११॥ कस्यापि।

नायकं प्रति नायिकोक्तिः— लोलैकोंचनवारिभिस्सशपयैः पादप्रणामैः परे— रन्यास्ता विनिवारयन्ति कृपणाः प्राणेश्वरं प्रस्थितम् । पुण्याहं व्रज मङ्गलं सुदिवसः प्रातः प्रयातस्य ते यत्सनेहोचितमीहितं प्रिय मया तिक्षर्गतः श्रोष्यास ॥ १२ ॥

अमरुकस्य ।

नियकासखीः प्रति नायकोक्तिः—
एतत्सर्वे श्रणुत वचनं संग्रहादत्र सख्यः
पाणानां नः फळमविकळं नूनमेषा सखी वः ।
विश्लेषेऽस्मिन् प्रचलति भृशं दीपिकेव प्रवाते
सत्यामस्यां वयमतमसस्सर्वथा रक्षतैनाम् ॥ १३ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

नायकं प्रति सखीषाक्यम्— अस्यास्त्राणमहो वियोगदुरितादस्मासु कृत्वा कृती स्वैरं गच्छिसि तत्तु किं विमृशिस त्रासावहं हन्त नः । वाचाछेषु दिनेषु कोकिछरुतैरुत्पश्चमत्रक्रमैः सज्योतस्नासु च यामिनीष्वश्वरणाः किं नाम कुर्मो क्यम्॥ १८०॥ किं भद्रं पथि गच्छतस्तव वयं ब्रूमः किमस्याः स्वयं प्राणानामिह गच्छतामिति हि नः सन्देहग्रुग्धा धियः । किन्तु स्वस्तिफळप्रवासिमह च प्रत्यागतं नः शुभै-स्त्वां पश्येम गताः पुनः कथय किं प्राणाः परावर्तिनः ॥ १५॥ सूक्तिसहस्रात् ।

यैद्धिम्बोष्टरुचिः क विद्रुममणिः स्वभेऽपि तां खब्धवान् हासश्रीसहशैस्तपोभिरपि किं मुक्ताफर्लेभूयते । तत्कान्तिः शतशोऽपि बिह्नपतनैर्हेभ्नः कुतस्सेत्स्यति त्यक्त्वा रत्नमयीं प्रयासि द्यितां कस्मै धनायाध्वग ॥ १६ ॥

सूकिसहस्रात्।

त्वं जीवितं त्वमिस मे हृद्यं द्वितीयं त्वं कौमुदी नयनयोरमृतं त्वमङ्गेः । इत्यादिभिः प्रियशतैरनुरुध्य तन्वीं तामेव श्वान्तमथवा किमतः परेण ॥ १७ ॥

भवमृतेः ।

सर्वी प्रति नायिकोक्तिः—

न यावद्विस्तम्भं चिरपरिचयाद्याति हृद्यं ्रमुखं हस्तोष्माणं न च निरवशेषं विसृजति । अमी वेणीभङ्गाः वियसस्वि न यान्त्येव समतां तथाऽप्यद्यैवायं मयि निरनुकम्पः प्रवसति ॥ १८ ॥

कस्यापि ।

स्वजीवितं प्रति नायिकोक्तिः—

प्रस्थानं वल्रयेः कृतं प्रियसखैरस्रेरजस्रं गतं

धृत्या न क्षणमासितं व्यवसितं चित्तेन गन्तुं पुनः ।
यातुं निश्चितचेतसि प्रियतमे सर्वे समं प्रस्थिता
गन्तव्ये सित जीवित प्रियसुहृत्सार्थः किम्रुत्सृज्यते ॥ १९॥
इति श्रीमदारोहकभगदत्तजन्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावस्यां द्यितगमनपद्धतिः ।

विरहिण्यवस्थापद्धतिः (३८)

निक्षिप्य काऽपि शयने विवशं शरीरं संविश्य तत्र झटिति स्वयमेव यत्नात् । उत्थाय सौधमधिरुह्य गवाक्षरन्ध्रैः पत्युर्विछोक्य पदवीं भजति प्रमोहैम् ॥ १ ॥

श्रुत्वा बिहः कचन कंचन काऽपि शब्दं मत्वा निवर्तनमहो दियतस्य मुग्धा । तत्पादुदीय च नियम्य च पार्श्वशब्दान् धचे ततः श्रुतिमनल्पकुतृहलाक्षी ॥ २ ॥

स्किसइस्रादेतौ ।

सा तोरणान्तिकमुपेत्य दिशो विछोक्य निःश्वस्य दीघमुपघाय करं कपोछे। मत्वाऽथ तं पुरत एव ससंभ्रमाऽभृत् ज्ञात्वा मृषा च छिखितेव न किं किमासीत्॥ ३॥

पृथ्वीधरस्य ।

तस्याः स्तनान्तरे न्यस्तं चन्दनं तापशोषितम् । मनोभवाग्निदग्धस्य वभौ भस्मेव चेतसः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

खिण्डता मा भवन्त्वेताः कदाऽपीत्यनुकम्पया । नदीर्निनीषतीवार्विध साऽश्रुपूरैर्निरन्तरैः ॥ ५ ॥

श्रीवैद्यमानुपण्डितस्य ।

तापापनोददक्षाणि मृणालानि नतभ्रुवः । नाभूवन् दीर्घसूत्रेभ्यो वाञ्छितं प्राप्यते क्रुतः ॥ ६॥।

महवृद्धेः ।

द्शमानेऽपि हृद्ये मृगास्या मन्मशाप्तिना । स्नेहस्तथैव यत्तस्थौ तदाश्चर्यमिवाभवत् ॥ ७ ॥

शकवृद्धेः।

छिखाति न गणयति रेखा निर्भरबाष्पाम्बुधौतगण्डतला । अवधिदिवसावसानं माभूदिति श्रङ्किता वाला ॥ ८ ॥

मोरिकायाः ।

दुःस्वानि सन्दिशन्त्यास्तस्याः कण्ठं मुहुर्मुहुर्वाण्यः । स्वल्पावशेषजीवितनिर्वाणभियेव निरुणिद्ध ॥ ९ ॥

भट्टबाणस्य ।

निलनीदलमाहितं सर्वीभिः परितापोपश्चमाय यद्यदङ्गे । अकृतमतिकारलज्जयेव परितो म्लानिमुपैति तत्तदस्याः ॥ १०॥

कस्यापि।

मद्कलकलकण्डकण्डनाद्व्यतिकरभैरवदिङ्ग्रुखानि तन्वी । कथामिव गमयोद्विदग्धमङ्कीपरिमलकञ्चिकितानि वासराणि ॥ ११॥ तरुणवाणस्य ।

परिच्युतस्तत्कुचभारमध्यात् किं शोषमायासि मृणाल्रहार । न सूक्ष्मतन्तोरपि तावकस्य तत्रावकाशो भवतः किंमु स्यात् ॥ १२ ॥ श्रीहर्षस्य ।

विद्वद्धतापोपश्चमार्थमङ्गे न्यस्तं यदिन्दीवरदाम तस्याः । 'मुक्तेषुणा पश्चश्चरेण भाति व्यापारितं घौतमिवासिपत्रम् ॥ १३ ॥

देवगुप्तस्य ।

परिमृदितमृणालीम्लानमङ्गः प्रवृत्तिः कथमपि परिवारमार्थनाभिः क्रियासु । कलयति च हिमांशोर्निष्कलङ्कास्य लक्ष्मी-मभिनवकरिदन्तच्छेदगौरः कपोलः ॥ १४ ॥

भवभूते:।

मदनदहनशुष्यत्कान्तकान्ताकुचान्त-नेवमलयजपङ्को गाढबद्धाखिलाङ्किः। उपरि विद्यतपक्षो लक्ष्यतेऽलिनिमय-दशर इव कुसुमेषोरेष पुङ्खावशेषः॥ १५॥

कस्यापि ।

अस्तं विम्रुच्य सकलं प्रथमप्रयोगे भूयोऽपि हन्तुमवलां विहितोद्यमस्य । पुष्पायुधस्य वपुरेव तदीयमेकं लक्षश्च हन्त शर्षिश्च तदा वभूव ॥ १६ ॥

स्थितग्रुरिस विश्वालं पश्चिनीपत्रमेतत् कथयति न तथान्तर्मन्मथोत्थामवस्थाम् । अतिश्चयपरितापम्लापिताभ्यां यथाऽस्याः स्तनयुगपरिणाहं मण्डलाभ्यां ब्रवीति ।। १७ ॥

परिम्छानं पीनस्तनजघनसङ्गादुभयत-स्तनोर्भध्यस्यान्तः परिमिल्लनमप्राप्य हरितम् । इदं व्यस्तन्यासं श्लथभुजलताक्षेपवलनैः कृशाङ्गचाः सन्तापं वदति विसिनीपत्रशयनम् ॥ १८॥

श्रीहर्षस्येतौ ।

यदेतन्नेत्राम्भः पतद्पि समासाद्य तरुणी— कपोले व्यासङ्गं कुचकलशमस्याः कल्यति । पुनः श्रोणीविम्बं सम्रुचितविलासं तदुचितं स्वभावस्वच्छानां विपदपि सुर्खं दन्तुरयति ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

तन्बङ्गचा गुरुसानिधौ नयनयोर्यद्वारि संस्तंभितं तेनान्तर्गिलितेन मन्मथशिखी सिक्तो वियोगोद्धवः । मन्ये तस्य निरस्यमानिकरणस्यैषा ग्रुखेनोद्गता श्वासायाससमागतालिसरणिज्याजेन धृमावली ॥ २०॥ अमरुकस्य । एतस्या विरहज्बरः करतलस्पर्शेः परीक्ष्यो न यः स्निग्धेनापि सखीजनेन भयतः प्रस्थम्पचः पाथसाम् । निश्शक्तीकृतचन्दनौपिधिविधौ तस्मिस्तडत्कारिणो ळाजस्फोटममी स्फुटन्ति मणयो विश्वेऽपि हारस्रजः ॥ २१ ॥ राजशेखरस्य ।

वक्रे यां मृगनाभिपङ्करचनां खिन्नेव धत्ते परं यस्यास्सान्द्रमुरःस्थले निपतितं भारायते चन्दनम् । अङ्गान्यप्यतिलालसा वहति या क्रेशेन तस्यामपि न्यस्तक्शोकभरोऽपरः कथमहो निश्चिंशता वेधसः ॥ २२ ॥

श्रीमानुषेणस्य ।

मुग्धा स्वमसमागते त्रियतमे तत्पाणिसंस्पर्धनं रोमाश्चाङ्कित्तया शरीरलतया संभाव्य रोषात्किल । मा मा बल्लभ संस्पृशेति सहसा शून्यं बदन्ती मुहुः सख्या नो हसिता सचिन्तमसकृत्संशोचिता प्रत्युत ॥ २३ ॥ रुद्रस्य ।

अस्मिन्वर्षमहे न वर्तत इदं यत्कामदेवोत्सवे स्थेयं पुत्रि निरम्नया तद्युना किश्चिन्मुखे दीयताम्। इत्युक्ते जरतीजनेन कथमप्यध्वन्यवध्वा ततः पर्यस्तेऽहनि कल्पितश्च कवलो घौतश्च घाराश्रुभिः ॥ २४॥

कस्यापि।

विश्रान्तो दिवसः पपश्चितस्तैर्वाचालितः कोकिलैः सख्यस्संपति निर्भयाऽस्मि जहत प्राणेषु मे संशयम् । इत्यन्ते दिवसस्य इन्त विगतत्रासामिवाभाषिणीं ज्योत्स्नाकैरवभैरको नयति तां मोहं प्रदोषो हतः ॥ २५ ॥

सुक्तिसहस्रात्।

शीघं भूमिगृहे गृहाण वसतिं पाणैः किम् क्रीडिस प्राप्तां पश्यसि नैव दैवहैतिके ज्योत्स्नां गवाक्षोदरें । इत्थं मन्मथतीत्रसंज्वरजुषां गेहेषु वामभ्रवा-मुद्रच्छन्ति क्ररङ्गलाञ्छनभयाद्दोनास्सखीनां गिरः ॥ २६ ॥

बिल्हणस्य ।

भ्रातः पान्य पथि त्वया न पथिकः कश्चित्समासादितो बाले नैकशतानि कीदृश इति प्रख्याप्यतां ब्लभः। यं दृष्टा प्रमदाजनस्य भवतः स्फारे मुदा लोचने स ज्ञेयो दियतो ममेति पथिकायावेद्य मोहं गता।। २७॥

कस्यापि ।

अभ्यर्थ्य सप्रणति मन्दिरमभ्युपेता देवी स्वयं भगवती पृथगेव तासाम् । आसम्बद्धभसमागमसूचनानि

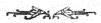
मुक्तिसहस्रात्।

।। इति श्रीमदारोहकभगदत्तनल्हणविरचितायां मूक्तिमुक्तावल्यां विरहिण्यवस्थावर्णनपद्धतिः ॥

संजीवनानि वचनान्यपि बाचितानि ॥ ॥ २८ ॥

सर्वीप्रश्रपद्धतिः (३९.)

यत्संभाषणलालसेव कुरुपे वक्रेन्दुमधीनतं धत्से बाहुलतागंलान कुचतटे निष्क्रान्तिभीत्येव यत् । किं वा मन्त्रयते जनोऽयमिति यत्सर्वत्र शङ्काकुला तैज्ज्ञातं हृदि कोऽपि तिष्ठति युवा मौदश्च गृदश्च ते ॥ १॥

बिह्नणस्य ।

यत्तार्छ।दलपाक्तपाण्डु वदनं यन्नेत्रयोर्दुर्दिनं गण्डः पाणिनिषेवणाच यदयं संक्रान्तपश्चाङ्कलिः ।

गौरी क्रुध्यँतु वर्तते यदि न ते तत्कोऽपि चित्ते युवा धिक् धिक्त्वां सहपांसुखेलनसखीलोकेऽपि यन्निन्हवः ॥ २ ॥

आहारे विरतिः समग्रविषयग्रामे निष्टतिः परा नासाग्रे नयनं यदेतदपरं यचैकनिष्ठं मनः । मौनं चेदमिदं च ग्रन्यमित्रलं यद्विश्वमाँभाषसे

न चदामद च भून्यमालळ याद्वयमामापस ब्रूयास्त्वं साखि योगिनी किमसि भोः किं वा वियोगिन्यसि ॥ ३ ॥ राजशेखरस्य ।

अलसविलैः पेमार्द्रार्देर्भुहुर्भुकुलीकृतैः क्षणमभिम्रुखैर्लज्जालोलैनिंमेषपराङ्क्युखैः। हृद्यनिहितं भावाकृतं वमिक्रिरिवेक्षणैः कथय सुकृती कोऽयं मुग्धे त्वयाऽद्य विलोक्यते॥ ४

अमर्रुकस्य।

उज्जृम्भाननमुद्धसत्कुचतरं छोलद्भमङ्गूछतं स्वेदाम्भस्नपिताङ्गन्यष्टि विगलझीडं सरोमाश्चया । धन्यः कोऽपि युवा स यस्य वदने व्यापारितास्सांप्रतं मुग्धे दुग्धमहान्धिफेनपटलप्रस्थाः कटाक्षच्छटाः ॥ ५ ॥

धनिकस्य ।

१ तजाने ग. २ कृत्यतु क. ख छ. ३ माहाति के. ख. माभाति के. ख. च. माभाति ते. इति शार्कक्रयपद्धती ४ अयं नामनिर्देशो. ग. पुरतके.

[अँ]भ्यस्तेऽपि नितम्बभारफलके खेदालसेयं गतिः किंचित्संबलितार्थपक्ष्मिवरलालोका दशोऽन्तर्गताः। तन्मन्ये निभृतं त्वयाऽद्य हृदये कश्चिद्धतो ब्रह्मभे निश्वासाः कथमन्यथा द्विगुणतामेते तवैवं गताः॥ ६ ॥

कस्यापि ।

भागानि मदनः श्रीमानेष त्वया यदि छिख्यते
[ि]कैमपि सुमुखि व्यग्रासीति त्रजामि निजालयम्।
यदिप मकरोऽधस्तात् पौष्पं करे च शरासनं
तदिप परितो दृष्टिदेया जनः सिख नागरः।। ७।।

बाले प्रियेण विरहात्तव किर्शिताया हस्तच्युतं वल्लयमेतदल्लब्धदेशम् । हस्ते पुनः स्थितिमगादिदमङ्गुलीयं स्थानच्युतिर्महत एव भवत्यनर्थः ॥ ८ ॥

मुग्धे कं हृदये निधाय सुचिरं रोमाञ्चिताङ्गी मुहु—
जूम्भामन्थस्तारकां सललितापाङ्गां दथाना दशम्।
सुप्तेवालिखितेव शून्यहृदया लेखावशेषीभव—
स्यात्मद्रोहिणि किं हिया कथय मे गू [ढो] निहन्ति स्मरः॥ ९॥
कस्यापि।

को धन्यस्सिख सुस्थितेन मनसा को वेधसा निर्मितः कः प्रेयान्मदनस्य कस्य फल्लितः प्राचीनपुण्यद्रुमः । एतद्यस्य कृते दिवानिश्चमैविश्रान्तस्खलद्वारिभि— मौनाल्लोचनगड्डुगैः स्नपयसे वक्षोजलिङ्गद्वयम् ॥ १०॥

पक्ष्माग्रग्रथिताश्चिबिन्दुनिकरैं धुक्ताफलस्पर्धिभिः कुर्वन्त्या हरहासहारि हृदये हारावलीभूषणम् । बाले बालमृणालनालवलयालङ्कारकान्ते करे विनयस्याननमायताक्षि सुकृती कोऽयं त्वया स्मर्यते ॥ ११ ॥

१ लभ्यस्ते. क. ख. त. २ त्वमीप च. ३ ढी. क. ख. च. ४, पि. क. ख. च.

विश्रान्तो दिवसस्तटीमयमटत्यस्ताचलस्यांशुमान्
संप्रत्यङ्कारितान्धकारपटळेलेम्बालका द्योरभृत् ।
एह्मन्तर्विश वेश्मनदशशिम्रुखि द्वारस्थलीतोरण—
स्तम्भालम्बतबाहुबिल रुदती किं त्वं पथः पत्र्यसि ॥ १२ ॥
स्दितिबाह्मणस्य ।

गोपायन्ती विग्हजनितं दुःखमग्रे गुरूणां
किं त्वं मुग्वे नयनिष्मृतं वाष्पपूरं रुणित्स ।
नक्तं नक्तं नयनसिळ्ळैरेष आर्द्रीकृतस्ते
श्रूयोपान्तः कथयति दशामातपे शोष्यमाणः ॥ १३ ॥

मारुलायाः ।

मूकीभूताः पिकयुवतयः किं वसन्तेऽपि तिस्मन् किं जातोऽसौ मळयमरुतां दुष्पवेशः पदेशः । किं वा तिस्मन्नमृतमहसो न प्रवन्ते मयुखाः यत्रावासं कृशतनु तव स्वान्तचोरः करोति ।। १४ ।।

बाले नैते पयोदास्सुरपतिकरिणो नो बकाः कण्टशङ्काः सौदामिन्योऽपि नैताः कनकमयमिदं मण्डनं कुंभपीठे । नैतत्तोयं विकीर्णं पतित मदजलं श्वासवातावधूतं तर्तिक मुग्धे दृथैवं मलिनयसि मुखं प्रादृदित्यश्रुपातैः ॥ १५ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्फुरित यदिद्धुचैर्लीचनं सुभ्नु वामं स्तनतटमैपि धत्ते चारु रोमाश्चमालम् । कलयति च यदन्तःकम्पितामूरुकाण्डं नतु वदति तदद्य भेयसा संगमं ते ॥ १६ ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तनरुहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां सखीप्रश्नपद्धतिः।

वियोगिनीप्रलापपद्धतिः(४०)

श्रल्यानि मर्मण्यपि कीलितानि गलन्त्ययस्कान्तमणेः प्रभावात् । दृदि प्रविष्टस्य पुनर्जनस्य न लभ्यते निर्गमनाभ्युपायः ॥ १ ॥

बिह्नणस्य ।

स्वयमज्ञातदुःखो यः स दुनोति न विस्मयः। त्वं स्मर पाप्तदाहोऽपि दहसीति किम्रुच्यते॥ २॥

अरितिरियमुपैित मां न निद्रा गणयित तस्य गुणान् मनो न दोषान् । विगल्जति रजनी न संगमाशा व्रजति तनुस्तनुतां न चानुरागः ॥ ३ ॥ कयोरप्येतौ ।

इदानीं तीत्राभिर्दहन इव भाभिः परिष्ठतो ममाश्चर्य सूर्यः किमु सित्व रजन्यामुदयते । अयं मुग्धे चन्द्रः किमिति मिये तापं प्रकटय— त्यनाथानां बाँछे किमिव विपरीतं न भवति ॥ ४ ॥

पुर्धिकरस्य ।

कालं पुरा गरलमम्बुनिधेरुदस्था— दचेन्दुनाम धर्वेलं विषमभ्युदेति । अद्यादिदं स गिरिशो यदि इन्त इन्यात् कार्ष्यं स्वकण्ठानिहितं सखि मद्भयश्च ॥ ५ ॥

उत्प्रेक्षावल्लमस्य ।

.

मुग्धस्य ते वद विधुन्तुद किं भणामि किं मुक्तवानिस मुखे पतितं शशाङ्कम् । अस्यैव विम्बगिळितेन सुधारसेन सन्धानमेष्यित कथं न जरत्कबन्धः ॥ ६ ॥

क्षोणीभृत्कटकप्रयाणसमये प्रेमाकुला प्रेयसी इस्तन्यस्तिविशुद्धतण्डलकणान् दातुं शिरस्यागता । संस्वेदाद्विरहानलात् करयुगे जातं च पकोदनं तं दृष्टा गुरुसन्निधौ कृतवती नीराजनं लज्जया ॥ ७॥

१. ह्योके. ख. २ ना धवलितं. क. ख. च.

चन्द्रो न चेट्रजित तत्सित्व किञ्चिदेव चक्रं कथिश्चदपसारय तारकाणाम्। एताः कदाचिद्शुभैः पतिखण्डितानां पिण्डत्वमेत्य रचयन्ति विधुं द्वितीयम् ।८।।

ज्योत्स्नां पित्रेयुः कियतीं चकोराः किं नात्र धात्रा करिणो नियुक्ताः । क्षीन्नं यदेषां करपूरणेन जायेत चन्द्रः प्रथया विहीनः ॥ ९ ॥

बिह्नणस्यैते ।

किं ते न सन्ति गिरयदिशस्त्ररेषु येषा— मुत्सङ्गलोलतिहतो विहरन्ति मेघाः।

किं तस्य वर्त्मीन न सन्ति वनानि तानि प्रस्थानसाहसरसैकपरायणस्य ॥ १० ॥

अयं [जय] तुङ्गोदयात् ।

निश्वासैस्सह सांप्रतं सिव गता दृद्धि ध्रुवं रात्रयः सार्धं लोचनवारिणा विगलितं तत्प्राक्तनं मे सुखम्।

प्राणाञ्चा तनुतामुपैति च मुहुर्नूनं तनुस्पर्द्धया कन्दर्पः परमेक एव विजयी यातेऽ[त्र कीन्ते]स्थितः ॥ ११ ॥

रुद्रस्य ।

श्वासो बाष्पतरङ्गिन्तस्सकरुणा मार्गे च नेत्रापेणा केनेदं न कृतं प्रियस्य विरहे कस्यासवो निर्गताः।

सख्येवं यदि तेन नास्मि कथिता पान्थः कथं प्रोषितः प्राणास्संप्रति मे कलङ्कमिलनास्तिष्ठन्तु वा यान्तु वा ॥ १२ ॥

यास्यामीति सम्रुचतस्य गदितं विस्रब्धमाकर्णितं गच्छन्दूरमुपेक्षितो मुहुरसौ व्याष्ट्रत्य तिष्ठन्नपि ।

तच्छून्ये पुनरास्थिताऽस्मि भवने प्राणास्त एते हढा-स्सख्यस्तिष्ठत जीवितव्यसनिनी दम्भादहं रोदिमि ॥ १३॥

यात्रामङ्गल [क्संवि] धानरचनाव्यग्रे सखीनां गणे बाष्पाम्भःपिहितेक्षणे गुरुजने तद्दत्सुहन्मण्डले ।

प्राणेशस्य मदीक्षणार्पितद्याः कुच्छादतिक्रामतः किं बीडाजडया मया सज्जलापाशो न कण्ठेऽर्पितः ॥ १४॥

९ दिख: ग. च. २ त्रिकान्त, क. ख. च. ३ संनिधान. क. ख. च.

स्वमेनाद्य मया पुरः मियतमा दृष्टश्चिरादागती यत्नेनाप्यनुकूलयन्नि मया मानान्न संभावितः । पश्चाद्या [वैदुपैभि] मन्मथपथारूढा तमालिङ्गितुं तात्रन्मे सहसेव मृत्युसहशः माप्तः प्रवोधोदयः ॥ १५ ॥

केषामप्येते ।

गतोऽस्तं वर्मीशुर्त्रेज सहचरीनीडमधुना सुखं सुष्या भ्रातः स्वजनचरितं वायस कृतम् । मयि स्नेहात् वाष्पस्थितिनयनायां गतघुणो रुदन्त्यां यो यातस्त्विय स विल्ठपत्येष्यति कथम् ॥ १६ ॥ शिवस्वामिनः ।

दुर्नाराः स्मरसायकाः भियतमा दूरे मनोऽत्युत्सुकं गाढं प्रेम नवं वैयोऽतिकठिनाः प्राणाः कुछं निर्मलम् । स्त्रीत्वं धैर्यविरोधि मन्मथसुहृत्कालः कृतान्तोऽक्षमी सोढव्याः सखि सांप्रतं कथममी सर्वेऽप्रयो दुस्सहाः ॥ १७॥

भट्टमयूरशंकरस्य ।

पसरिशशिरामोदं मैन्दं समीर समीरय पकटय शशिनाशाः कामं मनोभव जृंभताम् । अविधिद्वसः पूर्णस्सख्यो विम्रञ्जत तत्कथां हृदयमधुना किञ्जित्कर्तुं ममान्यदिहेच्छति ॥ १८ ॥

रुद्रस्य।

अवधिदिवसः प्राप्तश्चायं तनोर्विरहस्य वा रिवरयम्पपैत्यस्तं सख्यो ममापि च जीवितम् । तद्रलमफल्ठेराशाबन्धेः प्रसीद् नमोऽस्तु ते हृदय सहसा पाकोत्पीढं विडम्बय दादिमम् ॥ १९॥

क्षेमेन्द्रस्य।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचितायां मूक्तिमुक्तावल्यां विरिहिणीप्रलापपद्धतिः ॥

[ा] महुपैति. क. ख. च. २ वं तनो. क. ख. च. वं वय इति शार्क्वधरपद्धतौ पाठः ३ मोदं. च. क व्ह. पुस्तकयोरत्र पदं विगलितम् ४ क्षमेश्वरस्य ग.

दृतीप्रेषणपद्धतिः (४१)

一一人

दुर्वारां कुसुमञ्जरव्यथां वहन्त्या तन्बङ्गन्या यदभिहितं पुरस्सर्त्वीनाम् । तद्भृयः शुक्रज्ञिश्चसारिकाभिरुक्तं धन्यानां श्रवणपथातिथित्वमेति ॥ १ ॥ श्रीहर्षस्य ।

विरक्तमन्यप्रमदानुरक्तं विमुक्तदाक्षिण्यलवं शठं च।
या संद्वणीते खलु दूतिका सा कोऽस्याः समप्रोम्ण जने प्रकर्षः ॥ २ ॥
आपूजितैवास्तु गिरीन्द्रक्तन्या किं पक्षपातेन मनोभवस्य ।
यद्यस्ति दूती सरसोक्तिदक्षा नांथः पतेत्पादतले वधूनाम् ॥ ३ ॥
तस्य त्वया कर्कशवादिनोऽपि प्रकाशनीयं मस्रणत्वमेव ।
प्रेम्णोऽस्ति भग्नस्य न हि प्ररोहः पुष्पस्य द्वन्तादिव विच्युतस्य ॥ ४ ॥
साँ दूति धत्ते यदि रोषणत्वं तद्दूषणत्वेन न शङ्कानीयम् ।
साधुत्वमायाति रसान्तरेण करम्बिता पुण्डूकशकराऽपि ॥ ५ ॥

ष्ट्रथा गाथाश्लोकैरलमलमलीकां मम रुजं कदाचिद्धूर्तोऽयं कविवचनमित्याकलयति । इदं पार्श्वे तस्य प्रहिणु सखि लग्नाञ्जनलव-स्रवद्वाष्पोत्पीडग्रथितालिपि ताटङ्कन्युगलम् ॥ ६ ॥

बिल्हणस्येते ।

प्राणेश विज्ञप्तिरियं मदीया तंत्रैव नेया दिवसाः कियन्तः । सम्प्रत्ययोग्यस्थितिरेष देशः करा यदिन्दोरपि तापयन्ति ॥ ७ ॥

उत्प्रेक्षावछमस्य ।

उछङ्घ्याऽपि सखीवचस्समुचितामुन्मूल्य छज्जामछं
भित्वा भीतिभरं निरस्य च निजं सौभाग्यगर्वे मनाक्।
आज्ञां केवछमेव मन्मथगुरोरादाय नूनं मया
त्वं निक्शेषविछासिवर्गगणनाचूडामणिः संश्रितः॥ ८॥

रुद्रस्य ।

(1)4(4)(5)(2)

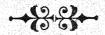
पत्रं न श्रवणेऽस्ति वाष्पगुरुणोर्नो नेत्रयोः कज्जलं रागो नाधरपळ्ळवे चरणयोर्युग्मे न चालक्तकः। वार्तोच्छित्तिषु निष्ठुरेति भवता मिथ्येव संभाव्यते सा लेखं किखतु च्युतोपकरणा न्यायेन केनायुना ॥ ९ ॥ अमस्कस्य।

जीवामीति वियोगिनी यदि छिखेत्तेनैव द्वताः कथाः
अद्य श्वोऽथ मरिष्यतीति मरणे कालात्ययः किं कृतः ।
आगन्तव्यमिहेति संप्रति पुनः संभावना निष्फला
दूति त्वं तमुपैहि नास्ति लिखितं तह्रृहि यत्तत्क्षमम् ॥ १०॥
लोहितकस्य ।

दूति त्वं तरुणी युवा स चपलः श्यामास्तमोभिर्दिशस्सन्देशस्स रहस्य एव विजने सङ्केतकावासकः !
भूयोभूय इमे वसन्तमरुतश्चेतो नयन्त्यन्यतो
गच्छ क्षिप्रसमागमाय निपुणं रक्षन्तु ते देवताः ॥ ११ ॥

शिलाभद्वारिकायाः ।

।) इति विप्रलम्भे दूतीप्रेषणपद्धतिः ।।

pela per como en estados de la como estado del como estado de la c

वियोग्यवस्थापद्धतिः (४२)

भियाविरहितस्यास्य हृदि चिन्ता समागता । इति मत्वा गता निद्रा के कृतन्नमुपासते ॥ १॥

कस्यापि।

गमनमळसं श्रुन्या दृष्टिक्शरीरमसौष्ठवं श्विसतमधिकं किँहो(न्न्वे)तत्स्यात् किमन्यदत्तोऽथवा । भ्रमित भ्रुवने कन्द्र्भोज्ञा विकारि च यौवनं ळिळतमधुरास्ते ते भावाः क्षिपन्ति च धीरताम् ॥ २ ॥

यदिन्दावानन्दं प्रणियानि जने वा न भजते
व्यनक्त्यन्तस्तापं तदयमितधीरोऽपि गहनम् ।
प्रियङ्गुश्यामाङ्गप्रकृतिरिप चापाण्डुमधुरं
वपुः क्षामं क्षामं वहति रमणीयश्च भवति ॥ ३ ॥

धत्ते चक्षुर्प्रुकुछिनि रणत्कोकिले बालचृते मार्गे गात्रं क्षिपति वैक्कलामोदगर्भस्य वायोः। दैविषेम्णा सरसविसिनीपत्रमात्रान्तर्रीय— स्ताम्यन्मूर्तिः श्रयति बहुशो मृत्यवे चन्द्रपादान्।। ४ ॥

एते भवभूतेः।

प्रत्यादिष्टिविशेषमण्डनविधिर्वामप्रकोष्ठे श्चर्यं विश्वत्काश्चनमेकमेव वळयं श्वासापरक्ताधरः । चिन्ताजागरणप्रतान्तनयनस्तेजोगुणादात्मन-स्संस्कारोल्लिखितो महामणिरिव श्वीणोऽपि नो लक्ष्यते ॥ ५ ॥ रम्यं द्वेष्टि यथा पुरा प्रकृतिभिने प्रत्यहं सेन्यते श्वरयोपान्तविवर्तनैविंगमयत्युनिद्र एव श्वपाः ।

१. किंते, क. ख. च. २. मुकु. क. ख. च. ३. दाम. क. ख. च. ४. न्तरा. क. ख. ग. घ. च.

दाक्षिण्येन द्दाति वाचमुचितामन्तःपुरेभ्यो यथा
गोत्रेभ्यस्खिलतस्तथा भवति च त्रीडावनम्रक्षिरम् ॥ ६ ॥
कालिटासस्यैतौ ।

हृद्योद्यानमरुत्तरिक्षतसरस्तीरे तरूणामध—
स्तल्पेऽनल्पसरोजिनीनवद्रष्ठपायेऽपि खिन्नात्मनः ।
धीरस्यापि मनाङ्मनस्तृणकुटीकोणान्तराळे वळा—
छुग्नोऽस्येति विभाव्यते परवज्ञैरङ्गेरनङ्गानलः ॥ ७ ॥
कर्पूराम्बुनिषेकभाजि सरसैरम्भोजिनीनां दल्लै—
रास्तीर्णेऽपि विवर्तमानवपुषोः सस्तस्रजि स्रस्तरे ।
मन्दोन्मेषह्योः किमन्यद्भवत्सा काऽप्यवस्था तयो—
र्यस्यां चन्दनचन्द्रचम्पकद्रलेशेण्यादि वह्नीयते ॥ ८ ॥
त्रिविकममहस्यतौ ।

सा तन्वीति घनस्तनीति विकसङ्घीछाञ्जनेत्रेति च स्वैरं संचरतीति वक्ति मधुरां वाचं विचित्रामिषि । इत्थं विद्रुमपाटलाधरपुटां सीमन्तिनीं ध्यायतो रोमाश्चो रुदितं स्मितं प्रलपितं पान्थस्य संजायते ॥ ९ ॥

देशैरन्तिरतः शतैश्र सिरतामुर्वीहैहां कानने – र्यत्नेनापि न याति लोचनपर्यं कान्तेति जानन्निप । उद्गीवश्ररणार्धेहैद्धवसुधः क्र्त्वाऽश्रुपूर्णे दशौ तामाशां पथिकस्तथाऽपि किमपि ध्यायन् मुहुर्वीक्षते ॥ १०॥

अमरुकस्य ।

॥ इति विप्रलम्भे वियोगिनोऽवस्थापद्धतिः॥

वियोगिप्रलापपद्धतिः (४३)

-BARCE

वाणाः पश्च मनोभवस्य नियतास्तेपामसङ्ख्यो जनः प्रायोऽस्मद्विध एव लक्ष्यिमिति यल्लोके प्रसिद्धिं गतम् । दृष्टं तत्त्विय विप्रतीपमधुना यस्मादसङ्ख्येरयं विद्धः कामिजनक्शेररश्वरणो नीतस्त्वया पश्चताम् ॥ १ ॥

श्रीहर्षस्य ।

अहो अहं नमो महां यदहं वीक्षितोऽनया । बालया त्रस्तसारङ्गचपलायतनेत्रया ॥ २ ॥

बिय्याकस्य ।

सा दृष्टा येर्न दृष्टा वाँ म्रुपितास्सममेव ते । हृतं हृद्यमेकेषामन्येषां चक्षुषः फलम् ।। ३ ।।

प्रभाकरदेवस्य ।

दिव्यचक्षुरहं जातः सरागेणापि चेतसा । इहस्थो येन पञ्चामि देशान्तरगतां वियाम् ॥ ४ ॥

वैर्यमित्रस्य ।

स्नीति श्रुते गतं धैर्यं सुरूपेति किम्रुच्यते ।
कष्टं सहदया सा चेत्सस्पृहेत्यतिदुस्सहम् ॥ ५ ॥
साभिनायं न्रणयसरसं नौदमारूदरागं
पश्यन्ती मां विकचकमलश्रीम्रुषा लोचनेन ।
सख्याः कर्णे किमिप किमिप व्याहरन्ती हसन्ती
मन्दं मन्दं लिलतलिलितं मन्दिरं सा जगाम ॥ ६ ॥

वैद्यंचक्रवर्तिनः।

अविदितपरवेदनो मनोभूर्ध्रुव[मयँमेव]मनङ्गः एव नित्यम् । यदि पुनरभविष्यदस्य चाङ्गः न खळु तदाऽव्यथायिष्यदन्यदेहम् ॥ ७॥ कस्यापि ।

१ येमु. क. पाठभेदः २ विद्या. क. पाठभेदः ३ मेवाय. क. ख. च

अभिमुखे माये संहतमीक्षितं हिसतमन्यनिमित्तकथोदयम् । विनयवाधितहत्तिरतस्तया न विहतो मदनो न च संहतः ॥ ८ ॥

न ।वद्यता भद्ना न च सहतः ॥ ८ ॥

स्त्रिग्यं वीक्षितमन्यतोऽपि नयने यत्त्रेरयन्त्या तया

यातं यच्च नितम्बयोर्गुरुतया मन्दं विल्लासादिव ।

मागा इत्यवरुद्धया यद्पि सा सासूयमुक्ता सखी

सर्वे तित्त्रल मत्परायणमहो कामी स्वतां पञ्चित ॥ ९ ॥

कालिदासस्यैतौ ।

किं पकं सुकृतं किमंह इति मे नाद्यापि सं[वेद्यैते]
तन्व्याश्चेतिस किंस्विद्स्मि किंटितः किं नेति नैव स्फुटम् ।
एतिकिश्चिद्भूत्तदा मिय सकृत् कृत्वा कटाक्षं ततः
स्मिथ्वयाकुळकोचनं तर्ख्या सख्यस्तया वीक्षिताः ॥ १०॥
मदालसकुवल्याज्ञाटकात् ।

लीलाताण्डवितभ्रु विभ्रमचलद्वक्रं कुरङ्गीदशा साक्त्तं च सकौतुकं च सुचिरं न्यस्ताः किलास्मान् प्रति । नीलाब्जव्यितिमिश्रकेतिकदलद्राघीयसीनां स्रजां सोदर्यस्सुहृदः स्मरस्य सुधया [दिं]ग्धाः कटाक्षच्छटाः ॥ ११ ॥ कस्यापि ।

तरत्तारं तावत्त्रथममथ चित्रापितिमव क्रमादेवापाङ्गे सहजमिव छीलामुकुलितम् । ततः किञ्चित्फुळं तदनु घनवाष्पाम्बुलहरी-परिक्षामं चक्षुः पततु मिय तस्या मृगद्दशः ॥ १२ ॥

वीर्यमित्रस्य ।

प्रेमार्द्धाः प्रणयस्पृत्ताः परिचयादुद्वाढरागोदया-स्तास्ता ग्रुग्धदृत्तो निसर्गमधुराश्रेष्टा भवेयुर्गयि ।

९. विद्धनः क. २. मुग्धाः क. ख. च. 🖓

यास्वन्तःकरणस्य बाह्यकरणव्यापाररोधी क्षणा-दाशंसापरिकल्पितास्विप भवत्यानन्दसान्द्रो छयः ॥ १३ ॥ संभूयैव सुखानि चेतसि परं भूमानमातन्वते यत्रालोकपथावतारिणि रतिं प्रस्तौति नेत्रोत्सवः । यद्घाळेन्दुकलोचयादपिचतैस्सारेरिवोत्पादितं तत्पश्येयमनङ्गमङ्गलग्रहं भूयोऽपि तस्या मुखम् ॥ १४ ॥ एतौ भवभृतेः ।

यदैवारभ्यान्तः पदम्रपहितं पक्ष्मल्रद्दशा
तदैवेदं चेतः कविदिपि [न रैम्येअपि] रमते ।
इदं चान्यज्ञातं स्मरणपुनरुक्तव्यसनिन—
स्तदाकाराः सर्वे मम खल्ल पदार्थाः परिणताः ॥ १५ ॥
यत्सारैरिव पङ्कलस्य घटितं यचन्द्रगर्भादिव

्रपोत्कीर्णं यदनङ्गसायकशिखाभागेन संवर्धितम् । यत्संसिच्य सुधारसैरिव रतेरास्थानभूमीकृतं तद्भूयोऽपि कदा सरोरुहदशः पश्यामि तस्या सुखम् ॥ १६ ॥

रुद्रस्य ।

तैस्तैश्राद्धिभराज्ञया किछ तदा दृत्ते रतिव्यत्यये

छज्जाभन्थरया तया निवसिते भ्रान्त्या मदीर्येऽशुके ।

तत्पद्दांशुक्षप्रदृहस्नहमपि स्मित्वा यदुक्तोऽधुना
वेषो युज्यत एष एव हि तवेत्येतन्न विस्मर्यते ॥ १७ ॥

अमरुकस्य ।

शियायाः प्रत्यूषे [गँ] लितकबरीवन्धनविधा— बुदश्चदोर्वलीदर [गँ] लितचेलाञ्चलप्ररः । बनाक्त्तं पश्यत्यथ मिय समन्दाक्षद्दसितं नमन्त्यास्तद्दक्रं यदि लिखितुमीशो मनसिजः ॥ १८॥ उमापितिधरस्य । पादाङ्कुष्ठेन भूमिं किसलयरँ चिना सापदेशं लिखन्ती
भूयोभूयः क्षिपन्ती मिय सितशवले लोचने लोलतारे ।
वक्त्रं हीनम्रमीषत्स्फुरद्धरपुटं वाक्यगर्भं द्धाना
यन्मां नोवाच किश्चित्स्थितमिप हृद्ये मानसं तहुनोति ॥ १९ ॥
कस्यापि ।

याताः किन्न मिल्रान्ति सुन्दिरि पुनिश्चिन्ता त्वया मत्कृते नो कार्या नितरां कृशाऽसि कथयत्येवं सवाष्पे मिय । ल्रज्जामन्थरतारकेण निपतत्स्फीताश्चणा चक्षुषा दृष्ट्या मां हसितेन भाविमरणोत्साहस्तया स्वितः ॥ २०॥

अमरुकस्य

त्रीडायोगान्नतवदनया सन्निधाने गुरूणां बद्धोत्कम्पं स्तनकलशयोर्मन्युमन्तर्निरुध्य । तिष्ठेत्युक्तं किमिव न तया यत्सम्रत्सृज्य बाष्पं मय्यासक्तश्रकितहरिणीहारिनेत्रत्रिभागः ॥ २१ ॥

कस्यापि ।

बाणान् संहर मुश्च काम्रेकलतां लक्ष्यं तव व्यम्बकः के नामात्र वयं शिरीषकलिकाकल्पं यदीयं मनः। तत्कारुण्यपरिग्रहात् कुरु द्यामस्मिन्विधये जने स्वामिन्मन्मथ तादृशं पुनरिप स्वमामृतं दर्शय ॥ २२ ॥ रा

राजशेखरस्य ।

अस्थाने जनसङ्कारे मिय मनाक् काश्चीं समास्कन्दिति व्यालोले रशनांशुके विगलिते नीते च नाभेरधः। धन्योऽयं स करः कुरङ्गकदृशा तस्मिन्नवस्थान्तरे कम्पातङ्काकरंविताङ्गलतया यस्यावकाशः कृतः॥ २३॥

निकारकणिका कृता हरिणलोचने नो मया मुधेव करसंपुटे मुखविधुः किमावासितः।

🛊 ३ मृदु, क, पाठभेदः २ बीष्प. क. ख. च. मन्युमिति शार्क्वघरीयः पाठः ३ नेत्रत्रिभागब्रह्मयशस्त्रिनः, शार्क्वयः

इतीयति मयोदिते तरिलताङ्कलीकोटरै-र्विलोक्य विहितस्तया रभसहासकण्ठग्रहः ॥ २४॥

भट्टवामनस्य ।

जाने कोपपराङ्गुखी त्रियतमा स्वभेऽद्य दृष्टा मया मा मा संस्पृश्च पाणिनेति रुद्ती गन्तुं त्रदृत्ता ततः । नो यावत्परिरभ्य चादुशतकैराश्वासयामि क्षणं भ्रातस्तावदृहं शटेन विधिना निद्राद्रिद्रीकृतः ॥ २५ ॥ निद्राद्रिद्रस्य ।

निद्रार्धमीलितदृशो मदमन्थराणि नात्यर्थवन्ति न च यानि निरर्थकानि । अद्यापि मे मृगदृशो मधुराणि तस्या-स्तान्यक्षराणि हृद्ये किमपि ध्वनन्ति ॥ २६ ॥

कलशस्य ।

पुरस्तन्व्या गोत्रस्त्वल्लनचिकतोऽहं नतप्रुखः प्रदृत्तो वैलक्ष्यात्किमि लिखितुं दैवह(त)कः । स्फुटो रेखान्यासः कथमि स तादृक् परिणतो गता येन व्यक्तिं पुनरवयवैः सैव तरुणी ॥ २७॥

डिंभोकस्य ।

प्रथमिवरहरवेद्व्यापिनी यत्र बाला वसित नयनवान्तैरश्रुभिधौतगण्डा । प्रहतप्ररज्ञवन्द्वानविद्धः पयोदैः कथमिलकुलनीलैः साऽपि दिक्सानिरुद्धा ॥ २८ ॥

. बियाकस्य ।

सन्तापो हृदय स्परानलकृतः स प्रत्यहं सह्यतां
नास्त्येवोपश्चमोऽस्य संप्रति पुनः किं त्वं मुघा ताम्यसि ।
यन्मृदेन मया तथा कथमपि प्राप्तो गृहीत्वा परं
विन्यस्तस्त्विय सान्द्रचन्दन्रसस्पर्शो न तस्याः करः ॥ २९ ॥
श्रीह्रर्षस्य ।

काकार्य शश्चलक्ष्मणः क च कुछं भूयोऽपि दश्येत सा दोषाणां प्रशमाय मे श्रुतमहो कोपेऽपि कान्तं मुखं।

किं वक्ष्यन्त्यपकल्मषाः कृतिधयः स्वप्नेऽपि सा दुर्छभा चेतस्स्वास्थ्यग्रुपेहि कः खळु युवा धन्योऽधरं पास्यति ॥ ३० ॥

कौल्दिसस्य ।

हे यामिनीश जिंडमा कतमस्तवैष संघर्षमावहास येन मुखेन तस्याः । त्वं विद्वमुद्गिरसि तिद्वरहे करोति पीयूषवर्षमिह तद्भवता विनापि ॥ ३१ ॥

गोत्रानन्दनस्य ।

पञ्चत्वं तनुरेतु भूतिनवहाः स्वांशं विश्वन्तु प्रभो
त्वां याचे द्वुहिण प्रणम्य शिरसा भूयोऽपि मे सन्तिवति ।
तद्वापीषु पयस्तदीयमुकुरे ज्योतिस्तदीयालयव्योम्नि व्योम तदीयवर्त्मीन धरा तत्तालवृन्तेऽनिल्लः ॥ ३२ ॥

आकाशपोलेः ।

आक्रन्दाः स्तिनितैर्विछोचनजन्नान्यश्रान्तधाराम्बुभिस्तिद्विच्छेदभवाश्र शोकशिखिनस्तुल्यास्तिडिद्विश्वमैः ।
अन्तर्मे दियतामुखं तव शशी द्वतिस्समैवावयोस्तिकं मामनिशं सखे जळधर त्वं दण्धुमेवोद्यतः ॥ ३३ ॥

यशोवर्मणः ।

श्रमय जलदानम्भोगर्भान् प्रमोदय चातकान् कलय शिखिनः केंकागर्भान् कटोरय केतकान् । विरहिणि जने मूर्च्छी लब्ब्वा विनोदयति व्यथा-मकरुण पुनस्संज्ञाव्याधि विधाय किमीहसे ॥ ३४॥

[भवभूतेः ।]

१. अयं नामनिर्देशः क. पुस्तके । २. संह. ख. ग. च. ३ के कोत्कण्ठानिति मालतीमाधवे ।

रक्ताशोक क्रशोद्री क्व नु गता त्यक्त्वाऽनुरक्तं जनं नो दृष्टेति मुधैव कम्पयसि किं वातावधृतं शिरः । जत्कण्ठाघटमानषट्पद्घटासंघट्टदृष्टच्छद्— स्तत्पादाहतिमन्तरेण भवतः पृष्पोद्धमोऽयं क्रतः ॥ ३५ ॥

वसुनागस्य ।

मृणालीहारोऽयं न भ्रजगपातिश्रन्दनरसो न भस्पेदं कण्ठे कुवलयदलाली न गरलम् । सिताम्भोजं पाणौ लसति न कपालं मिय मुधा पुरारातिक्रोधात स्पैर किमनभिज्ञः प्रहरसि ॥ ३६ ॥

उमापतिधरस्य ।

ज्योत्स्नां श्यामिलमानमानयत भोः सान्द्रैर्मेषीक्चर्के— र्मन्त्रं तन्त्रमथ प्रयुज्य हरत क्वेतोत्पलानां स्मितम् । चन्द्रं चूर्णयत क्षणाच कणकाः कृत्वा शिलापहके येन द्रष्टमहं क्षमे द्रशदिशस्तद्वक्रमुद्राङ्किताः ॥ ३७ ॥

राजशेखरस्य ।

स सन्तापः क्रूरः क्रुसुमसुभमा साञ्क्रग्राहितका विपक्षात्तत्तावत् भयमतन्तु ल्रज्जासहचरम् । कथं तन्त्र प्राणानहह दियता शान्तमथवा शिवं शिल्पाश्चर्ये नियतमिह [नि^र] ध्यास्यति विधिः ॥ ३८ ॥ गोत्रानन्दनस्य ।

दछति हृदयं गाढोद्वेगं द्विघा तु न भिद्यते वहति विकलः कायो मोहं न मुश्चिति चेतनाम् । ज्वलयति बन्मूमन्तर्दोहः करोति न भस्मसात् प्रहरति विधिर्मर्भच्छेदी न कृन्तित जीवितम् ॥ ३९ ॥

९ किमिममन कं २ विष्या क ख. च.

परिच्छेदातीतः स किछ वचनानामविषयः पुनर्जन्मन्यस्मिन्ननु भवपथं यो न गतवान् । विवेकप्रध्वंसादुपचितपहामोहगहनो विकारः कोऽप्यन्तर्जेडयति च तापं च कुरुते ।। ४० ॥

एतौ भवभूतेः।

घर्मोशुर्भगवानसूत यम्रुनां ताप्या (१) कृतं गङ्गन्या पाथोऽस्याः कथितं पुरारिम्रुकुटे नेत्रानलज्वालया । स्यन्देश्वन्दनशाखिनां शतम्रुखेः किम्मीरनीरोर्भयः सेवायै मलयाचलेन्द्रसरितः संभूय तिष्ठन्तु मे ॥ ४१ ॥

प्रालेयाद्रिस्त्वरितमुरसि क्षिप्यतां शैत्यहेतो-रास्तां यद्वा स खलु निखिलः स्याद्विष्टीया[अपै-श्रेषः त्यक्त्वा क्षारं जलियसिललं जाह्नवीतोयपूर्णा-स्तूर्णं गात्रे मम जलमुचः कञ्चकत्वं प्रयान्तु ॥ ४२ ॥ विल्हणस्यतौ ।

श्रीतांशोरमृतच्छटा यदि करास्त(:क)स्मान्मनो मे हश्चं सं[प्छुँ]ध्यन्त्यथ कालकुटपटलीसंवाससंदूषिताः। किं प्राणात्र हरन्त्युत प्रियतमासञ्जल्पमन्त्राक्षरे रक्ष्यन्ते किम्र मोहमेमि हहहा नो वेशि केयं गतिः॥ ४३॥

श्रीमद्भिनवगृप्तस्य ।

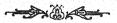
विकीयेन्दुस्साक्षादमृतमयवाषी यदि भनेत् कलङ्कस्तत्रत्यो यदि च विकचेन्दीवरवनम् । ततः स्नानक्रीडाजनितजडभावैरवयवैः कदाचिन्मुञ्चेयं मदनित्रस्विषीडाषरिभवम् ॥ ४४ ॥

राजशेखरस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकमगद्क्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां वियोगिप्रशापप्रकरणम् ॥

१ महोषः. क. ख. चं. २ संपुष्य. क. ख. च.

नायकस्यात्रे दृत्युक्तिः (४४)

स्मरद्वथुनिमित्तं गूढम्रुन्नेतुमस्याः सुभग तव कथायां मस्तुतायां सखीभिः। वदति विततपृष्ठोदस्तपीनस्तनाग्रा वत वलयितवाहूज्जृम्भितस्साङ्ग्भङ्गैः॥१॥

कस्यापि ।

मा गच्छ प्रमदाप्रिय प्रियशतैरभ्यर्थितस्त्वं मया वाला प्राङ्गणमागतेन भवता प्राम्नोत्यवस्थां पराम् । किं चास्याः कुचकुम्भपीडनपरैरङ्गैरनङ्गातुरै— स्रुट्यत्कञ्चकजालकैरचुदिनं निस्सूत्रमस्मद्रुहम् ॥ २ ॥

मोरिकायाः ।

गन्तुं प्राङ्गणतो ददाति न मुहुःस्तम्भः कुरङ्गीदृशः
साक्ततं स्वरभङ्गविभ्रमकला दत्ते न वक्तं कियत् ।
मार्गे यान्तमवेक्षितुं न सहते त्वां वाष्पवारिष्ठव—
स्तस्याः कञ्चाकिनो भवन्ति सुभग त्वद्दर्शने सात्त्विकाः ॥ ३ ॥
हिरहरस्य ।

श्वासैखुट्यति वेगिभिर्नयनयोरुष्णाम्बुभिः क्वाम्यति
स्वेदाम्भोलववाहिना करतलेनावर्जिता म्लायति ।
इत्यालोक्य तया चलद्वदनया तिर्यक्पतन्नेत्रया
दूरोत्सारितहस्तया तव सखे क्रीडालता सिच्यते ॥ ४ ॥
रैत्नचन्द्रस्य ।

त्वद्देशागतमारुतेन मृदुना सञ्जातरोमाश्रया त्वद्रूपाङ्कितचारुचित्रफलकेनावर्जयन्त्या दशम्। त्वन्नामामृतसिक्तकर्णपुटया त्वन्मार्गवातायने नीचैः पश्चमगीतिगर्भितगिरा नक्तं दिवं स्थीयते॥ ५॥

त्रिविक्रमस्य ।

अङ्गेऽनङ्गञ्वरहुतवहश्रक्षुषि ध्यानम्रद्रा कण्ठे जीवः करिकसलये दीर्घशायी कपोलः । असे वेणी कुचपिरसरे चन्दनं वाचि मौनं तस्यास्सर्वे स्थितमिति नतु त्वां विना कापि चेतः ॥ ६ ॥ रौनशेखरस्य ।

विश्चिम्पत्येतिस्मिन्मख्यजरसद्रोणमहसा दिशां चक्रं चन्द्रे सुकृतमथ तस्या मृगदृशः । दृशोर्बाष्पः पाणौ वद्नमसवः कण्डकुहरे हृदि त्वं हीः पृष्ठे वचसि च गुणा एव भवतः ॥ ७ ॥ राजशेखेरस्य ।

श्वासेषु प्रथिमा मुखं करतले गण्डस्थले पाण्डिमा
मुद्रा वाचि विलोचनेऽश्रुपटलं देहे च दाहोदयः ।
एतावत्कथितं यदस्ति हृदये तस्याः कृशाङ्गचाः पुनस्तज्जानासि ननु त्वमेव सुभग श्लाघ्या स्थितिस्तत्र या ॥ ८ ॥
गोत्रानन्दनस्य ।

चन्द्रं चन्दनकर्दमेन छिखितं सा मार्ष्टि दष्टाघरा कामः पुष्पश्चरः किलेति सुमनोवर्गान् छुनीते च यत् । वन्द्यं निन्दति यच्च मन्मथमसौ भङ्कत्वाऽग्रहस्ताङ्गली-स्तत्कामं सुभग त्वया वरतनुर्वातूलतां शिक्षिता ॥ ९ ॥

नन्दनस्य।

आस्मिन चन्द्रमिस प्रसन्नमहिस व्याकोचकुन्दित्विषि
प्राचीनं खम्रुपेयुषि त्विय गते दूरं निजप्रेयिस ।
श्वासः कैरवकोरकीयित मुखं तस्यास्सरोजीयित
क्षीरोदीयित मन्मथो दृगपि च द्राक् चन्द्रकान्तीयित ॥ १० ॥
भीमैटस्य ।

१. क्षेमेन्द्रस्य, ग. घ. २. अयं नामनिर्देशः क. पुस्तके ३. ग. घ.

निवसित यदि तव हृदये सा बाला सुभग वज्रघटितेऽस्मिन् । तत्खलु कुशलं तस्या मदनशरैस्ताड्यमानायाः ॥ ११ ॥ तस्याः स्मरन्त्याः सुभग त्वदीयं मुहुर्मुहुर्मन्मथचेष्टितं तत् । वभूव दृष्टिः क्षणमौत्तझम्पा क्षणं प्रपुत्ता क्षणमश्रुमिश्रा ॥ १२ ॥ श्रीवैद्यमानुपण्डितस्यैतौ ।

उन्मीलिन्त नखेर्छनीहि वहति श्लोमाञ्चलेनाष्ट्रणु क्रीडाकाननमाश्रयन्ति वलयकाणैस्सम्रुत्रासय । इत्थं वञ्जलदक्षिणानिलकुहूकण्ठीषु साङ्केतिक-व्याहारास्सुभग त्वदीयविरहे तस्यास्सखीनां मिथः ॥ १३ ॥ कस्यापि ।

वाचस्तावद्षेक्षते पिक्रयुवा लम्बालकानां श्रियः भृङ्गाली विरुणिद्ध चूतकलिका सौभाग्यमाशंसाति । किञ्चान्यत्कथयामि निर्देय दशा तस्यास्तथा वर्तते निश्वासानपि इन्तुमिच्छति यथा क्रूरो वसन्तानिलः ॥ १४ ॥ पस्त्रुरामस्य ।

धत्ते दृष्टिमधीतिविश्वमलवां सा पुष्पलावीजने चैत्रस्य क्षणमादरेण महता मोहूर्तिकान् पृच्छिति । इयेना[त्रि]तुष्यित कोकिलध्यिनिरुषा सन्त्यज्य लीलाशुकान् निच्योक त्विय दुर्लभे किमपरं शक्यं वराक्या तथा ॥ १५॥

नीरागा मृगलाञ्छने मुखमिप स्वं नेक्षते दर्पणे त्रस्ता कोकिलक्कणितादिप गिरं नोन्मुद्रयत्यात्मनः। चित्रं दुस्सहदाहदायिनि धृतद्वेषाऽपि पुष्पायुधे मुग्धा सा सुभग त्विय प्रतिपदं प्रेमाधिकं पुष्यति ॥ १६॥ स्पृशन्त्याः क्षामत्वं मदनशरटङ्कान्यतिकरात् कुरङ्गाक्ष्यास्तस्याश्श्रृणु सुभग कौत्हलमिदम् । अपूर्वेति त्रासात् परिहरति तां केलिहरिणी न विश्वेऽप्याश्वासं दधति गृहलीलाशकुनयः ॥ १७ ॥

गृहीतं ताम्बूलं परिजनवचोभिः कथमपि
स्मरत्यन्तः शून्या सुभग विगतायामपि निश्चि ।
तथैवास्ते हस्तः कल्लितफणिवल्लीकिसलयस्तथैवास्यं तस्याः ऋग्नुकफलपालीपरिचितम् ॥ १८ ॥

तीत्रः कोऽपि विजृम्भते वरतनोस्त्वद्विप्रयोगज्वरः
किं ब्रूमः सुभग त्वया परिजनः कौतुहलाहृत्र्यताम् ।
कण्ठे शेषमधैर्यगद्भदगिरा कृत्वा सस्वीनां तया
गौराङ्गित्वमनङ्गतापसुहृदः सर्वाः परित्याजिताः(१)॥१९॥

गलत्येका मूर्च्छा भवति पुनरन्या यदनयोः किमप्यासीन्मध्यं सुभग निखिलायामपि निश्चि । लिखन्त्यास्तत्रास्याः कुसुमश्चरलेखं तव कृते समाप्तिं स्वस्तीति प्रथमपदभागोऽपि न गतः ॥ २०॥

बिह्नणस्यैते ।

चित्राय त्विय चिन्तिते तनुभुवा सज्यं वितेने घनु-र्वितं घर्तुम्रुपागतेऽङ्गुल्यियुगे बाणा गुणे योजिताः । आरब्धे तव चित्रकर्मणि धनुर्मुक्तास्त्रिभि(खि)का भृशं भिक्तिं द्रागवलुम्ब्य निर्देय चिरं सा तत्र चित्रायते ॥ २१ ॥

सिंहलपतेः ।

त्वामन्तः स्थिरभावनापरिणतं मत्वा पुरोऽवस्थितं यावदोर्वलयं करोति रभसान्ग्रुग्धा समालिङ्गिन्तुम् । तावत्तां निजमेव देहमचिरादालिङ्गच बाधातुरां दृष्टा दृष्टिजलच्छलेन रुदितं मन्ये पयोदैरपि ॥ २२ ॥ त्वां चिन्तापरिकल्पितं सुभग सा संभाव्य रोमाश्चिता शून्यालिङ्गानसञ्चलद्भुजयुगेनात्मानमालिङ्गिति । किञ्चान्यद्विरहव्यथाभश्चमनीं संप्राप्य मूर्च्छाँ चिरात् प्रत्युज्जीवति कर्णमूलपतितैस्त्वन्नाममन्त्राक्षरैः ॥ २३ ॥

तन्वङ्गन्यास्त्विमिति प्रसादिविशदं नासीति खेदालसं चक्षुर्द्वीरपथावतारिणि जने व्यापारयन्त्या मुद्धः । हर्षोत्तिपभवाः प्रतिक्षणभ्रवः स्वेदाम्बुदाहज्वरे नेत्राम्भःकणिकाः पयोधरतटे पुष्यन्ति शुष्यन्ति च ॥ २४ ॥ केषामप्येते ।

तस्यास्तापमहं नृशंस कथयाम्येणीदृशस्ते कथं
पश्चिन्यास्सरसं द्छं विनिहितं यस्यास्सतापोरिस ।
आदौ शुष्यित संकुचत्यनु तत्रव्यूर्णत्वमापद्यते
पश्चान्मुर्भुरतां दथदृहति च श्वासावधृतं सखीम् ॥ २५ ॥

[गे]हादङ्गणमङ्गणादिषि बहिर्बाह्याचलन्ती ग्रहं तामार्ति यदि वेचि सैव सुमुखी किञ्चान्यदाचक्ष्महे । पर्यङ्कोऽषि तवाङ्गसङ्गसुभगः स्वेदाम्भसां निर्झरे-र्धारामण्डपतामनीयत तया तस्मिन्छठन्त्या मुद्धः ॥ २६ ॥

तस्यास्सदा विरहविह्निशिखाकलाप-तप्ते स्थितोऽसि हृद्ये सततं प्रियायाः । प्रालेयशीकरसमे हृदि सा कृपालो बाला क्षणं वसति नैव खलु त्वदीये ॥ २७॥

सखीभिक्षां याचे बत नतिशरास्त्वामियमहं न चेदस्ति प्रेमा क्रुरु तद्पि कारुण्यकणिकाम् । अवस्था सा तस्यास्सुकृतमय यस्याः किमपरं प्रमोहे विश्रामस्त्वमथ मरणं वा प्रतिकृतिः ॥ २८ ॥ अच्छिन्नं नयनाश्रु बन्धुपु कृतं तापस्सत्वीष्वाहितो नयस्तं दैन्यमशेषतः परिजने चिन्ता गुरुभ्योऽपिता ।

अद्य श्वः किछ निर्दृतिं व्रजति सा श्वासैः परं खिद्यते विस्रव्यो भव विषयोगजनितं दुःखं विभक्तं तया ॥ २९ ॥

अमरुकस्य ।

संप्राप्तेऽविधवासरे क्षणमसौ त्वद्वत्मेवातायनं वारं वारमुपेत्य निष्क्वप तया निश्चित्य किञ्चिचिरम् । संप्रत्येव निवेद्य केलिकुररीः सास्रं सखीभ्यः शिशो— मीधव्यास्सहकारकेणं करुणं पाणिग्रहो निर्मितः ॥ ३०॥

कस्यापि।

विल्लासिनासीने प्रतिवसतिमध्यं त्विय तदा
दशां दीप्तां कृत्व। ग्रहमनु पदान्येत्य कतिचित् ।
मरु[त्त्व]न्तर्वाति द्रुतामितिः भवद्दर्शनिधया
पदीपो [द्वां]राणां शत[मिति] तया किं न शमितः ॥ ३१ ॥
प्रदीपवसुन्धरस्य ।

तन्वी सङ्केतवेश्मन्यतनुत्रस्तले सा त्वदर्थं श्रयाना जानीते नोपधानीकृतमपि भ्रजगं कुण्डलीभूतमन्तः । तस्या धम्मिळवान्तप्रसवपरिमल्ल्याससौरभ्यलोभात् सोऽपि श्रीखण्डलीलां सुचिरमनुभवन्नाविरासीदकम्पः ॥ ३२ ॥

चित्रोत्कीर्णाद्पि विषधराद्भीतिभाजो निशायां
 किं तद्भूमस्त्वद्भिसरणे साहसं नाथ तस्याः ।
 ध्वान्ते यान्त्या यदातिनिभृतं ग्रुग्धयाऽऽत्मत्रकाशः
 त्रासात्पाणिः पथि फणिफणारत्नरोधी व्यधायि ।। ३३ ॥
 हिरहरस्यैतौ ।

॥ इति श्रीभगद्त्तनल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां विप्रसमे दृत्युक्तिः ॥

नायिकां प्रति विरहिसंदेशः (४५)

जीम्तप्रथमाम्बुश्चीकरवह्दशीतः पुरो मारुतः
पृथ्वीं प्रौदिनिदाघचण्डिकरणष्ठोषावसन्नामिव ।
तामाश्वासमलम्भयत्कृशतनुं प्रस्थापितः प्रेयसा
सन्देशः परिपीडितः प्रणतिभिस्तस्याः सखीनामपि ॥ १॥

वेणीवन्धनशेषितैर्विछिलितैरुत्तंसितः कुन्तलै-र्विन्यस्तः कुचकुम्भयोरशिशिरैर्वोष्पाम्बुभिस्तप्तयोः । अक्ष्णोस्सन्ततरोदनादरुणयोराश्लेषितःश्लाघितो लेखः किं तदकारि यन सद्दशं प्रेम्णोऽतिसीम्नस्तया ॥ २ ॥

उद्देष्ट्य स्वयमेव लेखमुदितमस्वेदकम्पाङ्किलि-स्तिस्मिन्सेकविलुप्तशेषशिथिलं दृष्ट्वा लिपिपक्रमम् । एतत् किन्नु इताऽस्मि सम्पति दशा तस्यैवमासीदयं वाष्पो इन्त करस्य कम्पितमिदं इन्तेति सा रोदिति ॥ ३॥

बाष्पस्तस्य न जायते किम्रु न किं लेखे करः कंपते जानीषे किम्रु सांप्रतं त्विय तथा निग्नं तदीयं मनः । इत्थं तामभिधाय तत्करतलादादाय पत्रं सखी काचिद्राचयति पगल्भैवचना कौत्हलेऽपि क्रमात् ।। ४॥

मार्गे मे निरपायतां परिणतिं कार्यस्य भद्रोत्तरां श्रुत्वा छेखहराननान्मम पराष्टींत्तं च नेदीयसीम् । स्वस्थैवास्व तव ऋमे मम दशा या पूर्वम्रक्ता मया भूयस्संस्मर तां च मानिनि परो माभूद्विषामुत्सवः ॥ ५॥

शृंगारिकन्नरान्नाटकादेते।

स्थानान्निर्गत्य दूरं त्रजित मिय चिरं मुक्तकण्ठं रुदित्वा पश्चादुनमृज्य नेत्रे प्रणतिम्रुपगता वेपमानाङ्गन्यष्टिः । कान्ते यन्मामवोचः प्रख्यघनघटाटोपबद्धान्धकारे काले कापालिकोऽपि प्रवसित न गृहात्तन्मनो मे दुनोति ॥ ६ ॥ त्वद्रूपामृतपानदुर्ल्लितया दृष्ट्या क विश्रम्यतां त्वद्वावयश्रवणाभियोगपरयोः श्राव्यं कुतः श्रोत्रयोः । एभिस्त्वत्परिरम्भनिर्भररसैरङ्गैः कथं स्थायतां कष्टं त्वद्विरहेण सम्प्रति वयं कष्टामवस्थां गताः ॥ ७॥ कयोरप्येतौ ।

यत्त्वन्नेत्रसमानकान्ति सिलले मग्नं तिदन्दीवरं
मेघौरन्तिरतः प्रिये तव मुखच्छायानुकारी शशी ।
येऽपि त्वद्गमनानुकारिगतयस्ते राजहंसा गतास्त्वत्सादृश्यविनोदमात्रमपि मे दैवेन न क्षम्यते ॥ ८॥
श्रीयशोवर्मणः ।

नित्यं त्वद्धणकीर्तनेन निविदं रोमाश्चितरङ्गकै—
स्त्वद्धक्रेन्दुंविछोकनैकमनसः कान्ते सुखेनास्महे ।
किन्तु त्वद्विरहोत्थितोद्धरशिखिज्वाछाद्यताङ्गे मिय
प्रस्थाप्यः कृपया निजाङ्किकमछोदन्ताम्बुदः शान्तये ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

संक्षिप्यन्ते क्षणिमव कथं दीर्घयामास्त्रियामास्सर्वावस्थास्वहरिप कथं मन्दमन्दातपं स्यात् ।
इत्थं चेतश्चदुल्लनयने दुर्लभशर्थनं मे
गाढोष्माभिः कृतमञ्जरणं त्वद्वियोगव्यथाभिः ॥ १० ॥

एतस्मान्मां क्रुशिलनमभिज्ञानदानाद्विदित्वा मा कौलीनादसितनयने मय्यविश्वासिनी भूः। स्रोहानाहुः किमि विरहे ध्वंसिनस्ते ह्ययोगा— दिष्टे वस्तुन्युपचितरसाः प्रेमराशीभवन्ति ॥ ११ ॥

॥ इति भगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां विरहिसंदेशपद्धतिः ॥

१ के कवि. क. ख. च. २ तस्मर, क. ख. च.

कालिदासस्यैतौ ।

नायिकां प्रति विरहिणोऽवस्थाकथनम् (४६)

पृष्टो लेखहरस्स निर्गमदिनादारभ्य यं प्रेयसो वृत्तान्तं तमखण्डितं मृगदृशो निर्व्याजमाह क्रमात् । कुर्वाणः कथयैव तस्य करुणातङ्क्ष्यमोहोत्तरां तस्यास्तस्य सखीजनस्य च दशां प्रेमप्रकर्षोचिताम ॥ १ ॥

संसक्तेषु दृढं मिथस्तरुलताद्वन्द्वेषु चिन्तामयीं प्रायो बाष्पमयीं शकुन्तमिथुनक्रीडासु कुर्वन दृशम् । पश्यन्दुःखद्शामिव प्रणयिनीधन्योपकण्ठान्मृगान् कुर्वाणः करुणन्यथाभयमयानस्मान् स मार्गानगात् ॥ २ ॥

त्रूमः किं परमत्यगात्तव पतिस्तास्ता निशाश्चन्द्रिका-मल्लीकैरवगन्धमन्द्मरुतां मध्येऽपि श्चान्तव्यथः । त्वां सङ्कल्पपथे समक्षयति यद्वाघीयसी जागर। यज्ञाहन्ति दुरन्तदुस्सहतरां मोहो मनोवेदनाम् ॥ ३ ॥

तत्रैकं करिणीवियुक्तमतटाघातिकयाकौतुकं चिन्तादीनमसङ्घकीकिसल्ययासाभिल्यापं गजम् । दृष्ट्वा लोचनवारि भूरि विस्रजन् ब्रूते स्म ते वङ्लभः प्राचीनं गजराज पातकमहो नौ तुल्यमासीदिति ।। ४ ।।

शृणु परिमदमन्त्ये यामिनीनां स यामे कथमपि सुकृतेनेः किञ्चिदायातानिद्रः । सुतनु किमिदमस्यास्त्वहृशः कापि नान्तः किमिति विखतबाहुर्न्याहरन् बोधमेति ॥ ५ ॥

मृक्तिसहस्रादेते ।

पदश्चन्दछीनहृदयो रूपाछङ्कारभावनानिपुणः। कविरिव बित्रितानिद्रस्तरुणि तवार्थे भृशं स युवा ॥ ६ ॥

॥ इति भगदत्तनव्हणविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां विरहिणोऽवस्थाकथनम् ॥

दृतीं प्रति नायिकाप्रश्नाः (४७)

किं त्वं दूति गता गताऽस्मि सुभगे तस्यान्तिकं कामिनः

हष्टः किं सुचिरं करोति किमसौ वीणाविनोदक्रियाम् ।

सौभाग्योदयगर्वितः किमवदन्नैवोत्तरं दत्तवान्

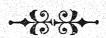
किं गर्वोन्न हि बाष्पगद्भदतया धूर्तस्य माया हि सा ॥ १ ॥

कथय निपुणे कस्मिन् दृष्टः कथं नु कियचिरं किमिभैलिखितं किं^र तेनोक्तं कदा स इहैष्यति । इति बहुविधन्नेमोल्लासमकल्पितविस्तराः मियतमकथाः स्वल्पेऽप्यर्थे प्रयान्ति न नैष्ठताम् ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

अलमलमघुणस्य तस्य नाम्ना पुनरिप सैव कथा गतस्स कालः। कथय कथय वा तथाऽपि दूति प्रतिवचनं द्विषतोऽपि माननीयम्।। ३।।

॥ इति भगदत्त जल्हणविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां दूतीं प्रति नायिकाप्रश्नाः ॥

भिलिष, क. ख च. २. कान्तेनो. क. ख, च, ३ निर्मि. क. ख. च. तत्तत्स्थाने उपिर प्रदर्शिताः पाठाः शार्क्षघरपद्धतीयाः ।

दृत्युपहासपद्धतिः (४८)

- SARS

अनेन वीतरागेण बुद्धेनेवाधरेण ते । दूति निर्व्याजमारुयाता सर्ववस्तुषु शून्यता ॥ १ ॥

निक्शेषच्युतचन्दनं स्तनतरं निर्मृष्टरागोऽधरो नेत्रे दूरमनञ्जने पुलकिता तन्वी तवेयं ततुः । मिथ्यावादिनि दूति बान्धवजनस्याज्ञातपीडागमे वापीं स्नातुमितो गताऽसि न पुनस्तस्याधमस्यान्तिकम् ॥ २ ॥ कयोरप्येतौ ।

अधरेणोन्नतिभाजा भ्रजङ्गपरिपीडितेन ते दूति । संक्षोभितं मनो मे जलनिधिरिव मन्दरागेण ॥ ३ ॥

विशल्यस्य ।

बहुनात्र किम्रुक्तेन दूति मत्कार्यसिद्धये । स्वमांसान्यपि दत्तानि वस्तुष्त्रन्येषु का कथा ॥ ४ ॥

वररुचे: ।

श्वासः किं त्वरितागतात्पुलिकता कस्मात्प्रसादः कृतः स्रस्ता वेण्यपि पादयोर्निपतनात् नीवी गैमादागमात् । स्वेदार्द्रं मुखमातपाञ्चलतया क्षामा किमत्युक्तिभि कूति म्लानसरोरुह्युतिधरस्योष्ठस्य किं वक्ष्यसि ॥ ५॥

शिलाभट्टारिकायाः ।

नायातो यदि तादृशं स शपथं कृत्याऽपि दूति प्रिय-स्तार्तिक कोपनया त्वया स्वद्शनैरग्रायरः खण्डितः । स्वेदाम्भःकणदायि वेपिनमिदं त्यक्त्वा भज स्वैच्छतां को लोकस्य सखि स्वभावकुटिलस्यान्तर्गतं ज्ञास्यति ॥ ६ ॥ डिंबोकस्य ।

रैजन्यामन्यस्यां सुरतपरिवर्तादनुचितं
मदीयं यद्वासः कथमपि हृतं तेन सुहृदा ।
त्वया प्रत्यानीतं निजवसनदानात् पुनरिदं
कृतस्त्वादृक् दूति स्खिलितशमनोपायिनपुणा ॥ ७॥

॥ इति भगदत्तजल्हणविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां विप्रलंभे दूत्युपहासः ॥

---- अर्ग श्रोक बीजाकरस्येति शार्ङ्गधरपद्धतौ,

नायिकानायकयोरवलोकनम् (४९)

तत्र नायिकावलोकनम्

नामापि स्त्रीति संह्लादि विकरोत्येव मानसम् । किं पुनर्दर्शनं तस्या विलासोछसितभ्रवः ॥ १ ॥

कामन्द्कस्य ।

पियादर्शनमेवास्तु किमन्यैर्दर्शनान्तरैः । प्राप्यते तेन निर्वाणं सरागेणापि चेतसा ॥ २ ॥ अस्यां नेत्रपथं मन्ये गतायां लोलचक्षुपि । भवन्ति पश्चवाणस्य स्ववाणा एव वैरिणः ॥ ३ ॥

कयोरप्येतौ ।

यन्निष्पीड्य विरिश्चेन स्यन्दितेषा मधुस्नृतिः । मन्ये तत्क्षोद्रपटलं त्यक्तं तेनेन्दुमण्डलम् ॥ ४ ॥ तापकाठिन्यचलतापरिम्लानीरकल्पयत् । दीपरत्नताडित्पुष्पेष्वस्याः प्रव्यक्तये विधिः ॥ ५ ॥ कैस्सुरैः केन शैलेन कुतोऽब्धेर्मथनादियम् । अजायत नवा लक्ष्मीरमृतेन्दुकलामयी ॥ ६ ॥

न त्वरा श्रेयसे पुंसां किमद्य कियतां हरिः ॥ इमामजाननेष्यन्तीं जग्राह सहसा श्रियम् ॥ ७ ॥

हन्त मोहादिमामल्पं कालम्पतिपालयन् । स्मरक्शम्भौ विचकाम गौरीमात्रावलम्बनः ॥ ८॥

एते पञ्चेन्दुलेखायाम् ।

क्षीरसागरकङ्कोललोललोचनयाऽनया । असारोऽपि हि संसारः सारवानिव लक्ष्यते ॥ ९ ॥

आकाशपोळे: ।

ळीळावधूतपद्मा कथयन्ती पक्षपातमधिकं नः। मानसम्रुपैति केयं चित्रगता राजहंसीव ॥ १०॥

श्रीहर्षस्य।

अये केयं लीलाधवलगृहवातायनतले तुलाकोटिकाणैः कुसुमघनुषं जागरयति । अहो नेत्रद्वन्दं विलसति विलङ्घच श्रुतिपथं कथं न त्रैलोक्यं जयति मदनः स्मेरवदनः ॥ ११॥

पुरः स्थित्वा किञ्चिद्दलितमुखमालोकय सखे सखेदाः स्थास्यन्ति भ्रुविमद्मदृष्टास्तव दृशः॥ इतश्चश्चत्काश्चीरणितमुखरान् सौधिशिखरा-नराकायां केयं कवचयति चान्द्रेण महसा ॥१२॥

बिल्हणस्येतौ।

उपप्राकाराग्रं प्रहिणु नयने तर्कय मना-गनाकाशे कोऽयं गलितहरिणक्शीतिकरणः। सुधाबद्धग्रासैरुपवनचकोरैरनुस्रतां किरन्ज्योत्स्नामच्छां नवैलवलिपाकप्रणयिनीम्।। १३॥

राजशेखरस्य।

विनैवाम्भोवाहं बहलरुचिलिप्ताम्बरतला-चडिल्लेखा हेमद्युतिविततिरम्या विलसति । विनैव स्वर्गङ्गां नभिस रमसन्यग्रशफरी-परीवर्तेस्सार्ध स्फुरति विकचेन्दीवरवनम् ॥ १४॥

जयदेवस्य ।

अमृतममृतं चन्द्रश्चन्द्रस्तथाऽम्बुजमम्बुजं रतिरपि रतिः कामः कामो मघूनि मघून्यपि। इति न भजते वस्तु प्रायः परस्परसंकथां तदियमबला लक्ष्मीं धत्ते कुतस्सकलात्मिकाम्।। १५॥

राजपुत्रविजयपालस्य ।

कमलमनम्भसि कमले कुवलयमेतानि कनकलतिकायाम् । मा च सुकुमारसुभगेत्युत्पातपरम्परा केयम् ॥ १६ ॥

श्रीशंकरगणस्य ।

लावण्यसिन्धुरपरैव हि केयमत्र यत्रोत्पलानि शशिना सह संप्रवन्ते । उन्मज्जिति द्विरदक्कम्भतटी च यत्र यत्रापरे कमलकाण्डमृणालदण्डाः ॥ १७॥

विक्रमादित्यस्य ।

उभौ रम्भास्तम्भावुपि विपरीतौ कमलयो-स्तदूर्ध्व रत्नाश्मस्थलमथ दुरूहं किमपि तत् । ततः क्रम्भौ पश्चाद्धिसिकसलये कन्दलमथो तदन्विन्दीवरमधुकराः किं पुनरिदम् ॥ १८॥

कस्यापि ।

तमस्तोमः पूर्वं तदनु सकलक्कीतलक्विः ततः कोकद्वन्द्वं तदनु न च किश्चित् पुनरभूत । अनम्भस्यावर्तस्तदनु कदलीकाण्डयुगलं ततोऽवाश्चौ पद्मौ किंमिदमतिचित्रैव रचना ॥ १९ ॥

देवबोधेः।

मन्ये पार्वणचन्द्रमध्यज्ञकलेनासू त्रितेषा चिरा-दङ्गेरद्धतभिङ्गाभेः परिणतन्युत्पत्तिना वेधसा । योषित्सर्गविलक्षणाकृतिरियं यहश्यते भाति च लिद्दद्वारविलोक्यमानगगनेवाद्यापि चान्द्री तनुः ॥ २० ॥

बिरुहणस्य ।

सरस्यामेतस्यामुद्दरविष्ठिबीचीविद्धिलितं यथा लावण्याम्भो जघनपुलिनोल्लङ्गनपरम् । यथा लक्ष्यश्रायं चलनयनमीनव्यतिकर-स्तथा मन्ये मग्नः प्रकटकुचकुम्भः स्मरगजः ॥ २१ ॥

33

कृच्छ्रेणोरुयुगं विलङ्घच सुचिरं भ्रान्त्वा नितम्बस्थले मध्येऽस्यास्त्रिवलीतरङ्गविषमे निष्पन्दतामागता । मदृष्टिस्तृषितेव संप्रति शनैरारुह्य तुङ्गी स्तनी साकांक्षं ग्रहरीक्षते जललवपस्यन्दिनी लोचने ॥ २२ ॥

श्रीहर्षस्यं ।

आनन्दोर्मिन्यतिकरदरस्मेरसंसक्तपक्ष्म प्रमोद्वारप्रवणमस्रणारेचितस्त्रिग्धतारम् । अन्तश्चिन्ताभरपरिचयाकुश्चितभ्रूलतान्तं चक्षुश्चेतो हरति हरिणीळोचनायास्तदेतत् ॥ २३ ॥

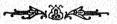
कस्यापि ।

जगित जियनस्ते ते भावा नवेन्दुकलादयः प्रकृतिमधुरास्सन्त्येवान्ये मनो मदयन्ति ये । मम तु यदियं यौता लोके विलोचैनचन्द्रिका नयनविषयं जन्मन्येकस्स एव महोत्सवः ॥ २४ ॥

भवभूतेः ।

इति नायिकावलोकनम्

अथ नायकस्यावलोकनम्।

कृच्छ्रेण कापि गुरुणैव जनेन रोघादुङ्ख्य नायकसमीपभुवं प्रतस्थे। हा हन्त शीघ्रगमनप्रतिरोधहेतुस्तस्या घनस्तनतटोऽपि गुरुर्वभूव ॥ २५॥ काचिनिवारितबहिर्गमना जनन्या द्रष्टं पियं भवनजालकमाससाद। तस्या विलोचनमदृश्यत दाशदृष्तयन्त्रोपरुद्धशपरोपिमतं क्षणेन ॥ २६॥ काचिद्विहृत्य किळ कन्दुककेलिरङ्गाङ्करेणुभूषिततनुर्निरगानमृगाक्षी। उत्प्रद्धपङ्कणक्वनने सुचिरं विहृत्य किंजलकरेणुपरिधृसरितेव लक्ष्मीः॥ २७॥ उत्प्रेक्षावङ्कभस्यैते

॥ इति श्रीभगदत्तजरहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां नायिकानायकयोरवलोकनप्रकरणम् ॥

स्त्रीवर्णने बाल्यावस्था (५०)

अमन्दानन्दनिष्पन्दमपास्तान्यित्रयात्रमम्। जगज्जन्मोत्सवे तस्याः पीतामृतमिवाभवत् ॥ १ ॥

सर्गव्यापारखिन्नस्य बहोः कालाद्विधेरपि। आसीदिमां विनिर्माय श्लाघ्यः शिल्पपरिश्रमः ॥ २ ॥

दग्धो विधिर्विधत्ते न सर्वगुणसुन्दरं जनं कमि। इत्यपवादभयादिव हरिणाक्षी वेधसा विहिता ॥ ३ ॥

लावण्यपुण्यपरमाणुद्छं तदन्यदन्यस्स चापि निपुणः खल्ल कोऽपि वेधाः। येनाद्भता कृतिरियं विहिता विशिष्टकार्येषु कारणविशेषगुणोऽनमेयः॥४॥

त्रिविक्रमस्यैते ।

घुणाक्षरन्यायतया विधात्रा विनिर्मितेयं मृगञावकाक्षी । जाने पुनः कौशलमेतदीयमेतादशीं यद्यपरां विधत्ते ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

चित्रे निवेश्य परिकल्पितसत्त्वयोगा रूपोचयेन विधिना मनसा कृता तु । स्त्रीरत्नसृष्टिरपरा प्रतिभाति सा मे धातविभ्रत्वमन् चिन्त्य वपुश्च तस्याः ॥ ६ ॥

कालिदासस्य ।

वक्रं निर्मलमुनता क्रचतटी मध्यप्रदेशः कुशः श्रोणीमण्डळमङ्गनाकुलगुरोर्देवस्य सिंहासनम् । कृत्वा चारुदृशश्रतुष्ट्यमिदं तुष्टाव मन्ये विघि-र्हर्षाद्गद्गद्गयपद्यरचनागर्भेश्रतुर्भिर्मुखैः ।। ७ ।।

बिल्हणस्य ।

हशः पृथुतरीकृताः जितनिजाब्जपत्रत्विष-श्रतुभिरिप साधु साध्विति मुखैः समं व्याहतम् । शिरांसि चलितानि विस्मयवशाद्भवं वेधसा विधाय ललनां जमञ्जयललामभूतामिमाम् ॥ ८ ॥ लावण्यद्रविणव्ययो न गणितः क्वेशो महार्ने स्वीकृतः स्वच्छन्दस्य सुखं जनस्य वैसतश्चिन्ताज्वरो निर्मितः । एषाऽपि स्वयमेव तुल्यरमणाभावाद्वराकी हता कोऽर्थश्चेतसि वेधसा विनिद्दितस्तन्व्यास्तनुं तन्वता ॥ ९ ॥

मदन्तधर्मकीर्तेः ।

आस्यप्रोञ्छि[जिञ्ज]तपार्वणेन्दुयशसं नेत्रावधूतोत्पल-श्रीगर्वी दशनच्छद्व्यवहिताशोकप्रतालद्युतिम् । एतां दृष्टिसुधाप्रपां त्रिजगतः शिल्पी विधाय स्वयं मन्ये दृष्वशादजायत निजस्तोत्रप्रचण्डः कविः ॥ १० ॥

एकान्तसुन्दरविधानजडः क वेधाः सर्वाङ्गकान्तिचतुरं क च रूपमस्याः । मन्ये महेश्वरभयान्मकरध्वजेन प्राणार्थिना युवतिरूपमिदं गृहीतम् ॥ ११ ॥

लावण्यामृतदीर्घिका कुलगृहं सौभाग्यसौन्दर्ययो-स्त्रैलोक्याकररत्नकन्दलिरियं जीयात्सहस्रं समाः । लोकालोकनकौतुकाय बहुना शिल्पश्रमेणादरा— न्मन्ये यां विधिना विधाय विहितं सृष्टिध्वजारोईणम् ॥ १२ ॥ केशामप्येते ।

भजन्नासीनिद्रापरिचयम्रपेन्द्रः खलु तदा यदा नाभीपङ्केन्ह्वसितनाऽसिन्दिविधना । इयं यद्यायाता क्षणमि भवेल्लोचनपथं कथं तस्य स्वान्ते निवसित तदद्यापि कमला ॥ १३ ॥

त्रिविक्रमस्य ।

निर्मार्त्यं नयनश्रियः कुवलयं वक्रस्य दासदशशी श्रूयुग्मस्य सनाभि मन्मश्यनुज्योत्स्ना स्मितस्याश्र्वलः । सङ्गीतस्य च मत्तकोकिलकतान्युच्छिष्टमेणीदश— स्सर्वोङ्गीणमहो विधेः परिणतं विज्ञानचित्रं चिरात् ॥ १४॥ राजशेखरस्य ।

इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां [स्त्री]बाल्यप्रकरणम् ॥

१. २. ३. ४. ५. नार्जितः, न्दं चरतो, हृदये, स्वगुणानुरूप, स्तन्वीमिमां-इत्येते कमात्तत्तस्थाने, क. पाठ-भेदाः ६. रोप. शार्क्वधरपदतौ ।

वयस्सन्धिपद्धतिः (५१)

अनाक्र्तेरेव प्रियसहचरीणां शिशुतया वचोभिः पाश्चार्छीमिथुनमधुना सङ्गमयितुम् । उपादत्ते नो वा विरमति न वा केवल्रमियं कपोल्लो कल्याणी पुलक्षमुकुलैर्दन्तुरयति ॥ १ ॥

मुरारेः ।

समं विलासोऽङ्कुरितः स्तनाभ्यां त्रपा विळासेन सहावतीर्णा । अवर्त्ततास्यास्त्रपयेव सार्धे कान्तः प्रकारो वचसां क्रशाङ्गाचाः ॥ २ ॥ जयतुङ्गोदयात् ।

परिहरति वयो यथा यथाऽस्याः स्फुरदुरुकन्दल्ञालि बालभावम् । द्रदयति धनुषस्तथा तथा ज्यां स्पृशति शरानपि सज्जयन्मनोभूः ॥ ३ ॥ त्रिविकमभट्टस्य ।

लीलाताण्डवितभ्र चारुवदनं किश्चित्प्रगल्भे हशौ स्तोकोद्भेदिनविदितस्तनप्रुरो मध्यं द्रिद्राति च । अस्या यज्ज्ञघनं घनं च कलया प्रत्यङ्गमेणीहशः सत्यं [चौ १] र इव स्मरैकसुहृदा तद्यौवनेनार्पितः ॥ ४ ॥

आकण्ठापितकञ्चकाश्चितमुरो हस्ताङ्करीमुद्भुणा— मात्रास्त्रितहास्यमास्यमलसाः पाश्चालिकाकेलयः । तिर्यग्लोचनविगतानि वचसां छेकोक्तिसंक्रान्तयः तस्यास्सीदति शैशवे प्रतिकलं कोऽप्येष केलिकमः ॥ ५ ॥

दृष्टिक्तेशवमण्डना प्रतिकलं प्रागरुभ्यमभ्यस्यते
पूर्वोकारम्रुरस्तथापि कुचयोक्त्रोभां नवामीहते ।
नो धत्ते गुरुतां तथाऽप्युपचिताभोगा नितम्बस्थळी
तन्व्याः स्वीकृतमन्मथं विजयते नेत्रैकपेयं वयः ॥ ६ ॥

१ कारयति. ख. च. कार इव. क. २ इत आरभ्य स्त्रीणामवयववर्णनपद्धतौ मुखवर्णने 'विघायापूर्व-पूर्णेन्दु 'मिति स्होकं यावत् ख. च. पुस्तकयोः भूयान् प्रन्थो विगलितः ।

भ्रुवोः काचिछीछा परिणतिरपूर्वो नयनयोः स्तनाभोगो व्यक्तस्तरुणिमानि संरम्भसमये । इदानीं बाछायाः किममृतमयः किं विषमयः किमानन्दस्साक्षाद्धनितमधुरः पश्चमरवः ॥ ७ ॥

लब्ध्वा मण्डलमुन्नतं कुचतटं स्फीता जघन्यश्रिय—
स्ताः क्रान्ता वलिभिश्र मध्यमभुवो भ्रूभ्यां धृतो विक्रमा ।
पश्चेषुर्विजिगीषते त्रिजगतीं तद्वाल्यतारुण्ययो—
देंराज्ये समुपस्थिते मृगदशः किं केन नारभ्यते ॥ ८ ॥

प्रेमाशिङ्कः च भिङ्काः च प्रतिवचोऽप्युक्तं च गुप्तं तथा यत्नाद्याचितमाननं प्रति समाधाने च हाने च धीः । इत्यन्यो मधुरस्स कोऽपि शिशुतातारुण्ययोरन्तरे वर्त्तिष्णुर्मृगचक्षषो विजयते द्वैविध्यग्रम्धो रसः ॥ ९ ॥

दरोत्तानं चक्षुः कलितविरकापाङ्ग्न्चपकं भविष्यद्विस्तारिस्तनयुगलगभोलसम्ररः । नितम्बं संक्रान्ताः कतिपयकला गौरवपुषो वपुर्मुश्चद्वालयं किमपि कमनीयं मृगदशः ॥ १०॥

कितगरिमा श्रोणिर्मध्यं विद्यद्धवित्रयं हृदयमुदयळुजं मज्जिचिरन्तनचापलम् । ग्रुकुलितकुचं वक्षश्चक्षुर्भनाग्धृतविक्रम क्रमपरिगलद्धाल्यं तस्या वपुस्तन्तुते श्रियम् ॥ ११ ॥

केषामप्येते ।

गण्डे मण्डनमात्मनैव कुरुते वैदग्ध्यगर्वादसौ
त्यवत्वा हेमविभूषणानि तनुते तालीदलेष्वाग्रहम् ।
मन्दा कन्दुकखेलनाय भजते शारीषु शिक्षारसं
तन्व्या चित्रमकाण्ड एव लटभाभावे निबद्धो भरः ॥ १२ ॥

लास्याभ्यासमिषेण चित्रमनया गात्रार्पणं शिक्षितं लीलापश्चमडोलनेन दल्लिता कण्ठस्य कुण्ठा गतिः। किं व्यावर्णनया समस्तलटभालङ्कगरतामेष्यति स्वल्पेनैव परिश्रमेण रमणी देवस्य रामागुरोः॥ १३॥

दोलायां जघनस्थलेन चलता लोलेक्षणा लज्जते धत्ते दिक्षु निरीक्षणं स्मितप्रस्वी पारावतानां रुतैः । स्पर्शः कण्टककोटिभिः कुटिलया लीलावने नेष्यते सर्ज्जं मौग्ध्यविसर्जनाय सुतनोः शृङ्गारमित्रं वयः ॥ १४ ॥

बिल्हणस्येते ।

कुरङ्गीवाङ्गानि स्तिमितयित गीतध्वनिषु य— त्सर्वी कान्तोदन्तं श्रुतमि पुनः प्रक्रनयित यत् । अनिद्रा यच्चान्तः स्विपिति तदहो वेद्वयभिनवां प्रवृत्तोऽस्यास्सेक्तुं हृदि मनिसजः प्रेमलितिकाम् ॥ १५ ॥

त्रिविक्रममद्दस्य ।

पाश्चालीमिथुनेषु नातिरसिका छोला विभूषाविधौ सोत्कण्ठा कलगीतिषु पियतमालापेषु लज्जालसा। स्मारंस्मारमहर्निशं प्रियसखीसंभोगवार्ता पुन— स्सन्दिष्टा मदनेन तत्र विदुषा बाला चिरं लीयते॥ १६॥ आकाशपोलेः।

प्रायो दास्यित नो पयोधतरटी गन्तुं पुरस्तादिति ध्यानेनैव चकास्ति साचिगमने शिक्षारसञ्चक्षुषोः। अन्तःस्थानमिव प्रदातुमधुना कस्यापि पुण्यात्मनो निर्गन्तुं बहिरुव्नतं स्तनतटं विस्तारि सन्नह्यते।। १७॥

इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां वयस्सन्धिपद्धतिः ।

९ 'साशङ्के ततुकण्टकक्षतभिया क्रीडावमे क्रीडति' इति शार्क्रघरपद्धतीयः पाठः

तारुण्यपद्धतिः (५२)

- ARE

हशोस्सीमावादः श्रवणयुगलेन प्रतिकलं स्तनाभ्यां संरुद्धे हृदि मनसिजास्तिष्ठति वलात् । नितम्बः साऋन्दं क्षिपति रश्चनादाम परितः प्रवेशस्तन्वङ्गाचा वपुषि तरुणिस्रो विजयते ॥ १ ॥

बिल्हणस्य ।

पर्याप्तस्तनभारपीडितमुरस्तेनैव मध्यो हतः पुंसां चित्रवधं धृतेविंद्धते काश्चित् हशोर्ट्यतयः । किं भूयः कथितेन पक्ष्मलह्याः पूर्णे तथा यौवने वःन्दर्पः परिपूर्णविश्वविजयः किं दर्पतो नाचरेत् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

मुखं विकसितस्मितं वैलितवक्रिम प्रेक्षणम् समुच्छ्वासितविश्वमा गतिरपास्तंसंस्था मातिः। उरो मुक्कलितस्तनं जघनमैण्डलं वन्धुरं वतेन्दुवदनातनौ तरुणिमोद्रमो मोदते॥ ३॥

रुमस्य ।

पद्भचा मुक्तास्तरलगतयस्तंश्रिता लोचनाभ्यां श्रोणीविम्बस्त्यजाति तनुतां सेवते मध्यभागः । धत्ते वक्षः कुचसचिवतामद्वितीयं च वक्त्रं तद्गात्राणां गुणविनिमयः कल्पितो यौवनेन ॥ ४॥

शारीच्रूतकलाकुत्हां मनक्छेकोक्तिशिक्षारतिः हृद्यं दर्पणपाणिना स्वकबरीबन्धेन चाचार्यकम् । मौदस्त्रीचरितानुवृत्तिषु रसो बाल्ये च लज्जा मनाक् स्तोकारोहिणि यौवने मृगद्दशः कोऽप्येष केलिक्रमः ॥ ५॥

राजशेखरस्येतौ ।

तरन्तीवाङ्गानि स्वलदमललावण्यजलघौ प्रथिद्धाः प्रागलभ्यं स्तनजघनग्रुन्ग्रद्रयति च । दशोलीलारम्भास्स्फुटमपवदन्ते सरलता-महो सारङ्गाक्ष्यास्तरुणिमानि गाढः परिकरः ॥ ६ ॥

कुम्भकस्य।

गतं कर्णाभ्यर्णे पसरित तथाऽप्यक्षियुगरुं कुचौ कुम्भारम्भौ तदिप चिबुकोत्तम्भनक्ची। नितम्बप्राग्भारो गुरुरिप गुरुत्वं मृगयते कथित्रको तृप्तिस्तकाणिमनि मन्ये मृगदृशः॥ ७॥

रुद्रस्य ।

उरुद्वन्द्वमिनिन्दितं प्रथयता श्रोणीं समातन्वता रोमालीं सृजता समागमयता नाभि गभीरश्रिया। मध्यं श्लामयता स्तनौ घनयता कान्त्या सुखं लिम्पता तन्वङ्गचा नवयौवनेन किमिप प्रत्यङ्गमुन्मीलितम् ॥ ८॥

तरत्तारं चक्षुः क्षपयित मुनीनामिष दशः कुचद्वन्द्वाक्रान्तं हृदयमहृदः कान्न कुरुते। गतिर्भन्दीभूता हरित गमनं मन्मथवता-महो तुल्यं तन्न्यास्तरुणिमिन सर्व विजयते॥ ९॥

रुद्रस्य।

भूभद्भः कुटिलः स्तने च गरिमा दृष्टेगितिर्मन्थरा विस्तव्धं हसितं कपोलफलके वैदण्ध्यवक्रं वचः। नोद्दिष्टं गुरुणा न बन्धुकथितं दृष्टं न शास्त्रे कचित् बालायास्स्वयमेव मन्मथकल्लापाण्डित्यग्रुन्मीलति।। १०॥

स्मितपरिवृता वृत्तिर्वाचामपाङ्गतरङ्गितं नयनचितं पाद्न्यासो नितम्बभरालसः। इहह सुतनोलीलास्त्रैः कृतं पदमङ्गके वहतु मदनः शोभामात्रं धनुनेनु संमति॥ ११॥

घोरकस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां तारुण्यवर्णनपद्धातिः॥

१. तत्तन्वङ्गचा. ग. घ.

स्रीणामङ्गवर्णनपद्धतिः (५३)

- ARE-

तत्र प्रथमं केशपाशः।

स्त्रहं परित्यज्य निपीय धूमं तन्व्याः कचा मोक्षपथं प्रपन्नाः । नितम्बसङ्गात्पुनरेव बद्धा अहो दुरन्ता विषयेषु सक्तिः ॥ १ ॥

कस्यापि।

स्नानार्द्रमुक्तेष्वतु धृपवासं विन्यस्तसायन्तनमिककेषु । कामो वसन्तात्ययमन्दवीर्यः केशेषु छेभे पदमङ्गनानाम् ॥ २ ॥

कालिदासस्य ।

उन्मीलद्भदनेन्दुकान्तिविसरैंदूरं सम्रुत्सारितं भग्नं पीनकुचस्थलस्य च रुचा इस्तप्रभाभिईतम् । एतस्याः कलविंककण्डकदलीकल्पं मिल्लकौतुका – दप्राप्ताभिम्रुखं रुपेव सहसा केशेषु लग्नं तमः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

हृतं यद्यपि नीलाब्जं हृता मदमषी गजात् । अलकानां तथाऽप्यस्याः प्रापुः कान्ति न षट्पदाः ॥ ४ ॥

वैद्यमानुपण्डितस्य ।

कौटिल्याच्छन्नमाहात्म्यस्तदीयोऽलकसञ्चयः । कृष्णद्युतिः पुरस्तिष्ठनादधे कं समाक्कम् ॥ ५ ॥

शकवृद्धेः

छलाटम् ।

अस्या छ्छाटे रचिता सखीभिर्विभाव्यते चन्दनपत्रछेखा । आपाण्डरक्षामकपोछभित्तावनङ्गवाणत्रणपट्टिकेव ॥ ६ ॥

भासस्य ।

भ्रुवौ ।

भ्रूळेखायुगळं भाति तस्यारचटुळचक्षुषः । पत्रद्वयीव हरिता नासावंशीविनिर्गता ॥ ७ ॥

बिल्हणस्य |

जडस्येन्द्रोर्छक्ष्मीं गतमपि मदान्धस्य करिणः [िक] शोरस्य छायां हरतु हरिणस्येक्षणगताम् । इदं तु श्यामाङ्गन्याः किमपि लिलतं यन्मदनतः समक्षं भूर्रेभेर्षेनुरपि विदग्धादपहृतम् ॥ ८॥

यत्रैता छहरीचळाञ्चलहशो व्यापारयान्त भुवं यत्तत्रैव पतन्ति सन्ततममी मर्भस्पृशो मार्गणाः । तचकीकृतचापसैश्चितशरमेङ्कात्करः क्रोधनो धावत्यग्रत एव शासनधरस्सज्यं यदासां स्मरः ॥ ९ ॥

नेत्रे-

नूनमाज्ञाकरस्तस्यास्सुभुवो मकरध्वजः । यतस्तन्नेत्रसंचारसृचितेषु पवर्तते ॥ १०॥

यथा यथाऽस्याः स्तनयोः समुन्नतिस्तथा तथा लोचनमेति वन्नताम् । अहो सहन्ते वत नापरोदयं निसर्गतोऽन्तर्मलिना मनागपि ॥ ११॥

कयोरप्येतौ ।

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां छज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव । भ्रूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथजुषो नीलपक्ष्माण एते यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिम्रुषो दृष्टिबाणाः पतन्ति ॥ १२ ॥

बाणस्य |

नासा-

पुराणबाणत्यागाय नृतनास्त्रकुत्हलात्। तन्नासा भाति कामेन तृणीवाघोम्रखीकृता ॥ १३ ॥

बिल्हणस्य।

पुण्डरीकमिवाभाति नासावंशगमौक्तिकम् । कुचसिंहासनस्थस्य स्मरभृषस्य सुभ्रुवः ॥१४॥

^४क्षेमेन्द्रस्य

नासाऽदसीया तिळपुष्पतृणं जगञ्चयन्यस्तशरत्रयस्य । श्वासानिलामोदभरानुमेयां दघिहवाणीं कुसुमायुघस्य ॥ १५ ॥ श्रीहर्षपण्डितस्य ॥

ललाटे लोलाक्ष्यास्तिलकमिषधारी विधुरयं स्वमापूर्ण वाञ्चन्नधरसुधया देवहितकृत् । अतो नासाग्रेऽसौ तदुपहतये मौक्तिकमिषात् स्फ्रटं दैत्यामात्योऽधरशशभृतोरन्तरगतः ॥ १६ ॥

कर्णपाशः-

सौन्दर्यपात्रे वक्रेन्दौ कुरङ्गासङ्गभीतया । सूचितौ श्रोत्रपाशाभ्यां पाशाविव मृगीदृशा ।। १७ ॥

बिरुहणस्य ।

कपोली-

आबध्नन्परिवेषमण्डलमलं वक्त्रेन्दुबिम्बाद्धहिः कुर्वचम्पकजृम्भमाणकलिकाकणीवतंसिक्रियाम् । तन्बङ्गाचाः परितृत्यतीव इसतीवोत्सपतीवोल्बणं लावण्यं ललतीव काश्चनशिलाकान्ते कपोलस्थले ॥ १८ ॥

त्रिविकमस्य ।

वेत्रत्वचा तुल्यरुचां वधूनां कर्णाग्रतो गण्डतलागतानि । भृङ्गाः सहेलं यदि नापतिष्यन् कोऽवेदयिष्यन्नवचम्पकानि ॥ १९ ॥

अधर:---

द्विजसङ्गितिमासाद्य सर्वो रागाद्विम्रुच्यते । रक्तस्तथाऽपि तन्वङ्गचा बिम्बोष्टः केन हेतुना ॥ २०॥

लक्ष्मणस्य ।

्रसवदमृतं कस्सन्देहो मघूनि मघून्यथो मधुरमधिकं चृतस्यापि प्रसन्नरसं फल्लम् । सक्कद्रपि पुनर्मध्यस्थस्सन् रसान्तरविज्ञनो वदतु यदिद्दान्यत्स्वादु स्यात्प्रियारदनच्छदात् ।। २१ ॥

कस्यापि।

अधरक्षतम्-

सर्वस्यैव हि रत्नस्य व्रणेऽर्घः परिहीयते । द्यिताधररत्नं तु व्रणितं यात्यनर्घतां ॥ २२ ॥

अयि मृगाक्षि तवाधरपछ्वे दयितदन्तपदं न भवत्यदः। भ्रुवनमोहनमन्त्रपदाङ्किःतं किम्रुत यन्त्रमिदं स्मरयोगिनः॥ २३॥ कयोरप्येतौ।

द्न्ताः—

भाति दन्तच्छदेनास्यास्स्वच्छा दशनमिक्का । सरस्वत्यक्षमालेव पूजापद्मदलाञ्चिता ॥ २४॥

बिल्हणस्य ।

द्विघा विधाय शीतांशुं कपोली कृतवान्विधिः । तन्व्यास्तद्रसनिष्यन्दविन्दवो रदनावली ।। २५ ।।

कपोलकवेः।

कपोली लोलाक्ष्या मधुमुकुललीलाविजयिना-बुरोजी रेजाते कनककलशामोगसुभगी। दशौ वातोत्खेलत्तरलतरनीलोत्पलक्ष्यी वयो नो जानीमः किममृतमयं किं विषमयम् ॥ २६॥

मुखम्—

तस्या वदनचन्द्रस्य कान्तिरन्यैव जायते । कळङ्कुतुळनां घत्ते यत्र नासाग्रमौक्तिकम् ॥ २७॥

भानुपण्डितस्य।

विधायापूर्वपूर्णेन्दुं मुखमस्या अभूद्धवम् । धाता निजासनाम्भोजविनिमीछितदुःस्थितः ॥ २८॥

श्रीहर्षस्य ।

आरब्धे दियतामुखप्रतिसमे निर्मातुमस्मिन्नपि व्यक्तं जन्मसमानकालमिलितामंग्रुच्छटां वर्षति । आत्मद्रोहिणि रोहिणीपरिष्टढे पर्यङ्कग्पङ्केग्रहः संकोचादतिदुःस्थितस्य न विधेस्तच्छिल्पमुन्मीलितम् ॥ २९ ॥

मुरारेः ।

विश्राणो मृगसख्यमेव किमिप प्रौढं तपस्तप्यता— माराभ्रोतु निरन्तरं दिविषदः पीयूषसत्रेण च । देहार्थेन पुनः करोतु यदि वा भूतंश्वरस्यार्चनं तद्वक्रेण समस्तथापि भविता शङ्को न शीतद्युतिः ॥ ३० ॥

गोत्रानन्दनस्य ।

यदिष विबुधैस्सिन्धोरन्तः कथिश्चिदुपार्जितं तदिष सकलं चारु स्त्रीणां मुखेषु विभान्यते । सुरसुमनसः श्वासामोदे शशी च कपोळयो— रमृतमधरे तिर्थग्भृते विषं च विलोचने ॥ ३१॥

भौसस्य ।

अनाकाशे चन्द्रस्सरसिजदळद्वन्द्रसिहतो

गृहीतः पश्चार्धे कुटिलकुटिलेस्सोऽपि तिमिरैः ।

सुधां मुश्चत्युचैरनिशमय संमोहजननीं

किमुत्पातालीयं वदत जगतः कर्तुमुदिता ।। ३२ ॥

जनानन्द्रश्वन्द्रो भवति न कथं नाम सुकृती

प्रयातोऽवस्थाभिस्तिस्धभिरपि यः कोटिमियतीम् ।

श्रुवोलीलां बालः श्रियमलिकप्रहस्य तरुणो

मुखेन्द्रोस्सर्वस्वं हरति हरिणाक्ष्याः परिणतः ॥ ३३ ॥

वक्रं केष्यामि चन्द्रः प्रतिदिवसमसौ कान्तिमभ्येति गुवीं

नेत्रच्लायां हरिष्याम्यहमिति विकसत्युत्पलं दिधिकायाम् ।

कुर्वाणे ते तथापि श्रियमधिकतरां वीक्ष्य छोलेक्षणाया

वैलक्ष्यात् श्रीण एको विघटितमपरं मत्सरे नास्ति भद्रम् ॥ ३४ ॥

साधु चन्द्रमसि पुष्करैः छतं मीलितं यदिभरामताधिके ।

खद्यता जियनि कामिनीमुखे तेन साहसमजुष्टितं पुनः ॥ ३५ ॥

अभिनन्दस्य ।

मैकं तमस्तवकमुर्ध्वमपाक्रथास्त्वमेणं त्यजास्य विम्छे नयने गृहाण । छोछाछकं तरछवीक्षितमायताक्ष्यास्साक्षान्धुखं यदि भवाननुकर्तुकामः ॥ ३६ ॥

केषामप्येते ।

१. क. २. क. पुस्तके अयं निर्देशः ।

क्णहः---

कण्डस्य विद्धे कान्ति मुक्ताभरणता यथा । तैस्यास्स्वभावरम्यस्य मुक्ताभरणता तथा ॥ ३७॥

शकवृद्धेः ।

मातङ्गकुम्भसंस्पर्शजातपातकशङ्करया । स्नातीव मुक्ताहारोऽस्याः स्फुरत्कान्तिजले गले ।। ३८ ॥

श्रीवैद्यभानपण्डितस्य ।

अयं त्रयाणां ग्रामाणां निधानं मधुरध्वानिः। रेखात्रयमितीवास्याः सूत्रितं कण्डकन्दले॥ ३९॥

बिल्हणस्य ।

बाह-

दियताबाहुपाञ्चस्य कुतोऽयमपरो विधिः । जीवयत्यर्पितः कण्ठे मारयत्यपवर्जितः ॥ ४० ॥

शब्दवद्भिरलङ्कारैरुपेतमतिकोमलम् । सुरृत्तं काव्यवद्रेजे तद्घाहुलतिकाद्वयम् ॥ ४१ ॥

शकवृद्धेरेतौ ।

सरले अपि दोर्लेखे चित्रं चश्चलचक्षुषः । अष्ठग्धाभ्यो मृणालीभ्यः कथमाजहतुः श्रियम् ॥ ४२ ॥

विल्हणस्य ।

हस्ततलम्--

कान्तिप्रकर्षं दशनच्छदेन सन्ध्याघने बद्धपदं हरन्त्याः। तस्या गृहोद्यानसरोगतस्य हस्तस्थ एवाम्बुरुहस्य रागः॥ ४३॥

कुमारदासस्य ।

अङ्कल्यः--

अङ्गुलीभिः कुरङ्गाक्ष्याः शोभते मुद्रिकावली । प्रोतेव वाणैः पश्चेषोः सुक्ष्मा लक्ष्यपरम्परा ॥ ४४ ॥

बिल्हणस्य |

सुदीर्घा रागजािलन्यो बहुपर्वमनोहराः । तस्या विरेजुरङ्कुल्यः कामिनां संकथा इव ॥ ४५॥

शकवृद्धेः।

स्तनौ—

मुखेन्दुचन्द्रिकापूरष्ठान्यमानौ पुनः पुनः। श्रीतभीताविवान्योन्यं तस्याः पीडयतः स्तनौ ॥ ४६॥

तत्कुचौ चरतः किश्चिन्नुनं मनसिजत्रतम् । नित्योन्मुखौ यदासाते मौलिरत्नस्य भास्वतः ॥ ४७॥

विल्हणस्यैतौ ।

तस्याः स्मितप्रणयिपूर्णमुखेन्दुविम्वा— न्निर्गच्छदच्छद्शनांशुसुधां निधातुम् । पीनस्तनद्वयमिषाचपनीयक्रम्भौ क्रोभादधः प्रगुणिताविव पद्मजेन ।। ४८ ।।

नाचिराजस्य ।

नायं शशी तत्प्रतिरूपमन्यद्यस्मात्र विश्लेषयति द्वयं नौ । इति स्म तर्कादिव पश्यतस्तौ तस्या मुखेन्दुं कुचचक्रवाकौ॥ ४९॥

कुमारदासस्य ।

पङ्कोद्भवत्वपरिवादभयान्मृगाक्ष्या जातं सरोजयुगलं क्रचवेषधारि । शक्यं न धातृविहितं परिहर्तुमस्य भूयोऽपि येन घनचन्दनपङ्करयोगः।।५०॥

उत्प्रेक्षावल्लमस्य ।

तदात्वभोन्भीळन्म्रदिमरमणीयात् कठिनतां विचित्य पत्यङ्गादिव तरुणभावेन घटितौ । स्तनावाविभ्राणाः क्षणविनयवैयात्यमस्ण-स्मरोन्भेषाः केषाग्रुपरि न रसानां युवतयः ॥ ५१ ॥

श्रीमुरारेः

निखिलैनिरस्तमङ्गैरङ्गीकृत्यापि भाविपरिमर्दम् । श्वरणागतमिव रक्षति काठिन्यं कुचयुगं तन्ज्याः ॥ ५२ ॥

माळतीमाधवस्य

धृतघनरुचिरद्युतिना विलसद्धारेण मण्डलाग्रेण । दलयति कं नाभिमुखं वाला कुचमण्डलाग्रेण ॥ ५३ ॥

विजयशर्मणः ।

स्तनराजौ तथाऽन्योन्यं मण्डलाक्रमणोद्यतौ । कर्तुं यथैतयोस्सन्धिर्विधात्राऽपि न शक्यते ॥ ५४ ॥

तन्बङ्गचाः स्तनयुग्मेन मुखं न प्रकशकतम् । हाराय गुणिने स्थानं न दत्तमिति लज्जया ॥ ५५ ॥

काठिन्यमङ्ग्रेनिंखिलैनिंरस्तं स्तनौ कृशाङ्गचाः शरणं जगाम । अधः पतिष्याव इतीव भीत्या न शक्तुतस्ताविप हातुमेतत् ॥ ५६ ॥

केषामप्येते ।

मध्यम्--

निर्णेतुं शक्यमस्तीति मध्यं तव नितम्बिनि । अन्यथा नोपैपद्येत पयोधरभरस्थितिः ॥ ५७ ॥

कस्यापि ।

अंग्रुकेन जवनं तिरोद्धे कञ्चुकेन च कुचौ मृगीद्दशाम् । पीयमानमनिश्चं पियेक्षणैः क्षापतामिव जगाम मध्यमम् ॥ ५८ ॥

माधवमागधस्य ।

वपुःप्रकर्षादुपचीयमानस्तनद्वयस्योद्वहनश्रमेण । अत्यन्तकार्र्यं वैनजायताक्ष्याः मध्यो जगामेति ममैष तर्कः ॥ ५९ ॥

कुमारदासस्य ।

सुहत्तमावेकत उन्नतौ स्तनौ गुरुर्नितम्बोऽष्ययमन्यतः स्थितः । कथं भजे कान्तमितीव चिन्तया ततान तन्मध्यमतीव तानवम् ॥ ६० ॥

चन्द्रसूरेः।

१ नुपपत्येव च. २. मदिरेक्षणायाः ख हरिणेक्षणायाः च ३. कुमारिराजस्य ख. च.

मध्येन तस्या विजितः क्रशाङ्गन्याः पश्चाननः काननल्रब्धवासः । तस्याः स्तनद्वन्द्वतटीधियेव कुम्भीन्द्रकुम्भौ कुपितो भिनत्ति ॥ ६१ ॥ अरितिक्करस्य ।

विलित्रयम् ।

तिञ्चित्रिष्टपमारूयातं तन्वङ्गचा यद्वलित्रयम् । येनानिमिषदृष्टित्वं नृणामप्युपजायते ॥ ६२ ॥

विशाखदेवस्य ।

दरिद्रमुद्ररं दृष्टा चक्रे लावण्यपूर्णयोः । पन्थानं स्तनयोस्तन्व्यास्त्रिवलीविषमं विधिः ॥ ६३ ॥

बिल्हणस्य ।

तनुत्वरमणीयस्य मध्यस्य च भुजस्य च । अभवन्नितरामस्या वलयः कान्तिष्टद्धये ॥ ६४ ॥

(वचनश्लेषः) कस्यापि ।

मध्येत्रिवलित्रिपथं पीवरकुचचत्वरे च धवलदशाम् । दलयति मदनपिशाचः पुरुषं हि मनागपि स्वलितम् ॥ ६५ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

रोमावली---

भाति रोमावली तस्याः पयोधरभरोन्नतौ । जाता रत्नज्ञलाकेव श्रोणीवैडूर्यभूमितः ॥ ६६ ॥

निल्हणस्य ।

आनीलचूचुकिरासिखमुचतैकरोमावलीविषुलनालिमदं वियायाः । उत्तुङ्गसङ्गतपयोधरपद्मयुग्मं नाभेरधः कथयतीव महानिधानम् ॥ ६७ ॥

कस्यापि ।

गम्भीरनाभिहदसन्निवेशे रराज तन्व्या नवरोमराजिः। मुखेन्दुभीतस्तनचऋवाकद्वन्द्वोज्झिता शैवल्लमञ्जरीव ॥ ६८ ॥

लक्ष्मीधरस्य ।

अमुष्मिन छावण्यामृतसरिस नृतं मृगद्दशः स्मरक्ष्वेषुष्टः पृथुजघनभागे निपतितः । यदङ्गाङ्गाराणां प्रश्नपिशुना नाभिक्कहरे शिखा धूमस्येयं परिणमित रोमाविष्ठवैषुः ॥ ६९ ॥

रामस्य।

नाभिः—

मन्ये समाप्ते लावण्यसारसँगें मृगीदद्यः । अपूरियत्वेव गतो नाभिरन्त्रं चतुर्मुखः ॥ ७० ॥

बिल्हणस्य ।

कुचकुम्भौ समालम्ब्य तरन्ती कान्तिनिम्नगाम् । प्रमादतस्ततो भ्रष्टा दृष्टिनीभौ निमज्जति ॥ ७१ ॥

नायं हारस्य मध्ये तरलमरकतो नाभिदेशे क्रशाङ्गाः नैषाऽप्यत्र त्रियामारमणश्चित्रचिः पद्धतिमौक्तिकानाम् । नाभीलावण्यवाप्यामयमसमश्चरस्व्यक्षकोपाग्निद्ग्यो मग्नस्तस्यापि झम्पापतनसम्रुदिता शीकरश्चेणिरेषा ॥ ७२ ॥

नितंबः---

तनितम्बस्य निन्दन्ति दृद्धिं परिजनाङ्गनाः। काञ्चीनवनवग्रन्थिग्रथनेन कद्थिंताः॥ ७३॥

स कथं न स्पृहणीयो विषयरतैस्तन्नितम्बविन्यासः । शान्तात्मनाऽपि विहितं विश्वसृजा गौरवं यत्र ॥ ७४ ॥

कस्यापि ।

अमृतमधुरैः काश्चीनादैः कृताभयादिने त्रिवलिखहरीलावण्याम्भःकणोत्करकर्बुरे । विषमनयनज्वालाजालावलीढपराऋमो लुटाति मद्नस्तन्वङ्गीनां नितंबशिलातले ॥ ७५ ॥

महसोमेश्वरस्य ।

१ मिषात्, शाङ्गेधरपद्धते। २ गर्भे, क. ख. च.

जघनम्--

वपुरनुपमं नाभेरूर्ध्वं विधाय मृगीदृशो छितलिलेतेरङ्गन्यासैः पुरा रभसादिव । तद्नु सहसा खिन्नेनेव प्रजापितना भृशं पृथुळपृथुळा स्थूलस्थूला कृता जघनस्थली ॥ ७६ ॥

जवनस्थलीघटकस्य ।

तस्याः पद्मपळाञाक्ष्याः स्नान्त्यास्तज्जघनं घनम् । दृष्टं सस्वीभिर्धाभिस्ताः पुंभावं मनसा ययुः ॥ ७७ ॥

वाल्मीके: ।

मुक्तेर्राप प्रियतमाजघनोपभोगः श्रेयान्न मृग्यमिह वस्तुनि नः प्रमाणम् । यत्पश्यतायतदृशो रश्ननाकलापे मुक्ता अपि स्वयमहो पुनरेव बद्धाः ॥ ७८ ॥

उत्प्रेक्षावल्लमस्य ।

ऊह्ह—

मन्ये तदूरू संभान्य इस्तसर्वस्वहारिणौ । वहन्त्यस्प्रश्यताहेतोमीतङ्गत्वं मतङ्गजाः ॥ ७९ ॥

बिल्हणस्य ।

परुयन्हतो मन्मथबाणपातैः शक्तो विधातुं न निमिल्य चक्षुः । ऊरू विधात्रा नु कथं कृतौ तावित्थास तस्यास्सुमतेर्वितर्कः ॥ ८० ॥

कुमारदासस्य ।

जंधे---

हेममञ्जीरमालाभ्यां भाति जङ्घालंताद्वयम् । लावण्याय कृतं स्थानं कुङ्कमेनेव सुभ्रुवः ॥ ८१ ॥

बिरुहणस्य ।

छीछागतिस्तत्र निसर्गसिद्धा मत्तो न दन्ती मुषितो न हंसः । इतीव जङ्घायुमछं यदीयं चक्रे तुछाकोट्याधिरोहणानि ॥ ८२ ॥

कस्यापि ।

१ तिका. क. ख. च. २ लावण्यशाखिनःस्थानं सुभा, भाण्डागारम्।

तदीयजङ्घे सन्तापं यज्जनस्यातिरागिणः। जनयाश्चऋतुस्तीव्रं तत्र हेतुर्विलोमता।। ८३॥

शकवृद्धेः ।

चरणयुगलम् —

अमूल्यस्य मम स्वर्णतुलाकोटिद्वयं कियत्। इति रोषादिवाताम्रं पादयुग्मं मृगीदृशः॥ ८४॥

जाग्रतः कमलाह्यक्भीं यज्जग्राह तदञ्जतम् । पादद्वयस्य मत्तेभगतिस्तेये तु का स्तुतिः ॥ ८५ ॥

यस्याः पादनखश्रेणी शोभते छटहभ्रुवः । रत्नावछीव छावण्यरत्नाकरसमुद्धता ॥ ८६ ॥

बिल्हणस्यैते ।

प्रसीद मैवं परिभूदखण्डं ताराधिपं ते वदनामृतां शुः । इतीन्दुमुख्याः पतितेव पादे तारातिर्दीमनखच्छछेन ॥ ८७ ॥

कुमारदासस्य ।

गतम्—

सलीलियमायान्ती कामिनी गजगामिनी । उन्नताङ्किनखज्योतिःपुष्पैर्भुवामिवार्चिति ॥ ८८ ॥

कस्यापि ।

दूरयन्त्या जनं सर्वं निरागसमवज्ञया । मातङ्गोनां गतियादक् ताद्यगासीदसंशयम् ॥ ८९ ॥

शकवृद्धेः ।

कान्तिः —

अवयवेषु परस्परविवितेष्वतुल्लिमिलकान्तिषु तत्तनोः । अयमयं प्रविभाग इति स्फुटं जगति निश्चिनुते चतुरोऽपि कः ॥ ९० ॥

श्रीभीमसिंहपण्डितस्य ।

तदा तदङ्गस्य विभर्ति विभ्रमं विलेपनामोदग्रुचः स्फुरद्रुचः । दरस्फुटत्काश्चनकेतकीदलात्सुवर्णमभ्यस्यति सौरमं यदि ॥ ९१॥

श्रीहर्षपण्डितस्य

आकारस्सुमनोहरस्स महिमा तद्वैभवं तद्वयः सा कान्तिस्स च विश्वविस्मयकरस्सौभाग्यभाग्योदयः। एकैकस्य विशेषवर्णनविधौ तस्यास्स एव क्षमो यस्यास्मिन्तुरगप्रभोरिव भवेज्जिह्वासहस्रद्वयम्।। ९२ ॥

त्रिविकमभट्टस्य ।

इति अवयववर्णनम् ।

सामान्यतः स्त्रीस्वरूपवर्णनम् ।

पदे वाक्ये प्रमाणे च परां काष्ट्रामुपागता । अतो विद्वज्जनस्यापि स्पृहणीया मृगेक्षणा ॥ ९३ ॥

गुरुणा स्तनभारेण ग्रुखचन्द्रेण भास्वता । शनैश्वराभ्यां पादाभ्यां रेजे ग्रहमयीव सा ॥ ९४ ॥

प्राणानां च प्रियायाश्च मृहास्सादृश्यकारिणः । प्रिया कण्डगता रत्ये प्राणा मरणहेतवः ॥ ९५ ॥

स्तनतरमतीव तुङ्गं मध्यो निम्नः सम्रुन्नतं जघनम् । विषमे मृगशाबाक्ष्या वपुषि नवे क इव न स्वलति ॥ ९६ ॥

केषामप्येते ।

मुखेन चन्द्रकान्तेन महानीछैश्चिरारेहैः । पादाभ्यां पद्मरागाभ्यां रेजे रत्नमयीव सा ॥ ९७ ॥

गतिर्वेणी च नागेन वपुरूरू च रंभया । पाणी प्रवार्छेरोष्ठौ च तस्यास्तुल्यत्वमाययुः ॥ ९८ ॥

शकवृद्धेरेतौ ।

१. सं मुखे. क. ख. च.

स्वभ्यस्तरूपाऽपि नवैव नित्यं विनाऽपि हासं हसतीव कान्त्या । मदाहतेऽपि स्खळतीव भावैवीचं विना व्याह्रतीव दृष्ट्या ॥ ९९ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

तद्दक्रं यदि मुद्रिता शशिकथा तचेत्सिनं का सुधा तचक्षुर्यदि हारितं कुवलयैस्ताश्चेद्रिरो धिड्यधु । धिक्कन्दर्पधनुर्भुवौ यदि च ते किं वा बहु ब्रूपहे यत्सत्यं पुनरुक्तवस्तुविषैयस्सर्गक्रमो वेधसः ॥ १००॥

राजशेखरस्य ।

तद्रक्रस्य कलङ्कः एव तुलना पीयुषधाम्नाऽपि यत् कन्दर्पस्य धनुर्निदर्शनिमदं निन्दास्पदं तद्भवोः । सा तल्लोचनयोस्त्रपा कुवलयैस्साधम्यीचन्ताऽपि या तस्यास्तत्प्रतिविम्बमेव नियतं मात्राविसंवादिनी ॥ १०१॥ गोत्रानन्दनस्य ।

सौरभ्यं मृगलाञ्छने यदि भवेदिन्दीवरे वक्रता माधुर्यं यदि विद्वमे तरलता कंदर्पचापे यदि । रम्भायां यदि विप्रतीपवलनं प्राप्तोपमानं तदा तद्दकं तदुदीक्षणं तद्धरस्तद्भस्तदूरुद्वयम् ॥ १०२॥

कस्यापि ।

कमलशरधिरंभासैकतानुक्रमाट्यं कनककलशभाराक्रान्तसौदामिनीकम् । किसलयितमृणालं द्वारगर्भप्रवालं कुवलयितशशाङ्कं कौशलं साविधातुः १०३

सूक्तिसहस्रात् ।

यतो यतोऽङ्गादपयाति कञ्चकस्ततस्ततस्त्वर्णमरीचिनीचयः । यतो यतोऽस्या निपतन्ति दृष्टयस्ततस्ततः इयामसरोजदृष्टयः ॥ १०४ ॥

।। इति सामान्यतःश्चीस्वरूपवर्णनम् ॥ इति श्रीभगदत्तनल्हणाविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां अखिलाङ्गवर्णनपद्धतिः ॥

१ विरसः. शार्क्षधरीयपद्धतिः २ पि. क. ख. च.

नायकातिथ्यम् (५४)

स्फुरिस बाहुलते किमनर्थकं त्वमिप लोचन वाम भव स्थिरम्। तमहमागतमप्यपराधिनं न परिरब्धुमळं न च वीक्षितुम् ॥ १ ॥

कस्यापि ।

श्रुत्वा गर्जितमम्बरे जलमुचः सद्यो भयादुन्मुखी यावन्मुश्चिति नाश्रु मुश्चिति तथा यावन्न मेघो जलम् । तावद्वाहनपांसुसूचितपतिपत्यागतिस्स्वां तनुं रोमोद्भेदवतीं निषिश्चिति वधूरानन्दबाष्पोर्मिभिः ॥ २ ॥

मूक्तिसहस्रात् ।

बाला वैन्दनमालिकाकिसलयग्रन्थीनधः कुँवेती श्रुत्वा शैब्दमभीष्टवाहनविभोदीशेरकस्याङ्गणे । आक्रन्दात्सहृदो वनाहुरुजनं नासाग्रसङ्गादसून् कान्तं स्त्रीवधपातकात्स्मरमसत्कीर्त्तेः परावर्तयत् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

आयाते दियते मरुम्थलभुवामुत्पेक्ष्य दुर्लंघ्यतां गेहिन्या परितोषवाष्पतरलामासज्य दृष्टिं मुखे । दत्वा पीलुरामीकरीरकवलान् स्वेनाश्वलेनादरा-दुन्मृष्टं करभस्य केसरसटाभारावलग्नं रजः ॥ ४ ॥

अद्भृतपुण्यस्य ।

आगच्छन् स्चितो येन येनानीतो गृहं १ति । प्रथमं सिख कः पूज्यः किं काकः किं क्रमेलकः ॥ ५ ॥

सोमकवेः ।

दीर्घा वन्दनमालिका विरचिता दृष्ट्यैव नेन्दीवरैः
पुष्पाणां प्रकरः स्मितेन रचितो नो कुन्दजात्यादिभिः।
दत्तं स्वेद्गुचा पयोधरभरेणार्ध्यं न कुम्भाम्भसा
स्वेरेवावयवैः पियस्य विश्वतस्तन्व्या कृतं मङ्गलम्॥ ६॥

अमरुकस्य ।

१. चन्दन, ग. २. कुर्वतः क. ख. च. ३. वल्लभवाहनस्य रदितं. शार्ङ्गधरपद्धतौ.

किञ्चित्किम्पितपाणिकङ्कणरवैः पृष्टं नतु स्वागतं वीडानम्रमुखाञ्जया चरणयोर्न्यस्ते च नेत्रोत्पले । द्वारस्थस्तनयुग्ममङ्गलघटे दत्तः प्रवेशो हृदि स्वामिन् किं न तवातिथेस्समुचितं सख्याऽनयाऽनुष्ठितम् ॥ ७ ॥

त्रिविक्रमभद्रस्य ।

येनैव स्चितनवाभ्युदयमसंङ्गा मीनाहतिस्फुरिततामरसोपमेन । अन्यं निमील्य नयनं मुद्तिव सुभूर्वामेन तेन नयनेन ददर्श कान्तम् ॥८॥ उत्प्रेक्षावछभस्य।

आनन्दोद्गतबाष्पपूरिपहितं चक्षुः क्षमं नेक्षितुं बाह् स्वेदितयेव कंपविधुरौ शक्तौ न कष्ठग्रहे । वाणी साध्वसगद्भद्दाक्षरपदा संक्षोभछोछं मनः सत्यं यित्प्रयसङ्गमोऽपि सुचिराज्ञातो वियोगायते ॥ ९ ॥ कस्यापि ॥

केयूरीकृतकङ्करणाविष्ठरसौ कर्णावतंसीकृत-व्यालोलालकपद्धतिः पथि पुरो बद्धाञ्जलिः पृच्छिति । यावत्कञ्चिदुदन्तमात्मकमितुस्तावत्स एवेत्यथ ब्रीडाविकृतकण्डकाण्डमबला भिन्ना न कैः कै रसैः ॥ १०॥ राजशेखरस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तमहहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां विप्रलंभे नायकातिथ्यप्रकरणम् ॥

१. इ. क. ख. चं. २. सेंदत एव. क. सेंदतयेव, ख. स्वेदतयेव. च

माने मानिन्यवस्थापद्धतिः (५५)

स्फुटतु हृद्यं कामः कामं करोतु तनुं तनुं न सिल चटुलप्रेम्णा कार्यं पुनर्दयितेन मे । इति सरभसं मानावेशादुदीर्य वचस्तया रमणपदवी सारङ्गाक्ष्या निरन्तरमीक्षिता ॥ १ ॥

चलतु तरल। दृष्टिश्रेष्टा खला सिंख मेखला स्वलतु कुचयोरुत्कम्पान्मे विदीर्यतु कञ्चकम् । तद्पि न मया संभाव्योऽसौ पुनर्दायतः शटः स्फुटति हृदयं मौनेनान्तर्न मे यदि तत्क्षणात् ॥ २ ॥

हूरादुत्सुकमागते विवित्ततं संभाषिणि स्फारितं संश्चिष्यत्यरुणं गृहीतवसने कोपाञ्चितभ्रूळतम् । मानिन्याश्वरणानितव्यतिकरे वाष्पाम्बुपूर्णं क्षणा-चक्षुर्जातमहो प्रपञ्चचतुरं जातागिस प्रेयसि ॥ ३ ॥

भ्रूभेदो गुणितश्चिरं नयनयोरभ्यस्तमामीळितं रोखुं शिक्षितमादरेण हसितं मौनेऽभियोगः कृतः । धैर्यं कर्तुमपि स्थिरीकृतमिदं चेतः कथंचिन्मया बद्धो मानपरिग्रहे परिकरस्सिद्धिस्तु दैवे स्थिता ॥ ४ ॥

तद्वक्राभिमुखं मुखं विनमितं दृष्टिः कृता पादयो-स्तत्सङ्घापकुतृहृळाकुळतरे श्रोत्रे निरुद्धे मया । पाणिभ्यां च तिरस्कृतस्सपुळकः स्वेदोद्गमो गण्डयोः सख्यः किं करवाणि यान्ति शतधा मत्कञ्चकीसन्थयः ॥ ५ ॥

अमरुकस्य ।

एकत्रांसनसङ्गितिः परिहता प्रत्युद्धमादूरत— स्ताम्बूलानयनच्छलेन रभसाश्लेषोऽपि संविधितः । आल्लापोऽपि न मिश्रितः परिजनं न्यापारयन्त्यान्तिके कान्तं प्रत्युपचारतश्रुत्रया कोपः कृतार्थीकृतः ॥ ६॥

अमरानन्दस्य ।

भूभक्ते सहसोद्गतेऽपि वदनं नीतं पराङ्नम्रता— मीपत्तं प्रति भेदकारि हसितं नोक्तं वचो निष्ठुरम् । अन्तर्वाष्पजडीकृतं प्रभुतया चक्षुर्न विष्फारितं कोपश्च प्रकटीकृतो दियतया मुक्तश्च न प्रश्नयः ॥ ७ ॥

श्रीहर्षस्य ।

भूभक्ते रचितेऽपि दृष्टिरिधकं सोत्कण्डमुद्दीक्षते रुद्धायामपि वाचि सस्मितमिदं दृग्धाननं जायते । कार्करयं गमितेऽपि चेतासि तन् रोमाश्चमालम्बते दृष्टे निर्वहणं भविष्यति कथं मानस्य तस्मिन् जने ॥ ८॥

भद्रतारोग्यस्य ।

किञ्चिद्धाष्पजलावलिप्तलिलेते नेत्रे मनाकुञ्चिते रागो विस्फुरणानुबन्धकाचिरः सन्दार्शितो गण्डयोः । कम्पश्चाधरपल्लेव विरचितः कामं कुरङ्गीह्या नो जाने किमयं प्रियं प्रति कृतः कोपोऽभिलाषोऽथवा ॥ ९ ॥

यावन्नो सिव गोचरं नयनयोराय।ति ताबद्धवं गत्वा ब्रूहि यथाऽद्य ते दियतया मानस्समालम्बितः। दृष्टे धूर्तविचेष्टिते तु दियते तस्मिन्नवश्यं मम स्वेदांभः खुतरोधनिर्भरतनोः स्मेरं मुखं जायते॥ १०॥

वर्धकस्य ।

आञ्चङ्कच प्रणतिं पटान्तिपिहितौ पादौ करोत्यादरा— द्रचाजेनागतमाद्रणोति हसितं न स्पष्टमुद्रीक्षते । मय्यास्त्रापवित पतीपवचना सख्या समं भाषते तस्यास्तिष्ठतु निर्भरप्रणयिता मानोऽपि रम्योदयः ॥ ११ ॥

भीमस्य ।

।। इति श्रीमगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां मानिन्यवस्थापद्धतिः ॥

सख्यनुनयपद्धतिः (५६)

<u>---</u>01%20---

यत्पादं प्रणतः प्रियः परुषया वाचा स निर्झाटितो यत्स [रूपाँच] कृतं वचो जडतया यन्मन्युरेको धृतः । पापस्यास्य फलं तदेतद्धुना यचन्दनेन्दुचुति— प्रालेयाम्बुसमीरपङ्कजिवसैर्गात्रं मुहुद्दे होते ।। १ ॥

रुद्रस्य ।

स्मितज्योत्स्नाभिस्ते धवलयति विश्वं मुखशशी हशस्ते पीयूषदुँतिमिव विमुख्यन्ति परितः । वपुस्ते लावण्यं किरति मधुरं दिक्षु तदिदं कुतस्ते पारुष्यं सुतनु हृदयेनाच गुणितम् ॥ २ ॥

पादानते प्रणयपेश्वलवाचि कान्ते त्यक्तस्त्वया यद्तिकोपनया न मन्युः । तीत्रानुतापगलितः स्वयमेव मन्ये निर्याति ते तद्यमश्रुजलच्छलेन ॥ ३ ॥ कयोरप्येतौ ।

विग्रुश्चाग्रं मानं सफलय वचस्ताधु सुहृदां ग्रुधा सन्तापेन ग्लपयासि किमङ्गं स्मरभुवा । प्रियं पादपान्तप्रणतमधुना मानय भृशं न ग्रुग्धे प्रत्येतुं प्रभवति गतः कालहरिणः ॥ ४ ॥

रुद्रस्य ।

छिखन्नास्ते भूमिं बहिरवनतः प्राणद्यितो निराहारास्सख्यस्सततरुदितोच्छूननयनाः । परित्यक्तं सर्वे हसितपठितं पञ्जरशुकै-स्तवावस्था चेयं विस्रज कठिने मानमधुना ॥ ५ ॥

सन्त्येवात्र ग्रहे ग्रहे युवतयस्ताः पृच्छ गत्वाऽधुना प्रेयांसः प्रणमन्ति किं तव पुनर्दासो यथा वर्तते। आत्मद्रोहिणि दुर्जनैः प्रलपितं कर्णे द्वैथा मा क्रथाः छिन्नस्तेहरसा भवन्ति पुरुषा दुःखानुदृत्त्या पुनः ॥ ६ ॥ अङ्करयग्रनखेन वाष्पसिललं विक्षिप्य विक्षिप्य किं तृष्णीं रोदिषि कोपने बहुतरं फूत्कृत्य रोदिष्यसि । यस्यास्ते पिशुनोपदेशवचनैपीनेऽतिभूमिं गते निर्विण्णोऽनुनयं प्रति पियतमो मध्यस्थतामेण्यति ॥ ७॥

पादासक्ते सुचिरमिह ते वामता कैव सुग्धे
मन्दारम्भे प्रणयिनि जने कोर्डपराधोपरोधः ।
इत्थं तस्याः परिजनकथौकोमळाळापवेगे
बाष्पोद्धेदस्तदनु सहसा न स्थितो न प्रवृत्तः ॥ ८ ॥

अमरुकस्य ।

अनालोच्य प्रेम्णः परिणतिमनादृत्य सुहृद्-स्त्वया कान्ते मानः किमिति सरले संप्रति कृतः। समाकृष्टा एव प्रलयदहनोद्धासुरशिखाः स्वहस्तेनाङ्गारास्तदलमधुनाऽरण्यक्दितैः॥ ९॥

वौक्टस्य ।

असद्भृतो नायं न च खलु गुणैरेष रहितः प्रियो मुक्ताहारस्तव चरणमूले निपतितः। गृहाणैनं मुग्धे व्रजतु तव कण्डमणयिता-मुपायो नास्त्यन्यस्तव हृदयसन्तापश्चमने॥ १०॥

पुरश्रक्षरागस्तदनु मनसोऽनन्यपरता तनोम्छोनिर्यस्य त्विय समभवद्यत्र च तव । युवा सोऽयं मेयानिह सुवदने ग्रुश्च जडतां विधातुर्वेदम्ध्यं विलसतु सकामोऽस्तु मदनः ॥ ११ ॥

भवभूतेः ।

प्रकारो मानस्य प्रियसिक यदीहक् कचिद्पि श्रुतो वा दृष्टो वा कथयतु तदाऽयं परिजनः । प्रियं पादपान्तपणतमवध्यय त्वमधुना दृतिच्छिद्रैः पश्यन्त्यपसर हसिष्यन्त्यसुहृदः ॥ १२ ॥ ॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचितसृक्तिमुक्तावल्यां सख्यनुनयः ॥

^{1.} कोपने कोऽपराधः, २. गिरा कोपनेगे प्रशान्ते. क. पाठमेदः ३. वंकूटस्य. क. पाठमेदः वाग्मटस्य. Bhandarkar's Report.

नायिकानायकयोरुक्तिप्रत्युक्तिवर्णनपद्भतिः (५७)

वाले नाथ विम्रञ्च मानिनि रुषं कोपान्मया किं कृतं खेदोऽस्मासु न मेऽपराध्यति भवान् सर्वेऽपराधा मयि । तिकं रोदिषि गद्गदेन वचसा कस्याप्रतो रुद्यते नन्वेतन्मम का तवास्मि दियता नास्मीत्यतो रुद्यते ॥ १ ॥

श्रीकुमारदासस्य ।

नयननिपातेऽङ्कुरितः पछवितो वंचिसं पुष्पितो इसिते । फलतु क्रुशाङ्गि तवाङ्गस्पर्शेन मनोरैथोऽस्माकम् ॥ २ ॥

यद्वाचः प्रचुरोपचारचतुराः यत्साग्रहं दूरतः
प्रत्युत्थानमिदं स्वहस्तनिहितं यद्भिन्नमध्यासनम् ।
उत्पश्यामि यदेवमेव च ग्रहुईष्टिस्सवीसंग्रुखं
तच्छङ्को तव पङ्कजाक्षि बळवान् कोपप्रसादोदयैः ॥ ३ ॥

रुद्रस्य।

तैथाऽभूद्रमाकं प्रथममविभंका तनुरियं ततो नु त्वं पेयान् वयमपि इताशाः पियतमाः। इदानीं नाथस्त्वं वयमपि कलत्रं किमपरं मैयाप्तं प्राणानां कुलिशकितनानां फलमिद्म्॥ ४॥

अमरुकस्य ।

येन श्रोत्ररसायनं मम इटाद्वाचस्तवामीलिताः
भग्नं येन तव भ्रुवोविंलसितं नेत्रोत्सवारम्भि मे ।
मचेतोनिलयश्च यस्त्वद्धरः श्वासानिलैबीध्यते
पत्यर्थीं स मम प्रिये कथमयं मानस्त्वया स्वीकृतः ॥ ५ ॥

गोत्रानन्दनस्य।

१, रथद्वमो. क. पाठमेदः २. कोप्य. ग. ३. मिय. ग. ४. पुरा. ५. मिन्ना. ६. इतानां, क. पाठमेदाः

भवतु विदितं व्यथीलापैरलं प्रिय गम्यतां तनुरापि न ते दोषोऽस्माकं विधिसतु पराङ्मुखः । तव यदि तथा रूढं पेम प्रपन्निममां दशां प्रकृतितरले का नः पीडा गते हतजीविते ॥ ६ ॥

धर्मकीर्तेः ।

व्यावृत्तं खळु सर्वतो विषयतस्त्वय्येव लीनं मनो नित्यं च त्वद्धीनमेव नियतं मज्जीवितं मानिनि । मत्वैवं मिय नूनमन्यविषयाञ्चङ्गा त्वया त्यज्यतां कि वाऽन्यत्र निञाकरोऽभिरमते त्यक्त्वा क्षणं कौमुदीम् ॥ ७॥

कृतं मिथ्यावादैविंरम विदितः कामुक चिरात् प्रियां तामेवोचैरभिसर यदीयैर्नखपदैः। विलासैश्च प्राप्तं तव हृदि पदं रागबहुलै— भया किं ते कृत्यं ध्रुवमकुटिलाचारपरया॥ ८॥

रुद्रस्य ।

अकरवमिषमौछि पादपद्मावपनय मानिनि मानितामकाण्डे । यदि पररमणीं गतस्तदाऽर्थं स्तनयुगछिङ्गयुगं स्पृशामि तन्वि ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

कोषो यत्र भ्रुकुटिरचना विग्रहो यत्र मौनं
यत्रान्योन्यस्मितमनुनयो दृष्टियातः प्रसादः ।
तस्य प्रेम्णस्तदिदमधुना वैश्वसं पश्य जातं
त्वं पादान्ते छुठसि न च मे मन्युमोक्षः खळायाः ॥ १० ॥

वामनस्य।

दासे कृतागिस भवेदुचितः प्रभूणां पादप्रहार इति सुन्दरि नास्मि दूये । उद्यत्कठोरपुलकाङ्कुरकण्टकाग्रैर्यत्लिद्यते तव पदं ननु सा व्यथा मे ॥११

श्रीमुंजस्य ।

१ दः कुवशिवलिङ्ग ग. दस्तवकुचलिङ्ग. क. पाठभेदः

वधूनां सर्वासां चरणहरणैर्दूषितामिदं शिरस्ते स्पर्शाई सकृद्पि न पादस्य हि मम । शहारः पादेस्त्वां रमयति स मत्तो न सुल्लभ-स्तदुत्तिष्ठ स्वामिन् भवतु तव सौभाग्यमतुल्लम् ॥ १२ ॥

सर्वद्रासस्य ।

आताम्रतामपनयामि विलक्ष एष लाक्षाकृतां चरणयोस्तव तन्त्रि मृध्नी । कोपोपरागजानितां तु मुखेन्दुविम्बे हर्तु क्षमा यदि परं करुणा मिय स्यात् ॥ १३॥

श्रीहर्षस्य।

किं पादान्ते पतिस विमनाः स्वामिनो हि स्वतन्त्राः कैश्चित्कालं कचिदभिरतस्तेन कस्तेऽपराधः । आगस्कारिण्यहमिह यया जीवितं त्वद्वियोगे भर्तुः प्राणास्त्रिय इति ननु त्वं ममै(यै ?)वानुमे(ने?)यः ॥ १४ ॥ कस्यापि ।

कामस्यापि शराहतिर्न गणिता त्वं जीवनं संस्मृता नो दंग्यो विरहानलेन झटिति त्वत्संगमाशामृतैः । नीतोऽयं दिवसो विचित्रिल्लिसितैस्सङ्कन्त्परूपैर्भया किञ्चान्यन्मनिस स्थिताऽस्ति भवती [तत्र] स्वयं साक्षिणी ॥ १५॥ राजपुत्रयशोवर्मणः ।

सार्धं मनोरथशतैस्तव धूर्त कान्ता सैव स्थिता मनसि कृत्रिमभावरम्या । अस्माकमस्ति न कथित्रिदिहावकाशस्तस्मात्कृतं चरणपातविडम्बनाभिः॥१६॥ रुद्रस्य ।

सुभ्रु त्वं कुपितेत्यपास्तमश्चनं त्यक्ताः कथा योषितां दूरादेव मयोज्झितास्सुरभयः स्नग्गन्धधूपादयः । कीपं रागिणि सुश्च मय्यवनते दृष्टे प्रसीदाधुना संद्यस्त्वद्विरहे भवन्ति सुभगे सर्वा ममान्धा दिद्यः ॥ १७॥

कस्यापि ।

^{9.} किश्चि ख. च. २ ताऽसि. क. पाठभेक्ष. ३ वार्ता. क. पाठभेदः, ४. रागं. क. ख. च. ५. सत्यं त्व.

मातः मातरुपागतेन जनिता निर्निद्रता चक्षुषोः मन्दाया मम गौरवव्यपनयादुत्पादितं लाघवम् । किन्तद्यन्न कृतं त्वया मरणभीर्ष्वेक्ता मया गम्यतां दुःखं तिष्ठसि यच पथ्यमधुना कर्ताऽस्मि तच्छ्रोष्यसि ॥ १८ ॥

अमरकस्य ।

शीतांशुर्मुखमुत्पले तव हशौ पद्मानुकारौ करौ
रम्भास्तम्भिनमं तदूरुयुगलं बाहू मृणालोपमौ ।
इत्याह्णादकराखिलाङ्गि रभसान्निःशङ्कमालिङ्गः मौमङ्गानि त्वमनङ्गतापविधुराण्येहोहि निर्वापय ।। १९ ।।

श्रीहर्षस्य ।

यदा त्वं चन्द्रोऽभूहिंमकरकलापेशलवपु-स्तदाऽहं जाता द्राक् शशधरमणीनां प्रतिकृतिः । इदानीमकेस्त्वं खररुचिसम्रुत्सारितरसः किरन्ती कोपाग्रीनहमपि रविग्रावघटिता ।। २०॥

अचल्स्य ।

किंदिनहृद्ये मुश्च भ्रान्ति व्यक्षीककथाश्रितां पिशुनवचनेर्दुःखं नेतुं न युक्तिममं जनम् । किमिदमथवा सत्यं मुग्धे त्वयाऽद्य विनिश्चितं यदभिरुचितं तन्मे कृत्वा पिये सुखमास्यताम् ॥ २१ ॥

अमरुकस्य ।

त्वं तावद्घहुवल्लमो नववयाः कान्तस्मुखी निर्घृणो नो जानासि परव्यथां शठमते नैवासि दुःखी यतः । किं त्वन्याः परिपृच्छ मन्मथशरैः पीडामसह्यामिमां किं वा (त्राता) नो भव येने सज्जन जनैः कापालिको नोच्यसे ॥२२॥

कस्यापि ।

^{9.} क्रच. क. पाठभेदः २. योन. क. पाठभेदः.

प्रसादे वर्तस्व प्रकटय मुदं सन्त्यज रुषं
प्रिये ग्रुष्यन्त्यङ्गान्यमृतिमव ते सिश्चतु वपुः ।
निर्धानं सौष्व्यानां क्षणमभिम्रुखं स्थापय मुखं
न मुग्धे पत्येतुं प्रभवति गतः काछहरिणः ॥ २३ ॥

चन्द्रकस्य ।

कृतककृतकैर्मायाशाठ्यैस्त्रयाऽप्यतिवर्तितं निभृतनिभृतैः कार्यालापैर्मयाऽप्युपलक्षितम् । भवतु विदितं नेष्टा तेऽहं दृथा परिखिद्यसे त्वहमसहना त्वं निस्नेहः समेन समं गतम् ॥ २४ ॥

किं कण्ठे शिथिलीकृतो भ्रुजलतापाशः प्रमादान्मया निद्राच्छेदविवर्तनेष्वभिग्नुखं नाद्यापि संभावितम् । अन्यस्त्रीजनसङ्कृथालघुरहं स्वमे त्वया लक्षितो दोषं पश्यिस किं प्रिये परिजनोपालम्भयोग्ये मिय ॥ २५ ॥

निशानारायणस्य ।

अधोंक्ते भयमागतोऽसि किमिदं कण्डश्र किं गद्भद-श्राटोरस्य न च क्षणोऽयमज्ञपक्षिप्तेयमास्तां कथा । ब्रूहि प्रस्तुतमस्तु संप्रति महत् कर्णे सखीनां मुखै-स्तृप्तिर्निर्भरमेभिरक्षरपदैः प्रागेव मे संभृता ॥ २६ ॥

कस्यापि ।

विनिश्चेतुं शक्यो न सुखिमिति वा दुःखिमिति वा प्रमोदो निद्रा वा कि व विषिविसर्पः कि सु मदः । तव स्पर्शे स्पर्शे मम हि परिमूदेन्द्रियगणो विकारः कोऽप्यन्तर्जंडयित च तापं च कुरुते ॥ २७ ॥

भवभूतेः ।

यत्रार्कायितमिन्दुना सरिसिजैरङ्गारपुञ्जायितं कुद्धायां मयि नाथ ते कदिलकाखण्डैरलातायितम् । कालोऽन्यः खलु कोऽपि सोऽमृतमयो जातो विषाक्तोऽधुना धिक्पाणानिति निर्यदश्रुरबला मोहं वदन्ती गता॥ २८॥

रुद्रस्य।

१. मखं. क. ख. च. २, दानं, क, ख. च.

दृष्टिं रुषा क्षिपिस भागिन यद्यपीमां स्तिग्धेयमेष्यति तथापि न रूक्षमावम् । त्यक्ता त्वरां व्रज तद(व?) स्वलितैरयं तु खेदं करिष्यति गुरुनियतं नितम्बः ॥ २९ ॥

यद्गम्यं गुरुगौरवस्य सुहृदो यस्मिन लभन्तेऽन्तरं यद्माक्षिण्यवज्ञाद्भयाच सहते मन्दोपचारानिष । यहाज्जा निरुणिद्ध यत्र शपथैरुत्पाद्यते प्रत्यय— स्तित्कं प्रेम स उच्यते परिचयस्तत्राऽपि मानेन किम् ॥ ३०॥

अमरुकस्य।

एवं यथाह भवती मम सर्वदोषाः
कः स्वामिना कुवलयाक्षि सहानुबन्धः।
एषोऽञ्जिक्षिविरचितः कुरु निग्रहं मे
दासेऽपराधवति कोऽवसरः क्षमायाः॥ ३१॥

मान निराधारस्त्वं गच्छाश्तु शिवस्तु पन्थास्ते । अम्रुना बद्धाञ्जलिना हृदयमशेषं निपीतं मे ॥ ३२ ॥

कयोरप्येतौ ।

सुतनु जिहिहि कोपं पश्य पादानतं मां न खल्ज तव कदाचित् कोप एवंविथोऽभूत् । इति निगदित नाथे तिर्यगामीलिताक्ष्या नयनजलमनल्पं सुक्तमुक्तं न किश्चित् ॥ ३३ ॥

अमरुकस्य ।

इति विप्रलंभे उक्तिप्रत्युक्तिवर्णनपद्धतिः।

→₩₩<

प्रसादवर्णनपद्धतिः (५८)

<u>~÷€3®1€÷</u>

परिम्छाने माने मुखशशिनि तस्याः करघते मयि क्षीणोपाये प्रणिपतनमात्रैकशरणे ।

तया पक्ष्मप्रान्तध्वजैपटनिरुद्धेन सहसा प्रसादो बाष्पेण स्तनतटविशीर्णेन कथितः॥ १॥

अमरुकस्य ।

हष्टे छोचनवन्मनाङ्ग्रकुछितं पार्श्वस्थिते वैक्रव-न्न्यग्भूतं बहिरासितं पुछकवत् स्पर्शे समातन्वति । नीवीबन्धवदागतं शिथिछतां संभाषमाणे क्षणा— न्मानेनापस्रतं हियेव सुदृशः पादस्पृशि प्रेयसि ॥ २ ॥

कस्यापि।

सत्यं दुर्छभ एष चल्लभतमो रागो ममास्मिन्युनः
कोपोऽस्यातिगुरुने चातिनियुणास्सख्योऽपि संबोधने ।
सिश्चन्त्येति मृगीदशा प्रियतमे दृष्टे श्लथां मेखलां
वध्नन्त्या न गतं स्थितं न च चलद्वासो न वा संवृतम् ॥ ३ ॥

सत्यं भामिनि दुर्जनोऽस्मि द्यिते पाल्यस्तथाऽपि त्वया तद्दोषश्चातशो मृगाक्षि नियतं दीने मयि क्षम्यताम् । इत्यं जल्पति वल्लभे मृगदशा चक्षुर्रुसत्संभृतं रक्तत्वं विरलीकृतं च वदने दत्तं न किश्चिद्वचः ॥ ४॥

रुद्रस्यैतौ।

आगत्य प्रणिपातसान्त्वितसखीदत्तान्तरे सागसि स्वैरं कुर्वति तल्पपार्श्वनिभृते धूर्तेऽङ्गसंवाहनम् । ज्ञात्वा स्पर्शवशात्त्यां किल सखीभ्रान्त्या स्ववश्वश्रशनैः खिन्नाऽसीत्याभिधाय मीलितदृशा सानन्दमारोपितः ॥ ५ ॥ कस्यापि ।

१, वजपु. क. पाठभेदः २. ३. ४. वाक्यवत्, संभृतम्, तदा इति यथाकमं क, पाठभेदा बीध्याः।

वाचो वाग्मिनि किं तवाद्य परुषाः सुभु भुवीर्विभ्रमीऽप्युद्धान्तः कृत एष छोछनयने किं छोहिते छोचने ।
नास्त्यागो मिय किं सुधैव कुपितेत्युक्ते पुरः प्रेयसा
मानिन्या जलविन्दुदन्तुरपुटा दृष्टिस्सखीष्वाहिता ॥ ६ ॥

रुद्रस्य ।

चक्षुर्ह्धप्तमषीकणं कविलतस्ताम्ब्लरागोऽधरे विश्रान्ता कबरी कपोलफलके ध्वस्ता च गात्रात् द्युतिः । जाने संप्रति भौमिनि प्रणयिना कैरप्युपायक्रमै-भीमो मानमहातरुस्तरुणि ते चेतस्स्थलीवर्धितः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

सा यावन्ति पदान्यक्षीकवचनैरात्रीजनैः पाठिता तावन्त्येव कृतागसो द्वततरं संत्रुप्य पत्युः पुरः । प्रारेभे पॅरतो यथा मनसिजस्येच्छा तथा वर्तितुं प्रेम्णो मौग्ध्यविभूषणस्य सहजः कोऽप्येष कान्तः ऋमः ॥ ८ ॥

भट्टेन्दुराजस्य

॥ इति प्रसादवर्णनपद्धतिः ॥

संभोगपद्धतयः। तत्र ऋतुषदूम्।

वसन्तवर्णनपद्धतिः (५९)

तत्र ऋतुस्वभावः—

आताम्राः किरणा रवेनेवद्छत्वक्पछ्वाः पाद्षाः वछचस्तारकतुल्यकान्तिसुमनस्सौरभ्यसंभाविताः । वात्यस्मिन्मधुमत्तपट्पद्पद्व्याधृतचूतद्रुम—

प्राग्भारपतत्परागपटलामोदी मेरुदाक्षिणः ॥ १ ॥

विष्फूर्जेत्फालनेत्रानलबहस्रशिखासश्चयैर्दिशितौष्ण्यः प्रोन्मीलक्षीलकण्डद्युतिभिरभिनवाम्भोदलीलां द्धानः ।

चश्चच्र्डाग्रजाग्रचुहिनकरकरोद्गीणैशैत्यस्समन्ता— दित्थं मोल्लासिकालत्रितयमयवपुः पातुवश्चन्द्रमौलिः॥ २॥

श्रीवैद्यमानुपाण्डितस्यैतौ ।

यत्त्रारम्भविजृम्भितो रतिपतिः शृङ्गारसञ्जीवनीं धत्ते हृद्यविशृङ्खलां त्रिभ्रवनप्रक्षोभणीं प्रक्रियाम् । उत्सर्पत्सहकारपुष्पमधुरामोद्श्पश्चाश्चिते तस्मिन्सन्तु वसन्त एव सुलभस्थानाः कवीनां गिरः ॥ ३ ॥

सूक्तिसहस्रात्।

असौ मरुच्चुंवितचारुकेसरः प्रसन्नतारापतिमण्डलाग्रणीः। वियुक्तरामातुरदृष्टिवीक्षितो वसन्तकालो हनुमानिवागतः॥ ४॥

मद्दिविज्ञाकस्य ।

गर्भग्रन्थिषु वीरुधां सुमनसो मध्येऽङ्कुरं पछवाः वाञ्छामात्रपरिग्रहः पिकवधूकण्टोदरे पश्चमः । किश्चे त्रीणि जगन्ति जिष्णु दिवसैद्वित्रैर्मनोजन्मनो देवस्यापि चिरोज्झितं यदि भवत्यभ्यासवश्यं धनुः ॥ ५ ॥

राजशेखरस्य।

माकन्देषु न यद्यपि प्रतिदिनं गर्भाङ्करग्रन्थयो भिद्यन्ते न च यद्यपि प्रतनुते पुष्पाण्यशोकद्रुमः । धत्ते नान्यभृतस्य यद्यपि कल्ठः कण्ठे पदं पश्चमो भ्रातः पश्य तथाऽष्ययं इतमधुश्चेतः करोत्युत्सुकम् ॥ ६ ॥

श्रीमोजदेवस्य ।

वाणानङ्करयन्ति पुष्पधनुषो वीरस्य चृतद्वुमाः वासन्तीष्ठकुळानि संप्रति ग्रुखैभिन्दन्ति भृङ्गाङ्गनाः । गण्डूषं प्रतिपाळयन्ति सुदशां पुष्पोद्गमे केसर-स्तासां च स्तनमण्डलैः कुरवका गाढं तदाळिङ्गनम् ॥ ७॥

नाथकुमारस्य ।

अग्रे स्त्रीनखपाटलं कुरवकं क्यामं द्वयोभीगयो-र्बालाशोकमुपोटरागसुभगं भेदोन्मुखं तिष्ठति । ईषद्धद्धरजःकणाग्रकपिशा चूते नवा मञ्जरी मुग्धत्वस्य च यौवनस्य च सखे मध्ये मधुश्रीः स्थिता ।। ८ ।। कालिदासस्य ।

मन्दोऽयं मळयानिलः किसलयं चूतद्वुमाणां नवं माद्यत्कोकिलक्जितं विचिकिलामोदः पुराणं मधु । बाणानित्युपदीकरोति सुरभिः पश्चैव पश्चेषवे यूनामिन्द्रियपश्चकस्य युगपत्संमोहसंपादिनः ॥ ९ ॥

श्रीराजकविराजस्य ।

उद्यद्विद्वमकान्तिभिः किसलयैस्ताम्नां त्विषं बिश्रतो भृङ्गालीविरुतैः कलैरविशदन्याहारलीलाभृतः । घृर्णन्तो मलयानिलाहतिचलैः शाखासम्हैर्धेहु-श्रीतिं प्राप्य मधुप्रसङ्गजनितां मत्ता इवामी द्रुमाः ॥ १० ॥

श्रीहर्षस्य।

माळतीविरहाऋान्ताः पश्य भृङ्गा मुमूर्षेवः । आत्मानं प्रक्षिपन्तीव किंग्रुकप्रभवानले ॥ ११ ॥

कस्यापि।

किंग्रुककिकान्तर्गतिमन्दुकलास्पर्धि केसरं भाति । रक्तनिचोलकपिहितं धन्नरिव जतमुद्रितं वितनोः ॥ १२ ॥

बिज्जाकायाः ।

निर्वाणङ्गारसैंघोरिव मधुपकुछैः कालिमानं वहद्भि-भस्नावातैरिवोद्यन्मलयगिरिगुहानिर्गतैस्तैर्मरुद्भिः । उद्दीप्योद्दाममन्तर्विरहहुतभुजं निर्मिमीतेऽत्र पौष्पान् वाणानस्रुण्णधारान्मधुरयमधुना लोहकारः स्मरस्य ॥ १३ ॥

नाचिराजस्य ।

स्थाने स्थाने मलयमस्तः पूरयन्त्यङ्कृपालीं पुष्पालीषु स्मरगजरजस्त्नानयोग्याः परागाः । जातं चृते मधु मधुकरप्रेयसीजानुदद्यं निर्विद्यत्वं सपदि भजते रागराज्याभिषेकः ॥ १४ ॥

मानग्रन्थिकदर्थनाय कथितास्सर्वत्र पुंस्कोकिलाः क्रीडाकर्मणि दाक्षिणात्यमरुतामध्यक्षभौवोऽर्पितः । पुष्पास्त्रस्य जगञ्चयेऽपि विरहिषत्युइहेवाकिनः सन्नद्धोऽयमसाध्यसाधनविधौ साम्राज्यमन्त्री मधुः ॥ १५ ॥

बिल्हणस्यैतौ ।

कोकिलालापः---

स्तोत्रं चैत्रगुणोदयस्य विरहिमाणमयाणानक-ष्टंकारः स्मरकाम्रेकस्य सुदृशां श्रङ्गारदीक्षागुरुः । ढाँछाकोलिकलासु मङ्गलपदं वन्दी वनान्तश्रियां नादोऽयं कलकण्डकहरमेंखोलितः श्रूयते ॥ १६ ॥

श्रीपालकविराजस्य ।

यः श्रोत्रामृतिनिर्झरैकवसितं निर्व्याजमारूढवान् यस्सञ्जीवनमन्त्रितां त्रिणयनप्छष्टस्य चेतोभ्रवः । बीणावन्मसृणो ध्वनिश्रतसृणां पात्रं श्रुतीनामभू— त्सोऽयं कोकिलकण्ठवेणाविवरव्यापारितः पश्चमः ॥ १७ ॥

बिल्हणस्य ।

[🦫] २. ३. ४. भङ्गेः, भारों, शिक्षा, कींडा इति यथाकमं क. पाठभेदाः ।

यश्ताङ्करकन्दलीकवलनात् कर्णामृतग्रामणी-च्छायामात्रपरिग्रहोऽपि जगृहे पश्चेषुजैत्रेषुताम् । ताम्यत्तालुविटङ्कसङ्करवर्दीसंचारितः पश्चमः सोऽयं कोकिलकामिनीगलविलादामृलमुन्मीलति ॥ १८ ॥

चूतः--

सृष्टीं वयं यदि ततः किमियं मृगाक्षी सेयं वयं यदि ततः किमयं वसन्तः । सोऽप्यस्तु नाम जगतः प्रतिपक्षभूतश्रृतश्रृतद्वमः किमिति निर्मित एष धात्रा ॥१९॥

कस्यापि ।

किं द्वारि दैवहतिके सहकारकेण संवर्धितेन विषद्वक्षक एष पापः । यस्मिन्मनागपि विकासविकारभाजि घोरा भवन्ति मदनज्वरसन्निपाताः ॥ २० ॥

विकटनितंबायाः ।

नेयं चृतलता विराजित धनुर्लेखा स्थितेयं पुरो
नासौ गुञ्जित भृङ्गपद्धितिरयं मौर्वी टणत्कारिणी ।
नैते नृतनपल्लवाः स्मर्भटस्यामी स्फुटं पत्रिणः
शोणास्तत्क्षणभिन्नपान्थहृद्यप्रस्यन्दिभिक्कोणितैः ॥ २१ ॥
श्रीपालकविराजस्य ।

वत सित्व कियदेतत् पश्य वैरं स्मरस्य प्रियविरहक्रुशेऽस्मिन् रागिलोके तथाहि । उपवनसहकारोज्ज्ञासिभृङ्गच्छलेन प्रतिविशिखमनेनोदश्चितं कालक्रुटम् ॥ २२ ॥

पुष्पेषोरस्त्रकोशः शुक्तपटनमटः स्वस्तिवासः पिकाना— माम्रः साम्राज्यलक्ष्मीमनुभवतुतमामत्र कान्ते वसन्ते । पाकपाप्तिपकर्षारुणगुणगुरुणा यत्फलानां रसेन श्रीसौभाग्येन जिग्ये मरकतकुतुपकोडजाम्बूनदाम्बु ॥ २३ ॥

कयोरप्येतौ ।

मद्मधुरविलासानस्पभृङ्गाभिरामा लिलतमुकुललीलोज्जिन्नदन्ताङ्करश्रीः ।

मल्लयपवनवेल्लत्पर्णकर्णात्रभागा लसति वत वसन्ते मञ्जरी कुञ्जरीव ॥ २४ ॥

वामननागस्य ।

वसन्तवायवः ----

कृतप्रकोपाः पवनाञ्चनानां निवासदानादिव पन्नगानाम् । विनिर्ययुश्रन्दनशैलकुञ्जादाशाम्रदीचीं प्रति गन्धवाद्याः ॥ २५॥

मलयगिरिसमीराः सिंहलद्वीपकान्ता-प्रुखपरिचयलन्धस्फारकर्पूरवासाः।

द्रविडयुवतिदोलाकेलिलोलिनम्ब-स्थलिविथिलितवेगास्सेव्यतामामुवन्ति ॥ २६ ॥

पानीयं नालिकेरीफलकुहरकुहूकारि कल्लोलयन्तः कावेरीतीरतालदुमचरितसुराभाण्डभाङ्कगरचण्डाः ।

एते तन्वन्ति वेछावनछछितछताताण्डवं द्राविडस्त्री-कर्पूरापाण्डुगण्डस्थछछुछितरया वायवो दाक्षिणात्याः ॥ २७ ॥

तन्वानक्शीतल्लत्वं जलिषतत्वनोत्तालतालासवानां दोलाव्यालोलचोलीगुरुरमण(चरण१)भरोत्फालहेलासहायः।

वायुर्वात्येष दन्तव्रणमधरदस्रे लालयन् केरलीना-ग्रुन्मील्रङ्कक्ष्यिक्षाश्रमकुसुमधनुर्दक्षिणो दाक्षिणात्यः ॥ २८ ॥

बिल्हणस्यैते ।

ये दोल्लाकेलिकाराः किमिप मृगदशां मानतन्तुच्छिदो ये सद्यःशृङ्गगरदीक्षाव्यतिकरगुरवो ये च लोकत्रयेऽपि।

ते कैष्ठे लोलयन्तः परभृतवयसां पश्चमं रागराजं

🛁 👾 वान्ति स्वैरं सभीराः स्मरविजयमहासाक्षिणो दाक्षिणात्याः ॥ २९ ॥

सुरतभरिषैन्नपन्नगविल्लासिनीपानकेलिजर्जरितः। पुनिरिह विरहश्वासैर्मल्यमरुन्मांसलीक्रियते॥ ३०॥

राजशेखरस्येतौ ।

सल्रितमलकानां विह्नरीर्नतेयन्तो मधुसुरभिष्ठुखाञ्जोच्छ्वासगन्धानुबन्धाः । उपारसुरतभाजां योषितां स्वेदबिन्दून् सतृष इव पिबन्तो वान्ति मन्दं समीराः ॥ ३१ ॥

स्मेराम्भोरुहपत्तने परिमल्लस्तेयी वसन्तानिल-स्तत्रत्यैरपि याभिकैर्मधुकरेराबद्धकोलाहलः ।

निर्यातस्त्वरया त्रजान्निपतितः श्रीखण्डपङ्करवै-र्छिप्ते पिच्छिलेकरलीकुचतटे खञ्जन् शनैर्गच्छति ॥ ३२ ॥

कयोरप्येतौ ।

कावेरीवारिवेङ्क्ष्ट्रहिरपिरकरक्रीडन[क्रौन्त]क्रीताः स्फीतश्रीखण्डपण्डभ्रमणभरभवद्भिरिसौरभ्यगर्भाः । चोछस्रीछोछवेङाश्चलचलनकलाकान्तकान्तास्तनान्ता वान्ति प्रेयोवियोगातुरतररमणीवैरिणोऽमी समीराः ॥ ३३ ॥ कृष्णपिङ्कस्य ।

वसन्तपथिकाः--

छतानामेतासामुदितकुसुमानां मरुद्यं मतं लास्यं दत्वा श्रयति भृशमामोदमसमम् । लतास्त्वध्वन्यानामहह दशमादाय सहसा ददत्याधिन्याधिश्रमिरुदितमोहन्यतिकरम् ॥ ३४॥

कस्यापि ।

सा न्याधेः क्रशता क्षतस्य रुधिरं दष्टस्य लालास्नुतिः सर्वे नैतदिहास्ति तत्कथमसौ पान्थस्तपस्वी मृतः । आः ज्ञातं मधुळम्पटैर्मधुकरेरारब्धकोलाहले नूनं साहसिकेन चूतमुक्कले दृष्टिस्समारोपिता ॥ ३५ ॥

रामिलसोमिलयोः ।

अमी हेलोन्मेषच्यसनिषु पलाशेषु परितः पिबन्ति स्वच्छन्दं मधु मधुलिहो माद्यति जनः। अयं च प्रत्यग्रं दशति सहकारं परभृतो यदीदं मर्मान्तविंदलति क एष व्यतिकरः॥ ३६॥

कटुकादित्यस्य ।

अध्वन्यस्य वधूर्वियोगविधुरा भर्तुस्समरन्ती यदि प्राणानुज्झति तस्य तत्त्वल्ज महत्सङ्कायते पातकम् । यावन्नो कृतमध्वगेन हृदये तावत्तरोर्मूर्द्धनि पोढुष्टं परपुष्टया तव तवेत्युचैर्वचोऽनेकशः ॥ ३७॥

अस्थिक्षोदवतीव कुन्दमुकुछैः फुछैः पछाश्रहुमैः साङ्गारप्रकरेव धूमकछुषेवोत्पातिभिः षट्पदैः । रक्ताक्षद्युतिभिस्सश्रेषदहनाछातेव पुंस्कोकिछै— र्द्या प्राणसमाचितेव पथिकैराराद्दनान्तस्थछी ॥ ३८॥

कयोरप्येतौ ।

वधिरितचतुराञ्चा प्रीति (त) हारीतनादै-र्बहलवकुलपुष्पैरन्धपुष्पन्धयाऽसौ । निधुवनविधिमोहाँन्मूककोका वनश्रीः कथमिव पथिकानां नैव [वैक]स्यहेतुः ॥ ३९॥

श्रीपालकविराजस्य ।

अध्वन्यैर्भकरन्द्शीकरसुरामत्तकणत्कोिकले मार्गे मार्गिनिरोधिनी परिहृता शङ्केऽशुभाशङ्कन्या । पान्थस्त्रीवधपातकादुपगतं चण्डालिचिह्नं मधो-रेषा किङ्किगणिकेव षट्पदमयी झङ्कारिणी संहतिः ॥ ४० ॥ कस्यापि ।

॥ इति भगदत्तनरुहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां वसन्तवर्णनपद्धतिः ॥

९ ऐष. क. ख. ग. घ. च २. विद्यु. ३ विद्यु. ४ न्यूक. ५.कोपा,क. ख. च. ६.कोल. क. ख. ग. घ. च

श्रीष्मपद्धातः (६०)

तत्र ऋतुस्वभावः--

वर्षत्यग्निकणानिवोष्णकिरणः काष्ठास्तु दावानछ-ज्वास्राजास्त्रजटास्रभूधरमिस्टद्भूम्यान्धकाराविसाः।

द्यक्षा जीर्णिविज्ञीर्णपर्णपटलाः शुष्यल्लतालिङ्गिता नद्यस्तप्तकरीन्द्रकेलिकलुषा ग्रीष्मे मरुक्नैर्ऋतः ॥ १ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य।

ततः प्राविरभूद्गीष्मस्तपन्वसुमतीमिमाम् । सपिण्डः कालकृटस्य सप्तजिह्नस्य सोदरः ॥ २ ॥

तपनं बिभ्रदाकाशो जगत्काथिविशृङ्खलम् । स्फुरल्ललाटनयनं हरं नाटयति स्फुटम् ॥ ३ ॥

कापि कापि दिगन्ते कृशधवलः कोऽपि कोऽपि घनलेशः। तिग्मद्युतिदग्धानां ताराणां भस्मवद्भाति ॥ ४ ॥

मूक्तिरत्नाकरादेते ।

प्रतिगतमर्थिजनानां विच्छिनाशं समृहमवलोक्य । स्फ्रिटितमपयशस्तापादिव हृदयतलं तडागस्य ।। ५ ॥

कस्यापि ।

रवेस्समस्तिक्षितिमध्यगं रसं निपीय पीनत्वमतीव विश्वतः । भरेण वाजिष्विव मन्दगामिषु क्रमेण दैर्ध्यं दिवसाः प्रपेदिरे ॥ ६ ॥

बिह्नणस्य ।

भ्रमन्त्यः परितश्छायाः पततां भ्राम्यतां दिवि । विभान्ति घर्मतप्तोर्वीस्पर्शजातन्यथा इव ॥ ७ ॥

सूक्तिस<mark>हस्रात् ।</mark>

तप्ता मही विरहिणामिव चित्तवृत्ति—

स्तृष्णाऽध्वगेषु कृपणेष्विव वृद्धिमेति ।

सूर्यः करैर्दहति दुर्वचनैः खल्लो नु

छाया सतीव न विमुश्चति पादमुलम् ॥ ८ ॥

कस्यापि।

पच्यन्ते स्थलचारिणः क्षितिरजस्यङ्गारभूयंगते
कथ्यन्ते जलजन्तवः प्रतिनदं तापोल्बणर्वारिभिः ।
भर्ज्यन्ते शि(खच)राः खरातपशिखापुञ्जे तदेभिदिंनैमीसा(स्पा)कः (१) क्रियते दिनेऽथ नियमाद्वैवस्वताय ध्रुवम् ॥ ९ ॥
श्रीपालकविराजस्य ।

अङ्गारैः खचितेव भूवियदिष ज्वालाकरालं लिः]करै--स्तिग्मांशोः किरतीव तीत्रमितो वायुः कुँकालानस्म् ।
अप्यम्भांसि नखम्पवानि सरितामाशा ज्वस्नर्ताव च
ग्रीष्मेऽस्मिन्नवविद्वदीपितिमवाशेषं जगद्वतेते ॥ १०॥

श्रीमोजदेवस्य।

निजां कायच्छायां श्रयति महिषः कर्दमधिया च्युतं गुञ्जापुञ्जं रुधिरमिति काकः कलयति । सम्रुत्सर्पन् सर्पः सुषिरविवरं तापविवशः ससीत्काराधृतं प्रविशति करं क्रुञ्जरपतेः ॥ ११ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

विशुष्यचोयान्तक्कायितमहिषद्याणकुहरं
प्रतिक्यायक्किनं विश्वति शफरस्तापविवशः ।
अनिच्छन्तो धर्मकथनपरुषं वारि सरितां
छिहन्ति स्वाङ्गानि श्रमजलकणार्द्राणि हरिणाः ॥ १२ ॥

तापावसन्नशयितं सरणौ तरश्चमुङ्जङ्ग्य घावति मृगे मृगतृष्णिकायै । तत्कोपितो मुखमुद्श्चितमेष घर्मध्रोषात्रसन्नवनमय्य तथैव शेते॥ १३॥ सर्वदासस्यैतौ। कानि स्थानानि दग्धान्यतिशयगहनास्सन्ति वा के प्रदेशाः किं वा शेषं वनस्य स्थितमिति पवनासङ्ग्विस्पष्टतेजाः । चण्डज्वालावलीढस्फुटिततरुलताग्रन्थिमुक्तादृहासो दावाग्निश्शुष्कद्वसे शिखरिणि गहनेऽधिष्ठितः पश्यतीव ॥ १४ ॥ भीमस्य ।

उद्भूय घूळीर्घवळा रसातळा-द्वात्या लगन्ती गगने व्यवर्तत । फूत्कारयन्त्येव भ्रवोद्धृता भ्रजा निदाघतापाक्कलया तपात्यैये ॥ १५ ॥

कविकेलेः।

अपि तरुवनान्यूष्मायन्ते तपत्यपि यामिनी
दहति सरसीवातोऽप्येष ज्वल्लन्ति जलान्यपि ।
इति समधिकं ग्रीष्मे भीष्मे न पुण्यवतां भयं
मलयजरसैर्दिग्धं लब्ध्वा वधूस्तनमण्डलम् ॥ १६ ॥
श्रीपालकविराजस्य ।

अत्यच्छं सितमंशुकं शुचि मधु प्रच्छायमच्छं रजः कर्पूरं विधृतार्द्रचन्दनकुचद्वन्द्वाः कुरङ्गीदशः । धारावेश्म सपाटछं विचिक्तिस्रसम्दाम चन्द्रत्विषे। धातस्म्रिष्टिरियं द्वथैव तव न ग्रीष्मोऽभविष्यद्यदि ॥ १७॥

मध्याह:--

हुस्सइसन्तापभयात्संप्रति मध्ये स्थिते दिवसनाथे । छायामिव वाञ्छन्ती छायापि गता तरुतळानि ॥ १८ ॥ श्रीमद्वन्तिवर्मणः ।

आदौ मानपरिग्रहेण गुरुणा दूरं समुत्सारितां पश्चात्तापभरेण तामतिकृशां नीतां परं छाघवम् । उत्सङ्गान्तरवर्तिनीमनुगतां संपीडिताङ्गीमिमां सर्वोङ्गप्रणयप्रियामिव तरुश्छायां समालम्बते ॥ १९ ॥

[अनङ्गहर्षस्य]

i di di kacamatan d

उद्दामद्युमणिद्युतिव्यतिकरमक्रीडद्कीपल-ज्वालाजालजटालजाङ्गलतटीनिष्कृजकोयष्ट्यः।

भौमोष्मध्रवमानसूरिकरणकूरपकारां दशो-रायुःकर्म समापयन्ति धिगमूर्मध्याह्मश्रून्या दिशः ॥ २० ॥

श्रीमुरारेः ।

धत्ते पङ्काजिनीदलेच्छुरुपरि स्वं कर्णतालं द्विपः राष्पस्तम्बधिया नियच्छति शिखी मध्येशिखण्डं शिरः।

मिथ्या छेढि मृणालकोटिकुटिलं दंष्ट्राङ्करं सूकरो मध्याह्ने महिषश्च वाञ्छति निजच्छायामहाकर्दमम् ॥ २१ ॥ राजशेखरस्य ।

सौहित्यस्तिमितैरुद्श्चद्छसग्रीवाभिरामं मुहु-र्मध्याह्ने स्फुरदर्ककर्कश्चरुचि प्रान्तस्थळीवर्तिभिः ।

दत्ताः सिन्धुषु माहिषेः क्रमक्वशस्रोतस्मु पङ्कादेरे निद्रामीलितपक्ष्मपद्धतिपरिच्यक्तारुणा दृष्टयः ॥ २२ ॥

सर्पद्वौरिणि वारिशीतकतले विन्यस्तपुष्पोत्करे नीरन्ध्रे कदलीवने गुरुदलच्छायाहतार्कत्विषि ।

कर्पूरागरुपङ्कापिच्छिछघनोत्तुङ्गम्तनास्त्रिङ्गिभिः कान्ताकेस्टिरतैरहो सुकृतिभिर्मध्यन्दिनं नीयते ॥ २३ ॥

कयोरप्येतौ ।

ग्रीष्मवायवः---

कारजीः क्रजयन्तो निजजठररवन्यज्ञिता बीजकोशी-रुत्पाकान्कृष्णछानां पृथुर्सेषिरगतान शिम्बिकान् पाटयन्तः । बिल्लीकाञ्चल्रीणां बिधिरतभुवनं झंकृतं खे क्षिपन्तः शिज्जानाश्वत्थपत्रप्रकर्झणझणाराविणो वान्ति वाताः ॥ २४॥

भट्टबाणस्य ।

आध्मातोद्धतदावविह्नसहदः कीर्णोष्णरेणूत्कराः सन्तप्ताध्वगम्रक्तखेदविषमश्वासोष्मसंवादिनः । तृष्णातीजगरायतास्यकुहरक्षिप्रप्रवेशोत्कटाः भूमङ्गैरिव तर्जयन्ति पवनाः ष्टुष्टस्थलीकज्जलैः ॥ २५ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

श्रीष्मपथिकः---

सर्वाशास्त्रि दग्धवीरुधि सदा सारङ्गबद्धक्रुधि क्षामक्ष्मारुहि मन्द्रमुन्धुलिहि स्वच्छन्द्रकुन्दद्रुहि । शुष्पत्स्रोतसि तप्तभूरिरजसि ज्वालायमानाणीसे ग्रीष्मे मासि तर्तार्कतेजसि कथं पान्थ व्रजन जीवसि ॥ २६ ॥

ग्रीष्मोष्मश्लोषशुष्यत्पयसि बकभयभ्रान्तपाठीनभाजिः प्रायः पङ्केन्कश्लेषं गतवति सरसि स्वरूपताये छठित्वाः। कृत्वा कृत्वा जलाद्रीकृतसुपैरि जरत्कपैटार्धे प्रपायां तोयं पीत्वाऽपि पान्थः पथि वहति हहाहेति क्रवेन पिपासः ॥ २७ ॥

भ्राम्यचीत्कारिचक्रश्रमभरितवटीयंत्रचक्रश्रम्स-स्रोतःपूर्णप्रणाळीपथसरणिसिरासारिसीत्कारि (१) वारि । कौपं पान्थाः प्रकामं सितमणिग्रुसळाकारिवस्पारिधारं विक्षिप्रक्षुणग्रुक्काकणिनकरिनमासारपातं पिवन्ति ॥ २८८॥

भट्टबाणस्यैते ।

षाताकीर्णविश्वीर्णतृणश्रेणीञ्चणत्कारिणि
ग्रीष्मे सोष्मणि चण्डसूर्यिकरणप्रकाथ्यमानार्णसि ।
चित्तारोपितकामिनीग्रुखशशिज्योत्स्नाहृतक्कान्तयो
मध्याद्वेऽपि सुखं प्रयान्ति पथिकाः स्वं देशग्रुस्कण्डिताः ॥ २९ ॥
कस्यापि ।

^{9.} ज्येष्ठे इति शार्द्धभरीयः पाठः २. कान्त. क. त्रान्त. ख. ३. मात्रं. क. ख. च. ४. मुरसि. ग. पाठ-भेदः ५. न परं. क. ख. च.

प्रपापाछिका---

अङ्गुरयग्रवि(नि)रोधतस्तनुतरां धारामियं कुर्वती कर्कयो [सुचिरं] पयो निपुणिका दातुं प्रपापाछिका । विश्लिष्टाङ्काळिना करेण दश्चनापीढं शनैः पान्थ हे निष्पन्दोर्ध्वविलोचनस्त्वमपि तज्जानासि पातुं पयः ॥ ३०॥

कस्यापि ।

पिबन्नम्भः प्रपापालीमनुरक्तां विलोकयन् । अगस्त्यं चिन्तयामास चतुरस्साऽपि सागरान् ॥ ३१ ॥

कस्यापि ।

दृशं प्रपापालिकया प्रकाशिते निवेश्वयन् कुम्भिषया कुचद्वये । विवेद पान्थः कलशात्परिच्युतां न वारिघारां मुखसङ्गिनीमपि ॥ ३२ ॥

बिल्हणस्य ।

हूरादेव धृतोऽझिलिर्न तु पुनः पानीयपानोचितो रूपालोकनकौतुकात्प्रचिलतो मूर्या न शान्त्या तृषः । रोमाञ्चोऽपि निरन्तरं प्रकटितः पीत्या न शैत्यादपा-मक्षुण्णो विधिरध्वगेन विहितो वीक्ष्य प्रपापालिकाम् ॥ ३३ ॥

कस्यापि ।

॥ इति भगद्त्तजहहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां संभोगशृंगारे बीष्मवर्णनपद्धतिः ॥

→##

वर्षापद्धतिः (६१)

→+ץ◊•◊+**∞**

विद्युत्पङ्कञषण्डपङ्कपटळी व्योमस्थलीशादृलः केदारः कलमाङ्करप्रतिभ्रवां धारातलानामयम् । शैवालावलिरद्रिम्धिं सरितां सर्थेन्दुकारागृहं कन्द्र्पेत्सववैजयन्ति भवतु प्रीत्ये तवाम्भोधरः॥ १॥

बिल्हणस्य ।

व्याप्तं भिन्नेन्द्रनीलद्युतिभिरिव वनैर्भेवजालैर्विशालै-रुद्यद्विद्युद्विलासैः सुरधनुरनुगैर्व्योम वेल्लद्धलासैः । उर्वो गुर्वी शिलीन्द्रार्जुनकुटजतृणैर्भाति सस्यैः प्रशस्यैः कादम्वामोदवाही जलधरसमये वारुणो वाति वातः ॥ २ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

अथ मनसिजदिग्जयाभिशंसी जलधरदुन्दुभिराततान शब्दम्। तद्नु तद्नुजीविभिः कदम्बैः कवचितप्रन्मद्षटूपद्च्छलेन ॥ ३॥

श्रीतलादिव संत्रस्तं पाष्ट्रषेण्यान्नभस्वतः । नभो बभार नीरन्ध्रं जीमृतकुलकम्बलम् ॥ ४ ॥

अर्धेन जलदश्याममर्धेनातपपिङ्गलम् । अर्धनारीश्वराकारं न को मन्येत वासरम् ॥ ५ ॥

सर्वदासस्येतौ ।

कशाभिरिव हैंमीभिर्विद्युद्धिरिव ताडितम् । अन्तस्तनितनिर्घोषं सवेदनमिवाम्बरम् ॥ ६ ॥

मेघकृष्णाजिनधरा धारायज्ञोपवीतिनः । मारुतापूरितगुहाः प्राधीता इव पर्वताः ॥ ७ ॥

श्रीवाइमीकेरेतौं।

दिङ्गनारीकवरीभरभ्रमकराः प्राष्ट्रदृष्ट्टीनटी-नीलीरक्तपटाः प्रस्नधनुषः काष्णीयसाः कंकटाः । व्योमोत्तालतमालमांसलदलश्यामायमाना घनाः पोन्मीलन्ति सतैलकज्जलमषीजम्बालजालित्वपः॥८॥

कस्यापि ।

वज्रेण त्रिजगत्पतेर्बछिरिपोरिच्छन्नपक्षाः पुरो(रा)
ये भीता निममज्जुरिब्बजटरे ते छनपक्षान् गिरीन् ।
आश्वास्य त्रणदुःखजां शमियतुं तेषाधुँदन्यां जछैस्त्तस्थुर्जछदच्छछेन जछधेरूढास्मसः पर्वताः ॥ ९ ॥

सूक्तिसहस्रात्।

पश्चेषोर्जयघोषणागुणनिधिस्त्रैलोक्यचिन्ता(त्ता १)तिथि-स्तुर्य ताष्ट्रश्संविधासु शिखिनां इंसप्रवासानकः । सूर्विस्वस्त्ययनं विड्रवसुधारैत्नाङ्कराणामयं गंभीरैस्तनितध्वनिर्जलसुचां रोदोग्रहं गाहते ॥ १०॥

गन्धिक भुर्छेकस्य ।

गम्भीरोद्गर्जितेन त्रिभ्रवनविवरं न्याप्य भूकम्पदेन प्राचीमाक्रम्य विश्वं परिपिवति पयोमेदुरे कालमेघे । दृष्टा धाराकदम्बस्तबकधवालिताः प्रोषितैरुन्मयूरा मुच्छीश्यामायमाना यममहिषक्कलाकृष्यमाणा इवाजाः ॥ ११ ॥

भट्टबाणस्य ।

स्फुरद्धीमाभोगस्तरुणमहिषस्कन्धमिलनो ललद्विद्युज्जिह्नः कृतकटकेटध्वाननिनदः । दिशबुद्यचापश्चुकुटिघटनाभिः प्रतिभयं घनर्तुः प्रारंभे ग्रसितुमिव विश्वं व्यवसितः ॥ १२ ॥

श्रीमोजदेवस्य ।

मुद्यव्यथाम् इति शार्क्ववरीयः पाठः २. रक्ता. ख. ३. रःपटहः ग. ४. भूळ्कः ग ५. कटुकटुकः क कतकस्कः ख. कतकरकः च र कृतककटकः कः पाठभेदः ।

मन्दं मुद्रितपांसवः परिपतज्झंकारिझंझामरुदेगध्वस्तकुटीरकाग्रनिपतच्छिद्रेषु लब्धान्तराः ।
कर्मव्यग्रकुदुम्बिनीकुचभरस्वेदच्छिदः मादृषः
मारम्भे मद्यन्ति कन्दलदलोल्लासाः पयोबिन्दवः ॥ १३ ॥
अमरुकस्य ।

किञ्चिन्युद्रितपांसवः शिखिकुलैरुत्पक्ष्ममालोकिता जीर्णावासरुद्दरिद्रागृहिणी]श्वासानि लैर्जर्जराः । एते ते निपतन्ति नृतनघनाः पाष्टट्समारम्भिणो विच्छायीकृतविषयुक्तवनितावक्रेन्दवो विन्दवः ॥ १४ ॥

कस्यापि।

आकर्ण्य स्मरयौवराज्यपटहं जीमृतनृत्नध्विनिं नृत्यत्केिककुदुम्बकस्य ददतं मन्द्रां मृदङ्गिक्रयाम् । उन्मीलक्षवनीलकन्दलदलव्याजेन रोमाश्चिता हर्षेणेव सम्रुच्छितान्वसुमती दभ्ने शिलीनभ्रध्वजान् ॥ १५॥। त्रिविकमभट्टस्य ।

दिग्भस्नामुखमुच्यमानपवनपेङ्क्वाेलनावर्तित-ज्वालाजालजटालवेद्युतिशिखिपद्योतमानात्मिभः। नीरन्त्रं रसगिभतेरकलुषव्योमार्कचन्द्रानमुहुः कालोऽयं धमतीव तोयदमहामूषासहस्रेदिवि ॥ १६॥ श्रीषालकविराजस्य।

अस्थिरमनेकरागं गुणरहितं नित्यवक्रदुष्पापम् । प्रावृषि सुरेन्द्रचापं विभाव्यते युवतिचित्तमिव ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

क्षपाः क्षामीकृत्य प्रसभमपहृत्याम्बु सरितां प्रताप्योवीं कृत्स्नां तरुगहनमुच्छोष्य सकलम् । क संप्रत्युष्णांग्चर्गत इति तदाले।कनपरा-स्तिडद्दीपालोका दिशि दिशि चरन्तीव जलदाः ॥ १८ ॥

पाणिनेः ।

१, शापावि. क. ख. च. २. धीर, शाङ्गेधरीयः पाठः

जलिधवारि निपीतवतो भृतं वनग्रुचो रुधिरस्रवलोहिताः । अतिभरस्फुटितोद्रिनर्गता विवश्चरन्त्रलता इव विद्युतः ॥ १९ ॥

जलधरस्य तटे तडितो वभु-र्ग्रहगणग्रसनानि वितन्वतः । उदरमाशु विभिद्य विनिर्गता रविकरा इव काश्चनरोचिषः ॥ २० ॥

कुमारदासस्यैतौ ।

देवे कुर्वति दुर्दिनव्यतिकरं नास्त्येव तन्मन्दिरं यत्राहारगवेषणाय बहुको नासीद्गता वायसी। किन्तु प्राप न किश्चन कचिदपि पस्वापहेतोस्तथा-ऽप्युद्धिनाभैकचञ्चषु भ्रमयति स्वं रिक्तचश्चूपुटम्।। २१॥

देवे वर्षत्यश्चनपचनव्यापृता विह्नहेतो-र्गेहाद्गेहं फलकिनिचितस्सेतुभिः पङ्कभीताः । नीभ्रमान्तानविरलजलान् पाणिभिस्ताडयित्वा शूर्णच्लत्रस्थगितशिरसो योषितस्सश्चरन्ति ॥ २२ ॥

कयोरप्येतौ ।

यो गात्रापरमध्यमं निविशते मेघाम्बुधाराभया-ज्ञातुं पोतमचञ्चलैव करिणी तं वत्सला भ्राम्यति । तत्कुम्भस्थलपातिनं परिहरनासारमम्भोजिनी-पत्रच्छत्रमुदस्य गर्जति मुहुः कुप्यन् घनेभ्यो गजः ॥ २३ ॥

अम्भोदस्तिनतं निशम्य करिणां बृंहेति रंहोयुत-स्सद्यस्त्यक्तमहीधकन्दरग्रहः कौतृहस्री निर्गतः । एतस्मिन क्षण एवं चण्डमशनेराकर्ण्य शब्दं क्रुधा तं प्रत्युत्पतति स्वगर्जितजितं धीरो मृगाणां पतिः ॥ २४ ॥

१, विस्न क. ख. च,

अन्योन्यवारिघटितौ घनवारिपाता-द्वीतौ भृतं मृगवधूर्मृगयूथपश्च । वित्तस्तया घटनया कृतसौख्यमोहौ नैवा[म्बु]वाहजलक्षीकरपातपीडाम् ॥ २५ ॥

स्कन्धं तरोर्घनदलस्थगितोर्ध्वभागमध्यास्य गाढकलितिक्षश्चिवलभाभ्याम् ।
अम्भो यतः पतित मूर्धि निजे कपिस्तत्पत्रं विलोकयति हुंकृतिपूर्वलौल्यः ॥ २६ ॥

शृक्तिसहस्रादेत

प्रसरदलकाकीणें कर्णे न केकिक्तं श्रुतं
श्विसतविजितो वातो घातो नवा कुटजोत्कटः ।
न च परिचिता शंपासँम्पत्स्रुताश्रुणि लोचने
तदिप किमीप प्रावृट् पापा दुनोति वियोगिनीम् ॥ २७ ॥

कस्यापि ।

सोत्साहा नववारिभारिगुरवो मुश्चन्तु नादं घना वाता वान्तु कदम्बरेणुश्चला तृत्यन्त्वमी वर्हिणः । मग्नां कान्तिवयोगदुःखजलधौ दीनां विलोक्याङ्गनां विद्युत्प्रस्फुरासि त्वमण्यकरुणा स्त्रीत्वेऽपि तुल्ये सित ॥ २८ ॥

बिज्जाकायाः ।

कस्यापि ।

वर्षावायवः---

धाराधौतं धुवानाक्श्रश्चधरघवछं केसरं केतकीनां कैलासे किन्नरीणां चलदलकलतालास्यलीलां दधानाः । आमूलं मानिनीनां मनसि विनिहितं मानमुन्मूलयन्तो वान्त्येते वारिवाहव्यतिकरिशिशराः प्राष्ट्रषेण्याः समीराः ॥ २९ ॥

सा वा, शार्क्वभीयः पाठः २. श्यामा. शार्क्के पाठः ३. धुना. क. पाठमेदः।

एते केतकस्विसौरभज्ञषः पौरप्रगरमाङ्गनाम् व्यालोलालकवल्लरीविल्ललनव्याजोपभुक्ताननाः । किञ्चोत्निद्रकदम्बक्कङ्कलकुटीधृलीलुठत्षट्पद् — व्यूहव्याहृतिहृ।रिणो विरहिणः कर्षन्ति वर्षानिलाः ॥ ३० ॥ योगेश्वरस्य ।

आमोदेन कदम्बकन्दलभ्रवा लिम्पन्नशेषं नभः
प्रीतिस्फीतमयूरवृन्दनटनप्रस्तावनापण्डितः ।
अम्भोदप्रथमोदिवन्दुरचनानिर्मृष्ट्यमेश्शनैर्बायुर्वाति भयङ्करः प्रवसतां मेघङ्कराडम्बरः ॥ ३१ ॥
कस्यापि ।

एते ते दुरितक्रमक्रमिलद्धमें पिंममे चिछदः
कादम्बेन रजो भरेण ककुमो रुन्धन्ति जंझानिलाः ॥
गादारम्भनिरुद्धनीरद्घटासंघट्टनीलीभवद्योमक्रोडकटाहपातुकपयोवेणीकणग्राहिणः ॥ ३२॥
कृष्णपिह्णस्य ॥

प्रावृद्पथिकः--

उपरि घनं घनपटलं तिर्यागिरयोऽपि नर्तितमयूराः । क्षितिरपि कन्दळघवला दृष्टिं पथिकः क पातयतु ॥ ३३ ॥ भर्तृहरेः ।

उपिर पयोधरमाला टूरे दियता किमेतदापतितम् । हिमवति दिव्योषधयाः कोपाविष्ठः फणी शिरसि ॥ ३४ ॥ श्रीभोजदेवस्य ।

निशीये लीनानां झटिति तडितां वीक्ष्य विषयं घनानामाभोगं रसिकपथिकेनोन्मुखदृशा । न गीतं सोत्कण्ठं न च रुदितमुत्कम्पतरलं न निश्वासा मुक्ताः स्फुटदनुमतं किन्तु हृदयम् ॥ ३५ ॥ का तारैर्भम गर्जितैरुपरता धाराम्ब्राभिः का हता का मोहं गमिता वियोगविधुरा का वा कदम्बानिलैः। नीता का च विलोलतां मदकलैः केकारवैविहिणा– मित्थं पान्थग्रहेषु पश्यति घनो विद्युत्प्रदीपैरिव ॥ ३६॥ कयोरप्येतौ।

वाता वान्तु जलस्पृशो नवघनो विद्युद्धिस्द्योततां वाष्पं मार्जय पान्थ हे त्वरयतां द्रष्टाशसि लम्बालकाम् । बालां गर्भगृहोषितां परिजनपारब्धकर्णद्वय-च्छिद्राग्रुद्रणकर्मणः श्लथतया गर्जो न चेच्छ्रोष्यति ॥ ३७॥

श्रीरुद्रस्य।

रात्रौ वारिभरालसाम्बुद्रवोद्दिग्नेन जाताश्रुणा पान्थेनात्मित्रयोगदुःखिपश्चनं गीतं तथोत्कण्ठया । आस्तां जीवितहारिणः प्रवसनालापस्य संकीर्तनं मानस्यापि जलाञ्जलिस्सरभसं कोकेन दत्तो यथा ॥ ३८॥

अमरुकस्य ।

यथा रन्ध्रं व्योक्तश्रक्षलज्ञहर्ष्यूमः स्थगयति
स्फुलिङ्गानां रूपं दधित च यथा कीटमणयः।
यथा विद्युज्जाले। इसनपरिपिङ्गाश्र ककुभ—
स्तथा मन्ये लग्नः पथिकतरूषण्डे स्मरदवः॥ ३९॥

उद्यद्धिंषि दर्दुरारवपुषि प्रश्लीणपान्थायुषि
श्च्योतिद्वपुषि चन्द्ररुद्धुषि सखे हंसद्विषि प्राष्टिषि ।
मा मुश्चोचकुचाप्रसन्ततपतद्वाष्पाकुटां बाहिकां
कार्छ कारुकरारुनीरुजरुद्व्याद्धप्तभास्विचिषि ॥ ४० ॥
महन्राणस्य ।

तिंदुल्काम्रस्या मेघाश्रविंतानां वियोगिनाम् । उद्दमन्त्यस्थिलण्डानि करकाञ्मच्छलादमी ॥ ४१॥

मद्नस्य |

इति वर्षावर्णनपद्धतिः।

शरद्रर्णनपद्धतिः (६२)

જ**્ર**જી

ऋतुस्वभावः-

शुभ्राभ्रं व्योम सोमः स्फुरदमलकलः पिङ्गलस्तिग्मरोचि-मेंघव्युहव्यपायाञ्चसदसिसद्दशः सावकाशा इवाशाः । कासाराः स्वच्छनीराः कमलवनमिलज्जृङ्गवद्धान्धकाराः मेघान्ते वान्ति सप्तच्छदकुसुमरजोवाहिनो गन्धवाहाः ॥ १ ॥

श्रीवैद्यमानुपण्डितस्य ।

आसादितपकटनिर्भकचन्द्रहासैः प्राप्तक्षरत्समय एष विश्चद्धकान्तिः। उत्त्वाय गाढतमसं घनकालमुग्रं रामो दशास्यमिव संभृतवन्धुजीवः॥ २ ॥

तिव्रं रविस्तपति नीच इंवाचिराट्यः पिञ्छं शिखी त्यजित मित्रमिवाकृतज्ञः । तोयं प्रसीदित मुनेरिव चित्तद्यत्तिः कामी दरिद्र इव शोषमुपैति पङ्कः ॥ ३ ॥

अतिश्कथालम्बिपयोधरेयं शुभ्रीभवत्काशविकासिकेशा । अतीतलावण्यजलप्रवाहा पाटट् जरां पाप शरच्छलेन ॥ ४ ॥

कयोरप्येतौ ।

अथोपगृढे शरदा शशाङ्के पाद्यहचयौ शान्ततहित्कटाक्षा । कासां न सौभाग्यगुणोऽङ्गनानां नष्टः परिश्रष्टपयोधराणाम् ॥ ५ ॥

बिल्हणस्य ।

कदा नु कन्यागमनपवादं प्रक्षालयेयं जगति प्ररूढम् । ह्या ।

भास्करस्य ।

जीमृतेषु महत्सु लोकमपरं यातेषु तद्घान्धवाः केचिद्वारिमुचः कृशाः मवलतस्तन्नाशशोकादिव । मौनस्था इव शान्तगर्जिततया भस्मानुलिप्ता इव श्वेताः प्राप्य तपोमयीमिव दशामाशान्तभाजोऽभवन् ॥ ७ ॥ मूक्तिसहस्रात् ।

अपामुद्धृत्तानां निजमुपदिशन्त्या स्थितिपदं ददत्या शालीनामवनतिमुदारे सित फले। मयूराणामुग्नं विषमिव हरन्त्या म[दमै]हो कृतः कृत्स्नस्यायं विनय इव लोकस्य शरदा।। ८॥

विशाखदेवस्य ।

चेतः कर्पन्ति सप्तच्छदकुसुमरसासारसौरभ्यछभ्य-द्रृङ्गीसङ्गीतभङ्गीश्रुतिसुभगदिशो वासराः शारदीनाः । किश्च व्याकोचपङ्केष्ठहमधुरसुर्खी संचरचश्चरीक-श्रेणीवेणीसनाथां रमयति तरुणः पद्मिनीमंशुमाछी ॥ ९ ॥

श्रुतधरराजस्य ।

यश्वसो वर्धमानस्य जयतामिव भूभुजाम् । अवकाशाय वैपुल्यं पापुर्वीतघना दिशः ॥ १० ॥

क्षोणैः परिष्टतः पद्मैईंसो हव्यवहैरिव । चरित्रव तपो भाति लब्धुं वरवधूगतिम् ॥ ११ ॥

व्योम्नि विश्रान्तजीमृते तारकाः प्रचकाशिरे । प्रणिधानहृतध्वान्ते चेतसीव शशि(चिति १)प्रभा ।। १२ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

विद्युद्विहिशिखावलीविल्लितं निर्वाप्य सर्वात्मना भित्वा कज्जलकालिकाप्रणयिनीमम्भोदमूषामपि। उन्मीलक्षत्रचन्द्रमण्डल [भिषाँ]त्संक्रान्तरागोज्वलः श्रीभाजं रसपिण्डमेष सहसा वर्षात्ययः कर्षति ॥ १३॥

१, हद, क. ख. च, २, निमा. क. ख. च,

दूरं तोयधरान्धकारकरिणां यूथेषु नष्टेष्वितो निष्क्रामन्तुद्याद्रिकन्द्रभुवः कृत्वैकमङ्को मृगम् । तत्कोदक्षतजैरिवारुणकरपाप्तमकृष्टोदयः पश्यायं शरदिन्दुरद्य कुरुते शार्दूलविकीडितम् ॥ १४॥ सिद्धचक्रवर्तिना जयसिंहदेवस्यैतौ ।

क्षुण्णमौक्तिकपरागपाण्डुरः शोभते स्म दिवि चन्द्रिकाभरः । मेघबन्धनविधक्तमीक्षितं क्षीरनीरिधिरिवेन्द्रमागतः ॥ १५ ॥

इतश्चन्द्रस्सान्द्रः स्मरमयवयस्सन्धिमधुरः
स्फुरन्मुग्धाकेलिस्मितिमव मयूर्वैः सुखयति ।
चकोराणां चक्रं कुमुदसमुदायोऽपि च शरनिशारम्भेऽम्रुष्मिन् समसमयमन्तर्विकसति ॥ १६ ॥

मयूखैरेकद्भैः कलभदशनच्छेदविशदै-र्छिखद्भिभेघान्ते तिमिरमुरसा प्रेर्यमधुना । इरिन्माहेन्द्रीयं नवनिकषनियूहरजत-स्फुरदूर्तीवणैः कथयति निशाभर्तुरुदयम् ॥ १७॥

समं पान्यैः कान्तैर्घनसमयसङ्केतघटितै-श्चिरोत्कण्डापौनःपुनिकरतिनर्घ्द्वमनसाम् । करैः पीयूषाद्वैश्शरदि शरदण्डद्यतिहरै-र्मृगाक्षीणां क्षीणां तनुमुपचरत्योषधिपतिः ॥ १८ ॥

मदनस्यैते ।

नील्रनीरदिनचोलकोज्झिते व्योमदर्पणतले शरद्वभूः। चन्द्रमाननमिव व्यलोकयत्तत्क्षणोन्मिषितकैरवेक्षणा ॥ १९ ॥

बिल्हणस्य ।

नद्यो वहन्ति क्रुटिलकमयुक्तिशुक्तिरेखाङ्कवालपुर्लिनोदरसुप्तक्रमीः। एतास्तरिकतनुतोयपलायमानमीनानुसारिबकदत्तकरालकालाः॥ २०॥

कस्यापि ।

१, वलितो, क, ख. च,

पूर्वं वारिधरप्रसङ्गसमयेनापूरितैः कुक्षिभि यो गर्भिण्य इवातिभारगुरवो निस्सेन्यतामागताः । एतारसंप्रति ता विभान्त्यकळुषाः क्षामाभिरामाङ्गिकाः क्रजत्सारसपोतपीतपयसो नद्यः प्रसूता इव ॥ २१ ॥

श्रीभोगवर्मणः ।

कापि कापि तिरोहितं अवि भयादम्भोग्रुचामागते—
[ज्यों] त्स्नासश्चयमिन्दुना गतघनास्कन्दाय तस्मै [पुँनः]
पृथ्वी सर्वमदीदृश्च [तँ] मिव प्रश्लीयमाणाम्भसा
सिन्धूनां पुलिनच्छलेन कुग्रुद्वस्तारकृषेण च ॥ २२ ॥

कस्यापि ।

द्वयमिदमत्यन्तसमं नीचप्रभविष्णुता शरचेयम् । क्षेत्रेभ्योऽपास्य फळं खळेषु विक्षिप्यते यस्याम् ॥ २३ ॥

जयगुप्तस्य ।

केदार एव कलमाः परिणामनम्राः
प्राचीनमामलकमर्घ (मृध्य ?)ति बालनीलम् । उर्वारुकं स्फुटति निर्गतगर्भगन्यमम्लीभवन्ति च जरस्रपुसीफलानि ॥ २४॥

कस्यापि ।

चश्चत्कादम्बपक्षप्रचितकुमुद्स्तोमसौरभ्यलुभ्य-ज्ञाम्यज्ञृङ्गपसङ्गपकटितयुगपत्कोमुदीध्वान्तपूरे । कासारे क्षालिताङ्गः शुचिसिचयहिमोशीरकपूरमुक्ता-मालाशाली पदोषे शरदि शशिकरानाश्रयत् सौधपृष्ठे ॥ २५ ॥

वैद्यमानुपण्डितस्य ।

क् उसो. क. ख. च. ३. नम. क. ख. च. ४. ट. क. ख. च.

शरद्वायुः--

इसितकमल्लगन्धाकर्षिणो वासरेषु स्फुटितकुम्रुदगर्भामोदवन्तः क्षपासु । जगदभिरमयन्तः शारदा वान्ति सद्यस्नुटितयुवतिमानग्रन्थयो गन्धवादाः ॥२६॥

गतो यो वर्षासु ऋकचिनिश्चतां केतकवनी—
मिदानीं खञ्जत्वं दथदिव समालम्बय निश्वतम् ।
करान् पीयूषांशोः किमपि पवनः शारदिनशा—
सुखेऽसुष्मिन् सप्तच्छदमृदुलमार्गे विलसित ॥ २७॥

मदनस्य।

कुर्वाणाः कैरवाणां मधुकणहरणं क्रुजितं रञ्जयन्तो हंसालीकण्ठनालीष्वविकलकलमामोदमैत्रीपवित्राः । शेफालीफुल्लपालीपरिमलमिलनाच्चुम्बिताश्रश्चरीकैः कल्हाराह्वादकाराः कुवलयसुहृदक्शारदा वान्ति वाताः ॥ २८ ॥ राजशेखरस्य ।

श्रारत्पथिकः---

पङ्कानुषङ्गं भ्रुवि विस्मरन्त्यां कथावशेषे च पयोदवृन्दे । मार्गेषु चन्द्रातपिष्टिछछेषु पदे पदे चस्त्रहरध्वनीनाः ॥ २९ ॥

शरच्छालिगोप्यः--

इह निचुलिनकुञ्जे वंशसंभारभाजि
स्विपिम यदि मुहूर्त पश्यिस क्षेत्रमेतत् ।
हित पथिकमकस्मान्मार्ग एवोपिनष्टं
वदित तरुणकान्तं गोपिका साङ्गभङ्गम् ॥ ३०॥

विगतसस्यजिघत्समघद्दयत्कलमगोपवधूर्ने मृगत्रजम् । श्रुतनदीरितकोमलगीतकथ्वनिमिषेऽनिमिषेक्षणमग्रतः ॥ ३१ ॥

माघस्य ।

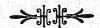
कन्नम्बण्डिनी —

विलासमस्रणोञ्जसन्मुसललोलदोःकन्दली— परस्परपरिस्खलद्दलयनिस्वनोद्धन्धुराः । लसन्ति कलहुंकृतिशसभैकाम्पितोरस्थल—— त्रुटद्गमकसङ्कुलाः कलमखण्डिनीगीतयः ॥ ३२ ॥

बिज्जाकायाः ।

गीतं पान्थमनोहरं वत शरत्काले वितन्वत्यलं सोत्कण्डस्तनभारवन्धुरगलत्रुट्यद्यतिन्याहृतिः । शालिं ग्रामवधू [र्नन्तुंस]मपि न्याकोकयन्ती दशा सद्यः कोकनदच्छदच्छिबजुषा नोत्कण्डनं मुश्चिति ॥ ३३ ॥ कस्यापि ।

इति जल्हणदेवविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां (सं)भागश्रंगारे शरद्वणनपद्धतिः।

१. र. क. ख. च २. रकुक्तेर. क. कुक्कुर ख. रकुकस ग. घ.

हेमन्तपद्धतिः (६३)

ऋतुस्वभावः-

प्रांशुः प्रालेयपूरः प्रसरित गगने पाद्यताशार्भचन्द्र-स्तोयाधाराः सवाष्पास्तुहिनचर्नघटालीनमीनद्विजौघाः । इप्तास्सप्तीभकोलच्छगलबलिभ्रजः कुन्दपुत्रागलोधाः प्रोत्फुल्लाः शीतकाले हिमकणगणभृद्वात्युदीच्यस्समीरः ॥ १ ॥

श्रीवैद्यमानुपण्डितस्य ।

शरत्कालातप्रहान्तकान्तावक्रेन्दुवल्लभः । आजगामाथ हेमन्तः सामन्तस्मरभूभुजः ॥ २ ॥

बिल्हणस्य ।

अव्युत्पन्नस्वभावानां नारीणामिव सांत्रतम् । सीत्काराचार्यकं कर्तुमयं प्राप्तो हिमागमः ॥ ३ ॥

महामनुष्यस्य ।

दित्रिमुचुकुन्दमुकुलस्त्रिचतुरकुमुमक्रमेण लवलीषु । पश्चषफलिनीकलिको जयति हिमर्तुर्नवावतरः ॥ ४॥

अभिनववधूरोषस्वादुः करीषतन्तपा— दसरलजनाश्लेषक्रूरस्तुषारसमीरणः । गलितविभवस्याज्ञेवाद्य द्युतिर्मस्रणा रवेः विरहिवनितावक्रक्लेब्यं विभर्ति निशाकरः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

हिमधवलद्नतकेश्ची मन्दद्युतितारका बहत्तिमिरा । द्विगुणीभूता रजनी दृद्धेव शनैश्शनैर्याति ॥ ६ ॥

भट्टबीजकस्य ।

जडात्माऽपि स्वकाछोत्यः क्रिश्नाति बलिनोऽप्यरीन् । आक्रामित सहस्रांशुं हिमो हेमन्तजृंभितः ॥ ७ ॥

१. पांसु. ख. ग. घ. २. घनघना धीन. क. ख. च.

समक्षमिप सूर्यस्य पर्यभूयत पश्चिनी । तेजस्विनोऽपि क्वर्वन्ति किं कालवशमागताः ॥ ८॥

मद्वैरिणः कडोरांशोरियं प्रणयभूरिति । रोषादिव तुषारेण पर्यभूयत पश्चिनी ॥ ९ ॥

बिल्हणस्येते ।

आसत्यलोकादाभूभेः स्वैरचारक्रतश्रमाः । तेनुरिन्दुकराः स्वेदं द्वतनीहारभूमिकम् ॥ १०॥

अहो कथमसीमेदं हिमनाम विजृम्भते । चरत्येव सहस्रांशौ धवलं तिमिरान्तरम् ॥ ११ ॥

गिरन्ति ननु कल्पान्ते जलानां निधयो जगत्। कल्पमध्ये गिरत्येष कथमन्यो महार्णवः ॥ १२ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

न प्रस्तावस्तपनमहसां ना[नै] लस्यावकाशो नैव क्षेमं किमपि च घनैः कंबलैः कञ्जुकैर्वा ।

नैवान्योन्यं प्रभवति जनो वीक्षितुं वीतसीमा हैम: पूरो हरति अवनन्यक्तिमा[ः] किन्नु कुर्मः ।। १३ ।।

सर्वदासस्य ।

अभवन्नद्धतोष्माणः शीतन्याप्ते जगञ्जये । स्तनोत्संगा मृगाक्षीणां स्थानं मन्मथतेजसः ॥ १४ ॥

बिरुहणस्य ।

लघुनि तृणंकुटीरे क्षेत्रकोणे यवानां नवकलमपलालप्रस्तरे सोपधाने। परिहरति सुपुप्तं हालिकद्वन्द्वमारात्-कुचकलशमहोष्माबद्धरेकस्तुषारः॥ १५॥

कमलायुषस्य ।

१. गल. क. ख. गला च.

अन्ये हि दुःखमृतवः प्रथयन्त्यहोभिः सूर्याशुस्त्रप्तिमिरेरभिसारिकाणाम् । हेमन्त एष हिमरुद्धसहस्रधामा कामं करोति दिवसेष्वपि शर्म तासाम् ॥ १६ ॥

सर्वदासस्य ।

कम्पन्ते कपयो भृशं कृतजडं गोजालकं म्लायति
श्वा चुल्लीकुहरोद्रं क्षणमपि प्राप्तोऽपि नैवोज्झति ।
शीतार्तिव्यसनातुरः पुनरयं दीनो जनः कूर्मवत्स्वान्यङ्गानि शरीर एव हि निजे निह्नोतुमाकांक्षति ॥ १७॥
लक्ष्मीधरस्य ।

हेमन्तवायुः--

हूणीसीमन्तग्रुद्धां सपिद तरलयन् केरकान्ताकुचान्तः स्वच्छन्दस्रस्तवस्त्राञ्चलचपलतया लोलयन् हारवर्लीम् । प्रालेयावासपृथ्वीधरिज्ञाखरचलचारुवारिप्रवाह- प्रक्षोभप्रातिभश्रीः प्रसरित परितो हैमनो गन्धवाहः ॥ १८ ॥ किलिंगस्य ।

अन्तर्गृहं नयति विधितरोमहर्ष स्पर्शेन सीत्करणगर्भम्रुखीः करोति । किञ्चाधरत्रणवतीः कुरुते पुरन्त्रीः किं बळ्ळभः किम्रुत हैमन एष वातः ॥ १९ ॥

सूक्तिसहस्रात्।

आग्नयोमेति शीतादिव दिशमरुणो वासरास्संकुचन्ती-वासंस्तर्षेऽपि तोयाद्रहति तनुशिखी शीतपीडां प्रमाष्टिं (१) । तल्पेऽनल्पप्रकोपप्रविद्खितदृढालिङ्गनग्रन्थिवन्धे लब्ध्वा सन्धानरन्ध्रं निविडयति जडो दम्पती मातरिश्वा ॥ २० ॥ नीत्वोचैनिंक्षिपन्तः कृततुहिनकलासारशङ्कान परागान् कौन्दानां निन्दतालीनितभरसुरभीन् भूरिशो दिङ्गमुखेषु । एते ते कुङ्कुमाङ्करतनकलशतटास्फालनादुचलन्तः पीत्वा सीत्कारि वक्रं हरिणशिशुहशां हैमना वान्ति वाताः ॥ २१ ॥

गौरीविभ्रमधूपधूमपटळश्यामायमानोदराः कण्ठक्षोदभयात्र ये कविष्ठताः श्रीकण्ठकण्ठोरगैः।

स्फारोन्मीलितशारदाग्रहवृहद्दाराग्रघण्टारवा— स्ते श्लाघामलभन्त संततममी कैलासशैलानिलाः ॥ २२ ॥

बिल्हणस्य ।

अमरुकस्य !

हेमन्तपथिकः-

आहूतोऽपि सहायैरेमीत्युक्त्वा विद्वेक्तिनिद्रोऽपि । आर्गेन्तुकोऽपि पथिकः शैथिल्यं नैव विजहाति ॥ २३ ॥

भर्चोः ।

शीतार्तिनसरश्चथाकुलपदन्यासैस्सम्रुत्कम्पिभिः पान्थैर्नियेदतुच्छगोधननदद्भण्टारवैस्सूचिताः।

प्राप्यन्ते हिमपिण्डितातिनिश्वतप्रोद्गाढधूम्याघन-स्तोकालक्ष्यक्रटीरकाः कथमपि प्रातगिरिग्रामकाः ॥ २४ ॥

भोजदेवस्य ।

अन्योन्याहतदन्तनादमुखरपह्नं मुखं कुर्वता नेत्रे साश्रुकंणे निमील्य पुलकव्यासिक कर्ण्ड्रयता । हाहेति स्विलतां गिरं विद्धता बाहू प्रसार्य क्षणं पुण्याग्निः पथिकेन पीयत इव ज्वालाहतस्मश्रुणा ॥ २५ ॥

बाणस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तनल्हणदेवविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां हेमन्तवर्णनपद्धतिः।

शिशिखर्णनपद्धतिः (६४)

ऋतुःवभावः ।

वहेक्शिक्तर्जलिमव गता दर्शनाद्दाहरूतेः नित्योद्गन्धे नवमरुवके वर्तते पुष्पकार्यम् । शीतत्रासं द्धद्वि रवियोति पार्श्वे कृशानोः नीहाराती इव च दिवसाः सांप्रतं सङ्कुचन्ति ॥ १ ॥

राजशेखरस्य ।

शिशिरमासमपास्य गुणोऽस्य नः क इव शीतहरस्य कुचोष्मणः। इति धियाऽस्तरुषः परिरेभिरे घनमतो नमतोऽनुमतान् पियाः॥ २॥

माघस्य ।

अङ्गारहांसिषु विलासग्रहोदरेषु तल्पेषु तूलपटकल्पितवेष्टनेषु । उष्णेषु च प्रणयिनीकुचमण्डलेषु शान्तिं जगाम शिशिरस्य तुषारवर्गः ॥३॥

बिल्हणस्य ।

कारणोत्पन्नकोपोऽपि सांतर्तं प्रमदाजनः । निश्चि शीतापदेशेन गाढमालिङ्गाति प्रियम् ॥ ४ ॥

महामनुष्यस्य ।

धूपितेषु पुरन्त्रीणामलकेषु कृतास्पदाः । यान्ति शीतालवः स्मेरमपि कुन्दं न षट्पदाः ॥ ५ ॥

विरतसुकृतपाका चान्दनी इन्त चर्चा भवति वरतनूनां द्रर एव स्तनेभ्यः। उपनतफलपुण्यस्तेषु लब्धप्रतिष्ठो मद्यति युवलोकं कुङ्कमालेप एव ॥ ६ ॥

मूक्तिसहस्रादेतौ ।

खद्दा नितान्तलघुका शिथिलप्रताना द्वेष्यः पतिस्स च निरन्तरचाहुकारी । तत्रापि देवहतिकाः खलु माघराज्यो हा सह्यतां कथमयं व्यसनप्रश्चः ॥ ७॥

कस्यापि ।

शिशिरवायवः--

केशानाकुलयन दशो मुकुलयन वासो बलादाक्षिपन् [च्या] तन्वन पुलकोद्रमं प्रकटयन्नङ्गे मुहुर्वेपथुम् । वारंवारमुदारसीत्कृतरवैर्दन्तच्छदं पीडयन् प्रायक्शैशिर एष संप्रति मरुत् कान्तासु कान्तायते ॥ ८॥

चुम्बन्तो गण्डभित्तीरलकविति मुखे सीत्कृतान्याद्धाना धुन्वन्तः कञ्चुकानि स्तनभरपुलकोद्धेदमापादयन्तः । ऊरूनाकम्पयन्तः पृथुजघनतटात्स्रंसयन्तोऽशुकांश्च-व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितभृतक्ष्रोशिरा वान्ति वाताः ॥ ९ ॥ वंकलावर्तकस्यैतौ ।

स्पृष्टाः स्तोकं वितस्तातटतुहिनकणैः पि^{र्}डयन्तः पयोष्णीं चश्चन्तश्चन्द्रभागाळ्हारेषु यम्रुनावीचिमैत्रीपवित्राः । धृन्वानास्सिद्धसिन्धोरुभयतटगतां देवद्गरुद्धमालिं लोकपीत्यै वभूबुस्तुहिनगिरित [टी] केलिकारास्समीराः ॥ १० ॥ विल्हणस्य ।

शिशिरपथिकः--

पृष्ठारोपितकर्पटस्य विसरद्वाष्पाम्बुसिक्तात्मनः कुब्जीभूततनोर्निविष्टवदनस्याभ्यन्तरे जानुनोः । निस्सङ्गं भ्रजयुग्मपीडनवशाच्छश्वत्कवोष्णो रसः पान्थस्योद्गतविक्षराशिनिचये याति क्षपा शैशिरी ॥ १२ ४

कस्यापि ।

पुण्यामौ पूर्णवाञ्छः प्रथममगणितष्ठोषदोषः प्रदोषे
पान्थस्सुप्त्वा यथेष्टं तदनु तनुतृणे धामिन ग्रामदेव्याः ।
उत्कंपी कर्पटार्धे जरित परिजडे छिद्रिणि छिन्नानिद्रो
वाते वाति प्रकामं हिमकणिनि रणन् काणतः कोणमेति ॥ १२ ॥
वाणस्य ।

सांविष्टो ग्रामदेव्याः कटघटितकुटीकुड्यकोणैकदेशे शीते संवाति वायौ हिमकाणिनि[र]णद्दन्तपङ्किद्वयाग्रः । पान्थः कन्थां निश्चीथे परिकुथितजरत्तन्तुसन्तानगुर्वी ग्रीवापादाग्रजानुग्रहणचटचटत्कपटं प्राहुणोति ।। १३ ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचितायां स्किमुक्तावल्यां शिशिरवर्णनपद्धतिः॥

इति संभागशृंगारे षड्ढतुवर्णनम् ॥

कुसुमापचयादिपच्चतिः (६५)

उचित्यं प्रथममधः स्थितं मृगाक्षी पुष्पौत्रं श्रितिवटपं ग्रहीतुकामा । आरोहुं चरणमदाद्शोकयष्टेरामूलं पुनरपि तेन पुष्पितोऽसौ ॥ १ ॥

जयमाधवस्य ।

आस्किन्दितो भुजलता बलिताग्रशाखमालिङ्गितो युवितिभिः कलिकार्थिनीभिः । धन्योऽसि चम्पकतरो कुसुमानुरूपैरासां घनस्तनफलैः फलितोऽसि यच ॥ २ ॥

सन्तु द्रुमाः किसलयोत्तरपुष्पभाराः प्राप्ते वसन्तसमये कथामित्थमेतत् । न्यासैर्ने लद्युतिमतोः पदयोस्तदेयं भूः पुष्पिता तदनु प्रक्षविता च भाति ॥ ३ ॥

एषा जिगीषति पृथुस्तवका लता त्वां पर्याप्तपीननिविडस्तनभारखिन्नाम् ।

अस्याः प्रिये विचितुमः स्तरकांस्तथाऽन्याः कर्तुं यथा न हि तथा(कदा)ऽपि छताः स्मरेयुः ॥ ४॥

आरादसौ तस्वरस्तव कुन्तलानामाकल्पमात्मकुसुमैरभियाचमानः । भूयस्समाह्मयति या कलकण्ठनादैरारोहभारमृदुगामिनि तत्र यामः॥ ५॥ सूक्तिसहस्रादेते।

अताडयत्पछ्ठवपाणिनैकां पुष्पोचये राजवधूमज्ञोकः। तच्छेदहेतोरिष्ठपङ्किभङ्गचा व्याक्तव्यतेवासिष्ठता स्मरेण ॥ ६ ॥

असङ्खचपुष्पोऽपि मनोभवस्य पञ्चैव वाणार्थमयं ददाति । एवं कदर्यत्विमवावधार्य सर्वस्वमग्राहि मधोर्वधृभिः ॥ ७ ॥

बिल्हणस्यैतौ ।

चलापाङ्कं दृष्टः स्पृशसि बहुशो वेपश्चमतीं रहस्याख्यायीव स्वनसि मृदु कर्णान्तिकचरः। करौ व्याधून्वन्त्याः पिबसि रतिसर्वस्वमधरं वयं तत्त्वान्वेषान्मधुकर हतास्त्वं खळु कृती॥ ८॥ अक्तिष्टवालतरुपछ्डवलोभनीयं पीतं मया सदयमेव रतोत्सवेषु । विम्वाधरं दश्चसि चेज्जमर प्रियायाः त्वां कारयामि कमलोद्रवन्धनस्थम् ॥ ९ ॥

कालिदासस्यैतौ ।

पाणौ पद्मधिया मधूककुसुमभ्रान्त्या तथा गण्डयो-नींलेन्दीवरशङ्कृया नयनयोर्बन्धृकबुध्याऽधरे ।

लीयन्ते कबरीषु बान्धवजनव्यामोहजातस्पृहा दुर्वारा मधुपाः कियन्ति सुतनु स्थानानि रक्षिष्यासे ॥ १० ॥

कस्यापि ।

कर्णोत्पलान्नयनमाप गतिच्युतात्ते तन्मीलने मुखमयं न जहाति शृङ्गः । येनैवैमद्य विनिवारयसि प्रमत्ते तस्मिन्करेऽपि न किमम्बुजसाम्यदोषः ॥ ११ ॥

पूर्व द्विरेफपरिभूतिभयाद्भवत्या
यत्केशपुष्पभरणं हरिणाक्षि मुक्तम् ।
व्यर्थे तद्य पुनरप्यलकेषु भृङ्गाः
पुञ्जीभवन्निजकुलभ्रमतः पतन्ति ॥ १२ ॥

उत्प्रेक्षावल्लभस्यैतौ ।

यतो यतः षट्चरणो विवर्तते ततस्ततः प्रेरितलोललोचना । विवर्तितभूरियमद्य शिक्षते बलादकामाऽपि हि दृष्टिविभ्रमम् ॥ १३॥

लोलां दृष्टिमितस्ततो [वितनुते] सभूलताविश्रमा— माभुग्नेन विवर्तते वलिमता मध्येन कम्प्रस्तनी । इस्ताग्रं विधुनोति पल्लवनिभं सीत्कारधूताधरा जातेयं श्रमरालिलङ्कनभयाद्वाचैर्विना नर्तकी ॥ १४ ॥

कालिदासस्यैतौ ।

१. नेम. क. पाठभेदः

आकर्षन्ति न केषामन्तः करणं प्रवालशालिन्यः । ललना इवात्र लतिकाः कुसुमेषु शिलीमुखैनिचिताः ॥ १५ ॥

अत्रास्मिन् सुतनु लतागृहेऽस्ति रम्यं मालत्याः क्रुसुममनुचितं परेण ।

इत्युक्त्वा मृदुकरपछ्वं गृहीत्वा मुग्धाक्षीं रहिस निनाय कोऽपि ध्रुर्ते: ॥ १६ ॥

भातिमाधवस्य ।

अपिचतक्कसुमा विहाय वछीर्युवतिषु कोमलमाल्यभारिणीषु । पदम्रपद्धिरे कुलान्यलीनां न परिचयो मलिनात्मनां प्रधानम् ॥ १७॥

मुहुरुपहसितामिवालिनादैर्वितगसि नः कलिकां किमर्थमेताम् । वसतिम्रुपगते न धाम्नि तस्याः शठ कलिरेष महांस्त्वयाऽद्य दत्तः ॥१८॥ माघस्यैतौ ।

सुभ्रु त्वन्मुखपङ्करजेन शशिनक्शोभातिरस्कारिणा पञ्चाब्जानि विनिर्जितानि सहसा गच्छन्ति विच्छायताम् ।

श्रुत्वा ते परिवारवारवनितागीतानि भङ्गाङ्गना छीयन्ते मुक्कलान्तरेषु शनकैः सञ्जातल्रज्जा इव ॥ १९ ॥

श्रीहर्षस्य ।

॥ इति कुसुमापचयः ॥

मद्नपूजा--

प्रत्यग्रमज्जनविशेषविविक्तकान्तिः कौसुम्भरागरुचिरस्फुरदंशुकान्ता । विभ्राजते मकरकेतनमर्चयन्ती बाला प्रवालविटिप्रभवा लतेव ॥ २०॥

कुसुमसुकुमारमूर्तिर्द्यती नियमेन तनुतरं मध्यम् । आभाति मकरकेतोः पार्श्वस्था चापयष्टिरिव ॥ २१ ॥

स्पृष्टस्त्वयैव दियते स्मरपूजाव्यापृतेन इस्तेन । उद्भिन्नापरमृदुतरिकसलय इव लक्ष्यतेऽज्ञोकः ॥ २२ ॥

१. धन्यः क. पाठभेदः

अनङ्गोऽयमनङ्गत्वमद्य निन्दिष्यति ध्रुवम् । यदनेन न संप्राप्तः पाणिस्पर्शोत्सवस्तव ॥ २३ ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

विचलितमणिहारं किश्चिदुन्न(दान)म्रमध्यं कणितवल्लयमीषदृष्टसीमन्तरेखम् । अलसनयनमर्धस्रस्तकणीवतंसं युगपदुरसि बद्धं मन्मनश्राञ्जलिश्च ॥ २४ ॥

श्रीहर्षस्य ।

इात मदनपूना ।

डोलाकेलिः—

चलत्कुचतटांग्रुकश्रवणपत्रहारा गुणाः पतत्कुसुमम्रुत्क्रमश्रमरपङ्किलोलालकाः । उदीर्णमणिमेखलारणितमिश्रगीताः कथं हरन्ति हरिणीदशो न हृदयानि डोलाजुषः ॥ २५॥

प्रस्यासन्नसः स्वीकराम्बुजयुगभेङ्कोलितां भेङ्किका-मारुक्षेयप्रदस्तहारलिका व्याविद्धतुङ्गस्तनी । दृष्टादृष्टुमुखी गतागतवशादालोलमानालका तन्वङ्गी परितः करोति गगने शातह्नदं विश्रमम् ॥ २६ ॥

नाथकुमारस्य ।

सौन्दर्यमिन्दीवरलोचनानां डोलासु डोलासु यदुल्ललास । यदि प्रमादाल्लभते कवित्वं जानाति तद्वर्णयितुं मनोभूः ॥ २७ ॥ प्रसार्य पादौ विहितस्थितीनां डोलासु लोलांग्रुकपल्लवानाम् । मनोरथानामपि यन्न गम्यं तद्वष्टुमापुरसहर्यां युवानः ॥ २८ ॥ जन्नम्य द्रं सहुरानमन्त्यः कान्ताः श्लथीभूतनितम्बजाङ्याः । डोलाविलासेन जितश्रमत्वात्प्रकर्षमापुः पुरुषायितेष ॥ २९ ॥

बिल्हणस्यते ।

[॥] इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविराचितायां स्वितमुक्तावल्यां कुसुमापचयादिपद्धातिः॥

कन्दुकक्रीडापद्धतिः (६६)

. --€1%10----

पेङ्कत्कुण्डलभारशीर्णकुसुमोद्धान्ताद्विरेफः कण-त्काश्चीन्,पुरपारिहार्यमुखरो स्रातः कथं कथ्यते । अस्याः कन्दुककेलिरेष करयोर्दष्टचीश्च नानाविधैः क्षेपैर्जङ्गमपल्लवोत्पलमयीश्चके दिशस्साम्बराः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

चश्चचेलाञ्चलानि प्रतिसरिण रयन्यैग्रवेणीनि वाहो-विंक्षेपादक्षिणस्य प्रचलितवलयास्फालकोलाहलानि । श्वासत्रुट्यद्वचांसि दुर्तामतरकरोत्धिप्तलोलालकानि स्रस्तस्रिज्ज प्रमोदं द्धति मृगदृशां कन्दुककीडितानि ॥ २ ॥

राजशेखरस्य ।

संश्लेषे कुचयोध्रेखोपगमने कर्णान्तिकाभ्यागमे
स्पर्शे कुण्डलमण्डलस्य परतो याने च तन्व्याः करः।
निम्नं कन्दुकमाशु हन्ति किग्रु वा तस्मात्करादन्यतः
साध्यं तस्य तदेकसङ्गपिलते प्राचीनपुण्यद्वमे ।। ३ ।।

किं वात्याचिलता लता मणिमयी लैंग्टरं निजं गृह्ण(ब्रिभ्र)ती विभ्रत्यक्षणनश्वरीमपि दशां विद्युत्किष्ठुवीं गता । नैवं नाम नतोन्नतांसचलिता पर्यन्तपश्चात्पुर-श्वारीवारिविशृङ्खला वरतन् रोहत्यसौ कन्दुकम् ॥ ४ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

पयोधराकारधरो हि कन्दुकः करेण रोषादपहन्यते ग्रुहु:। इतीव नेत्राकृतिभीतग्रुत्पलं तस्याः प्रसादाय पपात पादयोः।। ५।।

कालिदासस्य ।

१ त्कुन्त, क पाठभेदः १. र य व्यस्त. ग. चक्रव्यस्तेति शार्ङ्गधरीये । २ ग.

अमन्दमणिन् धुरक्षणनचारुचारक्रमं झणउझणितमेखळं स्विळततारहारच्छटम् । इदं तरलकङ्कणावलिविशेषवाचालितं मनो हरति सुभ्रुवः किमपि कन्दुकक्रीडितम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

वनिताकरतामरसाभिहतः पतितः पतितः पुनरुत्पति । भ्रुवमस्ति हि कन्दुक ते हृदयं प्रमदाधरसङ्गमछुन्धमिव ॥ ७ ॥

दण्डिनः।

एकोऽपि त्रय इव भाति कन्दुकोऽसौ कान्तायाः करतलरागरक्तरकः। भूमौ तचरणनखांशुगौरगौरः स्रस्र(खस्थ ?)स्तन्नयनमरीचिनीलनीलः॥ ८॥

भारवेः ।

भ्रमरक्रीडा---

चेलाञ्चलेन चलहारलताप्रकाण्डेर्वेणीगुणेन च बलाद्दलयीकृतेन । हेलाहितस्रमरकस्रममण्डलीभिः छत्रेत्रयं रचयतीव चिरं नतस्रूः ॥ ९ ॥ राजशेखरस्य ।

निमीलनकीडा---

न पाणिप्रच्छाद्यं नयनयुगमत्यायतिमदं नितम्बस्यौदार्यात्त्वरितगतियोगोऽप्यसुल्रभः । अपि स्वल्पौ पाणी स्तनभरानिरोधान्न मिलितौ निमीलक्रीडायां कल्लपयसि सुग्धे किमिति नः ॥ १० ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तनरुहणदेवाविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां कन्दुकभ्रमरिनमीलनकीडापद्धतिः ।

१ विदितं ननु क पाठभेदः २ चित्र. क. ख.

जलकीडापच्चतिः (६७)

प्रथममनुसरन्तीष्वस्भासि प्राणनाथं
प्रतियुवातिषु सेष्योद्यस्यसुभुवोऽपि ।
सलिलतमवतेरुस्सङ्कमन्यासभीतस्विलतचरणगुञ्जन्वपुराः कौतुकेन । १ ॥

अथ कृतकविहङ्गैः पार्थिवोद्दूलयन्तै (खूतयन्त्रै)ः (१)
स्तुमुल्रमुपरिपातादम्बुवर्षाञ्चसन्त्यः ।
अविगलितसपत्नीगात्रसम्मर्ददुःखाः
प्रणायनमाभि[पे]तुर्हानिनादेन देव्यः ॥ २ ॥

प्रणियिति सिति सिश्चत्यम्बुभिः काचिद[न्यौ-]
मुखशशिनमस्यासाचि वक्रं निवर्षे ।
निकटकमलगन्याघाणिनद्या किलोचैः
श्वसिततरिलताङ्गी तत्स्ववाणैस्सिषेच ॥ ३ ॥

लिलतमिहतैका तेन राजीवपत्रैः
मितहननिवहारं नैव यावत्करोति ।
अकरूणमिभजव्नुस्तावदेवापरास्तं
कुटिलगितिभिरुद्यत्कोपरागैः कटाक्षैः ॥ ४ ॥

स्किसहस्रादेते ।

विशन्तीनां स्नातुं जघनपरिणाहेर्प्रगदशां यदम्भस्संप्राप्तुं प्रमदवनवाष्यास्तटभ्रवम् । गभीरे तन्नाभीकुहरपरिणाहाध्वनि सरत्कुहूकारः स्फारं रमयति च नादश्च कुरुते ॥ ५ ॥

राजशेखरस्य ।

अन्तर्जळावारितमूर्ति यातो बालापरिष्वङ्गसुखाय पत्युः । विद्याय वैमल्यमपा बभूव व्यर्थः [प्रसादोऽ] पि जडाशयानाम् ।। ६ ॥ कुमारदासस्य ।

१. कृतिषु च. क. ख. च. २. न्यां. क. ख. च. ३ प्रयासोऽ क, ख ग घ च

लीलातामरसाहतोऽन्यवनित।निश्च द्वाधरः कश्चित्केसरदूषितेक्षण इव व्यामील्य नेत्रे स्थितः । मुग्धा कुञ्जलिताननेन द्धती वाष्पं स्थिता तस्य सा भ्रान्त्या धूर्ततयाऽथवा नतिमृते तेनानिशं चुंबिता ॥ ७॥

अमरुकस्य ।

तथा न पूर्व कृतभूषणाधरः प्रियानुरागेण विलासिनीजनः । यथा जलाद्रों नखमण्डनैश्रिया ददाह दृष्टीः प्रतिपक्षयोषिताम् ॥ ८ ॥

त्रियेण संग्रन्थ्य विपक्षसिन्निधाबुपाहितां वक्षसि पीवरस्तने । स्ननं न काचिद्विजहीं जलाविलां वसन्ति हि पेम्णि गुणाय वस्तुनि ॥९॥

करौ धुनाना नवपछ्ठवाकृती पयस्यगाथे किल जातसंभ्रमा । सखीषु निर्वाच्यमधाष्ट्रचेदूषितं प्रियाङ्गसंश्लेषमवाप मानिनी ॥ १० ॥

भारवेरेते ।

आत्तमात्तमधिकान्तम्रक्षितुं कातरा श्रफरशङ्किनी जहा । अञ्जरो जलमधीरलोचना लोचनप्रतिशरीरलाञ्छितम् ॥ ११ ॥

कलशस्य।

अविरतमिद्मम्भः स्वेच्छयोचालयन्त्या विकचकमलकान्ते।त्तानपाणिद्वयेन । परिकलित इवार्घ्यः कामबाणातिथिभ्यः सलिलमिव वितीर्ण वाललीलासुखानाम् ॥ १२॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

निजनयनप्रतिबिम्बैरम्बुनि बहुज्ञः प्रतारिता काऽपि । सत्योत्पल्ठेऽपि विम्रुज्ञति करमर्पयितुं पुरः पत्युः ॥ १३ ॥

गोयिधोयिकविराजयोः ।

लिलतमुरसा तरन्ती तरलतरङ्गीयचालितनितम्बा। विपरीतरतासक्तेव दृश्यते सरित सा सल्या॥ १४॥

अमरकस्य ।

एतस्याः [क] रिकुम्भसिक्षभक्षचभाग्भारपृष्ठे छठद्— गुज्जागर्भगजेन्द्रमोक्तिकसरश्रेणीमनोहारिणि । दुरादेत्य तरङ्ग एप पतितो वेगाद्विलीनः कथं को वाडन्योडपि विलीयते न सरसः सीमन्तिनीसङ्गमे ॥ १५॥

निम्ननाभिकुहरेषु यदम्भः छात्रितं चडदशां छहरीभिः। तद्भवैः कुहरुतैर्नतमध्या [ः] स्मारिता [ः] सुरतकण्ठरुतानाम् ॥ १६ ॥

पच्योतिद्धः परिमल्पयैः केशपाशाग्रपायो-लेशव्याजैरमृतपृषतैः सुभ्रुवः स्नानसीम्नि । शंभोः कोपज्वलनशिखया दीप्तया भस्मशेषां नीतं काष्टां कुसुमविशिखं जीवयन्त्यो जयन्ति ॥ १७॥

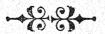
केषामप्येते ।

जलनिविडितवस्रव्यक्तनिम्नोन्नताभिः परिगततटभूमिः स्नातमात्रो[ित्थ]ताभिः। रुचिरकनककुम्भश्रीमदाभोगतुङ्गः– स्तनविनिहितहस्तस्वस्तिकाभिर्वधूभिः॥ १८॥

भवभूतेः ।

मन्दायते दिनमिदं मदनोऽपि सज्जस्तत् किं न गच्छत ग्रहानिति पश्चिनीभिः। मीलत्मरोजगतभृङ्गरैवैरिवोक्ताः स्नात्वा श्रनैरनुसरन्ति पुरं तरुण्यः ॥१९॥

इति श्रीमरारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचितायां सुक्तिमुक्तावल्यां जलकीडापद्धतिः।

१. समक्लीति शार्ङ्गथरीयः पाठः. १. कुलैः क. ख. च.

सूर्यास्तमयवर्णनम् (६८)

यातास्मि पद्मनयने समयो ममेष सुप्ता मयेव भवती प्रतिबोधनीया । प्रत्यायनामयमितीव सरोरुहिण्याः सुर्योऽस्तमस्तकनिविष्टकरः करोति ॥ १ ॥

श्रीहर्षस्य ।

सैरन्त्रीकरकृष्टपत्रकसरत्तारध्वनिः सश्चर-दूतीस्त्रितसन्धिविग्रहिविधिः सोछासलीलाभरः । वारस्त्रीजनसज्जमानग्रयनः सन्नद्धपुष्पायुधः श्रीखण्डद्रवधौतसौधिशिखरो रम्यक्षणो वर्तते ॥ २ ॥

राजशेखरस्य ।

अनुरागवन्तमपि लोचनयोर्द्धतं वपुस्सुखमतापकरम् । निरकासयद्रविमपेतवसुं वियदालयादपरदिग्गणिका ॥ ३ ॥

माघस्य ।

श्रीत्रिविक्रममद्दस्य ।

शुचिरिति परितः मसिद्धिभाजि मकटिततेजसि दुर्जये क्रशानौ । निजवसुनिकुरुम्बमस्तवेलान्यतिकरवान्निद्धे सरोजवन्धुः ॥ ४ ॥

बिल्हणस्य ।

पूर्वाऽहं विहितोदयाऽहमसकृत्तन्मां विहायाधुना
यस्यामस्त्रप्रुपैति तां कथमसौ रागी जघन्य।मगात् ।
इत्येवं क्लथितांशुके दिनपतौ याते दिशं पश्चिमा—
मीर्ध्यारोषविषादिनीव तमसा प्राची ककुब्लक्ष्यते ॥ ५ ॥

पृथुगगनकबन्धस्कन्धचक्रं किमेतत् किम्रु रुधिरकपाल्ठं काल्ठकापालिकस्य । कललभरितमन्तः किं नु ताक्ष्यिण्डखण्डं प्रजनयति वितर्के सान्ध्यमकैस्य विम्वम् ॥ ६ ॥ द्वावप्येतावभिनवजपापुष्पभासो निवासौ । तिष्ठत्येतद्वयमपि वियन्मण्डलस्योपसन्ध्यम् । अस्तं को यात्युद्यति च कः को रविः कः शशाङ्कः का च प्राची तदिह न वयं का प्रतीचीति विद्यः ॥ ७ ॥ कयोरप्येतौ ।

अस्तावलम्बरविविम्बतयोदयादि— चृढोन्मिषत्सकलचन्द्रतया च सायम् । सन्ध्याप्रतृत्तहरहस्तगृहीतकांस्य— तालद्वयेव समलक्ष्यत नाकलक्ष्मीः ॥ ८ ॥

रत्नाकरस्य ।

विश्लेषाकुलचक्रवाकिमिथुनैस्त्पक्षमाऋन्दितैः कारुण्यादिव मीलितासु नलिनीष्वस्तं च मित्रे गते । शोकेनेव दिगङ्गनाभिरभितः श्यामायमानैर्मुखै-र्निःश्वासानलधूमवर्तय श्वोद्गीर्णास्तमोराजयः ॥ ९ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

पचेलिमं दाडिममर्किबम्बग्रुत्तार्थं सन्ध्या त्विगवोज्झिताऽस्य । ताराविलवींजग्रुजाऽदसीयं कालेन निष्टचूतिमवास्ति यूथम् ॥ १०॥ दिनावसाने तरणेरकस्मान्निमज्जनाद्विश्वविलोचनानि । अस्य प्रसादादुडुपस्य नूनं तमोमयद्वीपवतीं तरन्ति ॥ ११॥ श्रीहर्षपण्डितस्यैतौ ।

एकेनाक्ष्णा प्रविततस्या पाटलेनास्तसंस्थं पञ्चत्यकं सजललुलितेनापरेण स्वकान्तम् । अह्नञ्छेदे दियतविरहाशिङ्किनी चक्रवाकी द्वौ सङ्कीणों रचयति रसौ नर्तकीव प्रगरुभा ॥ १२ ॥

चन्द्रकस्य ।

१. स्थि, क. ख. २. मन्ये. क. पाठभेदः ।

E 46-90

आपृष्टाऽसि व्यथयति मनो दुर्बला वासरश्री— रेह्यालिङ्ग क्षपय रजनीमेकिका चक्रवािक । नान्यासक्तो न खलु कुपितो नानुरागच्युतो वा दैवाधीनस्तदिह भवतीमस्वतन्त्रस्त्यजािम ॥ १३॥

कस्यापि ।

मित्रे क्वापि गते सरोरुहवने बद्धानैने ताम्यति

क्रन्दत्सु भ्रमरेषु वीक्ष्य द्यिताश्चिष्टां पुरस्सारसीम् ।

चक्राङ्गेन वियोगिना बिसलता नास्वादिता नोज्झिता

वक्त्रे केवलमर्गलेव निहिता जीवस्य निर्गच्छतः ॥ १४ ॥

भट्टवामनस्य ।

उद्गाढपणेये रुचां परिवृढे विस्नंसमानः(ने ?)म्बरैं— श्रीचृढामणिभूमिकामधिगते चक्षुःपथं मुख्यति । मीलज्ञामरसप्रिवृष्टमधुपव्याजेन हालाहल-ग्रन्थीनम्बुजिनी विधाय कवलान्मूर्जीमिवागच्छति ॥ १५ ॥ गोत्रानन्दस्य ।

दिन गर्तुरस्तमयतः स्यन्दनतुरगेषु घनतमोमहिषः । घातावसरमिवेच्छन् पृष्ठे निभृतं परिभ्रमति ॥ १६ ॥

मदनस्य।

सान्ध्यरागरुचिरारुणमारानिष्पपात रविमण्डलमञ्घौ । क्रूरकालकरवालविलूनं वासरस्य सहसैव शिरो नु ॥ १७ ॥

भट्टोपमन्योः ।

प्रतिक्छतामुपगते हि विधौ विफलत्वमेति बहुसाधनता । अवलम्बनाय दिनभर्तुरभून पतिष्यतः करसहस्रमपि ॥ १८॥

माघस्य ।

चृडारत्नैः स्पुरिद्धिर्विषधरिववराण्युङ्ग्वलानुङ्ग्वलानि
पेक्ष्यन्ते चक्रवाकीमनिस निविश्तते सूर्यकान्तात्कृशानुः ।
किंचामी श्रत्ययन्तिस्तिमिरग्रुभयतो निर्भराहस्तिमिस्रा—
संघट्टोत्पिष्टसन्ध्याकणनिकरपरिस्पर्धिनो भान्ति दीपाः ॥ १९ ॥
श्रीमुरारेः ।

नो रिवर्न च तमो नतमीशो न द्युतिर्ग्रहगणो न च सन्ध्या । यादृशं प्रथमतः किल सृष्टं तादृगेव भ्रुवनं श्रियमूहे ॥ २० ॥

कस्यापि ।

निक्शेषपीते शर्वेर्या सन्ध्यारागासवे शनैः । नभःपात्रतलालक्ष्यनक्षत्रकुसुमं वभौ ॥ २१ ॥

क्षेमेन्द्रस्य।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तनरहणदेवरचितायां सूक्तिमुक्तावरूयां

सूर्यास्तमयवर्णनपद्धतिः ॥

अन्धकारवर्णनम् (६९)

अविज्ञातिविशेषस्य सर्वतेजोऽपहारिणः । स्वामिनो निर्विशेषस्य तमसश्च किमन्तरम् ॥ १ ॥

श्रीमद्वन्तिवर्मणः ।

शुद्धमाविलमवस्थितं चलं वक्रमार्जवगुणान्वितं च यत् । सर्वमेव तमसा समीकृतं धिङ्महत्त्वमसतां हतान्तरम् ॥ २ ॥

काल्विदासस्य ।

लिम्पतीव तमोऽङ्गानि वर्षतीवाञ्जनं नभः । असत्पुरुषसेवेव दृष्टिनिंष्फलतां गता ॥ ३ ॥

विक्रमादित्यस्य ।

नीताः त्रवाप्यभिसारिका इव दिशोऽप्युद्गाढरागोदया येनोत्प्लावितमन्मथेन तदिदं निःशङ्क्रग्रुज्लृम्भते । संभोगान्तश्रयालुशैलतनयादोःपाश्चनिर्भीर्देसतो— न्मीलन्नीलिमनीलकन्धरगलस्पर्धावलिप्तं तमः ॥ ४ ॥

मद्नस्य ।

उन्ध्रक्ताभिर्दिवसमधुना सर्वतस्ताभिरेव स्वच्छायाभिर्निचुल्लितमिव प्रेक्ष्यते विश्वमेतत् । पर्यन्तेषु ज्वलति जलधौ रत्नसानौ च मध्ये वित्राङ्गीयं रमयति तमःस्तोमनीला धरित्री ॥ ५ ॥

मुरारे: 1

इदं नभिस भीषणभ्रमदुल्हककोलाहके निशाचरविलासिनीनिवहदत्तनेत्रोत्सवे । परिस्फुरति निर्भरपचुरपङ्कमग्रोळस-द्वराहकुलमांसलं प्रबलबन्धमन्धं तमः ॥ ६ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

चिन्वचोरचिकीर्षितानि घटयद्वेतालगोष्ठीसुखं तन्वानं शवसाधनोत्सवरसं निर्व्याजधीरात्मनाम् । कुर्वत्कामकुशानुतप्तमनसां गुप्ताङ्गनासङ्गमं शर्वेर्यास्तिमिरं परोपकृतये बद्धक्रमं धावति ॥ ७ ॥

किं भूमो परितः स्फुरन्ति करिणः कस्तूरिकाया रसैः सिक्ताः किं निखिछा दिशः किपिखछं छिप्तं मधीभिर्नभः। किं न्याप्तं भ्रवनं समस्तमपि च श्रीकण्ठकण्ठत्विषा काछिन्दीजलकान्तिभाजि निबिडे जातेऽन्धकारेऽधुना।। ८।। कयोरप्येतौ।

यचेदम्बुधिमामनान्ति कवयस्तिद्धन्दुतां विश्वते वैक्कण्ठान्तककालकायजलदश्रीकण्ठकण्ठादयः । लक्षालोकमुल्कदष्टितिमिरप्रध्वंसिसिद्धाञ्जनं तद्गण्ड्षितभूदिगन्तरिमदं नैशं तमो जूम्भते ॥ ९ ॥

भवति हरिरगूढः कोस्तुभीयैमेयूखैः
पितमपि च पश्चनां शेखरेन्दुर्व्यनिक्ति ।
इति मनसि न कश्चिन्निश्चयो यत्तदन्यज्जगदिह तमसैव ग्रस्तमव्यक्तमास्ते ॥ १० ॥

सूक्तिसहस्रादेतौ ।

नाकाशं न दिशो न भूधरकुलं नाम्भोधयो न क्षितिः न द्यौर्नाम्बुधरा न तीव्रकिरणो नेन्दुर्न तारागणः । एतैः षट्पद्कायकान्तिपटलीपाण्डित्यवैताण्डिकैः कल्लोक्षेस्तमसामसाम्प्रतमयं विश्वव्ययः कल्प्यते ॥ ११ ॥ वेदन्यासस्य ।

सद्यस्सान्द्रमषीविलिप्तकक्षभः स्निग्धेन्द्रनीलद्रव-व्यामीलक्षभसो निरन्तरामेलकीलीरसच्योतिनः । एते कोकिलकायकालिमभृतो लुम्पन्ति द्वतिं दशो-किन्नद्राञ्जनपुञ्जमेचकरुचो भीमास्तमःप्रक्रमाः ॥ १२ ॥ सर्वज्ञवासुदेवस्य । घनतरतिमिरघुणोत्करजग्यानामिव पतन्ति काष्ठानाम् । छिद्रैरमीभिरुडुभिः किरणव्याजेन चूर्णानि ।। १३ ।।

श्रीमुरारे: ।

आभाति घूसरतरं तिमिरं पुरस्ता-दन्तःस्फुरद्विरळतारकभारमेतत् । दग्धुं वियोगिविपिनं सितरिश्विह्नः ।। १४ ॥ धूमो ज्विल्यत इवातुगतस्फुलिङ्गः ॥ १४ ॥

छघुवछभवासुदेवस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेविवरचितायां भूक्तिमुक्तावल्यां अन्धकारवर्णनपद्धतिः।

अभिसारे कामिजनप्रलापः (७०)

यद्यञ्जोकविरोधि यच्च बहुत्तः क्रेत्रावहं सर्वथा यच्चात्यन्तसुदुर्छभं यद्पि वा पापप्रधानं सदा । तत्तत्कामिजनस्य वाञ्छति मनः स्वैरपचारोतसुकं युक्तायुक्तविचाररोधि तदहो वामं मनः कामिनाम् ॥ १ ॥

मधुर्मासो रम्यो विपिनमजनं त्वं च तरुणी स्फुरत्कामावेशे वयासे वयमप्याहितभराः । ब्रज त्वं वा ग्रुग्धे क्षणमिह विल्लम्बस्व यदि वा पुनैस्तावज्जातः पिशुनवचसामेष विषयः ॥ २ ॥

बिरुहेणस्य ।

कियु कुवलयनेत्राः सन्ति नो नाकनार्यः त्रिदश्चपतिरहल्यां तापसीं यत्सिषेवे । हृदयतृणकुटीरे दीष्यमाने स्मराग्ना— वुचितमनुचितं वा वेत्ति कः पण्डितोऽपि ॥ ३ ॥

विकलयति कलाकुशलं इसति शुचिं पण्डितं विडम्बयति । अधरयति धीरपुरुषं क्षणेन मकरध्वजो देव: ॥ ४ ॥ न गम्यो मन्त्राणां न च भवति भैषज्यविषयो न चापि प्रध्वंसं व्रजति विहितैः शान्तिकशतैः । भ्रमावेशादङ्गे कमपि विद्धञ्जङ्गमसमं स्मरापस्मारोऽयं भ्रमयति दशं घूर्णयति च ॥ ५ ॥

पौष्पाः पश्च शराः शरासनमपि ज्याश्चन्यमिक्षोर्छता जेतव्यं जगतां त्रयं प्रतिदिनं जेताऽध्यनङ्गः किल । इत्याश्चर्यपरम्पराघटनया चेतश्चमत्कारयन् व्यापारः सुतरां विचारपदैवीवन्ध्यो विधेर्व[धै]ताम् ॥ ६ ॥

त्रिविकमभट्टस्यैतौ ।

पङ्कः कुङ्कमकर्दमः किसलयश्रेणी स्फुरत्कण्टकाः पाषाणा विषमा मृणालवलयान्यन्यं तमक्ष्वन्द्रिका । भूमिर्गोखुरकर्कशा प्रवितता शय्या तथा कोमला सङ्केतोत्सवकामिनां पुनरहो वामा हि कामस्थितिः ॥ ७॥

कस्यापि ।

चेतः कातरतां जहीहि हृदय स्थैर्यं द्घीथाः क्षणं प्राप्ता सा स्मरमार्गणत्रणगणत्राणौषधिः प्रेयसी। येन श्वासतरङ्गसौरभमिलद्भृङ्गावलीवारण-क्रीडान्दोलितवाहुकङ्कणरणत्कारो म्रहुर्मूच्छीते॥८॥

गोत्रानन्दस्य ।

समारूढप्रीतिः प्रणयबहुमानादनुदिनं व्यक्ठीकं वीक्ष्येदं कृतमकृतपूर्वं खलु मया । प्रिया मुश्चत्यद्य स्फुट[मँ]सह[नॉ] जीवितमहो प्रकृष्टस्य प्रेम्णः स्खलितमविषद्यं [हि^ह]भवति ॥ ९ ॥

श्रीहर्षस्य ।

^{9.} वी. क. ख. च. २, त्थ्य, क. ख. च. ३ लोलित क. पाठभेदः, ४. तु. क. ख. च. ५. सा. क. ख. च. ६. वि. क. ख. च.

प्रणयविश्वदां वक्त्रे दृष्टिं दृष्टांति न शिङ्किता घटयति घनं कण्डाश्चेषे वैल्लाच्च पयोधरौ। वदति बहुशो गच्लामीति पयत्नधृताऽप्यहो रमयतितरां सङ्केतस्था तदाँऽपि च कामिनी।। १०॥

अमरुकस्य ।

आयाताऽसि विम्रुञ्च वेपथुभरं दृष्टाऽसि किं केन चि-न्नीछं चोलममुं विम्रुञ्च हरतु स्वेदं निश्नीथानिलः। इत्यन्तर्भयसन्नकण्डमसकुद्यामीति तल्पातिथि-र्जल्पन्ती परिरभ्यते सुकृतिना स्वैरं नवस्वैरिणी ॥ ११ ॥ आकाशपोलेः।

तिब्रा पङ्को वा तिमिरमथवा गर्जिरथवा निश्चा वा दृष्टिर्वोऽभिनवसरितां श्रेणिरथवा । यथेष्टं चेष्टन्तां यदि न दियतः प्रेमिबिम्रुखः प्रदीपः स्नेहाड्यो न खळु पवनाद्यैर्विरमित ॥ १२ ॥

श्रीठक्कुरस्य ।

कृत्वा नृपुरमूकतां चरणयोः संयम्य नीवीमणी— नुद्दामध्वानिपण्डितान् परिजने किंचिच निद्रायिते । कस्मात् कुप्यसि यावदस्मि चिलता तावदिधिप्रेरितः काक्सीरीकुचकुम्मविभ्रमधरः शुभ्रांशुरभ्युद्यतः ॥ १३ ॥

काश्मीरीबिल्हणस्य ।

इति श्रीभगदत्तनल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यामभिसारे कामिननप्रलापपद्धतिः।

१, ददा, क. पाठमेदः २. रसा. क. ख. च. ३. तथाऽपि ।हे. क. पाठमेदः. ४. च. मु. क. ख. च.

अभिसारिकापद्धतिः (७१)

हृदये दिवतेन हृते वपुषि सवेपशुनि पथि निरालम्बे । अयि कथय कथमनङ्ग प्रियगृहमभिसारिकां नयासि ॥ १ ॥

मार्गे पङ्कित्वते घनान्धतमसे निक्शब्दसश्चारया गन्तव्याऽद्य मया प्रियस्य वसतिष्ठेग्धेति कृत्वा मतिम् । आजान्द्भृतन्पुरा करतलेनाच्छाद्य नेत्रे भृशं कृच्छ्रेणात्तपदस्थितिः स्वभवने पन्थानमभ्यस्यति ॥ २ ॥

मृतिंनीं लडुक् लिनी मृगमदैः पत्यङ्गपत्रिक्रया बाहू मेचकरत्नकङ्कणभृतौ कण्डेऽम्बुसारावली । व्यालम्बालकमञ्जरीकमलिकं कान्ताभिसारोत्सवे यत्सत्यं तमसा मृगाक्षि विहितं वेषे तवाचार्यकम् ॥ ३ ॥

जनो दुर्वञ्च्योऽयं कुलममिलनं वर्त्म विषमं पतिक्ष्णिद्रान्वेषी प्रणियवचनं दुष्पिरहरम् । अतः काचित्तन्वी रतिविहितसङ्केलगतये गृहाद्वारं वारं निरसरदथ प्राविश्वद्या। ४ ॥

छिद्रान्वेषणतत्परः पियसित शायेण लोकोऽधुना रात्रिश्चापि घनान्धकारबहुला गन्तुं न ते युज्यते। मा मैवं सित्व वल्लभः पियतमस्तस्योतसुका दर्शने युक्तायुक्तविचारणा यदि भवेत् स्त्रेहाय दत्तं जल्लम् ॥ ५॥

तमः शान्तं शाम्यत्वयम्रुदित एवेन्दुरुदिया—
ग्मया गम्यं तत्र प्रियसस्ति स यत्र प्रियतमः।
गृहग्राहोत्सङ्गे शतमिव युगानां गतमहो
निशा चेदेवं स्याद्यि कथय को मृत्युरपरः॥ ६॥
३३

निरीक्ष्य विद्युन्नयनैः पयोदो मुखं निशायामिसारिकायाः। धारानिपातैः सद किन्तु वान्तश्रन्द्रोऽयमित्यार्ततरं ररास ॥ ७॥

मन्दं निधेहि चरणौ परिधेहि वासो नीलं पिधेहि वलयावलिमंशुकेन। मा जल्प साहसिनि शारदचन्द्रकान्त— दन्तांशवस्तव तमांसि समापयन्ति॥८॥

हरिहरस्य।

अभिसरणरसः कृशाङ्गयष्टे— रयमपरत्र न वीक्षितः श्रुतो वा । अहिमपि यादियं निरासता(ना १)ङ्के— निविडितनुपुरमात्मनीनबुद्धचा ॥ ९॥

कस्यापि ।

नयस्य पारं पुलिनद्वयानुगां तरङ्गान्डोलामधिरोप्य मामितः । मसीद् यावन्न निशा पदीर्यते यशांसि ते गायतु पांसुलाजनः ॥ १०॥

बिल्हणस्य ।

अग्रे धनुक्कारकरः स्वयमस्ति कामः पक्ष्वात्त्वरा शक्षधरोदयसंशयोत्था । ध्वान्तं दिनान्तविकसद्विभवं समन्तात् किं केवला पथि वधूर्दयिताभिसारे ॥ ११॥

सूक्तिरत्नाकरात् ।

वाते।ढूतमुर्खेपणष्टतिस्रका तोयार्द्रनीलांग्रुका मेघानां निनदेन भीतहृदया गत्वा प्रियस्यालयम् । द्वारं नेच्छति लज्जया पलपितुं देहीति वर्षाहृता पादौ नृपुरकर्दमप्रतिहृतौ संशब्दयन्ती स्थिता ॥ १२ ॥

१. वि, कं, पाठभेदः र खी. क.

अम्भोजाक्ष्याः पुरवनलताधाम्नि संकेतभाज— श्रेतोनाथे चिरयति भृशं मोहनिद्रां गतायाः । स्वच्छं नाभिहृदवलयितं कान्तरत्नांशुजालं तोयभ्रान्त्या पिवति हरिणी विस्मयं च प्रयाति ॥ १३॥

ज्ञातं ज्ञातिजनैः प्रघुष्टमयशो दूरं गताऽधीरता त्यक्ता धीः प्रतिपादितोऽप्यितनयः साध्वीपदं पोज्झितम् । छप्ता चोभयसाधुलोकपदवी दत्तः कलङ्काः कुले भूयो दृति किमन्यदस्ति यदसावद्यापि नागच्छित ॥ १४॥

उत्तिष्ठ दूति यामो यामो यातस्तथाऽपि नायातः । याऽतः परमपि तिष्ठेज्जीवितनाशो भवेत्तस्याः ॥ १५ ॥

केषामप्येते ।

इति श्रीमगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यामाभिसारिकापद्धतिः॥

चन्द्रोदयवर्णनम् । (७२)

---0\%\0---

रोतेऽद्यापि न पश्चिनी कुम्रुदिनी सान्तःस्मितः वर्तते रागात् किश्चन किंचिदेव गणयत्येष स्पृश्वत्यम्बरम् । इत्युद्भिन्नमृणालकोमलकरे शीतद्युतौ तत्क्षणा— द्यामिन्या नवयोषितेव शमितो दीर्मस्तिवषामीश्वरः ॥ १ ॥

^२बिल्हणस्य ।

उद्यतटान्तरितमियं पाची सूचयति दिङ्किशानाथम् । परिपाण्डुना मुखेन पियमिव हृदयस्थितं रमणी ॥ २ ॥

श्रीहर्षस्य ।

क्रमादेकद्वित्रि[प्रश्वति]परिपाट्या प्रकटयन् कलाः स्वेरं स्वेरं नवनिक्षनकन्दाङ्कररुचः । पुरन्त्रीणां प्रेयोविरहदहनोद्दीपितदृशां कटाक्षेभ्यो विभ्यन्निश्वत इव चन्द्रोऽभ्युद्यति ॥ ३ ॥

प्रथममरुणच्छायस्तावत्ततः कनकप्रभ—
स्तद्तु विरहोत्ताम्यत्तन्वीकपोस्ततस्रद्युतिः।
प्रभवति ततो ध्वान्तध्वंसक्षमः क्षणदाम्रुखे
सरसविसिनीकन्दच्छेदच्छविम्रेगस्राञ्खनः॥ ४॥

कयोरप्येती।

उपोढरागेण विल्लोलतारकं तथा गृहीतं शशिना निश्वामुखम् । यथा समस्तं तिमिरांशुकं तया पुरोऽपि रागाद्गलितं न लक्षितम् ॥ ५ ॥

पाणिनेः ।

१. दीप, ग. घ. २. र. क. पाठभेदः.

अद्यापि स्तनदुर्गशैलिविषमे किं मानिनीनां हृदि स्थातुं वाञ्छति मान एष झिटिति क्रोधादिवालोहितः । उद्यहूरतरप्रसारितकरः कर्षत्यसौ तत्क्षणा – त्फुल्लत्कैरवकोशानिस्सरदिलिश्रेणीकृपाणं शशी ।। ६ ।।

कस्यापि ।

अमुष्मिन् पञ्चेषोस्त्रिभुवनाजिगीषोस्सहचरे मुखं रात्रेरत्रेस्तनु[भ्रुंवि] रहश्चम्बति सति । ज्वलन्तीर्ध्यारोषोदयमयतयेवोषधिलताः पतद्भृङ्गीभङ्ग्या दधति कुमुदिन्यः कलुषताम् ॥ ७॥

शुचीनां हंसानां हरित मिलिनानां मधुलिहां मनो वेश्यादेश्या द्रविणमित्वलं या कमिलिनी। तमस्येवाद्रव्ये भवति विश्वस्थी तिच्छ्यमसौ कलावानादत्ते प्रथममनुरागप्रकटनैः।। ८॥

सम्प्रन्मीलत्पूर्वाचलिशस्यदूर्वावनमृगी—
परीरम्भक्रीडारसपुलिकतोत्सङ्ग्रहरिणः ।
पुलिन्दीकन्दर्पक्कममपनयक्रंशुपटलैः
पतिर्नक्षत्राणामहह भगवानभ्युद्यते । ९ ॥

मदनस्येते ।

इन्दुर्यद्युदयाद्रिमूर्धिन न भवत्यद्यापि तन्मास्मभू— न्नासीरेऽपि तमःसम्रुचयममूरुन्मूलयन्ते त्विषः । अप्यक्ष्णोर्भ्वदम्रुद्धिरन्ति कुम्रुदैरामोदयन्ते दिशः संप्रत्यूर्ध्वमसौ तु लाञ्छनमभिन्यङ्कं प्रकाशिष्यते ॥ १० ॥

उन्मीलन्ति मृणालकोमलक्चो राजीवसंवर्त्तिका— संवृत्तव्रतवृत्तयः कतिपये पीयूषभानोः कराः । अप्यसैर्धवलीभवत्सु गिरिषु क्षुब्धोऽयम्रुन्मज्जता विक्वेनेव तमोमयो निधिरपामह्नाय फेनायते ॥ ११ ॥ यत्पीयूषमयूखमालिनि तमःस्तोमावलीढायुषां नेत्राणामपमृत्युहारिणि पुरः सूर्योढ एवातिथौ । अम्भोजानि पराश्चि तिन्नजमघं दत्वेव तेभ्यस्ततो गौराङ्गीवदनोपमासुकृतमादत्ते पतिर्यज्वनाम् ॥ १२ ॥

एते मुरारेः।

ख्याता वयं समधुपा मधुकोशवत्य— इचन्द्रः प्रसारितकरो द्विजराज एषः । अस्मत्समागमकृतोऽस्य पुनद्वितीयो माभूत कलङ्कः इति सङ्कुचिता नलिन्यः ।। १३ ॥

कस्यापि ।

तन्तुभ्रमेण रशनामणिगुम्फनाय विद्याधरीभिरभितः क्षणगृह्यमाणैः। आशोभते शकवधूवदनांशुकल्पैः प्राचीमुखं शशभृतः प्रथमेर्पयुलैः।। १४॥

सुक्तिसहस्रात् ।

सद्यःपाटितकेतकोदरदलश्रेणीश्रियं विश्वती
येयं मौक्तिकदामगुम्फनविधौ योग्यच्छविः पागभूत्।
उन्मेया कलशीभिरञ्जलिपुटैश्रीह्या मृणालाङ्करैः
पातन्या च शशिन्यमुग्धविभवे सा चन्द्रिका वर्तते ॥ १५॥

कस्यापि ।

कैलासायितमद्रिभिविंद्यपिभिः श्वेतातपत्रायितं मृत्पङ्केन दघीयितं जलनिघौ दुग्धायितं वारिभिः। म्रुक्ताहारलतायितं व्रततिभिः शङ्घायितं श्रीफलैः श्वेतद्वीपजनायितं जनपदैर्जाते शशाङ्कोदये ॥ १६ ॥ कपाले मार्जारः पय इति कराँछिढि शशिन— स्तरुच्छिद्रपोतान् विसामिति करेणुः कल्रयति । रतान्ते तल्पस्थान्हरति वनिताऽप्यंशुकमिति प्रभामत्तरुचन्द्रो जगदिदमहो विप्लवयति ॥ १७ ॥

भासस्य ।

जाते यौवनपीनधाम्नि शशिनि स्नाम्यन्तमाराद्पि स्नान्त्या क्वेतपतित्रणं सहचरं कोकाङ्गना मुश्चित । कुर्वन्नस्तमितोपलम्भविधुरो हंसः प्रियान्वेषणं हर्षोत्सङ्कितमानसः पुनरिमामालोक्य सङ्घायते ॥ १८ ॥

गोत्रानन्दस्य ।

एकिकेव निजवृन्दमध्यगाऽप्युच्चुक् सभयं सितच्छदी। दन्तमूल्यमसकृच संशयादाममशे करिणः करेणुका।। १९।। लोचेनैर्न कुग्रुदं स्म पीयते चन्द्रिकातपितरोहितच्छदम्। पादुरास परम्रुतिपैवन्नलिः सौरभं निरवल्यम्बमम्बुनि।। २०॥

अभिनन्दस्यैतौ ।

दूरमंशुप्रभाजालं प्रसारयति चन्द्रमाः । रात्रौ नववयाः कामी मनोरथिमवाधनः ॥ २१ ॥ कुमुदेष्वधिकं भान्ति पतिताश्चन्द्ररक्षयः । अतिप्रकृष्टशीलेषु कुलेष्विव समृद्धयः ॥ २२ ॥

महामनुष्यस्यैतौ ।

पिनष्टीव तरङ्गाग्रैरुद्धिः फेनचन्दनम् । तदादाय करैरिन्दुर्लिम्पतीव दिगङ्गनाः ॥ २३ ॥

(भगवतो) व्यासस्य ।

९. पीयते स्म कुमुदं न लोचनैरिति रामचरिते पाठः २. त्पत. क. ख. च.

यथा ताराचकं चरित परितः शीकरिनभं कल्रङ्कन्याजेन स्पुरित यदयं धूमिनवहः। तथा मन्ये चण्डीपितनयनचण्डाग्निवश्चग— श्रकारास्मिन् झम्पां हिमकरतटाके मनसिजः॥ २४॥

बिल्हणै: ।

किन्नु ध्वान्तपयोधिरेव कतकक्षोदौरिवेन्दोः करैरत्यच्छोऽयमधश्र पङ्कमित्वलं छ।यापदेशादभूत् ।
किं वा तत्करकर्तरीभिरभितो निस्तक्षणादुज्ज्वलं
व्योमेवेदमधश्रलन्ति पतिताइलायाच्छलेन त्वचः ॥ २५ ॥

कमितुरभिस्रत्वरीणां गौराङ्गीणामिहेन्दुधवलासु । उड्डयमानानामिव रजनिषु परमीक्ष्यते छाया ॥ २६ ॥

मृगराजकरजभङ्गरकिंशुककुसुमावतंसिकाः सुद्दशः । भयसङ्कृचदङ्करमुगं बहलोज्ज्वलमिन्दुमीक्षनते ॥ २७ ॥

एतस्य कलामेकाममृतमयुखस्य पार्वतीरमणः । वर्णावलिमिव वहति मतिमासं घट्यमानस्य ॥ २८ ॥

इन्दोरेककछाया रुद्रेणोद्धृत्य मूर्घनि घृतायाः। स्थानमिव तुच्छमेतत् कलङ्करूपेण परिणमति ॥ २९ ॥

पीयुषाश्रयणं जगञ्चयदशामालातलेखालवो त्रिश्वोन्मादहुताशनस्य ककुभाम्चद्घाटिनी कुञ्चिका । वीरेषु प्रथमा च पुष्पधनुषो रेखा मृगाक्षीमुख-श्रीणां च प्रतिराजबीजमधिकानन्दी नवश्चन्द्रमाः ॥ ३० ॥

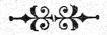
एते श्रीमुरारेः।

विद्यापीठं स्मरस्य त्रिपुरहरजटाविष्ठसन्तानवान—
प्रस्थो मानद्वभाणाग्रुपशमपरश्चः पांसुलाविन्दिकारः।
नेत्राणां वन्धुरंधुर्गगनमरुभुवः कोकलोकभणादस्वाध्यायाध्यापकोऽयं विलसति कुलटाकालपाशो हिमांशः॥ ३१॥
कस्यापि।

यः कालागरुपत्रभङ्गरचनावासैकसारायते
गौराङ्गीकुचकुम्भभूरिसुभगाभोगे सुधाधामिन ।
विच्छेदानलदीपितोत्कवनिताचेतोऽधिवासोद्धवं
स[न्तांपं] विनिनीषुरेष विततेरङ्गैर्निता[ङ्गि] स्मरः ॥ ३२ ॥
भट्टेन्दुराजस्य ।

अवाष्य प्रागरभ्यं परिणतरुचः शैलतनये कलङ्को नैवायं विलसति शशाङ्कस्य वपुषि। अमुष्येयं मन्ये विगलदमृतस्यन्द्शिशिरे रतश्रान्ता शेते रजनिरमणी गाढमुरसि ॥ ३३॥

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तनल्हणदेविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां चन्द्रोद्यपद्धतिः ॥

१. न्तोषं, क, ख. च. २. ङ्की, क. ख. च.

पानगोष्ठीपद्धतिः (७३)

हावहारि हिसतं वचनानां कौशलं हिश विकारविशेषाः। चिकिरे भृशमृजोरिष वध्यः कामिनेव तरुणेन मदेन।। दत्तिमिष्टतमया मधु पत्युर्गोदमाप पिवतो रसवत्ताम्। यत्सुवर्णमकुटांशुभिरासीचेतनाविरहितैरिष पीतम्।। १।।

माघस्येतौ ।

न म[ये]संस्कारं क्रसुममिष बाला विषहते न निःश्वासैः सुभूर्जनयति तरङ्गव्यतिकरम् । नवोढा पश्यन्ती लिखितमिष मर्तुः प्रतिष्ठलं प्ररोहद्रोमाश्चा न पिबति न पात्रं चलयति ॥ २ ॥

पिपि पिय ससस्वयं मुमु मुखासवं देहि में
ततत्य न दुदु दुतं भभजभाजनं काञ्चनम् ।
इति स्विलितजिरितं मदवशात्कुरङ्गीदृशः
प्रेगे हसितहेतवे सहचरीभिरध्यायत ॥ ३ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्रस्तः स्रग्दामशोभां त्यजित विरचितामाकुलः केशपाशः क्षीबाया नृपुरौ च द्विगुणतरिमवाक्रन्दतः पादलग्रौ । व्यस्तैः कम्पानुबन्धादनवरतम्रुरो हन्ति हारोऽयमस्याः क्रीडन्त्याः पीडयेव स्तनभरिवनमन्मध्यभागानपेक्षम् ॥ ४ ॥

श्रीहर्षस्य ।

রিঃ ক. ख. च. २, ध्यैयत. शार्ङ्गधरीयः पाठः ३. क्तः क. ख.

कान्तानवाधररसामृततृष्णयेव विम्बं पपात शशिनो मधुभाजने यत् । निःशेषिते मधुनि लज्जितचित्तद्यत्ति तत्तनमुखापजितकान्तितयेव नष्टम् ॥ ५ ॥

विभाकरवर्मणः ।

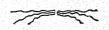
नियतिमह पतन्ति दन्तधारा मदनमदोद्धतयोरितीव भीत्या । अधरिकसल्रयं विहाय यूनो— र्मधु पिवतोर्नयनान्युपास्त रागः ॥ ६ ॥

कुमारद्शसस्य ।

हत्र्यते पानकेळीषु कान्तावऋगतं मधु । स्मरं सहायमासाद्य ग्रस्तो राहुरिवेन्दुना ॥ ७ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तनहृजदेविरचितायां मूक्तिमुक्तावरुयां पानगोष्ठीपद्धतिः ॥

प्रियचादुपद्धतिः (७४)

यथा बहिः कण्टिकतं वपुस्तव नितम्बिनि । तथा निष्कण्टकं राज्यं वर्ततेऽन्तर्मनोभ्रवः ॥ १ ॥

लघुवछभवासुदेवस्य ।

उद्भिन्ना कलकण्ठकण्ठकुहरात् कर्णामृतस्यन्दिनी हृद्या यद्यपि मार्दवैकवसतिः सा काकलीहुंकृतिः । अन्यस्तन्वि तथाऽपि ते त्रिणयनप्लुष्टस्य जीवार्पणः पञ्चेषोरुचितप्रपञ्चितरसः पाकाञ्चितः पञ्चमः ॥ २ ॥

छोष्टसर्वज्ञस्य ।

स्मितपुष्पोद्गमोऽयं ते दृश्यतेऽधरपछ्छवे । फलं तु जातं ग्रुग्धाक्षि चक्षुषोर्मम पश्यतः ॥ ३ ॥

उदयोवीभृत्संस्थस्त्वद्वदनापहृतकान्तिसर्वस्वः । फूत्कर्तुमिवोर्ध्वकरः स्थितः पुरस्तान्त्रिशानाथः ।। ४ ।।

किं पद्मस्य रुचिं न हन्ति नयनानन्दं विधत्ते न किं दृद्धं वा झषकेतनस्य कुरुते नालोकमात्रेण किम् । वक्रेन्दौ तव सत्ययं यदपरः शीतांश्चरभ्युद्यतो दर्पः स्यादमृतेन चेदिह तद्प्यस्त्येव विम्बाधरे ॥ ५ ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

यत् पद्ममादित्सु तवाननीयां कुरङ्गालक्ष्मा च मृगाक्षि लक्ष्मीम् । एकार्थलिप्साकृत एष मन्ये शशाङ्कराङ्केरहयोर्विरोधः ॥ ६ ॥ श्रीहर्षपण्डितस्य ।

सुधामयोऽपि क्षयरोगशान्तयै नासाग्रमुक्ताफलकच्छलेन । अनङ्गसङ्गीवनदृष्टशक्ति मुखामृतं ते पिवतीव चन्द्रः ॥ ७ ॥

वैद्यन।थस्य ।

द्वेथा विधाय विधुमण्डलमानताङ्गिः कर्तुं विधातरि कपोल्रयुगं पृष्टत्ते । तत्स्वण्डयुग्मगलितामृत [विनैदु] पङ्किः— सन्दोहवत्तव विराजति हारवल्ली ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

लावण्यपूरपरिपूरितदिङ्मुखेऽासमन् समेरेऽधुना तव मुखे तरलायताक्षि । क्षोभं यदेति न मनागिष तेन मन्ये सुव्यक्तमेव जडराशिरयं पयोधिः ॥ ९ ॥

भौगवतजयवर्धनस्य ।

न तावद्भिम्बोष्टः स्फुरित न च रागोऽयमधरे न चामी ते दन्ताः सुद्दित जितकुन्देन्दुमहसः । इमां मन्ये सुद्रामतनुत्रौसिन्दूरसुभगा— मिदं मुक्तारत्नं मदननृपतेर्भुद्रितमिव।। १०॥

कस्यापि ।

अनेन रम्भोरु तवाननेन तुषारभानोस्तुळया धृतस्य । ऊनस्य नूनं परिपूरणाय ताराः स्फुरन्ति प्रतिमानखण्डाः ॥ ११ ॥

गोत्रे साक्षादजिन भगवानेष यत्पद्मयोनिः श्रय्योत्थायं यदाखिलमहः शीणयन्ति द्विरेफान्। एकाग्रं यद्दधति भगवत्युष्णभानौ च भक्तिं तत्त्रापुस्ते सुतनु वदनौपम्यमम्भोरुहाणि॥ १२॥

एतौ मुरारे: 1

उन्मेषं यो मम न सहते योऽतिवैरी निशाया—

मिन्दोरिन्दीवरदल्रहशा तस्य सौन्दर्यदर्पः ।

नीतः शान्ति प्रसभमनया वक्त्रकान्त्येति हर्षा—

छग्ना मन्ये ललिततन्तु ते पादयोः पञ्चलक्ष्मीः ॥ १३ ॥

१. दन्त. क. ख. च. २. भगवतो. क. ३. कृत. क. पाठभेदः

विस्रज दियते हासज्योत्स्नां निमीलतु पङ्काजं विकिर नयने नष्टच्छायं भवत्वसितोत्पलम् । वद सुवदने लज्जामूका भवन्त्विप कोकिलाः परपरिभवो मानस्थाने न मानिनि सहाते ॥ १४॥

कयोरप्येतौ ।

तरङ्ग्य दशोऽङ्गणे भवतु भिन्नमिन्दीवरं स्फुटीकुरु रदच्छदं व्रजतु विद्वमः स्वेतताम् । क्षणं वपुरपावृणु स्पृशतु काश्चनं काल्ठिका-मुदश्चय मुखं मनाग्भवतु च द्विचन्द्रं नभः ॥ १५ ॥

राजशेखरस्य ।

तल्लोकोऽतिश्वयोक्तिमेव वदतु स्तोत्रं पुनर्भन्यतां स्रष्टुं त्वां सुभगे चकार पदनो भूतानि चैतानि यत् । पृथ्वी चम्पकपारिजातममृतं पाथो महः शारदः प्रालेयांश्चरथानिल्लो मलयभूज्योंत्सनाविक्तां नभः ॥ १६ ॥

हरिहरस्य ।

अन्तेनार्जुनतां दधाति नयनं मध्ये तथा कृष्णतां द्वेरूप्यं दधताऽम्रना विरचितः कर्णेन ते विग्रहः। तत्कर्णार्जुनकृष्णविग्रहवती साक्षात्कुरुक्षेत्रतां यातासि त्वद्वाप्तिरेव तरुणि श्रेयः परं गण्यते।। १७॥

मुग्धे धानुष्कता केयमपूर्वा तर्वे दृश्यते । यया विध्यसि चेतांसि गुणैरेव न सायकैः ॥ १८ ॥

कयोरप्येतौ ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तनल्हणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां प्रियचाटुपद्धतिः ॥

१, सेय. १. त्वयि. ३. विद्धानि, क. पाठभेदः.

सुरतप्रशंसापद्धतिः (७५)

यत्र न मदनविकारः सद्घावसमर्पणं च गात्राणाम् । तस्मिन्तुद्धृतभावे पश्चकर्मणि पश्चत्र एव रज्यन्ते ॥ १ ॥

यत्र स्वेदजळेरलं विलुलितैन्यीलुप्यते चन्दनं सन्छेदैर्मणितैश्च यत्र रणितं निह्न्यते नौपुरम्। यत्रायान्त्यिचरेण सर्वविषयाः कामं तदेकाग्रतां सख्यस्तत्सुरतं भणामि धृतये शेषा तु लोकस्थितिः॥ २॥

रुद्रस्येतौ ।

गिरो यत्राधीरा भ्रुजयुगलमाश्लेषचतुरं
लुटद्वाष्पापीडं प्रसरित च चक्षुस्सरभसम्।
न तन्मन्ये प्रेम प्रणियनि चिराहृष्टिपथगे
क्षणं मुकोऽन्धो वा भवति न जडो यत्प्रियजनः॥ ३॥

कस्यापि।

इन्दुर्यत्र न निन्द्यते न च कलं दूतीवचः श्र्यते नोच्छ्वासा हृदयं दहन्त्यिशिशा नो याति कार्स्य वधुः । स्वाधीनामनुकूलिनीं त्रियतमामालिङ्ग्य यत्सुष्यते तत्किं प्रेम ग्रहाश्रमत्रतमहो कष्टं हि तच्चर्यते ॥ ४ ॥

आश्लेषे प्रथमं क्रमेण विजिते हुद्येऽघरस्यापेणे केलिद्यूतविधौ पणं पियतमे कान्तां पुनः पृच्छति । सान्तर्होसनिरुद्धसंभृतरसोद्भेदस्फुरहण्डया स्वैरं सारिविसारणाय निहितः स्वेदाम्बुगर्भः करः ॥ ५ ॥ अक्षयूतजिताधरग्रहविधावीशोऽसि तत्खण्डना-दाधिक्ये वद को भवानिति मृषा कोपाश्चितभ्रूलतम्। स्विद्यत्खिन्नकरा[ग्रैकुड्म]लपरायत्तीकृताँस्यस्य मे म्र[ग्थाँक्षी] प्रतिकृत्य तत्कृतवती द्युतेऽपि यन्नार्जितम् ॥ ६ ॥

गोपादित्यस्य ।

आक्लेषचम्बन रतोत्सवभूषणानि क्री बादुरोदरपणः प्रतिभूरनङ्गः। भोगः स यद्यपि जये च पराजये च यूनोर्मनस्तदपि वाञ्छति जेतुमेव ॥ ७ ॥

श्रीमुरारे: 1

अक्षदेवनपणीकृतेऽधरे कान्तयोर्जयपराजये सति । अत्र वक्त यदि वेक्ति मन्मथः कस्तयोर्जयति जीयतेऽपि वा।। ८।।

भागवतज्ञयवर्धनस्य ।

गाढालिङ्गःनपूर्वमेकमनया द्यते जितं चुम्बनं तित्कचित्परिरभ्य दत्तमग्रुना प्रत्यपितं चानया । नैतत्ताद्दगिदं न तादशमिति प्रत्यर्पणप्रक्रमे-र्यूनोक्चुम्बनमेकमेव बहुधा रात्रिर्गता तन्वतोः ॥ ९ ॥

उड्डीयकवेः।

चक्षः प्रीत्या प्रसक्ते मनसि परिचये चिन्त्यमाना भ्युपाये रागे याते गुरुत्वं पॅविशति नितरां गोचरे दूतिकायाः। आस्तां द्ररेण तावत्सरभसदयितालिङ्गनानन्दलाभ-स्तद्भेहोपान्तरथ्याभ्रमणमपि परां निर्दृतिं सन्तनोति ॥ १० ॥

कस्यापि ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेविवरचितायां सक्तिमुक्तावल्यां सुरतप्रशंसापद्धतिः ॥

2000

१ ईंकुन्त, क. ख. च. २ तस्यास्यते क. ख. च. ३ क्ताक्षि. क. ख. च. ४ प्रविसरित गिरां विस्तरे क, पाठभेदः

नववधूसङ्गमे सखीवाक्यपद्धतिः (७६)

कण्टिकततनुत्ररीरा लज्जामुकुलायमाननयनेयम् । तव कुमुदिनीव वाञ्छिति नृचन्द्र बाला करस्पर्शम् ॥ १ ॥

यत्तापयन्ति शिशिरांशुरुचो यदेते त्वां मोहयन्ति च विनिद्रसरोजवाताः । यत्खिद्यते तनुरियं च तदेष दोषः सत्यं तवैव सुतनु प्रचुरत्रपायाः ॥ २ ॥

रुद्रस्य 1

वाला तन्त्री क्रशतनुरिति त्यज्यतामत शङ्का दृष्टा काचिद्धमरभरतो वल्लरी भज्यमाना । तस्मादेषा रहिस भवता निर्दयं पीडनीया मन्दाक्रान्ता विस्रजित रसं नेक्षुयिष्टः समग्रम् ॥ ३॥

विकटनितम्बायाः ।

नीरन्ध्रं परिरभ्यते प्रियतमा भूयस्तरां चुम्ब्यते
तद्घाढं क्रियते यदस्य रुचिरं चाट्ट्न्करैः स्तुयते ।
सच्या मुग्धवधूरसौ रितिवधौ यत्नेन संशिक्षिता
निभ्रान्तं गुरुणा पुनः शतगुणं पुष्पेषुणा कारिता ॥ ४ ॥

रुद्रस्य।

|| इति श्रीमदारोहकभगदत्तजरहणदेविवरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां नववधूसङ्गमे सखीवाक्यपद्धतिः ॥

नववधूरतपद्धतिः (७७)

पायो नववधूः कान्तमालिङ्गिति शनैः शनैः। चित्ताङ्किरितकन्दर्पकदलीभङ्गगङ्गया ॥ १॥

कस्यापि ।

दृष्टा दृष्टिमधो द्याति कुरुते नालापमाभाषिता शय्यायां परिवृत्त्य तिष्टति बलादालिङ्गिता वेपते । निर्यान्तीषु सखीषु वासभवनान्निर्गन्तुमेवेहते बाला वामतया प्रियस्य सुतरां प्रीत्यै नवोढा प्रिया ॥ २ ॥ श्रीहर्षस्य ॥

हर्षादुत्पुलकं विकासि रभसादुन्नामितं कौतुका- ज्वृङ्गारादलसं भयात्तरलहङ्गम् च लज्जाभरात् ।
आसीत्तनवृसङ्गभे मृगद्दशः कान्तार्पणायोत्सुकं
किंचित्काश्चनगौरगण्डगलितस्वेदाम्बु रम्यं मुखम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

विरम नाथ विमुश्च ममाश्चलं शमय दीपिममं स[िमयां] सखीम् । इति नवोडवधूवचसा युवा मुदमगादिधकां सुरतादिप ॥ ४॥

रुद्रस्य।

समाकृष्टं वासः कथमिष हॅठात्पश्यित तदा ऋषादूरुद्वन्द्वं जरठशरगौरं मृगदृशः । तया दृष्टिं दत्वा महति मणिद्धिपे निपुणया निरुद्धं हस्ताभ्यां झिगिति निजनेत्रोत्पछयुगम् ॥ ५ ॥

कस्यापि।

हढिनिविडनव्याजात् काश्चीलता शक्लीकृता पियनयनयोर्न्यस्तौ हस्तौ तदा तरलाङ्क्लि। जघननिहितो रुद्धः पाणिः श्लयं न निवारितः प्रथितम्रुभयं लज्जारागागमौ नवयोषिता॥ ६॥

भट्टेन्द्रराजस्य ।

पटालग्ने पत्यौ नमयति मुखं जातविनया हटाश्लेषं वाञ्छत्यपहरति गात्राणि निभृतम् । न जननोत्याख्यातुं स्मितमुखसखीदत्तनयना हिया ताम्यत्यन्तः प्रथमपैतिभोगे नववधुः ॥ ७॥

अभरुकस्य ।

निर्वाणतां नयसि किं हरिणाक्षि दीप-माविभेवन्नवरतत्रपया विलोला। ज्योत्स्नां वितन्वति सदा तत्र वक्त्रचन्द्रे गौराङ्कि तर्कय कुतस्तिमिरावकाक्षः॥ ८॥

त्रिलोचनस्य ।

अङ्गाकृष्टदुक्त्लया सरभसं गूँढो भ्रजाभ्यां स्तना— वाकृष्टे जघनांशुके कृतमतः संसक्तमूरुद्रयम् । नाभीमूलनिवद्धचक्षुषि तया ब्रीडानताङ्ग्या प्रिये दीपः फूत्कृतिवातवेषितशिखः कर्णोत्पलेनाहतः ॥ ९ ॥

. कर्णोत्पल्लस्य ।

चुँम्बनेष्वधरदानवर्जितं सन्नहस्तमद्ये।पगूहने । क्रिष्टमन्मथमपि प्रियं सदा दुर्छभप्रतिकृतं वधूरतम् ॥ १०॥

कालिदासस्य ।

काञ्च्या गाढतरावबद्धवसनप्रान्ता किमर्थ पुन-र्म्युग्धाक्षी स्विपतीति तत्परिजनं स्वैरं प्रिये पृच्छति । मातः सुप्तिमपीह छम्पसि(ति?) ममेत्यारोपितक्रोधया पर्यस्य स्वपनच्छलेन शयने दत्ते।ऽवकाशस्तया ।। ११ ॥

अमरुकस्य ।

तेच्छुमीप तस्य सर्वतो मन्मथेन्धनमभूद्रधूरतम् ॥ इति शार्क्वधरीयः पाठः

^{9.} परिहासे क. ख. च. २. रुद्धी क. पाठभेदः. ३. चुम्बनेषु परिवर्तिताधरं हस्तरोधि रशनाविघट्टने । वि

प्रयच्छाहारं मे यदि तव रहोष्ट्रत्तमिखलं मया वाच्यं नोचैरिति गृहशुके जल्पित शनैः । वधूव(र्व?)क्त्रं त्रीडाभरनिमतमन्तर्विकसितं हर(वह?)त्यर्थोन्मीलन्नलिनमिलना वर्जितमिव ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीभगद्त्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां नववधूरतपद्धतिः ॥

सुरतकेलिपद्मतिः (७८)

· SARGE

टङ्कारः स्मरकार्ष्केकस्य सुरतक्रीडापिकीनां रवो झङ्कारो रतिमञ्जरीमधुलिहां केलीचकोरीस्वनः । तन्व्याः कञ्चालिकापसारणभ्रजाक्षेपस्पुरत्कङ्कण-ववाणः प्रेम तनोत वो नववयोलास्याय वेणुध्वनिः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

प्रतिक्षणसम्बद्धसम्बद्धकाका कापान्वित— क्षपाकरविद्योकने यदि तवास्ति कौतृहस्तम् । विद्योक्तय तदा सखे सुरतसङ्गरासुत्रण-प्रहृष्ट्रियितामुखं निविदकञ्चकोत्तारणे ॥ २ ॥

भट्टसोमेश्वरस्य ।

तृषितः स्पृशति भेयान्यद्यदङ्गं मृगीदशः । तत्तत्सङ्क्वाति स्वैरं मन्मथः प्रसरत्यहो ॥ ३ ॥

वसुन्धरस्य ।

नान्दीपदानि रातिनाटकविद्यशान्ता— वाज्ञाक्षराणि परमाण्यथवा स्मरस्य । दृष्टेऽधरे प्रणयिना विधुताग्रपाणेः सीत्कारवन्ति [राणि]तानि जयन्ति तन्व्याः ॥ ४ ॥

वामनस्य।

समादिष्टं शिष्टैः परमिह यित्रहेंतिपदं पुनर्दग्योऽप्याञ्च प्रभवति यतो मन्मथतरुः । श्रुते यस्मिन् कामी भवति कृतकृत्यो रतिमुखं स सीत्कारः पायादमृतविजयी सुन्दरदशाम् ॥ ५ ॥

सीत्कारत्नस्य ।

आयाते दियते मनोरथशतैर्नात्वा कथंचिहिनं वैदग्ध्यापगमाज्जेडे परिजने दीर्घा कथां कुर्वति । दृष्टाऽस्मीत्यभिधाय सत्वरपदं व्याधूय चीनांशुकं तन्वङ्ग्या रितकातरेण मनसा नीतः प्रदीपः श्रमम् ॥ ६ ॥ अद्भृतपुण्यस्य ।

कचग्रहमनुग्रहं दशनखण्डनं मण्डनं हगञ्जनमवश्चनं मुखरसापेणं तपेणम् । नखार्दनमर्तदेनं निविडपीडनं क्रीडनं करोति रतिसङ्गमे मकरकेतनः कापिनाम् ॥ ७॥

माहिलस्य ।

स्वैरं पश्यित वछभे सरभसं हृत्वा दुक्क्लं वला— दङ्गानां रतिसङ्गरन्यतिकरे सौन्दर्यरेखाक्रमम् । यत्तन्न्याः परिरभ्यमाणमदनब्रीडाविलासालसै— रङ्गेरङ्गपिधानमुस्पल्लद्दाः कस्यापि तद्गोचरम् ॥ ८॥

कस्यापि ।

स्वेदजलिच्छलाभिस्तनुभिर्यूनां च शिथिलमाश्लेषम् । विपुलं पुलकशलाकापटलं झटिति प्रतिकरोति ॥ ९ ॥

श्रीमुरारे: ।

सन्दृष्टाघरपछ्ठवा सचिकतं हस्ताग्रमाधून्वती मा मा मुश्च शटेति कोपवचनैरानर्तितश्रूछता। सीत्काराश्चितछोचना सपुछकं यैश्चुम्बिता मानिनी प्राप्तं तैरमृतं श्रमाय मथितो मृढैस्सुरैस्सागरः॥ १०॥

अमरुकस्य।

दीपितस्मरमुरस्युपपीडं वछभे घनमभिष्वजमाने । वक्रतां न ययतुः कुचकुम्भौ सुभ्रुवः कठिनतातिशयेन ॥ ११॥

माघस्य।

नैषा वेगं मृदुतरतनुस्तावकीनं विसोढुं शक्ता मैनां चपल सुहृदं खेदयेन्दीवराक्षीम्। रत्यभ्यासं विद्धत इति प्राणनाथस्य गत्वा कर्णोपान्ते निभृतनिभृतं नृपुरं शंसतीव॥ १२॥

धूर्तस्य।

हशा सपिद मीलितं दशनरोचिषा निर्मतं करेण परिवेपितं वलयकैरथाक्रन्दितम् । प्रियैः समद्योपितां नतु विखण्ड्यमानेऽधरे परव्यसनकातराः किस्रु न कुर्वते साधवः ॥ १३॥

शिवस्वामिनः।

पाणिः कम्पमवाप काश्चिरपतत् [ध्वस्तौ त्रपा] नूपुरै-राक्रन्दाचिकुरैर्दधे विधुरता यत्रातिशीणींऽधरः । एको वीरतरस्स कामसमरे वक्षोभनः सुभुवां येनात्याहातिजर्भरेण न मनाक्शैथिल्यमालाम्बतम् ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

धम्मिल्लो भङ्गमेतु प्रविशतु तिलकः केशपाशान्धकारं पत्राली गण्डपालीं त्यजतु च विवरं कर्णयोगेन्तुकामा । वामायाः कान्तद्न्तक्षततिसहने त्वेक एवाधरोऽसौ वीरः कामाहवेऽस्मिन्निति वदित चल्लन्तुपुरक्वाणभङ्ग्या ।। १५ ॥

पूर्णे मन्मथसङ्गरे रणाजितां सत्कारमातन्वती
वासोऽदाज्जधनस्य पीनकुचयोर्हारं श्रुतेः कुण्डलम् ।
विम्बोष्टस्य च वीटिकां मणिमये पाण्यो रणत्कङ्करणे
पृष्टालम्बिन केशपाशनिचये युक्तो हि बन्धक्रमः ॥ १६ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

१. द्वस्ता त्रसन्तू क. ख. च.

पश्यन्नर्धनिमीलिताक्षियुगलं वक्त्रारिवन्दं मुहुः विम्बोष्टामृतमापिवन्मृगदृशो जिद्यन्मुखे सौरमम् । आलिङ्गन्नतिनिर्भरं स्तनतटं सीत्कारमाकर्णय— न्नेवं पश्चिमिरिन्द्रियैनिधुवने प्राप्नोति धन्यो मुदम् ॥ १७॥ कस्यापि ।

चिरिवरिहिणोरुत्कण्डार्त्या श्चार्थीकृतगात्रयो-नेविमव जगज्जातं भ्रयश्चिरादिभनन्दतोः । कथपि दिने दीर्वे याते निशामधिरूढयोः प्रसरित कथा बह्वी यूनोर्थथा न तथा रितः ॥ १८ ॥

अमरुकस्य ।

अक्रुत्रिमविलासाङ्क्रमशिक्षितकलाक्रमम् । अविभागाङ्गसुभगं वभूव सुरतं तयोः ॥ १९ ॥

क्षेमेन्द्रस्य।

नखद्शननिपातजर्भराङ्गी रतिकल्रहे परिपीडिता महारै:। सपदि मरणमेव किं न यायाद्यदि न पिवेदधरामृतं पियस्य ॥ २०॥ तस्यैव।

किमपि किमपि मन्दं मन्दमासक्तियोगा— द्विरिलतकपोर्लं जरूपतोरक्रमेण । सपुलकपरिरम्भव्यापृतैकैकदोष्णो— रविदितगतयामा रात्रिरेव व्यरंसीत् ॥ २१ ॥

भवभूतेः ।

गाढोपग्रंहँनरसालसलोचनाना— मेणीद्द्यां पुलकदन्तुरक्कड्मलेषु । गण्डस्थलेषु वदनानि निवेशयन्तो घन्याः सुखेन दिवसानतिवाहयन्ति ॥ २२ ॥

नाथकुमारस्य ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगद्त्तजल्हणदेविवरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां सुरतकेलिपद्धतिः ॥

॥ विपरीतरतपद्धतिः॥ (७९)

विपरीतरतायासजिताः स्वेद्विन्दत्रः । पतन्तु तव गात्रेषु कामिनीवदनच्युताः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

पततु तवोरिस सततं दियताधिम्मलमिलकानिकरः। रितरसरभसकचग्रहलुलितालकवल्लरीगालितः॥ २॥

बाणस्य ।

गाढाश्चेषविज्ञीर्णचन्दनरजःपुञ्जनकर्पादियं शय्या संप्रति कोमलाङ्गि परुषेत्यारोप्य मां वक्षसि । गाढोष्टग्रहपूर्वमाञ्जलतया पादाग्रसन्दंशके— नाकुष्याम्बरमात्मनो यदुचितं धूर्तेन तत्प्रस्तुतम् ॥ ३ ॥

अमरुकस्य ।

आहतं कुचतरेन रमैण्याः साधु सोढमप्रनेति पपात । जुट्यतः पियतमोरसि हारात्पुष्पदृष्टिरिव मौक्तिकदृष्टिः ॥ ४ ॥

माघस्य ।

ळीळाचामरेडम्बरो रितपतेनीळाम्बुवाहाग्रैमो रागोद्गारशिखण्डिनो मुखिविधूढूतस्तमोविश्वमः । तारुण्योन्मददन्तिदानविसरो रोळम्बमाळाकुळो धम्मिळो हरिणीडैंशां विजयते स्नस्तो रितव्यत्यये ॥ ५ ॥

वाम्ननागस्य ।

ग्रुग्धे त्वास्मि दयिता पुरुषो भव त्व-मित्युक्तिया निह नहीति शिरो विधूय । स्विस्मीत् करात् प्रियकरे वलयं क्षिपन्त्या वाचं विनाडम्बुपगमः कथितो मृगाक्ष्या ॥ ६ ॥

१. तरुष्याः, क. पाठमे^दः, २. होदयो, क. पाठमेदः ३, वामनस्य, ख. च.

आचम्याधरसिन्धुवारि कवरीसंभारसम्मार्जिते स्वेदाम्भःस्नपिते कपोल्लविगलत्काश्मीरपङ्कोज्ज्वले । काश्चीमन्त्रक्तेन निर्भरगलन्मुक्ताकलापस्नजा धन्यस्योरसि घूर्णमाननयना पश्चेषुमभ्यर्चति ॥ ७ ॥

चल्रहारलताश्रिया चिरं रमणोरःस्थलरङ्गनर्तनेन । मणितध्वनिडम्बरेण सा कृतवाद्येव वभूव कामिनी ॥ ८ ॥

किचित्ताम्ब्रुष्ठाक्तः किचिद्गरूपङ्काङ्क्रमिलिनः किचिच्चूर्णोद्रारी किचिदिप च सालक्तकपदः। वलीभङ्काभौगैरलकपिततैः कीर्णकुसुमैः स्त्रियाः सर्वावस्थं प्रथयति रतं प्रच्छद्पटः॥ ९॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां विपरीतरतपद्धतिः॥

सुरतानिवृत्तिः (८०)

वीतोष्टरागाणि हताञ्जनानि भास्वन्ति लोलैरलकैर्प्युखानि । प्रातः कृतार्थानि यथा विरेज्जस्तथा न पूर्वेद्युरलङ्कृतानि ॥ १ ॥

भट्टस्वामिनः ।

नैपथ्यादिष राजते किमिष सा व्यालुप्तभूषा ततुः संभोगश्रममीलितं विजयते चक्षुः कटाक्षादिष । गाढालिङ्गानकौतुकादिष नवं दोर्विल्लिविसंसनं प्रीत्यालापरसादिष वियतमं मौनं कुरङ्गीदृशः ॥ २ ॥

हरिहरस्य ॥

करिकसरुँयों घृत्वा घृत्वा विमार्गति वाससी क्षिपति सुँतनुर्मालाशेषं प्रदीपशिखां प्रति । स्थगयति सुद्धः पत्युर्नेत्रे विद्दस्य समाक्कला सुरतविरतों रैम्यं तैन्व्या सुदुर्भुद्धरीक्षितम् ॥ ३ ॥

सुरतिवरतो बीडावेशश्रमञ्ख्यहस्तया रहिस गिळितं तन्त्र्या प्राप्तुं न पारितमंशुकम् । रितरसजडैरङ्गेरङ्गः पिधातुमशक्तया पियतमतनो सर्वोङ्गीणं प्रविष्टमधृष्ट्या ॥ ४ ॥

अमरुकस्यैतौ ॥

आदृष्वाना झटिति जघनं सा दुकूछाञ्चलेन पेञ्चत्क्रीडाकुलितकबरीबन्धनन्यग्रपाणिः । ऊर्ध्वीच्छ्वासस्फुटनखपदैश्चिह्निताभ्यां स्तनाभ्यां दृष्टा धाष्ट्रचस्मृतिनतम्नस्ति मोहनान्ते प्रियेण ॥ ५ ॥

कस्यापि।

^{ী.} यं. २. समनो. क. पाठभेदः ३ रम्या तम्बी पुनः पातिमाश्रिता. शार्क्वधरीयः पाठः ४ तन्वी. ५. क्षते. क. पाठभेदः

1 - 1 - 1 - 1

स्त्रामिन् भङ्करयालकं सितलकं फालं विलासिन् कुरु प्राणेश त्रुटितं पयोधरतटे हारं पुनर्योजय । इत्युक्त्वा सुरतावसानसुखिता संपूर्णचन्द्रानना स्पृष्टा तेन तथेति जातपुलका प्राप्ता पुनर्मोहनम् ॥ ६ ॥

रुद्रस्य ।

पियकुतपटस्तेयक्तीशविडम्बनविद्धलां किमपि कुपणालापां वालां विलोक्य ससंभ्रमः। अपि विचलितस्कन्धावारो गते सुरताहके त्रिभ्रवनमहाधन्वी स्थाने व्यवर्तत मन्मथः॥ ७॥

कस्यापि ।

व्याधृतहारमणयः परिधृतमाल्याः मन्दास्मितमसरसत्रपदृष्टिपाताः । तस्या जयान्ति छुल्लितश्रमवारिलेशाः सीत्कारमुग्धमणितध्वनयो रतान्ताः ॥ ८ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

लुलितक्कसुमसम्पत्केशपाशस्तरुण्या
सुकुलितनयनान्तं त्रीडया नम्रमास्यम् ।
करतलपरिधानं नाभिमूलं रतान्ते
पुनरपि रतलीलां पेयसः सन्तनोति ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेविवरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां सुरतनिवृत्तिपद्धतिः ।

प्रणयकलहे नायकानुनयः (८१)

क्षीणांग्यः शशलाञ्चनः शशिम्रुखि क्षीणो न कोपस्तव
स्मेरं पद्मवनं मनागपि न ते स्मेरं मुखाम्भोरुहम् ।
पीतं श्रोत्रपुटेन षट्पदरुतं पीतं न ते जिल्पतं
रक्ता शक्रदिगङ्गना रविकरैनीद्यापि रक्तासि किम् ॥ १ ॥

प्रहिणु रमणि मानं मौनमुन्मुच्य साची-कृतिशरिस ममास्मिन्नर्पयस्वाङ्घियुग्मम् । अयि सुम्रुखि मयूखाः पश्य पीयूषभानो-र्वरुणनगरनारीनेत्रपात्रीभवन्ति ॥ २ ॥

गतप्राया रात्रिः क्रशततु शशी शीर्यत इव प्रदीपोऽयं निद्रावशम्रुपगतो घूर्णत इव । प्रणामान्तो मानस्त्यजसि न तथापि क्रुधमहो क्रुचप्रत्यासत्त्या हृदयमपि ते चण्डि कठिनम् ॥ ३ ॥

माणिक्यैर्दशनश्रियं घटयता विम्बाधरं विद्वुमै-र्म्यक्ताभिः स्मितमिन्द्रनील्लशकलक्षोदैश्च केशोचयान् । इत्थं रत्नमयं विधातुमखिळं दुर्मेधसा वेधसा तेनैवावनताङ्गविल्ल विदितं वज्रेण चेतस्तव ॥ ४ ॥

अस्तं याति शशी शशाङ्कग्वद्ने मानं विम्रुश्चाधुना किं मानेन मुधा नतभ्रु गगनाद्भ्रश्यन्त्यमूस्तारकाः। इत्थं त्वामनुशिक्षयन् क्षितितलादुन्नम्य पादं शनैः क्षीणां वीक्ष्य निशां निसर्गसुभगं गायत्यसौ क्रुवक्कटः॥ ५॥

जाते केलिकलाकृते किमतारे व्यर्थानुनीतौ चिरान्माने म्ळायित मन्मथे विकसित श्लीणे श्लपानेहसि ।
स्वमन्याजमुपेत्य तिम्नपुणया निद्रान्ध्यमाचेष्टितं
मानंम्लानिरभून येन च नचा[प्या]सीद्रहःखण्डनम् ॥ ६ ॥

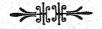
केषामप्येते ।

एकस्मिन् शयने विपक्षरमणीनामग्रहे मुग्धया सद्यः कोपपराङ्मुखग्छपितया चाटूनि कुर्वस्निष । आवेगादवधीरितः पियतमस्तृष्णीं स्थितस्तत्स्रणं माभृत् सुप्त इवेत्यमन्दविष्ठतग्रीवं पुनर्वीक्षितः ॥ ७॥

एकस्मिन्नयने पराड्युखतया वीतोत्तरं ताम्यतो-रन्योन्यस्य हृदि स्थितेऽप्यनुनये संरक्षतोगींरवम् । दम्पत्योः शनकैरपाङ्गवलनान्मिश्रीभवचक्षुषो-भेन्नो मानकलिः सहासर्भसन्याष्टत्तकण्टग्रहम् ॥ ८ ॥

अमरुकस्यैतौ ।

॥ इति श्रीभगद्त्तनल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां नायकानुनयपद्धतिः ॥

॥ प्रभातवर्णनम् ॥ (८२)

द्वित्रैर्व्योम्नि पुराणमौक्तिकमणिच्छायैः स्थितं तारकैः ज्योत्स्नापानभरास्त्रेन वपुषा सुप्ताञ्चकोराङ्गनाः । यातोऽस्ताचस्रचूलसद्वसमधुच्छत्रच्छविञ्चन्द्रमाः माची बास्रविद्यालस्रोचनस्वां जाता च पात्रं ततः ॥ १ ॥ राजशेखरस्य ।

यः सैन्ये स्मरपार्थिवस्य विरहिप्रत्यर्थिनामग्रणीः ज्योत्स्नानिर्झरग्रुज्झति स्म जगतां यस्तापनिर्वापणम् । सोऽयं तारकनायकः किमपरं शृङ्गारसङ्जीवनं जातः पिष्ठपरागपाण्डुरजरत्क्रुझ्माण्डपिण्डाकृतिः ॥ २ ॥

बिरुहणस्य ।

पत्यौ पात्रे कलानां त्रजित विधिवशादस्तिमिन्दौ क्रमेण कन्दन्ती पत्रिनादैविंगलितिमिरस्तोमधिम्मिल्लभारा । प्रभ्रव्यत्स्थूलमुक्ताफलिनकरपिरस्पिधिताराश्रुविन्दुः प्रोन्मीलत्पूर्वसन्ध्याहुतमुजि रजनी प्रथ्य दहं जुहोति ॥ ३॥

कस्यापि ।

तमोभिः पीयन्ते गतवयसि पीयुषवपुषि ज्वलिष्यन्मार्ताण्डोपलपटलधूमैरिव दिशः । सरोजानां कषेत्रलिमयमयस्कान्तमणिवत् क्षणादन्तःशस्यं तपति पतिरद्यापि न रुचाम् ॥ ४ ॥

श्रीमुरारे:।

भिन्दानो मानिनीनां पतिषु रुषमयं हर्म्यपारावतेभ्यो वाचालत्वं ददानः कवितृषु कवितापातिभं सन्दधानः । प्रातस्त्यस्तूर्यनादः स्थगयति गगनं मांसलः पांसुतल्पा— दस्वल्पादुत्थितानां नरवरकरिणां शृङ्खलाशिञ्जितेन ।। ५ ॥

राजशेखरस्य ।

ये कुण्ठीकृतवल्लभप्रणतयः शक्षेरनङ्गस्य ये न प्राप्ताश्च निशीथिनीपतिकरैः शैथिल्पवीथीपपि। ते निश्शङ्काविटङ्कातालुतुमुल्लालेतप्लतप्लावितैः छिन्नाः कुक्कुटकूजितेर्मृगदृशां मानग्रहग्रन्थयः॥ ६॥

बिल्हणस्य ।

उत्थायोत्रतवासयष्टिशिखरे विस्तारिताकुश्चितं विश्वत्पादम्रदस्तकेसरसटः किश्चिद्विनिदेक्षणः । दूरादश्चितकन्थरः शमवशाद्व्याध्र्य पक्षद्वयं मानम्लानिकरः कुरङ्गकदृशां कोकूयते कुक्कुटः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

चिरतररतखेदप्राप्तानिद्राक्षखानां चरममपि शयित्वा पूर्वमेव प्रबुद्धाः । अपरिचलितगात्राः कुर्वते न प्रियाणा— मशिथिलभ्रजचकाञ्लेषभेदं तरुण्यः ॥ ८ ॥

अधिरजनिमुखे यः सान्द्रलाक्षानुरागै—
र्व्यतिकरित इवोचैःपाटलत्वं दधानः ।
उपिस स खल्ज दीपः पाननिर्धृतराग[ः]
स्फुरदधर इवायं धुसरत्वं विभर्ति ॥ ९ ॥

माघस्य ।

आद्ये जग्धिष ताम्रचूडरिते श्रोत्रं प्रबुद्धा जवात् किंचिद्वासवदिङ्क्षमुखं प्रविकसदृष्ट्वा गवाक्षाध्वना । सन्त्रासेन समीरिता पियतमप्रेम्णा च रुद्धा शनै— रुत्थानोपनिवेशनानि कुरुते तल्पे मुहुः पांसुला ॥ १०॥

निर्यान्त्या रितवेश्मनः परिणतप्रायां विलोक्य क्षपां गाढालिङ्गनचुम्बनानि बहुशः कृत्वांऽप्यसन्तुष्ट्या । एकं भूमितले निधाय चरणं तत्ये प्रकल्पापरं तन्बङ्ग्या परिवर्तिताङ्गलतया प्रेयांश्चिरं चुम्बितः ॥ ११ ॥ इतः शोचिः पाच्यां दिशि दिशति भानोररुणता— मितो भृङ्गः कूजन्नभिकमित्रनीं पोचलित च । इतो निर्यान्त्युचैर्विहितसुरतक्कान्तिशिथल— स्खलत्पादन्यासक्षणरणितमञ्जीरमबलाः ॥ १२ ॥

श्रीमुरारे:।

प्रियवसतेरपयान्त्यो मिथः करम्बितकराम्बुजन्मानः। करजत्रणपद्विरलस्तनपुलकमम्ः किमपि विवदन्ते ॥ १३ ॥

तत्रे (स्यै?) व।

पालेयांग्रारितक्ष्वकोरिवपदामार्द्रमरोहैर्जरत्-काक्मीरीवदनादनाकुलतया दौर्भाग्यमभ्यस्यति । भासां भर्तुरितक्ष्व कोकसुकृतैरुद्गीविकां विभ्रति द्वित्राः कुङ्कमकेसरैकसुहृदो मन्दं मयुखाङ्कराः ॥ १४ ॥

अपयान्तीनामधुना सङ्केतनिकेतनान्मृगाक्षीणाम् । वासस एव न केवल्लमभवन्मनसोऽपि परिवर्तः ॥ १५ ॥

मदनस्यैतौ ।

चन्दनं स्तनतरेऽधरिबम्बे यावकं घनतरं च सपत्न्याः । प्रातरीक्ष्य क्रपिताऽपि कामिनी सागसि प्रियतमे परितुष्टा ।। १६ ॥

लाक्षालक्ष्म ललाटपट्टमिनिः केयूरमुद्रा गले वक्रे कज्जलकालिमा नयनयोस्ताम्बूलरागोऽपरः । दृष्ट्या कोपविधायि मण्डनमिदं पातश्चिरं प्रेयसो लीलातामरसोदरे मृगद्दशः स्वासाः समाप्तिं गताः ॥ १७ ॥

अमरुकस्य ।

स्तोकारक्तनखत्रणा स्तनतटी क्वापि स्खळचन्दनं वक्षः कर्बुरिताञ्जने च नयने विश्रान्तरागोऽधरः । आयासोदयमन्थरं च गमनं शतः प्रभङ्गालसं जीयादङ्गमनङ्गसङ्गरपरिच्छेदे कुरङ्गीदशः ॥ १८॥

ज्यापतिधरस्य ।

प्रयातवाति यामिनीरमणचन्द्रिकापाथिसि
प्रशान्तिमिव भासते सरसकर्दमाभं नभः ।
प्रवेष्टुमिह शिङ्कितौरिव रवेस्तुरङ्गिर्धतः
क्षणं त्यजति नोदयाचळिवटङ्किवीथीं रथः ॥ १९ ॥

लुटत्यपरवारिधौ कमटनिर्विशेषः शशी
परूढमुदयाचे चुलकमात्रमुष्णं महः ।
क्षणं गगनवेदिकामिदमनङ्कःशं गाहते
कलिन्दगिरिकन्यकातटतमालनीलं तमः ॥ २०॥

बिल्हणस्यैतौ ।

त्रजत्यपरवारिधिं रजतिषण्डपाण्डः शशी नमन्ति जलबुद्धदद्यतिसपङ्कःयस्तारकाः । कुरण्डकविपाण्डुरं दधति धाम दीपाङ्कर-श्रकोरनयनारुणा भवति दिक् च सौत्रामणी ।। २१ ॥

राजशेखरस्य ।

उत्फालं हेल्लयेव द्वुतमाभिपततः पूर्वपृथ्वीधराम्रा— दुचैरिचंश्चपेटाहतिभिरिव हरेर्ध्वान्तदन्ती विदीर्णः । रक्ताः कुम्भैविंग्रक्ता इव सकल्रद्दशां विस्मयं सन्दधानाः सन्ध्याशोणत्विषस्ताः सपादि निपतितास्तारकास्ताः समस्ताः ॥ २२ ॥

नाचिराजस्य ।

निर्जाञ्चकाष्ट्रतां प्राचीं चुम्बत्यर्केऽतिरागिणि । लक्जयेव ययौ क्वापि स्यामा मीलिततारका ॥ २३ ॥

कविदर्पणराघवस्य ।

आसीस्त्वं निशिराजरक्तहृद्येतीर्ध्यालुना विज्ञणा प्रातः शङ्कित्वयेव दिव्यपदवीं गत्वाऽऽत्मनः शुद्धये । और्वीत्तापितवार्धितापकतलादादाय शुक्तो बहिः प्राच्याऽसौ दिवि तप्तमाषक इव प्रद्योतनो द्योतते ॥ २४॥

कस्यापि ।

चरमगिरिकुरङ्गीशृङ्गकण्ड्यनेन स्विपति सुखिमदानीमन्तरिन्दोः कुरङ्गः । परिणतरिवगर्भन्याकुला पौरुहृती दिगपि घनकपोतीहुंकृतैः क्रन्दतीव ॥ २५ ॥

चश्चत्काश्चनकान्तिभिर्जलाजिनीजीवेक्वरज्योतिषा—
मोघैर्माघवती ककुप् कपिलतामालम्बते संप्रति ।
यामुद्रीक्ष्य गवाक्षवत्भीने मनाङ्मानान्तज्ञान्तज्वराः
कामिन्यः कुचकुम्भसीम्त्रि द्यितान गाढग्रहं गृह्णते ॥ २६ ॥

प्रत्यग्रज्वितः पतङ्गमणिभिनींराजिता भानवः सावित्राः कुरुविन्दकन्दलरुचः प्राचीमलङ्कर्वते । प्रौढध्वान्तकरालितस्य वपुषश्लायाच्छलेन क्षणा— दप्रक्षान्तिनिर्मलं जगदहो निर्मोकपुन्मुश्चिति ॥ २७ ॥

पीत्वा भृत्रं कमलकुङ्गलशुक्तिकोशात् दोषातनीं तिमिरदृष्टिमथ स्फुटन्तः । निर्यन्मधुव्रतकद्म्बमिषाद्वमन्ति विश्वन्ति कारणगुणानिव मौक्तिकानि ॥ २८ ॥

विकसितसंकुचितपुनर्विकस्वरेष्वम्बुजेषु दुर्रुक्षाम् । कलिकां कथयति नूतनविकासिनीं मधुलिहामर्घः ॥ २९ ॥

एते मुरारेः।

यद्रात्रों रहिस व्यपेतिवनयं वृत्तं रहः कामिनो-रन्योन्यं शयनीयमीहितरसावाप्तिप्रष्टत्तस्पृहम् । तत्सानन्दिमेलङ्कशोः कथमपि स्मृत्वा गुरूणां पुरो हासोद्धेदिनरोधमन्थरमिलत्तारं कथित्रित्स्थितम् ॥ ३०॥ यद्वप्तं गदितं रितप्रणयतो रात्रौ विलोलभुवा तत्संस्मारयति प्रिये स्मरमयं प्रातः प्रतिच्छन्दकैः । लोलाक्ष्या स्मितधौतगण्डफलके पत्रावलीतुलिका— व्यापारैविनिवारणाक्षरभराकारा विकीर्णा दशः ॥ ३१ ॥

भट्टवामनस्य ।

नक्तं निरङ्काशतया कुशसूचिभेद्यो यः सर्वतस्त्रिभुवनेऽपि ममी कथिश्चत् । माति स्म सोऽपि दृशि घृकविहङ्गमस्य भानोभेयाज्झटिति सङ्कुचितोऽन्धकारः ॥ ३२ ॥

अरसिठक्कुरस्य ।

॥ इति श्रीमगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां प्रभातवर्णनपद्धतिः ॥

प्रभातवायवः (८३)

रामाणां रमणीयवक्तशिकाः स्वेदोदिबन्दुप्छत – ंव्याळोळाळकमञ्जरीः प्रचलयन्धून्वितम्बांशुकम् । प्रातवीति नवातिकृष्टविकसद्राजीवराजीरजः – पुञ्जामोदमनोहरो रतिरसग्ळानिं हरन्मारुतः ॥ १॥

कस्यापि ।

विकचकमल्लगन्धेरन्धयन् भृक्षमालाः कबलितमकरन्दं मन्दमावाति वायुः । प्रमद्मदनमाद्यद्योवनोद्दामरामारमणरभसखेदस्वेद्विच्छेददक्षः ॥ २ ॥ माघस्य ।

अङ्गैरनङ्गसमरश्रमष्ठद्वहद्भिः संप्रार्थितोऽप्यनुसरन् सरछः समीरः । निन्दापदं भवति संप्रति सुन्दरीणामम्भोजगन्धकथितक्षणदावसानः ॥ ३ ॥ कृष्णपिछस्य ।

प्रातः सीमन्तिनीनां निधुवनछिलतान् लासयन् केशपाशा— नुन्मीलत्पङ्कर्जान्तःपरिमलसुरभिः स्फारयन् कामलीलाः । स्वच्छावश्यायविन्दून्दिशि दिशि विकिरन् स्थूलमुक्ताफलाभान् धूलीभिः केतकीनां धवलितसुवनो वाति मन्दं नभस्वान् ॥ ४ ॥

मनसि निविश्वते स कोऽपि तापः प्रणयिनि बाहुळतान्तरस्थितेऽपि । सकमळमकरन्दगन्यबन्धुर्वहति यदेष शनैः शनैः समीरः ॥ ५ ॥

॥ इति श्रीमगद्त्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां प्रभातवातवर्णनपद्धतिः ॥

कलहान्तरिताप्रलापाः (८४)

+010---

गैते प्रेमावन्धे प्रणयवहुमाने विगछिते निष्टत्ते सद्भावे जन इव जने गच्छति पुरः । तदुत्पेक्ष्योत्मेक्ष्य प्रियसिख गतांस्तांक्च दिवसा— न्न जाने को हेतुर्दछिति शतधा यन्न हृदयम् ॥ १ ॥

कथमिप सिख क्रीडाकोपाद्वजेति मयोदिते कठिनहृदयस्त्यक्त्वा श्रद्भयां बलाइत एव सः । इति सरभसध्वस्तेभेम्णि व्यपेतघृणे स्पृहां पुनरिप हत्त्रीडं चेतः करोति करोमि किम् ॥ २ ॥

इदं कृष्णं कृष्णं प्रियतम ननु इवेतमथ किं गमिष्यामो यामो भवतुं भवने नाथ भवतु । पुरा येनैवं मे चिरमनुस्रता चित्तपदवी स एवान्यो जातः सखि परिचिताः कस्य प्रक्षाः ॥ ३ ॥

अमरुकस्येते ।

मया तावद्गोत्रस्खिलतहतकोपान्तरितया न रुद्धो निर्गच्छन्नयमतिविल्लक्षः प्रियतमः । अयं त्वाकृतज्ञः परिणतिपरामर्शकुशलः सखीलोकोऽप्यासील्लिखित इव चित्रेण किमिदम् ॥ ४ ॥

पदोपान्ते कान्ते छुठति तमनादृत्य भवनान्मया निष्क्रामन्त्या सिख किमिप नालोचितमभूत् ।
अयं श्रोणीभारः स्तनयुगमिमौ निर्भरगुरू
तदानीमेताभ्यां कथमिव विलम्बो न विद्दितः ॥ ५ ॥

१ वेद्रो, क. पाठमेदः, २ गमने क. ख. घ. ३. चा. क. पाठमेदः।

मानोन्नतेत्यसहनेत्यतिपण्डितेति मय्येव धिक्कृतिरनेकमुखी सखीनाम् । दाक्षिण्यमात्रमस्रणेन विचेष्टितेन भूर्तस्य तस्य हि गुणानुपवर्णयन्ति ॥ ६ ॥

कोपो यत्र भुकुटिरचना निग्रहो यत्र मौनं यत्रान्योन्यस्मितमनुनयो दृष्टिपातः प्रसादः । तस्य प्रेम्णस्तिद्दमधुना वैश्वसं पश्य जातं त्वं पादान्ते छुठसि न च मे मन्युमोक्षः खळायाः ॥ ७ ॥

केषामप्येते ।

इति श्रीमगदत्तनरुहणविरचितायां सूक्तिमुक्तः।वरुयां कल्हान्तरिता प्रलापपद्धतिः ॥

नायकाशिक्षा (८५)

सालक्तकेन नवपछ्ठवकोमलेन पादेन नूपुरवता मदलालसेन । यस्ताड्यते द्यितया प्रणयार्त्तकोपा— क्रोपेक्षितो भगवता मकरध्वजेन ॥ १ ॥

अमरुकस्य ।

कोपात् किंचिदुपानतोऽपि रभसादाकृष्य केशेष्वलं नीत्वा मोहनमन्दिरं दियतया हारेण वध्वा दृढम् । भूयो यास्यसि तह्नृहानिति मुद्धः कण्ठार्थरुद्धाक्षरं जलपन्त्या श्रवणोत्पलेन सुकृती कश्चिद्रहस्ताङ्यते ॥ २ ॥

रुद्रस्य !

कोपात् कोमललोलबाहुलिकापाञ्चेन बध्वा दृढं नीत्वा मोहनमन्दिरं दियतया स्वैरं सखीनां पुरः। भूयो नैविमिति स्वलन्मृदुगिरा संसूच्य दुश्चेष्टितं घन्यो हन्यत एव निह्नातिपरः भेयान् रुदन्त्या इसन्।। ३।।

अमरुकस्य ।

सा बाढं भवतेक्षितेति निविद्धं संयम्य बाह्योः स्नजा भूयो द्रक्ष्यसि तां शठेति निविद्धं सन्तर्ज्यं सन्तर्ज्यं च । आलीनां पुर एव निह्नतिपरः कोपाद्रणन्नूपुरं मानिन्या चरणप्रहारविधिना प्रेयानशोकीकृतः ॥ ४ ॥

(रुद्रस्य)।

पादे मूर्धनि ताम्रताम्रुपगते कर्णोत्पले चूर्णिते छिन्ने हारलतागुणे करतले संपातजातव्रणे । अप्राप्तिपयताडनव्यतिकरा हन्तुं पुरक्चेतसा वाञ्छन्ती मुहुरेणशाबनयना पर्याकुला रोदिति ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

अधिरजिन जगाम थाम तस्याः प्रियतमयेति रुषा स्रजाऽवबद्धः । पदमि चिछतुं युवा न सेहे किमिव न शक्तिहरं सस्मध्वसानाम् ॥ ६ ॥

करजद्शनचिह्नं नैशमङ्गेऽन्यनारी—
जनितमिति सरोषामीर्ध्यया शङ्कमानाम् ।
स्मरिस न खळु दत्तं मत्त्ययैतत्त्वयैव
स्नियमनुनयतीत्थं त्रीडमानां विल्लासी ॥ ७॥

माघस्यैतो ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां नायकशिक्षापद्धतिः ॥

i delegación

सम्भोग।विष्करणम् (८६)

<u>∸ಲ‰್--</u>

द्र्पणेषु परिभोगद्शिनी पृष्ठतः प्रणयिनो निषेदुषः । वीक्ष्य विम्बमनुबिम्बमात्मनः कानि कानि न चकार लज्जया ॥ १ ॥ काल्दिासस्य ।

ताडीदलं काचन कर्णपाशे निवेशयन्ती सुतनुः कराभ्याम् । रराज कर्णान्तविसर्पिदृष्टिः शाणे ददानेव कटाक्षवाणान् ॥ २ ॥

बिल्हणस्य ।

यावद्यावत्कुवलयद्दशा मृज्यते दन्तपाली तावत्तावहिगुणमधरच्छायया शोणरोचिः। मत्यासन्निपयसहचरीदर्शितादर्शभि**त्तौ** दर्श दर्श न विरमयते पाणिमद्यापि वाला ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

एकावलीकलितमौक्तिककैतवेन कस्याश्चिदुव्यतपयोधरयुग्मसेवाम्। चक्रुर्भनांसि यमिनामतिनिर्मलानि कन्द्र्पेष्ठक्तशरपातकृतान्तराणि।। ४ ॥

न्यस्तानि शङ्खवलयानि करे कयाचित् तानीन्दुखण्डघटितानि ममैष तर्कः। ः अस्या निसर्गमृदुपाणिसरोजमेषामामोचने झटिति यन्मुकुळीबभूव ॥ ५ ॥

> हारेण च स्तनयुगं परिवृत्य पीन-मत्यायतं च जघनं रशनागुणेन । मध्यस्य मण्डनविधिं न चकार काचि-द्विक्तः सनाभिरपि नैव हि माननीयः ॥ ६ ॥

लाक्षां विधातुमवलम्बितमात्रमेव सख्याः करेण तुरुणाम्बुजकोमलेन । कस्याध्चिदश्रपदमाशु वभूव रक्तं लाक्षारसः पुनरभूत् पुनरुक्तदूष्यः॥७७।। विकास कार होत ह ह ।

36

अर्काभिमुख्यसिललिश्वितिसाधनानि रक्ताम्बुजस्य फलितान्यधुना तपांसि । यद्भेक तस्य परिभूतिकरं पदं त्वं लाक्षारसाङ्किरितरागिममं करोषि ॥ ८॥

यानि द्रवन्ति विरहे विदल्लन्ति यानि योगे हरेण सखि किं वल्लयैः फलं ते । नैवास्ति यैविंपिदि सम्पदि चोपयोग-स्तैः सङ्गमं न खलु वाञ्छति कोऽपि मर्त्यः ॥ ९ ॥

षडेते उत्प्रेक्षावछभस्य ।

मुग्धा त्वं सुभगे न वेत्सि मदनव्यापारमध्यापितं नूनं पद्मदलैषिणाऽयमिलना दृष्टो न भत्रीऽधरः। सरुयेदं हसितं वधूं प्रति तदा सानन्दमाविभव-द्वनत्रान्तर्धनशीधुगन्धरसिकैर्भृङ्गेर्यदा गुङ्जितम्।। १०॥

कस्यापि ।

अहं तेनाहूता किमिप कथयामीति विजने समीपे चासीना सरलहृदयत्वादवहिता । ततः कर्णोपाने किमिप वदताऽऽघ्राय वदनं गृहीत्वा धम्मिल्ले ममै सखि निपीतोऽधररसः ॥ ११ ॥

अमरकस्य ।

सख्यस्तानि वचांसि यानि बहुशोऽधीतानि युष्पन्मुखाः द्वक्ष्येऽहं बहुशिक्षिता क्षणमपि ध्यात्वाऽस्मि मौनं गता । धूर्तेनैव च मण्डळीकृतकुचं गाढं परिष्वज्य मां पीतान्येव सहाधरेण सहसा वऋस्थितान्येव मे ॥ १२ ॥

जीवनागस्य ।

अयमेकोऽहमेकेति ज्ञानं तत्सङ्गमे न मे । राग एवाधिकस्तत्र हरिद्राचूर्णयोरिव ॥ १३ ॥ मा गर्वेष्ठद्वह कपोलतले चकास्ति कान्तस्वहस्तलिखिता मम मञ्जरीति । अन्यापि किं न सखि भाजनमीदशानां वैरी न चेद्वपुषि वेपशुरन्तरायः ॥ १४ ॥

कयोरप्येतौ ।

धन्याऽसि या कथयसि प्रियसङ्गमेऽपि नर्मोक्तिचादुकश्वतानि रतान्तरेषु । नीवीं प्रति प्रणिहिते तु करे प्रियेण सख्यः शपामि यदि किश्चिदिह स्मरामि ॥ १५ ॥

विज्ञाकायाः ।

पादन्यासं कृतवित बहिः श्रोत्रयोरिक्ष लीना प्राप्ते दृष्टिमसरपदवीं दृष्टिरेवाहमासम् । तल्पान्तस्थे हिसतपुलकस्वेदकम्पाकुलाङ्गी संजाताऽहं तदनु सिख मे वित्रलुप्तो विवेकः ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

कान्ते तल्पग्रुपागते विगिष्ठिता नीवी स्वयं बन्धनात् वासश्च व्रत्थमेखलागुणधृतं किंचिन्नितम्बे स्थितम् । एतावत् सिल वेबि केवलमहं तस्याङ्गसङ्गे पुनः कोऽसौ काऽस्मि रतं च किं कथामिति स्वल्पाऽपि मे न स्मृतिः ॥१।॥। कस्यापि ।

कान्ते सागिस यापिते त्रियसखीवेषं विधायागते भ्रान्त्याऽऽछिङ्गच मया रहस्यमुदितं तत्सङ्गमाकाङ्कया । मुग्धे दुष्करमेतदित्यिततरामुक्त्वा सहासं बला— दालिङ्ग्य च्छलिताऽस्मि तेन कितवेनाद्य प्रदोषागमे । १८ ॥

सुष्तोऽयं सिंख सुष्यतामिति गताः सख्यस्ततोऽनन्तरं प्रेमावेशितया मया तरलया न्यस्तं सुखं तन्सुखे । ज्ञातेऽलीकिनिमीलने नयनयोर्धूर्तस्य रोमाश्चतो लज्जाऽऽसीन्मम तेन साऽष्यपहृता तत्कालयोग्यैः क्रमैः ॥ १९ ॥ अमरुकस्यैतौ ।

॥ इति श्रीभगद्त्तनल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां संभोगाविष्करणपद्भतिः ॥

कुलरापद्धतिः (८७)

÷0,30,0÷

उछासः खण्डखण्डस्तरिकतहृद्ये मुकतां भूषणाना-ु मुक्तिप्रत्युक्तिबन्धोऽप्यभिनयविहितः पांसुला भूरसुश्चया । तूष्णीमेव प्रसादानुनयनकलहाश्चम्बनं शब्दशून्यं यत्रैतत् स्वस्ति तस्मै निभृतनिधुवनायेति नान्दी नमोऽस्तु ॥ १ ॥

अये को जानीते निजपुरुषसङ्गो हि न तथा यैथा चेतस्त्रीणां परपुरुषसङ्गो रमयते । अपि स्वैरं भ्रक्ता दिवसमिखळं वासरकृता करस्पर्शादिन्दोर्भुकुलयति नेत्राणि नलिनी ॥ २ ॥

देवराजस्य ।

भूभेदैः कतिचिद्रिरा कुटिलया काश्चित्कियत्यः स्मितैः ै स्वैरिण्यः प्रथयन्ति मन्मथज्ञरच्यापारवङ्यं मनः । कासांचित्पुनरङ्गकेषु मसणच्छायेषु गर्भस्थितो भावः काचपुटेषु पुष्करामिव प्रन्यक्तमालोक्यते ॥ ३ ॥

अभिनन्दनस्य ।

🗊 अये कोऽयं दृद्धो गृहपरिवृद्धः किं तव पिता न मे भर्ता किन्तु व्यपगतदगन्यच बिधरः। हुहुं श्रान्तोऽद्याहं शिशयिषुरिहैवापवरके क यामिन्यां यामि स्वपिमि ननु निर्देशमशके ॥ ४ ॥ 🚽 🗦

श्रीभोजदेवस्य ।

शून्यं वेश्म चिराहतो गृहपतिजीताऽधुना शर्वरी स्थातं नोचितमत्र गच्छ निपुणं छोकैरनाछोकितः। इत्यं छोलद्या ह्यसावभिहितो दासीमुखेनाध्वगः ा १ कि सिम्हें कि श्रिविद के यामि रजनी यातेत्युदीर्य स्थितः ॥ ५ ॥ । <u>। १८ इत्राण्यक विकास कर्यापित</u>।

आकारैर्न विद्गित व[क्र]फणितीर्बोद्धं न मेथाविन-शब्दारुयेयनिजाशयं कुळवधूवर्गस्य नैतद्भतम् । ग्रामेऽस्मिन् ऋजुवाच्यवाचकहतात्मानो युवानो जडा-स्तत्त्वज्ञोपगताध्वगावधिरयं कामज्वरः सह्यताम् ॥ ६ ॥

हरिहरस्य।

दृष्टिं हे प्रतिवेशिनि क्षणिमहाप्यस्मङ्गृहे दास्यसि
प्रायेणास्य शिशोः पिता न विरसाः कौपीरपः पास्यति ।
एकाकिन्यपि यामि तद्वनिमतः स्रोतस्तमालाकुलं
नीरन्ध्रास्तनुमालिखन्तु जरठच्छेदा नलग्रन्थयः ॥ ७॥

विज्ञाकायाः ।

एषां गोपवधृविलाससुहृदां राधारहस्साक्षिणां भद्रं भद्रकलिन्द्शेलतनयातीरे लताशाखिनाम् । विच्छित्ने स्मरतल्पकल्पनविधिच्छेदाय योगेऽधुना ते जाने जरठीभवन्ति विलसन्नीलित्वषः पल्लवैः ॥ ८ ॥ कस्यापि ।

यः कौमारहरः स एव हि वरस्ताश्रन्द्रगर्भा निशाः प्रोन्भीलन्नवमालतीसुरभयः प्रौढाः कदम्बानिलाः। सा चैवास्मि तथाऽपि चौर्यसुरतन्यापारलीलाविधौ रेवारोधास वेतसीतरुतले चेतः सम्रुत्कण्टते॥ ९॥

शिलामहारिकायाः।

व्यपेतव्याहारं गतविविधिशिल्पव्यतिकरं करस्पर्शारम्भे विगलितदुकूळान्तवसनम् । मुहुर्बद्धोत्कम्पं दिशि दिशि प्रहुः पेक्षितदृशो-रहल्यासुत्रामणोः क्षणिकमिव तत्सङ्गतमभूत् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

एकाकिनी यदबला तरुणी तथाऽह— मस्मिन् गृहे गृहपतिश्च गतो निदेशम् । कं याचसे तदिह वासमियं वराकी इवश्रूमेमान्धबधिरा ननु मूढ पान्थ ॥ ११ ॥

अम्बा शेतेऽत्र दृद्धा परिणतवयसामग्रणीरत्र तातो निक्शेषागारकर्मश्रमशिथिलतनुः कुम्भदासी तथाऽत्र । अस्मिन् पापाऽहमेका कतिपयदिवसप्रोषितप्राणनाथा पान्थायेत्थं तरुण्या कथितमवसरव्याहृतिव्याजपूर्वम् ॥ १२ ॥

रुद्रस्येतौ ।

॥ इति श्रीमगद्त्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां कुलटापद्धातिः ॥

सङ्कीर्णपद्धतिः ॥ (८८)

नखपदश्ववछेषु कामिनीनां पृथुळतरेषु नितम्वमण्डलेषु । पुळकितमनसां जयन्ति यूनां नयनसरोजगतागतानि तानि ॥ १ ॥ नाथकुमारस्य ।

छक्ष्मीश्रामरभासिनी परिचयस्मेरा सुहत्सङ्कृथा रूपं पुष्पशरोपमं [रितपतेर्छोछो]पमं योवनम् । पार्श्वे जीवितजीवितं प्रियतमाः स्यामाः शशाङ्कराङ्किता गेयं श्रोत्ररसायनं सुकृतिनां सम्पूर्णपुण्योत्सवः ॥ २ ॥

कुलाभिमाने विभवो विभवेऽभिनवं वयः। यौवनेऽभिमता कान्ता भोगोऽयं भाग्यसम्पदाम्॥३॥

उद्यानं कौष्ठदी गीतं कान्ता केलिः सुहृत्कथा । कृतिनां सुकृतक्रीतः स्वर्गभोगो सुवि स्थितः ॥ ४ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैतौ ।

अस्माकं सिख वाससी न रुचिरे ग्रैवेयकं नोज्ज्वलं नो वक्रा गतिरुद्धतं न हसितं नैवास्ति कश्चिन्मदः। किन्त्वन्येऽपि जना वदन्ति सुभगो ह्यस्याः पतिनीन्यतो दृष्टिं पातयतीति विश्वमियता मन्यामहे दुस्थितम्।। ५।।

रुद्रस्य ।

मधु च विकसितोत्पलावैतंसं शशिकरपल्लवितं च हम्पैपृष्ठम् । मदनजनितविश्रमा च कान्ता फलमिदमर्थवतां विभूतयोऽन्याः ॥ ६ ॥ भर्तृमेण्ठस्य ।

प्रतिरजनि प्रतिदिवसं बहिरबहिश्चिण्ड डिण्डिमं दत्वा । काणवधूदग्वलितैर्विश्वं पुनराकुलीभूतम् ॥ ७ ॥ कोपं संद्रण कोपनेऽश्रुसिल्लेधोताञ्जने किं हशौ किं कोपाद्लकावली विल्लिलता स्विन्नाऽसि किं मन्युना । कर्णोत्तंसितपद्मरागश्चकलप्रत्यिपत्रशोणिमा फाल्लेऽस्मिन् सुभगस्य नान्यवनितापादाम्बुजालक्तकः ।। ८ ।। हरिहरस्यैतौ ।

संसारः प्रतिभाति येन सरसः सर्वाण्यहानि क्षणा—
यन्ते जीवितयौवने सफलतां दत्तः सरूपश्रिणी ।
चन्द्रोद्यानवसन्तकोकिलकुहुलापादिकानामुपा—
देयत्वं कुरुते च यद्विजयते तत् प्रेम यूनोक्ष्चिरम् ॥ ९ ॥
श्रीभीमसिंहपण्डितस्य ।

नमस्यं तत्सर्वित्रेम घण्टारणितसोदरम् । क्रमक्रशिमनिःसारमारम्भगुरुडम्बरम् ॥ १०॥

दम्पत्योः पाक्षिकात्पेम्णः प्रेमाभावः सुखावहः । एककर्णस्थताटङ्कादताटङ्कः वः मुखम् ॥ ११ ॥

कयोरप्येतौ ।

अन्यमुखे दुर्वादो यैः प्रियवदने स एव परिहासः । इतरेन्धनजन्मा यो धूमः सोऽगरुभवो धूपः ॥ १२ ॥

गोवर्धनाचार्थस्य ।

नद्या इव प्रवाहो विषमशिलासङ्कर्टस्वलितः । विन्नितसमागमसुखो मनसिञ्चयः ज्ञतगुणी भवति ॥ १३ ॥

कालिदासस्य।

स्वादूनां प्रथमाय रूपविभवं मिथ्या मिथस्तन्वते प्रेम्णे स्वस्ति मनोभवेकसुहृदे यस्य प्रसादादिह । दम्पत्योरनपेक्षितप्रियसखीचित्रप्रकारोक्तयो जायन्ते प्रहरान्तरेऽपि शतशः कोपप्रसादादयः ॥ १४॥

राजशेखरस्य ।

तारुण्यातिशयः स कोऽपि विकसत्सौन्दर्यमुद्राङ्किःत— श्चातुर्यं नवभङ्गिःसङ्गिः तदहो यस्यां समुज्जृम्भते । एकाऽप्यस्ति किमीदृशीन्दुवद्ना सोऽप्यस्ति किं यत्कृते सास्रं शुष्यति मुह्यति प्रलप्ति प्रेम्णा तद्प्यद्भुतम् ॥ १५ ॥ श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

यत्पराधीनयोः प्रेम दैवात् किमिप जायते । तत्रानुत्सृज्य लज्जां वा जीवितं वा कृतः सुखम् ॥ १६ ॥ यत्रावकाशलेशोऽस्ति नोपचारविचारयोः । तद्धचानं प्रेम चाशेषदुःखहद्योगिभोगिनोः ॥ १७ ॥

प्रज्ञानन्द्रय ।

अवचनं वचनं प्रियसन्निधावनवलोकनमेव विलोकनम् । अवयवावरणं च यदंशुकव्यतिकरेण तदङ्गसमर्पणम् ॥ १८॥

स्त्रीमुद्रां मकरध्वजस्य परमां सर्वार्थसम्पत्करी—

मेनां ये प्रविद्दाय यान्ति कुधियः स्वर्गापवर्गेच्छया ।

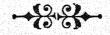
तद्दोपैविनिहत्य ते द्रुततरं नग्नीकृता मुण्डिताः

केचिद्रक्तपटीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ १९ ॥

एको वाणः स्फुरित विलिताकोकनं कामिनीनां कामस्यान्यो मलयपवनः कामिनां मर्मभेदी । वीणावेणुक्वणितमपरश्रूतपुष्पं तुरीयः सर्वोत्कण्ठप्रथमसचिवः पश्चमः पश्चमोऽपि ॥ २०॥

केषामप्येते ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां सङ्कीर्णपद्धतिः ॥

हासपद्धतिः (८९)

मातस्तातस्य मौलो निवसति किमिदं पुत्र शीतांशुलेखा फाले किं नेत्रमेतज्ज्वलितशिखिशिखं किं गले कालकूटः । नाभेर्मूले किमेतत्तदिति तनयजां भारतीं भावियत्वा तिर्यग्व्यामीलिताक्षी करिपहितमुखी पार्वती वैः पुनातु ॥ १ ॥ ॥ कस्यापि ॥

गत्वा द्वारवतीं नयामि दिवसानाराधयन्ती हीरं दृष्ट्वा चाऽनशनेन जीवितिषदं ग्रुश्चामि भागीरथीम् । पातः प्रातिरितिपवर्तितकथा निर्वेदमातन्वती रण्डा नक्तमनन्तनिर्भररतप्रीता सुखायास्तु वः ॥ २ ॥

ऋज्वी दृष्टिरनुरुवणं विहसितं मन्दं परिस्पन्दितं द्वेषो नर्मणि दूरतीर्थगमने यत्नो रतिर्छिङ्गिःषु । यस्यास्त्यक्तसुखस्पृहं किल वपुः पीनारुपलम्बस्तनी सक्षीरा विटचेटकैकमहिषी रण्डा शिवायास्तु वः ॥ ३ ॥

॥ हरगणस्य ॥

लभ्यान्यङ्गविलेपनानि सुलभास्ताम्बूलसम्पत्तयः कल्यन्ते च मृदूनि चीनवसनान्यभ्येति काऽपि द्युतिः । किं चोचैर्घटते विमर्दसुलभः संभोगलीलारसो रण्डा वित्तवतीति हन्त महतः पुण्यस्य पाकक्रमः ॥ ४॥

अभ्यस्तेऽपि हि नाम वस्तुनि चिरादज्ञानसंभावनं शौचाशौचविवादिता विशकछस्मृत्यक्षरावर्तनम् । वारं वारमृणोपघातकथनं कोऽप्येष डम्भात्मनां प्रायो दम्बदुरीशवश्चनविधौ जागत्यपूर्वः क्रमः ॥ ५ ॥

^{9.} न. २. त्यक्ष्यामि क. पाठभेदौ ३. प्यभिराम. क. पाठभेदः

भ्रातस्तर्क कद्थिंतोऽसि कविते याताऽसि दीनां दशां मीमांसे साखि वश्चिताऽसि सुहदो वेदाः कुतः शर्मे वः । धूर्तैर्निःस्पृहतामिषेण भवतामाधाय मौली पदं हत्वा वित्तवतां धनानि सुचिरं साम्राज्यमातन्यते ॥ ६ ॥

पाणौ ताम्रघटी कुशाः करतले धौतोज्ज्वले वाससी फाले मृत्तिलकः सचन्दनरसो न्यस्तैकपुष्पं शिरः। दूरोत्शिप्तपदा गतिर्देढतरन्याञ्लिष्टदन्ता गिरः सोऽयं वश्चियतुं जगद्भगवतो डम्भस्य देहक्रमः॥ ७॥

स्नायं स्नायमनारतं धनवतामग्रे निरीहव्रताः प्रायो मृत्तिलदर्भसंग्रहधनाः सम्मोहयन्तो जगत् । अम्भःकेलिकृतावतारतरुणीनीरन्ध्रवक्षोरुह-द्वन्द्वालोकनकृणितेक्षणयुगं ध्यायन्त्यमी डाम्भिकाः ॥ ८ ॥

वैराग्यभङ्गिरचनावचनैः प्रतार्य रण्डाश्चिराय विकटस्तनसन्नताङ्गीः। ब्रह्मोपदेशमिषसङ्गतगण्डभित्ति निःशङ्काचुम्बनरसैः कितवा द्रवन्ति ॥ ९ ॥

करकजळपूतभूतल्रनिहितपदो विहितविकृतहुंकारः । अपि वितथमन्त्रगणनान्यग्रसमग्राङ्खलीपर्वो ॥ १० ॥

वेश्यावेश्मसु सीधुगन्धिळळनावऋासवामोदितै-नींत्वा निर्भरमन्मथोत्सवरतैरुन्निद्रचन्द्राः क्षपाः । सर्वज्ञा इति दीक्षिता इति चिरैपाप्ताग्निहोत्रा इति ब्रह्मज्ञा इति तापसा इति दिवा धूर्तैर्जगद्वश्चयते ॥ ११ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

चेट्यः कदाचन कदाचन पण्यनार्यः कन्याः कदाचन कदाचन चण्डरण्डाः । इत्थं चिरं विहरतोऽपि सखे परस्त्री— वाञ्छारसे न परितृ^{र्}यति चान्तरात्मा ।। १२ ॥

केषामप्येते ।

१, रता क. पाठभेदः । २, कृत. ख. च. ३. तुष्य. क ख. च.

न विद्या न च वक्तृत्वं नैषा काऽपि विद्ग्यता । तथाऽपि धत्ते पात्रत्वमप्रतिग्रहभावना ॥ १३ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

स्नानं सिन्धुजले विधाय जनतासन्ने निषण्णस्तटे काषायेण घनावकुण्डिततनुः प्राप्तः परित्राजकः । स्पापूपघृतोत्तरा मधुमती भिक्षा यतो लभ्यते यस्मिन् वा गतभर्तृका युवतयस्तत्तद्गृहं ध्यायति ॥ १४ ॥

मुक्तिसहस्रात्।

कन्थां वहसि दुर्बुद्धे गर्दभैरिप दुर्वेहाम् । श्चिखायज्ञोपवीताभ्यां भारः कस्ते भविष्यति ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

प्रामाण्यमाक्षिपति साधयतां शिवादीन् देवानभीः किमपि दुर्मतिरागमानाम् । पुत्रे शिशौ विकृतिभीषदवेक्ष्य भीतो धावत्ययं प्रतिनिशं सवालेः स्मशानम् ॥ १६ ॥

श्रमणः श्रावकदृद्धासुरतिवधौ दश्चति नाधरं दत्तम् । मदिराक्षि मांसभक्षणमस्मत्समये विरुद्धमिति ॥ १७॥

केशोल्छुञ्छनसाम्येऽपि हन्त पश्यैतदन्तरम् । उपस्थाः कीटमश्ननित घृतभक्तं दिगम्बराः ॥ १८ ॥

केषामप्येते ।

वन्दे पश्चिनि धर्मलाभ भवती प्राप्ता जिनेन्द्रालयं किं मेऽन्यत्र किम्रुच्यते तव मनःश्रद्धा भवन्तो विदुः । इत्याकृतमृदु(स्मितेन [वच]सा जल्पन्ति ये श्रावकीं तन्नाभीनिपतद्द्याः करचटेतेसेवडेकेपटे (१)॥१९॥

मदनस्य ।

^{9.} दुर्भराम्, क. पाठभेदः २. काट. क, ख. च. कटि, क. पाठभेदः

अभ्यस्य पवनविजयं व्याख्याय च शैवसंहिताः सकलाः।
मरणसमये गुरूणां पर्दवदसवो विनिष्क्रान्ताः॥ २०॥

इच्छालस्य ।

कृषीवलानां भ्रवि कालवर्षाद्कालवर्षाद्भिषजां प्रमोदः । सस्यप्रवृद्धिं कुरुते हि पूर्वः प्रजासु रोगप्रचयं द्वितीयः ॥ २१ ॥

दृष्टे रवौ सरसिनं कुमुदं हिमांशौ नीलाम्बुवाहनिविडे गगने शिखण्डी । प्रायस्तथा न हि वहन्ति विकासल्रक्ष्मीं व्याधौ यथा धनवतो भिषजां मुखानि ॥ २२ ॥

धत्सेऽन्ना(ङ्गा)नि न धार्यसे च बहुभिर्वेत्सि स्वयं सङ्गतान् पद्मचां यासि वचो ददासि शिरसः शक्रोषि संचालने । निर्म्यक्तो गुरुलङ्घनव्यतिकरात्तृष्णा न चोष्णा(ष्मा)पि ते सानन्दोऽद्य वियोगरोगराहितो दृष्टोऽसि जीवन्युनः ॥ २३ ॥

कार्पासकोशीज्ज्वलकेशसश्चया पयोधरालिङ्गितमन्मथालया । गर्छौ जरद्रल्लकसन्निभावुभौ तथापि रण्डा सुरतं न सुश्चति ।। २४ ॥

मर्कटग्रुखि मरिचस्तानि ग्रुरजोदिर ग्रुष्टिमेयकटिदेशे । मार्जारशावनयने स्मरामि कान्ते तवाङ्गानि ॥ २५॥

कटिर्मुष्टिग्राह्या द्विपुरुषभ्रजग्राह्यमुद्रं स्तनौ घण्टालोलौ जघनिमव गन्तुं व्यवसितौ । स्मितं भेरीनादो मुखमिप च पत्युर्भयकरं तथाऽप्येषा रण्डा परिभवति सन्तापयति च ॥ २६ ॥

भक्ते द्वेषो जडे प्रीतिः पृष्टित्तर्गुरुलङ्घने । मुखे कडुकता नित्यं धनिनां ज्वरिणामिव ॥ २७ ॥

कोशं कुशेशय विकासय संश्रिताली पीतिं कुरुष्व यदसौ दिवसस्तवास्ते । दोषागमे निविडराजकरप्रपातदुःस्थे समेष्यति पुनस्तव कः समीपम् ॥२८॥

१. तत्कस्योपिर दश्यते च महती प्रीतिर्न चोष्माऽस्ति तत् दक्सवास्थ्यं च (नि)वियोगरुग्विराहितो हृष्टोऽसि जीवन् सखे ॥ पाठान्तरम्, क. ख. च॰ २. काशो. क. पाठभेदः

आछिङ्गिता परैर्यान्ति प्रस्वलन्ति समे पथि । अन्यक्तानि च भाषन्ते धनिनो मद्यपा इव ॥ २९ ॥

अधिकाराभिषेकेषु मृदङ्गवचनं शृणु । बद्धा दण्डहता रिक्ता भविष्यासे यथा वयम् ॥ ३० ॥

कस्यापि ।

सक्वाणं लोलनेत्रं कुलयुवितमुखं दृश्यते सौनुकम्पे रण्डानामर्घलज्जाश्चितमधिपुलकं स्पृश्यते पीनमङ्गम् । क्रीबानां खाद्यतेऽन्तश्चिरविहितधनं काष्ट्रमूलाग्नितोयैः पूर्वे विद्याकलानां सकलमुखनिधिर्वेद्यविद्याभिवन्द्या ॥ ३१ ॥

दीपकस्य ।

आपूर्यमाणपिलतं सुभगत्वकामः सार्धे प्रयाति दियता पिलताधिकेन । पुष्पेक्षणत्वमपि शक्वदपोद्य पा(सा १)कं याति प्रियो निकटमेव विलोचनेन(१) ॥ ३२ ॥

स्किसहस्रात् ।

यस्मिन्नास्ति कचग्रहन्यतिकरो यस्मिन्न पीनस्तनद्वन्द्वाक्ष्ठेषरसो न यत्र करजैरुचावचाः केळयः ।
प्रत्यङ्गं न च यत्र चुम्बनविधिनों यत्र कण्ठध्वनिः
तत्पुंसः कुळगेहिनीरतिमिति स्पष्टो हि विष्टिक्रमः ॥ ३३ ॥

ससंभ्रमकचग्रहव्यतिकराकुला वेपते नखक्षतिषु निर्भरं स्फुरितबाष्पमारोदिति । दिश्रः सभयमार्जवस्तिमितलोचनं वीक्षते पशुश्र कुलगेहिनी चतस्रणामनर्थान्तरम् ॥ ३४ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्यैतौ ।

काकाछौरयं यमात् काँर्यं स्थपतेर्दृढधौतिताम् । एकैकाक्षरमादाय कायस्थः केन निर्मितः ॥ ३५ ॥

१, नानु, ख. च. २, भेदि, क पाठभेदः

लेखनित्यतकर्णस्य कायस्थस्य न विकासित्। येनोनिदश्चितोघेन गकारान्तररेखका (१)।। ३६॥

कल्रमान्तिनर्गतमषीविन्दुव्याजेन साञ्जनाश्रुकणा । कायस्थळण्ट्यमाना रोदिति खिन्नेव राजश्री: ॥ ३७ ॥

कायस्थलुष्ट्यमाना सादात । खन्नव राजश्रीः ॥ ३७ ॥

शतवेदी में सिद्धः सहस्रवेदी रसोऽपि निर्यातः। इति वदति धातुवादी नयो मिलनः कृशो रूक्षः॥ ३८॥

प्रथमं स्ववित्तमित्वलं कनकार्थां भस्मसात् स्वयं कुरुते । पश्चात्स्वधनादेधिकं विनाशयति वश्चनानिपुणः ॥ ३९ ॥

उत्तिष्ठति नमति वणिक् पृच्छति कुश्रत्धं ददाति च स्थानम् । निक्षेपपाणिमाप्तं दृष्टा धर्म्याः कथाः कुरुते ।। ४० ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

पितिर मृतेऽपि हि वेश्या रोदिति हा तात तात तातेति । उपभुक्तखदिरवीटिकजनिताधररङ्गभङ्गभयात् ॥ ४१ ॥

उच्छउस्य ।

तल्पे नितम्बतल्लमात्रानिरस्तवस्त्रां सङ्गत्य घृष्टवानितां हतकामवेगः । निर्दृत्यमन्थ इव मन्मथजं समग्रं लज्जानतो भवनतः सपदि व्यपैति ॥४२॥ सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

अविदग्धः श्रमकिटनो दुर्छभयोषिद्युवा जडो विप्रः । अपमृत्युरुपक्रान्तः कामिन्याजेन मे रात्रौ ॥ ४३ ॥ त्रृणु सखि कौतुकमेकं ग्रामीणककामिना यदद्य कृतम् । सुरतसुखमीलिताक्षी मृतेति भीतेन सुक्ताऽस्मि ॥ ४४ ॥

दामोदरगुप्तस्येतौ ।

दुर्दशैं: क्रुपणैः पणो यदि भवेद्वाला बलाख्रुज्यते कन्द्पेप्रतिमोऽपि इन्त तरुणो निष्कास्यते निर्धनः । आस्ते लोहमयार्गलेव भवनद्वारे चिरं जाग्रतो-र्थूनोभीग्यविषयेयेण जरती नाद्यापि मृत्युं गता ॥ ४५ ॥

नाथकुमारस्य ।

⁹ वेधी, के, पाठभेदः २, वे धी क, पाठभेदः ३ प्रसिकान् क. ख. चं.

कांश्रिचाहुवचःश्रतैर्निजसुताप्रेमातिरेकैः परा-नन्यान्वक्ररवात्रमैर्धनवतः प्रापय्य गद्दं निजम् । प्राग्दत्तग्रहणप्रगरुभिकतवव्याजाद्वष्टभ्य तान् कुट्टिन्यः स्फुटमप्रगरुभचरितानेतानिहन्तुं क्षमाः ॥ ४६ ॥ सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

भगदत्तप्रभावाद्या कर्णश्चल्योत्कटस्वना । सेनेव कुरुराजस्य कुट्टनी किन्तु निष्कृपा ॥ ४७ ॥

क्षेमेन्द्रस्य।

पेमद्रुमोद्दलनतीक्ष्णकुठारधारा रूक्षाक्षिवीक्षणविरूक्षणिचत्तरातिः । नाद्रीभवन्मरुधरेव महापवन्धैर्वज्ञं पिनष्टि कठिनं खलु कुदृनी सा ॥ ४८ ॥

स्फुरत्कुन्दश्रेणीविशददशना घौतवसनाऽ—
मल्ले फाले किंचित्तिलकरचना चारुवचना ।
इयं युनां चेतः प्रहरणधरा सम्यगधरा
[प(व ?) राका(की ?) रा[के] न्दुप्रतिमवदना ऽतिप्रवदना ॥ ४९ ॥

कस्यापि ।

भार्याये पतिदेवतापरगितं शंसत्यसत्ये पुमान् किश्चत्तां नियमैर्नियन्तुमपट्टः कोपेन संन्यस्यति । अन्यो गच्छति जाह्नवीमथ परो राजानमप्यावयो— र्वशं दूषय नेति भोः कथय मे कस्तेषु मानोन्नतः ॥ ५० ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

नाहं स्वर्गफलोपभोगतृषिता नाभ्यार्थितस्त्वं मया सन्तुष्टस्तृणभक्षणेन सततं साघो न युक्तं तव । स्वर्गं यान्ति यदि त्वया विनिहता यज्ञे यदि (नजु?)पाणिनो यज्ञं किं न करोषि मातृषितृभिः पुत्रैः सदा बान्धवैः ॥ ५१ ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगद्त्तजरहणदेविवरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां हास्यरसपद्धतिः ॥

करुणः (९०)

- ARE-

आदाय मांसमिखलं स्तनवर्जमङ्गेः मां मुश्च वागुरिक यामि कुरु प्रसादम् । सीदिन्त शष्पकवलग्रहणानभिज्ञा मन्मार्गवीक्षणपराः शिशवो मदीयाः ॥ १ ॥

नरदेववर्मणः।

हृद्यान्नापयातोऽसि दिक्षु सर्वासु दृश्यसे । वत्स राम गतोऽसीति सन्तापादनुमीयसे ॥ २ ॥

छक्ष्मणस्त्यक्तवान् प्राणान्मदर्थे मयि जीवति । अहमश्रूणि मुश्चामि पश्यतान्तरमावयोः ॥ ३ ॥

अभिनन्दस्यैतौ (१)।

मातस्तातः क यातः सुरपतिभवनं हा क्कतः पुत्रशोकात् कोऽसौ पुत्रश्चतुर्णां त्वमवरजतया यस्य जातः किमस्य । भौप्तोऽसौ काननान्तं किमिति तृपगिरा किं तथाऽसौ बभाषे मद्राग्बद्धः फल्लं ते किमिह तव धराधीश्चता हा हतोऽस्मि ॥ ४ ॥

कृतककुपितेर्बाष्पाम्भोभिः सदैन्यविलोकितै— र्वनमसि गता यस्य भीत्या घताऽपि तथाऽम्बया । नवजल्रधरस्यामाः पश्यिन्दिशो भवतीं विना कठिनहृद्यो जीवत्येव प्रिये स तव प्रियः ॥ ५ ॥

स्त्रिग्धश्यामलकान्तिलिप्तवियतो वेल्लद्धलाका घना वाताः शीकरिणः पयोदसहृदामानन्दकेका [रवाः]। कामं सन्तु दृढं कठोरहृद्यो रामोऽस्मि सर्वसहो वैदेही तु कथं भविष्यति हृहा हा देवि धीरा भव ॥ ६ ॥

कयोरप्येतौ ।

१. यातो. २. न्ते. क. पाठ भेदौ ३. लकाः क. ख. च.

कोऽहं ब्रूहि सखे स एव हि भवानार्यः स को राघवः के यूयं बत नाथ नाथ किमिदं दासोऽस्मि ते छक्ष्मणः। कान्तारे किमिहास्महे वद दृथा देव्या गतिर्मुग्यते का देवी जनकाधिराजतनया हा जानिक ववासि हा ॥ ७॥

महानाटकात् ।

सौमित्रे ननु सेन्यतां तरुतलं चण्डांग्रुरुज्नम्भते चण्डांग्गोनिंशि का कथा रघुपते चन्द्रोऽयग्रुन्मीलिति । वत्सैतद्विदितं कथं नु भवता धत्ते कुरङ्गं यतः क्वासि प्रेयसि हा कुरङ्गनयने चन्द्रानने जानिक ॥ ८॥

जैयदेवस्य ।

हा वत्स क्व गतोऽसि देहि वचनं केनाधुना महिरा भज्यन्तामतिदारुणाः फणिपुरद्वारागेलाकोटयः । पौल्लस्त्योऽस्य न लङ्कते वचनमित्यागत्य पत्या समं पौलोमी क्व करोतु रावणरुषः शांत्यर्थमभ्यर्थनम् ॥ ९ ॥

बिल्हणस्य ।

गण्डूषाशोषिताब्धिमकटजलचरोत्फालजातस्मितानां हेलाकृष्टार्कचन्द्राभिनवकृतमहाकुण्डलाभोगभाजाम् । पीनांसस्थापिताशाद्विरदमदमषीमांसलस्थासकानां दूरं यातस्य (स्स?) वत्स स्मरति दशिशरास्त्वच्छिशुक्रीडितानाम् ॥१०॥

मायूराजस्य ।

भयान्मन्दं यस्याः क्रमवति कपोले परिखुटन्मरुत्प्रत्यासन्नामलकरचनां ताण्डवयति ।
समाकृष्टा केशेष्वियमश्ररणा राक्षसवधः
प्रवङ्गोर्जन्तुनां दुर्शियमघोरा परिणतिः ॥ ११ ॥

मदनस्य |

रामस्य हृदयाम्बोधौ विरहागस्त्यशोषिते । और्ववत कोऽपि कामाग्निरन्तर्ज्वळिति केवलम् ॥ १२ ॥

तस्यैव ।

भूयिष्ठानि मुखानि चुम्बति भुजैर्भूयोभिरालिङ्ग्यते चारित्रव्रतदेवताऽपि भवता कान्तेन मण्डोदरी। हा लम्बोद्रकुम्भमौक्तिकमणिस्तोमैर्भमैकावली— शिल्पे वागधमणिकस्य भवतो लङ्केन्द्र निद्रारसः॥ १३॥

श्रीमुरारेः।

हे गोदावरि रम्यवारिरासिका पम्पे न दृष्टा त्वया सा सीता कमछानि वा हृतवती नृनं विनोदाय ते। इत्येतत्प्रतिपादपं प्रतिस्तं प्रत्यापगं प्रत्यगं प्रत्येणं प्रतिवर्हिणं तत इतस्तां मैथिकी पृच्छति।। १४॥

महानाटकात् ।

यः स्फीतैरवधीरितः सुरतहस्त्वच्यागळीळायितै— स्तस्या[धो] भवितासि नन्दनवनकीडाप्रसङ्गादपि। यश्च स्फारविळासविक्रमकळासूत्रस्य पात्रं न ते तेनाधीसनुमाश्रितोऽसि हरिणा कस्ते प्रतिष्ठाळवः॥ १५॥

अक्षत्रारिकृताभिमन्युनिधनपोद्भृततीत्र[क्रुघैः]
पार्थस्याकृतशात्रवप्रतिकृतेरन्तःकुधा मुह्यतः ।
कीर्णा वाष्पकणैः पतन्ति धनुषि त्रीडाजडा दृष्टयो
हा वत्सेति गिरः स्फुरन्ति न पुनर्निर्यान्ति कण्डाद्वहिः ॥ १६ ॥

निशानारायणस्य ।

आपूर्णक्च कलामिरिन्दुरमलो यातक्च राहोर्ग्युखे सञ्जातक्च घनाघनो जलधरः शीर्णक्च वायोर्जवात् । उद्भिष्मक्च फलेग्रहिर्दुमवरो दग्धक्च दावाग्निना त्वं चूडामणितां गतक्च जगतः प्राप्तोऽसि मृत्योर्वशम् ॥ १७॥ सम्पाद्यः सित्व चम्पकस्य छतया सार्धे विवाहोऽनया नायं केलिमृगः प्रदाय हरिणीं हाहा गृहस्थः कृतः । एवंप्रायमगादि गद्भदगिरा निर्गत्य यत्सीतया तेनाभृदभिभूय धैर्यमिह कः पुर्यो न पर्योक्जछः ॥ १८॥

अत्राकण्ठं विलुठ सिलेले निर्जला भूः पुरस्ता—
ज्ञह्याः शोषं वदनविहितेनामलक्याः फलेन ।
स्थाने स्थाने तिदिति पथिकस्त्रीजन[ः] क्रान्तगात्रीं
पश्यन सीतां किम्र न क्रपया विधितो रोदितश्च ॥ १९ ॥

बिल्हणस्य ।

यस्य त्वया त्रणविरोहणमिङ्कदीनां तैस्रं न्यषिच्यत मुखे कुशसूचिभिने। ज्ञ्यामाकमुष्टिपरिवर्धितको जहाति सोऽयं न पुत्रकृतकः पदवीं मृगस्ते ॥ २०॥

मया प्रत्यादिष्टा स्वजनमधिगन्तुं व्यवसिता
स्थिता तिष्ठेत्युचैर्वदति गुरुशिष्ये गुरुसमे ।
पुनर्देष्टिं बाष्पप्रसरकळुषामपिंतवती
मिय क्रूरे यत्तत्सिविषमिव शल्यं दहति माम् ॥ २१ ॥
कालिदासस्यैतौ ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणदेवविरचितायां सुक्तिमुक्तावल्यां करुणरसपद्धतिः॥

रौद्रः (९१)

कृतमनुमतं दृष्टं वा यैरिदं गुरु पातकं मनुजपशुभिर्निर्भयदिभेवद्भिरुदायुधैः । नरकरिषुणा सार्थे तेषां सभीमिकरीटिना— मयमहमसुद्धोदोमांसैः करोमि दिशां बलिम् ॥ १ ॥

यत्सत्यव्रतभङ्गभीरुमनसा यत्नेन मन्दीकृतं यद्विस्मर्तुमपीहितं शमवता शान्ति कुलस्येच्छता । तद्बृतारणिसंभृतं तृपसुताकेशाम्बराकर्षणेः क्रोधज्योतिरिदं महत्कुरुवने यौधिष्ठिरं जृंभते ॥ २ ॥

निशानारायणस्यैतौ ।

येन स्वां विनिहत्य मातरमि क्षत्रास्त्रमध्वासव— स्वादाभिज्ञपरश्वधेन विद्धे निःक्षत्रिया मेदिनी । यद्धाणत्रणवत्मेना शिखरिणः क्रौश्चस्य हंसच्छळा— दद्याप्यस्थिकणाः पतन्ति स पुनः कुद्धो मुनिर्भार्गवः ॥ ३ ॥

त्रैलोक्यत्राणशौण्डः सरसिजवसतेः संप्रस्तो भ्रजाभ्यां यः क्षत्रं नाम वर्णः कुलिशकितनयोर्यस्य बाह्नोविलीनः । ज्वालाजिह्वालकालानलकिपलभयभ्रान्तदेवासुराणि व्यातन्वानो जगन्ति ज्वलति भृगुरयं पार्वतीधर्मपुत्रः॥ ४॥

न्यश्रक्यश्रद्धारित्रीष्टतचरणभरव्यन्द्रहासैकदृष्टि— र्व्यावलाद्योगपद्योत्सुकसकछभ्रजक्रान्तदिक्चकवालः । क्रोधक्रूराक्षिरक्तोत्पलरचितवियत्तोरणस्रञ्जि विश्व— दुक्राणि प्रत्यनीकप्रसरसरभसो निर्जिहीते द्वास्यः ॥ ५ ॥

एते श्रीमुरारे: ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तनल्हणदेविरिचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां रौद्ररसपद्धतिः ॥

वीरः (९२)

प्रायेण सुकरं दानं प्रायेण सुकरं तपः । प्राणानपेक्षन्यापारः पुनर्वीरस्य दुष्करः ॥ १ ॥

हस्यापि ।

क्षुद्राः सन्त्रासमेनं विजहत हरयो भिन्नशक्रेभक्रम्भा युष्मद्गात्रेषु लज्जां दधित परममी सायकाः संपतन्तः । सौमित्रे तिष्ठ पात्रं त्वमिस निह रुषो नन्वहं मेघनादः किंचिद्धभङ्गालीलानियमितजलिं राममन्वेषयामि ॥ २ ॥

कपोले जानक्याः करिकल्लभदन्तद्यतिमुषी
स्मरस्मेरं गण्डोड्डमरपुलकं वक्रममलम् ।
मुद्धः पञ्चन शृष्वन् रजनिचरसेनाकलकलं
जटाजूटग्रन्थि द्रदयति रघूणां परिदृदः ॥ ३ ॥

महानाटकादेतौ ।

जन्मेन्दोरमले कुले व्यपदिशस्यद्यापि धत्से गदां मां दुःशासनकोष्णशोणितसुराक्षीवं रिपुं भाषसे । दर्पान्धो मधुकैठभद्विषि हरावप्युद्धतं चेष्टसे मञ्जासाम्नृपशो विहाय समरं पङ्केऽधुना लीयसे ॥ ४ ॥

निशानारायणस्य ।

मायूराजस्य।

अप्राप्तप्रथमावकर्तनरुषा व्यानम्रमूकीभव-द्वकेष्वन्यशिरस्सु यस्य दहने छिन्नं शिरो जुह्नतः । उच्चार्य स्वयमेव मन्त्रमकरोन्नास्याहमित्यात्मन-स्त्यागं पङ्किम्रुखः स विक्रमसुहद्वीरः कथं वर्ण्यते ॥ ५ ॥ निस्त्रिशमतिबिम्बितेन यदु(उ?)रःकम्पेन वीरव्रत-प्रौढिस्से(र्ने?)ति न चन्द्रहासमधुनोत्कण्ठच्छिदापर्व(कर्म?)णि । जुड्डचः स्वशिरांसि शङ्करपुरो हाकारवैरेण न स्वाहाकारम्रदाहरन्न स दशग्रीवो गिरां गोचरः ॥ ६ ॥

किञ्चित्कोपकलाकलापकलनाहङ्काराविश्वज्ञृत्वो— विंक्षेपादकरोदसौ रघुपतिर्लङ्कापतेः पत्तनम् । कन्दत्फेक रटत्करेणु विचटदारु स्फुटद्भुग्गुलु प्रक्रीडत्कपि निञ्जसत्फणि रणिज्ञ्जलि श्रमद्वीपि च ॥ ७॥ महानाटकादेतौ ।

मूळे पश्च ततश्चतुष्टयमिति स्नन्सन्निवेशैः शिरःपुष्पैरन्यतमावल्लोकनमितैष्टच्लोणितैरर्चितैः ।
हस्तस्पर्शवशेन मुर्धिन दशमं मूर्धानमारोपयन्

शंभोरद्धतसाहसैकरसिकः कैर्न श्रुतो रावणः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

सन्तुष्टे तिस्रणां पुरामि रिपौ कण्डूलदोर्मण्डल-क्रीडाकुत्तपुनःप्ररूढिशरसो वीरस्य लिप्सोर्वरम् । याच्नादैन्यपराश्चि यस्य कल्डायन्ते मिथस्त्वं दृणु त्वं दृण्वित्यभितो सुखानि स दशग्रीवः कथं वर्ण्यते ॥ ९ ॥

स्वेषुत्कृत्य हुतेषु मूर्घसु जवादग्नेः स्फुटित्वा बहि—
व्यक्तिणेंष्विक्षेषु देविक्षिपिभिर्देष्ट्वाऽपि रामायणम् ।
चित्तेनास्त्विक्षेतेन यस्तद्धिकं ब्रह्माणमप्रीणयत्
कस्तस्मै प्रथमाय मानिषु महावीराय वैरायते ॥ १०॥

एतौ श्रीमुरारेः ।

कण्डश्रेणिविज्ञीर्यमाणरुधिरप्राग्भारभग्रद्यते—
ं येन स्मेरम्रुखेन होमिश्चाखिनः सन्धुक्षणाकाङ्क्किणा ।
ं भ्रूभङ्गः शितिकण्डकण्डफणिने फूत्कारहेतोः कृतः
ज्ञोण्डीर्यव्रततुष्ठभूर्जटिस्यं किं वर्ण्यते सवणः ॥ ११ ॥

वीरोऽसौ िकमु वर्ण्यते दशमुखि इछ नैः शिरोभिः स्वयं यः पूजास्त्रजमुत्सुकं घटियतुं देवस्य खट्टाङ्गिनः । सूत्रार्थी हरकण्टसूत्रभुजगव्याकर्षणायोद्यतः साटोपं प्रमथैः कृतभूकुटिभिः स्थित्वाऽन्तरे वारितः ॥ १२ ॥

अर्घासने समिधरोप्य सुरिद्वपस्य शक्तोऽपि यद्यधि शचीं कवचीकरोति। धीरस्य तस्य सहते दशकन्धरस्य कस्साहसैकरिसकः करवालधाराम्।। १३॥

ग्रूराः श्रोत्रपथे न नः कित कित प्राश्चः पदं चिकिरे तेषामेव विलङ्घ्य साम्यसर्गणं जागितं लङ्काभटः । यदोर्मण्डलगाढपीडनवग्नान्निष्ठयूतरक्तच्छटा— शङ्कामङ्करयन्ति शङ्करगिरेरद्यापि धातुद्रवाः ॥ १४ ॥

किङ्गस्य ।

येऽहंपूर्विकया प्रहारमभजन खङ्गस्य मां छिन्धि मां छिन्धीत्युक्तिपराः पुरारिपुरतो छङ्कापतेमीं छयः । ते भूमी पतिताः पुनर्भवनवाना छोक्य मूर्ध्नी वरं याचिष्यन्त इमे हि नो वयमिति प्रीत्याऽहहासं व्यधः ॥ १५॥

ये छङ्काधिपतिप्रतापदहनैः प्छष्टास्त एव ग्रहा दिक्पाछाद्रच कदम्बकेन हनुमन्निर्यछङ्कार्चिषाम् । आलीढाम्बरदिङ्कुखेन दिधरे सन्तोषिमत्यिग्नना दग्धस्यौषधमग्निरित्युपचयं स्थाने जनोक्तिर्गता ॥ १६ ॥

मदनस्यैतौ ।

रामः किं कुरुते न किश्चिद्पिच प्राप्तः पयोधेस्तर्टीं कस्मात्साम्प्रतमेवमेव हि ततो बद्धः किमम्भोनिधिः। क्रीडाभिः किमसौ न वेत्ति यदयं लङ्कापतिर्वर्तते जानात्येव विभीषण[ःस्व] निकटे लङ्कापदे स्थापितः॥ १७॥ इन्द्रकवेः।

१. भिष्छि. क. ख. च। भिः स्थिः शार्ङ्गधरीये. २. णस्य. क. ख. च.

स्वैरं कुरुत ³वै तावत् सुमनःपातमाहवे । अन्यथा सुमनःपातं कुम्भकर्णः करिष्यति ॥ १८ ॥

काकुत्स्थस्य प्रतापाग्निर्दीप्रपिङ्गैर्वलीमुखैः।

निर्वाणो राक्षसेन्द्रस्य मन्ये नीलैर्निशाचरैः ॥ १९ ॥

धीवरो माल्यवानेकः प्रविष्टो वाहिनीमपि । यन्नीतिगुणजालान्तः पतन्त्यनिमिषाः क्षणात् ।। २० ॥

एकस्मिन्ननु पातितेऽपि श्विरसि कोधोपशान्तिः कुतः

सन्धानक्षण एव राघवशरैयें बाहवः खण्डिता-

स्याचेत्किन्तु तथा स्वमूर्धपतनं दृष्टं न यत्रारिणा । एतन्मूर्धबहुत्वतः फल्लामदं त्वत्तो मया लप्स्यते छिन्नं छिन्नमवेक्ष्य राक्षसपते यस्मादसुंस्त्यक्ष्यसि ॥ २१ ॥

॥ राजशेखरस्य ॥

स्तद्धाणान परिहृत्य शीघ्रमपरे कर्षन्त्यमषीद्धनुः । प्रारब्धां तु दशाननस्य विदलद्वर्णामपूर्णी गिरं मूर्धानः परिपूरयन्ति विशिखैरन्यत्र नीता अपि ॥ २२ ॥

तिता अपि ॥ २२ ॥ ॥ बिल्हणस्य ॥

अस्त्राणि प्लवगाधिपेन विहिताः पौलस्त्यवक्षःस्थली— संघद्दानलदत्तदावविषदः सीदन्ति भूमीरुहः । उत्पाट्य प्रहितश्च शैलशिखरो लङ्केन्द्रहस्तावली— पिष्ठोऽयं निजकुञ्जनिर्भरजलैजम्बालपिण्डायते ॥ २३ ॥

संक्रामन्त्यामितशयवती शेषवक्तेषु लक्ष्मीः । यो यः कृत्तो दशमुखभुजस्तस्य तस्यैव वीर्य लब्ध्वा दृष्यन्त्यधिकमधिकं बाहवः शिष्यमाणाः ॥ २४ ॥

यद्यत्कृत्तं दशप्रुखिश्वरस्तस्य तस्यैव कान्तौ

⁹ वे. क. ख. च.

इंश्हें

प्रागुचैिक्शिरसं क्षुरप्रनखरैः क्रौश्चाद्रिदन्तावलं भित्वा हंसमय।नि मौक्तिकफलान्याकीर्थ पर्यापिताम् । सैंहीं द्वत्तिमिधिष्ठितेऽपि हि मिय क्षात्रेण कल्पेन ते दिष्ट्या कौतुकमाभिरामिकमिस त्वं कोऽपि वीराङ्कुरः ॥ २५॥

आजन्मब्रह्मचारी पृथुलभुजशिलास्तम्भविभ्राजमान—
ज्याघातश्रेणिसंज्ञान्तरितवसुमतीचक्रजैत्रप्रशस्तः ।
वक्षःपीठे घनास्त्रत्रणिकणकठिने संक्ष्णुवानः पृषत्कान्
प्राप्तो राजन्यगोष्ठीवनगजमृगया कौतुकी जामद्ग्न्यः ॥ २६ ॥
एते श्रीमुरारेः ।

नियन्तन्याः केन स्ववशरसनावाञ्चिसुभगाः स्वगाथा गायन्तो निजसदिस के नाम न भटाः । न तानुद्रक्ष्यामो य इह करवालद्वयमिलज्झणत्कारे चक्षुई्मीटीत न विल्लम्पन्ति मिलिताः ॥ २७ ॥

वीररसे बलप्रोत्साहः

स्वर्गस्य मार्गा बहवः प्रदिष्टास्ते कुच्छ्रसाध्याः कुटिलाः सविद्याः । निमेषमात्रेण महाफलोऽयमृजुक्च पन्थाः समरे व्यसुत्वम् २८ ॥

जीवतोऽपि निहतस्य वा रणे धर्म एव हि नरस्य योधिनः । निश्रयात्र मरणं रणाजिरे नैव भीरुरजरामरः क्वचित् ॥ २९॥

एकतश्र सुरसुन्दरीजनः श्रीः पतीच्छति युयुत्सुमन्यतः। पाप्पना सह पलायतोऽयश्रश्रैकतः कुलकलङ्कुकारणम् ॥ ३० ॥

न पाहि पाहीति यदब्रवीदमुं ममोष्ठ तेनैवमभूदिति क्रुधा । रणक्षितावस्य विरोधिमूर्धभिविंदश्य दन्तैर्निजमोष्ठमास्यते ॥ ३१ ॥

हा तांत तातिति स वेदनार्तः कणन् शक्रुन्मूत्रकफानुलिप्तः । वरं मृतः किं भवने किमाजौ सन्दष्टदन्तच्छदभीमवक्तः ॥ ३२ ॥

१. पापमेव हि. क. पाठभेदः

लोको उग्रुभस्तिष्ठतु तावदन्यः पराङ्कुखानां समरेषुँ पुंसाम् । पत्न्योऽपि तेषां न हिया ग्रुखानि पुरः सखीनामवलोकयन्ति ॥ ३३ ॥ संमूर्छितं संयति संप्रहारैः पञ्यन्ति सुप्तपतिबुद्धकल्पम् ।

आत्मानमङ्गेः(ङ्केः?)षु सुराङ्गनानां मन्दािकनीमारुतवीजिताङ्गाः॥ ३४॥

उरः कृत्वा[ऽवेध्यं]मणिफलकगाढिस्थितकुचं अजावालम्ब्येहीत्यमरविनता व्योमगृहगाः । अपद्वारेणेव त्वरितपदमाभाष्य सहसा हतं हस्तालम्बेहरति सुरलोकं रणमुखात् ॥ ३५॥

सप्तेते वराहमिहिरस्य ।

भर्तृपिण्डानृणकरो यशःक्रममहापणः । सुराङ्गनास्वयंग्राहो रम्यः काळोऽयमागतः ।। ३६ ॥

शाण्डिल्यस्य ।

क्षत्रियस्योरिस क्षत्रं पृष्ठे ब्रह्म व्यवस्थितम् । तेन पृष्ठं न दातव्यं पृष्ठदो ब्रह्महा भवेत् ॥ ३७ ॥ हतोऽपि छभते स्वर्गं हन्ताऽपि छभते यशः । उभयं वो बहुगुणं नास्ति निष्फछता रणे ॥ ३८ ॥

न यज्ञैर्दक्षिणावद्भिन तपोभिन विद्यया । न गच्छति तथा स्वर्ग यथा मत्यों रणे इतः ॥ ३९ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

तुमुलयुद्धम् ।

शुण्डादण्डप्रहारप्रपद्विघटिताः केऽपि केचिच दन्त− प्रान्तप्रत्युप्तगात्रक्षरदस्रगरुणाः कुम्भियुद्धे निपेतुः । केचित्साचिस्थयोघोद्धुरकरविल्लसचण्डकोदण्डवल्ली− ज्यामुक्तानेकभल्लीशतहततनवः सिद्धनारीरवापुः ।। ४० ।।

१, कः, क, ख, २, कु, ग, ३, वेद्यां, क, ख, च,

रक्तं नक्तश्चरोधः पिवति वमति च ग्रस्तकुन्तः शकुन्तः क्रव्यं नव्यं गृहीत्वा प्रणदित मुदितो मत्तवेतालवालः । क्रीडन्त्यैत्रीडमस्मिन् रुधिरमधुवशात्पृतना नृतनाङ्गव्यो योगिन्यो मांसमेदःप्रमुदितमनसः शूरशक्तिं स्तुवन्ति ॥ ४१ ॥

कवीइवरस्यैतौ ।

किन्नमूर्छीमेत्य गाढमहारः सिक्तः शीतैः शीकरैर्वारणस्य । उच्चश्वासमस्थिता तं जिघृक्षुर्व्यर्थोक्कता नाकनारी ग्रुमूर्छ ॥ ४२ ॥

द्वतं युद्धे शूरमाश्लिष्य काचिद्रन्तुं तूर्णं मेरुकुञ्जं जगाम । त्यक्त्वा नाग्नौ देहमेति स्म यावत् पत्नी सद्यस्तद्वियोगासमर्था ।। ४३ ॥ माघस्यैतौ ।

परस्परं सायकविक्षताङ्गास्ते क्षत्रियाः कुण्डलिनो युवानः । कुम्भेषु लग्नाः सुषुपुर्गजानां स्तनेषु लीना इव कामिनीनाम् ॥ ४४ ॥

भूरेणुदिग्धान्नवपारिजातमालारजोवासितबाहुमध्याः । गाढं शिवाभिः परिरभ्यमाणा[न्] सुराङ्गनाव्लिष्टुभुजान्तरालाः ॥ ४५ ॥

सशोणितैः क्रव्यभ्रजां स्फुरिद्धः पक्षैः खगानाम्रुपवीज्यमानान् । संवीजिताश्चन्दनवारिसेकैः सुगन्धिभिः कल्पळतादुकूछैः ॥ ४६ ॥

विमानपर्यङ्कग्तले निषण्णाः कुत्रहलाविष्टतया तदानीम् । निर्दिश्यमानान् ललनाङ्कलीभिर्वीराः स्वदेहान् पतितानपश्यन् ॥ ४७ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

प्रेयान्मे दन्तिदन्तप्रवसदसुरयं वछभो मे विपक्षैः कुन्तप्रोतोऽपि योऽयं स्फुरित मम रुचिस्ताण्डवीयत्कबन्धः। अत्रास्मत्प्रेमबद्धभुकुटिम्रुखमिदं यस्य छूनेऽपि वक्ते युद्धे देवाङ्गनानामिति वरवरणे न श्रुताः केन वाचः॥ ४८॥

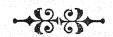
राजशेखरस्य ।

कोऽप्येष खण्डिताशिरा विकसन्मुखश्रीः प्रारब्धताण्डवविधिः सुरकामिनीभिः । आस्त्रोक्यते निजकराभिनयानुरूप– व्यापारितेक्षणनिवेदितसत्वचारः ॥ ४९ ॥

वादीश्वरकाश्चनस्य।

एकेनोद्धृत्य खड्गं हृदि पतितिमिषुं पाणिनैकेन भञ्जन् भूभेदालङ्कृतास्यः सरभसनयनः स्पष्टदष्टाधरोष्ठः । भीतैः क्रव्यादवृन्दैरनुपहततनुः कुञ्जरेन्द्रोपधानः श्रेते योधप्रधानो यदि मरणिमदं लभ्यते किं जयेन ॥ ५०॥ कस्यापिः

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां वीररसपद्धतिः॥

भयानकपद्धतिः (९३)

___0%____

ग्रीवाभङ्गाभिरामं ग्रुहुरनुपतित स्यन्दने दत्तदृष्टिः
पश्चार्थेनं प्रविष्टः शरपतनभयाद्भृयसा पूर्वकायम् ।
दभैँरघीवलीढेः श्रमविष्टतग्रुखश्चेशिभिः कीर्णवर्त्मा
पश्योदग्रप्लतत्वाद्वियति बहुतरं स्तोकग्रुव्यी प्रयाति ॥ १ ॥
कालिदासस्य ॥

अकृतकवलारम्भैर्वक्त्रैर्भयस्थागितेक्षणाः किमपि वलितग्रीवं स्थित्वा मुहुर्मृगपङ्क्तयः । गगनमसकृत्पत्रयन्त्येतास्तथाऽश्रुघनेर्मुखै— र्निपतित यथा शृङ्गाग्रेभ्योऽक्रैमं नयनोदकम् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

निर्मज्जचक्षुरन्तर्भ्रमद्तिकिपशक्रूरतारा नरास्थिग्रिन्थं दन्तान्तरालग्रिथितमिवरतं जिह्नया घट्टयन्ती ।
ध्वान्तेऽपि व्यात्तवक्त्रज्वलद्नलशिखाजर्जरे व्यक्तकैर्मा
निर्मान्ती ग्रभ्ररोद्रीं दिवग्रुपरि परिक्रीडते ताटकेयम् ॥ ३ ॥

श्रीमुरारेः ।

प्रचण्डं चाम्रुण्डागृहमिद्मुद्ग्राभिरभितः
पताकाभिर्घोरं यममहिषाजिह्नाकरिणि(नुकृति?)भिः।
किमेकाकिन्यत्र प्रविश्वसि न किं पश्यसि पुरः
शिरोभिः पान्थानां पथि विरचितां तोरणतितम्॥ ४॥

अत्रावासपरिग्रहं ग्रहपतेराचक्ष्व चण्डोद्यमैः चण्डालैरुपसेविताः सिख धनुर्हस्तैः पुरस्तादिमाः। उत्कालाकुलसारमेयरसनालेलिह्यमानोन्नत – द्वाराग्रत्वगवास्थिसास्रशकलस्रम्बल्लयः पल्लयः॥ ५॥

बिह्नणस्य ।

एताः शार्दूछहेलाद्वितमृगकुल्व्यक्तरक्ताभिषिक्त-क्ष्मापीठास्वादलुब्धस्फुटतरकलहस्फारफेरण्डचण्डाः । वेल्लिक्मोकवल्लीवलयनिगडितानोकहक्रोडनीड-क्रीडिक्नश्चक्रमृकव्यतिकरमुखरा भूमयो भीषयन्ति ॥ ६ ॥

महानाटकात् ।

मन्त्रानमृत्युजितो जपद्भिरसकृद्धचायद्भिरिष्टान् सुरान् ग्रुष्यत्तालुभिराकुलाकुलपदैर्निर्वाग्भिरुत्कम्पिभिः । अध्वन्यैरिह जीवितेशमहिषव्याधूम्रधूमाविला लङ्घचन्ते करिमांसघस्मररणत्कौलेयकाः पल्लयः ॥ ७॥

कस्यापि ।

रक्ताभ्यक्तोरुस्ववागुरुकवलचलज्जाङ्गल्ल्यग्रतालुः फेत्कारैः पुत्लगल्लव्यतिकरगुरुभिः कम्पयन्ती जगन्ति । अन्योन्येनाग्रपाणिपणियश्चयुगं ताटका ताटयन्ती सेयं द्राक्सपष्टदंष्ट्राङ्करकषणरणज्जीमभीमाभ्युदेति ॥ ८॥

राजशेखरस्य ।

विश्वक्षोभं विद्धदहहा कुण्डलभ्रंशभङ्गचा प्रभ्रष्टाभ्यां तपनशशवन्भण्डलाभ्यामिवाभ्याम् । पौल्रस्त्यस्रीकरिकसलयक्षिप्रमुक्ताक्षतं तत् रामच्छिन्नं चरति गगने कुम्भकर्णोत्तमाङ्गम् ॥ ९ ॥

बिल्हणस्यैषः ।

मौढच्छेदानुरूपोच्चलनरयवशात् सैंहिकेयोपमेयं त्रासाकृष्टाश्वतिर्यग्वलितरविरथेनारुणेनेक्ष्यमाणम् । कुर्वत्काकुत्स्थवीर्यस्तुतिमिव मरुतां कन्धरारन्ध्रभाजां भाङ्कारैर्भीममेतिन्नपतित वियतः कुम्भकर्णोत्तमाङ्गम् ॥ १०॥

श्रीयशोवर्मणः ।

इति श्रीभगदत्तजल्हणाविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां भयानकरसपद्धतिः॥

बीभत्सपद्धतिः (९४)

उत्कृत्योत्कृत्य कृतिं प्रथममथ पृथ्च्छोभभूयांसि मांसा— न्यंसिस्फक्पृष्ठपिण्डाद्यवयवसुल्लभान्युग्रपूतीनि जग्ध्वा । अत्तरनाय्वान्त्रनेत्रः प्रकटितद्शनः प्रेतरङ्काः करङ्क्गा— दङ्कन्स्थादस्थिसंस्थं स्थपुँटगतमपि क्रव्यमव्यग्रमत्ति ॥ १ ॥

निष्टापस्विद्यदस्थ्रः कथनपरिणमन्मेद्सः मेतकायान् कृष्ट्वा संसक्तभूमानि कुणपभुजो भूयसीभ्यश्चिताभ्यः । उत्पक्कसंसि मांसं पचलदुभयतः सन्धिनिर्मुक्तमारा-देते निष्कृष्य जङ्कानलकमुद्दियनीं मज्जधारां पिवन्ति ॥ २ ॥

अन्त्रमोतवृहत्कपालनलकक्रूरक्वणत्कङ्कण-प्रायःभेङ्कितभूरिभूषणरवैराघोषयन्त्यम्बरम् । पीतच्छर्दितरक्तकर्दमघनप्राग्भारघोरोल्लस-द्यास्रोलस्तनभारभैरववपुर्दपींद्धरं धावति ॥ ३ ॥

अन्त्रैः कल्पितमङ्गलप्रातिसराः स्त्रीहस्तरक्तोत्पलल व्यक्तोत्तंसभ्रतः पिनह्य सहसा हृत्पुण्डरीकस्त्रजः । एताः शोणितपङ्क्कक्कुमजुषः संभूय कान्तैः पिबल न्त्यस्थिस्त्रेहसुराः कपालचषकैः प्रीताः पिशाचाङ्गनाः ॥ ४ ॥ एते भवभुतेः ।

सद्यो जग्ध्वाऽर्धदग्धं व्यसुपिशितलसत्स्थूलमेदःकबन्ध-स्कन्धस्थोद्दामरोद्यद्धरुडमरुडमरुकारनृत्यच्छवेन्द्रम् । निर्यन्नानान्त्रजालीवलयवलियत्रीवगृध्रोपरुद्धं दद्याद्वीतिं परेतप्रवर्गकेलिकाघस्मरं वः अमशानम् ॥ ५॥

चश्चत्यक्षाभिघातग्छपितहुतभुजः श्रौढधाम्मश्चितायाः क्रोधच्याकृष्टमूर्तेरहमहमिकया चण्डचञ्चुग्रहेण । सद्यस्तमं शवस्य ज्वस्रदिव पिशितं भूरि जग्ध्वार्धद्ग्धं पत्रयान्तः प्छष्यमाणः प्रविश्वाति सस्रिले सत्वरं गृश्चसङ्गः ॥ ६ ॥ उत्कृत्य ज्वलितात् शवात् कथमपि प्रेताशनः पैशितीं पेशीमग्निमयीं निगीर्य सहसा दन्दश्चमानोदरः। धावत्युत्प्रवते ग्रहुर्निपतित प्रोत्तिष्ठति प्रेक्षते विष्ववक्रोशित संपिनष्टि जटरं ग्रष्टचा हते मस्तकम् ॥ ७॥

केषामप्येते ।

विध्वस्तहस्तयुगर्लं गलितान्त्रतन्त्र-मुन्मुक्तरक्ततिखण्डितकालखण्डम् । उत्कृतकृति च शरै रचितं शरीर-मार्येऽखिलाङ्गपरिताडिनि ताटकायाः ॥ ८ ॥

राजशेखरस्य ।

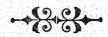
गृश्रोद्वान्तिनतान्तिनिस्सरदस्रग्धाराश्रमत्कारिभि— र्द्षृष्टालेलितजिह्नविह्नलमुखज्वालैकिंहन्तीं दिवं। भूयो निम्नकडारतारनयनद्वन्द्वेन सुन्द्पिया प्राप्तेयं ज्वलितान्तिरिक्षक्कहरक्र्रेण नक्तंचरी॥ ९॥

कस्यापि ।

विकीर्णहरिचन्दनद्रविणि यत्र छीछाछसा निषेतुरिछचञ्चछाश्रतुरकामिनीदृष्टयः । तदेतदुपरिश्रमिनिबडगृश्र[जीछं] जनै– र्छुटत्कृमि कछेवरं पिहितनासिकैवींक्ष्यते ॥ १० ॥

इन्द्रकविः।

॥ इति श्रीभगद्त्तजल्हणविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां बीभत्सरसपद्धतिः ॥

अद्भुतः (९५)

एके कुटीरकोणेऽपि न लक्ष्यन्ते स्थिताः क्वचित् । अन्येषां विभवस्यैतद्रह्माण्डमपि सङ्कटम् ॥ १ ॥

कृष्णेनाम्ब गतेन रन्तुमैधुना मृद्धक्षिता स्वेच्छया सत्यं कृष्णक एवमाह मुसली मिथ्याऽम्ब पश्याननम् । व्यादेहीति विदारिते च वदने दृष्ट्वा समस्तं जग-न्माता यस्य जगाम विस्मयपदं पायात् स वः केशवः ॥ २ ॥ कयोरप्येतौ ।

दोदंण्डाञ्चितचन्द्रशेखरधनुर्दण्डावभङ्गगेद्भव-ष्टुङ्कुगरध्वनिरार्थबाळचरितप्रस्तावनापण्डितः । द्राक्पर्यस्तकपालसंपुटमिलब्रह्माण्डभाण्डोद्रे भ्राम्यत्पिष्टतचिष्डमा कथमहो नाद्यापि विश्राम्यति ॥ ३ ॥ भवभूतेः ।

मारब्धां तरुपुत्रकेषु सहसा सन्त्यज्य सेकिकिया-मेतास्तापसकन्यकाः किमिद्मित्यालोचयन्त्याकुलाः । आरोहन्त्युटजदुर्गाश्च बटवो वाचंयमाः सत्वरं सद्योग्रक्तसमाधयो निजबसीष्वेवोचपादं स्थिताः ॥ ४ ॥

श्रीयशोवर्मदेवस्य ।

पक्षीत्क्षेपप्रसर्पत्प्रबल्लमरुद्वपव्यस्तवाराकराम्भाः पातालोङ्गीवदर्वीकरभयचिकतप्रेक्षणीयावतारः । उचश्रचञ्चकोटीविद्छितज्ञ ह्या छीकवल्मीकानिर्य-द्विद्युन्मिथ्याभ्रुजङ्गीकवलनचपलस्तूर्णमायात् सुपर्णः ॥ ५ ॥

महानाटकात्।

ते. ख
 मसमा. क. ख. मनसा. च. ३ ड्वि. क. ख. च.

लीलामीलनतो विलोचनयुगे गच्छन्ति मूर्च्छाममी वक्रे केचन मुद्रणाद्धरयोः सीदन्ति शाखामृगाः। ये नासापुटचारिणः श्रवणयोर्थे च स्थिताः कोटरे युद्धन्यग्रकरस्य ते यदि परं स्वस्थाः क्षणं रक्षसः॥ ६॥

काकुत्स्थेन शिरांसि यानि शतशाश्छिन्नानि मायानिधेः पौछस्त्यस्य विमानसीमनि तथा भ्रान्तानि नाकौकसाम् । तान्येवास्य धनुःश्रमपशमनं कुर्वन्ति सीतापतेः क्रीडाचामरडम्बरानुकृतिभिर्छोछायमानैः कचैः ॥ ७॥

पश्यन्तु कौतुकिमिदं सकलाः कवीन्द्राः क्षिप्रं हिमाद्रिशिखरं रजनीचरेशः । वामे करे रजतकुम्भवदेष धृत्वा धत्ते करेण हिमनिर्झरणनलीलाम् ॥ ८॥

बिल्हणस्यैतौ ।

सद्यः पीत्वा दरीभिर्जलियमथ चिरं दृष्टमैनाकबन्धु— मीतिमौढाश्रपूरद्विगुणमहिमभिर्निर्झरैः पूरयन्तः । ये विन्यस्ताः पुरस्तान्निश्चि निश्चि निवहेरोषधीनां ज्वलद्धि— स्ते दृश्यन्ते तदात्वोषितकपिशिविरस्मारिणः सेतुशैलाः ॥ ९ ॥

श्रीमुरारे: ।

॥ इति श्रीभगद्त्तनल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यामद्भुतरसपद्धतिः॥

जातिपद्धतिः (९६)

अङ्के कृत्वोत्तमाङ्गं प्लवगबलपतेः पादमक्षस्य हन्तु— दित्वोत्सङ्को सलीलं त्वचि कनकमृगस्याङ्गशेषं निधाय । बाणं रक्षःकुल्हनं प्रगुणितमनुजेनाद्रशत्तीक्ष्णमक्ष्णः कोणेनावेक्षमाणस्त्वदनुजवचने दत्तकर्णोऽयमास्ते ॥ १॥

महानाटकात्।

भद्रं ते सद्दशं यद्घ्वगशतैः कीर्तिस्तवोद्घुष्यते
स्थाने रूपमनुत्तमं सुकृतिना दानेन कर्णो जितः।
इत्यालोक्य चिरं दशा करुणया शीतातुरेण स्तुतः
पान्थेनैकपलालम्रिक्चिना गर्वायते हालिकः॥ २॥

कस्यापि ।

मातर्घर्षपरे दयां कुरु माये श्रान्तेऽद्य वैदेशिके द्वारालिन्दककोणकेषु निश्वतं याताऽस्मि सुप्त्वा निशि। इत्युक्त्वा सहसा प्रचण्डग्रहिणीवाक्येन निर्भत्सितः स्कन्धन्यस्तपलालसृष्टिविभवः पान्थः पुनः प्रस्थितः ॥ ३॥

रविगुप्तस्य ।

वामस्कन्धनिषण्णशार्ङ्गकुटिछपान्तार्पिताधोम्रुख-स्यन्दच्छोणितस्रम्बमानशशकान् वेणीस्खस्त्रचामरान् । ज्यान्तपोतकपोतपोतनिपतद्रक्ताक्ततूणीरकान् सोऽपश्यत् करिकुम्भभेदजनितास्कन्दान् पुलिन्दान् पुरः ॥ ४ ॥ क्षेमेन्द्रस्य ।

मार्ग्यं मूर्घनि कर्णिकारकलिका पिष्टातकं चन्दनं मुक्तादाम गळे च काचमणयो लाक्षामयाः कङ्कणाः। रागोऽङ्गेषु हरिद्रया नयनयोरत्युरुवणं कज्जलं वेषोऽयं विरसस्तथापि हृद्यं ग्राम्या हरन्ति स्त्रियः ॥ ५॥ लीढन्यस्रविपाण्डुराग्रनखयोराकर्णदीर्णं मुखं विन्यस्याग्रिमयोर्थुगे चरणयोः सद्यो विभिन्नद्विपः। एतस्मिन्मदगन्धवासितसटस्सावज्ञातिर्यग्वल्ल-त्सृकान्ताहतिधृतलोलमधुपः कुञ्जेषु शेते हरिः॥ ६॥

कयोरप्येतौ ॥

पार्श्वास्फालावलेपाचडुलितचरणोल्लेखिताकाश्चदेशः
संघट्टाटोपकोपप्रकटितरसनापल्लवालीढसक्वा ।
किंचित्साचीकृतास्यः स्फुरद्धरपुटः स्फारिताताम्रचक्षु—
घीराघाताभिलाषाद्पसरित रुषं दर्शयन्नेष मेषः ॥ ७॥

राङ्करवर्मणः ।

नयनपथिनरोधक्रोधिनध्रुतमालभ्रमद्विरलरोमस्तोमबद्धान्धकारः । कृमिकबलनलोभोत्खातवल्मीकरन्ध्रोत्थितफाणिफणघातैरुचलत्यच्छभल्धः॥८॥

मदनस्य ।

पण्यान्यादाय वेगाचडुलतरक[रों भाय]यित्वा किराटीं हिम्भेदेत्तोचतालैविंहितकलकलैदूरतो हन्यमानः। त्यक्तवा वीथीस्थिताभिः सचिकतनयनं वीक्ष्यमाणोऽङ्गनाभि— वीत्रित्तरयोत्पत्य याति द्रुतमहतगतिविक्तितास्यः प्लवङ्गः॥ ९॥

न्यश्चचश्चछचञ्चुचुम्बनचछच्चृडाग्रम्धग्नं पत— चक्राकारकराछकेसरसटास्फारस्फुरत्कन्धरम् । वारं वारमुदङ्किचश्चछघनभ्रभ्यत्रखक्षुण्णयो— र्देष्टा कुक्कुटयोर्द्वयोः स्थितिरिति क्रूरक्रमं युध्यतोः ॥ १० ॥

ं वरुच्चेः ।

हन्ति स्थूणाञ्चरणहननैईन्ति दोग्ध्रीं सपात्रां वत्सं हन्ति स्तनपरिसरालोकिनं हन्ति भूमिम् । दामग्रन्थित्रुटनवलितग्रीवग्रुत्खुत्य लोकं हंभाशब्दैश्चलयाति शकुन्मृत्रिणी गौरदुग्धा ॥ ११ ॥

१ रैर्भाल, क. ख. रैश्चा, च. रैश्चाय, ग २ टान, ग. घ. ४ दू. ग.

95-98

भरालोके भूमो पतित दहनाद्यैः प्रपतनै—
रुदस्तः पोद्वस्गन् स्वमयमिखलं व्योम कुरुते ।
जले पङ्को गुल्मे पथिकजनसङ्घातिनिबिढे
नदन्तुक्षा भारं क्षिपति विपिने धावति ततः ॥ १२ ॥

पुरो नुन्नः पश्वाङ्मजाति विधतश्चिक्ततवपुः समुत्पत्योत्तानः पतिति पथि कच्छान् पविश्वति । हयः किंचिद्रच्छेद्यदि नयति नः कन्दुकदशां कश्चाघाते तिष्ठत्यथ चरणघातैर्निखनति ॥ १३ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

अङ्गुष्ठाग्रिमविक्रताङ्गुलिघरः पादार्धनीरुद्धभूः पार्क्वोद्देगकृतो निहत्य कफणिद्दन्द्देन [दंै]शान्मुहुः। न्यग्जानुद्वययन्त्रयन्त्रितघटीवक्रान्तराळस्खलः— द्वाराध्वा न मनोरमं पथि पयो गां दोग्धि गोपाळकः॥ १४॥ जो(धोंश)यिकस्य।

लोलद्वेणितलं लसत्कुचतटं प्रेङ्कान्नितम्बस्थलं पर्यस्ताश्चितनेत्रवल्गितग्रुजं स्विद्यत्कपोलस्थलम् । मश्चन्त्यो द्धि इन्त गोपवनिताश्चित्तैः समं कामिना— माकर्षन्ति दशो दशां श्रुतिपथादाकुञ्चनपाञ्चनैः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

द्धिमथनविलोल्लोल्रहोल्रहग्वेणिद्मभा— दयमदयमनङ्गाे विश्वविश्वेकजेता । भवपरिभवकोपत्यक्तवाणः कृपाण— श्रममिव दिवसादौ व्यक्तशक्तिव्येनक्ति ॥ १६ ॥

अरसिठक्कुरस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां जातिपद्धतिः ॥

१, दे, क. ख. चं,

राजवर्णनम् (९७)

- ARE

रत्नाकरोऽपि ते कोशश्चन्द्रश्रीरुचिरोज्ज्वलः । प्रयात्यौछिन्नदानस्य न कदाचित् सम्रुद्रताम् ॥ १ ॥

महत्त्र्यागद्यायुक्तः सत्यभामासमन्वितः । भवान्वा भगवान्वापि गतो भेदः परस्परम् ॥ २ ॥

किं चित्रं यदि देवेन भूभृतः करदीकृताः । देवोऽपि दापितः किं तैने पुनः पृष्ठतः करम् ॥ ३ ॥

केषामप्येते ।

प्रागेतद्वपुरामुखेन्दु स्रजतः स्रष्टुः समग्रस्त्वषां कोशः शोषमगादगाधजगतीशिल्पेऽप्यनल्पायितः ।

निक्शेषद्युतिमण्डलञ्ययवशादीष्ठभैरेष वा शेषः केशमयः किमन्धतमसस्तोमैस्ततो निर्मितः ॥ ४ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

अभ्युद्धृता वसुमती दिक्ठतं रिपूरः क्रोडीकृता बलवता बिलराजलक्ष्मीः । एकत्र जन्मिन कृतं तदनेन यूना जन्मत्रये यदकरोत् पुरुषः पुराणः ॥ ५ ॥

मौलो घारय पुण्डरीकमितं तन्वात्मनो विक्रमं चक्राङ्कं वह पादयुग्ममविनं दोष्णा समभ्युद्धर । लक्ष्मीं भ्रूनिकटे निवेशय भव ज्यायान् दिवौकस्पते-विक्वान्तःकरणैकचोर तदिप ज्ञातो हिरः खल्वसि ॥ ६ ॥

चित्तपस्य ।

प्रेयानेव द्रषस्तवापि सततं भूतिस्तवापि स्थिरा दुर्गाया भवताऽपि भूधरस्रदः सम्यग्यहीतः करः । निन्योजं परमेश्वरत्विमयता नो यासि वक्तं जनै-हें छोछासितवाहिनीशमथने यन्नो विषादी भवान् ॥ ७ ॥

ते गच्छन्ति महापदं भ्रुवि पराभूतिः समुत्पद्यते
तेषां तैः समलङ्कृतं निजकुलं तैरेव लब्धा क्षितिः ।
तेषां द्वारि नदन्ति वाजिनिवहास्ते भूषिताः सर्वदा
ये दृष्टाः परमेश्वरेण भवता रुष्टेन तुष्टेन वा ॥ ८ ॥

कयोरप्येतौ !

सन्धानानि विसन्धयः प्रकृतयस्ताभ्यः परं प्रत्ययो देव व्याकरणादभेदकिमदं वैधर्म्यमेतत्तव । आदेशो न विकल्पते न च कृतं किंचित्कचिल्छ्प्यते नो दृद्धिर्गुणवाधिका न पुरुषः कार्ये क्वचिन्मध्यमः ॥ ९ ॥ श्रीहर्षपण्डितस्य ।

अत्युचाः परितः स्फुरन्ति गिरयः स्फारास्तथाऽम्भोधयस्तानेतानपि विश्वती किमिति न क्वान्ताऽसि तुभ्यं नमः ।
आश्चर्येण पुनः पुनः स्तुतिमिति पस्तौमि यावज्रुवस्तावद्विश्वदिमां स्मृतस्तव भुजो वाचस्ततो मुद्रिताः ॥ १० ॥
श्रीहनुमतः ।

उन्मीलन्मिणरिक्मजालजिटलच्छायं रणत्कङ्करणं बिश्राणस्तव देव वैरिकदनक्रीडाकठोरः करः। त्यक्त्वा संयति जीवितानि रिपवो ये स्वर्गमार्गे गता— स्तानाकष्टुमिवाविवेश रभसाचण्डद्युतेर्मण्डलम्।। ११॥

श्रीमुरारे: ।

केषां त्वचिरितैर्निसर्गग्रुचिभिश्चेतो न चित्रीयते नान्यस्यापि मनाङ्गलीमसतया यैस्संस्तवस्सहाते । पत्र्योङ्णासितसन्तताश्रुसरितामेषां द्विषन्नायिका— नेत्रेष्वञ्जनमञ्जुतामलिनतां मार्ष्टु कियानुद्यमः ॥ १२ ॥

मुक्ताकणस्य ।

आलानं जयकुञ्जरस्य दृषदां सेतुर्विपद्वारिघेः
पूर्वोद्रिः करवालचण्डमहसो लीलोपघानं श्रियः ।
संग्रामामृतसागरप्रमथनकीडाविघौ मन्थरो
राजन् राजति वैरिवीरवनितावैघव्यदस्ते भ्रुजः ॥ १३ ॥

भट्टस्यामलस्य ।

आबारयाधिगमान्मयैव गमितः कोटिं परामुन्नते -रस्मत्संकथयाऽपि पार्थिवपतिः संप्रत्यहो लज्जते । इत्थं रुष्ट इवात्मजेन यशसा दत्तावलम्बोऽम्बुधेः

पारे तीरतपोवनानि भजते दृद्धो गुणानां गणः ॥ १४ ॥

श्रीहनूमतः ।

देव त्वद्धणकितेनेन सुखयत्याखण्डलं नारदे
किन्तु श्रोत्रकटु क्वणन्ति मधुपास्ते पारिजातस्रजः।
वार्यन्ते यदि वाऽप्सरोभिरभितस्ते चामराडम्बरै—
रुद्देल्ज्द्रजवल्लिकङ्कणझणत्कारस्तथा दुःश्रवः॥ १५॥

कस्यापि ।

स्वर्गाद्गोपाल कस्माद्वैजिस सुरम्रुने भूतले कामधेनो— वित्सस्यानेतुकामस्तृणचयमधुना मुग्ध दुग्धं न तस्याः। श्रुत्वा श्रीभोजदेवक्षितिपवितरणं ब्रीडशुष्कस्तनी सा तर्हि व्यर्थः प्रयासस्तदपरमिललं चित्रंतं तत्सपत्नैः॥ १६॥

संख्यातुं यदि दानमस्य तृपतेः कौतृहलादीहसे तत्पूर्व कित वालुकाः कथय भोः स्ववीहिनीरोधसः । कुण्डश्रेदिस तत्र कर्मणि तव भ्रातस्तदानीमसौ कुपातिक्रमकातरस्य जलिधपोल्लङ्घनायोद्यमः ॥ १७ ॥

ळ्तास्त्र्त्रिपनद्धजीर्णपटलच्छिद्रेष्वलब्धान्तरै— र्येषां वेश्मसु नेन्दुधामभिरपि व्यालुप्तमन्धं तमः । तेषां त्वन्मुखवीक्षणेन सुधियां सौधेषु मुग्धाङ्गना— कर्णेन्दीवरताडनेऽप्यविकलै रत्नैः पदीपायितम् ॥ १८ ॥

गेल्हुकस्यैतौ ।

मुक्ताः केलिविस्त्रहारगाळिताः सम्मार्जनीभिः कृताः पातः पाङ्गणसीम्नि मन्थरचळद्वालाङ्किलाक्षारुणाः । दूराद्दाडिमधीजशङ्कितथियः कर्षान्ति केलीशुकाः यद्विद्धवनेषु देव भवतस्तत्त्यागलीलायितम् ॥ १९ ॥

दिरद्रान् सृजतो धातुः कृतार्थान् कुर्वतस्तव । श्रीकीर्तींश न जानीमः कः श्रमेण विरंस्यति ॥ २०॥

कयोरप्येतौ ।

सुतलं चरणद्वन्द्वं पृथ्वी जघनमण्डली । यत्कीर्तेर्भध्यमाकाशः सुमनोवासभूः शिरः ॥ २१ ॥

लघुवल्लभवासुदेवस्य ।

अध्याहारः स्मरहरशिरञ्चन्द्रशेषस्य शेषस्याहेर्भूयः फणसम्राचितः काययष्टीनिकायः ।
दुग्धाम्मोधेर्मुनिचुलकनत्रासनाशाभ्युगयः
कायव्यूहः क जगति न जागत्येदःकीर्तिपूरः ॥ २२ ॥

आस्ते दामोद्शियामियमुद्रद्रीं याऽवलम्ब्य त्रिलोकी संमातुं श्रेवनुवन्ति प्रथिमभरवशादत्र नैतद्यशांसि । तामेतां पूरियत्वा निरगुरिव मधुध्वंसिनः पाण्डपद्म— च्छद्यापन्नानि तानि द्विपदशनसनाभीनि नाभीपथेन ॥ २३ ॥

अन्तःसन्तोषवाष्पैः स्थगयति न दशस्ताभिराकर्णयिष्य— न्नङ्गे नानस्तिरोमा रचयति पुलकश्रेणिमानन्दकन्दाम् । न क्षोणीभङ्गभीरुः कलयति च शिरःकम्पनं तन्न विद्यः शृण्वन्नेतस्य कीर्तौः कथग्रुरगपतिः पीतिमाविष्करोति ॥ २४ ॥

भूशक्रस्य यशांसि विकाममरेणोपार्जितानि कमा— देतस्य स्तुमहे महेभदशनस्पर्धीनि कैरक्षरैः। छिम्पद्भिः कृतकं कृतोऽपि रजतं राज्ञां यशःपारदै-रस्य स्वर्णमिरिः प्रतापदहनैः स्वर्णं पुनर्निर्मितः॥ २५॥

खण्डनकारश्रीहर्षस्यैते ।

^{9.} पृथिवी जघनस्थली. क. ख. च. २ शक्तिमान्ति. क. ख. च.

स्तनयुगमश्रुस्नातं समीपतरवर्ति हृदयशोकाग्नेः। चरित विद्युक्ताहारं व्रतिमव भवतो रिपुर्स्नाणाम् ॥ २६ ॥

भट्टबाणस्य ।

शत्रूणामयशो यशश्र भवतः स्यामं च शुक्तं च यत् च्याप्य द्यां च दिशश्च देव रभसादासागरं गच्छतः।

दृष्ट्वा तत्सहसा कलिन्दतनयामन्दाकिनीसङ्गम-

भ्रान्त्या स्नान्ति मुधैव मुख्यमुनयो मृद्दर्भगर्भैः करैः ॥ २७ ॥

रिस्सुकस्य ।

भ्रान्त्वा दिग्वलयं क्षितीश्वर दिवं त्वत्कीतिंइंसी गता साऽपि ब्रह्ममरालसंगतिवशात्तत्रैव गर्भिण्यभूत् ।

पश्य व्योमतरङ्गिणीपरिसरे कुन्दावदातं तया मुक्तं भाति विशालमण्डकमिदं शीतद्युतेर्मण्डलम् ॥ २८॥

श्रीहनूमतः ।

मुक्ताबी नात्प्रसूता रणभुवि निहतारातिमत्तेभक्कम्भ-स्रस्तादिङ्गागदन्तैनि हितश्रतशिफा स्थूलभोगीन्द्रकन्दा ।

विस्फूर्जेत्तारतारागणकुसुमचया वर्धिता दानतोयै-र्देव त्वत्कीर्तिवङ्घी नवकफल्लमिदं चन्द्रविम्बं विभर्ति ॥ २९ ॥

वीर क्षीरसमुद्रसान्द्रलहरीलावण्यलक्ष्मीम्रप-स्त्वत्कीर्तेस्तुलनां कलङ्कमिलनो धत्तां कथं चन्द्रमाः। स्यादेवं त्वद्शातिसौधशिखरशोद्भृतदूर्वोङ्कर-**ग्रासन्यग्रमतिः पतेद्यदि परं तस्याङ्कन्त्रायी मृगः ॥ ३० ॥**

यः कालः केरलानां निजकुलधवलो धर्मशास्त्रेषु रक्तः पीतः स्त्रीनेत्रनाछैरपि जगति चतुर्वर्णविश्रामभूमिः। चश्चचण्डीश्रहासप्रमुदितकुमुदश्रेणिशीतांशुगौरैः

स्वैः स्वामिन् कीर्तिंपुद्धैः कथमसि कृतवानेकवर्ण जगत्त्वम् ॥ ३१ ॥

कर्कन्यूफलधुचिनोति शवरी सुक्ताफलाकाङ्क्रया गृश्रोलुककदम्बकस्य पुरतः काकोऽपि हंसायते । कीर्त्या ते धवलीकृते त्रिसुवने क्ष्मापाल लक्ष्मीः पुनः कृष्णं वीक्ष्य बलोऽयमित्युपहितत्रीडं शनैर्जल्पति ॥ ३२ ॥

देव त्वं मलयाचलोऽसि भवतः श्रीखण्डशाखी भुजस्तिस्मिन् कालभुजङ्गमा निवसित स्फूर्जत्कृपाणच्छलात् ।
एष स्वाङ्गमनर्गलं रिपुतरुस्कन्धेषु संघट्टयन्
दीर्घ व्योमविसारि निर्मलयशोनिर्मोकसुन्मुञ्जति ॥ ३३ ॥

चिन्तागम्भीरक्रपादनवरतचळख्रूरिशोका [र] घटः—
व्याक्रष्टं निक्कवसन्त्यः पृथुनयनघटीयन्त्रमुक्ताश्रधारम् ।
नासावंशप्रणाळीविषमपथपतद्धाष्पपानीयमेत—
देव त्वद्वैरिनार्यः स्तनकळश्रयुगेनाविरामं वहन्ति ॥ ३४ ॥

यथा यथा नाथ यशो विवर्धते सितां त्रिङोकीिमव कर्तुमुद्यतम् । तथा तथा मे हृद्यं विदूयते प्रियाङकाङीधवङत्वशङ्करया ॥ ३५ ॥

गीतं प्रभो तव यशस्त्रिदशाङ्गनाभिः शृष्वन्नतृप्तिचपलः सुरलोकपालः । पूर्वं विलोचनसहस्रकरीमहल्यां भूयोऽपि चिन्तयति कर्णसहस्रकामः ॥ ३६॥

केषामप्येते ।

यस्याधो गगनं रसातल्रम्धपर्यम्भोधयोऽभ्यन्तरे यत्प्राक्पश्चिमदक्षिणोत्तरिदशः क्वत्वाऽन्यथा वर्तते । यस्य ध्वान्तमनुष्णरिक्षक्वयो नील्लास्तथाऽर्कोपला देव त्वद्यशसोऽद्धताद्भवनतस्तस्य स्तुतौ के वयम् ॥ ३७॥

चित्तपस्य ।

कृत्वा कीर्तितटाकमद्भुततरं दूरे स्थितं वाक्पते— र्वाचामप्यभवञ्चपाकुलमितयों युक्तमेतद्यशः (तः१) । यत्र क्वाप्यनुमीयते न भुवनं नो पुष्करं नो चरन् हंसो न द्विजराजमण्डलमहो विभ्राजमानं जनैः ।। ३८ ।)

वैद्यमानुपण्डितस्य ।

मातुः खेदमयं ततान पृथुकः क्रोडेऽपि धात्र्याश्चरन् रागाट्यस्तरुणः पुरन्दरपुरश्रीन्यस्तकण्ठग्रहः । ज्यायानप्यभजत्पितामहपदं नित्याविनीतस्तन् – जन्मा ते यश्चसां गणस्तदुचितवीडोऽसि तत्कीर्तनात् ॥ ३९ ॥

हनूमतः ।

खद्योतद्युतिमातनोति सविता जीर्णोर्णनामालय-च्छायामाश्रयते शशी मशकतामायान्ति यत्राद्रयः । इत्थं वर्णयतो नभस्तव यशोजातं स्मृतेर्गोचरं तद्यस्मिन भ्रमरायते नरपते वाचस्ततो म्रद्रिताः ॥ ४० ॥

कुमृद्चन्द्रस्य।

दिग्वारणे सुरवधूपरिगीयमानयुष्मद्यशः अवणानिश्रलकर्णताले । निर्विघ्नमापिवति भृङ्काकुलं मदाम्बु कल्याणमावहति कस्य न चेष्टितं ते ॥४१॥ जितैमन्योः ।

सिद्धाङ्गनास्तव यशांसि रतान्तरेषु गायन्ति येन रतखेदमपाकरोति। उत्सङ्गसङ्गतकुरङ्गकरोमहर्षेघर्षस्रवन्नवयनामृतविन्दुरिन्दुः॥ ४२॥

उग्रग्राहमुदन्वतो जलमितकामत्यनालम्बने व्योक्ति स्नाम्यति दुर्गमं क्षितिभृतां प्राग्भारमारोहति। कीर्णं याति विषाकुलैरिहकुलैः पातालमेकाकिनी कीर्तिस्ते नयनाभिराम कृतकं मन्ये भयं योषिताम्॥ ४३॥

बिल्हणस्यैतौ ।

निस्स्टत्याहवसागराद्तु पुनः संस्टत्य पृथ्वीतल्लं क्रुत्वाघो हिमशैलमीश्वरशिरःशीतांशुलेखामपि । गङ्गेव स्मृतजन्मभूमिरमरैः साश्चर्यमालोकिता त्वत्कीर्तिः प्रतिलोम लङ्घितवती ब्रह्माण्डमारोहति ॥ ४४॥

धर्माशोकस्य ।

सिन्दूरं सीमन्तात् स्मितं मुखाद्वैरिराजवनितानाम् । यस्य प्रतापयश्वसी हरतः स्म समानदृग्गुणासहने ॥ ४५॥

वैद्यनाथप्रशस्तेः।

अत्युक्तौ यदि न प्रकुष्यसि मृषावादं न चेन्मन्यसे तद्रुमोऽद्भुतकीर्तनाय रसना केषां न कण्डूयते ।

देव त्वत्तरुणप्रतापद्दनज्वालावलीशोषिताः सर्वे वारिधयस्तवारिवनितानेत्राम्बुाभेः पूरिताः ॥ ४६ ॥

गुणेश्वरस्य ।

कूर्मः पादोऽस्य यष्टिभुजगपितरसौ भाजनं भूतधात्री तैलोत्पूराः समुद्राः कनकगिरिरयं दृत्तवर्तिपरोहः । अर्चिश्रण्डांग्रुरोचिर्गगनमिलानिमा कज्जलं दह्यमानः श्रृत्रुश्रेणी पतङ्गो ज्वलति रघुपते त्वत्प्रतापप्रदीपः ॥ ४७॥

चित्तपस्य।

तादृग्दीर्घविरिश्चिवासरिवधौ जानामि यत्कर्तृतां श्रङ्को यत्प्रतिविम्बमम्बुधिपयःपूरोदरे वाडवः । व्योमव्यापिविपक्षराजकयश्चस्तारापराभावुकः । कासामस्य न स प्रतापतपनः पारं गिरां गाहते ॥ ४८ ॥

अस्यासिर्भुजगः स्वकोशसुषिराकृष्टः स्फुरत्कृष्णिमा कम्पोन्भीछदराछनीछवछनस्तेषां भिये भूभुजाम् । सङ्क्रामेषु निजाङ्कर्लामयमहासिद्धौषधीवीरुघां पर्वास्ये विनिवेश्य जाङ्गिरुकता यैर्नाम नाछम्बिता ।। ४९ ॥

उद्दण्डकोकनदकोमलकोशकान्तिः कान्ताकचग्रहणकण्टाकितप्रकोष्ठः । मित्रद्विजातिरिपुवर्गविल्लासिनीनां सम्मानदानभयभोगकरः करस्ते ॥ ५०॥ तुल्या बाणक्रपाणयोरनुगतिः क्षीणा न नौ क्रुत्रचित् कोशं मे हरित प्रयच्छिति पुनर्छक्षं रणे पत्रिणे । इत्थं देव कुनायकत्वमसकुहुद्धेव युद्धेष्वसिः कृत्वा सन्धिमुपोढवेपथुरथ क्रोधाद्विवेश द्विषि ।) ५१ ॥

कस्यापि ।

तव दिग्विजयारम्भे वलघूलीवहलकोपजनितेषु । गगनस्थलेषु भानोद्यक्रमभूदुराँ....भिज्ञम् ॥ ५२ ॥

रुद्रस्य ।

यद्येतत्क्षयवाहिधूमपटलं ज्वालाः किमन्तर्न त—
नमेघानामियग्रुकातिर्यदि तदा किं नात्र विद्युच्छटा ।
ध्वान्तं चेदिदग्रुद्धतं तदग्रुना प्रच्छाद्यते किं रिवः
यद्यात्रोद्यतभूलिभिदिविषदामेवं विकल्पाः कृताः ॥ ५३ ॥
वैद्यश्री(श्रीवैद्य ?)नाथप्रशस्तेः ।

सप्तानामयुगान्तसङ्गिति । स्यादर्णवानां न किं प्रभ्रव्यत्भितिगोललोललहरियेज्ञैत्रयात्रोत्सवे । न स्याचेचिलितोचकन्धरहरिव्यहनकामोचल— द्वलीजालनिवद्धपङ्कपटलीसंस्त्यायमेषां पयः ॥ ५४ ॥

मेरीभाङ्कारस्य ।

यद्यात्रासु प्रचुरतुरगश्रेणिवल्गत्खुराष्ट्रैः पोद्यद्धलीपटलपिहितः खे न नष्टः खरांग्रुः । तन्मन्येऽहं भ्रुवनिवयरव्यापिनस्तूर्यघोषा— चस्तैरुवेरपहृतस्थः क्वापि नीत्वा निरस्तः ॥ ५५ ॥

आदित्यभट्टस्य ।

तुरगखरखुरोत्थैर्मासलैः पांसुपूरै-र्गगनमपि तथाऽभूदाकुलं तस्य युद्धे । न निपतति यथाऽस्मादन्तराले निरुद्धा कुसुंमनिकरदृष्टिः स्वर्वधूभिविधुक्ता ॥ ५६ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

१ म. क. ख. च. २. दढत. क पाठभेदः

यस्याशाविजये तुरङ्गमखुरक्षुण्णक्षमामण्डल-क्षोदोद्भृतरजःपरागपटले दिक्चक्रमाक्रामित । अक्ष्णां पङ्किशतानि निन्दिति निजं हस्तद्वयं निन्दिति स्त्रां निन्दत्यनिमेषतां परिपतद्वाष्पामबुपूरो हरिः॥ ५७॥

देव त्वद्विजयप्रयाणसमये गम्भीरभेरीरवानाकण्योरिमहीभुजां प्रविज्ञतां दुर्गा वनान्तःस्थलीम् ।
फाल[प्रान्तै]विलयकण्टकतरुव्याजेन राज्याक्षरश्रेणीमात्मकृतां निकृन्तति भवद्गीत्या विद्यस्तो विधिः ॥ ५८ ॥

देव त्वद्विजयमयाणसमये सद्वाजिराजीखुर— श्रुण्णक्ष्मातल्यीनपांसुपटल्याप्तानिमेषेक्षणः । सुत्रामा बहु मन्यते फणिपतिं पातालमूलस्थितं सोऽप्युद्दामकरीन्द्रदुर्धरभराक्रान्तः सहस्रेक्षणम् ॥ ५९ ॥

केषामप्यते ।

श्रुत्वा त्वां सहसाऽऽगतं निजपुराञ्चासेन निर्गच्छतां शत्रूणामवरोधनैर्जललवमस्यन्दनश्यतपुटाः । शुभ्रे सद्मनि पछविन्युपवने वाप्ये नवाम्भोरुहे क्रीडाद्रौ च सशाद्वले विवलितग्रीवं विम्रुक्ता दशः ॥ ६० ॥

धनपालस्य ।

असिन्द्रश्च सीमन्तो माऽभूको योषितामिति । अतः परिहरन्त्याजावर्सि दूराच तेऽरयः ॥ ६१ ॥

कस्यापि ।

हारानाहर देव चन्द्रधवलानो चेत्पयोधेस्तर्टीं संप्राप्ते त्विय सैन्यवारणगणैर्मज्जिद्धराक्षोभितम् । सिन्द्ररारुणमम्बु मेघपटलैः पीत्वोज्झितं ग्रुक्तिषु स्वल्पैरेव दिनैः करिष्यति महीमाताम्रमुक्ताफलाम् ॥ ६२ ॥

घर्मदेवस्य ।

१. व्याज. क. ख. च.

राज्ञामस्य शतेन किं कळयतो हेतिं शतन्नीं कु तें][ॐ] क्षेर्चिक्षभिदो हशैव जयतः पद्मानि पद्मैरलम् ।
कर्तुं सर्वपरच्छिदः किमपि नो शक्यं परार्धेन वा
तत्सङ्ख्यापगमं विनाऽस्ति न गतिः काचिद्धतैतिह्विषाम् ॥ ६३ ॥
अस्यारिपकरश्शस्थ नृपतेः सङ्क्ष्ये पतन्तावुभौ
सीत्कारं च न संमुखं रचयतः कम्पं च न प्राप्तुतः ।
तद्युक्तं न पुनर्निष्टिक्तिरुभयोजीगिर्तं यन्मुक्तयो—
रेकस्तत्र भिनक्ति मित्रमपरश्रामित्रमित्यद्भुतम् ॥ ६४ ॥

यः पृष्ठं युधि दर्शयत्यिरिभटश्रेणीषु यो वक्रता—

मस्मिन्नेव विभित्तं यश्च किरित क्रूरध्विनिर्नेष्ठुरः ।

दोषं तस्य तथाविधस्य भजतश्चापस्य गृह्णन् गुणं

विख्यातः स्फुटमेक एष नृपतिः सीमा गुणग्राहिणाम् ॥ ६५ ॥

ऋजुत्वमौनश्रुतिपारगामिता यदीयमेतत् परमेव हिंसितुम् । अतीव विश्वासविधायि चेष्टितं बहुर्महानस्य स दाम्भिकः शरः ॥ ६६ ॥ श्रीहर्षपण्डितस्येते ।

त्वित्तिस्त्रिशहतोद्गतैरिशिरश्रक्रैर्वभूव क्षणं लोके चान्द्रमसे विधुन्तुद्घटावस्कन्दकोलाहलः । किञ्चामीभिरिप स्फुरन्मुखतया श्रीतांशुकोटिभ्रमं विश्वाणैरजनिष्ट राहुभ्रवने भूयान सुभिक्षोत्सवः ।। ६७ ॥ कस्यापि ।

देव स्वस्तुतिरस्तु नाम हृदि वः सर्वे चै सन्त्यागमा—
स्तीर्थं न कचिदीदृशं भवति किं त्वत्खङ्गधारा यथा।
यामेकस्स्वशरीरसिद्धिरसिको मूर्धिन प्रतीच्छन् क्षणं
द्वैविध्यादनु पश्चतां तदनु च त्रैद्व्यमाप क्षणात्।। ६८॥

धर्माशोकस्य ।

१ ते. क. ख. च. २ र्ल. क. ख. च. ३ व. क. पाठभेदः

चापस्तेन निपीडितो रणरसः सद्योऽगलद्विद्विषां
दूराकृष्टिरकारि तेन धनुषो निष्पन्दताऽभूद्विषाम् ।
लक्षं प्राप्यत मार्गणैः परबले तस्याभवत्तद्यशः
पश्चत्वं रिपुषु स्थितं स नृपतिलेंभे न सङ्ख्यान्तरम् ॥ ६९ ॥
सुबन्धोः ।

आत्ते सीमन्तरत्ने मरकतिनि हते हेमताटङ्करपत्रे लुप्तायां मेखलायां झटिति मणितुलाकोटियुग्मे गृहीते । शोणं विम्बोष्ठकान्त्या त्वद्रिमृगदृशामित्त्वरीणामरण्ये राजन् गुञ्जाफलानां स्नज इति शबरा नैव हारं हर्रान्ते ॥ ७० ॥ परिमलस्य ।

कान्तारे दैवगत्या कथमपि गलितान्यन्तरालोत्य(क्य?) भक्ष्याण्युड्डीयोड्डीय भूयस्तरुशिखरशिखामेव तेभ्यः श्रयन्ते ।
इत्यं त्वद्वैरिनारी गिरिषु नरपते जम्बुलम्बीकदम्बभ्रान्त्या भर्तुर्बुभ्रक्षोः कथयति पुरतश्रेष्टितं षट्पदानाम् ॥ ७१ ॥
अरसीठक्कुरस्य ।

द्यातं तालफलाश्चया स्तनयुगं विम्बस्त्रमेणाघरो दृष्टः पाकविकीर्णदाडिमधिया लीढाः स्फुरन्तो रदाः । क्षुत्क्षामैविंफलश्रमैरिति वने त्वद्वैरिवीराङ्गना निद्राणा मुहुराहता मुहुरपि क्षिप्ताश्च शाखामृगैः ॥ ७२ ॥

उमापतिधरस्य ।

क्रामन्त्यः क्षतकोमछाङ्किलिगछद्रक्तैः सदर्भाः स्थलीः पादैः पातितयावकैरिव गछद्धाष्पाम्बुधौताननाः । भीता भर्तृकरावलम्बितकरास्त्वच्छत्रुनार्योऽधुना दावाग्निं परितो भ्रमन्ति पुनरप्युद्यद्विवाहा इव ।। ७३ ॥

कस्यापि ।

दिश गतिमतिशीघां त्वं मृगि द्राग्गृहाण श्वसनचितनीलाम्भोजलीलाहशं स्वाम् । इति पथि विलपन्ती प्रान्तराक्रान्तिका त्वदासिनिहतवैरिभेयसी कैने दृष्टा ॥ ७४ ॥

श्रीवैद्यमानुपण्डितस्य ।

[औ]च्छिच प्रियतः कदम्बकुसुमं त्वद्वैरिदारैर्नवं यात्राभङ्गविधायिनां जलमुचां कालस्य चिह्नं महत्। हृष्यद्भिः परिचुम्बितं नयनयोर्न्यस्तं हृदि स्थापितं सीमन्ते निहितं कथंचन ततः कर्णावतंसीकृतम् ॥ ७५ ॥ स्नाताः प्राष्ट्रिष वारिवाहसिळ्ळैः संरूढश्रषाङ्कर-व्याजेनाचकुशाः प्रणालसिलेलैदेत्वा निवापाञ्चलीन् । प्रासादास्तव विद्विषां परिषतत्कुड्यस्थपिण्डस्थलाः कुर्वन्ति प्रतिवासरं निजपतिप्रेताय पिण्डिक्रयाम् ॥ ७६ ॥ हर्म्याणामुपका(हा ?) रकर्म कुसुमैक्त्सङ्गञाखाश्वतां वन्यानां मद्शीकरेण करिणां राजाङ्गणाभ्युक्षणम् । वासो वासगृहेषु धृपशिखया दावाग्निद्ग्धाङ्करो यस्य प्रागिव सत्क्रिया रिपुगृहे शुन्येऽपि संपाद्यते ॥ ७७ ॥ द्वारं खङ्किभिरावृतं बहिरपि प्रक्रिन्नगण्डेर्गजै-रन्तः कञ्चुकिभिः स्फुरन्मणिघरैरध्यासिता भूमयः । आक्रान्तं महिषीभिरेव शयनं त्वद्विद्विषां मन्दिरे राजन सैव चिरन्तनप्रणियनी शून्येऽपि राज्यस्थितिः ॥ ७८ ॥ राजन् राजसुता न पाठयति मां देव्योऽपि तूर्णीं स्थिताः

राजन् राजसुता न पाठयति मां देव्योऽपि तृष्णीं स्थिताः कुब्जे भोजय मां कुमारसचिवैनीद्यापि किं भुज्यते । इत्थं राजशुकस्तवारिभवने मुक्तोऽध्वगैः पञ्जरात् चित्रस्थानवळोक्य शून्यवळभानेकैकमाभाषते ॥ ७९ ॥

१ अच्छेय, क, ख. अच्छेयः च. अच्छिय. क. पाठभेदः

कोणे कोङ्करणकः कवाटनिकटे लाटः किङ्किगेऽङ्करणे त्वं रे गूर्जर नृतनो मम पिताऽप्यत्रोषितः स्थण्डिले । इत्थं यस्य विवर्धते निश्चि मिथः प्रत्यर्थिनां प्रस्तर— स्थानान्यत्र(त्व?)भवो विरोधिकलहः कारानिकेतस्थिते ।। ८० ॥ केशमप्येते ।

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां राजवर्णनपद्धतिः ॥

क्रियागुप्त्यादिचित्रपद्धतिः (९८)

्रा€्रिक्षिक्षिक्षः तत्र कियागृप्तम्

पामारोमाभिभूताङ्गः क्लेष्मच्याधिनिपीडित । यदि ते जीवितुं वाञ्छा तदहो श्रीतलं जलम् ॥ १ ॥

(मा पाः इति किया)

प्राष्टिष स्फारपर्जन्यगर्जाञ्जषि मदद्विषि । अनेहसि मनोनाथमहं मानवती म्रुहुः ॥ २ ॥

प्राविषीति किया।

आक्रिङ्ग्य मन्दिरे रम्ये सदानन्दविधायिनि । कान्ता कान्तं कुरङ्गाक्षी कुम्भिकुम्भपयोधरा ॥ ३ ॥

असदिति क्रिया।

कावेरीतीरकर्पूरपरागामोदसोदराः । रतिस्वेदळवानेते पुरन्धीणां समीरणाः ॥ ४ ॥

अपूरिति किया।

अहं च देवनन्दी च कुशाश्रीयियावुमौ । नैव शब्दाम्बुधेः पारं किमन्ये जडबुद्धयः ॥ ५ ॥

एँवेति किया।

वृज् धातोर्छेडि उत्तमपुरुषेकवचनम् अवृणीति । २ पस. स्वप्ते. लङ्. असत् । ३. पाधातोर्छ्डि प्रथमपुरुष्-बहुवचनान्तम् अपुरिति ४. इण्गती,

निधुवनविनोदसमये किमकारि नवोढया पुरो भर्तुः। अत्रापि कथितमुत्तरमवबुध्यन्ते नहि भवन्तः॥ ६॥

अत्रापि इति किया ।

स्तनजघनभराभिराममन्दं गमनिमदं मदिरारुणेक्षणायाः । कथमिह सहसा विलोकयन्तो मदनशरुवरजर्झरा युवानः ॥ ७॥

न स्ते इति किया । केषामप्येते

कर्मगुप्तम् ।

शीकरासारसंवाही सरोजवनमारुतः। प्रक्षोभयति पान्थस्त्रीनिश्वासैरिव मांसळः॥ ८॥

सर इति कर्म।

करणगुप्तम् ।

पूतिपङ्कमयेऽत्यर्थं कासारे दुःखिता अमी । दुर्वारा मानसं इंसा गमिष्यन्ति घनागमे ॥ ९ ॥

दुर्वारा इति करणम् ।

संप्रदानगुप्तस् ।

अम्भोरुइमये स्नात्वा वापीपयसि कामिनी । ददाति भक्तिसम्पन्ना पुष्पं सौभाग्यवर्धनम् ॥ १० ॥

। ८० ॥ ॲंये इति संप्रदानम् ।

अपादानगुप्तम् ।

शिलीमुलैस्त्वया धीर दुर्वारैनिंजितो रिषुः । विभेत्यत्यन्तमिलनो वनेअपि कुसुमाकुले ॥ ११ ॥

अछिन इत्यपादानम् । धर्मदासस्यैते ।

१, त्रपधातोः कर्मणि छङ् । २ स्त न इति पदच्छेदः ३. दुर्वारा. दुष्टजलेन. ४. इः-कामः तस्मै अये,

अधिकरणगुप्तम् ।

क वसन्ति श्रियो नित्यं भूभृतां वद् कोविद् । असावतिश्रयः कोऽपि यदुक्तमपि नोह्यते ॥ १२ ॥

असौ इत्यधिकरणस् । वाग्मटस्य ।

संबोधनगुप्तम् ।

वैटन्टक्षो महानेष मार्गमान्नत्य तिष्ठति । तावदंत्रैव तिष्ठामि यावदन्यत्र यास्यति ॥ १३ ॥

वटो इति संबोधनम् ।

पिबतस्ते कैरावेण वारि कल्हारशीतल्यम् । केनेमौ दुर्विदग्धेन हृदये सन्निवोशितौ ॥ १४ ॥

एणेति संबोधनस् । कयोरप्येतौ ।

को वा दग्धस्तिपुरजयिना कश्च कर्णस्य हन्ता नद्याः कूळं विघटयति कः कः परस्त्रीरतश्च । कः संग्रामे परिभवकरो भूषणं किं कुचानां को दुस्सङ्गे भवति महतां मानँपूजापहारः ॥ १५ ॥

कीदृक्षो भवति जनः क्षितौ सुखाशः कः काल्ठो विदित इहान्धकारहेतुः । कः प्रेयान् कुमुद्वनस्य को निहन्ति श्रातृच्यं वद् शिरसा जितस्त्वया कः ॥ १६ ॥

विधुरॅविराहितः।

संबन्धगुप्तम् ।

न मया गोरसाभिज्ञं चेतः कस्मात्मकुप्यसि । अस्थानकदितैरेभिरलमालोहितेक्षणे ॥ १७ ॥

^{9.} असौ. खङ्के. २. वटो-ऋक्षः इति पदिवभागः. ३ शरौ एण इति पदिवभागः. ४. मारः नरः पुरः जारः परः हारः मानपुजापहारः इति कमात् प्रतिवचनानि बोध्यानि. ५ विधुरो विरहितश्च, विधु-रवि-रहितः, विधुः, अविः, अहितः, इति कमेण प्रतिवचनानि ।

केषामप्येते ।

नदीन इत्यक्षरगुप्तम् ।

सर्वदासस्यैतौ

मे आगः इति संबन्धः । दण्डिनः ।

पानीयं पात्रमिच्छामि त्वत्तः कमळळोचने ।

यदि दास्यासि नेच्छामि नो दास्यासि पिवाम्यहम् ॥ १८ ॥

दासी असीति गृहम् ।

कान्तयाऽन्तगतः कोयं पीनस्कन्धो मदोद्धतः ।

मृगाणां पृष्ठतो याति शंबरो रूढयौवनः ॥ १९ ॥

शम्बर इति बिन्दुच्युतकम् ।

काले विद्युत्रभाजाले शिखिताण्डवमण्डिते ।

कान्तः सर्वजनाभीष्टो बौलेन्दुः खे न लभ्यते ॥ २०॥

बालेन्द्रिति बिन्दुच्यतकम् ।

महानिप सुवीरोऽपि बहुरत्नयुतोऽपि सन्। विरसः कपरीवारो दीनः केनोपसेव्यते ॥ २१ ॥

सत्यशीलदयोपेतो दाता शुचिरमत्सरः।

इनः सर्वात्मना सेन्यः पद्गुचैरभीत्सता ॥ २२ ॥

जिन इति व्यञ्जनच्यतकम् ।

प्रश्नोत्तरभेदाः ॥

काऽहमस्मि गुहा वक्ति पश्चेऽमुष्मिन् किमुत्तरम् ।

कैथमक्तं न जानासि कदर्थयसि यत् सखे ॥ २३ ॥ दर्यसीत्येतत्प्रतिवचनम् ।

श्लोकेडँत्रादौ विनिर्दिष्टं विजानन्ति महाधियः ।

कुतः कस्मिन् सम्रुत्पन्ने सरागं भ्रवनत्रयम् ॥ २४ ॥ आतुओं इति च प्रतिवचनम् ।

१. बाले-दु:खेन इति पदिवभागः २. क-थ-मुक्तम् ककारथकाराग्यां रहितं कदर्थयसीति पदम् दर्यसीति पर्यवस्यति । ३. आदौ-आत् औ इति पदच्छेदः, अः-विष्णुः, तस्मात् , कुतोभुवनत्रयमित्यस्य प्रश्नस्येदं प्रतिवचनम् , इः-कामः, तस्मिन्, कस्मिन् समुत्पन्ने सरागं भ्रवनत्रयमित्वस्य प्रश्नस्येदं प्रतिवचनम् ।

भद्र माणवकारूयाहि कीदृशः खळु ते पिता । वातान्दोलितकळोलः कीदृशश्च महोद्धिः ॥ २५ ॥

अत्र मर्जन्मकरः।

कां हरिरभैरत् सूकररूपः कामरिरहितामिच्छति भूपः । केनाकारि च मन्मथजननं केन विराजित तरुणीवदनम् ॥ २६ ॥ अत्र कुङ्कमेनेति ।

विभूषणं किं कुचमण्डलानां कीदृश्यमा चन्द्रमसः कुतो भाः । सीता कथं रौति दशास्यनीता हाँराम हादेवर तात मातः ॥ २७ ॥ केषामप्येते ।

कः खे गच्छिति का रम्या का जप्या किं विभूषणम् ।
को वन्द्यः कीदृशी छङ्का वीर्रमकेटकम्पिता ॥ २८ ॥
का छक्ष्मीः पदमुत्रतं किम्र पदं यह्नौरवं स्वामिनः
किं तह्नौरवमन्तरायरिहताऽपूर्वेव गुवीं स्थितिः ।
का चासौ स्थितिरात्मभूषणपरव्यापारसंभावना

कस्यैतत्सकलं समस्ति शक्षिनः श्रीकण्डचृडामणेः ॥ २९ ॥

विद्येशस्य ।

अथ प्रहेलिका

सर्वस्वापहरो न दस्युकुलजः खट्टाङ्ग-श्रनेश्वरो दोषानिष्टकरो न धर्मनिरतः कीलालपो नासुरः । नॄणां पृष्ठपलाशनो न पिशुनः शीघंगमो नो हयः शश्वदात्रिचरो न राक्षसगणः कोऽयं सखे ब्रुहि मे ॥ ३० ॥

मस्कुणः । धनञ्जयस्य ।

मत् जन्म करः-मम जन्मनः कारणभूत इति प्रथमप्रश्नप्रतिवचनम् मज्जन् मकर इति द्वितीयप्रश्नस्य प्रतिवचनम् । २ बभार हर. क. ख. च. ३. छम्, छम्, एन, छङ्क्रमेन, इति कमास्प्रतिवचनानि. ४ हाराः, महादेवरता, तमातः—निशातः, हा राम हा देवर तात मातः, इति कमास्प्रतिवचनानि. ५. चरति. क. पाठभेदः, ६. विः, रमा, ऋकृ, कठकम, पिता, वीरमर्कटकम्पिता, इति कमास्प्रतिवचनम् ।

96-38] कियागुप्त्यादिचित्रपद्धातिः। या मौनेन विरौति दुर्बछतया बध्नाति मेरं गछे श्रान्ता धावति पर्वतेषु तृषिता ग्रीष्मे मरौ छीयते । शीतार्ताऽप्सु निमज्जते हुतवहं घमीतुरा सेवेत नम्रा नेच्छिति चाम्बरं वद सखे किं नाम नार्या भवेत् ॥ ३१ ॥ (छाया) अनेकसुषिरं कान्तं वादि स्त्रीमुखपङ्कुजम्। पच्य कान्ते वनस्यान्ते नेत्रश्रुतिमनोरमम् ॥ ३२ ॥ (वल्मीकम्) अप्यत्युँचो भूमिसमः पार्थिवोऽपि न पार्थिवः। मानार्थं जीवितं तस्य कृते माने न जीवित ।। ३३ ।। प्रमाणार्था समुन्नता मुः । काम्रुज्जहार हरिरम्बुधिमध्यलग्नां किं दुः(वि)श्रुतं भवति निर्मलमागमानाम् । आमन्त्रयस्व वनमग्निशिखावलीढं य(त?)चापि का(को?)दहति के मदयन्ति भङ्गान्।। ३४।। कुन्दमकरन्दिबन्दवः । केषामप्येते ।

दृष्टं न दृश्यते स्पष्टं वक्ति न श्रूयते ध्वनिः। चेष्टते जीवहीनोऽपि कथ्यतां यदि कौशलम् ॥ ३५ ॥

(दर्पणच्छाया) भट्टसोमेश्वरस्य ।

अथामाणकः

बहुक्केशेऽस्पफलदे कार्ये भाव्यं न सादरैः। विदार्य गिरिशृङ्गाणि मूषकाकर्षणेन किम् ॥ ३६ ॥

१. श्री. क. पाठमेदः २. अत्युच्चोडेपि. क. ख. च. ३. कुम्, दमकरम् दिवन्, कुन्दमकरम्दिबन्दवः, इति क्रमात् प्रतिवचनम्

पूर्वमेव परीक्ष्यं स्याद्वीडाकरामिदं न वा । नृत्ते तु संप्रवृत्तस्य शिरःप्रावरणेन किम् ॥ ३७॥

रत्नघोषस्यैतौ ।

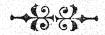
महता पीडितो भूयः क्रुयीदेव तदाश्रयम् । अग्निरेवाग्निदग्धस्य भेषजं लोकिविश्रुतम् ॥ ३८ ॥ निजामशक्तिं जानानो नावष्टम्भं त्यजेन्नरः । जरत्फणिफणाटोपो दंष्ट्राहीनोऽपि भीषणः ॥ ३९ ॥

भगवतो व्यासस्यतौ ।

यावत्स्वस्थिमिदं श्ररीरमरुजं यावच दूरे जरा यावचेन्द्रियशक्तिरप्रतिहता यावत् क्षयो नायुषः । आत्मश्रेयिस तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महान् संदीप्ते भवने तु कूपखननप्रत्युद्यमः कीदृशः ॥ ४० ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहंकभगदत्तजल्हणाविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां कियागुप्त्यादिचित्रपद्धतिः ॥

वक्रोक्तिपद्धतिः (९९)

धन्या केयं स्थिता ते शिरासि शशिकछा किं नु नामैतदस्या नामैवास्यास्तदेतत्परिचितमपि ते विस्मृतं कस्य हेतोः। नारीं पृच्छामि नेन्दुं कथयतु विजया न प्रमाणं यदीन्दु— देंव्या निह्नोतुमिच्छोरिति सुरसरितं शाठ्यमव्याद्विभोर्वः॥ १॥

केयं मूध्न्येन्धकारे तिमिरमिह कुतः सुभ्न कान्तेन्दुयुक्ते
कान्ताऽप्यत्रैव कामिन्ननु भवति मया पृष्टमेतावदेव ।
नाहं द्वन्द्वं करोमि व्यपनय शिरसस्तूर्णमेनामिदानी—
मेवं प्रोक्तो भवान्या प्रतिवचननडः पातु वो मन्मथारिः ॥ २ ॥

नादेयं किमिदं घटस्थमुदकं नादेयमेवोह्यते
तितंक नाम पिबामि कत्यपतृषः पीतेन नाम्नाऽभवन् ।
किं वर्णा अपि सन्ति नाम्नि ने च किं किं तैरळं त्वं कुतो
यस्मादेव भवान् भगिन्यसि ततस्तेनैव मां बाधसे ॥ ३॥

वर्षाकाले सांप्रतमपतितया नैव शक्येत स्थातुम् । उत्कण्ठिताऽसि तरले नहि नहि सखि पिच्छिलः पन्थाः ॥ ४ ॥

यातीतः पान्थ पन्था त्रजाति ननु कथं स्थावरं वर्त्म मुग्धे मार्ग पृच्छामि पृच्छ स्थितमिदमिह ते विस्मितं वीक्ष्य नेत्रे । अध्वानं ब्रूह्मपेतध्वानि भवति वचश्चित्रमुद्धाष्पनेत्रा हास्यन्ते भावमूढाः पथि पथिकविटैस्त्वदिषां नाथ नार्यः ॥ ५ ॥

केषामप्येते ।

१ सत्यं. क. ख. २ बहवः क. पाठभेदः

किं गौरि मां प्रति रुषा न तु गौरहं किं कुप्यामि कां प्रति मयीत्यनुमानतोऽहम् । जानाम्यतस्त्वमनुमानत एव सत्य— मित्थं गिरो गिरिभ्रवः कुटिला जयन्ति ॥ ६ ॥

रुद्रस्य ।

नगच्छाया हि रम्येयं वसितः परिगृह्यताम् । ग्रीष्मे काचिज्जनोपेता पान्थमित्थमजीवयत् ॥ ७ ॥

मकरन्दस्य ।

के यूयं स्थल एव संप्रति वयं पश्चो विश्वेषाश्रयः

किं ब्रूषे विहगस्य वा फणिपतेर्यस्यावतारो हरिः।
वामा यूयमहो विडम्बरसिकः कीद्दक् स्मरो वर्तते
येनास्मिन् सुविवेकशून्यमनसां पुंस्येव योषिद्धमः॥ ८॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां वक्रोक्तिपद्धति: ।

रथवर्णनपद्धतिः (१००)

यदालोके स्क्ष्मं त्रजाति सहसा तद्विपुलतां
यदघें विच्छिनं भवति कृतसन्धानमिव तत्।
प्रकृत्या यद्वकं तदिष समरेखं नयनयोः
न मे दूरात् किंचिन्नं च भवति पार्श्वे रथजवात् ॥ १ ॥
मुक्तेषु रिक्षषु निरायतपूर्वकाया
निष्कम्पचामरिश्वा निभृतोध्वेकणोः।
आत्मोद्भवेरिष रजोभिरलङ्कनीया
धावन्त्यमी मृगजवाक्षमयेव रथ्याः॥ २ ॥

अयमरविवरेभ्यश्चातकैर्निष्पतिद्ध-हिरिभिरचिरभासां तेजसा चानुलिप्तैः । गतप्रुपरि घनानां वारिगर्भोदराणां पिश्चनयति रथस्ते शीकरक्षित्रनेमिः ॥ ३ ॥

काछिदासस्यैते ।

विच्छिना रथचऋपद्धतिरियं हेळाप्छतैवांजिना— मायान्तीव जवेन सम्ध्रसममी मार्गस्थिताः शाखिनः । खेदं पादतलोद्धतेरिव गतो गन्तुं पुरो नेहते वाहानामनुक्ललमारुतभरान्नीतोऽपि घूलीव्रजः ॥ ४॥

आिंक्ज़न्ते वसुधां निजखुरदिलतामिवानुनेतुममी । वदनविनिर्गतचरणा इव संलक्ष्यन्ते जवादश्वाः ॥ ५ ॥

वादीश्वरकाञ्चनस्यैतौ ।

अग्रे यान्ति रथस्य रेणुवद्मी चूर्णीभवन्तो घना— श्रक्रभ्रान्तिररान्तरेषु घटयत्यन्यामिवारावित्रम् । चित्रन्यस्तिमवाचल्लं हयशिरस्यायामवच्चामरं यष्ट्यग्रे च समस्थितिर्ध्वजपटः प्रान्ते च वेगानिल्लात् ॥ ६ ॥

(कालिदासस्य ।)

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां रथवर्णनपद्धतिः ॥

१, दूरे. २. क्षणमपि न. ३. त्थितै. रु. पाठभेदौ.

गजवर्णनपद्धतिः (१०१)

उचैःकुम्भः किपशदशनो बन्धुरस्कन्धसन्धिः स्निग्धाताम्रद्युतिनखमणिर्लम्बद्यचोरुहस्तः । शूरस्सप्तच्छदपरिमल्लस्पर्धिदानोदकोऽयं भद्रः सान्द्रद्वमगिरिसरिचीरचारी गजेन्द्रः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

भूयस्त्रिभङ्गिकुटिछोन्निमितेन गृह्ण— न्नेग्रेसरं जलमुचामुदकं करेण । स्तम्बेरमः प्रतिघनध्वनि बृंहमाणो धाराहतं गलितधातु शिरो धुनोति ॥ २ ॥

शर्वदासस्य ।

महीचर इवाम्भोदश्वरिव महीधरः । अयमायाति मातङ्गः स्थिराङ्गः इव सागरः ॥ ३ ॥ राज्ञस्तथा भ्रजकृपाणशरासनेषु सान्निध्यमस्ति रणरङ्गजयश्रियो न । दन्तद्वये दिलतशात्रवकुम्भिकुम्भमस्तिष्कगन्धिनि यथा मदकुञ्जरस्य ॥ ४ ॥

मेरोः पोतम्रदन्वतः प्रतिनिधिं प्राष्ट्रण्मुखोत्थायिनां मेघानां प्रकृतिं युगान्तमरुतामध्यापकं रहसः । पञ्चैनं करिणां पतिं घनमदामोदोपहूतानिक्ठ— व्यहान् कर्णझलज्झलाभिरभितः पेङ्कोलस्यन्तं मुहुः ॥ ५ ॥

मूक्तिसहस्रादेतौ ।

क्षिप्तं पुरो न जगृहे मुहुरिश्चकाण्डं नापीक्षते स्म निकटोपगतां करेणुम् । सस्मार वारणपति: परिमीलिताक्ष-मिच्छाविहारवनवासमहोत्सवानाम् ॥ ६ ॥

माधस्य ।

स्तम्भं महान्तम्रुचितं सहसा मुमोच दानं ददावतितरां सहसाग्रहस्तः । बद्धापराणि परितो निगळान्यळावीत् स्वातन्त्र्यमुञ्ज्वळमवाप करेणुराजः ॥ ७ ॥

तस्यैव ।

सिन्दूरद्युतिग्रुग्धमूर्धिन धृतस्कन्धाव(धि) श्यामिके व्योगान्तस्पृत्ति सिन्धुरेऽस्य समरारम्भोद्धरे धावति । जानीमोऽनुपदं प्रदोषतिमिरव्यामिश्रसन्ध्याधिये— वास्तं यान्ति समस्तबाहुजभुजातेजस्सहस्रांशवः ॥ ८॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

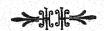
तीत्राघातमितहततरुस्कन्यलग्नैकदन्तः
क्रोडाकुष्टत्रततिवलयासङ्गम्सञ्जातपागः ।

मूर्तो विघ्नस्तपस इव नो भिन्नसारङ्गयूथो

धर्मारण्यं प्रविश्चति गजः स्यन्दनालोकभीतः ॥ ९ ॥

काल्रिदासस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तनव्हणाविराचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां गनवर्णनपद्धातिः ॥

अश्ववर्णनपद्धतिः (१०२)

कियत्पदं विष्णुपदं ऋमेऽस्य मे धरा वराकी च पयोधिरोधिता । इतीव हेळापरिनम्रकन्धरः करोत्ययं मण्डलिकारयं हयः ॥ १ ॥ उमापतिधरस्य ।

अनूनवेगाद्यमद्वितीयश्च्छायातुरङ्गादिव लज्जमानः। खुरोद्धुतैर्वीर तुरङ्गमस्ते रजोभिरह्नां पतिमाद्यणोति॥ २॥

प्रज्ञानन्दनस्य ।

आवर्तिनः ग्रुभफलप्रदश्चित्तियुक्ताः सम्पन्नदेवमणयो भृतरन्त्रभागाः । अश्वाः प्यधुर्वसुमतीमतिरोचमाना-स्तूर्णं पयोधय इवोर्मिभिरापतन्तः ॥ ३ ॥

माघस्य ।

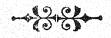
पश्चादङ्गी प्रसार्थ त्रिकनितिवततं द्राघियत्वाऽङ्गग्रुचै – रासज्याभुग्रकण्टो ग्रुखग्रुरसि सटाधृिलधृम्रां विधाय । घासग्रासाभिलाषादनवरतचल्रत्योथतुण्डस्तुरङ्गो मन्दं शब्दायमानो विलिखति शयनादुत्थितः क्ष्मां खुरेण ॥ ४ ॥ भट्टबाणस्य ।

द्विषद्भिरेवास्य विलङ्किता दिशो यशोभिरेवाव्धिरकारि गोष्पदम् । इतीव धारामवधीर्य मण्डलीकियाश्रियाऽमण्डि तुरङ्गमैः स्थली ॥ ५ ॥ चलाचलपोथतया महीभृते स्ववेगदर्पानिव वक्तुप्रुत्सुकम् । अलं गिरा वेद किलायमाश्यं स्वयं हयस्येति च मौनमास्थितम् ॥ ६ ॥ हरेर्यदक्रामि पदैककेन खं पदैश्रतुभिः क्रमतां तदेव नः । त्रपा हरीणामिति नम्रिताननैन्येवर्ति तैर्थनभःक्रतक्रमैः ॥ ७ ॥ प्रयातुमस्माकिमयं कियत्पदं घरा तदम्भोधिरपि स्थलायताम् । इतीव वाहेर्निजवेगदर्पितैः पयोधिरोधक्षममुद्धतं रजः ॥ ८॥

अजस्त्रभूमीतटकुट्टनोद्धतैरुपास्यमानं चरणेषु रेणुभिः। रयप्रकर्षाध्ययनार्थमागतैर्जनस्य चेतोभिरिवाणिमाङ्कितैः॥ ९॥

भूलीभिर्दिवमन्धयन् विधरयन्नाकाः खुराणां रवै— वीतं संयति खञ्जयञ्जवजयेः स्तोतॄन् गुणैर्मूकयन् । धर्माराधनसानियुक्तजगता राज्ञाऽम्रुनाऽधिष्ठितः सान्द्रोत्फालमिषाद्विगायति पदा स्प्रष्टुं तुरङ्गोऽपि गाम् ॥ १० ॥ एते श्रीहर्षपण्डितस्य ।

॥ इति श्रीभगद्त्तजल्हणिवरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यामश्ववर्णनपद्धतिः॥

सर्वपर्वतवर्णनपद्धतिः (१०३)

तत्र मेरुः।

मेरोर्मेंदुरयन्ति सम्पद्मथः सञ्चारिभिज्योतिषा-माटोपैर्विटपोपरिस्थिततरुच्छायाश्वतोऽधित्यकाः । निष्पीतासु च मासि मासि विबुधैरिन्दोः कछासु क्रमा— दुद्दामप्छवमानछाज्छनमृगच्छिन्नाग्रदर्भोङ्कराः ।। १ ।।

भूमेः स्वर्णतया फलोत्तरतरुस्मेरस्य मेरोस्तटी— सीमन्तोऽयमन्कुसारथिरथप्रस्थानघण्टापथः । अस्मिन्तुद्धियते कथश्चन हयैरुद्दामचण्डातप— ज्वालाजालविलीनकाश्चनशिलाजम्बालमग्नः प्रधिः ॥ २ ॥

एतौ श्रीमुरारे: ।

उपर्यश्चमतः सिद्धाश्वरन्तो यस्य सानुषु । छत्र।ण्यातपसंत्रासादवाचीनानि विभ्रति ॥ ३ ॥

भर्तृचिन्तापरा यत्र वासकालङ्कृताः स्त्रियः । गृह्यते मुकुरभ्रान्त्या चन्द्रमासन्नवर्तिनम् ॥ ४ ॥

यदरीषु सुरस्रीणां हारम्रक्ता रतोत्सवे । शीर्णास्तारानुषङ्गेण व्यज्यते स्तनकुङ्कुमैः ॥ ५ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

कैलासः ।

स्वस्तिमानस्ति कैछासः स्पाटिको धरणीघरः । नभःप्रयाणे स्वःस्त्रीणां दीर्घद्पेणतां गतः ॥ ६ ॥

यो धरित्रीभरश्रान्तः क्षीरगौरा रसातलात् । विश्रान्तुं सफणाशृङ्गः शेषाहिरिव निर्गतः ॥ ७ ॥

भूगोलप्रतिबिम्बस्य महादर्शो निशाकरः। यः श्रेंतः शङ्कधवलो विधोस्तस्यापि दर्पणः ॥ ८ ॥ मन्ये हिमांशुः प्रान्तेऽपि यदि स्याद्ग्रहणागमे । तं स्रभेत कथं राहुर्यच्छिलाखण्डपाण्डुरम् ॥ ९ ॥

राजदोखरस्यैते।

सोऽयं कैलासशैलः स्फटिकमणिभुवामंश्चजालैः स्फुरद्भि – क्लाया पीताऽपि यत्र प्रतिकृतिभिरुपस्थाप्यते पादपानाम् । यत्रोपान्तोपसर्पत्तपनकरधृतस्यापि पद्मस्य मुद्रा – मुद्दामानो दिशन्ति त्रिपुरहरिक्षरश्चन्द्रलेखामयूखाः ॥ १० ॥

गिरिः कैलासोऽयं दश्चवद्नकेयूरविलस—
न्मिणश्रेणीपत्राङ्कुरमकरमुद्राङ्कितशिलः ।
अम्रुष्मिन्नारुह्य स्फटिकमयसर्वाङ्गविमले
निरीक्षन्ते यक्षाः फणिपतिपुरस्यापि चरितम् ॥ ११ ॥

एतौ श्रीमुरारेः।

हिमवान् ।

पुरः प्रालेयशैलोऽयमस्मिन् मकरकेतने । मृतसङ्घीवनी दुर्गा महौषधिरजायत ॥ १२ ॥

श्रीमुरारे: ।

राज्ञशेखरस्य ।

श्रीकण्डश्वञ्चरः स एष भगवान्मेनापतिः पर्वतः पुत्रीमानुमया पुनः किमपरं हेरम्बमातामहः । यस्यायं महिमा यदत्र शमिनः श्यामाकग्रुष्टिंपचा— स्तास्वेवाश्रमभूषु दिन्यवपुषः क्रीडन्ति कामाज्ञया ।। १३ ॥

विन्ध्यः ।

अखर्वपर्वगर्तेषु विच्छिन्नो यस्य वारिधिः । ही स एव म्रुनेः पाणिरघस्ताद्विन्ध्यभूभृतः ॥ १४ ॥ सद्यःस्यन्दनचक्रभङ्गन्चिकतत्रध्नाश्व[हेषो]त्तरं इच्योतन्निर्भरवर्धिताम्बरसरिन्निर्मज्जेदैरावतम् ।

किं [चाँ] भाषितचन्द्रमण्डलक्षश्चं शृङ्गोत्तरस्थैः शशै– भेरोवर्धितमत्सरः प्रवद्यधे विन्ध्यो गिरिव्योमिनि ॥ १५ ॥

मू किसहस्रात्।

अवार्तेर्द्राधिम्णा परिचयमुदन्वत्तटभुवा— मसौ भाति क्यामद्यतिभिरुदकैर्मेखळभुवः । अगस्त्यस्याकार्षाद्वचनमिति कोपादुद्धिना यहीतः केंब्रेषु प्रसभमिव विन्ध्यक्षितिथरः ॥ १६ ॥

करिकवळनिशेष्टैः शाखिशाखाग्रपत्रैरुणसरणयोऽमी सर्वतो भीषयन्ते ।
चरितश्वरसेनादत्तगोशृङ्गःचण्डध्वनिचकितवराहव्याकुला विन्ध्यपादाः ॥ १७ ॥

कमलाकरस्य ।

विन्ध्यक्षोणीधरपरिसरोत्सङ्गसङ्गछवङ्गश्रेणीसंवर्गणरणख्टङ्गवाचालिताज्ञाः ।
पम्पाझम्पारिसकज्ञबरीपीनवक्षोजकुम्भक्षुभ्यद्वीचीपरिचयचमत्कारिणो वान्ति वाताः ॥ १८ ॥

मदनस्य ।

सह्यः ।

गुञ्जत्कुञ्जकुटीरकौशिकघटाघृत्कारवत्कीचक—
स्तम्बाडम्बरमूकमौकुलिकुलः सह्याह्वयोऽयं गिरिः।
एतस्मिन् प्रचलाकिनां प्रचलतामुद्रेजिताः कूजितै—
रुद्रेल्लन्ति पुराणरोहणतरुस्कन्धेषु कुम्भीनसाः॥ १९॥

भवभूते: ।

[🥦] हर्षी, क. ख. च. २. वा. क. ख. च.

श्रीपर्वतः ।

शैलः सोऽयं गिरिश्चानिलयः श्रीगिरिनोम सिद्धैः कुञ्जे कुञ्जे कृतवसतिभिः सेवितः सिद्धयोगैः । यस्य व्यक्तं शिरसि परमं ज्योतिरुद्वीक्षमाणाः संगच्छन्ते जननमरणस्कन्धद्दीनाः शिवेन ॥ २० ॥

मूक्तिसहस्रात्।

मलयाचलः ।

माद्यदिग्गजगण्डभित्तिकषणैभिन्नस्रवचन्दनः
त्रन्दत्कन्दरगह्नरो जल्लिनघेरास्फालितो वीचिभिः ।
पादालक्तकरक्तमौक्तिकशिलः सिद्धाङ्गनानां गतैः
सेव्योऽयं मल्लयाचलः किमपि मे चेतः करोत्युत्सुकम् ॥ २१॥
श्रीहर्षस्य।

रमयति मळयाचळोऽयमस्मानुपनमता पवनेन मानिनीनाम् । दियतिविनयकूटसाक्षिणीभिः स सळु सखीभिरदुष्करत्रसादः ॥ २२ ॥ मुरारेः ।

मैनाकः ।

अम्भोघौ विहरन्तमन्तरिहतैः कीर्तिं वहन्तं गुणै— स्तं मैनाकमवज्रगर्वविषयौ पश्लौ द्धानं नुमः । आसन्ने सुरलोकमानुषजगत्पातालपारात्यये यः पाथोनिधिलङ्घिनः पथि मरुतसूनोर्व्यनैषीत् क्रमम् ॥ २३ ॥

माल्यवान् ।

चडुचडुलकरेणुस्पर्शलीलानिमील-त्रयनयुगमतङ्गारब्धनिद्राविनोदम् । शुकहरितनितम्बं पश्य वंशीनवान्तै-स्तरलमखिलपृथ्वीमाल्यवन्माल्यवन्तम् ॥ २४ ॥ W. Ergen

मौछौ जलद्जालेन सान्द्रधम्मिल्लशालिना । बलाकाकुसुमैर्जातः सान्वयो माल्यवान् मिरिः ॥ २५ ॥

मद्नस्य !

नाधन्यानां निवासं विद्धति गिरयः शेखरीभूतचन्द्राः
शृङ्गेज्योंतस्त्राप्रवाहं धृतमिव तुहिनं दिङग्रुखेषु क्षिपन्तः ।
येषाग्रुचैस्तरूणामपिहतगतिना वायुना कम्पिताना—
माकाशे विप्रकीर्णः कुमुमचय इवाभाति ताराग्रहोधः ।। २६ ॥
महनाणस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगद्ताजरुहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां सर्वेपर्वतवर्णनम् ॥

समुद्रवर्णनपद्धतिः (१०४)

प्रावाणो मणयो हरिर्जलचरो लक्ष्मीः पयोमानुषी

ग्रुक्तीयाः सिकताः प्रवाललितका श्रैवालमम्भरसुधा ।
तीरे कल्पमहीरुहः किमपरं नामाम्बुधेर्वर्ण्यते

दूरात् कर्णरसायनं निकटतस्तृष्णापि नो शाम्यति ॥ १ ॥

कस्यापि ।

उद्गर्जज्ञलकुञ्जरेन्द्ररभसस्पालानुबन्धोद्धतः सर्वाः पर्वतकन्दरोदरभ्रवः कुर्वन् प्रतिध्वानिनीः । उच्चैरुचरित ध्वनिं श्रुतिपथो[न्माथी] यथाऽयं तथा प्रायः प्रेञ्जदसङ्ख्यगङ्ख्यवला वेलेयमागच्छिति ॥ २ ॥

श्रीहर्षस्य ॥

दत्ते यत्किलिकिञ्चितैकगुरुतामेणीदृशां वारि[णाँ]
वैधुर्यं विद्धाति दम्पतिरुषां यचन्द्रिकार्द्रं नमः ।
यत्पीयूषग्रुजां च मन्मथसुहन्नित्यं [वैय]स्सम्पदां
यह्यक्ष्मीरिघदेवतं च जलधेस्तचित्रमाचेष्टितम् ॥ ३ ॥

राजशेखरस्य ।

यन्मध्ये दनुजाः सुराश्च निचितोरत्नैर्वराटैश्च यत् व्यामिव्योम्नि च भूतले च वसतिर्वहेश्च तोयस्य च । दानादानममां घनेषु च नदीस्रोतस्सु चाधःस्थितं पीयूषं च विषं च यत्तुद्वेशित्रं चरित्रं महत् ॥ ४ ॥

उत्तंसीकृतचन्द्रमा[ः]सभ्रजगान्वीचीन् परावर्तयन् ज्योरस्नाभस्मविलेपने निरवधिस्कीते महिष्म्नि स्थितः । मेङ्क्षच्छक्ककरोटिकोटिहननैः स्वस्मिन्युम्रद्धोषय— चत्यन्तं पथि गर्जितादृहसितो रुद्रं हसत्यर्णवः ॥ ५ ॥

मूकिसहस्रात् ।

१. णी. क. ख. च. २. चय.

आकण्डदृष्टशिरसाऽष्यात्रभाव्यपार्श्वपृष्ठोदरेण चिरमृग्भिरुपास्यमानः ।
नाभीसरोरुहजुषा चतुराननेन
शेते किलात्र भगवानरविन्दनाभः ॥ ६ ॥

लक्ष्मीरस्य हि यादः कृष्णोरःस्थापि सुभटभ्रुजवसितः । इन्दुः स च मृडचूडामणिरपि जगतामल्रङ्कारः ॥ ७ ॥

यथा दूरापातित्रिदिवयुवतीनेत्रसुलभामर्पा भर्ता हारावलिवल्वयलक्ष्मीं वितनुते ।
तथाऽयं माणिक्यस्फटिककनकग्रावित्रिखरैरग्नन्यात्मा सेतुर्विलस्ति महानायक इव ।। ८ ।।

एते मुरारेः।

एतस्माज्जलघेर्जलस्य कणिकाः काश्चिद्गृहीत्वा ततः पाथोदाः परिपूरयन्ति जगतीं रुद्धाम्बरा वारिभिः । भ्राम्यन्मन्दरक्रुटकोटिघटनाभीतिभ्रमत्तारकां प्राप्येकां जलमानुषीं त्रिभ्रवने श्रीमानभूदच्युतः ॥ ९ ॥

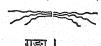
जलमानुषीरुद्रस्य ।

किं ब्रूमो जलघेः श्रियं स हि खलु श्रीजन्मभूमिः स्वयं वाच्यः किं महिमाऽपि यस्य हि नवद्वीपं महीति श्रुतिः । त्यागस्तस्य स कोऽपि विश्वति जगद्यस्यार्थिनोऽप्यम्बुदाः क्रक्तिः काऽपि तथा हि यस्य भवति क्षोभेण कल्पान्तरम् ॥ १०॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तनरुहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां समुद्रपद्धतिः ॥

नदीवर्णनपद्धतिः (१०५)

गङ्गा

उत्कैलिकाबाहुत्यं तत्तत्स्वाभाविकं द्रवत्वं च। स च निरुपाधिस्नेहस्तेनेशस्य प्रिया गङ्गा ॥ १ ॥

मालतीमाधवस्य ।

देवस्याम्बुजसंभवस्य भवनादम्भोधिमागामिका सेयं मौलिविभूषणं भगवतो भर्गस्य भागीरथी। उद्यातानपहाय विग्रहमितः स्रोतःप्रतीपानपि स्रोतस्तीव्रतरत्वरा गमयती द्राग्ब्रह्मलोकं जनान् ॥ २ ॥

विलिद्विषत्पादनखांशुराजिभिः पुरारिमौलीन्द्रमरीचिवीचिभिः। हिमाद्रिनिष्यन्दज्ञ । पदे पदे विवर्धते वैवुधसैन्धवी रुचिः ॥ ३ ॥ एतौ श्रीमुरारेः।

अजाङ्किनिर्दत्तरजश्रयाऽपि कपालिना बद्धरसाऽपि कामम् । ततोऽप्यधोधः पतिताऽपि नित्यं गङ्गा कुसङ्गाऽपि पुनाति लोकान् ॥ ४ ॥

कियदूरे तीरद्रुमकुसुमसौरभ्यरभस-भ्रमञ्जूङ्गीगीतध्वनिहृतकुरङ्गीपरिगतम् । पयो मन्दाकिन्याः सुरपुरपुरन्त्रीकुचतटी-विटङ्कगध्यारोहप्रवरमणिसोपानसरणी ॥ ५ ॥

मातः शैलसुतासपित्न वसुधाशृङ्गारहारावलि स्वर्गारोहणवैजयन्ति भवतीं भागीरथीं प्रार्थये । त्वत्तीरे वसतस्त्वदम्बु पिबतस्त्वद्वीचिषु पेङ्क्कत-स्त्वन्नाम स्मरतस्त्वदर्पितदृशस्स्यान्मे शरीरव्ययः ॥ ६ ॥

१. उद्वोचि. क. ख. च.

देवि त्वत्सैकतेषु त्रिषवणविश्वदश्रोत्रियश्रेणिसाम्ना-माम्नायैर्मासलेषून्मदुल्दललसद्देतसीशादृलेषु । मूर्जीदाहं कदाऽहं स्मरदहनपदद्दन्द्दमन्दारधूली-खेलद्वाचालपुष्पंधयकुलखुरलीखेलनं मानयिष्ये ॥ ७॥

अष्ठाष्मिन् संसारे परिकलितसारेतरतया तदा विद्योत्कर्षः परिणतिष्ठपैति श्रुतिविदाम् । यदा मन्दाकिन्या मधुरवमरालीकलकल – प्रणालीवाचाले परिसरतटे यान्ति दिवसाः ॥ ८ ॥

काकैर्निष्कुषितं श्वभिः कबिलतं वीचीभिरान्दोलितं स्रोतोभिश्रलितं तटान्तमिलनं गोमायुभिलोडितम् ।

दिव्यस्त्रीकरचारुचामरंमरुत्संवीज्यमानः कदा द्रक्ष्येऽहं परमेश्वरि त्रिपथेगे भागीरिथ स्वं वषुः ॥ ९ ॥

िंद्र त्वत्तीरे तस्कोटरान्तरगतो गङ्गे विहङ्गोऽप्यहं त्वन्नीरे नरकान्तकारिणि वरं मतस्योऽथवा कच्छपः ।

नैवान्यत्र मदान्धसिन्धुरघटासंघद्दघण्टारण— त्कारत्रस्तसमस्तवैरिवनितालब्धस्तुतिर्भूपतिः ॥ १०॥

मेरीभाङ्कारस्य ।

सरयुः ।

यूपाङ्करत्रकरदन्तुरतीररेखासंख्यायमानमनुसन्तातिसप्ततन्तुः । इक्ष्वाकुराजमहिषीपदपद्दछक्ष्मीर्देच्या भ्रुवी भगवती सरयूरियं नः ॥ ११ ॥ श्रीमुरारेः ।

यमुना ।

कालिन्दीयं द्विरदद्खिताम्भोजिनीरेणुरम्या यस्याः कृष्णः शिशिरपयसम्तीरकेदारचारी । गायन्तीनां किमपि मधुरं बालगोपालिकानां लीलालोलः कमलकलिकाः कर्णपूरीचकार ॥ १२ ॥ देव्या भूमेर्प्रगमद्भयं मण्डनं सिद्धिसन्धोः सभ्रीचीयं जयति यम्रना या तटैकाग्रष्टचीन् । प्रेमोत्कर्षादिव पितृपतेभ्रीतुराच्छिद्य इस्ता— द्वैषोन्मुक्तं गमयति पितुर्मण्डलं मास्करस्य ॥ १३ ॥

श्रीमुरारेः ।

सेयं सुभ्रु पुरः कलिन्दतनया गीर्वाणसिन्धोः सखी वासः कालियपन्नगस्य यमुना हग्गोचरे वर्तते । वन्दस्वार्यमणीमिमां दुहितरं वैवस्वतस्यानुनां यस्याः स्वर्णपरीक्षणक्षमदृषत्ताणी स्वसा सोदरी ॥ १४ ॥

राजशेखरस्य ।

नर्मदा ।

एषा सा विन्ध्यमध्यस्थळविपुलिशिलोत्सङ्गरङ्गन्तरङ्गा संभोगश्रान्ततीराश्रयशबरवध्नुश्चर्मदा नर्मदा च । यस्याः सान्द्रद्रुमालीलिलततरमिलत्सुन्दरीसन्निरुद्धैः

सिद्धैः सेन्यन्त एते मृगमृदितदलत्कन्दलाः क्रूळकच्छाः ॥ १५ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

हेलोन्मूलितनर्तितप्रतिहतन्यावर्तितप्रेरित— न्यक्तस्वीकृतनिह्नुतप्रकटितपोद्भूततीरद्रुमाः । एते मेखलकन्यकापणियनः पातालमूलस्पृत्राः सन्त्रासं जनयन्ति बन्धमिदुरा वारां प्रवाहाः पुरः ॥ १६ ॥

धर्मस्य ।

उद्देशोऽयं कनकसिकताकोमळैकान्तकान्ता— ळीळावासीकृततस्तळः कामिभिर्नेमेदायाः । किंचैतस्मिन् सुरतसचिवास्तन्वि ते वान्ति वाता येषामग्रे सरति कळिताकण्ठकोपो मनोभूः ॥ १७॥

भट्टेन्दुराजस्य ।

१. द्वे. क. पाठमेदः. द्वे. क. ख.

तापी ।

एते पछिपुरन्धिनर्भरजलकीडाहताम्भःकण— क्षोदक्षालितलप्रपान्थवनितानिश्वासतीब्रातपाः । वान्ति स्वैरविहारकुञ्जरकरच्छिद्रोदराघूर्णन— प्रारब्धोच्चमृदङ्गनादम्रखरास्तापीनिकुञ्जानिलाः ॥ १८ ॥ महसोमेश्वरस्य ।

गोदावरी ।

पातुं गौतिम वारि तानकिमदं पीयूषिनर्दूषणं
ग्रङ्के पङ्कञ्जबान्धवो वितन्तुतेऽजसं सहसं करान् ।
तैरेव त्विय सञ्चरिष्णुभिरिति क्लाघ्यैः कृतार्थोकृत—
स्तीर्थानां निवहः पुनाति अवनान्येतानि किं स्तूयसे ॥ १९ ॥
मातगौतमकीर्तिकल्पलिके कल्लोलडोलायितै—
रम्भःसंभृतमेतदेत्य महता दिक्चक्रमाकामता ।
स्पर्शादस्य दुरन्तदोषगुरुता सर्वस्य निर्वास्यते
नो चेज्रूरि भरं सहेत अवनाभोगं न भोगीश्वरः ॥ २० ॥
पृथ्वीधरस्यैतौ ।

वैतण्डश्रवणप्रचण्डपवनव्याधृतरोधोलता— पुष्पश्रेणिपतत्परागपटलीजम्बालिताम्बुप्लवा । जागर्ति स्फुटजूर्तिपान्थपरिषिन्नवीपमुष्टिंधया र्छोया पादपपक्ष्मला नयनयोमोंदाय गोदावरी ॥ २१ ॥ कलिङ्गस्य ।

उपपरिसरं गोदावर्याः परित्यजताध्वगाः सरणिमपरो मार्गस्तावद्भवद्भिरवेक्ष्यताम् । इह हि विहितो रक्ताशोकः कयाऽपि हताश्चया चरणनिळनन्यासोदश्चन्नवाङ्कुरकञ्चकः ॥ २२ ॥

महेन्द्राजस्य ।

१, नि. रु. ख. २ प्राह्मा, क. ख. च. ३. जा. क. ख. च.

कावेरी ।

कावेरी कवरीव भामिनि भ्रुवो देव्याः पुरो दृश्यतां पूरोनीगलताश्रितैरुपदिश्चात्याश्लेषविद्यामिव । कर्णाटीजनमज्जनेषु जघनैर्यस्याः पयः प्लावितं पीत्वा नाभिगुहाभिरूमितातिभिः प्राचीं दिशं नीयते ॥ २३ ॥

राजशेखरस्य ।

ताम्रपणी ।

रत्नप्रस्रिति समस्ततराङ्गिणीषु वारांनिधेर्भगवतः सुभगं कळत्रम् । आस्मित्रियं तव नितम्बिनि ताम्रपर्णी चक्षुःपथं भजतु मौक्तिककामधेनुः ॥ २४ ॥

रोधोरेखा चन्दनारण्यहृद्या वारि स्वाद्यं नालिकेराम्भसोऽपि । यचाप्यद्भयः संभवो मौक्तिकानां तेनाम्भोधेर्वेछभा ताम्रपर्णो ॥ २५॥

राजशेखरस्यैती ।

सामान्यनदी ।

जडस्वच्छस्वादुप्रकृतिरुपहूतेन्द्रियगणो गुणो यद्यप्यासामयमयुतसिद्धो विजयते । तथाऽप्युत्कर्षाय स्फुरति सरितामाश्रमसदा— मिदानीं वानीरद्रुमकुसुमजन्मा परिमल्ठः ॥ २६ ॥

मुरारेः ।

इह समदशकुन्ताकान्तव।नीरमुक्ता—
प्रकरसुरभिशीतस्वच्छतोया वहन्ति ।
फलभरपरिणामभ्यामजम्बूनिकुञ्ज—
स्वलनमुखरभूरिस्रोतसो निर्झरिण्यः ॥ २७ ॥

भवभूतेः।

इह शिखरकरालक्षोणिभिद्गण्डशैल-स्वलनदलनगर्भत्फेनिलो बुद्धदौघः । पवनधृतशिरीषश्रेणिरेणुप्रणाली-सुरभिसलिलदृप्ता द्वीपवत्यो वहन्ति ॥ २८ ॥

उत्सङ्गे(ङ्गैः) सैकतानां शकुनिशतपदन्यासरेखाङ्कितानां जम्बूषण्डानि नद्यो द्धाति परिणमछम्बिलम्बालकानि । यत्तोयान्दोलदोलः पुलक्यति तत्तुं तीरकस्तृरिकैण— प्रकान्तग्रन्थिपणेग्रसनपरिमलोत्कन्थरो गन्धवाहः ॥ २९ ॥

स्कन्घासक्तैरिह हि विपिने ग्रुष्कशैवालजालै: प्राष्टट्पूरोच्छ्रयमभिद्धत्युछ्ताः शाखिनोऽपि । येषां मूलेष्वसरलज्हास्फालवाचालवीचि— क्षोभत्रासात्तरलग्रफरा निर्झरिण्यो वहन्ति ॥ ३० ॥

मदनस्यैतौ ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां सर्वनदीवर्णनपद्धतिः॥

सरोवर्णनपद्धतिः (१०६)

तेनाखानि जलावगाहनरसन्यासक्तपौराङ्गना—
पर्यस्यत्कवरीविशीर्णकुसुमस्मेरोर्मिमालं सरः ।
यस्मिन्नच्छतया निधाय नयने मत्यैः सकौतुहलं
लक्ष्यन्ते भ्रजगाधिराजनगरीवामभूवां विभ्रमाः ॥ १ ॥

उमापातिघरस्य ।

अन्यः कः क्षारवार्धे त्विमव नियमितो वानरैर्वा नरैर्वा विभेणैकेन कोऽन्यः करकुहरपुटीपात्रमात्रे निपीतः । जल्पन्नित्थं पृथूर्मिध्वनिभिरवतरत्फेनकुटाइहासैः स्पर्धा धत्ते पयोधेरिधकमिधपुरं निर्मितो यत्तटाकः ॥ २ ॥

चित्तपस्य ।

उन्मील्रिक्षीलनीलोत्पलद्लद्लनामोदमेद्स्विपूर— क्रोडकीडद्विजालीगरुदुदितमरुत्स्पालवाचालवीचिः । एतेनाखानि शाखानिवहनवहरित्पर्णपूर्णदुमाली— व्यालीढोपान्तशान्तव्यथपथिकदृशां दत्तरागस्तटाकः ॥ ३ ॥

दृद्धो वार्घिरयं तरङ्गविरुभं विभ्रद्वपुः पाण्डरं इंसाळीपछितेन यष्टिकछितस्तावद्वयोवृंहिमा । विभ्रचन्द्रिकया च कंविकचया योग्यस्फुरत्सङ्गतं स्थाने स्नानविधायिधार्मिकिशोनत्याऽपि नित्यादृतः ॥ ४ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्यैतौ ।

अयग्रुपगतकृष्णः कृष्णसाराक्षिपातै— र्यमकु(विकसि १)तनवनीलाम्भोजवक्रश्रकास्ति । जलयुवतिकुचानुप्रासितोत्तुङ्गकुम्भ— स्थलमदकलगर्जभीरनागस्तटाकः ॥ ५ ॥

मदनस्य ।

प्रचण्डवातोपरमेन निश्चलं प्रसन्नमन्तर्जलहष्टतारकम् । सहैव दृष्ट्या पतितं महीतले सरो[ँ]नभःखण्डमिव व्यराजत ॥ ६ ॥ कुमारदासस्य ।

नो छावण्यविदूषितो न विषवान्नो [मै]न्दरक्षोभितः
पीतो यो व्यथते न बाडबशतैर्यश्रा[तिं] वेछोदकः ।
कर्ता मेघनतेरिति प्रतिनरं बुद्धियतो जायते
जातः कोऽप्यपरः पयोनिधिरसौ मन्ये तटाकच्छछात् ॥ ७ ॥
श्रीवैद्यमानुपण्डितस्य ।

तेऽमी केलिकृतावतारतरुणीपीनस्तनालोकन— त्रस्ताम्भोगजगर्जितर्जितजनस्तोमास्तटाकोत्तमाः । ये रोलम्बकदम्बदम्बरमिलद्वर्षाम्बुसाहश्रम— श्रासो[ड्डी]नमरालपक्षविधुतैरम्भोरुहैराष्ट्रताः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

एतद्भीमपराक्रमेण रचितं संसारसारं सरः पायोनाथकथापहस्तनकलावैचक्षणे दीक्षितम् । यन्माहात्म्यविलोकनाद्भुतरसाद्भृताम्बरश्रीशिरः— स्नस्तं कुण्डलमम्बुबिम्बितराविच्याजेन विद्योतते ॥ ९ ॥

विश्वेश्वरस्य ।

वापिका ।

क्वास्ते शीतांशुरंश्चनमृतपरिणतान् व्याकिरन् स्वर्वभूनां क्वाऽसौ पीयूषपानामधरमधुरिमा कुत्र वाचः कवीनाम् । इत्थं भूयो निमज्जढटिनवहमुखोद्गारिभाङ्कारराव— व्याजादुद्गर्जतीव स्फुरदसमरसोङ्णासिका वापिकेयम् ॥ १०॥

हरिहरस्य।

ie is will !

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां सरोवर्णनपद्धतिः ॥

नगरीवर्णनपद्धतिः (१०७)

---5000

विल्लास जलाशयोदरे क्वचन द्यौरनुबिम्बितेव या। परिखाकपटस्फुटस्फुरत्प्रतिविम्बानवल्लम्बताम्बुनि ॥ १॥

अश्रान्तश्रुतिपाठपूतरसनाविर्भूतभूरिस्तवा— जिह्मब्रह्ममुखोघविध्नितनवस्वर्गिक्रियाकेलिना । पूर्व गाधिसुतेन सामिघटिता मुक्ता तु मन्दाकिनी यत्नासाददुक्कलबिह्निरानिलान्दोलैरखेलिद्दवि ॥ २ ॥

सममेणमदैर्घदापणे तुरुयन् सौरभरुोभनिश्रस्रम् । पणिता न जनारवैरवैदपि गुज्जन्तमिंस मस्रोमसम् ॥ ३ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्यैते ।

कनककलशिशेणी यत्र प्रभाकरचुम्बनै – रतिखरकराघातैर्मध्यन्दिने शिथिलीकृता । द्रवति भजते दार्ढ्यं सिक्ता समीरणकम्पित— ध्वजपटसमानीतस्वर्गापगाजलबिन्दुभिः ॥ ४॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

ते चण्डीश्रम्धरारिचण्डमहसां यस्मिन् छसन्त्यञ्जताः प्रासादाः पृथुशातकुम्भकछश्रज्योत्स्नाविछिप्ताम्बराः ।

तत्रोपान्तचरत्क्षपाकरसुधासंसिक्तवंशध्वज– प्रोद्यत्पञ्चवजाललाललालसहयव्यग्रोऽकणस्ताम्यति ॥ ५ ॥

विश्वेश्वरस्य ।

जननीतिमुदितमनसा सततं सुस्वामिना कृतानन्दा । सा नगरी नगतनया गौरीव मनोहरा भाति ॥ ६ ॥

त्रिविकममहस्य ।

स्फुरत्तुषारांश्चमयूँखजाल्लेविनिहुताः स्फाटिकसौधपङ्काः । आरुह्य नार्यः क्षणदासु यस्यां नभोगता देव्य इव व्यराजन् ॥ ७ ॥ माघस्य ।

स्थिता[स्तुँ] यत्रोपरि भूमिकुद्दिमस्थलीषु तुङ्गासु निरन्तरा[श्म]सु । त्यजन्ति मार्गे तुरगा वियत्यपि ध्रुवं निरालम्बगतेः श्रमं रवेः ॥ ८ ॥

निशासु यत्र प्रतिबिम्बवर्त्मना समागतश्चारुद्दशां निशाकरः। विलासडोलायितकुण्डलाहतः कपोललावण्यजले निमज्जाति॥ ९॥

बिल्हणस्यैतौ ।

यत्सौधशृङ्गारसरोजरागरत्नप्रभाविच्छुरितः शशाङ्कः । जगाम रोषादिव छोहितत्वं पौराङ्गनावक्त्रकृतौवमानः ॥ १०॥

नाथकुमारस्य ।

नक्तं शशाङ्कनेपळकुट्टिमेषु यस्यामुङ्गि प्रतिबिम्बितानि । पुष्पन्धयाः पुष्पिथया धयन्तः सुधामरन्दैर्भुदमुद्वहन्ति ॥ ११ ॥

सोमकवेः ।

यत्रोन्ध्रखं चातकवृन्दमभ्रभ्रमेण सौधस्थितधूपधूमे । वेछत्पताकाग्रगृहीतमुक्तैर्नभोनदीविन्दुभिरेति तृप्तिम् ॥ १२ ॥

वस्तुपाछस्य ।

अँग्ष्मायमाणनवयौवनप्रभ्यभावाः शृङ्गारसागरमनोज्ञतरङ्ग्लेखाः । कन्दर्पकेलिरसल्रब्धयशःपताकाः पण्याङ्गनाः पुरमिमामधिवासयन्ति ॥ १३ ॥

नाथकुमारस्य ।

मन्ये विशालायतवेशवीथीव्याजेन देवः सहकारवाणः । गम्भीरसंभोगमयापवर्गप्रवेशमार्ग रचयाश्चकार ॥ १४ ॥ प्रत्यष्टमि प्रतिचतुर्देशि देवयात्राच्याजेन दिश्च च विदिश्च च सञ्चरन्त्यः।
एणीद्दशः प्रणयकन्द्लितैः कटाक्षैरातन्वते रतिपतेरिह दीर्घमायुः॥ १५॥
सर्वज्ञवासुदेवस्यैतौ।

यस्मिन् पुरे निवसतामयमेव लाभो यत्रातरेव सुदृशो गृहवेदिकासु । धिम्मिल्लभारनियमोन्नतबाहुमूलसन्दर्शनेन नयनानि कृतार्थयन्ति ॥ १६॥

बिल्हणस्य ।

उद्वसनगर्म ।

एतच्छान्तविचित्रचत्वरपथं विश्रान्तवैतालिक— श्लाघाश्लोकमगुङ्जिमञ्जुष्ठरजं विध्वस्तगीतध्विन । व्याष्ट्रचाध्ययनं निष्टचसुकविक्रीडासमस्यं नम— द्विद्वद्वादपथं कथं पुरिमदं मौनव्रते वर्तते ॥ १७ ॥

राजशेखरस्य ।

मुखरमुरजं पौरस्त्रीभिनं लास्यमुपास्यते सरसमधुरं नाट्यागारे न क्रजति वल्लको । अइह पिहितद्वारं कस्मादिदं परितः पुरं [विरैतसुरत]व्यापारत्वात्मसुप्तमिवाखिलम् ॥ १८ ॥

बिल्हणस्य ।

द्वारवती।

श्रियः पदं द्वारवतीति नाम्ना पुरी परीता छवणार्णवेन । अस्त्यावृतेवामरराजधानी निस्त्रिंशनीछेन नभस्तछेन ॥ १९ ॥

वाराणसी ।

प्छवमानैरपारोऽयं जनैः संसारसागरः । द्वीपे वाराणसीनाम्नि विश्रान्तैरिह तीर्यते ॥ २० ॥

मुरारेः ।

यद्वाचंयमद्वत्तयः किमपरं नीवारमुष्टिंपचाः सत्यं रूपमुपासते च कृतिनो द्राक् संवदन्ते च नः । नित्यासन्नतयात्तत्वण्डपरशोवीराणसीवासिनः संभोगैरपि सुभुवां तदजरं विन्दन्ति नि(न?)न्दन्ति च ॥ २१ ॥

राजशेखरस्य ।

ये तृष्णालहरीपरीतमनसस्ते मानवा निर्भरं देशेऽन्यत्र वसन्तु हन्त सहसाऽवज्ञाय वाराणसीम् । अस्माभिः पुनरत्र शङ्करपुरीमध्ये स्थिरं स्थीयते स्थातव्यं त्रिदिवापगाजलमिलद्गण्डूषसन्तोषिभिः ॥ २२ ॥

भेरीभाङ्कारस्य ।

प्रयागः।

प्रयागस्तवेतीर्थेभ्यस्तीर्थमुचैस्तरामयम् । संसारस्य परं पारमिहस्थैरवलोक्यते ॥ २३ ॥

आयुर्वायुव्यथितनिलनीपत्रामित्रं किमन्यत् सम्पच्छम्पाद्यतिसहचरी स्वैरचारी कृतान्तः । कस्मादस्मिन् भ्रमसि तमसि त्वं प्रयाहि प्रयागं पौनःपुन्यं स्रुवि भगवती स्वर्धनी ते धुनीते ॥ २४ ॥

भेरीमाङ्कारस्य।

उज्जयिनी।

वेर्छं सश्चरितुं तरङ्गतरलभूलेखमालोकितुं रम्यं स्थातुमनादरार्पितमनोश्चद्रश्च संभावितुम् । संत्यज्योज्जयिनीं जनैविंवदितुं हृद्यं च हे मानवाः प्रत्यङ्गापणसुन्दरं च न जनो जानाति रन्तुं परः ॥ २५ ॥ अयोध्या ।

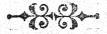
व्रन्तैरिव क्रतुसहस्रध्वां फलाना— मालोक्य यूपनिकरैमेधुरामयोध्याम् । राज्ञामिह प्रभवतां च विचिन्त्य ैसिद्धिं देवश्शचीसहचरोऽपि न रोचते नः ॥ २६ ॥

मुरारेः ।

अलका ।

कैलासाचलकर्णिकेयमलका नेत्रैकपेया पुरी
देवस्य द्रविणमभोः किमपरं गृङ्गारसारस्यभूः।
अस्यामस्तमिते हि राक्षसपतौ यक्षाङ्गानाममी
वर्तन्ते प्रतिचत्वरं प्रतिगृहं प्रत्यापणं चोत्सवाः॥ २७॥
राजशेखरस्य।

इति श्रीभगद्त्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां नगरवर्णनपद्धतिः

भैरंवादिस्तवनपद्धतिः (१०८)

तत्र महाभैरवः—

सौवणों गिरिरासनं भगवती विश्वंभरा भाजनं भूतान्योदनमामिषाण्यनिमिषक्रोडाहिक्र्मीधिपाः । चन्द्राकीवपि सार्द्रशुष्कवटकौ मैरेयमम्भोधयो देवः कल्पदिनावसानसमये भोक्ता महाभैरवः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

आदिकूर्मः ।

श्रमित गिरिराट् पृष्ठे गर्जत्युपश्रुनि सागरो दहति विततज्वाळाजालैर्जगन्ति विषानलः । स तु विनिहितग्रीवाकाण्डः कटाहपुटान्तरे स्विपति भगवान क्रुमों निद्राभरालसलोचनः ॥ २ ॥

शरयैकस्य ।

आदिवराहः।

अस्ति श्रीस्तनपत्रश्रङ्गमकरीम्रद्राङ्किःतोरःस्थलो देवः सर्वजगत्पतिर्मधुवधूवक्त्राब्जचन्द्रोदयः । क्रीडाक्रोडतनोर्नवेन्दुसदृशे दंष्ट्राङ्करे यस्य भू-भीति स्म प्रलयाब्धिपल्वलतलोत्खातैकम्रुस्ताकृतिः ॥ ३ ॥

हनुमतः ।

पृ(द ?)ष्टात् स्थूलतरा दंष्ट्रा ततः पोत्रं ततो हनुः । ततः स्कन्धस्ततः पृष्टं हे वराहस(कि?)भीहि(त?)म् ॥ ४ ॥

वराहमिहिरस्य ।

इति श्रीभगदत्तजल्हणदेवाविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां भैरवादिस्तवनम् ।

⁹ अनुक्रमाणिकायां 'भैरवकूर्मोदीनां स्तवनम् अथ सर्वपदार्थसंस्तुतिर्विविधा ' इति अथशब्दश्रवणेन सर्व. पदार्थसंस्तुतेर्भैरवादिस्तवनात्पार्थक्यमाश्रित्यायं विभाग आहतः । वस्तुतः—शीर्षण्यलेखस्तु सर्वपदार्थसंस्तुतिर्देशेषल्यलेखस्तु सर्वपदार्थसंस्तु तिरित्येवोपलभ्यते, तत् भैरवादिस्तवनस्य न पृथवपद्धतिता, तथासित ' त्रयस्त्रिशत्यद्धतीनामिदं शतम् ' इति संख्या-वर्णनस्य कविकाग्यप्रशंसायां सामान्यकविविवेषकविभेदेन द्वैविष्यमाश्रित्य सांगत्यं बोध्यम् ।

सर्वपदार्थसंस्तुतिः (१०९)

आकाशम् ।

किं ब्रुमो जल्लघेरन-तमिहमस्थानस्य किं ब्रूमहे किं ब्रूमो त्रतिनस्तथा परिकरः(ततः?) पीतस्स एवाणेवः । आस्तां तावदियं द्वयोरिप कथा तद्वर्ण्यतामम्बरं यस्मिन् सोऽपि म्रुनिः त्रतीतिविषयः खद्योतपोतायते ।। १ ॥

कस्यापि ।

ब्रूमः किं नभसो निसर्गमहतस्तत्तिद्विभृत्यद्भतं यस्यान्तर्भवनान्यम् नि दधित क्षुद्राणुभिस्तुल्यताम् । किं चान्यद्भवनत्रयेकनयनं देवो निष्धिस्तेजसां यस्मिन् विस्मयधाम्नि सोऽपि तर्राणः खद्ये।तवत् द्योतते ॥ २ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

स्ते द्वीपान्तरज्ञालिनो जलधयः कापि कचिद् भूधराः । आश्चर्यं गगनस्य कोऽपि महिमा सर्वेरमीभिः स्थितैः दूरे पूरणमस्य शून्यमिति यन्नामापि नाच्छादितम् ।। ३ ॥

तद्वसाण्डमिह कचित्कचिदपि क्षोणी कचित्रीरदा-

येषां पांसुकणैः कुलाद्गिनिचया विपुर्शिरम्भोधयो दीपेद्गीदशभानवः प्रवहतां तुल्यास्त एतेऽनिलाः । कल्पान्ते गगनस्य कुक्षिकुहरे दुर्लक्ष्यसंचारिणः पश्याश्चर्यमहो स्वभावमहतो नान्तः कचिल्लभ्यते ॥ ४ ॥

कयोरप्येतौ ।

कुमारः ।

केटोरपारावतकण्डमेचकं वपुर्हषस्कन्धसुबन्धुरांसकम् । प्रसन्निसिहिस्तिमितं च वीक्षितं ध्विनश्च माङ्गल्यमृदङ्गमङ्गलः ॥ ५ ॥ दृष्टिस्तृणीकृतजगञ्चयसत्वसारा दूरोद्धता नमयतीव गतिर्धिरित्रीम् । कौमारकेऽपि गिरिवद्धरुतां द्धानो वीरो रसः किमयमेत्युत द्पे एव ॥ ६ ॥ त्रातुं लोकः निव परिणतः कायवानस्रवेदः क्षात्रो धर्मः श्रित इव तनुं ब्रह्मकोशस्य गुप्त्ये । सामर्थ्यानामिव सम्रद्यः सश्चयो वा गुणाना— माविर्भूय स्थित इव जगत्पुण्यनिर्माणराशिः ॥ ७ ॥

भवभूतेरेते ।

मृगया ।

दिधा कृत्वा क्षीणं निजसहजशत्रुं शशधरं दधानं तुण्डेन स्फुटविकटदंष्ट्राद्वयमिषात् । यदेतस्माद्धानोरिव निविडभीतिन्यतिकरं करद्वीकुञ्जानां करितिमिरमन्तः प्रविशति ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

किं स्यादञ्जनपर्वतः स्फटिकयोर्द्वेदं दधदीर्घयो – रम्भोमेदुरमेय एष किम्रुत श्लिष्यद्धलाकाद्वयः । शून्यः किन्तु करेण कुञ्जर इति श्लांतिं समृत्पादयन् दंश्लाद्वन्द्वकरालकालवदनः कोलः कुतोऽप्यागतः ॥ ९ ॥

किमन्तः पार्श्वेषु प्लवनचतुरः किन्तु नृपतिः शरान्मुश्चन्तुचैश्रलतरकराकृष्ट्यनुषा । किमालोलः कोलः परिहृतशरक्शौर्यरिसको न जानीमस्तेषां क इह निषुणो वर्ण्यत इति ॥ १० ॥

त्रिविकमभट्टस्यैतौ ।

भयश्रष्टमेयोविरहेनिरहंकारहरिणी— मुखालोकोन्मीलद्धरुकरुणरुग्णां सहचरीम् । विल्लोक्य म्लेच्छन्तीमलमलमिति प्राक् प्रणिहिता शरक्याल्खन्धानां हृदयमपराद्धं न तु शराः ११ ॥

व्याघानभीरभिष्ठस्वोत्पातितान् गुहाभ्यः फुळासनाप्रविटपानिव वातरुग्णान् । शिक्षाविशेषळघुहस्ततया निमेषा— चूर्णीचकार शरपूरितवक्तरस्थान् ॥ १२ ॥

छक्षीकृतस्य हरिणस्य हरिप्रभावः
प्रेक्ष्य स्थितां सहचरीं व्यवधाय देहम् ।
आकर्णकृष्टमपि कामितया स धन्वी
बाणं कृपामृदुमनाः प्रतिसंजहार ॥ १३ ॥

अपि तुरगसमीपादुत्पतन्तं मयूरं न स रुचिरकछापं बाणछक्षीचकार । सपदि गतमनस्कश्चित्रमाल्यानुकीणें रतिविगछितबन्धे केशपाशे पियायाः ॥ १४ ॥

मेद्इछेदक्कशोदरं लघु भवत्युत्थानयोग्यं वपुः सत्त्वानामुपलक्ष्यते विक्वतिमिचित्तं भयकोधयोः । उत्कर्षः सं चं धन्विनां यदिषवः सिद्ध्यन्ति लक्ष्ये चले मिथ्या हि व्यसनं वदन्ति मृगयामीदृग्विनोदः कृतः ॥ १५ ॥

कालिदासस्यैते ।

एतस्मिन् मृगयां गतेऽपि धनुषा बाणे समारोपितेऽ—
प्याक्तणीन्तगतेऽपि मुष्टिविगतेऽप्येणाङ्गलग्नेऽपि च ।
न त्रस्तं न पल्लायितं न चलितं नोत्किण्उतं नोत्प्तुतं
मृग्या यद्वित्रानं करोति दियतं कामोऽयमित्याशया ॥ १६ ॥
अनङ्गभीमस्य ।

स्वेच्छाविहाररसिकस्य वनस्थलीषु
काक्कत्स्थतः किमपि तस्य लघुत्वमासीत्।
यस्माद्दशाननजयी रघुराजपुत्रः
पश्चाननं तु निजवान धनुर्धरोऽयम्।। १७॥

बिल्हणस्य ।

1 809-23

उद्यानम्।

क्विचिद्धलकोकिलाकलितनृत्नचृताङ्क्यःं कुरङ्गकुलसेवितं प्रकटलोलमूलं क्विचत् । क्वित्यवरसश्चरत्सुरवधूपरैः पावनं वनं नयति विक्रियामिह मनो स्नुनीनामपि ॥ १८ ॥

पटलमलिकुलानामुन्नमन्मेघनीलं भ्रमदुपरि तरूणां पुष्पितानां विलोक्य ।
मृदुम्हकलकेकानिभरो तृत्तसक्तस्तरलयति कलापं मन्दमन्दं मयूरः ॥ १९ ॥

स्कन्धशाखान्तराछेषु पश्य जीमृतपङ्क्षयः । लम्बमाना विलोक्यन्ते चलद्वलति(लगुलिः?)का इव ॥ २० ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

दृश्यन्ते मधुमत्तकोकिलवधूनिधूतचृताङ्करप्राग्भारप्रपतत्परागसिकतादुर्गास्तटीभूमयः ।
याः कृच्छादतिलङ्क्षच लुव्धकभयात्तेरेव रेणूतकरैर्धारापातिभिरस्ति लुप्तपदवीनिश्चङ्कमेणीकुलम् ॥ २१ ॥

पियङ्करयामाङ्गो य इह विहरत्यम्बुजवने विनिद्रे व्यागुञ्जन्मधुप इति तं जल्पतु जनः । अहं शङ्को पङ्कोरुहकुहरवासव्यसनिनीं श्रियं भृङ्काच्छबा मुरिरपुरुपेतो रमयितुम् ॥ २२ ॥

एतौ मुरारेः 1

जम्बूनां कुसुमोदरे नवमधुन्याबद्धपानोत्सवाः कीराः पक्कफलाशया मधुकरीं चुम्बन्ति मुश्चन्ति च । एतेषामपि जातिकंशुकदलैरोभिः समानत्विषां पुष्पभ्रान्तिभृतः पिबन्ति सहसा चश्चूषु भृङ्गाङ्गनाः ॥ २३ ॥

माराद्धारागृहाणां ध्वनिमनुतनुते ताण्डवं नीलकण्डः। यन्त्रोन्मुक्तश्च वेगाचलति विटिपनां पूरयन्नालवाला-नायातोत्पीडहेलाहृतकुसुमरजःपिञ्जरोऽयं जलौघः ॥ २४ ॥

सर्वपदार्थसंस्तुतिपद्धातिः।

श्रीहर्षस्य ।

अमन्यतासौ कुसुमेषु गर्भगं परागमन्धङ्करणं वियोगिनाम् । स्मरेण मुक्तेषु पुरा पुरारये तदङ्गभस्मेव शरेषु सङ्गतम् ॥ २५ ॥

विनिद्रपत्रालिगतालिकैतवान्मुगाङ्कःचृडामणिवर्जनार्जितम् । द्धानमाञ्चासु चरिष्णु दुर्यशः स कौतुकी तत्र ददर्श कैतकम् ॥ २६ ॥

विचिन्वतीः पान्थपतङ्गिहंसनैरपुण्यकर्माण्यस्रिकज्जस्ख्सात् । व्यलोकयचम्पककोरकावलीः सं शम्बरारेबेलिदीपिका इव ॥ २७ ॥ एते श्रीहर्षपण्डितस्य ।

जीर्णोद्यानम् ।

विपर्यस्तं सौधं कुलमिव महारम्भरचनं सरः शुष्कं साधोईदयमिव नाज्ञेन सुहदः। फलैहींना द्वसा विगुणविधियोगादिव नया-स्तृणैञ्छन्ना भूमिर्मतिरिव कुनीतेरविदुषः । २८ ॥

क्षताङ्गीनां तीक्ष्णैः परशुभिरुदग्रक्कमश्वतां रंजा कूजन्तीनामविरतकपोतापरुदितैः । स्वनिर्मोकच्छेदैः परिचितपरिक्वेशकुपथाः

श्वसन्तः शाखानां व्रणमिव निवध्नन्ति फणिनः ॥ २९ ॥

विशाखदेवस्येती ।

आश्रमवर्णनम् ।

बालेयतण्डुलविलोपकदर्थिताभि-रेताभिरशिशरणेषु सधार्मणीभिः। उत्त्रासहेतुमपि दण्डमुदस्यमान-माघ्रातुमिच्छति मृगे मुनयो इसन्ति ॥ ३० ॥ तैर्मेधाजननत्रतप्रणयिभिर्व्यूहैर्वदूनामियं सिक्ता नित्यवसन्तविश्वमवती रम्या पछाशावछी । एतस्यां हरिणारिपाणिजस्रणिश्रेणिश्रियः कोरकाः गोपायन्ति तपोवनं वनकरिक्रीडाकराकर्षणात् ॥ ३१ ॥

एतौ श्रीमुरारेः ।

नीवाराः शुक्रगर्भकोटरमुखभ्रष्टास्तरूणामधः प्रस्निग्धाः क्विदिङ्कुदीफलभिदः सूच्यन्त एवोपलाः ।

विश्वासोपगम।दभिन्नगतयः शब्दं सहन्ते मृगा-स्तोयाधारपथाश्च वरुकछशिखानिष्यन्दरेखाङ्किताः॥ ३२ ॥

वर्गीकाग्रनिमप्रमृतिंकरगत्वग्ब्रह्मसूत्राम्बरः कण्डे जीर्णलताप्रतानवलयेनात्यर्थसंपीडितः । अंसच्यापिशकुन्तनीडनिचितं विश्वज्जटामण्डलं यत्र स्थाणुरिवाचलो सुनिरसावभ्यकेविम्बं स्थितः ॥ ३३ ॥

प्राणानामनिलेन द्वतिरुचिता सङ्कल्पद्वक्षे दुमे तोये हेमसहस्रपत्रसुभगे धर्माभिषेकाक्रिया ।

ध्यानं रत्निश्चित्रलेषु विबुधस्त्रीसन्निधौ संयमो यत्कांक्षन्ति तपोभिरन्यम्रनयस्तिस्मस्तपस्यन्त्यमी ॥ ३४ ॥

काछिदासस्यैते।

वासोऽर्थ दययैव नातिपृथवः क्रत्तास्तरूणां त्वचो
[मै]प्राल[क्ष्ये]जरत्कमण्डल नभःस्वच्छं पयो नैर्झरम् ॥
दृश्यन्ते त्रुटितोज्झिताश्च बढुभिमोंक्ज्यः कचिन्मेखला
नित्याकर्णनया क्षकेन च परं साम्नामिदं पठ्यते ॥ ३५ ॥

श्रीहर्षस्य ।

बध्वा पद्मासनानि स्थिरतरतनवः श्वाससंरोधदुःखै – रात्मानं पीडयन्तो मुकुल्ठितनयनाः पादपानां तलेषु । प्रीतैरालोक्यमाना वडुभिरतितरां वेष्टिता हासवद्भिः

कौ(का?)पेये नानुकारं दधित च कपयो योगभाजां मुनीनाम् ॥ ३६ ॥

भास्करवर्मणः ।

१, भ, क, ख, च, २, क्ष, क, ख, च,

अथ सामान्यर्षिवर्णनम् ।

तेजसा तपसो दीप्तः स्त्रिग्धश्च करुणागुणात् । समं सन्दर्शितादित्यचन्द्रोदय इवार्णवः ॥ ३७ ॥ शिरःप्रदेशलम्बन्या कुर्वन् रुद्राक्षमालया । फलिता इव तीर्थोम्भस्सेकपुष्पजटा छताः ॥ ३८ ॥

कुमारदासस्यतौ ।

पूरियत्वेव सर्वोङ्गमितिरिक्ताः सिराततीः । जटारूपेण विभ्राणैः शिरोभिर्गहनं सदः ॥ ३९॥

अविद्याबीजविध्वंसाद्यमार्षेण चक्षुषा । कालो भूतभविष्यन्तौ वर्तमानमिवाविश्चत् ॥ ४० ॥

एतौ मुरारे: 1

एते व्योमिन शोषयन्ति हरिणत्रासाचिरं चीवरे सन्ध्याकर्मविधौ कमण्डल्लिमे पश्यन्ति रिक्तं भृतम् । भिक्षन्ते च फलान्यमी करपुटीपात्रेण चानोकहा— नेषामर्घविधौ च सिन्निधिगताः पुष्प्यन्त्यकाण्डे लताः ॥ ४१ ॥ राजशेखरस्य ।

शार्दूली स्नेहगर्भ मुकुलितनयना लेढि शावं हरिण्याः बन्धुपीत्या शिखण्डी तिरयति फाणिनामातपं कीर्णबर्हः । सिंही रक्षत्यपत्यं स्वकमिव कलभं निर्गतायाः करिण्या मैंत्र्या येषां निवासे गिरिशिखरदरीशालिनस्ते जयन्ति ॥ ४२ ॥

भवन्तगोपदत्तस्य ।

परशुरामः ।

उत्पत्तिर्जमद्गितः स भगवान् देवः पिनाकी गुरुः वीर्यं यत्तु न तद्भिरां पथि नतु व्यक्तं हि तत्कर्मभिः । त्यागस्सप्तसमुद्रमुद्रितमहीनिव्याजदानावधिः सत्यं ब्रह्मतपोनिधेभगवतः किं किं न लोकोत्तरम् ॥ ४३ ॥ ज्योतिज्ञीलामचयजिटलस्सिकर्षे कुटार-स्तूणीरोंऽसे वपुषि च जटाचापचीराजिनानि । पाणौ वाणः स्पुरति वलयीभूतलोलाक्षसूत्रो वेषः शोभां व्यतिकरवतीसुग्रशान्तस्तनोति ॥ ४४ ॥

एतौ भवभृते: ।

अगस्त्यः ।

रिवरथपथरोधमेधमानं स्थागयति विन्ध्यमवन्ध्ययाऽऽज्ञया यः । उद्धिमधिकरं करोति रोषादिष स म्रुनिर्म्यनयस्तथाऽपरेऽपि ॥ ४५॥ सर्वज्ञलेष्टस्य ।

निपीते येनाब्यो स्तिमितगुरुभिः पक्षपटलैः भयत्नादुङ्घीय प्रतिपद्मपव्यस्तपतिताः । विश्वन्तः कौलीरं कुहरमशरण्याः शिखरिणः क्षणं दृष्टास्तस्य स्तुतिषु न गिरां साहसरसः ॥ ४६ ॥

श्रुविमह चतुरम्भोनिधिचरितापोशनकर्मणि मुनीन्द्रे । भक्ष्यंमन्यानि किमपि चकम्पिरे सप्त भ्रुवनानि ॥ ४७ ॥

एतौ मुरारे: 1

जयित कछशजन्मा सत्त्वसत्यप्रतिष्ठः सिंछिलिभिमपासीदेकहस्तोदरेण । कमठभ्रजगपृथ्वीपद्मनाभादि मज्ज-च्चुळुकगमविचिन्वन् यस्त्रिलोकीं बभार (१) ॥ ४८ ॥

कूर्मबाईतस्य ।

किं ब्रूमो हरिमस्य विश्वयुदरे किं वा फणां भोगिनः शेत यत्र हरिः स्वयं जलनिधेः सोऽप्येकदेशस्थितः। आश्चर्यं कलशोद्भवो युनिस्सौ यस्यैकहस्तेऽम्बुधि— र्गण्डूषीयति पङ्कजीयति फणी मृङ्गीयति श्रीपतिः॥ ४९॥

विश्वामित्रः।

यः क्षत्रदेहं परितक्ष्य टङ्केस्तपोमयैर्बाह्मणमुचकार । परोरजोभिः स्वगुणैरगाधः स गाधिपुत्रोऽपि गृहानुपैति ॥ ५० ॥

सुराधीश्रक्रोघाज्जगदपरथा कर्तुमपरे पुराणब्रह्माणो भ्रुवनिपतरः सप्त च कृताः । धृतस्तुष्टेनामी बहिरपि च वैश्वानरपथा— त्कथा पौराणी यच्चरितमिति ह स्म प्रथयति ॥ ५१॥

एतौ मुरारेः ।

सत्रब्रह्ममहानिधिः शितिश्चजां जेता श्वनीनां च यः पाणी यस्य परं पिवित्रिततलौ चाप[स्नुचोधी]रणात् । विश्वामित्र इति त्रिल्लोकतिलकं तं वेतिस नास्मद्धरं यस्मि(योऽन्य ?) श्रित्रशिखण्डिनां भगवता धात्रा कृतः सप्तमः ॥ ५२ ॥

न्यस्यान्यान्दक्षिणस्यां दिशि गगनम्ननीन् सप्त कृप्तर्श्वपक्षा— न्नव्यं हव्यं च कृत्वा त्रिदशजनहते सर्वयागाङ्गवर्गे । वासिष्ठीं शापमुद्रां सपदि विदल्यन् यो महासत्रवन्धे मध्येव्योम त्रिशङ्कोः शतमस्वम्रस्वस्वर्गसर्गे चकार ।। ५३ ॥

नारदः ।

वीराणां शस्त्रसङ्घट्टे करिणां दन्तघट्टने । व्याद्यौणां नखनिर्भेदे नारदः परितुष्यति ॥ ५४॥

लावकतित्तिरिकुक्कुटमेषैमेहिषैश्च या रणक्रीडा । दुहिणाच्युतकलियोनेस्ताः पीत्यै नारदस्य मुनेः ॥ ५५ ॥

यन्नारीतनुरच्युतः स भगवान् कन्दर्पदर्पापहो यचाभूद्रिरिशः पतिश्र मरुतां यत्फेनपुञ्जायुधः । सौम्यं यच विश्वच्य रूपमभवचण्डी हिमाद्रेः सुता तत्सर्वे बत नारदस्य छितं युद्धैकछीछ।रुचेः ॥ ५६ ॥

राजशेखरस्यैतौ

৭, लानां. क. ख. ग. च. २. मु. क. ख.

जीमूतवाहनः।

जीमृतवाहन इति त्रिजगत्प्रसिद्धों विद्याधराधिकगुणोऽधिपतिर्वभूव । दत्वा कवाटमिव येन निजं शरीरं तार्ह्यस्य वक्रभवने फणिनो निरुद्धाः ॥ ५७ ॥

मेरीमाङ्कारस्य ।

आच्छिद्योरगमण्डलीकबलनाकाङ्कारसं पत्रिणां
भर्तुर्येन शरीरदानविधिना मन्ये जगद्रक्षितम् ।
नो चेत्तेन गरुत्मता कबलिते शेषे निरालम्बना
क क्षोणी क पयोधराः क गिरयः कैते दिशां नायकाः ॥ ५८ ॥
लोष्टर्सर्वज्ञस्य ।

विश्वामित्रश्च मांसं श्वपच इव पुराऽभक्षयद्यित्विमित्तं नाडीजङ्को निजन्ने कृततदुपकृतिर्येत्कृते गौतमेन । पुत्रोऽयं कश्यपस्य प्रतिदिनमुरगा[नित्ति] ताक्ष्यों यदर्थं प्राणांस्तानेष साधुस्तृणमिव कृपया यः परार्थं ददाति ॥ ५९ ॥ श्रीहर्षस्य ।

अथ तौर्यत्रिकम् ।

तत्रादौ गीतम्—

गीतस्य माहात्म्यवशादभीष्टं वरं हरात्त्राप स रावणोऽपि ।
यत्कौतुकाद्गोपकुळस्य मध्ये बभूव कृष्णोऽपि स गोपरूपः ॥ ६० ॥
धनभ्रवि विचरंस्तृणोदकार्थां क्षततनुरुप्रशिक्षिम्रवप्रहारैः ।
पशुरपि वितरत्यसन् यदर्थं कथिमव न स्तुतिपात्रमत्र गीतम् ॥ ६१ ॥
वाचं यः सरसप्रसन्नमधुरामौदार्यळेखोज्ज्वळां
नानाळङ्करणप्रपश्चरुचिरां कान्तां मनोहारिणीम् ।
गेयं सद्गमकादिभिः परिचितं कर्तु प्रगल्भश्च य—
स्तं पाहुर्जनरुक्जनैकचतुरं वागोयकारं बुधाः ॥ ६२ ॥

सोमेश्वरदेवस्यैतौ ।

१. चतुरां क. ख, च.

प्रियविरहविषादस्यौषधं योषितानां विविधविधुरचिन्ताक्कतविश्रान्तिहेतुः । अयमग्रुततरङ्गःः कर्णयोः केन सृष्टो मधुररसिनधानं निःस्वनः पश्चमस्य ॥ ६३ ॥

अयं हि प्रथमो रागः समस्तजनरञ्जने । यस्य नास्ति द्वितीयोऽपि स कथं पश्चमो भवेत ॥ ६४ ॥

त्रिविकमभट्टस्यैतौ ।

श्रीहर्षस्य ।

स्थानं प्राप्यादधानं प्रकटितगमकं मन्द्रतारच्यवस्थं निर्होदिन्या विपञ्च्या मिलितमलिरुतेनेव तन्त्रीस्वनेन । एते दन्तान्तरालस्थिततृणकवलच्छेदशब्दं नियम्य च्याजिह्माङ्गाः कुरङ्गाः स्फुटललितपदं गीतमाकर्णयन्ति ॥ ६५ ॥ श्रीहर्षस्य ।

नाट्यम् ।

जीमृतस्तानितैविशंकिाभेर्मयूरैरुद्वावैरनुरसितस्य पुष्करस्य । विश्वानिद्वीदिन्युपहृतमध्यमस्वरोत्था मायूरी मदयति गर्जना मनांसि ॥ ६६ ॥ कालिदासस्य ।

व्यक्तिर्व्यञ्जनघातुना दश्वविधेनाप्यत्र लब्धाऽमुना विस्पष्टो धृतमध्यलम्बितपरिच्छिन्नस्त्रिधाऽयं लयः। गोपुच्छममुसाः क्रमेण यतयस्तिस्रोऽपि सम्पादिता-

स्तत्त्वौघानुगताश्च नाट्यविधयः सम्यक्त्रयो दक्षिताः॥ ६७॥

नादद्वाद्धिश्चयज्ञश्च ग्रहमोक्षेऽप्यलक्षितः । न्यासोपन्यासताल[ज्ञ]स्तलकोणप्रहारावित् ॥ ६८ ॥

अङ्गन्दोषपरित्यक्तश्रतुर्मार्गकृतश्रमः । ज्ञाता कुळकवाद्यस्य रञ्जको वादकः समृतः ॥ ६९ ॥

१. व्वनिरव. क. ख. च.

यथाबद्वादनाद्धर्मः कीर्तिः सिद्धिर्भवेज्जयः । मनसः परितुष्टिश्र भ्रुक्तिभ्रक्तिरपि भ्रुवम् ॥ ७० ॥

सोमेश्वरस्य ।

नृत्यम् ।

इन्द्राभ्यर्थनया पूर्व भरताय चतुर्भुखः । प्रमोदाय महेन्द्रस्य नाट्यं सम्रुपदिष्टवान् ॥ ७१ ॥

तस्यैव।

देवानामिद्मामनन्ति कवयः कान्तं ऋतुं चाक्षुषं रुद्रेणेदग्रुमाहृतव्यतिकरे स्वाङ्गे विभक्तं द्विधा । त्रैगुण्योद्भवमत्र लोकचरितं नानारसं दृश्यते नाट्यं भिन्नरुचेर्जनस्य भविति होकं समाराधनम् ॥ ७२ ॥

अङ्गैरन्तर्निहितवचनैः स्रुचितः सम्यगर्थः पादन्यासो लयमजुगतस्तन्मयत्वं रसेषु । शाखायोनिर्मृदुरभिनयः षड्विकल्पोऽजुदृत्तो भावो भावे द्वति विषयान रागवन्यः स एव ॥ ७३ ॥

वामे सन्धि।स्तिमितवल्लयं न्यस्य इस्तं नितम्बे कृत्वा क्यामाविटपसदृशं स्नस्तमुक्तं द्वितीयम् । पादाङ्कर्त्या लुलितकुसुमे कुद्दिमे पातिताक्षं नृत्तादस्याः स्थितमतितगं कान्तमृज्यायताक्षम् ॥ ७४ ॥

कालिदासस्यैते।

सारङ्गीसन्नताङ्गग्या जगदिष विजितं ताण्डवोत्ताण्डिताङ्गग्या भूभङ्गे रागसङ्गिर्धनुरनुकुरुते सज्यमेषा स्मरस्य । आस्तामास्तां न चैतद्धतवत किमियं छासिका बाहुभङ्गे— रुत्साहोज्जूमभमाणा हतमधिहृद्यं खण्डखण्डं करोति ॥ ७५ ॥

वामनागस्य।

वात्स्यायन[म्]।

त्यागी द्रषः सुभग इत्युपलभ्यमानः कल्यः कलासु सुकृती दृढभक्तिराद्यः। स्त्रीणां मतो नववयाः शुचिरिङ्गितज्ञः क्रीडारतश्च मधुरश्च महाईवेषः॥ ७६॥

असाध्यायाः सुखं सिद्धिः सिद्धायाश्चानुरञ्जनम् । रक्तायाश्च रतिः सम्यक् कामशास्त्रपयोजनम् ॥ ७७ ॥

जातिस्व भावगुणदेशजधर्भचेष्टाभावेङ्गितेषु विकलो रतितन्त्रमृदः । ढंब्ब्वाऽपि हि स्वलति यौवनमङ्गानां किं नालिकेरफलमवाप्य कपिः करोति ७८

आन्ध्री प्रीतिनिबन्धनैकिनिपुणा लाटी विद्ग्धिपया कर्णाटी सुरतोपचारचतुरा नारी श्चिच्चोलिका । आभीरी पुरुषायितिषयरता लज्जान्विता गूर्जरी काश्मीरी रतिलालसा निधुवने धृष्टा महाराष्ट्रकी ।। ७९ ॥ पुष्पदन्तस्य ।

अङ्गुष्ठे पद्गुरुफजानुजयने नाभौ च वक्षःस्थले कक्षे कण्टकपोलदन्तवसने नेत्रालिके मूर्धनि । शुक्काशुक्कविभागतो मृगदशामङ्गेष्वनङ्गस्थिति– रूर्ध्वोधोगमनेन वामपदगा पक्षद्वये वर्तिनी ॥ ८० ॥

श्यामा कफमकृतिका वडवा मृगी वा गन्धर्वयक्षरजनीचरसत्त्विका वा । बालाऽथवाऽभिनवयौवनभूषिताङ्गी सा भामिनी भवम्रदां परमं रहस्यम् ॥ ८१॥

विलसदमलदीपे पुष्पदामावकीर्णे प्रस्तसुरभिधूपे धाम्नि कामी सुवेषः । सह सहचरवर्गेवीमपार्श्वे निवेश्य स्त्रियसुपहितभूषां भावयेत्र्यभेगोष्टीम् ॥ ८२ ॥ अध्वक्कान्ततनुर्नवज्वरवती तृत्यश्लथाङ्गी तथा मासैकप्रसवा दधाति सुरते षण्मासगर्भाऽसुखम् । विख्याता विरहस्य सङ्गमविधौ क्रुद्धप्रसन्ने ऋतु— स्नाने नृतनसङ्गमे मधुमदे रागास्पदं योषितः ॥ ८३ ॥

दारिद्या[दै] सहिष्णुतामिलनताकार्पण्यभावाज्ञता— पारुष्येरतिनिष्ठुरात्मणयतो भूषानिरोधादपि । मिथ्यादोषविश्रङ्कनादितिशयाद्योगाद्वियोगात्तथा कार्कश्याद्वषुषो ब्रजन्ति सततं वैराग्यमुचैः स्त्रियः ॥ ८४ ॥

स्वातन्त्र्यं पितृपन्दिरे च वसितयीत्रोत्सवे सङ्गति— गींष्ठी पूरुषसन्निधावनियमो वासो विदेशे तथा। संसर्गः सह पुंश्वलीभिरसकुद्वृत्तेर्निजायाः क्षतिः पत्युर्वार्धकमीप्सितं प्रवसनं नाशस्य हेतुः स्त्रियाः ८५॥

कोक्कोकस्य।

रूपान्वितं करणवेदिनमल्परोषं सत्याभिधायिनमनिष्ठुरमिष्टगन्धम् । स्त्रीगुह्यरक्षणपरं सुरतेऽनुकूलं जन्मान्तरेष्वपि नरं प्रमदाः स्मरन्ति ॥ ८६ ॥ विक्षमस्य ।

नरः कलामु कुशलो वाचालश्चाहुकारकः । असंस्तुतोऽपि नारीणां चित्तमाश्वेव विन्दति ॥ ८७ ॥ कामयन्ते विरुप्यन्ते रञ्जयन्ते त्यजन्ति च । कर्षयन्त्यपि सर्वार्थान् ज्ञायन्ते केन योषितः ॥ ८८ ॥ वत्सः प्रस्रवणे मेध्यः श्वा मृगग्रहणे श्चचिः । स्त्रीमुखं रतिसम्पर्के शक्किः फलपातने ॥ ८९ ॥ नातः परतरं किंचिद्स्ति रागस्य वर्धनम् । नखदन्तक्षतोत्थानां कर्म[णौं] गतयो यथा ॥ ९० ॥ शास्त्राणां विषयस्तावद्यावन्मन्दरसा नराः ।

रतिचके पृष्टेचे तु नैव शास्त्रं न च क्रमः ॥ ९१ ॥

१. दिक. ख. च २. णो. क ख च.

कृत्याकृत्यविद्दीनं तु युक्तायुक्तविवर्जितम् । वाच्यावाच्यविनिर्धुक्तं संभोगं निस्तपश्चरेत् ॥ ९२ ॥

वात्स्यायनस्यैते ।

ज्योतिषम् ।

अमदीपा यथा रात्रिरनादित्यं यथा नभः । तथाऽसांवत्सरो राजा भ्रमत्यन्ध इवाध्वाने ॥ ९३ ॥

न तत्सइस्रं करिणां वाजिनां वा चतुर्गुणम् । करोति देशकालज्ञो यदेको दैवचिन्तकः ॥ ९४ ॥

समाः षष्टिर्द्विद्या मनुजकरिणां पश्च च निशा हयानां द्वात्रिंशत् खरकरभयोः पश्च च कृतिः। विरूपा सैवायुर्र्टेषमहिषयोद्दीदश शुनः स्मृतं छागादीनां दशकसहिताः षट् च परमम्॥ ९५॥

वराहमिहिरस्यैते ।

प्रासादक्र्पसरसीषु सहस्रमेक-मायुर्युगं पुरवरेषु महत्सु विद्यात् । ग्रामेषु चायुतमुदीरितमुत्तमेषु दृक्षेषु पञ्च च शतान्यपि कीर्तितानि ॥ ९६ ॥

म्लेच्छा हि यवनास्तेषु सम्यक्छास्त्रमिति स्थितम् । ऋषिवत्तेऽपि पूज्यन्ते किं पुनरैंवविज्जनः ॥ ९७ ॥

किंचित्सन्ध्यामितक्रम्य किंचिदुद्धिन्नतारकम् । विजयो नाम योगोऽयं सर्वकार्यार्थसिद्धिदः ॥ ९८ ॥

रवी गगनमध्यस्थे मुहूर्तेऽभिनिदाह्वये । भिनत्ति सकलान्दोषांश्रक्रभादाय केशवः ॥ ९९ ॥

वछभस्यैते ।

शकुनम्।

द्धिमधुष्ठतलाजपुष्पाक्षतोदुम्बराश्वत्यमुक्तामणिच्छत्र— दूर्वोङ्करादर्शकन्याध्वजस्यन्दनाष्ट्रापदाक्षा नृपाः।

श्रीतरुर्भद्रपीटानिसस्यानिमत्स्याहयाहंसचाषौद्रषःकेसरीद्क्षिणा वर्तशङ्काञ्जसिद्धार्थकाः। रोचना स्वस्तिकस्तोरणं कीचका वेणवो वार्वधुः सिक्तगन्धो गजस्तोयलम्बाम्बुदः पूर्णकुम्भोऽद्रिरिन्दुः । फलान्यार्द्रमांसं सितं चामरं गौस्सवत्साङ्गना पुत्रिणी मानुषं वर्धमानं सहस्रं नराणां प्रयुक्तानि यानानि धन्वन्तरिर्वामनो ब्राह्मणो भूमिरभ्युद्धता । सिद्धमन्नं वराहश्च तोयोत्थितस्त्रिणयनमधुसुदनस्कन्दपद्मा-सना लोकपालाः सुराः खंदिशोऽग्निःसरांसि स्नवन्त्यः समुद्रः सुखो मारुतो ज्यौतिषं धर्मशास्त्राणि तीर्थानि धर्मकामश्रिता वाल-खिल्यादयो वेदिनां सन्निधिः कौस्तुभं काश्चनं माणिभद्रः सुमेरुः पियङ्कप्रदीपौ वचामोदकादितिरहन्धतिसावि**ज्युमाकाशगङ्गा**-श्चीदेवसेना स्वधाशान्ति**लक्ष्मीसरस्वत्युपर्युक्षमस्वस्तिश**ब्दावषट्-कार ओंकारपुण्याहधर्मिक्रियाचेत्यष्टोत्तरं मङ्गलानां शतम्। दर्शनात् स्पर्शनात् कीर्तनाचाशुभानि व्यपोह्यार्थसिद्धिं दिश-न्त्युत्तमाः ॥ १००॥

वाग्भटात् ।

कार्पासौषधकुष्णधान्यलवणक्कीवास्थितैलं वसा—
पङ्काङ्गनरगुडाहिवर्षशकुतः क्षेशायसव्याधिताः ।
वान्तोन्मज्ञज्ञीन्थनानि च तृणक्षुत्क्षामतक्रादयो
ग्रुण्ड्यभ्यक्तविग्रुक्तकेशपलिताः काषायिणश्राश्चभाः ॥ १०१ ॥
वराहिमिहिरस्य ।

सामुद्रिकस् ।

अङ्गानि धीपदुत्वं शक्तिर्दशनाः शनैविंशीर्यन्ते । निखिलेन्द्रियाणि येषां चिरायुषस्ते नरा ज्ञेयाः ॥ १०२ ॥ विभवसद्दं द्विरपत्यं जनलाभः प्रश्चत्वमन्याजम् । वयासि भवन्ति प्रथमे प्रायः स्वल्पायुषां पुंसाम् ॥ १०३ ॥ अतिकृष्णेष्वतिगौरेष्वतिपीनेष्वतिकृशेषु मनुजेषु । अतिदीर्घेष्वतिलघुषु प्रायेण न विद्यतेऽपत्यम् ॥ १०४ ॥ यदन्तुरो विमूर्की रोपचितो वा यदन्यायुः ।
यन्मेदुरस्सदार्ट्यस्तदञ्चतं जुम्भते भ्रवने ।। १०५ ।।
बुद्धियुतो यद्दीर्घो हस्वो यज्जायते मूर्खः ।
पिङ्गः ग्रुचिः श्रुशीलः काणाक्षो यत्तदार्थ्यम् ॥ १०६ ॥
चपलः स्थूलो रूक्षः पैरुषो घनमांसलः शिरानिचितः ।
स पुमान् वैतैरणाख्यः सम्रुद्रमपि शोषयत्यात्वलम् ॥ १०७ ॥
यस्य शरीरं पुष्टिं गृह्णात्यन्येन येन केनापि ।
स नरो दुन्दुभिकाख्यः कलयति कल्याणवैकल्यम् ॥ १०८ ॥
ग्रुभलक्षणमप्येकं बाद्यं न विलोक्यते स्पुटं यस्य ।
अथ दृश्यते पुनः श्रीस्तस्य तदस्ति भ्रुवं[चान्तः] ॥ १०९ ॥
वैक्रानुगतं रूपं रूपानुगतं नृणां भवति चित्तम् ।
चित्तानुगतं सत्त्वं सत्त्वानुगता गुणाः प्रायः ॥ ११० ॥

श्रान्तस्य यानमभ्रनं च बुभुक्षितस्य पानं तृषार्तेपथिकस्य भयेषु रक्षा । एतानि यस्य पुरुषस्य भवन्ति काले घन्यं वदन्ति खळु तं नरलक्षणज्ञाः ॥ १११ ॥

वराहमिहिरस्य।

दर्लभराजस्यैते।

स्वकीयवंशस्थशरीरभाजनं (?) वशिकरोत्युक्तिगुणैः सभाजनम् । दयाक्षमासत्यसम[त्वदृग्यतो] जनेषु पूज्यः स नरो न रोगभाक् ॥ ११२ ॥ यो रुणिद्ध सततं [हैं]दि वेगान् क्रोधलोभमदनप्रभृतीनाम् । भत्य चेह च हि तस्य समीपं स्वागतैव सकला गुणसम्पत् ॥ ११३ ॥ लब्धमर्थमपि यः परित्यजेद्दुर्लभं प्रति च यः प्रयत्नवान् । मन्दबुद्धिनियतश्च यः पुमांस्तस्य रेणुरिचता रथोद्धता ॥ ११४ ॥ श्रीवैद्यमान्पण्डितस्य ।

१, कु. क. ख. च. २. पु. क. ख. च ३. पै. क. ख. च. ४. चका. क. ख. च. ५ परिगत. क. पाठभेदः । ६. य. क. ख. च.

नित्यं हिताहारविहारसेवी समीक्ष्यकारी विषयेष्वसक्तः । दाता समः सत्यपरः क्षमावानाप्तोपसेवी च भवत्यरोगः ॥ ११५ ॥ अर्थेष्वलभ्येष्वकृतपयत्नं कृतादरं नित्यम्रुपायवत्सु । जितेन्द्रियं नानु[त]पन्ति रोगास्तत्कालयुक्तं यदि ना(चा?)स्ति दैवम् ॥११६॥ वाग्मटस्यैतौ ।

अकालमृत्युं परिहृत्य जीवितं ददाति यो देहसुखं च देहिनाम् । न तेन धात्रास्ति समः कुतोऽधिको न जीविताद्दानिमहातिरिच्यते ॥११७॥ यथेश्चहेतोः सलिलं प्रसोचितं तृणानि वल्लीरपि तिनिषिश्चति । तथा किया धर्मनिमित्तमार्जिता सुखार्थलाभेऽपि न धर्महापिका ॥ ११८ ॥ कैरणादस्यैतौ ।

अञ्चीतेनाम्भसा स्नानं पयःपानं नवाः स्त्रियः ।
एतद्वो मानवाः पथ्यं स्त्रिग्धमुष्णं च मोजनम् ॥ ११९ ॥
अश्विनीकुमारयोः ।

आयुर्घते गुडे रोगा नित्यं मृत्युर्विदाहिषु । आरोग्यं कटुतिक्तेषु वलं माषे पयस्सु च ॥ १२० ॥

आत्रेयस्य ।

किं शोधनेन वमनेन च भेषजेन किं वा रसायनिद्निर्तुहितोपचारैः । स्वातन्त्र्यमेकमपहाय नरस्य नाधिं व्याधि निहन्ति जगतस्त्रितयेऽपि किंचित् ॥ १२१ ॥

सुरम्या यामिन्यः शशघरसुघाधौतककुभः स्रजो नानाकाराः परिमल्लामिल्लम्मस्प्रुपाः । प्रभूतं ताम्बूलं रातिसमयसज्जा प्रियतमा निरातङ्कं चेतो यदि वद कियन्यद्रृषयति ॥ १२२ ॥ श्रुतचारितसमृद्धे कर्मदक्षे दयाङौ भिषजि निरनुवन्धं देहरक्षां निवेश्य । भवति विपुछतेजःस्वास्थ्यकीर्तिप्रभावः स्वकुश्चछफ्छभोगी सूमिपाङश्चिरायुः ॥ १२३ ॥

वल्लभदेवस्यैतौ ।

अथ भोजनम् ।

पयःस्मिता मण्डकमण्डनाम्बरा वटाननेन्दुः पृथुल्डड्डकस्तनी ।
पदं रुचेभींज्यभ्रजां भ्रजिकिया पिया बभूवोज्ज्वलक्र्रहारिणी ॥ १२४ ॥
यदादिहेतुः सुरिभः समुद्भवे भवेद्यदाज्यं सुरिभ भ्रुवं ततः ।
वधूभिरेभ्यः प्रवितीर्य पायसं रसौधकुल्यातटसैकतीकृतम् ॥ १२५ ॥
यदप्यपीता वसुधाल्यैस्सुधा तदप्यदः स्वादु ततोऽनुभीयते ।
अपि क्रतूषर्बुधदण्धगन्धिने स्पृहां यदस्मै दधते सुधान्धसः ॥ १२६ ॥
घृतप्तुते भोजनभाजने पुरः स्पुरत्पुरान्ध्रिपतिबिम्बिताकृतेः ।
युवा निधायोरासि लड्डुकद्वयं नस्वैिलेलेखाथ ममदे निर्दयम् ॥ १२७ ॥
अमीभिराकण्डमभोजि तहृहे तुषारधारामृदितेव शर्करा ।
हयद्विषद्धष्क्रयणीपयस्सुतं सुधाहदात्पङ्कामिवोद्धृतं दिधे ॥ १२८ ॥
त्वया विधातर्थदकारि चामृतं कृतं च यज्जीवनमम्बु साधु तत् ।
हथेदमारिम्भ तु सर्वतोम्धस्तर्थोचितः कर्तुमिदंपिवस्तव ॥ १२९ ॥
षडेते हर्षपण्डितस्य ।

भुज्जीत क्षितिपाधिपो ट्रपवरैः सौधेषु रत्नोपलैः स्मिर्थेषु प्रतिवित्तर्तुंल्यघटनैर्बिम्बैः स्वकीयैर्द्वतः । दिक्पालैरिव पङ्किभुक्तिरसिकरासेव्यमानोऽङ्गन्ना— पाणिप्रेरितचारुचामरचयाक्रान्तश्रमप्रक्रमः ॥ १३० ॥

भोजनं देहि राजेन्द्र शाकसूपघृतान्वितम् । माहिषं च शरचन्द्रचन्द्रिकाधवलं दिधि ॥ १३१ ॥

परमारजगद्देवस्य ।

१. सिद्धे. २. कूल. ३. मम्. क. पाठभेदाः

कामं प्रदीपयति रूपमभिन्यनक्ति सौभाग्यमावहति वक्त्रसुगन्धितां च । ऊर्जा करोति कफजांश्च निहन्ति रोगां-स्ताम्बूलमेकमपरान् स्वगुणान् करोति ॥ १३२ ॥

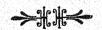
युक्तेन चूर्णेन करोति रागं रागक्षयं पूगफलातिरिक्तम् । चूर्णाधिकं वक्त्रविगन्धिकारि पत्राधिकं साधु करोति गन्धम् ॥ १३३॥ वराहमिहिरस्य ।

प्रत्युषिस भोजनान्ते युवतीनां सङ्गन्मे रतेर्विरमे । राजनि विदुषां संसदि ताम्बूलं नात्ति यः स पशुः ॥ १३४ ॥

ताम्बूछं कदुतिक्तमुण्णमधुरं क्षारं कषायान्वितं वातम्नं कफनाशनं कृपिहरं दुर्गन्धनिणीशकम् । स्त्रीसंभाषणभूषणं रुचिकरं शोकस्य विच्छेदकं ताम्बूछस्य सखे त्रयोदश गुणाः स्वर्गेऽपि ते दुर्छभाः ॥ १३५ ॥

पणीग्रं पणेपृष्ठं च चूर्णपत्रं तथैव च । रात्रौ लदिरताम्बूलं हरेरपि हरेच्छ्रियम् ॥ १३६ ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजरुहणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां सर्वेपदार्थवर्णनम् ॥

नीतिपद्धतिः (११०)

बोद्धा युर्वो रक्षितमन्त्रतन्तैः सत्वेन संवर्भितचित्तद्वतिः । देशं बलं कालपवेरय कर्ता तस्येन्द्रवज्राहतिरप्यपार्था ॥ १ ॥ श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

श्रेयः प्रस्ते विपदो रुणाद्धि यशांसि दुग्धे मिलनं प्रमार्ष्टि । संस्कारशोचेन परं पुनीते शुद्धा हि बुद्धिः किल कामधेतुः ॥ २ ॥ राजशेखरस्य ।

नातिनीचैर्न चाप्युचैर्भवितव्यं फलार्थिभिः । स्तोकं नत्वा पिवन्नम्भः कुम्भः प्राप्नोति पूर्णताम् ॥ ३ ॥

मा स्म सन्धि विज्ञानन्तु मा स्म जानन्तु विग्रहम् । आख्यातं यदि भृण्वन्ति भूपास्तेनैव पण्डिताः ॥ ४ ॥

लक्ष्मीधरस्यैतौ ।

आत्मनाशाय नोन्नत्यै छिद्रेण परिपूर्णता । भूयो भूयो घटीपात्रं निमज्जित्कं न पश्यासि ॥ ५ ॥

जोयिकस्य ।

वरं दारित्र्यमन्यायप्रभवाद्विभवादिष । क्रशताऽभिमता देहे पीनता तु न दोषतः ॥ ६ ॥

भास्कर्म्य ।

विरुद्धैरिप वस्तव्यं साधुभिर्धभेदिर्शिभिः । नै हि दोषाश्च साधूनामसतां च गुणैस्समाः ॥ ७ ॥ असत्यां च(त्यात्म?) गुणे शस्त्रं हस्ताभ्यां विनिवार्यते । एषाऽपि न गतिः क्षेम्या न चान्या विद्यते कचित् ॥ ८ ॥ बहुनामस्पसाराणां समवायो हि दारुणः ।

तुणैरावेष्ट्यते रज्जुर्यया नागोऽपि बध्यते ॥ ९ ॥

१. बद्धायुघो. २. त्व. ३ मपेव्य. क. पाठमेदाः ४. दोषा अपिहि साधृनामिति समापितावत्यां पाठः

बहूनामप्यमित्राणां य इच्छेत्कर्तुमित्रयम् । आत्मा तेन गुणैर्योज्यस्तत्तेषां महदिषयम् ॥ १० ॥ प्रियं ब्रूयादक्रपणः शूरः स्यादिकत्थनः । दाता नापात्रवर्षां स्यात् प्रगल्भः स्यादिनिष्ठुरः ॥ ११ ॥ चरेद्धर्मानकपटो मुश्चेत् स्त्रेहमनौतुरः । अनुश्चंसश्चरेदर्थाश्चरेत्काममनुद्धतः ॥ १२ ॥

भगवता व्यासस्यैते ।

चित्तरत्नमसंक्रिष्टमान्तरं धनग्रुच्यते । यस्य तद्द्षितं दोषैस्तस्य सर्वा विपत्तयः ॥ १३ ॥

रविगुप्तस्य ।

यदच्छासिद्धिषु प्रेम गुरुपूजास्वनादरः । व्याधिद्वयमिदं लक्ष्म्याः क्षितौ ख्यातमनौषधम् ॥ १४ ॥ सुहुद्धिराप्तेरसकुत्परीक्षितं स्वयं च बुद्ध्या परिचिन्तितात्ययम् । करोति कार्यं खळ यः स बुद्धिमान् स एव छक्ष्म्या यशसश्च भाजनम् ॥१५॥ भर्तृमेण्डस्यैतौ ।

सति पुण्यप्रकर्षेऽपि श्रीनिबन्धः समुद्यमः । किं वणिग्विपणिक्षिप्ता हन्त्यजीर्णं हरीतकी ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

लज्जेव मधुमत्तस्य कद्र्यस्येव धर्मधीः । अवलिप्तस्य विद्येव नञ्यति श्रीः प्रमादिनः ॥ १७ ॥ आपद्यपि दुरन्तायां नैव गन्तव्यमक्रमे । राहुरप्यक्रमेणैव पिबन्नप्यमृतं मृतः ॥ १८ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैती ।

अभिद्रोहेण भूतानामर्जयन् गत्वरीः श्रियः । उद्न्वानिव सिन्धूनामापदामेति पात्रताम् ॥ १९ ॥

भारवे: ।

सम्पदा सुस्थितंपन्यो भवति स्वल्पयाऽपि यः। कृतक्रत्यो विधिर्मन्ये न वर्षयति तस्य ताम् ॥ २०॥

माघस्य ।

१, मनादरम्, क. पाठभेदः

```
नयान्तरेण साध्येऽर्थे दण्डं नारमते सुधीः ।
सरज्जुकुम्भस्तोयार्थी कूपे झम्पां करोति कः ॥ २१ ॥
```

आपदस्सन्ति महतां महतामेव सम्पदः । इतरेषां मनुष्याणां नापदो न च सम्पदः ॥ २२ ॥

कयोरप्येतौ ।

पतीत व्यसने दैवादारुणे दारुणात्मनि । संवर्भयति वज्रेण धैर्यं हि महतां मनः ॥ २३ ॥

अरिषड्वर्ग एवायमस्यास्तात पदानि षट् । तेषामेकमपि च्छिन्दन् खंजयेद्धमरीं श्रियम् ॥ २४ ॥

एतौ श्रीमुरारेः।

ज्वलति चलितेन्धनोऽग्निविंगकृतः पन्नगः फणां कुरुते । प्रायः स्वं महिमानं क्षोभात् प्रतिपद्यते जन्तुः ॥ २५ ॥

कालिदासस्य ।

आलस्यात् सुसहायोऽपि न गच्छत्युद्यं जनः । हस्ताग्रास्फालितो भूमौ तोयार्द्र इव कन्दुकः ॥ २६ ॥

हरिभट्टस्य ।

द्रविणस्य नापराधस्तिष्ठति[न]चिरं यदल्पसत्त्वेषु । न हि सिळ्ळस्य स दोषो विगळ[ति] यद्विगुणपात्रस्थम् ॥ २७ ॥

रत्नाकरस्य ।

अप्रतिकृत्यात्मानं सहसाऽनर्थेषु न प्रवर्तेत । श्चिरिस धृतेऽमृतिकरणे विषमघसद्विषमनेत्रो[ऽपि] ॥ २८॥

निजवर्गोऽप्यतिद्वाद्धं गमितः कालात् प्रभावमपहरति । हिमकाले हिमधाम्नो धाम तिरोद्धति तुहिनानि ॥ २९ ॥

दुर्गतिरिप रचिताञ्जलिरुपसर्पति को न दृष्टसामर्थ्यम् । अहिपतिराभरणमभूत् कण्डाहितकालकूटस्य ॥ ३०॥

१, पतिते, क. पाठभेदः.

क्केशस्याङ्गमदत्वा सुखमिह हि सुखानि नोपलभ्यन्ते । मधुभिन्मथनायस्तैराश्चिष्यति बाहुभिर्लक्ष्मीम् ॥ ३१ ॥

अलमियाण्युदित्वा रुचिरार्थाः किमिह न स्थिता वाचः । अमृत् मिति]वचसि सत्यपि विषमिति हि किम्रुच्यते वारि ॥ ३२ ॥

सुक्रतं धनस्य विजं व्यवसायः सिललिमह द्वतिर्नीतिः । फलमुपनीय नराणां [क्रत्वा] स्वमपैति काले [न] ॥ ३३ ॥

यत्पतनकर्महेतुस्तद्भवि सिंछिछे च तिष्ठति गुरुत्वम् । अन्विष्यते गुणार्थिभिरभ्युन्नतिसाधनं गरिमा ॥ ३४ ॥

सप्तैते वल्लभदेवस्य ।

कचिदपि वस्तुविशेषे दोषे।ऽपि गुणेन तुल्यतामेति । खण्डनमेव हि मण्डनमधरदस्टे भवति रमणीनाम् ॥ ३५ ॥

कार्यगतेर्वेचित्र्यात्रीचोऽपि कचिदलं न जातु महान्। कांस्येनैवादर्वः क्रियते राज्ञामपि न हेम्ना ॥ ३६ ॥

रविगुप्तस्यैतौ ।

गुणवानस्मि विदेशः क इव ममेत्येष दुरभिमानलवः। अञ्जनमक्ष्णि विराजति विन्यस्तं न पुनरधरमणौ ॥ ३७॥

स्तब्धप्रकृतिर्छोके बहुमानग्रुपैति नातिशयनम्रः । स्फुटमत्रोदाहरणं पयोधराः कुवलयाशीणाम् ॥ ३८॥

प्रकाशवर्षस्यैतौ ।

रिक्ताः कर्माण पटवस्तृप्ताँस्त्वल्लका भवन्ति ये भृत्याः । तेषां जल्जौकसामिवं पूर्णानां रिक्तता कार्या ॥ ३९ ॥

अर्गटस्य ।

आलस्यं स्त्रीसेवा सरोगता जन्मभूमिवात्सल्यम् । सन्तोषो भीरुत्वं षड् व्याघाता महत्त्वस्य ॥ ४०॥

^{9.} निष्ठि. क, ख, च, २, मपि क, ख, च, ३, त्यक्त्वाखमु, क, ख, च, ४, त्राता, क, ख, च, ५ मपि, क, ख, च,

अन्तःकरणशून्योऽपि तृणपूलकपूरुपः । सत्कृतः क्षेत्रपतिना समर्थो मृगवारणे ॥ ४१ ॥

उपस्थिते विष्ठव एव पुंसां सारेतरत्वं ह्यतुमीयतेऽन्तः । अवाति वायौ न हि त्लराज्ञेगिरेश्च कश्चित् प्रतिभाति भेदः ॥ ४२ ॥

सामोपायनयप्रपञ्चपटवः प्रायेण ये भीरवः

शूराणां व्यवसाय एव हि परं सांसिद्धये कारणम् । विष्फ़ुर्जेद्विकटाटवीगजघटाकुम्भैकसंचूर्णन— व्यापारैकरसस्य सन्ति विजये सिंहस्य के मन्त्रिणः ॥ ४३ ॥

व्यसनैरेवाघाताः ज्ण्वान्ति वचांसि पापिमत्राणाम् । उद्भृतारिष्टानामपथ्यमेवाधिकं स्वदते ॥ ४४ ॥

काकः काश्चनपञ्चरे विनिहितः पद्माकरे कौशिकः श्राद्धे श्वा विनियोजितो हुतवहे हव्यः पलाण्डः कृतः । सर्वं तेन कृतं किमत्र बहुना मद्यं महाज्ञान्तये येनाज्ञानवता महीयासे पदे नीचः समारोपितः ॥ ४५ ॥

द्वारे रुद्धमुपेक्षते कथमि प्राप्तं चिराक्षेक्षते विज्ञप्ते। गजभीलितानि कुरुते स्वल्पेऽपराधे दमः । निर्योतस्य करोति दोषगणनां तिद्विद्विषामग्रतः स स्वामी यदि सेव्यते पितृवने किंनः पिशाचैः कृतम् ॥ ४६ ॥ केषामप्येते ।

संग्रहं नाकुळीनस्य सर्पस्येव करोति यः। स एव इछाघ्यते मन्त्री सम्यग्गारुडिको यथा।। ४७ ॥

विक्रमभद्रस्य ।

सुस्रभाः पुरुषा राजन् सततं त्रियवादिनः । अत्रियस्य च पथ्यस्य वक्ता श्रोता च दुर्रुभः ॥ ४८ ॥

श्रीयशोवर्मदेवस्य ।

९. मस्तले. ग.

शमन्यायामाभ्यां प्रतिविहिततन्त्रस्य नृपतेः
परं प्रत्यावापः फल्लि कृतसेकस्तरुरिव ।
बहुन्याजं राज्यं न सुकरमराजप्रणिधिमि—
र्दराराधा स्रक्षीरनवहितचित्तं स्लस्याते ॥ ४९ ॥

राजशेखरस्य ।

जाने ज्वालाजटालेभ्यः कटाहेभ्यः पिवन्ति ते । तैलं तृष्णातरलिताः कुनुपो यैनिषेवितः ॥ ५० ॥

सेन्यन्ते क्षितिजाः क्षुद्रा यदेतत्क्र्पलङ्घनम् । प्रकोपो निधनं येषां स्मितमात्रं त्वनुग्रहः ॥ ५१ ॥

तिष्ठन्ति विभवेष्वेव राज्ञां घूर्ताः प्रियंवदाः । व्यसनानिळपातेषु तुळवद्यान्ति ते दिश्वः ॥ ५२ ॥

यैरेव पात्यते मुग्धः स्वामी दुर्जनसङ्कृते । जडोऽयमिति तैरेव दूरस्थैरुपहस्यते ॥ ५३ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैते।

विद्वेष्टि भक्तसङ्घातं न व्यंजनमपेक्षते । मांसं परिहरत्येव मन्दः परिण[तिं]विना ॥ ५४ ॥

कस्यापि ।

अहि भास्करमिच्छन्ति रात्रावमृततेजसम् । अहि रात्रौ च राजानमिच्छन्ति गुणिनं प्रजाः ॥ ५५ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

स्वेच्छया कुरुते स्वामी यर्तिकचन यतस्ततः । तच प्रतिचिकीर्षन्तो दुःखं जीवन्ति मन्त्रिणः ॥ ५६ ॥

अर्थिता विभवस्त्यागः स्वातन्त्र्यमुचितज्ञता । इति पश्चगुणोपेतमाश्रयेदाश्रयं नरः ॥ ५७ ॥

कयोरप्येतौ ।

आपत्स्वेव हि महतः शक्तिरभिव्यज्यते न सम्पत्सु । अगरोस्तदा न गन्धः प्रागस्ति यथाऽग्निपतितस्य ॥ ५८ ॥

वल्लभदेवस्य ।

चतुस्सम्बद्गीपरिखे नृपाणामन्तःपुरे वासितकीर्तिदारे । दानं दया सुनृतमातिथेयी चतुष्ट्यी रक्षणसौविद्ञाः ॥ ५९ ॥ श्रीहर्षपण्डितस्य ।

बिहः सर्वोकारमगुणरमणीयं व्यवहरन् पराभ्यूहस्थानान्यिप तनुतराणि स्थगयति । जनं विद्वानेकः सकलमितसन्बाय कपटै— स्तटस्थः स्वानर्थान् घटयति च मौनं च भजति ॥ ६०॥

भवभूतेः ।

अप्राज्ञेन च कातरेण च गुणः स्यात् सानुरागेण कः
प्रज्ञाविक्रमशालिनोऽपि हि भवेत् किं भक्तिहीनात्फलम् ।
प्रज्ञाविक्रमभक्तयस्सम्रदिता येषां गुणा भूतये
ते भृत्या नृपतेः कलत्रमपरे सम्पत्सु चापत्सु च ॥ ६१ ॥

ऐश्वर्यादनपेतमीश्वरमयं छोकोऽर्थतः सेवते तं गच्छन्त्यनु ये विपत्तिषु पुनस्ते तत्प्रतिष्ठाश्चया । भर्तुर्ये प्रछयेऽपि पूर्वसुकृतासङ्गेन निस्सङ्गया भक्त्या कार्यधुरं वहन्ति बहवस्ते दुर्छभास्त्वादृशाः ॥ ६२ ॥

मुहुर्रुक्षोद्भेदा मुहुरिधगता भावगहना मुहुस्संपूर्णाङ्गी मुहुरितक्रशा कार्यवशतः । मुहुर्न्वश्यद्वीजा मुहुरिप बहिः पापितफलाऽ– प्यहो चित्राकारा नियतिरिव नीतिर्नयविदः ॥ ६३ ॥

विशाखदत्तस्यैते ।

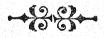
शूराणां नयशास्त्रसारविदुषामन्यैरभेद्यात्मनां धीराणाम्रुपधाविद्युद्धमनसां सद्वंशिनां मन्त्रिणाम् । बुद्धचा यः प्रविचार्थ मन्त्रमवनीनाथः करोत्यादरात् सिद्धचत्यस्य समीहितं किमिप तद्वस्तु त्रिलोक्यामिप ॥ ६४ ॥ कस्यापि ॥

अविज्ञानाद्राज्ञो भवति मतिहीनः परिजन— स्ततस्तत्प्राधान्याद्रजति न समीपे बुधजनः । बुवैस्त्यक्ते राज्ये भवति हि न नीतिर्गुणवती विनष्टायां नीतौ सनृषमवशं नश्यति कुलम् ॥ ६५ ॥

कस्यापि ।

नालस्यप्रसरो जडेष्विप कृतावासस्य कोशे रुचिर्वण्डे कर्कशता मुखे च मृदुता मित्रे महान् प्रश्रयः ।
आमूलं गुणसंहतिव्यसानिता द्वेषश्च दोषाकरे
यस्येषा स्थितिरम्बुजस्य वसतिर्धुक्तैव तत्र श्रियः ॥ ६६ ॥
जयवर्धनस्य ।

॥ इति श्रीमगदत्तजरूहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावरूयां नीतिपद्धतिः॥

विद्यापद्धतिः (१११)

अर्घाङ्गलपराणाहिजिह्नाग्रायासभीरवः । सर्वाङ्गल्लेशजननमबुधाः कर्म कुर्वते ॥ १ ॥

हलायुधस्य ।

विद्यां प्राप्य कृतं येन विद्वेषकछुषं मनः । तेनात्मा हन्तै मूर्खेण स्नात्वा पांसूत्करैर्द्वतः॥ २॥ रसायनी जराजीर्णश्चिररोगी च यो भिषक्।

धातुवादी दरिद्रश्च किं तया ह्यस्य विद्यया ॥ ३ ॥ स्पृहणीया सती तावद्विद्या सन्तोषशालिनी ।

यावन्न पार्थिवास्थानपण्यस्थाने प्रसारिता ॥ ४॥

श्रीलं परिहतासिक्तरनुत्सेकः क्षमा धृतिः । अल्लोभश्रेति विद्यायाः परिपाकोज्ज्वलं फलम् ॥ ५ ॥

क्षेमेन्द्रस्येते ।

दत्तं समस्तमपि तिष्ठति यत्त्रथैव ज्ञातिने यद्विभजते द्रियते न चोरैः। जन्मान्तरेऽपि यदुपैति नरेण सार्थे विद्याधनं यदि तदस्ति धनैः किमन्यैः॥ ६॥

नानुद्योगवता न चापवसता मानं न चौलम्बता नालस्योपहतेन नान्यमनसा नाचार्यविद्वेषिणा ।

[नै] भ्रूभङ्गविलाससुस्मितप्रुखीं सीमन्तिनीं ध्यायता लोके ख्यातिकरः सतामभिमतो विद्यागुणो लभ्यते ॥ ७ ॥

कयोरप्येतौ ।

१ स्ति. रू. पाठमेदः २, च. क. ख. च. ३. स. क. ख. च.

वंरं शरावहस्तस्य चण्डाळागारवीथिषु । भिक्षार्थमटनं राम न मौरूर्यहतजीवितम् ॥ ८ ॥

वासिष्ठरामायणात् ॥

शीलं नैव विभित्तं कीर्तिममलां घत्ते न धर्मे घियं मात्सर्येण मनीषिणां प्रतनुते पारुष्यदोषं गिरा। तकोत्तया परलोककर्म नयति प्रायेण सन्दिग्धतां यस्तस्याफलशास्त्रपाठनपटोर्मृहस्य किं विद्यया।। ९॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

।। इति श्रीमदारोहकभगदन्तजल्हणविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां विद्यापद्धतिः ॥

दैवपद्धतिः (११२)

अम्मोधिः स्थळतां स्थलं जलधितां घूलीलवः शैलतां मेरुमृत्कणतां तृणं कुलिशतां वज्रं तृणक्कीवताम् । विक्तः शीतलतां हिमं दहनतामायाति यस्येच्लया लीलादुर्ललिताद्भुतन्यसनिने तस्मै नमः कर्मणे ॥ १ ॥

यत्सेव्यो विकलः कलाशतविदां नालोकयत्याननं यन्मौरूर्येण मनीषिणां विहसता न स्तोत्रमाकर्ण्यते । यच स्वास्थ्यमपथ्यभोजनजुषां यत्संपदः पापिनां तत्सर्वं पुरुषार्थपाटनपटोषीतुर्विलासायितम् ॥ २ ॥

माण्डव्यस्तपासि स्थितः किल ग्रुनिः शूलेऽपिंतश्चोरवत् कापट्यात् स च चिकैचोरन्नपतिः सर्वं गतः कीर्त्यते(?) । चण्डालत्वमवाप दैविविहितं देवोऽपि धर्मः स्वयं वन्ध्यं सर्विविपर्ययेण कुरुते दैवी गतिः पौरुषम् ॥ ३ ॥

छक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसहजः स्नुः सुधाम्भोनिधे— दैंवेन प्रणयप्रसादविधिना मूर्झा धृतः शंग्रना । अद्याप्युज्झति नैव दैवविहितं क्षेण्यं क्षपावङ्कभः केनान्येन विङङ्कचते विधिगतिः पाषाणहेखासखी ॥ ४ ॥

ग्रीवाभरणतां छेभे कालकूटः पिनाकिनः । कण्ठोच्छित्ये सुधा राहोभेवितव्यतयाऽभवत् ॥ ५ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

धनिषु मुधा किम्रु धावत तूप्णीमाध्वं न साध्विदं चिलतम् । विधिलिखिताक्षरमालं फलति कपालं न भूपालः ॥ ६ ॥

नश्यति जनाद्धजङ्गो विद्रवति जनोऽपि दूरतरमुरगात् । पश्य विधेस्तात्पर्यं येन तयोरपि च सङ्गमं क्रुरुते ॥ ७ ॥

वछभदेवस्यैतौ ।

द्वीपादन्यस्मादिष मत्ये(ध्या?)दिष जलनिधेर्दिशोऽप्यन्तात्। आनीय झटिति घटयति विधिरिभमतमभिम्नुखीभूतः॥ ८॥

श्रीहर्षस्य ।

देशादेशान्तरं यातु पापपुण्यमयः पुमान् । पुन[स्तैत्र] प्रतीक्षन्ते सम्पदो विपदोऽपि च ॥ ९ ॥

प्रल्हाद्नस्य ।

करोतु नाम नीतिज्ञो व्यवसायमुदारधीः । फळं पुनस्तदेवास्य यद्विधेर्मनसि स्थितम् ॥ १० ॥

भगवतो व्यासस्य ।

यन्मनोरथशतैरगोचरो यत्स्पृशन्ति न गिरः कवेरपि। स्वमृहत्तिरपि यत्र दुर्छभा छीलयैव विद्धाति तद्विधिः॥ ११॥

अळङ्कारक्षञ्काकरनरकपालं परिजनो विज्ञीर्णाङ्गो सङ्की वसु च दृष एको बहुवयाः। अवस्थेयं स्थाणोरिप भवति सर्वामरगुरो– विंधो वक्रे मुर्झि स्थितवति वयं के पुनरमी ॥ १२ ॥

कयोरप्येतौ ।

॥ इति श्रीभगदत्तनव्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां दैवपद्धतिः॥

पुरुषकारपद्धतिः (११३)

दलन्त्युदितचेतमां रिपुतमस्समृहास्समं
भवन्त्यपि च यद्वशादिनशमर्थसार्थोदयाः।
तमञ्ज्ञतपराक्रमं क्रमनमत्कुलक्ष्माधरं
जगज्जितरसोर्जितं पुरुषकारमेव स्तुमः॥ १॥

श्रान्तिस्वस्त्ययनेन श्राम्यति तृणां यत्सर्वमौत्पातिकं यत्पथ्याशनमाश्च रोगनिचयानुन्मूलयत्युत्कटान् । सद्यः सिद्धरसायनेन पुरुषस्तारुण्यमाभोति यत् तेनार्थः पुरुषार्थं एव जगतामेकातपत्रायते ॥ २ ॥

आत्मा जन्म(यत्न?)शतैर्धनार्जनिधया मिथ्या किमायास्यते पङ्गोः श्रीर्श्वहमेति लङ्कितभ्रवो दैवेच्छया निर्धनाः । इत्येताः पुरुषार्थम्लहतयः कैश्चित्सभ्रत्सारिता मुग्धानामलसोत्कटाः प्रतिपदं कुर्वन्ति चित्तभ्रमम् ॥ ३ ॥

पाण्डित्यं यदि नाम दैवाविहितं तिकं वृथाऽध्यापनै— रायुश्चेत्रिहितं विधातृिक्षित्वतं तत् किं पयत्नाशनैः । राज्यं चेद्विधिनिर्मितं तदिनशं किं मन्त्रतन्त्रोद्यमै— र्थाता चेत्क्षुगतिपद्सतदफ्लैः किं तीर्थसार्थभ्रमैः ॥ ४ ॥

वदन्त्यविदितोत्साहं दैवं दैवं सदैव ये।
तेषां विनष्टचेष्टानां दूरे धर्मार्थसम्पदः ॥ ५ ॥

हत्वा नन्दं स्वजनसिहतं सप्तिभिर्वासरैर्य-चाणक्येन प्रततमितना चन्द्रगुप्तोऽभिषिक्तः । आश्चर्येण प्रसतयञ्चसा कीर्त्यमानेन शास्त्रं तेन न्यस्ता किमिप वदतो दैववादस्य मुद्रा ॥ ६ ॥

१. तेजसां २. शान्त्या. क, पाठभेद ३. न्ति, क. ख. ।

हठोदछननिश्रक्षेः कठिनकण्ठपीठोद्धृतैः स्रवद्विधिरसर्पिषा परिवृतैर्धुखश्रीफ्लैः । श्रियं हुतहुताज्ञनः किल दशाननः प्राप्तवान् न पौरुषधृतिं विना भवति वाञ्छिताप्तिः क्वित् ॥ ७ ॥ क्षेमेन्द्रस्यैते ।

॥ इति श्रीभगदत्तनल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां पुरुषकारपद्धतिः॥

साहसपद्धतिः (११४)

उपशोभैव सहायास्सिद्धिवींरस्य साहसे वसति । दल्लयति कुलानि करिणां किल हरिणपरिग्रहः सिंहः ॥ १ ॥

नित्यानि नश्वरीभिर्छभ्यन्ते निर्मलानि मिलनाभिः। तनुभिर्यशांसि धीरैरवसरतुलिताभिरतुलानि ॥ २ ॥

वल्लभदेवस्यैतौ ।

साहसी भवति यः पुमान् क्षितौ तस्य दैववशतः श्रियो न चेत्। संभवन्ति विपुलास्तथाऽप्यहो किं नु कीर्तिरमला विहन्यते ॥ ३ ॥

स्वर्गस्तस्य ग्रहाङ्गणत्यिहपुरं भूमीगृहत्यम्बुदा ज्ञेचिन्त जग[न्निवासति]ित्रारोगेहन्ति धात्रीभृतः। द्वीपानि प्रघणन्ति वारिनिधयः क्रीडातटाकन्त्यहो यस्य स्यादसमानपौरुषनिधेर्छोकोत्तरं साहसम्।। ४॥

पृथ्वी तावदियं समुद्रपरिखा ताविश्वशिष्ठम्बनं व्योमैतन्ननु तावदेव विषमः पातालयात्रागमः । दत्वा मूर्झि पदं समुद्यमभिदो दैवस्य कीर्तिपियैः वीरैयीवदहो न संशयतुलामारोप्यते जीवितम् ॥ ५ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगद्त्तजल्हणविरचितायां मूक्तिमुक्तावल्यां साहसपद्धतिः ॥

१ न्ति वासित. रू. ख. ग. घ. त.

श्रीवर्णनपद्धतिः (११५)

तावच्छीतमृदुस्पर्शः परे स्वे च जने जनः । वात्ययेव हिमं यावन श्रिया परुषीकृतः ॥ १ ॥

श्रीमानजननिन्द्यश्च ग्रूरश्चाप्यविकत्थनः । समदृष्टिः प्रभुश्चेति दुर्लभाः पुरुषास्त्रयः ॥ २ ॥

वासिष्ठरामायणादेतौ ।

श्रीपरिचयाज्जहा अपि भवन्त्यभिज्ञा विद्ग्यचरितानाम् । उपादिश्चति कामिनीनां यौवनमद् एव छिलतानि ॥ ३॥

काकतालीययोगेन यदनात्मवति क्षणम् । करोति प्रणयं लक्ष्मीस्तदस्यास्त्रीत्वचापलम् ॥ ४ ॥

रविगुप्तस्यैतौ ।

कृष्णः क्रीडितवान् गोभिरिति गोतुल्यबुद्धिषु । पक्षपातवती लक्ष्मीरहो देवी पतित्रता ॥ ५ ॥

श्रीः सपत्नीमिव द्वेष्टि दृष्टिं सत्पथदर्शिनीम् । तां विना यत्र तत्रैव पतन्त्यन्धा इवेश्वराः ॥ ६ ॥

अयं प्रभुरयं भृत्य इति या जगतः स्थितिः। फल्लं विजयते तत्र श्रीप्रसादाप्रसादयोः॥ ७॥

सर्वासामपि देवीनां मध्ये श्रीर्देवदेवता । यां विना न भवन्त्येव तासां पूजादिकाः क्रियाः ॥ ८ ॥

सर्वोसामेव नारीणां मध्ये श्रीः सुभगा खल्छ । स्पृहयन्ति महान्तोऽपि यां स्वेच्छाचारिणीमपि ॥ ९ ॥

प्राणेभ्यो न प्रियं वस्तु जगतीत्यवृतं खर्छ । स्रक्ष्मीकृते यतः प्राणान् गणयन्ति तृणं नराः ॥ १० ॥ निर्दयत्वमहङ्कनरस्तृष्णा कार्कश्यभाषणम् । नीचपात्रप्रियत्वं च पश्च श्रीसहचारिणः ॥ ११ ॥

लक्ष्मीर्निर्लक्षणस्येति युक्तमुक्तं न स्रिभिः । लक्ष्मीसमागमादन्यलक्षणं स्यात् परं हि किम् ॥ १२ ॥

हेमसूरेरेते ।

लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसुरभे धन्वन्तरे पुत्रकाः सोमाश्वामृतकालक्टमिदरे ऐरावत श्रूयताम् । गच्छन्त्या प्रसभं खलाननुदिनं साधूंस्त्यजन्त्याऽनया दग्धोऽहं वडवानलेन न तथा लक्ष्म्या दुहित्रा यथा ॥ १३ ॥

आलस्यं स्थिरताष्ठपैति भजते चापल्यमुद्योगितां मूर्खत्वं मितभाषितां वितनुते मौग्ध्यं भवेदार्जवम् । पात्रापात्रविचारमात्रविरहो गच्छत्युदारात्मतां मातर्लक्षिम तव प्रसादवश्वतो दोषा अपि स्युर्गुणाः ॥ १४ ॥

पद्मानामिव साऽऽसनांशगुण(णि १)ता या संश्रयाही श्रियः सा श्रीभेद्रगजेन्द्रमूर्तिरिव या दानेन विश्वाजते । दानं तन्त्रवचन्द्रवद्यदिनशं मानेन संवर्धते मानोऽसौ तृणवन्त्र यः परिचयम्लानः शनैः शुष्यति ॥ १५ ॥

छक्ष्मीः सर्पति नीचमर्णवपयस्सङ्गादिवाम्भोजिनी— संसर्गादिव कण्टकाकुलपदा न क्वापि धत्ते पदम् । चैतन्यं विषसन्निधेरिव नृणामुचाटयत्यञ्जसा धर्मादाननियोजनेन गुणिभिग्राह्यं तदस्याः फल्रम् ॥ १६ ॥

कोपस्तेज इति स्थितिर्गृहमिति क्रीडोति दुश्चेष्टितं
माया च व्यवहारकोशालमिति स्वच्छत्वमित्यज्ञता ।
दोर्जन्यं स्फुटवादितेति धनिनामग्रे बुधैर्यद्वशा—
दोषोऽपि व्यपदिश्यते गुणतया तस्यै नमोऽस्तु श्रियै ॥ १७ ॥
केषामप्येते ।

तीक्ष्णादुद्विजते मृदौ परिभवत्रासाच्च सन्तिष्ठते

मूर्खे द्वेष्टि न गच्छिति प्रणियतामत्यन्तिविद्वत्स्विप ।

ग्रूरेभ्योऽभ्यधिकं विभेत्युपहसत्येकान्तभीरूनहो

श्रीर्छव्धप्रसरेव वेशवनिता दुःखोपचर्या भृशम् ।। १८ ॥

विशाखदेवस्य ।

॥ इति श्रीमगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां श्रीवर्णनपद्धतिः ॥

दानपद्धतिः (११६)

भित्वाऽपि भूमिमधिरोहति रत्नरााश्च— राकाश्चतोऽपि नमदम्बुधराः स्रवन्ति । वाञ्छाफछं फलति वाञ्छितकाल एव काल्प्रधानगुणरत्नधनस्य दाता ॥ १ ॥

चन्द्रगोमिनः ।

मेरोर्मूर्धिन रथेन मार्गपतितान् रत्नोपलान् खण्डयन् कुर्वन् जर्जरितोमिं सप्तचरणैराकाशगङ्गाजलम् । यज्ज्योतींष्यभिभूय भाति तमसाम्राच्छित्तये भास्कर— स्तत्राप्याह मनस्समाधिविहितं दानं निमित्तं म्रानिः ॥ २ ॥

भगदत्तभास्करस्य ।

गौरवं प्राप्यते दानाञ्चतु वित्तस्य संग्रहात् । स्थितिरुचैः पयोदानां पयोधीनामधः पुनः ॥ ३ ॥ दातुरुञ्जतिचत्तस्य गुणयुक्तस्य चार्थिनः । दुर्लभः खळु संयोगः सद्घीजक्षेत्रयोरिव ॥ ४ ॥

सङ्गतः श्रेयसां पारं स एको भ्रुवि जीवति । प्रणतः पूरितारोषु भवत्यर्थी च योऽर्थिष ॥ ५ ॥ तेजस्व्यपि विना दानं वैरिभिः परिभूयते ।
नीयतेऽस्तं दिनान्तेन तिग्मांशुः सङ्कचस्करः ॥ ६ ॥
औ[दार्य]मेकमेकत्र गुणानां राशिरेकतः ।
वि[फल्लर्स्तु]गुणग्राम औ[दाँयी]परिवर्जितः ॥ ७ ॥
गतासोरुपरि क्षिप्तमम्भः कुम्भग्नतं दृथा ।
तृषामूर्विद्यतचित्तस्य चुलुकोऽप्यमृतायते ॥ ८ ॥
प्रत्याख्यानमपि श्रेयः श्रेयोऽनुनयपेशलम् ।
न तु दानमसत्कारपारुष्यमलिनीकृतम् ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

प्रियः प्रजानां दातैव न पुनर्द्रावणेश्वरः । आगच्छन् वाञ्छचते लोकैर्वारिदो न तु वारिधिः ॥ १० ॥

प्रह्लादनस्य ।

जीवति स जीवलोके यस्य ग्रहाद्यान्ति नार्थिनो विम्रखाः । भृतकवदितरजनोऽसौ दिवसान पूरयति काळस्य ॥ ११॥

पुत्र्यति यदि वितथमधः परभागो ददत एव भुवनेषु । वर्षन्तस्तरणेरपि तेजस्तिरयन्ति जीमृताः ॥ १२ ॥

ब्छमदेवस्यैतौ ।

किं रत्नोज्ज्वलमौलिना यदि शिरः सत्सु प्रणामानतं कर्पूरक्रमुकादिभिः किममलं सत्यं मुखाब्जे यदि ।

किं हारेण च चन्दनेन हृदये तत्त्वं यदि भ्राजते किं कान्तैर्भणिकङ्कणैर्यदि सदा दानोदकार्द्रः करः ॥ १३॥

क्षेमेन्द्रस्य।

श्रुरै: कि क्रियते स्फुरन्ति पश्चवः सिंहादयोऽप्युत्कटा विद्वांसः शुकशारिका इव पठन्त्याशु श्रुतं यत्किल्छ । ध्यानाधीनसमाधिकद्भमस्तः स्वार्थस्थिरोद्योगिन— स्त्यागं(गी?) नित्यपरोपकारसुकृतः प्राप्यः क कल्पद्रुमः ॥ १४ ॥

१. चित्य. क. ख. च. २. षयं त्व. क. ख. च. ३. चित्य. क. ख. च.

शूराः सन्ति सहस्रशः सुचिरतैः पूर्णं जगत् पण्डितैः
सङ्ख्या नास्ति कलाविदां बहुतरैः कान्ता वनान्तिश्रयः ।
त्यक्तुं यः कुलवित्तम्भव्यत्तिः शक्नोति जीवाधिकं
सोऽस्मिन् भूमिविभूषणं शुभमितभेव्यो भवेदुर्लभः ॥ १५ ॥
दानं यत्प्रथमोपकारिषु ननु न्यासः स एवार्ष्यते
दाने याचनमौल्यमेव दधते तिकं न भोगाश्रयात् ।
पात्रे यत्फलविस्तरियतया तद्वार्धुषिक्यं न किं
तद्दानं यदुपेत्य निष्प्रणयिनि क्षीणे जने दीयते ॥ १६ ॥

केषामप्येते ।

पूर्वजन्मसुकृतव्ययलब्धाः सम्पदो विपद एव विमृष्टाः । पात्रपाणिकमळार्पणमासां तासु शान्तिकविधिः परिदृष्टः ॥ १७॥

याचमानजनमानसष्टत्तेः पूरणाय बत जन्म न यस्य । तेन भूमिरतिभारवतीयं न दुमैर्न गिरिभिर्न समुद्रैः ॥ १८ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्यैतौ ।

आर्तदुः[च्यै] परित्राणदु[र्गताँ]दि यथाक्रमम् । पात्रमःहुर्देयाळ्नामलाभे गुणवानिति ॥ १९ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

इति श्रीभगदत्तजल्हणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां दानपद्धतिः।

१ खि. क. ख. च. २ दःशीला क ख. च

कुलस्रीपद्धतिः (११७)

प्रोषितायाः प्रयान्त्यस्तं प्रजा धर्मो यशस्तुखम् । निष्टत्ताया निवर्तन्ते अहोबध्नन् (१) कुळाङ्गनाः ॥ १ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

आभोगभूषणवती कुचकुम्भसम्प-दन्तार्विकारमधुराणि विल्लोकिर्तानि । अङ्गान्यनङ्गपिशुनानि कुल्लाङ्गनानां धीरात्मनामपि मनः परितापयन्ति ॥ २ ॥

लज्जावशावनतमन्थरदृष्टिपातं यैक्चुम्बितं कुलवधूवदनारविन्दम् । तेषामनेकपुरुषत्रणिताघरेषु सक्तिः कथं भवतु वेक्यवधृग्रुखेषु ॥ ३॥

नातः परं कुळमतः परतो न शीलं नातः परं च करणस्य पदं मृगाक्ष्याः । यद्धाष्पविन्दुरपराधवतोऽपि पत्यु-रुत्सङ्कितेन चरणेन तयाऽपनिन्ये ।। ४ ॥

चतुर्थेऽह्नि स्नातां त्रिदिनैविरहापाण्डुरम्रुखीं रजोम्रुक्तां तन्वीं विशेददशनां स्वच्छवदनाम् । हरिद्राहीबेरप्रचुरपटुगन्धप्रणयिनीं मदन्यः को भुक्के च्युतकुसुमशेषामिव छताम् ॥ ५ ॥

केषामप्येते ।

स्वस्थानस्थितमार्जितोपकरणं प्रोन्मृष्टभूदर्पणं बन्धुस्निग्धगुणज्ञविश्रमपदं पूजापरं यद्गृहम् । भर्तुः कर्मकरी[दिवा] सुरभिता सर्वोङ्गन्भूषा निज्ञि प्रेमाद्री प्रियवादिनी कुलवधूर्धन्यैः सती लभ्यते ॥ ६ ॥ नानान्ना बहु साधिता रसवती देवाग्निकार्योचितः संभारो रचितो विशुद्धवसने कालोचिते योजिते।

स्नानं नाथ विधीयतामतिथयः सीदन्ति नान्या त्वरा धन्यं बोधयते शनैरिति पतिं मध्याह्नसुप्तं सती ।। ७ ।।

दीपकस्यैतौ ।

अद्वैतं सुखदुःखयोरनुगतं सर्वास्ववस्थासु यो विश्रामो हृदयस्य यत्र रजसा यस्मिन्नहार्यो रसः।

कालेनावरणात्ययात्परिणते यत्स्नेहसारे स्थितं भद्रं तस्य सुमानुषस्य कथमध्येकं हि तत्शाप्यते ॥ ८ ॥

भवभूतेः ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां कुलस्त्रीपद्धतिः ॥

कुलवधृवृत्तम् (११८)

शुश्रूषस्व गुरून कुरु प्रियसखीद्वाचि सपत्नीजने भर्तुविंपकृताऽपि रोषणतया मा स्म प्रतीपं गमः ।

भूयिष्ठं भव दक्षिणा परिजने भाग्येष्वनुत्सेकिनी यान्त्येवं गृहिणीपदं युवतयो वामाः कुलस्याधयः ॥ १ ॥

कालिदासस्य ।

हेलामात्रविसूत्रितत्रिभ्रवनाः कर्णाश्र्वलोत्तंसिता— स्तारुण्यस्य मदस्य च प्रणिधयो लज्जार्थसङ्कोचिताः।

तीक्ष्णा हीरकसूचयो मुनिमनोमाणिक्यवेघोद्धताः कल्पन्तां प्रमदाय वः कुलवधूलीलाकटाक्षच्छटाः ॥ २ ॥

ाट्टवामन**ना**गस्य ।

निन्यों दियते ननान्द्यु नता श्वश्रूषु भक्ता भव स्निग्धा बन्ध्रुषु वत्सला परिजने स्मेरा सपत्नीष्वपि । पत्युर्मित्रजने सनर्मवचना खिन्ना च तद्वैरिषु स्त्रीणां संवननं नतभ्रु तदिदं वीतौषधं भर्तृषु ॥ ३ ॥

अभ्युत्थानमुपागते गृहपतौ तद्भाषणे नम्रता तत्पादार्पितदृष्टिरासनिविधिस्तस्योपचर्या स्वयम् । सुप्ते तत्र अथीत तत्प्रथमतो जह्याच शय्यामपि पाच्यैः पुत्रि निवेदितः कुलवधूसिद्धान्तधमीश्र(श)यः ॥ ४ ॥ राजशेखरस्यैतौ ।

भक्तिः पेयसि संश्रितेषु करुणा श्वश्रूषु नम्नं शिरः प्रीतिर्ज्ञातिषु गौरवं गुरुजने क्षान्तिः कृतागस्यपि । आम्नातः कुलयोषितां व्रतविधिः सोऽयं विधेयाँ पुन-मैद्धर्तुर्दियता इति पियसखीबुद्धिः सपत्नीष्वपि ॥ ५ ॥

बिल्हणस्य ।

यद्देवेभ्यो यच पित्रादिकेभ्यः कुर्याद्धर्ताऽभ्यर्चनं सित्क्रियातः । तस्यार्धं वे सा फलं नान्यचित्ता नारी अङ्के भर्तृशुश्रूषयेव ॥ ६ ॥ मार्कण्डेयपुराणात् ।

॥ इति श्रीभगद्त्तजरुहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां कुळवधूवृत्तपद्धतिः ॥

अपत्यपद्धतिः (११९)

इन्दोः कलाकलापेन पङ्किमनिवेशिना । सर्वदुःखापनोदाय बालकानां कृता भुजाः ॥ १ ॥ लोकान्तरसुखं पुण्यं तपोदानसमुद्धवम् । सन्ततिः शुद्धवंश्या हि परत्रेह च शर्मणे ॥ २ ॥

कालिदासस्य ।

किं तेन जातमात्रेण मातुर्योवनहारिणा । आरोहति न यः स्वस्य वंशस्याग्रे ध्वजो यथा ॥ ३ ॥

अन्तःकरणतत्वस्य दम्पत्योः स्नेहसंश्रयात् । आनन्दग्रन्थिरेकोऽयमपत्यमिति वध्यते ॥ ४ ॥

आलक्ष्य दन्तमुकुलाननिमित्तहासैरव्यक्तवर्णरचनावचनप्रदृत्तीनः ।
अङ्काश्रयप्रणयिनस्तनयान् वहन्तो
धन्यास्तदङ्गरजसा मलिनीभवन्ति ॥ ५ ॥

एते मवभूतेः।

संपदि यस्य न हर्षे विपदि विषादो रणे [प्यै] धीरत्वम् । तं अवनत्रयतिलकं जनयति जननी सुतं विरलम् ॥ ६ ॥ पुत्रास्पदं कृतमिति तैत्कर्मणि योजयेन दुष्पुत्रम् । हवनविधौ हच्यभुजस्तिलं प्रशंसन्ति न तु तैलम् ॥ ७॥

वछभदेवस्य ।

अम्बायाश्च पितुश्च सद्धुणगणो यस्मिन्नभिन्यज्यते तस्मिन स्वप्रतिबिम्बितेव निखिला सैवाकृतिः सा द्युतिः । सा वाणी विनयस्स एव सहजः पुण्यानुभावस्स च श्लाघायाः सदनं सुखस्य वसतिस्तेनैव पुत्री पिता ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

आयातो भवतः पितेति सहसा मातुर्निशम्योदितं धूळीधूसरितो विहाय शिशुभिः ऋीडारसं सुदुतम् । दूरात् स्मेरमुखः प्रसार्य छल्तितं बाहुद्वयं बालको नाधन्यस्य पुरः समिति परया प्रीत्या रणद्वर्घरम् ॥ ९ ॥

[भट्टोरॅंकटस्य ? ।]

रागस्यास्पदिमत्यवैमि न हि मे भ्रंशीति न प्रत्ययः क्रत्याक्रत्यविचारणांसु विम्रुखं को वा न वेत्ति क्षितौ। इत्थं निन्द्यमपीदमिन्द्रियवशं शीत्ये भवेद्यौवनं भक्तया याति यदित्थमेव पितरौ शुश्रूषमाणस्य मे ॥ १० ॥

तिष्ठन भाति पितुः पुरो भ्रुवि यथा सिंहासने किं तथा यत्संवाहयतः सुखं हि चरणौ तातस्य किं राज्यके । किं भुक्ते भुवनत्रये धृतिरसौ भुक्तोज्झिते या गुरो-रायासः खलु राज्यमुज्झितगुरोस्तन्नास्ति कश्चिद्धणः ॥ ११ ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

संसारे यदुदेति किञ्चन फलं तत्क्रच्छ्रसाध्यं नृणां किं त्वेतत्सुखसाध्यमस्ति युगलं सम्यग्यदि ज्ञायते । यह्रक्ष्मीसम्रुपार्जनं पुलिकनां रक्तस्य रङ्गायतां त(य?)त्कान्तारतिनिस्तरक्षमनसाम्रत्पर्यते नन्दनः ॥ १२ ॥ मदनस्य ।

द्वित्राणि स्वलता पदानि द्वता धात्रीकरालम्बना स्वभ्यस्तं पुनरेव जानुगमनं निश्शाङ्कमातन्वता । । उद्भिनामलदन्तकुङ्मलप्रुखेनाव्यक्तवाग्वादिना या प्रीतिः स्वसुतेन चेतसि सखे वक्तं न सा पार्यते ॥ १३ ॥ भट्टादेनस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजरहणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां पुत्रपद्धतिः ॥

९ परे. क. ख. च. २ खोखटस्य. क. ख. च, 🐪 💮 💮 💮 💮

मित्रपद्धतिः (१२०)

उपनिमतं पुण्यचयैः संपूर्ण रक्षितं च यत्नेन । संपदि विपदि त्राणं भवति निधानं च मित्रं च ॥ १ ॥

किमिह कपालकभण्डलुवल्कलसितरक्तपटजटापटलै:। व्रतमिद्रमुज्जवलमनसां प्रतिपन्ना[र्थस्ये] निर्वहणम् ॥ २ ॥

वछभदेवस्य ।

तस्य पुरः कथनीयं दुःखं दुःखान्वितेन पुरुषेण । यो वा शमयति दुःखं यो वा परितप्यते तेन ॥ ३ ॥

स्वामिनि गुणान्तरज्ञे गुणवति भृत्ये सुवर्तिनि कलत्रे । मित्रे चातुपचर्ये निवेद्य दुःखं सुखी भवति ॥ ४ ॥

द्रेपयति प्रतिवचनैरादरम्रुपदर्शयन् खळीकुरुते । . उत्कर्षयंश्र छघयति मूर्खसुहृत् सर्वदा वर्ज्यः ॥ ५ ॥

अहिते प्रतिषेधश्च हिते चानुप्रवर्तनम् । व्यसने चापरित्यागस्त्रिविधं मित्रलक्षणम् ॥ ६ ॥

केषामप्येते ।

दर्शितानि कलत्राणि यहे भुक्तमशङ्कितम् । कथितानि रहस्यानि सौहार्दं किमतःपरम् ॥ ७ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

शोकारतिभयत्राणं प्रीतिविस्तम्भभाजनम् । केन रत्नमिदं सृष्टं मित्रमित्यक्षरद्वयम् ॥ ८ ॥

१, मुन्नत. च, २, तिं. क. ख. न्नाप्ति. च,

माधुर्यादातिशैत्यतः शुचितया सन्तापशान्त्या तृषः स्थाने मित्रमिदं परं पय इति क्षीरस्य नीरस्य च । तत्राप्यणिसि वर्णना स्फुरति मे यत्सङ्गतौ वर्धते क्षीरं येन पुरैव चास्य सुहृदः क्वाथे स्वयं क्षीयते ॥ ९ ॥

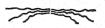
कयोरप्येतौ ।

कोऽपि क्वापि कुतोऽपि कस्यचिद्होचेतस्यकस्माज्जनः केनापि प्रविशत्युदुम्बरफलप्राणिक्रमेण क्रमात् । एतस्मित्रपि पाटिते विधियदिते विस्फोटिते त्रोटिते निष्पष्टे परिगालिते विद्लिते निर्यात्यसौ वा न वा ॥ १०॥ माहिलस्य ।

इति श्रीममद्त्तनस्हणावरिकितायां सूक्तिमुक्तावल्यां मित्रपद्धतिः ।

गुणपद्धतिः (१२१)

गुणेषु यत्नः क्रियतां किमाटापैः प्रयोजनम् । विक्रीयन्ते न घण्टाभिगीवः क्षीरविवर्जिताः ॥ १ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

पङ्कान्वयमपि सरसिजमारोहित नीलकण्डमूर्घानम् । परयत गुणमहिमानं चरणादिष मृज्यते पङ्काः ॥ २ ॥

वछभदेवस्य ।

स्वल्पेनैव हि कश्चिहुणेन जगति प्रसिद्धिप्रयाति । एकेन करेण गजः करी न सूर्यः सहस्रेण ॥ ३ ॥

प्रकाशवर्षस्य ।

गुणे कुर्वादरं भ्रातर्न वित्तेषु कदाचन । सुल्भं गुणिनां वित्तं दुर्लभा घनिनां गुणाः ॥ ४ ॥ गुणेषु यत्नसाध्येषु यत्ने चात्मनि संस्थिते ।

परोऽपि गुणिनां धुर्य इति जीवन् सहेत कः ॥ ५ ॥

निर्मळानां कुतो रन्ध्रं कदाचिद्पि जायते । विधीयते गुणैरेव तच मुक्तामणेरिव ॥ ६ ॥

गुणेष्वनादरं भ्रातभूरिश्रीरिप मा कृथाः । गुणैच्छेदात् स पूर्णोऽपि घटः क्लपे पतत्यधः ॥ ७ ॥

गुणयुक्तोऽप्यधो याति रिक्तः क्रूपघटो यथा । निर्गुणोऽप्यब्भृतः पश्य जनैः शिरसि धार्यते ॥ ८ ॥

ये केचिद्धणरेणुरूषितिधयो धन्याः सुखं शेरते ते विज्ञातपरिश्रमाः शिशुभिरप्यज्ञातिष्ठप्यक्षरैः । अस्माकं तु करस्थितामलकवल्लोकत्रयं पश्यता— मेभिर्दम्धगुणैर्घुणैरिव ततुः शंभोस्त(स?)म्रुत्कीयते ॥ ९ ॥

१ संपूर्णोऽपि गुणोच्छेदात्. क. पाठभेदः

को जानाति गुणान् परेषु निहिता[न जौनातु] को वक्ति तान् वक्तं व्यक्तममून कथि बदथवा को नाम नास्र्यति । नैवास्र्यति कथिदेव यदि वा जायेत कस्तादृशो यस्तै[ैहें]ष्यति सोऽस्ति चेत् कथमसो मर्त्येष्वहो गण्यते ॥ १०॥

कालिन्द्या दलितेन्द्रनीळशकलश्यामां[भ]सोऽन्तर्जले मग्नस्याञ्जनपुञ्जमेचकिनभस्याहेः क्वतोऽन्वेषणम् । ताराभाः फणचक्रवाळमणयो न स्युर्यदि द्योतिनो यैरेवोन्नतिमामुवन्ति गुणिनस्तैरेव यान्त्यापदम् ॥ ११ ॥

पङ्कात्तामरसं श्रशाङ्कः उद्धेरिन्दीवरं गोमयात् काष्टादिश्वरहेः फणादिप मिणर्गोपित्ततो रोचना । कौशेयं कृमितः सुवर्णसुपलादूर्वाऽपि गोरोमतः प्राकाश्यं स्वगुणोदयेन गुणिनो गच्छन्ति नो जन्मना ॥ १२ ॥

ये काकिणीमिप महा[पैण]हिण्डमान— रण्डाकरण्डशरणा न गुणा लभन्ते । ते तन्तुकोविदक्कविन्दकरारविन्द— मैत्रीमवाप्य नृपतीनिप लोभयन्ति ॥ १३ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणदेवितिरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां गुणपद्धतिः ॥

१ नादाति. क. ख. च. २ र्डु. क. ख. च. ३ फणि. क. ख. च.

कलापद्धतिः (१२२)

नीचापि सा प्रकाश्यैव जीन्यते कलया यया । वर्तमानः सतां स्थित्या भण्डकैर्नोपहस्यते ॥ १ ॥ धर्मस्य कला ज्येष्ठा भूतद्याख्या परोपकारश्च । दानं क्षमाऽनसूया सत्यमलोभः प्रसादश्र ॥ २ ॥ अर्थस्य सदोत्थानं नियमात् परिपालनं क्षयज्ञानम् । स्थाने त्यागः पद्धताऽनुद्देगः स्त्रीष्वविश्वासः ॥ ३ ॥ कामस्य वेषशोभा पेशलता चारुता गुणोत्कर्षः। भीतिः मणयो लीला चित्तज्ञानं च कान्तानाम् ॥ ४ ॥ मोक्षस्य विवेकरतिः पश्चमस्तृष्णाक्षयश्च सन्तोषः । सङ्गत्यागश्च लयः साम्यं परमं प्रकाशश्च ॥ ५ ॥ मात्सर्यपरित्यागः त्रियवादित्वं च धेर्यमक्रोधः । नैराक्ष्यं च परार्थे सुखस्य सिद्धाः कलाः पश्च ॥ ६ ॥ सत्सङ्गः कामजयः श्रोचं गुरुसेवनं सदाचारः। श्रुतममलं यशसि रतिर्मृलकलाः सप्त शीलस्य ॥ ७ ॥ ओजः सत्वं बुद्धिर्व्यवसायो नीतिरिङ्गितज्ञानम् । प्रागलभ्यं सुसहायः कृतज्ञता मन्त्ररक्षणं त्यागः ॥ ८ ॥ जनरागपतिपत्तिर्मित्रार्जनमानृशंस्यदुः(मः?)स्तम्भः । आश्रितजनवात्सल्यं दश सप्त कलाः प्रभावस्य ॥ ९ ॥ मौनमछौल्यभयाश्चा मानस्य च जीवितं कलात्रितयम् । एताः कळा विद्ग्धैः स्वगताः कार्याश्रतुःषष्टिः ॥ १०[:]॥ शक्तिविरोधे गमनं तत्प्रणतिर्वा बलोदये वैरम् । आर्तस्य धर्मचर्या दुःखे धैर्यं सुखेष्वनुत्सेकः ॥ ११ ॥

विभवेषु संविभागः सत्सु रितर्मन्त्रसंशये प्रश्नः । निन्चेषु पराङ्काखता भैषजमेतत्कछादशकम् ॥ १२ ॥

एकाद्श क्षेमेन्द्रस्य।

॥ इति श्रीभगदत्तनरुहणदेविवरिचतां सूक्तिमुक्तावरुयां करापद्धतिः ॥

सेवापद्धतिः (१२३)

सेवादुःखाभिभूतस्य याश्चा दुःखाय भूयसे । दीर्घोध्वपरिखिन्नस्य शैलारुढिरिवाग्रतः ॥ १ ॥

भवन्तहरिभट्टस्य ।

सेवा श्वरृत्तिकक्ता यैने तैः सम्यगुदाहृतम् । स्वच्छन्दं चरति क श्वा विक्रीतासुः क सेवकः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

अविवेकिनि भूपे यः करोत्याशां समृद्धये । यास्याम्यहमनेनेति करोत्याशां स मृद्धये ॥ ३ ॥

चलेषु स्वामिचित्तेषु सुलभे पिशुने जने । यदि जीवन्त्यहो चित्रं क्षणमत्रानुजीविनः ॥ ४ ॥

समुद्रमिव भूपालमाश्रितास्तत्फलैषिणः । समूलं वा विनश्यन्ति भरं वा यान्ति सम्पदाम् ॥ ५ ॥

भगवतो ब्यासस्यैते ।

प्रभृतं धनमालोक्य यो राज्ञां द्वारि तिष्ठति । स बद्धः सौनिकस्येव संग्रुष्यति न पुष्यति ॥ ६ ॥ वयमकुश्रलाः कर्णोपान्ते निवेशियतुं मुखं कृतकवचनैर्भर्तुश्चेतो न वश्चियतुं क्षमाः । पियमपि वचो मिथ्या वक्तुं जडैर्न च शिक्षितं नतु बत गुणैः कैः स्तोष्यामो नरेश्वरवल्लभम् ॥ ७ ॥

कयोरप्येतौ ।

भेतव्यं नृपतेस्ततः [स]चिवतो राज्ञस्ततो बछ्गा-दन्येभ्यश्च भवन्ति ये च अवने लब्धप्रतिष्ठा विटाः। दैन्यादुन्मुखदर्शनापलपनैः पिण्डार्थमायास्यतः सेवां लाघवकारिणीं कृतिधियः स्थाने श्वद्यत्तिं विदुः॥ ८॥

विशाखदेवस्य ।

ईश्वरसेवा सुलभन्यकारा दुर्लभोत्कर्षा । चिरपरिचर्या विफला निर्माल्या निष्क्रमोऽपि निरयाय ॥ ९ ॥

ईश्वरमाराधयतो विगलितमानस्य लब्धमैश्वर्यस् । स्फुटमेव अवति लिघिमा गरिमाऽपि कथं न जानीमः ॥ १० ॥

वछभदेवस्यैतौ ।

उन्नत्ये नमित प्रभुं प्रभुग्रहान द्रष्टुं वहिस्तिष्ठति स्वद्रव्यव्ययमातनोति जडधीरागामिवित्तेच्छया । प्राणान् प्राणितुमेव मुश्चिति रणे क्षिश्नाति भोगेच्छया सर्वे तद्विपरीतमेव कुरुते तृष्णान्धद्दक् सेवकः ॥ ११ ॥

प्रणमत्युन्नतिहेतोर्जीवितहेतोर्विमुत्राति प्राणान । दुःखीयति सुखहेतोः को मूर्खः सेवकादन्यः ॥ १२ ॥

कयोरप्येतौ ।

आकांक्षिणं(ण: ?) क्ष्मापतिमन्दिराणि प्रविश्य पातालसहोदराणि । अधोगतेनीन्यदुपार्जयन्ति फलं भ्रजङ्गा इव वायुभक्ष्याः ॥ १३ ॥

सेवा वश्चकधूर्तानां मन्यते न सतां जनः (मता ?)। या तिष्ठ(थिष्ठि ?)ता परोच्छिष्टा नष्टा स्त्री न सती(तां ?) नृणाम् ॥ १४ ॥ क्षेमेन्द्रस्य। पुरुषैर्धनलोभेन पण्यस्त्रीभिरिव स्वयम् । आत्मा संस्कृत्य संस्कृत्य परोपकरणीकृतः ॥ १५ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

अनिद्रो दुःस्वमः प्रपतनमनदिद्रुमतटं जराहीनः कम्पास्तिमिरराहितस्त्राससमयः। अनाघातं दुःखं विगतनिगडो बन्धनविधिः सजीवं जन्तूनां मरणमवनीशाश्रयरसः॥ १६॥

त्वं छज्जे मज्ज मज्ज कविद्पि प्रतस्तिष्ठ तिष्ठ प्रतिष्ठे
याहि द्रोणीं हिमाद्रेः पुनरपि तपसे भारति स्वस्ति तुभ्यम् ।
सोऽहं पुण्यक्षयेण प्रचुरपिरभवातिङ्कानि भ्रष्टराङ्को
सेवापङ्को प्रतामि द्रविणकणिथया निष्क्रपाणां नृपाणाम् ।। १७ ।।
कयोरप्येतौ ।

श्रीभगद्त्तजरुहणेदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां सेवापद्धतिः ।

[।] १ दपरः क. पाठभेदः

धर्मपद्धतिः (१२४)

शिलामयेऽपि प्रासादे शिलैका किल देवता। पूज्यः पुण्यमहिम्नैव जडेष्वपि जडन्धरः ॥ १॥

आदित्यमहस्य ।

एकस्मिन्नप्यतिकान्ते दिने धर्मविवर्जिते । दस्युभिर्भ्युषितस्येव हृद्यं दह्यते चिरम् ॥ २ ॥

व्यापृतेनापि मनसा घर्मः कार्यो निरन्तरम् । मेधिबद्धोऽपि हि भ्राम्यन् घासग्रासं करोति गौः ॥ ३ ॥

अरावप्युचितं कार्यमातिथ्यं गृहमागते । छेत्तुमप्यागते छायां नोपसंहरते तरुः ॥ ४ ॥

भगवता व्यासस्यैते ।

संवर्तसिळ्ळोद्धृत्तनिरङ्कुश्चविसर्पिणा । पुण्यं न क्रेदमायाति चतुःसागरवारिणा ॥ ५ ॥

पदीप्तिकरणाङ्गारैः सप्तिभिर्भास्करानलैः । क्षितावाद्व्यमानायां पुण्यमेकं न द्व्यते ॥ ६ ॥

अस्मिन् जरामरणमृत्युमहातरङ्गमिश्रोदधौ महति संपरिवतमानः ।
पुण्यप्लवेन सुकृतेन नरास्तरन्तः
संप्राप्य तीरमभयं सुखमाप्तुवन्ति ॥ ७ ॥

आम्रुक्तपुष्पसुरभीकृतकेशपाशा मुक्तालतापहसितस्तनभारितनाः । पुण्येन कान्तधवलायतपक्ष्मलाक्ष्यो दास्यो नृणाम्रुपनैमन्ति बलात्तरुण्यः ॥ ८ ॥ अत्युच्छ्रितोन्नतसितध्वजपङ्किचित्रै-नोगाश्वपत्तिरथसंक्षुभितैवेद्यौष्टैः । उद्भृतचापरविराजितगात्रशोभाः पुण्येन भूमिपतयो भ्रवि सश्चरन्ति ॥ ९ ॥

भदन्तविशाखदेवस्य।

प्रत्यग्रभास्करकरारुणशातकुम्भ-रत्नावलीकिरणभास्वरभाजनेषु । यत् स्वादु हृद्यहितमन्नमनल्पमत्ति काले जनः प्रिययुतस्तदुशन्ति धर्मात् ॥ १० ॥

मद्न्तप्रज्ञाशान्तेः।

निवर्तन्ते योधाः स्वभवनमथो यान्ति सचिवाः समृहो यः स्त्रीणां पदमपि च नानुत्रजति सः । पुरे पौरास्ते च द्विपहयरथद्रव्यनिचयाः सुखं तिष्ठन्त्यस्मिन् सुकृतमनुयात्येव पुरुषम् ॥ ११ ॥

कान्तारं न यथेतरो ज्वलियतुं दक्षो दवाग्निं विना दावाग्निं न यथा परः शमियतुं शक्तो विनाऽम्भोधरम् । निष्णातः पवनं विना निरसितुं नान्यो यथाऽम्भोधरं कमौंघं सुकृतं विना किमपरं हन्तुं समर्थं तथा ॥ १२ ॥

हेमचन्द्रसूरेः।

सौजन्यं करुणा परोपकरणं पूज्यप्रणामादरः सत्यं निस्पृहताऽऽर्जवं मधुरता सत्संविभागः क्षमा । अद्वेषः परदोषमौनममदः पूर्वोपकारस्मृतिः संक्षेपादनृशंसता च परमो धर्मः सतां सम्मतः ॥ १३ ॥

दृष्ट्वापि पापिनां दुःखं पापी पापं न मुश्चिति । सूलात्तचोरमेक्षायां वस्त्रं हरति तस्करः ॥ १४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य।

इति श्रीमगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां धर्मपद्भतिः ॥

अर्थप्रशंसापद्धतिः (१२५)

· · ·

पतिन्त खङ्गधारासु विश्वन्ति मकरीकरे । किं न कुर्वन्ति सुवने कष्टमर्थार्थिनो नराः ॥ १ ॥ एतदेवात्र सामर्थ्य प्रत्यक्षेणोपलक्ष्यते । पुत्रदारादिसंबन्धः पुंसां धननिबन्धनः ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

अधनं खलु जीवधनं धनमध्धनं महद्धनं धान्यम् । अतिधनमेतत्सुन्दरि विद्या च तपश्च कीर्तिश्च ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

विद्वान् सुभगो मानी विश्वतनामा कुलोन्नतः शूरः ।
वित्तेन भवति सर्वो वित्तविहीनस्तु सद्धणोऽप्यगुणः ॥ ४ ॥
धनरिहतं त्यजित जनो जनरिहतं परिभवाः समायान्ति ।
परिभूतस्य शरीरं व्यसनविकारो महीभारः ॥ ५ ॥
तानीन्द्रियण्यविकलानि तदेव नाम सा बद्धियाविद्वा वन्ननं

तानीन्द्रियाण्यविकलानि तदेव नाम सा बुद्धिरप्रतिहता वचनं तदेव। अर्थोष्मणा विरहितः पुरुषः क्षणेन सोऽष्यन्य एव भवतीति विचित्रमेतत्।।६।।

पिण्डिताः कवयः ऋ्राः कलावन्तस्तपस्विनः । वैद्यस्येव सवित्तस्य वीक्षन्ते मुखमातुराः ॥ ७॥

हेतुप्रमाणयुक्तं वाक्यं न श्रूयते दरिद्रस्य । अप्यतिवरुषमसत्यं पूज्यं वाक्यं समृद्धस्य ॥ ८ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

जातियीतु रसातलं गुणगणैस्तत्राप्यधो गम्यतां श्रीलं शैलतटान्पतत्वाभिजनः संद्वतां विद्वता । शौर्ये वैरिणि वज्रमाशु निपतत्वर्थोऽस्तु नः केवलं येनैकेन विना गुणास्तृणलवप्रायाः समस्ता इमे ॥ ९ ॥

भर्तृहरेः।

इति श्रीमगद्त्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यामर्थप्रशंसापद्धतिः ॥

१. रालयं क. पाठभेदः ।

तृष्णापद्धतिः (१२६)

तृष्णे देवि नमस्तुभ्यं चतुःस्थानेषु रज्यसे । व्याधितेष्वनपत्येषु तपस्विषु जरत्सु च ॥ १ ॥

महदेवविडेङ्गस्य ।

तृष्णाखिनरगाधेयं दुष्पूरा केन पूर्यते । या महद्भिरपि क्षिप्तैः पूरणैरेव खन्यते ॥ २ ॥

अकृतस्यागमो नास्ति कृते नाशो न विद्यते । अकस्मादेव लोकोऽयं तृष्णे दासीकृतस्त्वया ॥ ३ ॥

मनसः स[तत्तेतोत्थान]मणो नैराज्ययन्त्रितम् । आज्ञास्पर्शेरदुष्पूरमहो ब्रह्माण्डकोटिभिः ॥ ४ ॥

भगवते। व्यासस्यैते ।

द्वारपालकराघातिकणीकृतगलोऽपि सन्। तथापि कुरुते सेवामहो तृष्णा गरीयसी॥ ५॥

पिशाचीव विश्वत्यन्तश्छायेव न चल्रत्यलम् । वेश्येव भ्रमयत्याशा शोकं कन्येव वर्षाते ॥ ६ ॥

धत्ते वन्ध्याऽपि पुत्राशां छव्धोऽप्याशां धनोन्मुखः । [वि*]योगार्तः सवेष्वाशां जानात्या[शां]न योग्यता[म्] ॥ ७ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

आज्ञावलम्बोपिचता न कस्य तृष्णालता नार्थफलं प्रस्ते । दिने दिने लब्धरुचिविवस्वान् मीँनं च मेँषं च दृषं च भ्रङ्के ॥ ८॥

रत्नाकरस्य ।

^{9.} क. पाठभेदः. २. कणोक्तान, क. च. कणोत्थान. ख. ३. एउने. क. ख. च. ४. नि क. ख. च. ५. सां. क. ख. च. ६. स. क. ख. च. ७. नीरं. क. ख. च. ८. मेघं. क. ख. च. ९. फळं. क. ख. च.

धन्यानां गिरिकन्दरोदरभ्रवि ज्योतिः परं ध्यायता — मानन्दाश्रुजलं पिबन्ति शक्कना निः शङ्करमङ्केर स्थिताः । अस्माकं तु मनोरथोपरचितप्रासादवापीतट — क्रीडाफाननकेलिमान्दिरसदामायुः परं क्षीयते ।। ९ ।।

(भर्तृहरेः)।

स्तुवन्त्यश्रान्तास्याः क्षितिपतिमभूतैरपि गुणैः प्रवाचः कार्पण्याद्यदि वितथवाचोऽपि पुरुषाः । प्रभावस्तृष्णायाः स खळु सकळः स्यादितस्था निरीहाणामीशस्तृणमिव तिरस्कारविषयः ॥ १० ॥

विशाखदेवस्य ।

पदं करोत्यलङ्घचेऽपि तृष्णाऽपि फलमीहते। चिरं तिष्ठति नैकत्र तृष्णाचापलमर्कटी।। ११।।

अनावर्जितचित्ताऽपि ध्रुवं सर्वान् प्रधावति । फलं न लभते किंचित्तृष्णा जीर्णेव कामिनी ॥ १२ ॥

भीषयत्यिप धीरेहमन्धयत्यिप सेक्षणम् । खेदयत्यिप शान्तेहं तृष्णा कृष्णेव शर्वरी ॥ १३ ॥

क्षणमायाति पातालं क्षणं याति नमस्तलम् । क्षणं भ्रमति दिक्कुञ्जे तृष्णा हत्पत्रषट्वदी ॥ १४ ॥

रोगार्तिरङ्गना तृष्णा गभीरमपि मानसम् । उत्तानतां नयत्याञ्च सूर्योशव इवाम्बुजम् ॥ १५ ॥

नासिधारा न वज्राचिर्न तप्तायःकणार्चिषः । तथा तीक्ष्णा यथा ब्रह्मन तृष्णेयं हृदि संस्थिता ॥ १६ ॥

वासिष्ठरामायणात् ।

कस्यापि।

आत्मज्ञानविवेकानिर्मेळिथियः कुर्वन्त्यहो दुष्करं यन्मुश्चन्त्युपभोगभाञ्ज्यिप धनान्येकान्ततो निःस्पृहाः । न प्राप्तानि पुरा न संप्रति न च प्राप्तौ दृढप्रत्ययो वाञ्छामात्रपरिग्रहाण्यिप वयं त्यक्तुं न तानि क्षमाः ॥ १७ ॥ वर्तते येन न विना नरो वाञ्छतु नाम तत्। ततोऽधिकार्थप्रणयी पृष्टो दद्यात्किम्रुत्तरम् ॥ १८॥

व्यासस्य ।

लभ्यं लभ्यमिदं च लभ्यमिषकं तन्मूललभ्यं ततो लभ्यं चापरमित्यनारतमहो लभ्यं धनं ध्यायसि । नैतद्वेत्सि पुनर्भवं नतु चिरादाशापिशाची वलात् सर्वग्रासमिदं करिष्यति महालोभान्धकाराष्ट्रतम् ॥ १९ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

यदुर्गामटवीमटिन्त विकटं क्रामिन्त देशान्तरं गाहन्ते गहनं समुद्रमतनुक्केशां कृषिं कुर्वते । सेवन्ते कृपणं पतिं गजघटासंघट्टदुःसश्चरं सर्पन्ति प्रधनं धनान्धितिधयस्तिकोभविस्फूर्जितम् ॥ २०॥

रत्नघोषस्य ।

सुप्तव्यालिनि शैलरन्ध्रक्तहरे दैत्यिश्वयोऽन्वेषिताः खातः सोऽपि निश्चासु निष्ठुरशिलाकूटो निधिश्रद्धया । तृष्णे देवि तथा त्वयाऽस्मि निटतो जानन्नपि प्रत्यहं किं लोकेन ममापि संप्रति यथा हास्येन रुद्धं सुखम् ॥ २१ ॥

इन्द्रकवेः ।

माने नेच्छिति वारयत्युपशमे क्ष्मामालिखन्त्यां हियां स्वातन्त्र्ये परिष्टच्य तिष्ठति करौ व्याध्य धेर्ये गते। तृष्णे त्वामनुबध्नता फल्लिमयत्प्राप्तं जनेनाम्रुना यः स्पृष्टो न पदा स एव चरणौ स्प्रष्टुं न सम्मन्यते॥ २२॥

मर्तृहरेः ।

॥ इति श्रीमगदत्तजरहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावस्यां तृष्णापद्धतिः ॥

दारिद्यपद्धतिः (१२७)

सहोदयन्ययाः पश्च दरिद्रस्यानुजीविनः । ऋणं दौर्भाग्यमाल्रस्यं बुभ्रुक्षाऽपत्यसन्ततिः ॥ १ ॥

हेमचन्द्रसूरेः।

अतो गरीयः किं नु स्यादश्चर्म नरकेष्वि। यत्प्रियस्य प्रियं कर्तुमधमेन न शक्यते ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

महाब्धयो यान्ति निदाघतछतां भजन्ति [वछीतैरु]हीनतां नगाः । व्रजन्ति चिन्तामणयोऽपि लोष्टतां जगत्यभाग्येन जनेन याचिताः ॥ ३ ॥ श्रीहर्षपण्डितस्य ।

पृथुकार्तस्वरपात्रं भूषितिनिःशेषपरिजनं देव । विलसत्करेणुगद्दनं सम्प्रति सममावयोः सदनम् ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

जनस्थाने भ्रान्तं कनकमृगतृष्णान्धितिधिया वचो वैदेहीति पतिजनमृदश्च प्रछपितम् । कृता छङ्काभर्तुर्वेदनपरिपाटीषु घटना मयाप्तं रामत्वं कुश्चछवसुता नत्विधिगता ॥ ५ ॥

भट्टवाचस्पतेः ।

अयं शुन्यो ग्रामः सुरसद्नमेतन्तु पतितं पुरः शुष्का वापी तरुरयमितः शीर्णविटपः। वयं चैते पान्थाः परिक्वशदशाभाग्यगतयः समानः संयोगः कटुरपि मनो मे रसयति॥ ६॥

क्षुत्क्षामः कुछपुत्रको मम गृहं कुच्छात् कुतोऽप्यागत— स्तर्तिक गेहिनि तेऽस्ति किंचिद्शनं येनामुना याच्यते । वाचाऽस्तीत्यभिधाय नास्ति च पुनः भोक्तं विनैवाक्षरैः स्थूछस्थूछविछोछछोचनछठद्वाष्पाम्भसां विन्दुभिः ॥ ७॥

9, वल्मीकवि. क. ख. च. २. कुल. ३. पद. क. पाठभेदौ. ४ भ्रम. क. ख. च.

उड्डीना गुणपत्रिणः सुखफलान्याराद्विकीर्णान्यधः पर्यस्ताः परितो यशस्तबिकताः सम्पल्लतापल्लवाः । प्रागेवापस्तः प्रमोदहरिणश्लाया कथान्तं गता दैवारण्यमतङ्गजेन बलिना भग्नेऽभिमानद्रमे ॥ ८ ॥

उत्तुङ्गे विभवद्वमस्य शिखरे भ्रुक्त्वा फर्छं स्वेच्छया तस्मात्मस्विलतः पदाद्विधिवशाद्धष्टो निरालम्बनः । पातालोदरभीषणे बहुविधक्केशोरगाध्यासिते दौर्गत्यावटगर्भके निपतितश्चित्रं यदि प्राणिति ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

नीचात्कर्णकटु श्रुतं धनमदादारूढगर्भं वचोऽ—
प्यर्थी मन्दिरमागतः परिचयादपाप्तकामो गतः ।
दुर्वासा मिळनाङ्गयष्टिरचलो दृष्टो जनः स्वे गृहे
स्विनाः स्मः स्वपरोपकारविरहक्षीवा वहन्तस्तनुम् ॥ १० ॥

शौटीखण्डिमदं प्रयच्छ यदि वा स्वाङ्के ग्रहाणात्पजं रिक्तं भूतळमत्र नाथ भवतः पृष्ठे पलालोचयः। दंपत्योरिति सङ्कथा निश्चि यदा चोरः प्रविष्टस्तदा छन्धं कर्षटमन्यतस्तदुपरि क्षिप्त्वा स्टिन्निर्गतः।। ११ ॥

द्यद्धो नः पतिरेष मश्रकगतः स्थ्रणावशेषं ग्रहं काल्ठोऽभ्यर्णजलागमः कुश्चलिनी वत्सस्य वार्ताऽपि नो । यत्नात्साश्चिततैल्लबिन्दुघटिका भग्नेति पर्याकुला ह्या गर्भभराल्यां निजवधुं श्वश्रूश्चिरं रोदिति ॥ १२ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगदत्तनरहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां दारिद्यपद्धतिः॥

सन्तोषपद्धतिः (१२८)

सन्तु स्वाराज्यभूराज्यभ्रवोराज्यविभूतयः । एतावतैव तृप्तोऽस्मि यदधीनो न कस्यचित् ॥ १ ॥

वातोद्भूतपलालचञ्चल सखे चेताश्चिरेण त्वया भ्रान्तं कुत्र न कुत्र लम्पट सुखप्रत्याश्चया सर्वतः।

वाञ्छा वैर्धत एव केवलमहो तत्सर्वदा शिक्षये दाक्षिण्येन ममापि निर्दृतिकरं सन्तोषसौख्यं भज ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

फळं स्वेच्छालभ्यं पतिवनमखेदं क्षितिरुहां पयः स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुण्यसरिताम् ।

मृदुस्पर्शा शय्या सुल्लितलतापल्लवमयी सहन्ते सन्तापं तदपि धनिनां द्वारि क्रुपणाः ॥ ३ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

वियोगदावदग्धानां तृष्णासन्तप्तचेतसाम् । सुखाय सर्वसंन्यासः सन्तोषामृतनिर्झरः ॥ ४ ॥

सर्वत्र सम्पदस्तस्य सन्तुष्टं यस्य मानसम् । उपानद्रृहपादस्य ननु चर्मावृतैव भूः ॥ ५ ॥

आत्माधीनशरीराणां स्वपतां निद्रया निश्चि। कदन्नमपि मर्त्योनाममृतत्वाय कल्पते ॥ ६ ॥

सन्तोषामृतवृप्तानां यत्सुखं शान्तचेतसाम् । कुतस्तद्धनछुब्धानामितश्रेतश्र धावताम् ॥ ७ ॥

मगवतो व्यासस्यैते।

जातः कल्पतरुः पुरस्सुरगवी तेषां प्रविष्टा गृहं चिन्तारत्नमुपस्थितं करतळे प्राप्तो निधिः सिचिधिम् । विश्वं वश्यमवश्यमेव सुलभाः स्वर्गापवर्गश्रियो ये सन्तोषमशेषदोषदहनध्वंसाम्बुदं विश्वति ॥ ८ ॥

मञ्जुंघोषस्य ।

भून्ये देवकुळे स्थित्वा वृक्षमूळे गुहासु वा । कदाऽनपेक्षो यास्यामि पृष्ठतोऽनवळोकयन् ॥ ९ ॥ मृत्पात्रमात्रविभवश्चे।रासंभोग्यचीवरः । निर्भरो विहरिष्यामि कदा कायमगोपयन् ॥ १० ॥

बोधिचर्यावतारादेतौ ।

श्लाघ्यः कुलीनः कु[लिनैः] कलावान् विद्वान् कलाहोद्विदुषः सुश्लीलः । धनी सुशीलाद्धनिनोऽपि दाता दातुर्जिता कीर्तिरयाचकेन ॥ ११॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां सन्तोषपद्धतिः ॥

क्षमापद्धतिः (१२९)

एकः क्षमावतां दोषो द्वितीयो नोपपद्यते । यदेनं क्षमया युक्तमशक्तं मन्यते जनः ॥ १ ॥

क्षमावतामयं छोकः परश्चैव क्षमावताम् । इह सम्मानमईन्ति परत्र च शुभां गतिम् ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

अलङ्किया शक्तिसमन्वितानां तपोधनानां बलशक्तिरग्र्या । व्यापाददावानलवारिधारा प्रेत्येह च श्लान्तिरनर्थशान्तिः ॥ ३ ॥ कस्यापि ।

मानिन्दया यदि जनः परितोषमेति नन्वप्रयासजनितोऽयमनुग्रहो मे । श्रेयोऽर्थिनो हि पुरुषाः परतुष्टिहेतोर्दुःखार्जितान्यपि धनानि परित्यजन्ति ॥४॥

अहं न चेत्स्यां मिय दुष्टभावनामिमे त्रजेयुर्न निराश्रया जनाः। तदेनसा योजयतः परान् स्वयं ममैव युक्ता खल्ल नन्वपत्रपा।। ५ ॥

यथा ममात्मप्रियसम्पदुद्यमस्तथा परेषामपि वा विशेषतः । अवाप्नुयुश्चेन्मदभीष्टमप्रियं न ते चरेयुः कथमात्मनः प्रियम् ॥ ६ ॥ ज्ञानाङ्करास्यैतौं(ते १) ।

अशको यः क्षान्ति सततमपकारिण्यपि जने विधत्ते सोऽवश्यं भ्रजग इव दंष्ट्राविरहितः । प्रभुः सत्यां शक्तौ क्षमत इह यस्मात्सुचरितः स तेजस्वी लोकद्वितयविजिगीषुर्विजयते ॥ ७॥ आचार्यक्षेमसिंहस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तनरुहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुयां क्षमापद्धतिः ॥

दयापद्धतिः (१३०)

क्रीडाभूः सुकृतस्य दुष्कृतरजस्संहारवात्या भवो-दन्वक्रीर्व्यसनाग्निमेघपटली सङ्केतदूती श्रियाम् । निःश्रेणी त्रिदिवौकसः प्रियसखी मुक्तेः कुगत्यर्गला सक्त्वेषु क्रियतां द्येव विविधैः किं तैस्तपःपक्रमैः ॥ १ ॥

यदि ग्रावा तोये तरित तरिणर्यचुद्यते प्रतीच्यां सप्तार्चियिदि भजित शैत्यं कथमि । यदि क्ष्मापीठं स्यादुपरि सकलस्यापि जगतः प्रस्ते सत्त्वानां तदिप न वधः क्वापि सुकृतम् ॥ २ ॥

सोमप्रभसूरेरेतौ ।

नवनीतोपमा वाणी करुणाकोमछं मनः। एकबीजपट्यानामेतत् प्रत्यक्षछक्षणम् ॥ ३॥

क्षेमेन्द्रस्य।

परात्मसमतामादौ भावयेदेवमादरात् । समदुःखसुखाः सर्वे पालनीया ममात्मवत् ॥ ४॥

परस्य दुःखं हन्तव्यं दुःखत्वादात्मदुःखवत् । अनुग्राह्या मयान्येऽपि सत्त्वत्वादात्मसत्त्ववत् ॥ ५ ॥

बोधिचर्यावतारात्।

शुद्धात्मनः सत्पुरुषस्य लोके दया च सत्यं च विभूषणं हि । येषां दया प्राणिषु ते मनुष्या ये निर्दयास्तान [विदुरत्र सर्पान्] ।। ६ ॥

न सत्यवचनं सत्यं नासत्यवचनं मृषा । यद्भूताहितमत्यन्तं तत्सत्यमितरन्मृषा ॥ ७ ॥

सर्वसत्त्वेषु यद्दानमेका सत्त्वेषु या दया । सर्वसत्त्वप्रदानाद्धि यदेकाऽपि विशिष्यते ॥ ८ ॥ दानं दरिद्रस्य विभोः क्षमित्वं यूनां तपो ज्ञानवतां च मौनम् । इच्छानिष्टत्तिश्च सुखोचितानां दया च भूतेषु दिवं नयन्ति ॥ ९ ॥ केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगद्त्तजल्हणविराचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां द्यापद्धतिः ॥

वैराग्यपद्धतिः (१३१)

वैराग्यं कस्य न प्रेयो विरागो यादि जायते । सुखम्रुत्तानशयनं कुञ्जस्य नहि युज्यते ॥ १ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

दीनोद्धरणसम्भित्तरेनुपचितैर्वश्चितोऽसि यदि विभवैः । चित्रतं वनाय तपसे स रिपुर्यस्त्वां निषारयति ॥ २ ॥

वछभदेवस्य ।

अहमेको न मे कश्चिन्नाहमन्यस्य कस्यचित्। न तं पञ्चामि यस्याहं न हि सोऽस्ति न यो मम ॥ ३ ॥

जन्मान्तरसहस्राणि वियोगः सङ्गमः क्षणम् । तथाऽपि निर्वृणं चेतः प्रियसङ्गममिच्छति ॥ ४ ॥

कस्यानित्येष्वनित्यस्य स्त्रेहो भवितुमईति । येन जन्मसहस्राणि द्रष्ट्रच्यो न प्रनः प्रियः ॥ ५ ॥

तत्तत्स्मरणतां याति यद्यद्वस्त्वनुभूयते । स्वमानुभूतवत्सर्वे गतं न पुनरीहते ॥ ६ ॥

बहवो लाभिनोऽभुवन् बहवश्च यश्चस्विनः । सह लाभयशोभिस्ते न ज्ञाताः क गता इति ॥ ७॥

अस्यैकस्यापि कायस्य सहजा अस्थिखण्डकाः । पृथकपृथग्गमिष्यन्ति किम्रुतान्यः प्रियो जनः ॥ ८ ॥ बाल्ये नार्जनसामर्थ्यं येनासौ यौवने सुखी । यात्यर्जनेन तारुण्यं वृद्धः कामैः करोति किम् ॥ ९ ॥

शरीरस्य कियायातं सुगन्धि यदि चन्दंनम् । अन्यदीयेन गन्धेन कस्माद्न्यत्र रज्यते ॥ १०॥

इह शय्यागतेनापि वन्धुमध्यस्थितेन वा । मयैवैकेन सोढन्या मर्भच्छेदादिवेदना ॥ ११ ॥

क्रोडीकरोति प्रथमं यदा जातमनित्यता । धात्रीव जननी पश्चात् बदा शोकस्य कः क्रैमः ॥ १२ ॥

श्रीहर्षस्य ।

अज्ञानं कारणं न स्वाद्वियोगो यदि कारणम् । शोको दिनेषु गच्छत्सु वर्धतामथ याति किम् ॥ १३ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

इतो मृत्युरितो व्याधिरितो विपदितो जरा । चतुरङ्गा तुल्यवला इन्ति लोकमनित्यता ॥ १४ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

कालोऽयं भूतमशकघुंघुमानां प्रपातिनाम् । ब्रह्माण्डोदुम्बरोत्थानां बृहत्पादपतां गतः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

कृतस्ते कालकाकेन कुलायः शिरासे ध्रुवम् । यद्भाति पलितव्याजात् तत्पुरीषस्य ग्रुक्तिमा ॥ १६ ॥

नृतं चन्द्रमसा न्याप्तो दृद्धोऽयमिति मे मितः । तद्रिमजालमङ्गेऽस्य चकास्ति पलितच्छलात् ॥ १७ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

परिपक्वं समालोक्य जराक्षारावधूसरम्। शिरःक्रुक्माण्डकं मुङ्के पुंसां कालः किलेश्वरः ॥ १७॥ जरास्धालेपसिते शरीरान्तः प्ररान्तरे । अञ्चक्तिरातिरापच तिष्ठन्ति सुखम [इन्नैाः] ।। १८ ।। आपदः क्षणमायान्ति सम्पदः क्षणमेव च । क्षणं जन्माथ मरणं मुने किमिव न क्षणम् ॥ १९ ॥ युज्यते वेष्टनं वायोराकाशस्य च खण्डनम् । ग्रथनं च तरङ्गाणामास्था [काँये न] युज्यते ।। २० ।। विद्राविते शत्रुजने समग्रे समागतायामभितश्र छक्ष्म्याम् । सेन्यन्त एतानि सुखानि यावत्तावत्समायाति क्रुतोऽपि मृत्युः ॥ २१ ॥ भेरुशृङ्गतटो छासिगङ्गाजलस्योपमा । दृष्टा यस्मिन्ध्रने मुक्ताहारस्योल्लासञ्चालिनी (ता ?)।। २२।। इमशाने च दिगन्ते च स एव छछनास्तनः। व्वभिरास्वाद्यते काले लघुपिण्ड इवान्धसः ॥ २३ ॥ जन्मपल्वछमत्स्यानां चित्तकदमचारिणाम् । पुंसां दुर्वासना रज्जुर्नारी बडिशापिण्डिका ॥ २४ ॥ यस्य स्त्री तस्य भोगेच्छा निस्त्रीकस्य क्व भोगभः। स्त्रियं त्यक्त्वा जगच्यक्तं जगच्यक्त्वा सुखी भवेत् ॥ २५ ॥ विषं विषयवैषम्यं न विषं विषम्रच्यते । जन्मान्तरघा विषया एकदेहहरं विषम् ॥ २६ ॥ वासिष्ठरामायण।त् ॥ क्रजत्कण्ठदस्रीमकाण्डहसितामुनमुक्तकेशीं स्त्रियं खादन्तीं दशनैनेखेश्र मदिरापानप्रगल्भीकृताम् ।

उद्दामव्रणकन्धरां निश्चि कथं दृष्ट्वा न विभ्यत्यमी बालां पीतवसास्थिमज्जमधुकक्षीबां पित्राचीमिव ॥ २७ ॥ भास्करवर्मणः ।

9 मिक्किन: क. ख. च, २ नायक. क. ख. च. ३ र. क. ख. च.

दीप्तीभयाग्रवातारिदारूद्रगकीटवत् । जन्मग्रत्युसमाश्चिष्टे ऋरीरे वत सीदित ॥ २८ ॥

बोधिसत्त्वस्य ।

कं विशेषमवलुम्ब्य योषितः प्रेयसे भजिस वर्षसो[भ्रुँ]वम् । त्यागहेतुरिप तुल्य एव ते सापि सापि मल्रमोचनस्थली ॥ २९॥ कस्यापि ।

ताबदेव कृतिनामपि स्फुरत्येष निर्मलविवेकदीपकः । याबदेव न कुरङ्गनक्षुषां ताड्यते चढुललोचनाञ्चलैः ॥ ३०॥

चलित गलितधैर्यः को न मोक्षान्तरालात् [कुँवलयद्]लनीला यत्पुरो वक्रिताङ्गी । इममुप[श]मरूपं मार्गमाखण्डयन्ती चलित कुवलयाक्ष्या भूलता सर्पिणीव ॥ ३१ ॥

एताविन्द्रकवेः ।

अये स्वर्गः स्वर्गः कतिदिवसमार्गः प्रवसतां पुरस्तुङ्गो स्यातां यदि न कुचकुम्भौ मृगदृशः । अयाचं पाथेयं सुलभ[मुभँयं] मूलफलयोः पयः स्थाने स्थाने पथि पथि च विश्रामतरवः ॥ ३२ ॥

आकाशपोलेः ।

गतः कालो यस्मिन् प्रणयिनि मयि प्रेमकुटिलः कटाक्षः कालिन्दीलघुलहरिन्द्रित्तः प्रभवति । इदानीमस्माकं जरठकमठीपृष्ठकठिना मनोद्वत्तिस्तर्तिक व्यसनिनि मुधैव क्षपयसि ॥ ३३॥

आनन्दनस्य ।

अहह गृही क तु कुञ्चली बद्धः संसारसागरे क्षिष्ठः । कथमपि लभते पोतं तेनापि निमज्जिति नितान्तम् ॥ ३४ ॥

(वल्लभदेवस्य।)

१. ते. क. ख. च. २. भ. क. ख. च. ३. बहधब. क. ख. च. ४. मितरत्. क. ख. च. ५. क. पाठमेद: ।

जननीजनकापत्यिपरमैणीप्रभृति शृङ्खाळाजाळम् । विदलरय सोऽपि सुकृती विहरति गजवन्महामत्तः ॥ ३५ ॥ वासिष्ठरामायणात् ।

कतिपयदिनपरमायुषि मदकारिणि यौवने दुरात्मानः । विद्घति तथाऽपराघं जन्मैव यथा द्यथा भवति ॥ ३६ ॥

मन्मथवातसमीरितमानसजळजनितक्कुगतिकछोळम् । क्षेमे[ण] विषयमकरं यौवनजळिंघं क उत्तरित ॥ ३७ ॥

निर्वाहितमतिगहनं विना कळङ्केन यौवनं येन । दोषनिधाने जन्मनि किं न प्राप्तं फळं तेन ॥ ३८ ॥

केषामप्येते ।

सृजित तावदशेषगुणाकरं पुरुषरत्नमलङ्कारणं भ्रवः । तदिप तत्क्षणभिङ्गः करोति चे-दहह कष्टमपण्डितता विधेः ॥ ३९ ॥

फल्गुहस्तिन्याः ।

माद्यन्मित्रकलत्रपुत्रकुतुपश्रेणीरणच्छृङ्खला— बन्धध्वस्तगतेर्निरुद्धमनसः क्रोधादिविद्वेषिभिः । आस्तां ज्ञानसुधारसः किमपरं संसारकाराग्रहे क्रूरक्रोडनिवासिनो न सुलभा वार्ताऽपि मोक्षं प्रति ॥ ४०॥

त्यक्त्वा सङ्गमपारपर्वतगुहागर्भे रहः स्थीयतां रे रे चित्त कुटुम्बपालनविधौ को वाऽधिकारस्तव। यस्यैते पुरतः प्रसारितह्यः प्राणिप्रयाः पश्यतो नीयन्ते यमिकञ्जूनैः करतलादाच्छिद्य पुत्रादयः॥ ४१॥

जानन्त्येके प्रगुणितिषयो धर्मकर्मादिशास्त्रं जानन्त्येके निषुणमतयो [दै] वसिद्धान्तरत्नम् । जानन्त्येतत् सकलमपरे तम्न जानन्ति केचित् लीलारब्धत्रिभ्रवनजयो जीयते येन मृत्युः ॥ ४२ ॥

१. तरुणी, क. ख. च. २, देव. क.

यज्ञैर्येषां प्रतिपदिमयं मण्डिता भूतधात्री निर्जित्यैतद्भवनवलयं यैः प्रदत्तं द्विजेभ्यः । संसोरऽस्मिन् सरिस विलसहुद्धुद्स्तम्बलीलां दृष्ट्या देष्ट्या सपिद विलयं तेऽपि भूयः प्रपन्नाः ॥ ४३ ॥

इतः क्रोघो ग्रधः प्रकटयति पक्षं निजमितः
स्माली तृष्णेयं विद्यतवद्ना धावति पुरः।
इतः क्रूरः कामो विचरति पिशाचिश्चरमहो
अपशानं संसारः क इह पतितः स्थास्यति सुर्खेम् ॥ ४४ ॥

आयुनीरतरङ्गभङ्करामिति ज्ञात्वा सुखेनासितं

लक्ष्मीः स्वप्नविनक्वरेति सततं भोगेषु बद्धा रितः ।
अभ्रस्तम्भविडम्बि यौवनिमिति प्रेम्णाऽवग्रूढाः स्त्रियो

यैरेवात्र विम्रुच्यते भवरसात्तैरेव बद्धो जनः ॥ ४५ ॥

निवद्धा स्थैर्याशा जलशिशानि कल्लोलचढुळे क्षणध्वंसिस्वप्नः सुचिरमविनाश्चीति कलितः। यदेतस्मिन् वातपतिहतपताकाग्रतरले कृता काये पीतिः परमपुरुषार्थक्षयकरी।। ४६॥

कै: कैर्नामरमौिलविन्दतपर्देर्श्वन्त्वा(क्ता)नरेन्द्रश्रियः को वाऽस्मिन्नरकोदरे न कुथितः को(की?)टीभवन् कोटिशः । इत्थं तत्सुखदुःखयोरपि गतः सर्वप्रकर्षं तथा-प्यज्ञानादृतचेतसां न हृदयं व्यावर्तते सर्वतः ॥ ४७ ॥

सा बुद्धिर्विलयं प्रयातु कुलिशं तत्रापि संपात्यतां वरगन्तः प्रविशन्तु ते हुतश्चि ज्वालाकराले गुणाः । यैः सर्वैः शरदिन्दुकुन्दविशदैः प्राप्तेरिष प्राप्यते भूयोऽप्यत्र पुरन्धिगर्भनरकक्रोडाधिवासन्यथा ॥ ४८ ॥

१. मृत्वा, क. ख. दत्वा, च. २. चिरम्, ख.

श्रून्ये सम्रानि श्रूलिनः क्वचिद्पि प्राप्योपशान्तेर्दशा-मासीनस्य विसंस्थुलावनितले घन्यस्य ते कस्यचित् । ध्यानान्निश्चलचेतसः स्वविवरान्निर्गत्य गात्रोपरि भ्राम्यन्तः फणिनो भवन्ति निविडं पर्योङ्किन्कावन्धनम् ॥ ४९ ॥ दशैते इन्द्रकवेः ।

निजा गुहेयं तरुमूछमेतदेषा सरित्तीरिशछातछानि । वनस्थितस्याप्यनुबन्ध एष संवन्धबुद्धचा भवबन्धहेतुः ॥ ५० ॥

रम्यं हर्म्यतलं न किं वसतये श्रव्यं न गेयादिकं किं वा प्राणसमासमागमसुखं नैवाधिकं प्रीतये।

किन्तु भ्रान्तपतत्पतङ्गपवनव्यास्रोस्रदीपाङ्कर-च्छायाचश्रससमाकस्य सकसं सन्तो वनान्तं गताः ॥ ५१ ॥

विज्ञानात्मनः ।

आयाति फुछकुसुमः कुसुमागमोऽय-मषा शशाङ्कातिलका शरदागतेति । बाढे प्रहृष्यति जनो न पुनर्ममैत-दायुः प्रहीणमिति याति मनोविषादम् ॥ ५२ ॥

धर्मात्मजेन चरणाविह वन्दितौ मे

चन्द्रगोमिनः ।

भीमेन सार्धिमिह संकथिताः कथाश्र । अत्रार्जुनश्र यमछौ च सहानुयाताः स्थानानि तानि खळु सन्ति न मे(ते?) मनुष्याः ॥ ५३ ॥

यत्रानेके किचिदिप गृहे तत्र तिष्ठत्यथैको यत्राप्येकस्तदनु बहवस्तत्र चान्ते न चैकः । इत्थं चेमौ रजनिदिवसौ दोलयन्द्राविवाक्षौ कालः काल्या सह बहु किल क्रीडित प्राणिशारैः ॥ ५४ ॥

चन्द्रिकस्य ।

किंचिन्निष्पाद्यमानं किमिप च विछयं याति निष्पन्नमात्रं शुष्कं सद्यो विनश्यत्यपरमपरमापाकमारोप्यमाणम् । यद्वद्वाण्डं तथास्मिन् जगति बहुविधां प्राप्य जन्माद्यवस्थां नश्यन्ति प्राणिनोऽमी नहि खलु नियता क्वाऽपि मृत्योर्व्यवस्था ॥ ५५ ॥

अद्येदं श्व इदं तथा परुदिदं क्वत्यं परारि त्वद-श्रेतश्चिन्तयसीत्थमेव सततं निर्च्याकुळं रे कुतः। तत्काळं विळसन्मनोरथळताकान्तारदावानळो यस्मिन्दण्डघरं स्मरिष्यसि सखे सोऽण्यस्ति कश्चित्क्षणः॥ ५६॥

मृत्यो मुश्च जरे करेण परुषं केशेषु मां माग्रहीः संसारादपलायनप्रतिभुवो रागादयो मे स्थिताः । तृष्णाबन्धनबध्यमानसिश्चलं किं वेत्सि नेदं जगत् दे(ए?)हीत्यादरजल्पितेन भवतः किं नागीमण्याम्यहम् ॥ ५७ ॥

तैस्तैः कस्तृरिकाद्यैः स्तबिकतमि यद्याति दौर्गन्ध्यमारात् दृष्टा यस्येह निष्ठा कृमिकुल्णमथवा भूरिभस्माथवाऽपि । कृत्वा धर्मस्य बाधामनुदिवसमरे वश्चनात्किम्परेषा-मात्मन कोऽयं विमोहस्तव तदिष वषुः पाल्यते यत्त्वयेत्थम् ॥ ५८ ॥

स्वार्थारम्भप्रणतिशरसां पक्षपातात् सुराणां द्यात्मानं करजकुलिशैर्दानवेन्द्रं निहन्तुम् । सिंहीभूतिस्त्रस्रुवनगुरुः सोऽपि नारायणोऽस्मिन रागद्देषप्रतिहतमतेः कस्य न स्यात् पशुत्वम् ॥ ५९ ॥

वर्तमानक्षणादूर्ध्वं स्थितौ कायस्य का प्रमा । तथापि जीवनायाहो चिन्ता कल्पान्तवर्तिनी ॥ ६० ॥

उच्छ्वासावधयः प्राणाः स चोच्छ्वासः समीरणः । समीरणाचळं नास्ति यत्प्राणिति तदद्भुतम् ॥ ६१ ॥

केषामप्येते ।

तन्भन्यते विचित्रं बहुविवरे या स्थितिर्भरुतः । न तथापि मृदहृद्याः कथमपि विमृशन्ति निर्याणम् ॥ ६२ ॥

वछभदेवस्य ।

रात्रौ वा यदि वा दिवाऽनवरतं दृद्धोऽथ वा बालकः सर्पत्येकक [एवं नैव विदितः] प्रक्रान्तरूपेऽध्वनि । तस्मिन्तद्वहनश्रमोज्झितमहत्सत्कर्मपाथयवान लोकः शोकमनेकरूपमहह प्राप्नोति गच्छन्नत ॥ ६३ ॥ वैद्यभानुपण्डितस्य ।

संसारे पतितानां कुशलं किं पृच्छचते शरीरभृताम्। पतितस्य दहनराशौ दग्धोऽसिं न वेति कः त्रश्नः ॥ ६४ ॥

यत्र यत्र रतिं याति मनः सुखिवमोहितम्। भगवतो व्यासस्यैतौ । तत्तत्सहस्रग्रणितं दुःखं भृत्वोपतिष्ठते ॥ ६५ ॥

स्वर्णकारतुलेवापि यस्य बुद्धिर्भनीषिणः । अञ्मकाञ्चनयोः साम्ये निर्देशित्वम्रपेयुषी ॥ ६६ ॥

आनीयते शरीरेण श्लीणोऽपि विभवः पनः । विभवः पुनरानेतुं शरीरं क्षीणमक्षमः ॥ ६७ ॥

साहाय्योपनमद्विवेकपवना दीपिष्यते नः कदा वैराग्याग्निरनेकभेद्विषयकीडाकरीषंकषः । यद्भृत्या परिमार्जिते निरुपमं वैमैल्यमासेदुषि ज्ञानाद्शेतले स्वमेकमनिशं पश्यन्ति योगीश्वराः ॥ ६८ ॥

मदनस्यैतौ

अर्थिभ्यः कनकस्य दीपकपिशा विश्राणिता राशयो वादे वादिविषाणिनां प्रतिहताः शास्त्रोक्तिगर्वे गिरः। उत्खातप्रतिरोपितैर्रुपतिभिः शारैरिव क्रीडितं कर्तव्यं कृतमर्थिता यदि विधेस्तत्रापि सज्जा वयम् ॥ ६९ ॥ विक्रमादित्यस्य

उपचरिता हरिणद्याः सज्जनगोष्ठीषु मिश्रिता वाचः। चरितं क्रमेनमदवनं न विधेः क्र [टिर्ला] दपि त्रासः ॥ ७० ॥ वल्लभदेवस्य ।

एक एक विदिति, क. ख. च. २. सीद, क. पाठभेदः ३. क. क. ख. च. ४. भी. क. पाठभेदः

५ कमापनमितनं क. ख. च. ६ लता. क. ख. च.

आत्मानिच्छिस हन्त शास्त्रतपुरीमार्गे विहर्तु यदि भ्रातः संयमवर्भणा कुरु तदा रक्षाविधि सर्वतः । नो चेदिन्द्रियतस्करैस्तव हटात्तीक्ष्णाग्रभूरिस्फुर-चिन्ताभल्लशतैर्विभिद्य मनसो ग्राह्यो विवेको मणिः ॥ ७१ ॥ कस्यापि ।

तुषा ग्रुष्यत्यास्ये पिबति सालिलं स्वादुसुरभि क्षुधार्तस्सन शालीन् कबलयति मांस्याकबलितान् ?। पदीप्ते रागाग्रौ सुदृढतरमाश्चिष्यति वधूं पतीकारो व्याधेः सुखमिति विपर्यस्यति जनः ॥ ७२ ॥

भट्टजयन्तस्य।

अजानन्दाहित्वं पति शलभस्तत्र दहने स मीनोऽप्यज्ञात्वा वत विडिशमश्राति पिशितम्। विजानन्तो ह्येते वयमिह विपज्जालजटिलान न मुश्रामः कामानहह गहनो मोहमहिमा ॥ ७३ ॥ गोभट्टस्य [भर्तृहरेः ।]

जनेषु मध्ये जनवद्विचेष्टते वने मृगैश्वापि समं मृगायते । न भोगमप्यर्थयते न वर्जय-त्यवाप्ततत्त्वस्य न दुर्ग्रहः कचित्।। ७४।।

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावस्यां वैराग्यपद्धतिः॥

हरिस्तुतिपद्धतिः (१३२)

लक्ष्मीर्दाराः सदेवासुरजिय चिरतं वाहनं वैनतेयो यानश्रीः कापि चकं प्रहरणकमलं कौस्तुभो भूषणं च । वैदग्ध्यं दग्धदैत्यं हृदयिषुलता विश्ववेश्मीति विष्णो— क्रूते श्लाघ्यं न किं किं खगगज(जव?)पवनापूरितः पाश्चजन्यः ॥ १ ॥ दीपकस्य ।

क्व विष्णुस्तिद्शाधीराः क्व यमः प्रेतनायकः। क्व खद्योतो वियत्कीटः क्व च सूर्यो जगन्मणिः॥ २॥

देवबोधेः।

तत्त्वं ब्रुवाणानि परं पुरस्तान्मधु क्षरन्तीव सतां फैलानि । आवर्तय प्राञ्जलिरस्मि जिह्ने नामानि नारायणगोचराणि ॥ ३ ॥

आम्नायाभ्यसनान्यरण्यरुदितं वेदव्रतान्यन्वहं

मेद्द्रछेदफल्लानि पूर्तविषयः सर्वे हुतं भस्मानि ।
तीर्थानामवगाहनानि च गजस्नानं विना यत्पद—
द्वन्द्वाम्भोरुहसंस्मृतिं विजयते देवः स नारायणः ॥ ४ ॥

बद्धेनाञ्जिकिना नतेन शिरसा गात्रैः सरोमोद्गमैः कण्ठेन स्वरगद्गदेन नयेनेनोद्गीर्णवाष्पाम्बुना । नित्यं त्वचरणारविन्दयुगळध्यानामृतास्वादिना— मस्माकं सरसीरुहाक्ष सततं संपद्यतां जीवितम् ॥ ५॥

हे लोकाः शृणुत प्रसृतिमरणव्याधेश्चिकित्सामिमां योगज्ञाः समुदाहरन्ति मुनयो यां याज्ञवल्क्यादयः । अन्तर्ज्योतिरमेयमेकममृतं कृष्णाख्यमापीयतां यत्पीतं परमौषधं वितन्तते निर्वाणमात्यन्तिकम् ॥ ६ ॥

१. मुदास्पदा. क. मुदावदा ख. च.

पृथ्वी रेणुरणुः पर्यासि काणिकाः फल्गुः स्फुलिङ्गो लघु-स्तेजो निःश्वसितं मरुत्तनुतरं रन्ध्रं सुसूक्ष्मं नभः। क्षुद्रा रुद्रपितामहमभृतयः कीटाः समस्ताः सुरा दृष्टे यत्र स तावको विजयते भूमावधूतावाधः॥ ७॥

कुलशेखरस्यैते।

उद्देगस्य निवारणाय दुरितच्छेदाय पुण्याप्तये पानाय श्रवणामृतस्य धृतये कस्मैचिदार्तिच्छिदे । उच्छ्रासं पुरुषोत्तमाच्युत हरे गोविन्द नारायण श्रीवत्साङ्क मुकुन्द कृष्ण कमछाकान्तेति वाचं(च्यं?) मुहु: ।। ८ ।।

चक्षुः पत्रयतु केशवं मम हरेर्वाचं शृणोतु श्रुतिः जिह्वा नित्यमनन्तनामसुधया सौहित्यमभ्यस्यतु । मूर्घो माधवपादपग्ररजसः स्पर्शेन पूतोऽस्तु मे श्रीकान्तं परिरभ्य सौरभभरं प्रामोतु गात्रं मम ॥ ९ ॥

सर्वज्ञनारायणभट्टस्यैतौ ।

इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां हरिस्तुतिः ॥

हरस्तुतिपद्धतिः (१३३)

अज्ञातमहिमा वाणी शिवं स्तौतु रसोन्मदा । रसातिरेकादौचित्यभङ्गः स्त्रीणां क्व छभ्यते ॥ १ ॥

कविद्र्पणस्य ।

यातु चश्चलशीलत्वाद्यत्र क्वचन मे मनः । सर्वन्यापिन् महादेव त्वां विहाय क्व यास्यति ॥ २ ॥

यद्यहं स्तुतिपदे तवाक्षमः किं ततः कमलजोऽपि यत्तथा ।
मज्जतो जलनिधौ किमन्तरं मृत्कणस्य च कुलाचलस्य च ॥ ३ ॥
कण्ठकोणविनिविष्टमीश ते कालक्इटमपि मे महामृतम् ।
अप्युपात्तममृतं भवद्वपुर्भेदद्यति यदि रोचते न मे ॥ ४ ॥
उत्पलदेवस्यैतौ ।

त्वं पाथोऽपि न मे रजो हरिस किं तेजोऽपि नो किं तम— श्रन्द्राकीवपि नेक्षसे स्पृशसि किं न त्वं नभस्वानपि । आधारोऽपि कथं धरां न तजुषे व्योमापि शब्दं न किं कस्मास्वं यजमान एव करुणादानाय मन्दायसे ॥ ५ ॥

मरोत्तमस्य ।

अपूर्वेऽयं पन्थाश्शिव तव विभ्रत्वस्य कतमो जगद्धन्धो यत्ते पदयुगमकामं प्रणमताम् । प्रयाति प्रध्वंसं न खळु दुरितं केवलमिदं चिरोपात्तं सद्यः सुकृतमपि सर्वे विगलति ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

ये स्वप्नेऽपि चिरं न भान्ति विषयाः सीदन्ति येऽतः(न्तः) परं यानप्राप्य कथंचिदक्षमतया तूष्णीं परं खिद्यते । तेऽपि त्वत्करुणाञ्चलैः कवल्लिताः सिध्यन्ति विद्याधिपाः किं वा तुष्यति यस्य तस्य भवति स्तम्भोऽपि कल्पद्वमः ॥ ७॥ रम्ये पुण्यतरङ्गिणीपरिसरे कुत्रापि पुत्रादिभि-र्लिङ्गाकारतया स्थितं स्मरहर त्वामचैयन्ति स्म ये। स्वर्गङ्गातटकल्पपादपलताहिन्दोलकेलिकमाः प्रेङ्गाकावधूभुजागेललाः खेलन्त्यमी खेचराः॥ ८॥

खर्जूजर्गात्रघर्षणघनन्यापारशीर्यस्वै— यो दृष्टः क्ष(श ?)तपातकैरिप महादेव प्रसङ्गद्भवान् । ते कन्दर्परसालसामरवधूनीरन्त्रपीनस्तन— दृन्द्वोक्केखविलासभङ्करनस्वाः खेलन्ति खे खेचराः ॥ ९ ॥

गौरीकान्त कृतान्तसूदन जगन्नाथ त्रयीविग्रह त्विचनासु विचक्षणाः क्षणमपि ब्रह्मादयो मानवाः । बुद्धिनीः [कियती]न साऽप्यकलुषा तत्रापि तापोर्भयः कस्त्वा चिन्तयिन्तुं क्षमो न हि(तुः?) कृपामात्रस्य पात्रं वयम् ॥ १०॥

कतिपयपुरस्वामी कायव्ययैरिप दुर्ग्रहो मितवितरिता मोहेनाहो मयाऽनुस्रतः पुरा । त्रिभ्रवनपतिर्बुद्धचाऽऽराध्योऽधुना स्वपदप्रदः पुनर्धिगतस्तत्प्राचीनो दुनोति दिनव्ययः ॥ ११ ॥

भेरीभाङ्कारस्यैते ।

वपुःशादुर्भावादनुमितमिदं जन्मिन पुरा पुरारे न प्रायः क्वचिद्पि भवन्तं प्रणतवान् । नमन्मुक्तः संप्रत्यहमतनुरग्रेऽप्यनतिमान् महेश्च क्षन्तन्यं तदिदमपराधद्वयमपि ॥ १२ ॥

अपराधसुन्दरस्य ।

त्वदीयं त्वत्कार्यं रसक्कसुमगन्धादिसकछं तवैवाहं भक्त्या प्रतिदिनमयच्छं निजतया । तया भक्त्या श्लाघी विदितचरितस्त्वं न मनुषे मदज्ञानं यत्तत् किम्र शिव तवैवार्जवैमिति ॥ १३ ॥

सारङ्गदेवस्य ।

^{9.} कियते. क. ख. च. २. न. क. ख. च.

हंहो माधव किं वयस्य सुमते किंचिद्रहस्यं ब्रुवे हुंकृत्यन्तमृजुः प्रकीर्णविभवः शैलात्मजावल्लभः । द्वित्रैस्तं विजने प्रतार्थे कुसुमैरर्कस्य दर्भस्य वा गृह्णीमः सुरमौलिलालितपदां त्रैलोक्यराज्यश्रियम् ॥ १४॥ माधवस्य ।

भस्मोद्धूळन भद्रभस्तु भवतो रुद्राक्षमाले शुभं हा सोपानपरंपरे^र गिरिसुताकान्तालयालङ्कृते³ । अद्याराधनतोषितेन विभ्रुना युष्मत्सपर्योसुखा-लोकोच्छेदिनि मोक्षनामनि महामोहे निधीयामहे ।। १५ ।। कस्यापि ।

कामं कामतनोर्द्वाद्भवसम्बच्छेदं च वाञ्छन् भवात् । आशाच्छेदनतत्पराच भवतः संप्रेत्सुराशोद्भमा-नुन्मचोऽस्मि हर प्रसीदतु भवा[न्नो⁸]न्मच्तमप्युज्झित ॥ १६ ॥ उमापितघरस्य । वल्गद्रङ्गोचमाङ्गे तव किमभिषवैनैंव नैवेद्यमासीत्

पश्चग्रासी यदीया निजतनुविहितैः पश्चभूतैर्महद्भिः ।
किं मन्तैर्मन्त्रकर्तुः किम्र कुसुमचयैव्योमकेशस्य ते स्यात्
पूजामावे [तैवैवं] भव भवतु भवद्भावनैवाभवाय ॥ १७॥
श्रीहर्षस्य ।

पुत्रस्तव त्रिणयन प्रथितो विशाखः। छाया तथाऽपि भवतः सक्कटुम्बकस्य तापत्रयव्यतिकरं जगतां हिनस्ति ॥ १८॥

स्थाणुः स्वयं त्वमसि ते दियताऽप्यपर्णा

धर्म ब्रह्मशिरोह [राद्धनभरं] भैक्षेण कुर्लिभरेः

जयदेवस्य ।

१. स्तंबज. क. ख. च. २. रा. क. ख. च. निः, ३. क. ख. च. ४. चु. क. ख, ग, घ. च. ५, भवेयं, क. ख. ग. घ. च.

मुक्तस्य वा मम स्वामिन् गुणौघग्रथितस्य वा । अस्तु पुष्पचयस्येव विनियोगस्तवार्चने ॥ १९ ॥ सत्वं ममेष्टं पतितं पुरस्ते त्वदङ्क्षिसंमर्दरजः त्रियं च। अदृष्टमन्यद्रचितं तमोऽपि त्रेगुण्यहानिं कथमीश याचे ॥ २० ॥ कयोरप्येतौ ।

भवश्र यदहं चेश द्वाविमौ जनितौ त्वया। परस्परविभागं त्वं न करोषि कथं प्रभो ॥ २१ ॥

व्यासतीर्थस्य ।

कस्यचिज्जायते जन्तोः पादाघातस्तवाध्वानि । पदभङ्गन्यथा शंभो जुम्भते जम्भवैरिणः ॥ २२ ॥

नरोत्तमभट्टस्य।

शशिखण्डं श्रीखण्डः खण्डं खण्डनगिरामथ विनोदः। भक्तिश्र खण्डपरशावखण्डतपसां फलं लोके ॥ २३ ॥

*छोल्नमोलिमृगाङ्कमण्डनघनस्*फारादृहासस्वनो दृष्यद्गन्धगजासुरप्रमथनस्त्वं देव पञ्चाननः । चित्रं किन्त पतन्ति तावकपदव्यालग्रम्भका न य-त्स्वामिन्मानसपञ्जरे निगलितो दत्से यदुचै:पदम् ॥ २४ ॥

चित्तराजस्य।

तवैव भक्तः कथमन्यसेवां करोति शंभो भवभोगहीनः। तं दीनमालोक्य न लज्जसे त्वं सोऽपि त्वदीयोऽहमिति ब्रुवाणः ॥ २५ ॥

नानाविधै[व्योधिभिराधिभि]र्यत्करोषि दुःखं हृदि मे महेश । तवैव तद्यन्मनासे स्थितस्य चेष्टा प्रभूणां हि विचारग्रून्या ॥ २६ ॥ शौर्यं श्लाघाविहीनं नयविनयसमालङ्कृतं भूपतित्वं लक्ष्मीरौदार्ययुक्ता वपुरनिधगतं व्याधिनाऽप्यल्पकेनं। विद्वत्तोत्सृष्टगर्वा गुणगणकलितं रूपमुत्सोकि भाग्यं त्वद्रिक्तिस्सर्वकालं भवतु मुवि तृणां शङ्कर त्वत्प्रसादात्।। २७॥ श्रीवैद्यभानुपण्डितस्यैतौ॥

॥ इति सूक्तिमुक्तवल्यामीश्वरस्तुतिः॥

शाकेऽङ्काद्रीश्वरपारिमिते वत्सरे पिङ्ग्न्छाख्ये चैत्रे मासे प्रतिपदि तिथौ वासरे सप्तसप्तेः । पृथ्वीं शासत्यतुल्लमहसा यादवे कृष्णराजे जह्नस्यार्थे व्यरचि भिषजा भानुना सेयमिष्टा ॥ १ ॥

शश्वत्कृष्णमहीपसम्पदुद्धे हिंद्धौ निशाकार्रकः
का[व्या]म्भोजविकासितग्मिकरणश्चाणक्यचातुर्यवान् ।
स्फूर्जचर्करहस्यकर्कशमितः साक्षात्कृतालङ्कृतिप्राग्भारो भिषजां वरो विजयते श्रीभास्कराख्यः सुधीः ॥ २ ॥

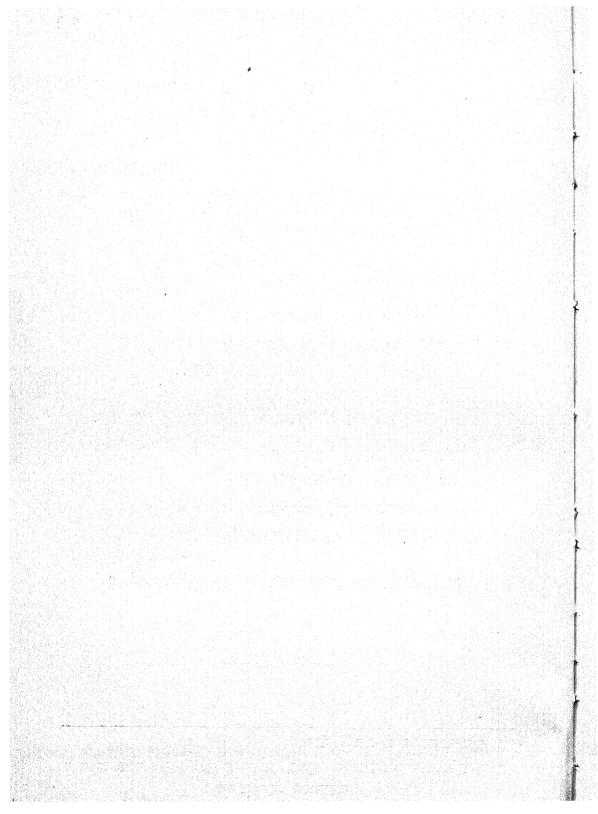
हरीशयोस्त्रयस्त्रंशत्पद्धतीनामिदं शतम् । श्रीमता भगदत्तेन जल्हणेन व्यरच्यत ॥ श्रीकण्ठीरवराजस्य धर्मवित्तिम्मन्त्रिणः। स्रक्तिमुक्तावली सेथं कुर्यात्कल्याणसन्ततिम् ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजरुहणदेवविराचिता सूक्तिमुक्तावळी समाप्ता ॥

· O company

१. मु. गं. २. न्या. क. ख. गं. च. ३. ख. चं.

बिन्दुदुर्छिपिविसर्गदीर्घिकाञ्चङ्गपाङ्क्षपदमेददूषणम् । हस्तवेगजमञ्जुद्धिपूर्वकं क्षन्तुमर्हथ समीक्ष्य सज्जनाः ॥ करकृतमपराधं क्षन्तुमर्हेन्ति सन्तः ।

स्रक्तिमुक्तावल्यन्तर्गतपद्यानामनुक्रमणी

श्लोक.			일당.	श्लोक			प्रह.
	अ			अद्गैरन्तर्निहित			३९ ४
अकरवमधि	• • •		१९९	अचिन्त्याः पन्थानः	• • •	.	१२९
अकालजलदृश्लो.	•••	• • •	४६	अच्छिन्नं नयना			१६१
अकालजलदेन्दो	•••		४६	अजस्रभूमी			३६१
अकालमृत्युं	•••	•••	800	अजाङ्किनिर्दत्त	•••	• • •	३६९
अकृतकबलारम्भैः	• • •	•••	३२६	्र अजानन् दाहि		• • •	४५६
अकुतस्यागमो			४३८	अज्ञातमहिमा	•••	•••	४५९
अकुत्रिमविलासाङ्क	• • •	6 ,6,4	२७९	अज्ञानं कारणं			४४८
अकेकी किं केकी	• • •	• • •	७१	अञ्जलिस्थानि	•••	•••	पुर
अक्किष्टबालतरु	•••	• • •	२४०	अण्वपि गुणाय	•••		45
अक्षत्रारिकृता	• • •		३१५	अताडयत् पछव	•••		२३९
अक्ष देवन पणी	•••	•••	२७२	अतिकुष्णेष्वति	•••		३९८
अक्षयूत्रजिता	•••	••••	२७२	अतिविपुलं			१३
असर्वपर्वगर्ते	•••	•••	३६३	अतिश्लथालंबि	•••	•••	२२६
अगरुरिति वद्ति	•••	•••	883	अतो गरीयः किं		•••	४४१
अगस्त्य इव		•••	३	अत्यच्छं सितमंशु	•••		ે ૧ ૡ
अग्रे धनुः	•••	•••	२५८	अत्यन्तविमुखे			५६
अग्रे यान्ति रथ	•••	•••	३५७	अत्युक्तौ यदि		• • •	३४२
अग्रे स्त्रीनख		• • •	२०७	अत्युच्चाः परितः			३३६
अङ्के कुत्वोत्तमाङ्गं	•••		३३२	अत्युच्छितो न्न त			४३६
अङ्गदोषपरि			३९३	अत्राकण्ठं विलुठ	•••		३१६
अङ्गाकुष्टदुक्ल	•••	•••	२७५	अत्रास्मिन् सुतनु		• • •	२४१
अङ्गानि धीपदु	100		३९८	अथ कृतकविह		•••	२४५
अङ्गारहासि _			२३६	अथ मनसिज			२१९
अङ्गारैः खचि	•••	•••	२१४	अथो गणपतिं		•••	૪૧
अङ्गीकृताः क्षति		•••	९९	अथोपगृढे	•••	•••	२२६
अङ्गुलीभिः		•••	१८३	अदृष्टिव्यापारं		•••	८३
अङ्कुल्यग्रनसेन			१९७	अद्यापि स्तन	• • •		२६१
अङ्गुल्यग्रानिरो			२१८	अद्येदं श्व इदं	•••	•••	848
अङ्गुष्ठाभिम	•••		३३४	अद्वेतं सुखदुःख	•••		४२३
अङ्गुष्ठे पद		•••	३९५	अधनं खलु जीव	•••	# * * * * * * * * * * * * * * * * * * *	४३७

न्छोक.			58 .	श्लोक.	Ŋ.		58 .
अधरेणोन्नति	•••	for to vicesory	- १६६	अन्तर्जलावारि			२४५
अधिकाराभिषे	•••	•••	३१०	अन्तिङ्छद्राणि		•••	१०५
अधिरजनि जगाम		• • •	२९६	अन्तस्सन्ते।ष			३३८
अधिरजनिमुखे	• • •	•••	२८७	अन्तेनार्जुन	• • •	•••	२७०
अध्यापितोऽसि			१२८	अन्त्रप्रोतबृह	• • •		३२१
अध्याहारः स्मर	•••	•••	३३८	अन्त्रैः कल्पित			३२८
अध्वक्कान्ततनु			३९६	अन्यः कः क्षार	• • •		३७५
अध्वन्यध्वनि			११५	अन्यमुखे दुर्वा०			३०४
अध्वन्यस्य वधू		•••	२१२	अन्यस्माल्लब्घोदमा			46
अध्वन्यैर्मकरन्द्	• •		२१२	अन्या सा सरसी	• • •	•••	७४
अध्वा न यदि			९२	अन्ये हि दुःसमृत०			२३४
अनङ्गेनाबलास०		•••	१३०	अन्योन्यवारि	•••		२ २३
अनङ्गोऽयमन •	•••		२४२	अन्योन्याहत	•••		२३५
अनाकाशे चन्द्रः	•••		१८२	अपकारमस	•••		५७
अनाकृतैरेव			१७३	अपकुर्वन्नपि	•••		५२
अनालोच्य प्रम्णः			१९७	अपचितकुसुमा	•••	•	. २४१
अनावर्जित			४३९	अपयान्तीना	•••		२८८
अनिद्रो दुःस्वप्नः	•••		४३४	अपराधं	•••		३२
अनुक्रतः खल	• • •		५३	अपवादादभीर			40
अनुद्घुष्टः शब्दै		. • •	૪ૄ	अपसर पृथिवि			् ३०
अनुप्रासिनि			४६	अपामुद्धृत्तानां ।	•••	•••	२२७
अनुरागवन्तमपि	•••		२४८	अपि तरुवना	•••		२१५
अनुसर सर		9 9 4 9 9 4	64	अपि तुरगसमी			३८५
अनूनवेगाद्य			३६०	अपि मुद्रमुप	•••	•••	8°
अनेकसुषिरं				अपि स्वैः सर्वस्वैः	•••	•••	७२
अनेन रम्भोरु	600	•••	३५३ २६९	अपूर्वः कोऽपि		•••	46
अनेन वीत	•••			अपूर्वोऽयं पन्थाः	•••	•••	४५९
अन्त:करणतत्त्व			१६६	अप्यत्युच्चो			३५३
		•••	४२५	अप्यात्मनो विना	•••		५९
अन्तःकरणश्चन्य	•••		४०७	अप्रतिकृत्या	•••	••••	804
अन्तः कुटिलतां			१००	अप्रदीपा यथा		•••	३९७
अन्तःकोपकषा०	•••	•••	44	अप्राज्ञेन च कात०	•••	•••	४०९
अन्तरं कियदा०	•••	•••	88	अप्राप्तप्रथमा	•••	•••	३१८
अन्तर्गृहं नयति	•••		२३४	अञ्जं त्वञ्जमथा०	•••	•••	१२३

न्होक.			वृष्ट	श्लोक.			gg.
अभवन्नद्भुतो		•••	२३३	अम्बायाश्च पितुः	en anti-		४२५
अभिद्रोहेण भू०			४०४	अम्बा शेतेऽत्र वृद्धा			३०२
अभिनववधू	• • •	• • •	२३२	अम्भोजाक्ष्याः	• • •		२५९
अभिमानधन		• • •	५६	अम्भोजिनीवन			७४
अभिमानवतो			५६	अम्भोद्स्तनितं		•••	२२२
अभिमुखे			989	अम्भोधिः स्थल		•••	878
अभिसरणरसः	•••		२५८	अम्भोधौ विह		•••	इंद्
अभेदेनोपास्ते			44	अम्भोरुहमये	6 G C		349
अभ्यर्थ्य सप्र०			१३७	अयं त्रयाणां			863
अभ्यस्तेऽपि नित			१३८	अयं प्रभुरयं		•••	४१७
अभ्यस्तेऽपि हि			३०६	अयं वारामेको	•••	•••	९७
अभ्यस्य पवन			309	अयं शून्यो ग्रामः	•••		888
अभ्युत्थान			४२४	अयं हि प्रथमो		•••	३९३
अभ्युद्धता वसुम		•••	३३५	अयमरविवरे			इपृष
अभ्युन्नतेऽपि			288	अयमवसरः	•••	•••	१०३
अभ्युपयुक्ताः			६२	अयमुपगतकुष्णः			३७५
अमन्द्रमणिनृ ०			२ ४४	अयमेको ऽहमे			२९८
अमन्दानन्द	•••		१७१	अयि जलद् यदि	'a p b		६९
अमन्यतासौ	•••		३८७	अयि मृगाक्षि		2 M A	१८१
अमरुककवित्व			४८	अये कोऽयं			१६८
अमीतिलास्तैल			१२५	अये कोऽयं वृद्धो		###	300
अमींभिराकण्ठ	•••		803	अये को जानीते			३० ०
अमीषां मोहाद्वा		•••	९९	अये नीलग्रीव			હદ્
अमी हेलोन्मेष	•••		२१२	अये वापीहँसा			< 8
अमुं कारुक्षेपं	•••		७०	अये वारां राशे	•••		९६
अमुष्मिन्नुद्याने	•••	•••	१२६	अये स्वर्गः स्वर्गः	•••		४५०
अमुष्मिन् पञ्चेषोः	•••	•••	२३१	अये हेलावेलाकु०		***	ಅಂ
अमुष्मिन लावण्या	•••	•••	१८७	अरातिरिय			१४१
अमुष्मिन संसारे		• •.•	३७०	अरावप्युचितं	4 6 8		४३५
अमूल्यस्य मम			१८९			•••	४०५
अमृतमधुरैः	•••		१८७	अर्काः केचन	206	•••	११०
अमृतममृतं		•••	१६८	अर्काभिमुख्य			२९८
अमृतवचन	•••	•••	৬२	अर्चिष्मन्ति	'ann		२ः
अमृतांशोः किर०		• • •	९८	अर्थस्य सदो	° 2 2 2		४३

श्लोक.			58·	न्होंक.	hannenez		멸.
अर्थिता विभव			826	अंशैंको यः			४४५
अर्थिभ्यः कनक	•••		४५५	अशीतेनाम्भसा			800
अर्थेष्वलभ्येषु	• • •	• • •	४००	अश्रान्तश्रुति०	•••	•••	२७७
अर्घाङ्गनापुंव			१९	असङ्खन्चपुष्पोऽपि		• • •	२३९
अर्धाङ्गलीपरी			888	असत्यां च	•••	• • •	४०३
अर्घासने समधि	•••	•••	३२०	असद्दत्तो नायं	•••		१९७
अर्धेन जढद		•••	२१९	असंभोगेन सामा	•••		६१
अर्थोक्ते भयमा		•••	२ ०२	असाध्यायाः सुखं	•••	• • •	३९५
अलङ्कारः शङ्का			४१४	असिन्दूरश्च	•••		३४४
अलङ्किया			४४५	असोढा तत्काले		•••	१६
^क अलमन्ध			१२८	असौ मरुच्चुंबित	• • •		२०६
अलमप्रियाण्य			४०६	असौ रसौचित्य	•••		36
अलमलं			ે ૧૬૫	अस्तं याति शशी	•••		२८४
अलसवलितैः			१३८	अस्तावलम्बिनि			२४९
अलिपटलै		•••	६८	अस्ति श्रीस्तन	•••	• • •	३८२
अबकेशिनोऽ-	•••		११२	अस्त्रं विमुच्य		•••	१३५
अवचनं वचनं			३०५	अस्त्राणि प्रवगा		•••	३२१
अवतु वः सवितु	•••		२६	अस्थाने जन		•••	848
अवधिदिवसः	•••		१४३	अस्थिक्षोदवती	•••		२१२
अवन्तिः काव्यमा-	•••		88	अस्थिरमनेक			२२१
अवयवेषु _	•••	•••	१८७	अस्थीन्यस्थीनि			२ 0
अवहितः किमशो		•••	३८	अस्पृञ्यसङ्गति			१२५
अवाप्तेर्द्राचि॰			३६४	अस्माकं संखि	• • •		३०३
अवाप्य प्रागल्भ्यं			२६५	अस्मान् विचित्र			৩६
अविज्ञातविशे•	•••		२५२	अस्मिन चन्द्र			१५७
अविज्ञानाद्रा			8,0	अस्मिन जरा			४३५
अविद्ग्धः श्रम	•••		३११	अस्मिन्नम्भोद			ટહ
अविदितगुणा	•••	•••	३८	अस्मिन् वर्षमहे			१३६
अविदितपर			886	अस्यां नेत्रपथं			१६७
अविद्याबीज	•••		३८९	अस्याननस्य	•••	•••	ં૬૦
अविरतमिद्	•••		२४६	अस्यारिप्रकरः		•••	384
अविवेकिनि भूपे	•••		४३२	अस्या ललाटे		•••	805
अव्यात् स्वर्लोक	•••	•••	38	अस्यासिर्भु०	•••	•••	३४२
अब्यूत्पन्नस्वभावा •	•	•••	435	अस्यास्त्राणम	•••		198

		_						5 - 3	A.
		7.7	1	गवल्य		FFF SPP P	NAME AND ADDRESS OF THE PARTY O	APPEND WATER	nd w
		A 3 3 4 5	B 45.3 Z.E.		Back 416		67) I dod 446	500 THE 6	25.5
		12/2				4 4 -44	. 4 4 4 4 2 6	add a de	78 4 10 11
٠	-	~~~	~~~	~~~~	~~~~				

	~	~~~~	~~~~~~	तपद्या नामनुक्रमणी ~~~~~			
श्लोक.			पृष्ठ.	श्लोक.			g
अस्यैकस्यापि	•••	•••	880	आच्छिद्योरग9			34
अहं च देवनन्दी	•••		288	आजन्मब्रह्मचारी	•••		₹,
अहं तेनाहूता	• • •	•••	२९८	आजन्मस्थितयो	•••		8
अहं न चेत् स्यां		• • •	884	आताम्रतामप•	•••	• • •	२
अहमेको न मे	• • •	•••	४४७	आताम्राः किरणाः			२
अहमेव गुरुः			६०	आत्तमात्तमधि 🍳		•••	२
अहह गृही	•••	•••	४५०	आत्मज्ञानवि			8
अहिरहिरिति	•••	•••	१२२	आत्मनाशाय		•••	ጸ
अहो अहं			१४८	आत्मन्निच्छासि	•••		8
अहो कथमसी	•••		२३३	आत्माधीनश	•••		ß
अहो प्रभावो	• • •		४५	आत्मा यत्नशतेन			ß
अहो मोहो वरा०	•••	•••	00	आदाय चाप०	•••		
अहि भास्कर	***		४०८	आदाय मांसम०	•••		3
अंशुकेन जघनं	***		१८५	आदाय वारि परि०	•••		
	आ			आदिमत्स्यः स	•••		
आकण्डदृष्टशि			३६८	आदौ नमस्कृतिः	•••		
आकण्ठार्पित	•••		१७३	आदौ मानपरि॰	•••		?
आकर्ण्य स्मरयो			२ २१	आचे जग्मुषि	•••	• • •	3
आकर्षन्ति न			२४१	आधाय द्वतमा०			
आकांक्षिणं क्ष्मा			४३३	आध्मातोद्धत	•••	•••	ş
आकारः कमनी		10 8 8 8	(D) q	आनन्दोद्गतबा०	•••		8
आकारः सुमनो			१९०	आनन्दोर्मि	• • •	•••	•
आकारालाप	- N M		९०	आनीयते शरी०	• • •		Ą
आकारैर्न विदन्ति			३०१	आनीलचूचुक			•
आकृष्टः शिखया	***	***	` \$0	आन्ध्रीप्रीति	•••		1
आकन्दाः स्तनितैः	2.01		१५३	आपत्स्वेव हि	•••	•••	1
आगच्छतां च			१०३		•••	5 - 4	•
आगच्छन् सूचि०			१९२	내용하는 이 교리들이 일어 보고 있다면 어떻게 되었다.		4.4.4	1
आगत्य प्रणि			२०४	기계 등 등 등 시간 회사를 되었습니다.		•••	١
आगत्यैव कुत			६४	마르크 시크리를 보는 것이 되었다.	•••	•••	
आगस्कारिणि			३ ५	~~	•••		4.9
आग्नेयीमेति			२३४			• • •	
आचम्याधर०			२८१			• •(•	
आच्छिय प्रियतः			३४७		•••		1

.	~~~~~	······		~~~~~	~~~~	****	
. ग्लोक.			वृष्ठ	स्लोक.			9명.
आबघ्नन् परि			860	आशङ्कच प्रणतिं			837
आबाल्याधिगमा ०	* * 8		उड्ड	आशाः पूरयति	•••		
आभाति घूसर			२५४	आशावलम्बोप•	•••	•••	४३८
आमोगभूषण	• • •		४२२	आश्लेषचुम्बन ०	•,•,•		२७२
आमरणाद्दि ।			७७	आश्लेषाधर ०	• • •	••••	२९
आमुक्तपुष्प			४३५	आश्लेषे प्रथमं		• • •	२७१
आमोदेन कदम्ब०	•••		२२४	आसत्यलोका ०			२३३
आमोदैर्मरुतो	•••	•••	306	आसादितप्रक •	•••		२२६
आमोदैस्ते दिशि	•••		१११	आसीद्गङ्गाधरः	•••	• • •	२
आम्रायाभ्यस			४५७	आसीस्त्वं निशि॰	•••	•••	२८९
आम्राः किं फल॰			१२०	आस्कन्दितो भुज	•••	•••	२३९
आयाताऽसि वि॰	•••	•••	२५६	आस्ते दामोदरी			३३८
आयाति फुछ	•••		४५३	आस्ते सीमन्त		••••	३४६
आयाते द्यिते मनो ध	•••		२७७	आस्यप्रोञ्छित			१७२
आयाते दयिते मरु०		•••,	१९२	आहतं कुचतटे			२८०
आयातो भवतः	•••	•••	४२६	आहारे विरतिः		•••	१३८
आयुर्धृते गुडे	•••		800	आहिते प्रतिषेध	•••	•••	४२७
आयुर्नीरतर ०			४५२	आहूतोऽपि०	•••	•••	२३५
आयुर्वायुर्व्याथि १	•••		३८०		夏		
आरब्धे दयिता	•••	•••	१८१		۲,		
आरादसौ तरु	•••		२३९	इतः काकानीकं	•••		११९
आरोहत्यवनी०	•••	•••	११८	इतः कोधो गृ०		•••	४५२
आर्तदुख्यपरि 🍳	•••		४२१	इतः शोचिः प्राच्यां	•••	•••	२८८
आर्द्धी कण्डे		• • •	२१	इतश्चन्द्रः सान्द्रः	•••		२२८
आलक्ष्यद्-त	•••	•••	४२५	इतो मृत्युरितो	•••		886
आलस्यं स्त्रीसेवा	•••	•••	४०६	इत्थं कविकुटु			४९
आलस्यं स्थिरता	•••		४१८	इदं कृष्णं कृष्णं	•••		२९३
आलस्यात् सुभ	•••	• • •	Rod	इदं नमसि भी			२५२
आलानं जय	•••	•••	व ३७	इद्मपदु कपा ०			१२६
आलिङ्गिता परैः	•••	•••	३१०	इदानीं तीवाभि		•••	888
आलिङ्गच मन्दि	•••	₽.0	३४८	इन्दुः प्रयास्यति	•••	# • #	८३
आळोकवन्तः सन्त्ये	•••		६५	इन्दुर्यत्र न नि॰	•••	•••	२७१
आवार्तिनः शुभ्	***	•••	३६०	इन्दुर्ययुदयादि	•••		२६१
आवृण्वाना झटि॰	•••	2 ***	२८२	इन्दोः कलाकला०	•••	1.4.	४२५

स्त्रीक्तं मुक्तावल्यन्तर्गतपद्यानामनुक्रमणी ७											
न्हो क .			पृष्ठ.	श्लोक.	~~~~		इड				
इन्दोः किं दुहिणस्य	• • •		२०	उनुङ्गेस्तरुभिः	• • •	∴ ** €	180				
इन्दोरेककलाया	• • •	•••	२६४	उत्थायोन्नतवा ०			२८।				
इन्द्राभ्यर्थनया	200		398	उत्पत्तिर्जे मद् ०	•••		369				
इह निचुलनि०	•••		२३०	उत्पन्नं सुधियां	•••						
इह शय्यागते	•••	***	886	उत्पाच यत् स्वय	• • •	•••	Ę				
इह शिखरक०			३७४	उत्फालं हेलये॰	• • •	•••	२८				
इह समद्श०			३७	उत्सङ्गे सैकता •	• • •	•••	३७				
ईश्वरमाराघ०			ં ૪३૪	उद्यतटा			२६				
ईश्वरसेवा सु०			४३३	उद्योवींभू ०		•••	२६				
				उदस्योचेः पुच्छं	•••	• • •	१२				
	उ			उद्गर्जजल			इंड्				
उक्तं च वक्ष्यमाणं		•	48	उद्गाढप्रणये	•••		२५				
उक्तं परस्यामि—		• • • :	હ્	उद्दण्डकोकनद्	a • e		₹૪				
उ ययाहमुद्•		•	३४१	उद्दामयुमाणि			२१				
उ चित्य प्रथम		• • • • • • • • • • • • • • • • • • •	२३९	उद्दामभ्रमिवे०			२				
उच्चै: कुंभः कपिश०		•	346	उद्देशोऽयं कनक			३७				
उच्चैः स्थानकृतो			દ્દ્દા	उद्ध्य धूलीर्घ०			ं २१				
उचेरुताल -	•••		१०	उद्दुन्धनं हढं	• • •		4				
उचैदैवादिह पशु॰	•••		१२८	उद्भिना कलकण्ठ	•••	•••	२६				
उचैर्बह्माण्डसण्ड			. ११	उ चद्रहिंषि			२३				
उच्छ्यासः खण्ड०	***		300	उद्यानं कोमुद्दी			ं ` ′३०				
उच्छासावधयः	•••	• • •	४५४	उद्याने सहकार			Ù				
उज्जृम्भाननमु ०			१३८	उद्देष्ट्य स्वयमेव	4 4 0		१ृह				
उज्ज्वलगुणम् •			ંપુલ	उन्नत्यै नयति	•••	•••	Λ: ,				
उड्डीना गुणप०	• • •		४४२	उन्नम्य दूरं मु०			- ? {				
उत्कलिकाबाहुल् यं		~***	३६९	उन्मत्तकण्टाकि	•••	•••	88				
उत्कूजन्तु वटे वटे	•••	•••	७२	उन्मीलद्ददनेन्दु							
उत्कृत्य ज्वलितात्	•••		३२९			***	91				
उत्कृत्योत्कृत्य			३२८	기가 하는 맛이 있는 사람이 모르는 것이 있다. 이 없이 되었다.							
उत्तंसकोतुकर	•••	.	१०९								
उत्तंसीकृत -					•••						
उत्तिष्ठति नम०			388	उन्मुक्ताभिर्दिव•		£					
उत्तिष्ठ दूति	***	•••	२५९	집 사람들은 사람들은 사람들이 가게 되었다. 이번 없는데 없었다.							
उत्ति दूति उत्तुङ्गे विभव	•••		-888 - 212	그렇게 하는 사람들이 그 가장이 되는 것은 경험이 하는 것이 없었다는 것 같아요 없다.	•••		્રફ્લ ં પ્ર				

		४२७ ३७२ १६८	एकान्तसुन्द्र एकावलीकलित			१७२
						100
• • •		१६८			• • •	२९७
			एकिकेव निज			२३३
		२२४	एके कुटीरकोणे	0.4	"6 • •	६३०
		२२४	एकेनाक्ष्णा प्र॰			२४९
		३६२	एकेनोद्धृत्य खड्गं	•••		३२५
		४१६	एकैव साऽमृत			६५
		४०७	एकोऽपि जीयते			88
		१०४	एकोऽपि त्रय इव			२४४
	•••	4	एको बाणः स्फुर	•••		३०५
	•••	२६०	एतच्छान्तवि ०	•••		३७९
		१६९	एतत् सर्वे शृणु	•••	•.•	१३१
1		३२३	एतद्त्र पथिकै	•••	•••	© o
		888	एतदेवात्र साम	•••		४३७
ভাগ			그러 그리고 있는 사람이 나가 그 그 없다.	•••		३७६
		१७७			• • •	३६८
						१६३
		86				હદ
			[사] 등 교실 환경 기계 최고 등 등 중 등 1개 인정			324
			요일 수 없고 하지 않는데 하는데 되었다.			११०
						२६४
	10.000	, ,				२७४
		UUU				१३६
						320
						228
		Addition Page	나라는 사람이 끝드랑 느낌을 다시다는 그는 것이			२२४
•••			The first of the state of the s			228
						३७१
						३८९
		30 Sept. 201				48
						१०५
	* * * **	Mary Carlot Const. Tech.				२०३
		The second of th				१२८
				•••		१२८ १३८
				४१६ एकेव साऽमृत ४०७ एकोऽपि जीयते १०४ एकोऽपि जय इव १०४ एको बाणः स्फुर १६० एतच्छान्तवि० १६६९ एतद्त्र पथिके १४४ एतद्वात्र साम एतद्भीमपरा० २४५ एतस्माच्चाठेथे पतस्मान्मां १८७ एतस्माच्चाठेथे पतस्मान्मां १८५ एतस्य कळामेकां एतस्य: करि एतस्य: करि एतस्य: करि एतस्य: करि एतस्य: विरह० एता: शार्टूळ एतासुके तिक १८४ एते केतकसूचि २२१ एते केतकसूचि २२१ एते नेदुरति० १३५ एते विह गुणाः पङ्कुज एवं यथाह भव० एवं यथाह भव० एवं यथाह भव०	४१६ ४०७ १०४ १०४ १०४ १०४ १०४ १६० १६० १६० १६० १६९ १६९ १६९ १८०	४१६ एकेव साऽमृत एकोऽपि जीयते एकोऽपि जीयते एकोऽपि त्रय इव एको बाणः स्फुर एको बाणः स्फुर एत्छान्तवि० एत्त्व्य पथिके एत्द्व्य पथिके एत्द्व्य पथिके एत्द्व्य पथिके एत्द्व्य पथिके एत्स्माज्जरुषे एत्स्माज्जरुषे एत्स्मान्मां एत्स्मा विरह्० एत्स्या विरह्० एत्स्या विरह्० एत्स्या विरह्० एते केतकस्चि एते केतकस्चि एते केतकस्चि एते केतकस्चि एते विद्यामान एते हि गुणाः पङ्कज एते हि गुणाः पङ्कज एते हि गुणाः पङ्कज एते यथाह भव० एवं यथाह भव० एवं यथाह भव०

	₹	र्क्सुका	वल्यन्तरो	तिपद्यानामनुक्रमणी			\$
न्होंक.			ãа·	श्लोक.			वृष्ट.
एषां गोपवधू०		•••	३०१	कथय निपुणे	• • •		१६५
एषा सा विन्ध्य	•••	B • 0	३७१	कदा नु कन्या	•••		२२६
	धे			कनककलशश्रेणी		•••	३७७
ऐणं चर्मपलाश			१२७	कनककरशस्व		•••	१३
ऐश्वर्यादनपेत	• • •		४०९	कन्थां वहसि	5		३०८
	ओ			कपाले मार्जारः			२६३
ओज:सत्वं			४३१	कपोले जानक्याः	• • •		३१८
	ओ			कंपोलौ लोलाक्ष्याः	•••	• • •	१८१
			२२	कमलमन	****	• • •	१६९
औत्सुक्येन कृत	•	• • •	४२०	कमलशरधि	•••		१९१
औदार्यमेक ************************************	• • •	•		कमितुरभिसृ ०		·••	२६४
औष्मायमाण		•••	३७८	कम्पन्ते कपयो			२३४
	क			करकजलपू•	•••		३०७
कं पृच्छामः	•••		३७	करिकसलयौ			२८२
कं विशेषम	•••	• • •	840	करजदशन		•••	२९६
कः खे चरति	•••	•••	३५२	करभदयिते		•••	38
कः पश्यति		•••	६७	करभ रभसात्			९१
कचग्रह		• • • •	२७७	करस्पर्शारम्भा		•••	९
कटिर्मुष्टि		4.6.6	३०९	करिकबलन		•••	३६४
कठिनहृदये	•••	•••	२०१	करोतु नाम	•••		888
कठोरपाराव	•••		३८३	करौ धुनाना			२४६
कण इव पुरां	•••	•••	९	कर्कन्ध्फल			३४०
कण्टाकिततनु		•••	२७३	कर्णामृतं सू०			Se
कण्ठकोण	•••		४५९	कर्णे चामर•		•••	66
कण्ठश्रेणि	•••		३१९	कर्णोत्पला •	•••		२४०
कण्ठस्य विद्			१८३	कर्तव्या चार्थसा०	•••	• • • •	36
कतिकति न पु॰	•••		९३		•••		84
कतिपयदिन			४५१			•••	१४७
कतिपयदिवस		•••	१०२				३११
कतिपयपुर		•••	४६०		•••		६
कथमपि संखि			२९३	कला सेवाऽथ	•••		ب ا
कथमपि हि				कलितगरिमा			१७४
कथमप्य धिगत			८६		***	•••	ं २०
कथिमह मनु			ેરફ		***	2	्रा २०

श्लोक.			ਬੁਬ.	श्लोक.			दृष्ट-
कल्याणं नः कि०	•••		१०७	कान्ते कथित्रत्			232
कल्याणमावह०			२९	कान्ते तल्पमु०	•••		२९९
कविरमरः कवि०			યુહ	कान्ते सागसि	•••		२९९
कवीनां मानसं	•••		३७	कामं प्रदीपयाति			४०२
कवीनामग्र ०			४३	कामं भवन्तु	• • •		१०५
क् शाभिरिव			288	कामं वनेषु	• • •		९३
कश्चिन्मूच्छी •			३२४	कामयन्ते			३९६
कष्टा वेधव्यथा			१२४	कामस्य वेष०			४३१
कस्त्वं ब्रह्मञ्			३०	कामस्यापि			२००
कस्यचिज्ञायते	•••		४६२	कामुज्जहार			३५३
कस्य तुषं न			१०३	कायः कण्टक.			224
कस्यानित्येष्व ०			४४७	कारञ्जाः कूज			२१६
कां हरिरभरत्		• • •	३५२	कारणोत्पन्न		•••	२३६
काकः काञ्चन			४०७	कार्पासकोशो			३८९
काकतालीय			४१७	कार्पासौषध			३९८
काक त्वं फल		•••	७७	कार्यगते वैचि			४०६
काकाञ्चील्यं	•••	•••	३१०	कालं पुरा गर॰		•••	88 8
काकुत्स्थस्य			३२१	का लक्ष्मीः पद्			३५२
काकुत्स्थेन		•••	\$ \$\$	कालञ्जरपति ०		•••	४६
काके काष्णर्थ		•••	ডেদ্	कालातिक्रमणं		•••	<8
काकैर्निष्कुषितं		•••	३७०	कालिन्दीयं		• • •	३७०
काकाः काञ्चन	•••		९८	कालिन्या		N # 8	४३०
काचिद्विहृत्य			१७०	काले विद्यु ०		• # #	348
काचित्रिवारित०			१७०	कालोऽयं भूत	•••		888
काञ्च्या गाढतरा०		•••	२७५	कावेरी कबरीव		•••	३७३
काठिन्यमङ्गेः	• • •		१८५	कावेरीतीर	•••	•••	:86
का तारैर्मम	•••	•••	२२५	कावेरीवारि	•••		२११
कानि स्थानानि		•••	२१५	काव्यं करोषि	•••		५०
कान्तयाऽनुगतः			३५१	काव्यं चार्विप	***	•••	३८
क्रान्तानवाधर	•••	•••	२६७	काव्ये भाव्यं			३९
कान्तारं न यथे०	•••		४३६		# W B	•••	ુ ૧૭
कान्तारं परितो	•••	•••	१२१		.), [4]	1	1919
कान्तारे देव	•••	•1.•	386	किं कण्डे			२०२
क्रान्तिप्रकर्षे		•••	१८३	किं किं सिंहः	***	•1772	₹\$

श्लोक.		पृष्ठ.	न्होक.			प्र
	•••	१०५	किं वीणाक्रणिते०	• • •	•••	8
	•••	90	किं व्याप्तासिस			9
	•	३५६	किंशुकक लिका	•••		२०
		३३५	किं शोधनेन	•••	• • •	So
	**	२	किं सीत्कृतैर्मधु०		•••	१२
किं चुम्वितेन .		१००	किं स्यादञ्जन०	• • •	• • •	36
		38	किं हारैः किमु			1
किं जातोऽसि चतु .	••	१०७	किमपि किमपि	•••	•••	२५
किञ्चित् कम्पित .	16. gas	१९३	किमत्रेनों पुत्रः	•••	•••	ક
किञ्चित्कोप .	44 494	३१९	किमश्वः पार्श्वेषु	•••	•••	30
	•••	848	किमसि विमनाः		•••	88
किञ्चिद्वाष्प .	• •	१९५	किमिह कपाल		•••	85
किञ्चिन्मुद्रित .	3.E	२२१	किमु कुवलय	•••	•••	२५
किञ्चित्सन्ध्या .	••	३९७	कियत्पदं विष्णु ॰	•••	•••	36
किं तेन जात	• • • •	४२५	कियदूरे तीर०	• • •	•••	36
किं ते नम्रतया		११२	किरति मुख		•••	Ú
किंतेन सन्ति .		१४२	कीहशो भवति	•••		३५
किं त्वं दूति .		१६५	कीर्तिः प्रवर०			
किं द्वारि दैव .		२०९	कीर्त्या यस्य जग०		•••	
किं नाम दुईर .		१२८	कुकवीनां ततो			
किन्नु ध्वान्तप॰ .	•••	२६४	कुचकुम्भो स॰		•••	१८
किं पकं सुकृतं .		१४९	कुण्ठत्वमाया			8
किं पद्मस्य रुचिं .	••	२६८	कुन्दे कुण्ठय	•••		88
किं पादान्ते पतिस .		२००	कुमुद्शबलैः		•••	9
किं ब्रुमो जलघेरन॰ .		३८३	कुमुद्रेष्वधिकं		•••	२६
किं बूमो जलधेः श्रियं		३६८	कुम्भद्वयं तद्	•••	•••	1
<u> </u>		३९०	कुम्भोपान्तात्पत			•
किं भद्रं पथि॰ .		१३२	कुरङ्गीवाङ्गानि			
किं भूमौ परितः .	•••	२५३		•••	•••	१०
किं मालतीकुसुम .	•	११३	कुर्वन्तु नाम			8
⇔		९८	कुर्वाणाः कैरवा ०	•••	•••	?
किं स्त्नोज्वल .	g & n. s s	४२०	कुर्वाणः सुकृतानि	•••	•••	81
~: <u>~</u>		१०५	कुलगुरुरबलानां	•••	•••	
aa_		२४३			•••	? (

श्लोक.			वञ्च.	श्लोक.			प्रष्ट
कुसुमसुकुमार			२४१	केषां त्वचरिते	•••		३३६
कुसुमस्तबक ०	•••	•••	५६	कै: कैर्नामर	• • •		४५२
कुसुमस्तबका०	•••	•••	883	कैलासाचल			३८१
कूजत्कणठद्छी	•••	•••	४४९	कैलासायित			२६२
कूर्मः पादोऽस्य०	,	• • •	३४२	कैः सुरैः	•••		१६७
कूर्मी मूलवदा०	•••		38	को जानाति गुणान			830
कुच्छ्रेण केनापि		•••	१७०	कोणे कोङ्कणतः			386
कुच्छ्रेणोरुयुगं	•••		१७०	को धन्यः सित			838
कृतं मिथ्यावादै०			238	कोपं संवृण्		*************************************	३०४
कृतककुपितैः			३१२	कोपस्तेज इति	•••		४१८
कृतककुतकै	•••		२०२	कोपात् किञ्जि॰			२९५
कृतप्रकोपाः			२१०	कोपात् कोमल०	• • •	•••	२९५
कृतमनुमतं	٥٠٠		३१७	कोऽपि कापि			४२८
कृतस्ते काल			886	~~			१९९
कृताः खेचर		•••	4	कोपो यत्र भ्रुकुटि	•••	* * *	२९४
कृत्याकृत्य			३९७	कोऽप्यन्यः कल्प	•••	•••	ч
कुत्वा कीर्तिं॰	•••		3 80	कोऽप्येष खण्डित			३२५
कृत्वा नूपुरमूक०		•••	२५६	कोऽयं भ्रान्तिप्रला >		•••	६८
कुत्स्नप्रबोधकु ०	•••	•••	88	को वा द्रग्धस्त्र			३५०
कुपणेन शवेनेव	•••	•••	६१	कोशं कुशेशय	•••	•••	३०९
कुषीवला नां	•••		३०९	को ऽहं ब्रुहि सखे			388
कृष्णः क्रीडितवान	• • •	•••	४१७	को हि तुलामधि०	•••		१२४
कृष्णेनाम्ब गतेन	•••		३३०	कौटिल्याच्छन्न	• • •		800
केचिद्गर्वगल	•••	•••	४९	कौपे पयसि	• • •		66
केदार एव कलमाः	•••	•••	२२९	क्षणं कान्ताराग			γ
केनापि चम्पक	•••	•••	१११	क्षणमायाति	• • •		४३९
केनासीनः	•••		९९	क्षताङ्गीनां	• • •		३८७
केयं मूध्न्यंन्धकारे		•••	३५५				३९१
के यूयं स्थल एव	•••			क्षत्रियस्योरसि		•••	३२३
केयूरीकृतक ०	•••	•••		क्षपाः क्षामीकृत्य			228
केवलोऽपि स्फुरन	• • •	•••		क्षमावतामयं			884
के वैकटानित 🌼 💎	•••		१७	क्षिप्तं पुरो न ज॰			३५८
हेशानाकु ळयन	•••		२३७	क्षीणांद्याः शशला०		* (₩ *	२८४
हे ब्रोल्लुञ्छनसाम्ये				क्षीरसागर			१६७

······	······	र्याक्षकाः	वल्यन्तग ~~~~~	तपद्यानामनुक्रमणी			₹\$ ~~~~
श्लोक.			वृष्ट	श्लोक.			55
क्षुण्णमौक्तिक ः			२२८	खरनखरशि०	•••		6
क्षुत्क्षामः कुल०		• • •	888	बर्जूजर्जरगात्र		•••	४६
क्षुद्राः सन्त्रासमे		• • •	३१८	खलः सित्कयमा ०		•••	4
क्षोणीभृत्कटक	•••	• • •	१४१	बिन्नोऽसि मुञ्ज		•••	8
क्रमगलितैः शिखि०		***	७६	खेदं ये जनयन्ति	• • • •		ह्
क्रमादेकद्वित्रि ॰	• • •	• • •	२६०	सेलं सञ्चरितुं	•••		36
क्रामन्त्यः क्षत	• • • •		३४६	खं येऽत्युज्वलय		•••	२
क्रीडाभूः सुकृत∙	*500	•••	४४६	ख्याता वयं सम०			२६
क्रीडासरोष ०		•••	88		ग		
क्रोडीकरोति	•••		885		41		
क्कान्तमपोज्झति	•••	• • •	३६	गण्डूषाशोषि०		• • •	38
क्केशस्याङ्ग	• • •		४०६	गण्डे मण्डनमा०			१७
कचिच्चटुलको०	•••		३८६	गतं कर्णाभ्याशे			१७
क्वचिज्झिल्लीनादः	• • •	30 M N2	७१	गतं तद्गाम्भीर्य	•••	•••	હ
कचित् कन्थाधारी		• • •	4ु६	गतः कालो यस्मिन्			४५
क्वित्ताम्बूलाकः		•••	२८१	गतप्राया रात्रिः	•••	2 • •	20
कचिद्पि वस्तु०	•••		४०६	गतमतिजवा०	101	• •	88
कचिद्दस्तु स्फारं	•••	•••	४०	गतमनुतटं प०	•••	•••	Ų
क यासि खलु चौरि	s		१५	गतास्ते विस्तीर्ण	•••	•••	१९
क वसन्ति	•••		340	गतासोरुपरि	•••	•••	8:
क विष्णुस्त्रिद्•			४५७	गतिर्वणी च ना ०	• • •		१९
काकारों गिरि			66	गते तस्मिन् भानौ	•••	•••	٤
काकार्य शशल•	•••		१५३	गते प्रेमाबन्धे	0.4		२९
कापि कापि तिरो०			२२९	गतो यो वर्षासु		•••	रः
कापि कापि दिगन्ते			२१३	गतोऽस्तं धर्मीशु		•••	११
कापि गतः पतिर०			૮३	गत्वा द्वारवतीं		•••	३
कास्ते शीतांशु॰			३७६	गन्तुं प्राङ्गणतो			₹'
काहमस्मि गुहा •			३५१	गन्तुर्विवस्वदुद्ये		•••	્રી
केदं गर्जित			30	गमनमलसं		•••	१
				गम्भारनाभा	•••		8.
	ख			गम्भीरस्य महा०	•••		8.
सद्दा नितान्तलघु०			२३७		•••	•••	?
खण्डिता मा भव		•••	१३३		•••	•••	. 8
ख़द्योतद्युति •	•••		३४१	गर्भग्रन्थिषु .	•••	•••	२

श्लोक.			2평.	श्लोक.			प्रद्य
गलत्येका	• • •	•••	१५९	गोनासाय नियो०	8 (0.76 ²	• • •	२२
गाङ्गमम्बु सित०	• . • . •		৬४	गोपायन्ती विर०			१४०
गाढालिङ्गन ०	• • •		२७२	गौरवं प्राप्यते	• • •		४१९
गाढाश्लेषविशी०		• • •	260	गौरीकान्त कुता ०	•••		४६०
गाढोपगूहनरसा	• • •		२७९	गौरीविभज्यमा०	•		१२
गाता कोकिल	.,.		१०९	गौरीविश्रम॰			२३५
गाहन्ते कविचक			40	यसमा न मि०	•••	•••	५६
गिरन्ति ननु०	- 4 -		२३३	यामाणा <u>मु</u> प०	•••		୯७
गिरिः कैलासोऽयं	•••		363	ग्रावाणो मणयः	• • •	•••	३६७
गिरितनयैक •			२०	ग्रीवाभङ्गाभिराम	•••	•••	३२६
गिरो यत्राधीरा			२७१	गीवाभरणतां			४१३
गीतं पान्थ मनो०	•		२३१	ग्रीवास्तम्भ ०	•••	•••	48
गीतं प्रभो तव	•••		३४०	ग्रीष्मोष्म श्लोष	•••	• • •	२१७
गीतस्य माहात्म्य०			३९२		घ		
गीतिवैणव०			३२	घनतरातिमिर	2 4 4		२५ ४
गीर्वाणासुर			ેશ	वर्मोशुर्भगवान		•••	१५५
गुअत्कुअ			३६४	घुणाक्षरन्याय	•••	•••	१७१
गुणयुक्तोऽप्यधो			४२९	घूर्जरमूभु •		•••	२
गुणवानस्मि			४०६	घृतप्लुते भोजन	•••		४०१
गुणानामेव दौ०			९२	बातं तालफला०			३४६
गुणा कुर्वाद् रं			४२९		च		
गुणेषु यत्नः			४२९	चक्षुःप्रीत्या प्रसक्ते			२७२
गुणेषु यत्नसा ०			४२९	चक्षुर्लुप्तमषी ०	• • •		२०५
गुणेख नरगराज् गुणेष्वनादरं	•••		४२९	चञ्चत्काञ्चन			२ ९ ०
गुम्फन्तु माऌ०			८१	चत्रकादम्बपक्ष			२२९
गुरुणा स्तन०			१९०	चअचेलाञ्चला			२४३
गुरुनीयं भारः गुरुनीयं भारः			९२	चश्चत्यक्षाभि०			३२८
गुरुगान गा <i>र</i> गृष्रोद्दान्तनि०			३२९	चिटचिटिति			79
गृत्राद्वास्तान्य गृहमध्यनिखा०			£ ?				364
	•••	•••				•••	
गृहीतं ताम्बूलं पर्वतस्यानः	•••		१५९	[편] H. [[- 프로그램 - 프로젝스 - 프로그램 - 1] - [- 1] 프로그램 -			४२२
गृहीतसण्ड: >======	•••		38	चतुर्मुसमुसो ० चनःसमनी			१
ोहादङ्गण २-००४ र	•••		१६०	चतुःसमुद्री			४०९
गोत्रस्थितिं न		•••	4२	चत्वारस्तस्य	•••	•••	8
गोत्रे साक्षादज०	•••	•••	२६९	चन्द्रनं चन्द्रिका०	•••	•••	49

स्लोक.			व्रष्ठ	श्लोक.			멸.
चन्दनं स्तनतटे		•••	266	चूते समीपवर्तिनि		As a second	હ
चन्दने विषधरान	2 5 0		334	चेट्यः कदाचन	•••	• • •	२०७
चन्द्रं चन्दन	•••	•••	१५७	चेतः कर्षन्ति सप्त		• • •	२२७
चन्द्राकों याव०			38	चेतः कातरतां	•••		२५५
चन्द्रार्घायित		• • •	२९	चेलाञ्चलेन		6.17 %	588
चन्द्रो न चेत्	6.6		१४२		magi		
चपलः स्थूलो	R 2 6	• • •	३९९		ন্ত		
चरमगिरिकुर०	•••	•••	२९०	छिद्रबृन्दावृते		•••	५७
चरेद्धर्मानक०			४०४	छिद्रान्वेषण ०	• • •	a # 4	२५७
चर्चाभिश्चार	•••	0 • •	४२		জ		
चलति गलित०			840				
चलतु तरला	•••		188	जगज्जीवन	•••		१६
चलहारलता			२८१	जगति जयिन०	•••		१७०
चलाचलप्रोथ	• • •		३६०	जगत्यां ग्रथिताः			४३
चलापाङ्गं दृष्टः		•••	२३९	जगदुपकृतिषु	• • •		५३
चलेषु स्वामि०			४३२	जङ्घालस्फूर्जदू	• • •	• • •	२५
चाइअणकर		•••	६२	जटोत्कटं लस	• • •	•••	३
चातक धूमस०			58	जडस्वच्छस्वादु	•••	•••	३७३
चातकः स्वास्य	•••	b.c.#	६९	जडात्मापि भव०	• • •		५२
चापस्तेन निपी०		•••	३४६	जडात्माऽपि स्वका०	• • •	•••	२३२
चित्तरत्नमसं०	•,•,•		४०४	जहेषु जातप्रति०	•••	•••	३९
चित्रं चित्रं बत			७७	जननीजनका	• • •	•••	848
चित्राय त्वयि	7/ • • •		१५९	जननीतिमुदि॰	•••		२७७
चित्रे निवेश्य	•••	• • •	१७१	जनयतु नति०	•••	###	१
चित्रोत्कीर्णाद्			१६१	जनरागप्रति ०	•••	•••	838
चिन्तागम्भीर०			३४०	जनस्थाने भ्रान्तं	•••		888
चिन्वचोरचि०	•••		२५३	जनानन्दश्च 🍳			१८२
चिरतररतसे०	•••		260	जनेषु मध्ये		•	४१६
चिरविरहिणो ०			२७९	जनो दुर्वञ्च्योऽयं	•••		२५७
चुम्बनेष्वधर ०	•••		२७५	जन्मपल्वल	•••		४४९
ु चुम्बन्तो गण्ड०		***	२३७	जन्मस्थानं न ख॰		•••	१२७
चुडाभस्मकणा	•••	•••	१७	जन्मस्थानं माणि०	•••	•••	१०१
चूडारत्नै: स्फुर ०		•••	२५१		•••		880
चुढोत्तंसित	•••		•	나는 사람이 되었다. 그렇게 되고 그리가 되는 것 같	•••		३१८
					V.2		a i ke da ka i Mili. Marana

श्लोक.			52	न्लोक			पृष्ठ.
जम्बूनां कुसुमे०	• • •		३८६	जीमूतप्रथ			१६२
जम्भारिरेव		•••	१२२	जीमूतवाहन इति	• • •		३९२
जयति कलश			३९०	जीमूतस्तनि	• • •	• • •	३९३
जयति सनाभि	• • •		१२	जीमूतेषु महत्सु		•••	२२७
जयति हर०			१०	जीयासुः शकुला			83
जयन्ति नर०			१४	जुगुप्सितमिदं		• • •	३९
जरासुधा०		•••	४४९	ज्योतिज्वीला		•••	३९०
जलदः समुद्र०		•••	६९	ज्योतिस्तमोहर०	•••	•••	84
जलघर जलभर०		•••	६९	ज्योत्स्नां पिबेयुः			१४२
जलघरस्य तटे	•••		२२२	ज्योत्स्नां इयाम	• • •	•••	१५४
जलिंमणि	•••		६	ज्वलति चलिते॰	100		804
जलिधवारि नि॰	•••	•••	२२२		ল		
जलनिबिडित		•••	२४७	ज्ञातं ज्ञातिजनैः			२५०
जाग्रतः कमला		•••	१८९		ਵ		
जाड्यं हीमति	•••		६०				Dine
जातः कल्पतरुः	•••		888	टङ्कार: स्मरका०	•••		२७६
जातस्तेऽधरख०			३५		त		
जातस्य सिन्धुतट	•••	•••	११७	तडिदुल्कामुखा	•••		२२५
जातिं यथानुस०	•••	•••	८१	तडिद्वा पङ्को वा	•••	• • •	२५६
जातिर्यातु रसा०		•••	४३७	ततः प्राविर०			२१
जातिस्तस्य न मान	o		८०	तत्कुचौ चरतः	•••	4.10	१८१
जातिस्वभाव	,		३९५	तत् क्षारत्वं परि	•••		
जाते केलिकला	•••		२८४	तत्तत्स्मरणतां	•••		880
जाते जगति वा०	•••		४५	तत्तेजस्तरणे			888
जाते यौवनपीन	300	•••	२६३	तात्त्रिविष्टप			१८६
जानकीहरणं		898	४५	तत्पञ्चाननकान	5 8 4		१२१
जानन्त्येके प्रगु०		•••	848	तत्रैकं करिणि			34
जाने कोपपरा०	***		१५२	तत्त्वं ब्रुवाणानि	•••		840
जाने ज्वाला	•••	•••	800	तत्स्वोन्नतेः	•••		૮૬
जीवति स जी		488	४२०	तनुत्वरमणी०		•••	१८६
जीवतोऽपि गिलन्म			৩९	तन्तुभ्रमेण रश०	•••		२६३
जीवतोऽपि निह०	•••	•••	३२२	त्रितम्बस्य	36.6	•••	850
जीवानामपि जीव०			९५	तन्मन्यते	***	•••	848
जीवामीति	•••		१४५	तन्वङ्गचा गुरु०	•••	•••	१३५

		स्रोक्तसका	वल्यन्तर	तिपद्यानामनुक्रमणी	, ,		१७
श्लोक.			দূছ.	श्लोक.	^^^^		प्रष्ठ
तन्वङ्गः:चाःस्तन		• • •	१८५	तथाऽभृद्स्माक			१९८
तन्वङ्गन्यास्त्व ०	•••		१६०	तदा तदङ्गस्य		• • •	१९०
तन्वानः शीतलत्वं	•••		२१०	तदात्वप्रोन्मील	•••		869
तन्वी सङ्केत			१६१	तदीयजङ्घ			१८
तपनं विभ्रदा	•••	• • •	२१३	तदेतद्दाचि माधु०	•••		હ
तप्ता मही विर	•••	• • •	२१४	तद्रह्माण्डमिह	• • •	• • •	36
तमः शान्तं शाम्य	•••	•••	२५७	तद्वकं यदि	• • •		१९
तमस्स्तोमः पूर्व	•••	•••	१६९	तद्दकस्य कलङ्कः	•••		१९
तमृषिं मनुष्य		•••	४२	तद्वज्ञाभिमुखं "			39
तमोभिः पीयन्ते		•••	२८६	तद्दः पुनातु			3
तरङ्गय हशोऽङ्गणे			२७०	तद्वेदग्ध्यं		•••	4
तरत्तारं चक्षुः			१७७	ताडीद्लं काचन			२९
तरत्तारं तावत्		• • •	१४९	तातः क्षीरनि॰			१०
तरन्तीवाङ्गानि		• • •	300	ताहग्दीर्धविरि०		•••	३४
तरुमूलान्यनु			५३	तानीन्द्रियाण्यवि०			8:
तरौ तीरोद्धते	•••	•••	७४	तापकाठिन्य	•••		१६
तल्लोकोऽतिशयोक्ति	• • •	•••	२७०	तापापनोद		•••	63
तल्पे नितम्बतल	•••		328	तापावसन्नश्	•••	•••	२१
तव दिग्विजया	•••	•••	३४३	तापो नापगत०		•••	
तवैव भक्तः		9 R 9	४६२	ताम्बूलं कटुतिक्त०	•••		80
तस्य त्वया कर्क	•••		888	तारुण्यातिश०	•••		३०
तस्य पुर: कथ		•••	४२७	ताळीतरोरनु०	•••		११
तस्याः पद्मपलाशा			१८८	तावच्छीतमृदु	•••	•••	83
तस्यान्वयेऽभूत्		•••	ે ૧	तावदेव कृति			8,
तस्याभवत्सूनु			ą	तिष्ठन्ति विभवे		•••	8
तस्या वदन			१८१	तिष्ठन् भाति	•••	•••	Ą:
तस्यास्स्तनान्तरे			१३३	तीक्ष्णादुद्धिजते	•••		8.
तस्यास्तापमहं			१६०	तीवः कोऽपि			8,
				तीवं रविस्तप०	•••		२ः
तस्यास्स्मित	•••	•••	858	तीवाघातप्रति०	•••		૱
तस्यास्ते तनयः		•••	ŧ	तुच्छस्यापि समे०	•••	978	- 8
तस्यास्सदा विर०	•••	•••	१६०	तुभ्यं दासेर		•••	•
तथा न पूर्वेकृत			२४६	तुरगखरखुर	•••	•••	₹'
त्थाऽपि सर्वतां	•••	•••	7			•••	3'
• •				7			

~~	^^^	~~~~~~		~~~~~~~~~~~~~~~	~~~~~	••••	
श्लोक.			पृष्ठ.	श्लोक.			58
तुष्टिर्न राज्ञो धन०	• • •	• • •	३६	त्वं जीवितं त्वमसि	• • •	• • •	१३२
तूष्णीं तिष्ठ चकोर		• • •	७३	त्वं तावत् बहुव०		•••	. २०१
तृणबाणस्तृ ण ०	•••	•••	९३	त्वं पाथोऽपि	•••		४५९
तृषाशुष्यत्यास् <u>य</u> े	•••		४५६	त्वं लज्जे मज्ज			४३४
वृषितः स्पृशति	•••		२७६	त्वत्तीरे तरुकोट		•••	३७०
तृष्णा खनिर०			४३८	त्वदीयं त्वत्कार्य	•••		४६०
वृष्णे देवि नमः			846	त्वद्देशागत		• •	१५६
तेगच्छन्ति महा०	•••	• • •	३३६	त्वद्रुपामृत	•••	•••	१६३
ते चण्डीशमुरारि०		•••	थथइ	त्वन्निस्त्रिंश	• • •		३४५
तेजसा तपसो	•••	•••	३८९	त्वया विधातः			४०१
तेजस्व्यपि	•••	•••	४२०	त्वां चिन्तापरि॰			१६०
तेजो दर्शयसि	•••	•••	6 3	त्वामन्तः स्थिर			१५९
ते तावत्कृतिनः	•••	•••	६०		द		
ते दूरोइण्डशुण्डा०			२४	द्ग्धो विधिः			१७१
तेनासानि जळा०	•••		३७५	द्त्तं समस्त०			888
तेनेयं कियते			7	द्ताऽनेन कवि०			३८
तेम्यो नमः कविभ्यो	•••		३७	द्ते यत्किल	•••		३६७
तेऽमी केलिकुता०		•••	३७६	द्धिमथन		•••	338
तेषु प्राक्कोकिलो	•••		4	द्धिमधुष्टत			३९७
ते सन्ति हन्त	•••		१२५	द्न्ताः सप्त चलं			९२
ते साधवा भुवन			48	दुम्पत्योः पाक्षिकात्	•••		३०४
तैस्तैः कस्तूरि			848	द्यिताबाहु			१८३
तैस्तश्चादुभि०	•••		१५०	दरिद्रमुदरं	•••		१८६
तैर्भेधाजनन०	•••	•••	326	दरिद्रान सृज०	•••		३३८
तौ श्रुद्रिककथा०	•••	•••	४३	दरोत्तानं चश्चः	• • •		१७४
तं वन्दे पद्म	•••	•••	१५	दंपं कविभुजङ्गा०			४५
त्यको विन्ध्यगि०	•••		22	दर्पणस्य खळु	•••		46
त्यक्त्वा तापनिवा •	•••		८५	दर्पणेषु परि	•••		२९७
त्यक्तवा पुष्करिणी	•••		८५	द्शिंतानि कल०			४२७
त्यक्त्वा सङ्गम०	•••		४५१	द्लति हृद्यं			१५४
त्यागी वृषः सुमग त्रयोऽग्रयः त्रयो	•••		३९५ ४५	द् लन्त्युदित	•••		884
त्रपाउन्नयः त्रपा त्रातुं लोकानिव	•••	•••	87 368	द्ह्यमानेऽपि हृद्०			१३४
त्रातु लाकाानप त्रेलोक्यत्राणशौ०	•••		380	द्द्येत नाम्बुगत०			१०५
त्वं चेत् संचरसे	•••		१२१	दातुरुन्नत			888
				• 6 ` ` '			

श्लोक.			वृष्ट	श्लोक.			पृष्ठ.
दात्यूहाः सरसं		•••	७३	दूति त्वं तरुणी	•••		१४५
दानं दरिद्रस्य	•••	•••	४४७	दृतीवचः प्रिय	•••	•••	દ્
दानं यत्प्रथमो	•••	•••	४२१	दूत्युपहासः	• • •	•••	६
दानस्रोतः स	•••	•••	२४	दूरं तोयधरा	•••		२२८
दानोन्नता श्री	• • •	***	48	दूरमंशुप्रभा	• • •		२६३
दामोदराहि०	• • •	• • •	१२२	दूरयन्त्या जनं			१८९
दारिद्या द स	•••	• • •	३९६	दूराद् पि सतां			레크랑 낚시하는
दासे कृतागसि	•••		१९९		• • •		४६
दिक्चकं तृण	•••	•••	११८	दूरादुज्झति	•••	•••	८२
दिग्दाहैकरते	•••	•••	११९	दूरादुत्सुकमागते			888
दिग्भस्रामुख०	• • •	•••	२२१	दूरादेव घृतोऽञ्ज॰	•••	•••	२१८
दिग्वारणे सुर	•••	• • •	३४१	दूरे दारुवना०	•••		१७
दिङ्नारीकबरी	•••	•••	२२०	दूरे यूथकथा	• • •	•	८९
दिङ्गातङ्गघटा	•••	•••	\$8	ू ू दक्पातः			१३
दिनभर्तुरस्त	***	•••	२५०	टन गराः दृढतरनिब द्ध ः	•••		
दिनमवसितं	•••	•••	338		•••	•••	६२
दिनावसाने तर०	•••	•••	२४९	द्व िविडन	•••	•••	२७४
दिव्यचश्चरहं	•••	•••	१४८	हशं प्रपापालिक	•••	•••	२१८
दिशतिमति		•••	३४७	द्याः पृथुतरीकृताः	•••	•••	१७१
दिश्याध्दुर्जिटिकोटि			२४	हशा दुग्धं मनसिजं	•••		१३०
दीनोद्धरणस	•••	•••	४४७	हशा सपदि	•••	• • •	२७८
दीपितस्मर	•••		२७८	हशोः सीमावादः	•••		१७६
दीतोभयाया	•••	•••	४५०	दृश्यते पानके ली ०			२६७
दीर्घा वन्दन	***		१९२	्ट हश्यन्ते मधु			३८६
दीर्घो निद्राघ०	***		१०७	्रहष्टं न हज्यते			
दुःखानि मे निर०	•••	•••	१३१			•••	३५३
दुःखानि सन्दि०	•••		१३४	दृष्टः कातरनेत्र			१३०
दुर्गतिरपि राचि०	•••	•••	४०५	दृष्टा दृष्टिमधा	•••		२७४
दुर्गा नदी शिथि०	***		१२७	दृष्टिं रुषा क्षिप०	•••	•••	२०३
दुर्द्शैः कृपणैः	•••	C. 18 4 8	३११	दृष्टिं हे प्रतिवेशि	•••	• • •	३०१
दुर्वचनमनभि 🍳	•••		५८	दृष्टिः शैश्वमण्ड०	•••		१७३
दुर्वारां कुसुम	•••		888	<u> </u>			३८३
दुर्वाराः स्मर	•••	•••	883	~ ~ ~			
दुःसहसन्ताप०	•••	•••	२१५	१ ६६ रमा यराय	, , ,	• •	३०९

					تأذيدتني		
श्लोक.			5a·	श्लोक.			28.
दृष्टे लोचनव०	•••	•••	२०४	द्विजसंगति	• • •		960
दृष्ट्या केशव गोप	•••		३२	द्वित्राणिस्वल		•••	४२६
दृष्ट्वाऽपि पापिनां		•••	४३६	द्वित्रिमुचुकुन्द		•••	२३२
दृष्ट्या वाक्पतिराज	•••	••• 2	88	द्वित्रैव्योंम्नि पुरा		•••	२८६
देव त्वद्धणकी०	,	•••	३३७	द्विधाकुत्वा क्षीणं	•••	•••	३८४
देव त्वद्विजयप्रयाण	समये गम	भीरं	३४४	द्विधाविधाय			१८१
देव त्वद्विजयप्रयाण	समये सह	द्राजि	३४४	द्विषद्भिरेवास्य		•••	३६०
देव त्वं मलयाचलो	•••		३४०	द्धिः सन्धाने निपुण			४६
देवस्याम्बुजजन्म	•••	•••	३६९	द्वीपादन्यस्माद् •			8 \$ 8
देव स्वस्तुतिरस्तु			३४५	द्वेचा विघाय विधु			२६९
द्वानामिद्माम०		•••	३९४		घ		
देवि त्वत्सैकतेषु	•••		३७०	धत्ते चक्षुः			188
देवी रतिर्विजयते			१२	धत्ते दृष्टिं		• • •	१५८
देवी सुनुमसूत			२५	धत्ते पङ्काजिनी	•••	•••	२१६
देवे कुर्वीत दुर्दिन	•••		२२२	धत्ते वन्ध्याऽपि		•••	४३८
देवे वर्षत्यशन	•••		२२२	धत्सेऽङ्गानि वधा०			३०९
देवो हरिर्वहतु	•••	•••	६३	धनमर्थिनामभो		•••	६२
देञ्या भूमेर्प्टगम	•••	•••	३७१	धनरहितं त्यज		•••	४३७
देशादेशान्तरं		•••	४१४	धनिषु मुधा किमु०		•••	883
देशोरन्तरितः	•••	•	१४७	धन्या केयं स्थिता			344
देहप्रविष्टाद्रि	•••		२५	धन्यानां गिरि०			४३९
देहार्धं कुरु पार्वति			९	धन्याऽसि या कथा	•••		२९९
दैत्यानामाधि०	•••		88	धाम्मिछो भङ्गमेतु	•••		२७२
दैवाद्यद्यि तुल्यो			६५	धर्म ब्रह्मशिरो०	***		४६१
दोर्दण्डाश्चितचन्द्र			३३०	धर्मस्य कला			४३१
दोलायां जघन	0 0 4		१७५	धर्मात्मजेन च०	•••		४५३
बामारोहति वाञ्छ	•••	• • •	९७	धाराधौतं धुवानाः			२२३
द्रविणस्य ना	• • •	• • •	804	धिक् चेष्टितानि	•••		११०
द्राघीयसा घाष्ट्यं	•••		40	धिक् त्वां रे कलि॰			٠,٠
द्वयमिद्मत्य०		•••	२२९	धीवरो माल्यवा०			३२१
द्वारं खाङ्गिभिरा०		• • •	३४७	धूपितेषु पुरन्धी०	•••		३२१
द्वारपालकरा			४३८	धूळीभिर्दिव			३६१
द्वारे रुद्धम्पे०	•••	•••	४०७	धृतघनरुचि ०	•••	•••	864
द्वावप्येतावभि०	•••	***	२४९	ध्यानव्याजमु०	•••	••••	33
		7. P. S.					

श्लोक			र्षञ्चः	श्लोक.			वृष्ट
ध्रुवामिह चतुरं	•••		३३०	न मुखेनोद्गिर०	• • •		4
ध्रुवं यस्यास्ति	•••	• • • • •	8	न यज्ञैर्दक्षिणा०		•••	३२
ध्वनिनाऽतिगभी०	•••	•••	४६	न यत्र गुणव०	•••	• • •	१२
	न			नयननिपाते	•••	•••	१९
नक्तं निरङ्कशतया	• • •	• • •	२९१	नयनपथनिरो०	• • •		३३
नक्तं शशाङ्कोप०		•••	३७८	नयस्व पारं	•••	•••	२५
नखद्शननि ०		•••	२७६	नयान्तरेण सा०	•••		४०
नखपद्शबलेषु			३०३	न यावाद्विस्रम्भं	•••	• • •	१३
न गच्छायाहि	• • •	• • •	३५६	नरः कलासु		•••	३९
न गम्यो मन्त्राणां			२५५	निलनीदलमाहितं			१३
न च भवति वियोगः	•••	• • •	48	नवनीतोपमा	• • •		88
न तत्सहस्रम्		• • •	३९७	न विद्या नच	•••		३०
न तावत् बिंबो०	•••		२६९	नव्या न व्याकरण			8
न तेजस्तेजस्वी		***	६४	नश्यति जनात्		• • •	४१
न त्वरा श्रेयसे	• • •		१६७	न सत्यवचनं		•••	88
नदीतीरे शाखिन	•••		१०२	नाकाशं न दिशो	•••	•••	२५
नदीनां मेखलसु		•••	४७	नाङ्गुलीयैर्न केयूरै०	•••	•••	
नद्या इव प्रवा•		•••	३०४	नातः परं कुलम	•••	.	४२
नद्यो वहन्ति			२२८	नातः परतरं		•••	३०
नन्दनरेन्द्रद्र०			६२	नातिनीचै	•••		Sc
न पङ्कादुद्धृतिः	•••		१०६	नादवृद्धिक्षय	•••		३९
न पङ्केरालेखं			१३	नादेयं किमिदं	• • •	•••	३५
न परं धनानि			६२	नाधन्यानां	•••	•••	36
न पाणिप्रच्छाचं			288	नानान्ना बहु	•••	•••	४३
न पालयति म	• 0 •	• • •	९५	नानाविधं विद्ध०	•••		٤
न पाहि पाहीति	•••		३२२	नानाविधैः		•••	86
न प्रस्तावस्तपन	•••	•	२३३	नानुद्योगवता	•••	•••	81
न भवति मिथु	•••		९०	नान्दीपदानि	•••		રા
नभास निरव०		•••	६९	नामापि स्त्रीति		•••	१ ६
न मधे संस्कारं			२६६	नायं शशी तत्प्र०	•••	•••	१र
न मया गोरसा			३५०	नायं हारस्य मध्ये	•••	•••	₹.
नमस्तुङ्गाशिर		•••	۷.	नायातो यदि	•••	•••	११
नमस्तुभ्यं देवा	•••		4	नालस्य प्रसरो	•••		8,
नमस्य तत्संखी			३०४	नाल्पीयसि	•••		•

				mannana mannana			~~~~~~
श्लोक.			पृष्ठ.	श्लोक.			वृष्ट
नावज्ञा नाप्यवेद०			९५	निंद्यत्वमहं	•••	•••	889
नासिघारा न०			१८०	निर्दिलितराज	•••		8
नास्य भारग्रहे			९२	ि निर्मज्जचश्च	•••	•••	३२६
नास्योच्छ्रायवती				निर्मलानां कुतो	•••		४२९
नाहं स्वर्गफलोप॰	•••		३ १२	निर्माल्यं नयन	•••		१७२
निकारकणिका			848	निर्यान्त्या रति ० निर्वाणतां	•••		२३७ २७५
निक्षिप्य काऽपि			833		•••		5.00
निखिलैर्निरस्त	•••		858	निर्वाणाङ्गारस० निर्वाहितमतिग०	•••		२०८
निजकुलोचित०			७९		•••	•••	848
निजनयनप्रति ०	•••		२४६	निर्व्याजं द्यिते निवर्तन्ते योधाः	•••		४२४
निजवर्गोऽप्य ०		•••1	४०५	। निवतन्त याधाः निवसति यदिः	• • •	•••	४३६
	•••	•••	化自己定性化学学	ानपतात चाद् निवसन्नपि			१५८ ५३
निजां कायच्छायां	•••	•••	२१४	निवृत्तिः सुर	•••		, É
निजांशुकावृ० २००	•••	•••	२८९	निशासु यत्र			३७८
निजा गुहेयं	•••	•••	843	निशीथे लीनानां		•••	२ २४
निजामशक्तिं	•••		३५४	निःशेषच्युत		•••	१६६
नित्यं त्वहुण	•••		१६३	निःशेषपीते			१५१
नित्यं हिताहार॰	•••		800	निःश्वासैः सह			१४२
नित्यानि नश्वरीभि०	•••	•••	४१६	निष्कन्दामरवि०			१२२
निद्राच्छेदसखे ०	•••	•••	५१	निष्टापखिद्य ०			३२८
निद्रार्थमीलित	•••		१५२	निष्पोषोऽपि च यस्य			११६
निधुवनविनोद्	•••		388	निष्यन्दश्चन्द०			३८७
निपीते येनाब्धौ	•••		३९०	निस्त्रिंशप्रति •			319
निबद्धा स्थैर्याशा	•••		४५२	निस्सृत्याहव •	:::		388
निम्ननाभिकु ०	•••		२४७	नीचः समुत्थितो			५७
निम्बः किं बहु०	•••	• •	884	नीचात् कर्णकटु			४४२
नियतमिह	•••		२६७	नीचाऽपि सा प्र॰	• • •		४३१
नियन्तव्याः केन	•••		३२२	नीताः काप्यभिसा०			२५२
निरवद्यानि पु०	•••		४०	नीतिर्विद्या देवं			` ` ' ড
निरानन्दः कौन्दे	••	•••	८२	नीत्वोच्चेर्विक्षिप॰			२३५
निरालम्बं व्योम	•••		९४	नीरन्धं परिर०			२७३
निरीक्ष्य विद्युन्न०	•••	•••	२५८	नीरागा मृग			१५८
निर्गन्धं कुसुमं		***	११५	नीलनीरद	••• •••		२२८
नेर्णेतुं शक्य			१८५	नालनारप नलिलोहित	••	** *	
3 / 9		•		-uskuku	***	***	80

श्लोक.			वृष्ठ.	श्लोक.			2 8.
नीलोत्पलद्ल	• • •	•••	४७	पण्यान्यादाय			३३३
नीवाराः शुक०	• • •	•••	366	पतित व्यसने	• • •		४०५
नूनं चन्द्रमसा	•••	•••	886	पततु तवोरासि	•••		२८०
नूनं दुग्धाब्धि	• • •	•••	५२	पतन्ति खङ्ग	•••	• • •	४३७
नूनमाज्ञा		•••	१७९	पत्रं न श्रवणे	•••		१४५
ट पसभसर			३६	पत्यौ प्राप्ते कलानां			२८६
नेपथ्याद्पि रा०		•••	२८२	पथि निपतितां		• • •	હાહ
नेयं चूतलता		•••	२०९	पदं करोत्यल	***		४३९
नैषा वेगं मृदु	•••		२७८	पदं तदिह नास्ति		報書集	११६
नो चारू चरणौ		•••	७८	पद्विह्वलता कापि		•••	३८
नो राविर्नच तमो	•••	•••	२६१	पद्व्यक्तिव्यक्तीकृत		• • •	४१
नो लावण्यविद्र०	•••		३७६	पदशब्दलीन		• • • • •	१६४
नौश्च दुर्जन			५७	पदे वाक्ये प्रमाणे	•••		१९०
न्यञ्चञ्चल	• • •	•••	३३३	पदोपान्ते कान्ते			२९३
न्यञ्चद्भवलयं	•••		8	पद्भचां मुक्तास्तरल	•••		१७६
न्यञ्चन्न्यञ्चद्धरि०	•••	•••	३१७	पद्मानामिव			886
न्यस्तानि शङ्खव०	•••	•••	२९७	पयःस्मिता	•••		४०१
न्यस्यान्यान दक्षि०	•••	•••	398	पयोधराकार			२४३
न्याय्यं यत्तमसः	•••	•••	६४	परभृतशिशो		•••	હર
	प			परमो मरुत्ससा	•••		६८
पक्षोत्क्षेपश्रसर्प ०	•••		3 30	परस्परं सायक०			३२४
पक्ष्माग्रग्रथिता०	•••		१३९	परस्य दुःखं		•••	४४६
प ङ्क :कुङ्कमक •	•••	•••	२५५	परात्मसमता	•••		४४६
पङ्गातामरसं	•••		४३०	परार्थे यः पीडा०		•••	१२०
पङ्कानुषङ्गे भुवि०	•••	•••	२३०	परिच्युतस्तत्कुच	•••	•••	१३४
पङ्कान्वयमपि	•••	•••	४२९	परिच्छेदातीतः	•••		१५५
पङ्कोद्भवत्व		•••	१८४	परितुष्यन्ति महा			34
पचेिलमं दाडिम	•••	•••	२४९	परिपकं स भा		•	४४९
पच्यन्ते स्थल	•••	•••	२१४	परिमलसुरभि			१०९
पञ्चत्वं तनुरेतु	•••	•••	१५३	[일본 기계			838
पञ्चेषोर्जयघो	•••	•••	२२०	परिमृदितमृणा	•••		
पटलमलिकुला	•••	•••	३८६	परिम्लानं पीन	•••	••	१३४
पटालग्ने पत्यौ	•••	•••	२७५		•••	e era 👬 🖟	ं २०४
पंण्डिताः कवयः	•••		४३७	परिहरति	1.7.	•••	१७३

श्लोक.			पृष्ठ.	श्लोक.		이 하는 것이 - 사람들하다	वृष्ठ
परे परःशताः	•••		१०९	पायात्पयोधि •	•••	• • • • • • • • • • • • • • • • • • •	३३
पणीयं पणी	•••		४०२	पायाद्गजेन्द्र०	•••	•••	२३
पर्याप्तस्तनभार०ू	•••		१७६	पायाद्वः शिति०		•••	96
पश्चादङ्घी प्रसार्थ		•••	३६०	पार्थस्य मनिस	• • •	•••	४७
पश्चाद्दन्यत्पुर०			46	पार्श्वास्फालावलेपा			३३३
पश्यति यदि	•••	•••	४२०	पितरि मृतेऽपि			३ ११
पश्यन्तु कौतुक ०			३३१	पिनष्टीव तर०			२६३
पश्यन्नर्धनिमी			२७९	पिपि प्रिय सस			२६६
पश्यन् हतो	• • •		१८८	पिबतस्ते शरावे०		•••	३५०
पाञ्चालीमिथु		•••	१७५	पिबन्नम्भः प्रपा			२१८
पाणि: कम्पमवाप			२७८	पिब पयः प्रसर			१२९
पाणी कङ्कण			१६	पिशाचीव विश ्		•••	
पाणौ ताम्रघटी			३८७		•••	• • •	३८
पाणौ पद्मधिया			२४०	पीडनं बहुधान्य०			46
पाण्डित्यं यदि नाम		•••	४१५	पीतं यत्र हिमं	• • •	•••	८९
पातक्षुण्णखुरस्य			९४	पीत्वा भुशं कमल	•••	• • •	२९०
पातः पूष्णो भवति	•••		६३	पीनश्रोणिगभी ॰	•••		३३
पातुं गौतमि			३७२	पीयूषं वपुषो	•••		६५
षातु त्रीणि जगन्ति	•••		ેર૬	पीयूषाश्रयणं	•••		२६४
पातुं श्रोत्ररसा०			86	पुण्डरीकमिवा	• • •	•••	१७१
पाथोधेः परिमथ्य०			२७	पुण्याम्री पूर्ण	• • •	•••	२३८
पाथोनाथ जग०			९६	पुत्रास्पदं कृत	• • •	•••	४२५
पादन्यासकृत			ેલ ૨ ૬૬	पुरः प्रालेयशैलो	•••		३६३
물이 보는 집 모든 하기 되는 그는 그는 그를 받는다.	•••	•		पुर स्थित्वा		•••	१६८
पादायस्थितया	•••	2 2 3	२२	पुरश्चक्ष्राग०		•••	१९७
पादाङ्कुष्ठेन भूमिं			१५१	पुरस्तन्व्या	•••	•••	१५२
पादानते प्रणय॰	•••	•••	१९६	पुराणबाण		• • •	१७९
पादासके सुचिर	•••	•••	१९७	पुरुषेर्धन			838
पादे मूर्धनि॰	•••	•••	२९५	पुरो नुन्नः पश्चा०		•••	३३४
पानीयं नालिकेरी	•••		२१०	पुष्पेषोरस्र			२०९
ष्रानीयं पातु	•••	•••	३५१	पुंसां तदेव भूष -			36
पान्थाघार इति	•••		१०७	पुंसामुन्नत -			५६
पापव्यालपरो	•••	442	१२८	पूतः श्रीतसुसं			93
पामारोगा सर्वांग्यं गिन	4 * 4	1	३४८				
षायंपायं पित्र प्राचानस्यानस		•••	१०२	पूर्तिपङ्कमये पूर्ययत्वेव		•••	388
पायात्कृतानङ्ग	***	***	841	प्राप्तवन		***	368

श्लोक.			पृष्ठ.	श्लोक.			ঘূছ.
पूर्णे मन्मथ	• • •	6 5 6	२७८	प्रथमवयासि पीतं	# # W		११२
पूर्यन्ते जल०	•••		३०	प्रथमाविरह	•••		१५२
पूर्व द्विरेफपीर	•••	•••	२४०	प्रथमं स्ववित्त			388
पूर्व वारिधर	W # B	• • •	२२९	प्रथमोऽत्र विप्र	•••	•••	६
पूर्वजन्मसुकृत	• • •		४२१	प्रदीप्तकिरणा			४३५
पूर्वमेव परीक्ष्यं			३४५	प्रद्युम्नान्नापर	•••		४५
पूर्वों ऽहं विहितो			२४८	प्रबलतरतरङ्गे	•••	•••	१०१
पृथुकार्तस्वर			४४४	प्रभृतं धनमा०			४३२
पृथुगगन			२४८	प्रम्लाना नलिनी			હ
पृथ्वी तावदियं	•••		४१६	प्रम्लानिं दघते	•••	•••	इ
पृथ्वी रेणुरणुः	• • •	• • •	४५८	प्रयच्छाहारं मे		•••	२७१
पृथ्व्याः स्थूलतरा	•••	•••	३८२	प्रयागः सर्वती ०		•••	३८
पृष्टो लेख	•••	•••	१६४	प्रयातवति यामिनी	•••	•••	२८
पृष्ठश्राम्यद् मन्द		•••	२८	प्रयातुमस्माक			३६
पृष्ठारोपित		• • • •	२३७	प्रलापाः कामि	•••		
पौष्पाः पञ्चं शराः		• • •	२५५	प्रशान्ताः कछोलाः		•••	80.
प्रकारो मानस्य	•••	• • •	१९७	प्रश्नः ससीनां	•••	•••	
प्रकृत्येवातिव •		•••	४९	प्रसरदलका		•••	२२
प्रचण्डं चामुण्डा		• • •	३२६	प्रसरशिशिरा०		•••	38
प्रचण्डवातोप०	•••	• • •	३७६	प्रसादे वर्तस्व		•••	२०
प्रच्योतद्भिः	• • •	•••	२४७	प्रसादोऽथ च		•••	
प्रतिरजनि प्रति			३०३	प्रसारितकरे		•••	१०
प्रत्यग्रज्वलि ॰		•••	२९०	प्रसार्य पादौ		•••	२४
प्रत्यग्रभास्कर			४३६	प्रसीद मैवं	•••	•••	१८
प्रत्यग्रमज्जन		•••	२४१	प्रस्थानं वलयैः	•••		83
प्रत्यग्रोन्मेष	•••	•••	२७	प्रहरविरतौ	•••		3
प्रत्यष्टमि प्रति	•••		३७९		•••	•••	₹
प्रत्याख्यान	•••	•••	४२०	प्रागुचैः शिरसं		•••	3
प्रत्यादिष्टविशेष	•••	•••	१४६	प्रागेतद्वपु०	•••		ર
प्रत्यासन्नविवाह	•••	••	२२	प्राज्यप्रभाव		•••	
प्रत्यासन्नसखी	•••	•••	२४२		•••		8
प्रत्युषसि भोजना	•••		४०२	प्राणानामनिलेन	•••		ą
प्रथममनुसरन्ती		•••	२४५			***	8
प्रथममरुण .			२६०	[।] प्राणेश विज्ञ		•••	8

والمناطق والمراجعة والمرافق المرافق والمرافق وال	· sandani	open and the second			وتحواص حراحى بمراسي ويتاوي		ana -
श्लोक.			āā.	श्लोक.			রন্থ-
प्रातः कालाञ्जन	•••		११		फ		
प्रातः सीमन्तिन <u>ी</u>	•••	•••	२९२	फलभरवितत			११४
प्राप्तानपि न	•••		६२	फलं स्वेच्छालभ्यं			४४३
प्रामाण्यमाक्षि०	• • •		306		227		
प्रायेण धनिनां	•••	•••	६१		ਕ		
प्रायेण सुकरं		•••	३१८	बकोट ब्रूम			60
प्रायो दास्यति	•••	•••	१७५	बत सिंब किय	•••		२०९
प्रायो नववधृः	•••		२७४	बद्धेनाञ्जलिना	•••		४५७
प्रारब्धां तरु		***	३३०	बिधिरितचतु	•••	•••	२१२
प्रालेयादि			१५५	बध्वा पद्मासनानि			366
प्रालेयांशुरित	•••	•••	266	बलिद्विषत्पाद	1400		३६९
प्रावृषि स्फार			३४८	बळीयांसो हंसान			808
प्रासाद्कूप		•••	३९७	बहवों लाभिना			४४७
प्रांशुः प्रालेयपूरः	•••	•••	२३२	बहिः सर्वीकार		•••	४०९
प्रियं ब्रूयादकु०	•••		808	बहुक्केशेऽल्प		•••	३५३
प्रियः प्रजानां	•••	300	४२०	बहुनाऽत्र			१६६
प्रियकुतपटस्तेय			२८३	बहूनामप्यमित्रा	•••	1014	४०४
प्रियङ्गुश्यामाङ्गो	•••	•••	३८६	बहूनामल्पसा०			४०३
प्रियवसतेरप ०	•••	•••	२८८	बाणाः पञ्च	•••		१४८
प्रियविरहविषाद.		•••	३९३	बाणानङ्कुरयन्ति	•••		२०७
ष्रिया द् शेन	•••	•••	१६७	बाणान् संहर	•••	• • •	१५१
प्रियामुखं कोप	•••	•••	३९	बाणीभूतपुराण			૮
प्रियायाः प्रत्यू०			840	बाणेन हृदि लग्नेन	•••	•••	४५
प्रियाविरहित			१४६	बाला तन्वी कुश	•••		२७३
प्रियेण संग्रन्थ्य	•••	•••	२५६	बाला वन्दनमा०		•••	१९२
प्रेङ्खत्कुण्डलभार	•••	•••	२४३	बाले नाथ विमुख	•••		990
प्रेमद्रुमोइ्लन			३१२	बाले नैते पथोदा			१४०
प्रेमार्द्धाः प्रणय		•••	१४९	बाले प्रियेण	•••		१३९
प्रेमाशङ्कि च	•••	•••	१७४	बालेयतण्डुल	•••	•••	३८७
प्रेयानेव वृष०	•••		३३६	बाल्ये नार्जन	•••		885
े प्रेयान्मे दन्तिदन्त			३२४	बाष्पस्तस्य	•••	•••	१६२
े प्रोषितायाः प्रया०			४१२	बिज्जणबरु			२
" प्रौढच्छेदानुरू०	•••	•••	३२७	बिन्दुद्दन्द्दतर०		•••	४९
प्रवमानेरपारो		1.471	३७९	बिभेति दुर्जना	•••		५७
san entra cola filipida de la cola de la col			463030AV45391	Parker and the strategy of the State of Alberta Alberta.	电压电路 经银行证券	福利亚洲国际的现在分词	

		्राक्षक।	वल्यन्तर	तिपद्यानामनुक्रमणी			२७
श्लोक.			28.	स्लोक			a 8·
विभ्राणोऽभिन	• •	•••	२८	भाति रोमा			१८६
विश्राणों मृग		•••	१८२	भार्याये पति	•••	•••	३ १२
बुद्धियुतो		•••	३९९	भासनाटक०	•••	•••	४३
बोद्धा युवा	•••	•••	४०३	भासो रामिल			४९
ब्रह्माण्डच्छत्र	• • •	•••	38	भाखद्वंश		• • •	४२
ब्रह्माण्डमण्ड		• • •	4ु६	भित्वाऽपि	• • •		४१९
ब्रूत नूतन	•••	•••	५६	भिन्दानो		•••	२८६
ब्रूमः किंन०	•••		३८३	भीमश्याम	•••		१२६
ब्रूमः किं पर	•••	•••	१६४	भीषयत्यपि			४३९
ब्रूमहे किम	•••		8	भुक्तानि यै०			१०८
	भ			मुझीत क्षिति			४०१
				भूगोलप्रति	•••	,	३६२
भक्तिप्रह्न अस्टिक सेम्ब्य		•••	२७	भूचरास्त			ે ફ
भाक्तः प्रेयास॰	•••		४२४	भूतेः स्वर्ण			३६२
भक्ते देषो		• • •	३०९	भूत्ये वोऽस्तु	•••		१८
भगद्त्तप्रभा ०	•••	•••	३१२	भूयस्त्रिम ०			३५८
भगिनि		• • •	१३९	भू।यिष्ठानि			३१५
भजन्नासी	•••	•••	१७२	भूरेणुदि०			۲۲, ३२४
भद्रं चन्द्र	•••	•••	२२	भूर्जः परो०			११६
भद्रं ते सह०		• • •	३३२	भूशकस्य	•••		医乳球形成的
भद्र माणव		•••	३५२	भेतव्यं च	•••	•••	3 3 2
भद्रां जातिं		•••	66	भोजनं देहि			४३३
भयअष्ट .		•••	३८४	भो भोः किं कि०			्४०१ १२०
भयान्मन्दं	•••	•••	\$88		***	•••	
भराठोंके	***	•••	३३४	भो भो दिक्पत०	•••		. ૨૧
भर्विचिन्ता	•••	•••	३६२	भ्रमति गिरि॰	•••	•••	३८२
भर्तृपिण्डा	•••	•••	३२३	अमन्त्यः	•••	•••	२१३
भवति हरि	•••		२५३	अमय जल	•••		845
भवतु विदि		•••	१९९	भ्राजिष्णवो		•••	૮૬
भवभूति०			४८	श्रातः काञ्चन	•••		१२९
भवश्च यद्हं		•••	४६२	भ्रातः पत्र॰	•••		૭૬
भस्मो द्भूलन	•••		४६१	भ्रातः पान्थ	• • •	•••	१३७
भागीरथी			२६	भ्रातर्जीवन	·••	•••	ે હક
भाति दन्त	,,,		१८१	भातश्चन्द्न किं			१११

श्लोक.			पृष्ठ.	श्लोक.			ä
भ्रातश्चन्दन पा०		•••	१११	मन्ये तदूक	# 16 10	•••	966
भ्रातस्तर्क	•••	• • •	२०७	मन्ये पार्वण	•••	210	१६०
भ्रान्त्वा दिग्व०		•••	३३९	मन्ये बृहत्कथा	****	•••	8:
भ्राम्यचीत्का०		•••	२१७	मन्ये विशा०	4.8	• • •	३७८
भ्रुवोःकाचि०			१७४	मन्थे समाप्ते	• • •	• • •	850
भूमङ्गःकुटिलः		•••	१७७	मन्ये हिमांशुः		•••	१६ः
भ्रूभङ्गे राचि०	•••		१९५	मया ताव०		• • •	२९३
भ्रूभङ्गे सह०	8000	•••	884	मया प्रत्या			386
भूभेदे गुणि	•••		१९४	मयूखैरेकद्वै:		•••	226
भ्रूभेदैः कति	•••		३००	मर्कटमुखि	• • •	•••	३०९
भ्रुलास्यो			२३	मलयगि ०	•••	•••	२१
भ्रुलेखा	•••	•••	१७८	मलिनात्म ०	•••	•••	ঙঃ
				मल्रः पल्ल	9434	***	
	म			महता पीडि०	•••	•••	348
मकरन्द्	•••	•••	१०५	महत्त्या गद०	•••	8 W M	334
मज्जन्तोऽपि	•••		44	महत्त्वं धि०	•••	•••	१२ः
मत्पित्रा द	***	•••	ጸ	महात्मानी	•••	•••	4:
मद्कलकल	••		१३४	महानपि	•••	•••	३५१
मद्नद्हन	•••	•••	१३५	महाब्धयो	•••	•••	888
मद्मधुर	****	,,,	२१०	महीचर		•••	इप्र
मद्वेरिणः	•••	•••	२३३	महीपतेः	•••		३।
मधुच वि०	• • •		३०३	महेशस्त्वां			११।
मधुर्मासो	•••	•••	२५४	माकन्देषु		•••	200
मध्ये त्रिव॰	•••		१८६	मागच्छ	•••	•••	१५६
मध्येन त०	•••		१८६	मागर्वमु०	•••	•••	२९६
मनसः स०		•••	856	मागा विता०	. • •	•••	૮૧
मनास नि०	•••		२९२	माघेन वि०	• • •		88
मन्त्रान्मृत्यु ०		•••	३२७	माणिक्यै			२८४
मन्दं निधे०	•••	• • •	२५८	माण्डव्यस्त ०		•••	882
मन्दं मुद्रित०	•••		२२१	मातः शैल			35,0
मन्दायते	•••		२४७	मातङ्गकुम्भ०	A		863
मन्दोऽयं मल०	• • •		२०७	मातङ्गः किमु	•••		وي
मन्निहया		•••	884	मातर्गीतम०			३७३
मन्मथवात	•••		४५१				335

_										
स्रात	तम क	विल	2770	नगंत	Q=1	THIE	rat	mní	ř	
	9				4 -4		1.3941	41 01	•	

न्होक.			पृष्ठ.	श्लोक.			58
मातस्तातः क्व	• • •	• • •	383	मुग्धा स्वम			१३६
मातस्तातस्य	• • •	•••	३०६	मुग्धे कं		• • •	१३९
मातुःखेद् ०	•••	•••	388	मुग्धे तवा			२८०
मात्सर्य	•••		४३१	मुग्धे धानु०	• • •		२७०
माद्यद्दिग्गजग०	•••		364	मुहुरुप•			२४१
माद्यद्दिग्गजदान		•••	१०४	मुहुर्लक्ष्यो			४०९
माद्यन्मित्र	•••	• • •	४५१	मूकीभूताः			१४०
माधुर्याद०			४२८	मूर्तिनीं छ			२५७
मानग्रन्थि	• • • •		२०८	मूर्तिनेंत्र ०	•••		११०
माननिरा		•••	२०३	मूर्तिः स्मृत्			१५
माने नेच्छ		• • •	880	मूले पञ्च			३१९
माने मानि॰			६	मृ गराज			२६४
मानोन्नते			२९४	मृणालीहा •			१५४
मायुराजे।	•••	• • •	ષ્ટ્રહ્	मृत्पात्रमात्र			888
मार्गे पङ्क		•••	२५७	मृत्युःशरीर			६१
मार्गे मे नि॰		•••	१६२	मृत्यो मुख			848
मालती वि०			२०७	मेघकुष्णा			२१९
माल्यं मूर्ध०			३३२	मेद्श्छेद			३८५
मास्म सन्ति		• • •	યુદ્	मेधीभूय			२८
मास्म सन्धि			४०३	मेरुश्रृङ्ग		• • •	४४९
मित्रे कापि			२५०	मेरोः पोत		4	३५८
मित्रोन्मुख०			१०६	मेरोर्मूर्झि			४१९
मुक्तस्य वाम०		•••	४६२	मेरोर्भेदुर		• • •	३६२
मुक्ताः केलि॰	•••		३३८	मैकं तम			१८२
मुक्ताबी जा ०		•••	३३९	मोक्षस्य वि०	• • •		४३१
मुक्तामा च०		•••	२५	मोनमलौल्य	•••		४३१
मुक्तेरपि		•••	१८८	मौनादस्त			ં ` ૬
मुक्तेषु र० मुक्तैर्यास्यति	•••		३५७	मौलिस्रग्य			१७
	•••		२८	मौलो जलद			३६६
मुखं विक०	•••		१७६	मोली धारय			*** ३३ ५
मुख्रमुर०		•••	३७९	म्लेच्छा हि			360
मुखेन च०	•••		१९०	1-60-501 16	ः. य		429
मुखेन्द्वचन्द्रि •			१८४	1			1,7
मुग्धस्य ते	•••	•••	888	यः कालः केर०	•••	•••	३३९
मुग्धा त्वं	•••	•••	२९८	यः कालागर		•••	२६५

						~~	~~~
श्लोव	ñ.		वृञ्च.	श्लोक.			58.
यः कृष्णं कुरु	o	•••	58	यत्सेव्यो विक०	•••	• • •	883
यः कौमार	•••	•••	३०१	यत्सोधश्रुङ्गार	•••	• • •	३७८
यः क्षत्रदेहं			388	यथा ताराच०	•••	•••	रद्ध
यद्गुप्तं गदितं		•••	२९१	यथा दूरापाति		•••	३६८
यचेदम्बुधि	•••	•••	२५३	यथा बहिः कण्ट	•••		२६८
यज्ञैर्येषां			४५२	यथा भग्नः	•••		९२
यतो यतः ष			२४०	यथा ममा०		•••	884
यतो यतोऽङ्गा		•••	१९१	यथा यथा नाथ	•••		<i>\$80</i>
यत्करोत्य			६१	यथा यथाऽस्या	•••		१७९
यत्तापय०			२७३	यथायथैव	•••		५७
यत्तालीद्			१३८	यथार्न्धं	•••		२२५
यत्त्वन्नेत्र			१६३	यथार्थता	•••		४३
यत्पतनक ०			४०६	यथावद्वाद् ०		••	३९४
यत्पद्ममा०	A		२६८	यथेश्चहेतोः		•••	Soo
यत्पराधीन	#,≰#		३०५	यद्पि वि०		•••	१८२
यत्पादं प्रण			१९६	यद्प्यपीता			808
यत्पादाम्भो०			ę	यदमी द०	•••	•••	५३
यत्पादाः शि	강이 되었습니까요. 하지만 하나 있다.	•.•	६३	यदर्ज्यते	•••	•••	६१
यत्पीयूष	•••		२६ २	यदसि			२
यत्पूर्व पव			१२४	यदा त्वं चन्द्रोऽ०		•••	२०१
यत्प्रत्यग्र०			ેટ૬	यदादिहे ०	•••		४०१
यत्प्रारम्भ०			२०६	यदाननेन्दे।			ુ ૪૨
यत्र न मद्न			२७१	यदालोके			३५७
यत्र न नद्रन यत्र यत्र रतिं			४५५	यदि यावा॰	•••		४४६
यत्र यत्र रात यत्र स्वेदज०			\$08	यदिन्दावा ०	•••		१४६
यत्र स्वदुज्ञ । यत्रानीके				यदि मत्तोऽसि	•••		- 10
यत्रागाक यत्रानुह्यित			४५३	यहच्छा		•••	808
			९९	यदेतद्वाग		•••	88
यत्राकीयित०			२०२	यद्तन्नेत्रा ०			१३५
यत्रैता लहरी			१७९	यदैवारभ्या ०			१५०
य त्रोन्मुखं	••	•••	३७८	यद्गम्यं गुरु	•••		२०३
यत्सत्यवत		•••	३१७	यद्भुणैर्घाथि०	•••	•••	- 18
यत्सद्गुणोऽि	l	* • • • · · · · · · · · · · · · · · · ·	१२५	세계 기계 경기 (1917) 전 10 시간 경우 (1917) 경우 기계	•••	•••	३९९
यहसंभाषण	•••	•••	१३८		•••		३६२
यत्सारेरिव .			१५०	यद्ङुर्गामटवी	•••	•••	880

	e ·	بالماليات	المساسين			مدمدمن	47
श्लोक.			इड	श्लोक.			पृष्ठ.
यद्देवभ्यो		•••	४२४	यश्चन्द्रार्ध			९६
यद्भिम्बोष्ठ	•••	• • •	१३२	यश्रृताङ्कुर			२०९
यद्भूभृतां	•••	•••	६९	यस्सन्ताप			ં હ્યુ
यद्यत्कृतं	• • •	• • •	३२१	यस्सै-ये स्मर			२८६
यद्यपि बद्धः	•••		94	यस्स्तोत्रामृत	• • •		२०८
यद्यपि वद्न०			68	यस्स्फीतैरव			३१५
यद्यपि विधि			८६	यस्मादियं			४२
यद्यपि विलस०			१२२	यस्मिन्नास्ति			३१०
यद्यपि शिरो	·		६५	यस्मिन पुरे			३ <u>५</u> ९
यद्याम्र०			८१	यस्य त्वया			३१६
यद्यक्षोक		•••	248	यस्य वज्रम			800
यवहं स्तुति			४४९	यस्य शरीरं	• • •		३९९
यद्यात्रासु	•••		३४३	यस्य स्त्री तस्य			४४९
यद्येतत्क्षय			३४३	यस्याः पाद्		•••	१८९
यद्योगः परि	•••		४७	यस्याघो ग०			३४०
यद्रचितो			३	यस्था महत्त्व			११८
यद्रात्रौ रहिस			२९०	यस्याशाविजये			३४४
यद्वनाहित			५३	यस्याश्चीर ०		• • •	४९
यद्दलास्य	• • •		१०३	यस्यास्सङ्गम			૮ર
यद्वाचंयम	•••		३८०	यस्यास्सम्भृत			९१
यद्वाचः प्रचुरो			१९८	यस्यासीद्वज		· 李丰章	९२
यद्दीचिभिः			९७	यस्योदये		•••	८४
यद्वैरिवीरै	•••	•••	X	या केवलं सर		•••	88
यन्नाट्यभ्रमि		•••	२१	याचमानजन			४२१
यन्नारीतनु		7	३९१	याञ्चादैन्य	•••	•••	Å
यन्निपीड्य			१६७	याताः किन्न	•••		१५१
यान्नि:श्वास०	•••		२८	यातास्मि पद्म		•••	२४८
यनमध्ये द्नु०			३६७	यातीतः पान्थ			३५५
यन्मनोरथ			४१४	यातु चऋल	•••	•	४५९
यन्माता			१०६	यात्रामङ्गल		•••	१४२
्यः पीयूष			१२३	यानि द्रवन्ति :	•••	• • •	298
यः पृष्ठं युधि			384	यामस्ते शुभ		•••	98
वशसो वर्धमा०	•••	****	२२७	यामिन्यां प.	•••	•••	३२
्रंथश्चानिम्बं	*/**	•••	124	या मौनेन	•••	•••	३५३
MARKET STATE OF THE STATE OF TH	withhead All Silv	with the control of t	grown Charles		m water of GD 1921	entre Nich Nied	

श्लोक.			वृष्ट.	श्लोक.			पृष्ठ.
यायावर			४७	यो गात्रापर			२२२
यावत् स्वस्थ			३५४	यो दिव्याम्बुज	•••	•••	৩৬
यावद्यावत्			२९७	यो दृष्टः स्फुट			१०९
यावन्नो सिं			१९५	यो धरित्रीभर०		ant	३६२
यास्यामीति			१४२	यो रुणद्धि स०	•••	•••	३९९
युक्तं मानद्			३३		₹		
युक्तं मित्रा॰			१०५				
युक्तेन चूर्णेन			४०२	रक्तं नक्त्रश्रीधः		***	३२४
युज्यते वेष्टनं	•••		४४९	रक्ताभ्यको	•• 6	•••	३२७
युष्मादृशाः कृ०			८३	रक्ताशोक		***	848
युपाङ्कुरप्रक ०			३७०	रक्ष पात्रगतं	•••		१२६
ये काकणीमपि			४३०	रजन्यामन्य		•••	१६६
ये कुण्ठीकृत			२८७	रतिरसवर्धन	•••		१२२
ये केचिद्धण		•••	४२९	रत्नप्रसूरिति			३७३
ये जात्या ल ॰			६८	रत्नाकरो जन०	•••	****	६६
ये वृष्णालह	•••		२८० ३८०	रत्नाकरोऽपि	•••	•••	३३५
ये दीनेषु द०	•••		44	रत्नानां न कि०	443	•••	१२२
न प्रानु प्र ये दोलाकेलि		•••	२१०	रत्नावलीपूर्वक	3		४६
येन ध्वस्त			34	रथकरिगिरि०	•••		હ
येन श्रोत्र			१९८	रथ्यावस्कर०	•••	•••	96
येन स्मा जनिता				रमयति मल०			३६५
येन स्वां विनि०			98E	रम्यं द्वेष्टि		•••	१४६
येनानन्द्मये			७१६ ७३	रम्यं हर्म्य			४५३
येनानर्गल०	•••		८७ ८७	रम्ये पुण्यत० रविरथपथ		•••	४६०
येनैव सूचित							३९०
			१९३	रविरविकल०	•••	•••	६७
ये लङ्काधिपति के क्षेत्रकी		•••	३२०	रवेः समस्त	•••	•••	२१३
ये बर्धयान्त २ • •			५८	रवौ गगनमध्य	•••	•••	३९७
येषां कीमल	•••	•••	So	रसवद्युतं	•••		850
येषां.पांसुक०	•••	•••	३८३	रसायनी जरा	•••	•••	888
ये संन्तोष	•••		१२३	रसा हास्या०	•••	•••	હ
ये संसत्सु २े-	•••	•••	78	रागस्यास्प०	***	•••	४२६
ये स्वप्नेऽपि रुक्त	•••	•••	४५९	राजन राजसुता	•••	•••	३४७
येऽहंपूर्वि			३२०	राजशब्दं	•••	•••	६५

			~~		~~~~~~	/ nnnnnnnn	
श्लोक.			वृष्ठ.	श्लोक.			वृष्ट
राज्ञस्तथा	e au é	•••	३५८	लक्ष्मीश्वामर	• • •	# # W	३०३
राज्ञामस्य		•••	३४५	लक्ष्मीसंपर्क ०	•••		१०५
रात्रिर्गमिष्य०	100		< 8	लक्ष्मीस्सर्पति	• # •		3996
रात्रों वा यदि॰	•••		४५५	लग्ना नांशुक ०	• • •		230
रात्रौ वारि			२२५	लघुनि तृण०			२३३
राघा पुनातु		•••	३३	लङ्कापते:			३७
रामः किं कुरुते	•	***	३२०	लज्जामहे		•••	९५
रामस्य हृदया		•••	३१५	ल ज्जावशा ०	88		४२२
रामाणां रम०		•••	२९२	ल ज्जेव			808
रामो नाम		• • •/	३२	लतानामेतासा ०	***	• • •	२११
रिक्तः कर्मणि			४०६	लब्धमर्थमपि	•		३९९
रूक्षं वपुर्नच	(		९०	लब्ध्वा मण्डल०	•••	•••	१७४
रूपान्वितं	•••		३९६	लभ्यं लम्यमिदं	• • •		880
रे पद्माकर	•••	100	१०४	लभ्यान्यङ्ग			३०६
रे रे काक		•••	७३	ललाटे लेाला	• • •	1.00	१८०
रे रे मयूर			৩६	ललितमभि <i>०</i>	• • •		२४५
रे रे शिष्ट			৩९	ल्सन्मृ णाला ०			8
तेगार्तिरङ्गना		•••	४३९	ਰਚਭੀਗ	•••		१०
रोधोरेखा			३७३	लाक्षामिः	•••	•••	96
रोमन्थमा०			९३	लाक्षालक्ष्य		•••	266
रोहणाच			१२२	लाक्षां विधातु		•••	२९७
				लावकति। तिरि	****		३९१
	ल			लावण्यद्रविण	•••		१७२
लक्षीकृतस्य			३८५	लावण्यपुण्य			१७१
७ ६मणस्त्यक्त ०	•••		३१३	लावण्यपूर			२६९
लक्ष्मीकौस्तुभचन्द्रः	म०		१२४	लावण्यसिन <u>्ध</u> ु			१६९
छक्ष्मीक <u>ौस्तु</u> भपारिः	जातमदिरा		९६	लावण्यामृत			१७२
लक्ष्मीक <u>ौस्त</u> ुभपारिः	जातसहजः		४१३	लास्याभ्यास			१७५
लक्ष्मीकौस्तुभपारिः	जातसरभे		४१८	छिखति न			१३४
लक्ष्मीपाणिद्वय			\$8	लिखन्नास्ते			3 9 9 6
लक्ष्मीरस्य हि			३६८	ल्रिम्पती व			२ ५२
लक्ष्मीर्दाराः			४५७	लीहव्यम्न			\$\$ \$
लक्ष्मीर्निर्लक्ष ण			885	लीने श्रोत्रै			२४४ २९
छक्ष्मीलता			83	छी लागति			
A				A.M. 1171		•••	१८८

श्लोक.			पृष्ठ.	न्होक.			वह.	
ळीळाचामर	• •	•••	२८०	वधूनां सर्वा	490	•••	२००	
लीलाताण्डवितश्चचारु			१७३	वनजलिंध०			88	
ठी ठाताण्डवितश्चविश्र	•••	•••	१४६	वनभुवि०	• • •	•••	३९२	
ळी ळातामरसा	1130	1686	२४६	वनमनिवारित	•••		236	
छी लामीलन	•••	•••	३३१	वनिताकर	•••		२४४	
ळी ळावधूत	•••	• • •	१६८	वन्दितोऽप्येष	• • •		40	
ळी लोन्मीलित	•••	• • •	₹ १	बन्दे तदेकं		•••	९	
लुडत्यपरवा०	•••		२८९	वन्दे पद्मिनि		•••	306	
लुलितकु सु	• • •		२८३	वपु:परीणाह	•••	•••	९८	
ळूतासूत्र	•••		३३७	वपुःप्रकर्षात्	•••		१८५	
छे खनित्यत		•••	३११	वपुःप्राद्धर्भावा		•••	४६०	
लोकान्तर			४२५	वपुरनुपमं	•••		866	
लोको ऽशुभ०	1 4 • • √		३२३	वपुर्देलन		•••	१४	
ळोचनैर्न कु०			२६३	वपुर्यामावासः			86	
लोलद्वे णि ०		•••	३३४	वपुर्विषम	•••		90	
छो लन्मौिल			४६२	वयमकुश्रालाः	•••		४३३	
लोलां दृष्टि	•••		२४०	वरतरु		•••	६८	
ळोलेलींच न			१३१	वरं दारिद्य	•••		४०३	
4	व			वरं शराव	•••		४१२	
	•			वर्तते येन			880	
वंशः प्रांशुरयं	•••		१२७	वर्तमानक्षणा	•••		848	
वकार एव		•••	३७	वर्धितैः सेवितैः	•••		११४	
वक्रं जेष्यामि	•••	•••	१८२	वर्षत्याभ			२१३	
वक्रं निर्मल	•••		१७१	वर्षाकाले			३५५	
वऋानुगतं		•••	३९९	वल्गद्गङ्गोत्तमाङ्गे			४६१	
वक्रे यां मृग			१३६	वल्मीकाग्र.		•••	३८८	
वकां नेष		• •	१२७	वहसि बलि.			१०९	
वक्रोक्त्या			88	वहिं विशा०	• • •		१२४	
वृत्वांसि वाच०		•••	३५	वहे: शक्ति.	•••	•••	२३६	
वंज्रेण त्रिज॰	• • •	•••	२२०	वाक्यं च द्वि.	•••	•••	પ્રદ	
ब टबृक्षो			३५०	वाचं यः स			३९२	
वृत्सः प्रस्रवणे	•••	•••	३९६	वाचस्ताव.	•••	•	१५८	
वत्से मागा		•••	ે. ૧૭	वाचो वाग्मिनि			२०५	
प्रकृ त्यवि ०			४१५	बाताकीर्ण			CONTRACTOR STATE	
		44	27.7	, बायाकाच	•••	•••	२१७	

श्लोक.			पृष्ठ.	श्लोक.			वृष्ठ.
वाता वान्तु	•••		२२५	विनैवाम्भो	• • •		१६८
वातोद्धृतपला	• • •	•••	४४३	विन्ध्यक्षोणी			३६४
वातोन्द्वतमुख	•••	• • •	२५८	विपदि	• • •	• • •	48
वामन फल	•••	• • •	१२८	विपन्नं	•••	•••	१०३
वामस्कन्ध	* i * i * i * i * i * i * i * i * i * i	• • •	३३२	विपरीत			२८०
वामे सन्धि०		•••	३९४	विपर्यस्तं			३८७
वासः शुभ्र		• • •	86	विपुलहृद्	14.4 14.44	• • •	३९
वासः शैल			११०	विबुधै:	•••	•••	4
वासोऽर्थं द्य			366	विभवसहं	•••		३९८
विकचकमल			२९२	विभवेषु			४३२
विकलयति	•••		२५४	विभूषणं	•••	• • •	३५२
विकसद			२३	विमानपर्यङ्क	•••	•••	328
विकसितवद		•••	48	विमुञ्जामुं			१९६
विकसितसङ्क		• • •	२९०	वियोगदाव	•••	•••	४४३
विकीर्णहरि॰			३२०	विरक्तमन्य	•••	•••	888
विगतसस्य			२३०	विरतसुकृत		•••	२३६
विघ्नेशो वः			ે. ૨ ૪	विरमति महा	•••	•••	१३
विचलित		100	२४२	विरम तिमिर	•••	••	६५
विचिन्वतीः			३८७	विरम नाथ		8.0	२७४
বিভিন্তনা			३५७	विरुद्धैरिप	•••	•••	४०३
विजित्यं		****	ે ર	विललास	•••	• • •	३७७
विद्यापीठं	•••		२६५	विलसदमल	•••		३९५
विद्यां प्राप्य			४११	विलासमसृ •	•••	•••	२३१
विद्युत्पङ्कज विद्युत्पङ्कज			२ १९	विलासिन्ना ->		•••	१६१
ा ७२ 'क विद्युद्द हि			२२७	विलिम्पत्ये	•••		१५७
विद्राविते			४४९	विलीयेन्दुः	•••	•••	१५५
विद्वान सुभगो			४३७	विवृद्धतापो	•••		838
विद्वेष्टि			४०८	Garaffai	•••	•••	२४५
			ેપુલ	विशालः शासा		•••	११०
विध्वस्तपर०				। विशाद्धः काह	•••	•••	९०
विध्वस्तहस्त		•••	३२९	1483-4711	•••	•••	२१
विध्वस्ता मृग०		•••	११८	विश्रान्तो दिवसः प्र.			१३६
विनिद्रपत्रा	•••	•••	३८७	विश्रान्तो दिवसस्तर्टी		•••	8 80
विनिश्चेतुं			२०२	बिश्लिष्टेऽभिनये	***	***	- 81

श्लोक.			멸.	श्लोक.			58
,वश्लेषाकुल	•••		२४९	व्यसनैरेव	•••	•••	४०७
विश्वक्षोमं		•	३२७	व्याकरणाद् 0	•••	•••	३९
विश्वत्रा ण	•••	•••	રૂ	व्याघानभी ०	•••	•••	३८५
विश्वाभीष्ट	•••	•••	७५	व्याधृतहार	•••	•••	२८३
विश्वामित्रश्च	•••	•••	३९२	व्यानम्रा द्यि	33 9 4	• • •	२३
विषधरतो	•••		48	व्यापृतेनापि	•••	• • •	४३५
विषं विषय	•••	•••	४४९	व्याप्तं भिन्नेन्द्र	•••	•••	२१९
विष्णो त्वया	• • •	•••	१२१	व्यावृत्तं खलु	•••	•••	१९९
विष्फूर्जत्फाल	•••	•••	२०६	व्यासादिभिः	•••		४२
विसृज	•••		२७०	व्यासादीन कवि०	•••	•••	५०
विस्तारो यदि	•••		९७	व्योमार्धे	• • •		९४
बीचीविमर्द		•••	१०३	व्योभ्नि विश्रान्त०	•••	•••	२२७
वीणेव श्रोत्र	•	•••	६१	व्रजत्यपर	•••		२८९
वीतोष्ठरा०		•••	२८२	बीडायोगा०			१५१
वीरक्षीर	•••	•••	३३९				
वीराणां शस्त्र०	***	•••	३९१		श		egeneral and state
वीरोऽसौ किमु		•••	३२०	शक्तिविरोधे	• • •	• • •	४३२
वृत्तं युद्धे	•••	•••	३२४	शकोमि ना	•••	•••	१३०
वृत्तेरिव		200	३८१	शङ्खाः सन्ति			१०१
वृथा गाथा	•••		388	शतपदी			१२९
वृद्धो नः पति		***	88ર	शतवेदी		•••	388
वृद्धो वार्षिरयं	e # B	9.84	३७५	शत्रृणामय	• • •	• • •	३३९
वेणीबन्धन			१६२	शब्दवद्भि			१८३
वेत्रत्वचा	•••		१८०	शब्दार्थयो:			. ૪७
वेश्यावेश्मसु	•••		३०७	- शमव्याया			४०८
वैतण्डश्रवण		•••	३७२	शरत्काला			२३२
वैरस्यैकनिधेः			ેપુટ	शराणां किं			६२
वेराग्यं कस्य	•		४४७	शल्यानि			
ौराग्य भङ्गि			२०७	शशिखण्डं			888
यक्तिर्व्यञ्जन ०	•••		३९३	श्वत्कृष्ण		•••	४६२
यजनेरात			`હદ્દ	शाकेऽङ्का ०	•••	•••	४६३
यपगतजडि०			44	शाकऽङ्गा र शासाभिः		•••	४६३
यपेतव्याहारं			308	शासामः शासाशत	•••	•••	ह्ट १०७
		er i de l'ar 🖷 🖷 🐞 Liberal i di	esta ~~~~	₩11791₩ 1		en armo entropial	Q AIA

श्लोक.			व्रञ्च.	श्लोक.			वृष्ट.
शाटीखण्ड	• b b		४४२	शूराः श्रोत्र			३२०
ज्ञाणोत्कीर्ण	•••	•••	80	शूराः सन्ति			४२१
शान्तिस्वस्त्य०	•••		884	शूराणां	•••	• • •	४१०
शारीयूतकला	• • •	• • •	१७६	शूरै: किं		•••	४२०
शार्दू ली स्नेह	• • •	• • •	३८९	श्रृणु परं		•••	१६४
शास्त्राणां			३९६	शृणु सिव		• • •	३११
शिर:प्रदेश	•••	•••	३८९	शेतेऽद्यापि	• • •	• • •	२६०
शिरसि नि	•••	•••	49	शैत्यं नाम		• • •	१२३
शिलामयेऽपि	***	•••	४३५	शैलः सोऽयं	• • •		३६५
शिलीमुखै	•••	• • •	३४९	शैलेन्द्रप्र०			গু ত
शिशिरमास	• • •		२३६	शोकारति			४२७
शिशिरयति	•••	• • •	40	शोणैः परि०			२२७
शीकरासार		8 # \$	३४९	शौर्य श्लाघा		• • •	४६२
शीवं भूमि		•••	१३७	श्मशाने च		###	४४९
शीतलादिव		•••	२१९	श्यामा कफ	•••	•••	३९५
शीतार्ति	•••	5 o a	२३५	श्रमं चण्डाभ्यासे	\$ # \$ •	•••	ગફ
शीतांशुर्मु			२०१	श्रमणः श्रावक	•••	•••	३०८
शीतांशोरमृ	ilovés († 1865) Japan (1886)		१५५	श्रान्तस्य यान	•••	•••	399
शीलं नैव			४१२	श्रियं पदं			३७९
शीलं पर		•••	888	श्रियो वासा	•••	•••	८१
शुक्को वा मलि॰	• • •		१२७	श्रीकण्ठश्वशुर:	• • •	•••	३६३
शुचिरिति		•••	२४८	श्रीकण्ठस्य		***	११
ु शुचीनां हंसा			२६१	श्रीकण्ठीरव	•••		४६३
ु शुण्डादण्ड		***	३ २३	श्रीपरिचयात्		• • •	४१७
ु: द्ध माविल			२५२	श्रीमानजन		•••	४१७
ुः. शुद्धात्मनः			४४६	श्रीस्सपत्नीति		• • •	४१७
शुभलक्षण			388				४०१
शुभ्रत्वं य०				श्रुतराजहंस	•••		ياوا
शुभ्राभ्रं व्योम				श्रुतसंपद:		•••	३७
ु शुश्रूषस्व				श्रुत्वा कर्ण	•••	•••	وي
ू शून्यं वेश्म		•••		श्रुत्वा गर्जित	•••		१ ९:
् शुन्ये देवकुले				श्रुत्वा त्वां सहसा		•••	388
्रुन्ये सद्मनि				श्रुत्वा बहिः		1667	१३ :
शूरः शास्त्र०				श्रेयः प्रसूते	•••		yo:
					25.74 计数值		

				J	~~~~~	0000000000	~~~~
श्लोक.			पृष्ठ.	श्लोक.			ঘূন্ত.
श्रोत्रेतराणि		•••	४३	स जयति	•••		१०
श्लाघ्यं कार्पास	•••		११६	सततमुळू	• • •	•••	१२९
श्लाघ्यं महत्त्व०		•••	१२३	सति पुण्य	• • • • • • • • • • • • • • • • • • •	• • •	808
श्लाघ्यः कुलीनः	•••	•••	888	सत्काव्यपी 0	***	***	३९
श्लाच्या ध्वस्ता०		• • •	१०८	सत्त्वं ममेष्टं		• 4 •	४६२
श्लाघ्याशेष			<i>\$</i> 8	सत्यं दुर्लभ		/•••	२०४
श्लोके ऽत्रादौ		•••	३५१	सत्यं भामिनि	•••		२०४
श्वासः किं	•••		१६६	सत्यशील	•••		३५१
श्वासेषु प्रथि०			१५७	सत्सङ्गः काम		•••	४३१
श्वासैस्रु टचति	•••	• • •	१५६	सद्यः क्षिप्तं	• • •	•••	७०
श्वासो बाष्प०	•••		१४२	सद्य:पाटित	•••		२६२
	स			सद्यः पीत्वा	•••		\$38
				सद्यःसान्द	•••		२५३
संक्षिप्यन्ते		•••	१६३	सद्य:स्यन्दन	•••		३६४
संमूर्छितं	•••	• • •	३२३	सद्यो जग्ध्वा			३२८
सुरम्भादिव	•••		२१	सद्दंशस्य			१२५
संवर्तसिल •	•••	•••	४३५	सद्गतस्य	•••	a # p	१२४
संविष्ठो	•••		२३८	ू स धूर्जिटि			१६
संश्लेषे कुच		•••	२४३	सन्तापो हृ द्		•••	१५२
संसक्तेषु	•••	•••	१६४	सन्ति कूपाः			537 29
संसारःप्रति	•••	•••	३०४	सन्तु द्वमाः			२३९
संसारे पतिता	•••	•••	४५५	सन्तु स्वाराज्य			
संसारे यडुदेति	•••	•••	४२६	सन्तुष्टे तिसृणां		•••	888
संस्पर्धिनः	•••	•••	३८			•••	३१९
स एष भुवन	•••	•••	१२	सन्तोषामृत		•••	888
स कथं न	•••		१८७	सन्त्यत्रापि	•••		७५
सकाणं लोल	•••		३१०	सन्त्येव सूक्ति		•••	३९
स क्षारो जल	•••	•••	৩ ৯	सन्त्येवात्र		•••	१९६
तस्वीभिक्षा <u>ं</u>	•••	•••	१६०	सन्दृष्टाधर	•••	••	२ ७७
स्व्यस्तानि _		•••	२९८	सन्धानक्षण			३२१
ङ्क्व्यातुं यदि	•••	•••	३३७	सन्धानानि			३३६
ाङ्गं द्विजिह्नेः	•••	14.4	ર	सन्ध्यातनो	•••	•••	8
ाङ्गतः श्रेय	**************************************	2**	४१९	सन्ध्याताण्डव	•••	***	२१
इच्छहं ना	***		४०७ ह	। न ंध्याराञ्जित ०	• * *	*	

श्लोक.			aa.	श्लोक.			28.
सन्मार्गे ताव			१७९	सललित			२११
सप्तानाम०	•••	•••	३४३	सलीलमिय			१८९
समं पान्थैः		0 0 4	२२८	सवर्षोशनि			৸৩
समं विलासो	• • •		१७३	सशोणितैः			३२४
समक्षमपि	* • •	• • •	२३३	स सन्तापः			१५४
समजनि		•••	96	ससम्भ्रम	• • •	•••	390
सममेण			००इ	सहर्षचरिता	•••	•••	88
समर्पिता	•••	•••	६०	सहस्राक्षे	•••		१७
समाः षष्टि		•••	३९७	सहोद्य		•••	४४१
समाकृष्टं	•••		२७४	सा छाया स च	•••	• • •	333
समादिष्टं		•••	२७७	सा तन्वीति		• • •	१४७
समारूढ	• • •	•••	२५५	सा तोरणा			१३३
समुद्रमिव			४३२	सा दूति	864		188
समुन्मील०_			२६१	सा दृष्टा	• • •	• • •	१४८
सम्पदा सुस्थि॰	• • •		४०४	साधारण			११२
सम्पदि यस्य	•••	•••	४२५	साधु चन्द्र		•••	१८२
सम्पाद्यः सावि	•••		३१६	साधुना दीन	•••	•••	६१
सम्प्रति न			६९	सान्द्रज्योतिः		•••	१२६
सम्प्राप्तेऽवधि		•••	१६१	सान्ध्यराग	•••		२५०
सम्भूयैव		•••	१५०	सा बाढं	•••		२९५
सम्यक्बाण •	•••	•••	४३	सा बुद्धिं	•••	•••	४५२
सरले अपि	•••	•••	१८३	साभिप्रायं		•••	१४८
सरस्यामे०		•••	१६९	सामोपायन		•••	४०७
सरस्वतीप	•••	•••	84	साम्यं निम्नो	•••	• • •	६४
सरस्वतीव	•••	•••	४७	सा यावन्ति		•••	२०५
सर्वद्वारिणि		•••	२१६	सारङ्गी	•••	•••	३ ९१
सर्वत्र सम्पद्		•••	४४३	सार्थं मनोर०	•••	• • •	२००
सर्वसत्त्वेषु			४४६	सालक्तकेन			२९५
सर्वस्येव हि			१८१	그래요 공연 중요 그 경우 그 그 중요 그 중요 그 것 같다.		•••	२११
सर्वस्वाप	•••		३५२	साहसी भवति	•••	•••	४१६
सर्वाशापरि	111		१००	साहाय्योप	•••	•••	849
सर्वाशारुषि			२१७		•••		,
सर्वासामपि			४१७		•••		8.

श्लोक.			व्ह.	श्लोक.			पृष्ठ.
सिद्धाङ्गना	•••	•••	३४१	सेयं सुभु	•••		३७१
सिन्दूरद्युति		•••	३५९	सेयं स्थली	•••	•••	९४
सिन्दूरं सीमा०		•••	२४२	सेवादुःखा	•••	• • •	४३२
सिन्दूरस्पृह ०	•••		२५	सेवा वञ्चक			४३३
सिंहिकासुत	•••		१२८	सेवा श्ववृत्ति	•••	• • •	४३२
सिंहोऽप्यध्या •	•••		₹	सेव्यन्ते क्षिति	•••		४०८
सुकविश्रमान			३८	सैरन्धीकर	4 9 5	•••	२४८
सुकृतं धनस्य	•••	•••	४०६	सैव परं न		•••	५३
सुजनो न			५३	सोढप्रौढ	• •	•••	१०८
सुतनु जिहहि	•••	• •	२०३	सोत्साहा नव	***	•	२२३
सुतलं चरण		• •	३३८	सोऽपूर्वो रस	•••		८२
सुदीर्घाराग	•••		१८४	सोमकान्तो	•••		९८
सुधामयोऽपि	•••	•••	२६८	सोऽयं कैलास	***	•••	३६३
सुप्तद्वहिण		•••	6	सौजन्यं करुणा	•••	• • •	४३६
सुप्तव्यालिनि		•••	880	सौन्दर्यपात्रे	•••		१८०
सुप्तोऽयं संखि		* # \$	२९९	सौन्दर्यमिन्दी ०		•••	२४२
सुभाषित		•••	રૂદ્	सौिमित्रे ननु	•••		३१४
सुभ्रु त्वं		•••	२७०	सौरभ्यं मृग			868
सुरतभर			२११	सौवर्णः कम०		•••	१०३
सुरतविरतौ	•••	•••	२८२	सौवर्णो गिरि	•••		३८२
सुरतेषु	•••		ફ	सौहित्यस्ति०	•••	•••	२१६
सुरम्या यामिन्यः	•••	•••	४००	स्कन्धं तरो	•••	•••	२२३
सुराधीश	•••	•••	३९१	स्कन्धशाखा	•••	•••	३८६
सुलभाः			४०७	स्कन्धासक्ते			१७४
सुवर्णगिरि	•••		२४	स्तनजघन	•••	•••	३४९
सुहत्तमा ु	•••	•••	१८५	स्तनतट	•••	•••	१९०
सुहृद्भिराप्तो			४०४	स्तनयुग	•••	• • •	३३९
सूक्तीनां स्मर	•••	•••	४७	स्तनराजी		•••	१८५
सूक्ष्माय शुचये		•••	१५		•••		४०६
सूचीद्ण्ड		•••		स्तम्भं महान्त		•••	३५९
:सूत्र्रघार	•••		४३	स्तुवन्त्यश्रान्ता			४३९
सूर्याद्न्यत्र			८३	स्तोकाम्भः		•••	808
सृजति ताव •	•••		848	स्तोकारक	•••	•••	२८८
्सृष्टा वयं		1.5.4	२०९	स्तोत्रं चैत्र		•••	२०८
ne action and the recognition of the contract	er construction that we will write	A. A. O. P.	(1977) 解除性医肠肠切除的	化二氯甲酚磺胺 网络金属 化氯化甲烷 化二氯甲烷	无法无法无法 医皮肤病 "不是"	2.12 GTT YELL TO PROPERTY AND	a regulation for the College

न्लोक.			पृष्ठ.	श्लोक.			ā8.
स्त्रीति श्रुते	• • •	•••	१४८	स्मितपरि			१७७
स्त्रीमुद्रां मकर		•••	३०५	स्मितपुष्पोद्ग		• • •	२६८
स्थाणुः स्वयं	•••		४६१	स्मेराम्भोरुह	W. #F ©	4 * *	288
स्थानं प्राप्या	•••	• • • •	३९३	स्मेराः सन्तु			فاح
स्थाना।न्निर्गत्य			१६२	स्रस्तःस्रग्दाम			२६६
स्थाने स्थाने		• • •	२०८	स्वकीयवंश	•••	• •	३९९
स्थितमुरासि	•••		१३५	स्वगुणानिव			पुष
स्थिता माध्वीक	•••	• • •	४७	स्वच्छन्दं हरि०	•••	• •	९३
स्थितास्तु यात्रो	•••	•••	३७८	स्वच्छन्दैक	•••	•••	१९
स्थित्यतिक्रान्ति	•••	• • •	५२	स्वच्छस्यास्य		•••	१००
स्नाताः प्रावृषि	•••		३४७	स्वमेनाच		•••	383
ब्रानं सिन्धुजले	•••		३०८	स्वभावकठिन		• • •	५७
क्षानार्द्रमुक्ते		•••	७८	स्वभ्यस्त		•••	१९१
स्नायं स्नाय	***	•••	२०७	स्वयमज्ञात	•••		१४१
स्निग्धं वीक्षित	* * *		१४९	स्वयमफल	•••	•••	११५
स्निग्धश्यामल	•••	•••	३१३	स्वर्गव्यापार	•••	•••	१७१
स्नेहं परित्यज्य		•••	१७४	स्वर्गस्तस्य			४१६
स्नेहायत्त्वमि०			१२५	स्वर्गस्य मार्गा	•••		३२२
स्नेहेन भूति	• • •		५८	स्वर्गाङ्गोपाल	•••	•••	३३७
स्पृशन्त्याः क्षाम			१५९	स्वर्णकार	u w w		४५५
स्पृष्टव्याकुष्ट			२०	स्वणै:स्कन्ध	•••		१०९
स्पृष्टस्त्वयैव	•••		२४१	स्वल्पेनैव हि	•••		४२९
स्प्रष्टाः स्तोकं	• • •		२३७	स्वस्ति पाणिनये		••	४२
स्पृहणीया		•••	888	स्वस्तिमानस्ति	•••		३६२
स्फाटिकमर०		•••	३४	स्वस्त्यस्तु		•••	९५
स्फुटतु हृद्यं		•••	१९४	स्वस्थानस्थित	•••	•••	४२२
स्फुराति यदिद	•••		१४०	स्वातन्त्रयं पितृ०	4		३९६
स्फुरत्कुन्द			382	स्वादृनां प्रथमाय	•••		३०४
स्फुरत्तुषारां			३७८			•••	48
स्फुरद्भीमा			२२०		•••	•••	४२७
स्फुरासि बाह्य				स्वामिन भङ्गुरया			२८३
. उ स्मरदवथु			१५६	나는 사람이 되었다. 그는 사람이 가장 사람들이 없었다.			६८
पर्तव्या वय	***		१३१	나 가는 일이 가고 나가 나라면 이 병원이고 있었다.	•••		४५४
स्मितज्योत्स्ना			१९६				४०८

श्लोक.			মূপ্ত.	श्लोक.			রন্থ
स्वेच्छारम्यं		•••	२३	हारं हारं		• • •	२
स्वेच्छाविहार			३८५	हारानाहर			३४४
स्वेद्जल	•••		२७७	हारेण च	•••		२९७
स्वेदाईवाम			१९	हा वत्स क		•••	318
स्वेषूत्कृत्य	•••		३१९	हावहारि	•••	•••	२६६
स्वेरं कुरुत		••4	३२१	हिमगिरि		•••	१६
स्वैरं पश्यति	••••		२७७	हिमधवल			२३२
				हुता शिखिनि		• • • 2	४३
	ह			हूणीसीमन्त	•	•••	२३४
हंस त्वं शर	• •		હપ્ર	हतं यद्यपि			४७८
हंहो माघव		•••	४६१	हृद्यं कौस्तुभा			२६
हंहो बकोट			ড ৎ	हृद्यान्नाप	•••	•••	३१३
हटोइलन	•••	•••	४१६	हृद्ये द्यिते		•••	२५७
हतोऽपि लभते	•••	•••	३२३	ह्या नयः	•••		७०
हत्वा नन्दं			884	ह्योद्यान			880
हन्त मोहात्	•••		१६७	ह्ष्यन्ति चारु			48
हन्ति स्थूणा	•••		३३३	हे गोदावरि			३१५
हरकण्ठग्रहा ०	•		११	हेतुप्रमाण		•••	४३७
इरिपाद:	•••		३१	हे दावानल			११८
हरीशयोस्रय		•••	७,४६३	हेममञ्जीर			366
हरेयद्कामि	•••	•••	३६०	हे यामिनीश	•••		१५३
हरेळींला	•••		२८	हेलामात्र			४२३
हर्म्याणामुप	•••	•••	३४७	हे लोकाः	•••	• • •	४५७
हर्षादुत्पुलकं			२७४	हेलोदस्त	•••	•••	१५
हस्त इव भूति	•••		પુષ્	हेलोन्मूलित	•••		३७१
हसितकमल	•••		२३०	हे हेळाजित			९६
हा तात ताते.		•••	३२२	ह्रेपयति			_{प्र} २७

अङ्गेऽनङ्ग	340	नासाऽदसीया	360
अङ्गेरनङ्ग	२९२	प्रणमत	१०
अत्रावास	३२६	प्रणमत्यु	४३३
अनवहित:	36	प्रणयविशदां	२५६
अहिते प्रति	४२७	प्रणियनि	२४५
आत्तेसीमन्त	३४६	प्रतिकृलतां	२५०
आलिङ्गन्ते	३५७	प्रतिक्षण	२७६
उद्यद्विद्धम	२०७	प्रतिगतं	२ १३
उद्दे गस्य	४५८	प्रातःप्रात	२०१
एतेते दुरति	२२४	यत्रावकाश	३०५
काऽहमस्मि	३५१	यद्धप्तं	२९१
चक्षुः पश्यतु	४५८	येरेव पात्यते	806
चलत्कुच	२४२	ल्लितमुरसा	२४६
जडस्येन्दो:	१७९	विधायापूर्व	१८१
तस्याः स्मर	१५८	शरीरस्य	888
दत्तमिष्ट	२६६	सर्गव्यापार	१७१
धत्ते यत्किलि	३६७	सुभृत्वनमुख	288
		그 거야 그 아이들이 그리고 말라는 아니라도 됐다.	` ` ` `

पद्यानुक्रमण्याः संशोधनम्

पत्र.	ď.	अशुद्धम्	गुद्धम्	पत्र.	પં .	अशुद्धम्	गुद्धम्
ર	Ę	३२१	३२८	२७	84	भूतेः	भूमेः
३	११	१३८	१३९	२८	३२	मान्निद्रया	मन्निन्द्या
8	२२	१८७	१८९	"	હ	१६३	३६३
દ્	६	२९	१९		२७	मागाविता	मागाविषा
ঙ		३ ७	इ०इ	رب 30	y	३११	399
હ	९	४३४	४३३	33	१३	४४९	४५९
۲	२३	२७४	२४७	47	રે	यश्चन्द्रार्घ	यचन्द्रार्ध
૮	३५	२३८	२३९	"			
१०	२३	काका:	काचाः	38	६	यस्त्रोत्रा	यः श्रोत्रा
१२	88	389	323	३३	O	33	38
१५	२	৩	৩१	३३	१६	७३	७२
२०	३२	३२१	२३६	₹8	S	१४६	१४९
२१	२	३३०	३९०	३५	१६	३२०	३२९
२२	3	१८•	४३९	३६	२६	शराणां	शरणं
२२	२०	५२	६२	३७	38	४६२	४६३
२२	હ	२३७	२८७	36	२६	सन्त्यत्रा	सन्त्यन्यत्रा
२२	१९	१५१	२५१	११	३२ ·	सन्ध्यातनौ	सन्ध्यानतौ
२३	१२	२६१	२५१	80	8	२४२	३४२
ર૪	१३	३८	४३८	80	१९	२७०	२००
२४	२०	१७१	१७९	88	१४	66	१७८
२५	હ	३४५	३५४	४१	१८	१७४	१७८

१६ पत्रे तत्स्वोन्नतेः इत्यनन्तरं 'तथानपूर्व' इत्यारम्य 'तद्वेदग्ध्य'मित्यन्ताः उत्तरपत्रतो योज्याः

कविनामानुक्रमानुरोधेन श्लोकानामनुक्रमणी

कंविः	आकरः	कविः	आकरः
अचलः		१२० भो भोः किं	
७० अमुंकालक्षेपं		१५५ शीतांशोरमृत	이 발생 : 사용방법 시간을 갖게
७२ परभृतिशशो		अमरानन्दः	
२०१ यदात्वं चन्द्रो		१९४ एकत्रासनसंगतिः (१)	_ िअमर १८ ो
अद्भृतपुण्यः		अमरुकः	
२७७ आयातेद्यितेमनी (१) [	अमरु-७७]	१९७ अङ्गुल्यम	अमरुशतकं-५
१९२ आयाते दियतेमर (२)		१६१ अच्छिन्नंनयता	,, ११०
अनङ्गभामः		१३८ अलस वलितैः	,, V
२८५ एतस्मिन मृगयां		२९८ अहंतेनाहूता	,, ९८
अनङ्गहर्षः		२९३ इदंकुष्णंकुष्णं	,, ૬૪
지어가 많이 하는 생활을 내고 있는 그 생활을 하는 것	राज ३-१७	२८५ एकस्मिन शयने	ु,, २३
김 화가 된 경우를 하고 있는 중요 그리고 하다	(13) 4-10	" एकस्मिन् शयनेविपक्ष	,, २२
अन्ध [वैद्य] नाथः		२०१ कठिनहृदये	,, 43
७१ अकेकीकिं		२९३ कथमपिससि	,, ૧૧
७२ अपिस्वैः सर्वस्वैः		२८२ करिकसलयो	., ९०
८६ खरनखर		२७५ काञ्च्यागाढ	" ૨૧
अपराधसुन्दरः		२९९ कान्ते सागिस	,, પ્રદ્
४६० वपुः प्रादुर्भावा		२९५ कोपात्कोमल	,, ۹
अभिनन्दः		२९३ गतेप्रेमाबन्धे	" ૪ર
	ारित २-९९	२८० गाढाश्लेष	" ৩১
३०० भ्रूभेदै: कतिचित्	7. 13.4	१९४ चलतुतरला	" १४६
३१३ लक्ष्मणः त्यक्तवान		२७९ चिरविरहि	" &&
२६३ लोचनैर्नकु मुदं (३) रामच	रित २-९८	१९८ तथाभूदस्माक	,, ६९
१८२ साधु चन्द्रमसि		१९४ तद्काभिमुखं	"
३१३ हृद्यान्नाप		१३५ तन्बङ्गचागुरु	,, ९६
अभिनवगुप्तः		१५० तैस्तैश्चाद्वाभिः	" १४७
१२१ कान्तारंपरितो		१९२ दीघीवन्दन	" 8 4
(१) अङ्गतफुलस्य (सुभा)	-	१९४ दूरादुत्सुक	.,, ४९
(२)केसटस्य (सदु)		(१) पुलिनस्य (स्रुभा)	अमरोः (सद) श्रीह-
(३) पीयते साक्रमदमितिपाठः		र्षस्य (कवी) अमरुकस्य. Bhai	

१३० दृष्टः कातर	wake galake to the first big first	L	
111 ~	" ८५	३४६ कान्तारेदैव	
१४७ देशैरन्तरितः	,, 88	२५६ तडिद्दापङ्कोवा	
२३५ नीत्वोचैः	,, ११९	३३४ दाधमथन	
२७५ पटालमे	» 88	२९१ नक्तंनिरङ्का	
२०४ परिम्लाने	" २५	१८६ मध्येनतस्या	
२४५ पत्रं न श्रवणे	,, १४८	अर्गटः	
११७ पादासक्ते	,, ६८		
२५६ प्रणयविशदां (१)	[रत्नावली ३-९]	४०६ रिक्ताः कर्माण	
२०१ प्रातः प्रातः	अमरुश-३३	३९ विपुलहृद्या ० ००	
१९४ भूभेदोगुणितः	", ९७	अर्जुनवर्मदेवः	~ • • •
२२१ मन्दं मुद्रित	,, १२७	४८ अमरूककवित्व	रसिकसंजीविनी
२०३ यद्गम्युं	" १५९		अमरुव्याख्या) श्लो. ३
२९० यदात्रोरहसि	,, १५०	अवन्तिवर्मा	
१५१ याताः किंन	,, १०	२५२ अविज्ञात	
२२५ रात्रीवारि भरा	" 48	२१५ दुस्सहसन्ताप	
१३० लगानांशुक	,, ६२	अश्विनीकुमारी	
२४६ ललितमुरसा	,, १६१	४०० अशीतेनांभसा	
२८८ लाक्षालक्ष्म	₃₎ ۾ ج	आकाशपोलिः	
१९६ लिखनास्ते	,, ს		
२४६ लीलातामर	,, ৩২	८४ अयेवापीहंसाः	
१३१ लोलैलोंचन	"	४५० अयेस्वर्गःस्वर्गः	
१९६ सन्त्येवात्र	,, 98	२५६ आयातासि	
२७७ सन्दृष्टाघर	્રે, ર <u>ે</u> દ્	१६७ क्षीरसागर	
२९५ सालक्तकेन	,, ११६	१५३ पञ्चत्वं (१) [चो	रपचाशिका fol 11 a]
२०३ सुतनु जिह	", રેડ	१७५ पाञ्चाली	
२९९ सुप्तोयं	3.6	आचार्यक्षेमसिंह	
२८२ सुरतविरतौ	Oları	४४५ अशक्तोयः	
१९४ त्फुटतुहृदयं	EU '	आत्रेयः	
अमृतदत्तः	"	४०० आयुर्वृते	
६८ कोऽयं भ्रान्ति. (२)		आदित्यभट्टः	
२७ भक्तिप्रह्व		१२९ भ्रातःकाञ्चन	
अरसिठक्कुरः		३४३ यद्यात्रासु	
१३ अतिविपुर्ह		४३५ शिलामयेपि	
९ श्रीहर्षस्य (सुमा-कवी) २ कस्यपि (शार्क्न)	6.77		Oriental Institute

कविः	आकर:
आनन्द्वर्धनः	
८३ अहृष्टिव्यापारं	
२६ खंयेऽत्युज्वलं	ध्वन्यालो पु. १०१
४५० गतःकालो (१)	
८६ नास्योच्छ्राय	
३४ इलाघ्याशेष	ध्वन्या-पु. ९६
इच्छालः (इच	
३०९ अभ्यस्यपवन	
इन्द्रकविः	
४५२ आयुर्नीर A[सि	iहासनद्दात्रिंशिका १३a]
,, इतःक्रोधो	
९८ किंमूढताडयसि	
४५२ कै: कैर्नामर	
४५० चलति गलित	
४५१ जानंत्येके	
४५० तावदेव	[भर्तृहरि श्रृङ्गार ७०]
४५१ त्यक्त्वासंग	
१४ दैत्यानामधिपे	
१५२ निबद्धास्थैर्याशा	
४५१ माद्यन्मित्र	
९६ यचन्द्रार्घ	
४५२ यज्ञैर्येषां	
३२९ विकीर्णहरि	
३२० रामः किंकुरुते ।	(खंडप्रशास्ति १०८)
४५३ शून्ये सद्धनि	
४५२ साबुद्धिर्विलयं	
४४० सुप्तव्यालिनि	
९४ सेयंस्थली	
१०४ स्तोकांभःपरि	
९५ स्वस्त्यस्तु	

१ वळणस्य (सङ्घ) शान्तशतक 1V-13 K.V.S. P. 100

A. Ms. No. 5286, O. 1. Baroda

थड कवि: उच्छट: (१) ३११ पितरिमृतेपि उड्डीयकाविः २७२ गाढालिङ्गन उत्पलदेवः ४५९ कण्डकोण (२) शिवस्तोत्रावली १३-१७ ययहं स्तुति उत्प्रेक्षावल्लभः २९८ अर्काभिमुख्य मिक्षाटनकाव्य ३- २ २९७ एकावली 2-84 २४० कणोंत्पला 8-28 १९ कल्याणमावहत् 8-8 १७० काचिद्विहृत्य -8-24 काचि न्निवारित 8-6 १४१ कालं पुरा

१८८ मुक्तेरि भिक्षाटनकाव्य २-१० २९८ यानिद्रवन्ति " ३-५ १९३ येनैवसूचित (३) " ६-३

22

8-4

2-28

7-93

8-20

१९३ येनैवस्चित (३) ,, ६—३ २९७ लाक्षांविधातु (४) ,, २—४

३९ सन्त्येवसूकि "१—६

२९७ हारेणचस्तन " २-१२

उमापतिधरः ११० अर्काःकेचन

१७० कुच्छ्रेणकापि

२९७ न्यस्तानिशंख

१८४ पङ्गोद्भवत्व

१४४ प्राणेश २४० पूर्वेद्विरेफ

१ इच्छटः Bhand-rep

२ चौखंबा संस्कृतग्रन्थमाला-१५

३ आस्मिन् श्लोके पूर्वार्धेस्छतरां भिन्नो दश्यते ।

४ मुद्रितभिक्षाटनकाव्ये उत्तरार्थे भूयसा पाठभेदेन दृश्येत.

कविः आकरः ३६० कियत्पदं विष्णु ३४६ बातंताल फला (१) १७ चुडाभस्म (२) ८९ तापोनाप (३) ३७५ तेनासानि १२१ त्वंचेन्संचर (४) ११८ दिक्चकं ४६१ धर्मबहा १५० प्रियायाः (५) १५४ मृणाली हारोयं ९१ यस्यास्संभृत २८८ स्तोकारक ५१ स्वाधीनो १६ हिमगिरि कटुकाादित्यः २१२ अमीहेलोन्मेष कपोलकविः १८१ द्विधाविधाय कमलाकरः ३६४ अवाप्तेर्द्राघिम्ना ३६४ करिकबलन (६) कमलायुधः २३३ लघुनिवृणकुटीरे (७) [दशहप. ४.] करणादः ? ४०० अकालमृत्युं यथेश्चहेतोः कर्णोत्पलः २७५ अङ्गकृष्ट

कविदर्पणः ४५९ अज्ञातमहिमा कविदुर्पणराघवः २८९ निजांशुका कविरत्नम् १०१ शङ्खास्सन्ति ३४ स्फटिकमरकत (३) कवीश्वरः (४) ३२४ रक्तं नक्तं चरीघः ३२३ शुण्डाद्ण्ड कामन्द्कः १६७नामापिस्त्रीति.कामन्दकीयनीतिसार१-५२ कालिदासः २४० आक्रिष्टबारु शाक्-६-२० ३५७ अग्रेयान्तिरथस्य विक्रमो १-४ ९ धनंजयस्य-(सदु) २ श्रीहर्षपंडितस्य-Bhand. २०७ अग्रेस्तीनख ,, ২–৩ rep. ३ आचार्यगोपीकस्य-(सदु) ४ शैलसर्वज्ञस्य (स) १ पूर्वोत्तरार्धयोविंनिमयः २ बिल्हणस्य (शा)३ योगे-श्वरस्य (स) ५ घोथीकस्य (संदु) ६ कमलायुधस्य (सदु) ७ भवभूते : (सदु) । (४) अस्य श्लोकी विश्वेश्वरस्य. Bhand-rep.

कविः आकरः कर्पूरकविः ९० तुभ्यंदासेर कलशः २४६ आत्रमात्त (१)[सुवृत्ततिलक विन्या २] १५२ निदार्धमीलित (२) कलिङ्गः ३७२ वैतण्ड श्रवण ३२० ज्ञराः श्रोत्रपथे [महानाटक ६-३८] २३४ हूणीसीमन्त कल्याणः ६४ आगत्येव कविकालः १२५ उद्भयधूली

कविः	आकर:	कविः	आकरः
३९४ अङ्गैरन्तानींहित	मालविका २-८	२९४ वामेसन्धि	मालविका २—६
३८५ अपितुरग	रघुवं ९-६७	३८५ व्याधानभी	रघुवं ९-६ ३
१४९ अभिमुखे	शाकु २-११	२५२ शुद्धमाविल	कुमार ८-५७
३५७ अयमरविवरे०	शाकु ७-७	४२३ ज्ञुश्रूष स्व	शाकु ४–१५
१६३ एतस्माम्नां	मेघ २-४९	१६३ संक्षिप्यन्ते	मेघ २-४५
१५३ काकार्य	विकमो ४-३४	१७८ स्नानार्द्र	रघु १६-५०
३२६ ग्रीवा भङ्गभिरामं	शाकु १-७	१४९ स्निग्धंवीक्षित०	शाकु २२
२४० चलापाङ्गं	" १ -२ 0	कुमारदासः [न	ाथकुमारः]
१७१ चित्रे निवेश्य	,, २-९	२४५ अन्तर्जला (१)	जानकीहरणं. ३-३८
२७५ चुंबनेष्वघर	कुमार ८-८	३७८ औष्मायमाण (२)	
४५ जाते जगति		१८३ कान्तिप्रकर्ष	?- ३६
३९३ जीभूतस्तनित	मालविका १-२३	२७९ गाढोपगूहन	
४०५ ज्वलति	शाकु ६-३१	२४२ चलत्कुचतटां	
३५९ तीवाघात	,, १-२९	२२२ जलधरस्य	१ १- ५३
२९७ दुर्पणेषुपरि	कुमार ८-११	" जलधिवारि	88-AS
३९४ देवानामिद०	मालिविका १-४	३८९ तेजसा	जानकीहर ६—३
३०४ नद्याइव	विक्रमो ३-८	३११ दुदर्शैः	
३८८ नीवाराः शुक	शाकु १-१३	३०३ नसपद	
	१) [भोजप्रबन्ध ९४]	१८४ नायंशशी	१–३४
१४६ प्रत्यादष्ट	शाकु ६—८	२६७ नियतमिह	८–९६
३८८ प्राणानामनि	,, ৩–१२	१८८ पश्यन्हतो	
३१६ मयाप्रत्यादिष्टा	,ં, ૬ ९	३७६ प्रचण्डवातो	१२—
३५७ मुक्तेषुरश्मिषु	,, १८	२४२ प्रत्यासन	
२८५ मेदच्छेद	ું, ર— <u>પ</u>	१८९ प्रसीदमैवं	<i>'</i> 0—'0
२४० यतोयतःषट्	" १–२३	२०७ बाणानङ्कुरयन्ति	
३५७ यदालोकेसूक्ष्म	" १—९	१९८ बालेनाथ	[अमरु-५७
३१६ यस्यत्वया	ິ່ ປ_9 ຈ	३७८ यत्सीघ	! —:
१४७ रम्यं द्वेष्टि	gu	१८५ वयः प्रकर्षा	१–३३
३८५ लक्षीकृतस्य	,, ५ . रघुवं ९-५७	३८९ शिरः प्रदेश	६ —\
४२५ ठोकान्तरमुखं	9 e o	कुसुद:	
२ ४० लोलांदष्टिं	,, १-५८ शाकु १-२५	२६ हृद्यं कौस्तु भो	
२४८ वल्मीकाय	), u-88	१ पादयोविंनिमयः	

कविः	अ	करः	कविः	आकरः
कुमुद्चन्द्रः			३९६ अधूक्कान्त	,, ४ - २८
३४१ सबोतबुति	मुद्रितकुमुद्र	इनाटक	,, दारिद्यादसाहिष्णु	,, ४–२३
			३९५ विलसदमल	7, ?0-?
कुंम्भकः			,, इयामाकफ	,, ४-२०
१७७ तरन्तीव (१)			३९६ स्वातन्त्र्यंपितृ	,, ४–२२
성명하다 동생하고 말했다면 모으니다.			क्षेमेन्द्रः	
कुलशेखरः	मुकुन्द्माला	श्लो. १३		त्कथामंज ९-२-१२६
४५७ आम्नाया कर्वन्याणानि		,, २०	१५७ अङ्गेनंग कवि	किण्ठा-संधिः ३
,, तत्वंबुवाणानि	))	" "	१३० अनङ्गेन	बृह-क-मं -१ १-१
४५८ पृथ्वीरेण	22	0.0	४३१ अर्थस्य	कलाविलास १०–३
४५७ बद्धेनाञ्जलिना >	97	,, 3C	१४३ अवधिदिवसः	
,, हेलोकाः	23	",	४१५ आत्मायत्न	
कूर्मबाईतः			२७ आदिमत्स्यः	इशावतारचरित १—३
३९० जयतिकलश			२१७ आध्मातोद्धत	
२१ संरंभा			४०४ आपद्यपि	2016년 전 1970년 - 12일 - 12명 :
कृष्णिपञ्चः			६१ उक्तंपरस्य	दर्पदलनं २ —६
२९२ अङ्गै रनङ्ग			३११ उत्तिष्ठति	कलाविला २ -१ ०
२२४ एतेतेदुरतिक्रम			३०३ उचानं	
२११ कावेरीवारि			४३१ (ते) ओजस्सत्वं	कलावि. १०–९
कृष्णमिश्रः			३११ कलमान्त	
४४८ अज्ञानं			३१० काकाञ्जील्यं (१)	
१२६ इदमपटु			४३१ कामस्यवेष	कलाविला १०–४
४४३ फलंस्वेच्छा	प्रबोधचन्द्रोटः	य ५–१९	४२० किंरत्नोज्वल	
२५ मुक्ताभानृकपाल			३०३ कुलाभिमाने	
२०७ वेश्यावेश्मसु		₹	४१३ ग्रीवाभरणतां	
४४० लभ्यंलभ्य			५१ ग्रीवास्तंभ	दर्पदलन ३–६८
. केटसः			४३१ जनराग	कलाविला१०–१०
९७ विस्तारोयदि (३	V.		४५६ जनेषुमध्ये	
कोक्कोकः			१२ जयतिसनामि	बृहत्कथामंज ९-२-३० ३
कारकाराः ३९५ अङ्गुष्ठे	रतिरहस्य	। २—१		
			४३७ तानीन्द्रियाणि	[भोजप्रबंध ४]
(१) राजशेखरस्य [			४०८ तिष्ठन्तिविभवे	
(२) नटगांकोकस्य (	सदु)		१ कस्यापि (शा)	

कविः	आ	करः	कविः		3	गकरः
४१५ दलन्त्युदित	lander i digge kan til en de. Ott sampten har film fra skrivet		४३२ विभव	वेषु	कलाविला.	80-83
५४ दानोन्नता			६१ वीणे	व श्रोत्र	दर्पदलन	3-48
६७ दृश्यन्ते			४४७ वैराग	यं कस्य		
४३६ दृष्ट्वापि पापिनां			६१ व्यर्थ	श्रुत		
२४० द्राघीयसा (१)		4,2187	४३२ शक्ति	विरोधे	कलाविला	80-8
४३८ घत्ते वन्ध्याऽपि			३११ शतवे	वेधी	,	, ९-८
४३७ घनरहितं	कलाविलास	2-48	४१५ ज्ञानि	तस्वस्त्य		
४३१ धर्मस्य कला	))	१०-२	४१२ शीलं	र्ज नैव	दर्पदलनं	₹ - 83
२७९ नखद्शन			४११ शीलं	पराहित	"	3-21
४४६ नवनीतोपमा	दर्पद्लन	१-५६	४४४ श्लाह			
२१४ निजां काय			४३१ सत्सं			À 80-0
६२ निद्राच्छेद	दर्पदल-	२-६४	२४ सुवण		ਭੂ–क−ਸੰ. ਲਂ	९ श्लो १
२५१ निःशेषपीते		N SPE	४३३ सेवा			
४३७ पण्डिताः			४०८ सेव्य			
४१५ पाणिडत्यं यदि			४११ स्पृहा			
१७९ पुण्डरीकमिवा			४१६ हठो			
३११ प्रथमं स्ववित्त	कलाविला	<u> ৭</u> _७	४१५ हत्व		网络大大大大大大大大大大大大大大大大大大大大大大大大大大	
३१२ भगदत्त	देशोपदेश-	8-4	४३७ हेतुप	माण	9) - 1	
४३१ मात्सर्य	कलाविला	80-10	गण	ापतिः		
,, मोक्षस्य	27	१०-4	२३ पाय	गद्गजेन्द्र (	(8)	
,, मोनमलो	22	80-88		नेधकभुक्त		
६१ यत्करोत्यराचिं						)), 54
४०८ येरेव			२२० पञ्च	षाजय	[बोळरामायणं	7-14
६१ यदर्ज्यते	द्र्पद्ल	२—८	गुण	गे श्वरः		in the
५१ ये संसत्सु	,,	3-88	३४२ अत्र	युक्तौ यदि	(२) [खण्डप्रइ	स्ति ६४
४११ रसायनी	22	३–४६		ु ।ानाटके ६		i de la companya de l
४०४ लज्जेव						
३११ लेखनित्य				त्द्रकः (	77	
४१५ वदन्त्यविदितो			३३७ लूत			N. W. S.
३३२ वामस्कन्ध	कविकण्ठाभरण	५ संघिः	। ,, सर ू	यातुं यदि		
४११ विद्यां प्राप्य	दर्पदलनं	३ –५		~	274 (	<u>. د</u>
४३७ विद्वान सुमगो	, ,,	२–५६	। १ कस्य	॥प स्र	२ पूर्वीर्घे 'रसना केष वचः' इति पाठः+३	। न कण्ड्य

कविः

चतुर्भुखमहादेवः

42 कविः आकर: गोत्रानन्दः २५० उद्गादप्रणये ११ कीडासरोष २५५ चेतः कातरतां (१) २६३ जाते यौवन १९१ तद्दकत्रस्य १८२ विश्राणी मृग १९८ येन श्रोत्र १५७ श्वासेषु प्रथिमा १५४ स सन्तापः १५३ हे यामिनीश गोपादित्यः २७२ अक्षयूत गोभटः ४५६ अजानन् ५३ अनुकुरुतः ५८ अपूर्वः कोपि (२) ,, वन्दितोऽप्येष ५३ सूचीदण्ड गोयिधोयीकविराजी ७६ कमगलितैः (३) २४६ निजनयन (४) ७६ व्यजनैरात मोवर्धनाचार्यः आर्यासप्तशती श्लो. १३ ३०४ अन्यमुखे

घोरकः

१ कस्यापि (सदु)

२ कस्यापि (शा.) ३ कस्यापि (सह,)

४ घरणीधरस्य (क.स.)

१७७ स्मितपरि

९५ जीवानामपि १२१ विष्णो त्वया चन्द्रकः २४९ एकेनाक्ष्णा २०२ प्रसादे वर्तस्व ४५३ यत्रानेके [कविकण्ठाभरणे सन्धिः ५] ३५ येन ध्वस्त (१) चन्द्रकविः ६९ जलधर चन्द्रगोमी ४५३ आयाति ४१९ भित्वापि चन्द्रसूरिः १८५ सहत्तमा चित्तराजः ४६२ होलन्मौिल छित्तपः ३७५ अन्यः कः ३३५ अभ्युद्धता २० कल्पान्ते शमित ३४२ कूर्मः पादो (२) [खण्डप्रश्नस्ति-६०-महाना ६-६४] ८२ निरानन्दः १८ भूत्ये वो ३३५ मोली घारय ३४० यस्याधी (१) भारवें: (सदु) कस्यापि (सु) (२) हनुमतः (सदु-शा), महानाटकात् Bhand-rep.

आकर:

कविः आकरः	काविः	आकर:
जघनस्थलीघटकः	जितमन्युः	
१८८ वपुरनुपम (१)	३४१ दिग्वारणे	
जयगुप्तः	जीवनागः	
२२९ इयामिद	२९८ सख्यस्तानि (१)	[अमरु १५५
जयदेवः	जोयिकः	
४० अपि मुद प्रसन्नराघव १-१९	३२४ अंगुष्ठाग्रिम A	
९९ अमीषां	४०३ आत्मनाशाय	
२० गिरितनयै	झलंझलवासुदेवः	
४२ भास्वद्वंश प्रस-राघ १—९	१३० प्रहरविरती (२)	[अमरु १२]
४९ यस्याञ्चीर ,, १-२२	ज्ञानाङ्कराः	(1) [2] [2] (1) (2] (2] (2] (2] (2] (2] (2] (2] (2] (2]
४० येषां कोमल ,, १-१८	४४५ अहं न चेत्स्यां	
१६८ विनेवांभोवाहं "१-३३	,, मन्निन्दया	
३१४ सौमित्रे ननु (२) "६—१;	,, यथा ममात्म	
महानाट ४-२२	डिंबोकः	
४६१ स्थाणुःस्वयं	१६६ नायातो यदि (३)	
जयमाधवः	१५२ पुरस्तन्व्या (४)	[अमरु ५१]
२३९ उच्चित्य प्रथमतः	तरुणबाणः	
जयवर्धनः	१३४ मद्कल	
१०६ न पङ्कादुद्भृतिः [मल्लटशतकं २५]	त्रिविक्रमभट्टः	
४१० नाळस्य प्रसरः	१७१ अमन्दानन्द	नळचंषुः ३–९५
जयसिंहदेवः [सिद्धदिवाकरचक्रवर्ती]	३९३ अयं हि प्रथमो	" ૬–૪૬
२ २८ दूरं तोयधरा	२४६ अविरत	, , ৸ =६१
२२७ विद्युद्दान्हि	२२१ आकर्ण्य	, ,
जलमानुषीरुद्रः	१९० आकारस्सु	" §-4c
३६८ एतस्माज्जलघेः (३)	१८० आवध्नन्	,, ३–३२
जितनागः	३७१ एषा सा	" ५ –३५
경기 회사 회사 회사 기업 경기 기업	१४७ कर्पूरांबु	,, ५ – २१
९१ कुमुद्शबलैः (४)	१९३ किञ्चित्कंपित ३८४ किमञ्चः	,, ৬—३७ ,, १ —४९
(१) अर्गेटस्य (स)	र्ज्ड । स्पर्भः	
(२) महानाटकात् Bhand-rep.	Λ जैकस्य Bhand-rep.	
(३) हरेः (सदु) (४) जीवनागस्य Bhand. rep.		मरोः (स) ामरोः (स)

कवि:	आकरः	काविः	आकरः
३८४ किं स्यादञ्जन	नलचंपूः १-४४	दीपक:	
१७५ कुरङ्गीवाङ्गानि		९० आकारालाप	
२६२ कैलासायित	: " ७–२८	१५ क यासि खळु	
३८६ कचिचटुल 🥠	,, <u>4-88</u>	४२३ नानान्ना	보다 보고 있다. 18 - 발표 발표가 발생하
३७७ जननीति	्र,, १ –३ ०	४५७ लक्ष्मीर्दाराः	
१५६ त्वद्देशागत	"६–२३	३१० सकाणं लोल	
१७१ दग्घो विधि	,, ७–२१	४२२ स्वस्थान	
२५५ न गम्यो	,, ৩–१७	७० ह्या नयः	
३८६ पटलमलि	,, ২—১	दुर्लभराजः	고취임의 보면 기업을 기계되었다고 있다.
१७३ परिहरति वयो	,, ३–२९	३९८ अङ्गानि \Lambda स्नामुद्रिव	जिलकं २- ६८
२४८ पूर्वाहं विहितो	,, ৭–৩४	" अतिकृष्णेष्वति "	2_100
२५५ पौष्पाः पञ्च	,, ৩–१८	२०० ज्ञासभाजी	2_109
३९३ प्रियविरह	" ६–४ ५	,, बुद्धियुतो ,	5 /2
१७२ भजन्नासीनिद्रा		,, यद्दन्तुरो ,,	22
१८६ मध्येत्रिवलि	,, ५-६७	यस्य ज्ञारीरं	2_103
१७१ लावण्यपुण्य	). ,, ৩– ২ ২	,, वक्त्रानुगतं ,	3_09
२४९ विश्लेषा	,, ৭ –৩৭	३९८ विभवसहं (१)	۵_د،
४०७ सङ्गहं नाकुलीनस्य	<i>"</i> ૪–૨૦	३९९ शुभलक्षण ,	3_00
४३ सम्यग्बाण	<i>"</i> १−१४	देवगुप्तः	
१७१ सर्गव्यापार	" ३ –२६	१३४ विवृद्धतापे।	
२५ सिन्दूरस्प्रह्या ३८६ स्कन्धशासा	,, 3—0	्रेवबोधिः देवबोधिः	
१४७ हयोद्यान	" ५–४६ " १–६३	사용 시간에 가는 내 생각하는 경우를 되었다.	
५०० ६५।५।। त्रिलोचनः	" \\		ात्यवतरुक्मांगद्-
्र ६७ उचैःस्थान		नाटक	5-88
२७५ निर्वाणतां		३१ चन्द्रार्की	" १—१
५४ हण्यन्ति	77.5. 95	१६९ तमस्तोमः पूर्व (३)	
ं दंग्डी		देवराजः	
३५० न मया गोरसा व		२०० अये को जानीते	
२१ ब्रह्माण्डच्छत्र द्शवु २४४ वनिताकर [भो दामोदरगुप्तः	जिप्रबन्ध p. ९३]	A. Ms. no. 13200-0 tute, Baroda. (१) विभवसमृद्धिरिति पाठः	
१११ अविद्रम्धः 🚎 📜	कुइनीमतं ३९२	(२) Ms. No. 12089	
,, शृणु साबि	(14) 1896	(३) कस्यापि (ध.)/।	

कविः	आकरः	कविः	आकरः
धनञ्जयः		धर्माशाकः	
३५२ सर्वस्वापहरः		४१ अनुद्भुष्ट	
धनपालः		३४५ देवस्वस्तुति	
२० अस्थीन्यस्थीनि		३४१ निस्सृत्याहव (१)	
१८ ऋक्षाणां भूरि (राम	ाचिरते पु. ३३१)	धूर्तः	
४५ केवलोऽपि ति	छकमंजरी श्लो. २६	२७८ नैषा वेगं (२)	
४४ दृष्ट्वा वाक्पति	,, ३१	धेर्यमित्रः	
३३ प्राज्यप्रभाव (१)	٦,	१४८ दिव्यचक्ष	
४३ मन्ये बृहत्कथा (२	) " २१	नन्दनः	
४४ वकोक्त्या		१५७ चन्द्रं चन्दन (३)	[विद्धसाल २-२
३४४ श्रुत्वा त्वां (३)		नम्मेयः	
धनिकः		११३ किं मालती	
१३८ उज्जृंभानन दशकः	पक २ कारिकाऽव-	५३ यदमी (४)	
लोके		११६ शाखासन्नति	
धर्मः		नरदेववर्मा	
३७१ हेलोन्म्लित.		३१३ आदाय मांस (५)	
धर्मकीर्तिः		नरसिंहः	
१९९ भवतु विदितं	[अमर ३०]	११९ किमसि विमनाः	
१७२ लावण्यद्रविण (ध्व	-यालोके ३ उद्योते-	नरोत्तमभट्टः	
ऽनूदितम्)		४६२ कस्यचिजायते	
९३ स्वच्छन्दं		४५९ त्वं पाथोपि नागप्पैयः	
धर्मदासः			
३४९ अम्भोरुह विदग	धमुसमंडनं ४–४ २	नाचिराजः	
" पूतिपङ्ग	" &–Ao	२८९ उत्फालं	
३४९ शिलीमुसै	,, 8-88	१८४ तस्याः स्मित	
" शीकरासार	" <i>೪</i> –३८	२०८ निर्वाणाङ्गार	
धर्मदेवः		निद्रादरिद्रः	
३४४ हारानाहर (४)		१५२ जाने कोप	

२ सत्यं बृहत्कथेति पाठः

३ धनपतेः-(स)

४ कस्थापि (शा)

३ राजशेखरस्य (स)

४ देवेश्वरस्य (शा)

५ कस्यापि (शा-स) । छित्तपस्य (स)

कविः आकर: कविः आकर: ७० एतद्त्र निशानारायणः ४:६ गुणवानस्मि ३१५ अक्षत्रारि १०५ लक्ष्मीसंपर्क वेणी २-- ९ २०२ किं कण्ठे ३-२४ ४०६ स्तब्धप्रकृति ३१७ कृतमनुमतं ४२९ स्वल्पेनेव " **€**—७ ३१८ जन्मेन्दोरमले " १–२४ प्रज्ञानन्दः ३१७ यत्सत्यवत ३६० अनुनवेगा पद्मनाभः ३०५ यत्रावकाश १०१ प्रबलतर परमारजगद्देवः प्रतीपवसुन्धरः [भोजप्रबन्ध] ४०१ मोजनं देहि १६१ विलासिसा परशुरामः प्रभाकरदेवः १५८ वाचस्ताव (१) १४८ सा दष्टा परिमलः प्रहादनः ३४६ आते सीमन्त (२) ६५ आलोकवन्तः पाणिनिः ६९ एकस्य तस्य (१) २६० उपोढरागेण ५२ जडात्माऽपि २२१ क्षपाः क्षामी (३) ४२४ देशाहेशान्तरं पुनरुक्तपादः १०९ परे परइञ्चता ४२० प्रियः प्रजानां ५८ पश्चाद्न्यत् पुष्टिङ्करः ११७ महेशस्त्वां (२) १४१ इदानीं तीव ११० मूर्तिनेत्र (३) पुष्पदन्तः ६७ रविरविकल ३९५ आन्ध्रीप्रीति १२२ रोहणाचळ पृथ्वीधरः ६८ शासाभिः १२८ उचेर्देव ७० सक्षारो जलाधः [सिंहासनदात्रिंशिका ३७२ पातुं गौताम fol 4 b] मातर्गीतम फल्ग्रहस्तिनी १३३ सा तोरणा ४५१ सृजति ताव [भर्तहरि नीति ८३] प्रकाशवर्षः बङ्कलावर्तः १२० आम्राः किं फल [भहर ५७] २३७ केशानाकुलयन [भर्तृहरि शुंगा-१००] १ विल्हणस्य Bhand. rep. चुंबन्तो ,, ,, 89 २ कस्यापि (शा) धरिमलस्य Bhand. rep.

१, २, ३, श्रह्णादस्य-भण्डारकर Rep.

३ ऑ कण्ठस्य (स)

कवि:	आकरः	कविः	आकर:
बाणः		१११ केनापि चंपक (१)	
२३५ अन्योन्याहत		३०१ दृष्टिं हे प्रति (२)	
२३ अर्चिष्मन्ति (१)		२९९ धन्यासि या (३)	
२२५ उद्यद्वर्हिषि		१०४ मायदिग्गज	
४३ कवीनामगलत्	हर्षचरित १-११	२३१ विलासमसृणो (४)	
२१६ कारञ्जीः		२२३ सोत्साहा नव	
४४ कीर्तिः प्रवर	हर्ष० १-१४	बिल्हणः	
२२० गंभीरोद्गर्जितेन			~~.
२१७ ग्रीष्मोष्मा		२३६ अङ्गारहासिषु विक्रमाङ्करे	
१३४ दुःखानि		१८३ अङ्गुलीभिः "	
८ नमस्तुङ्ग	हर्षच- ११	२३९ अताडयत् ,	, १०–४
३६६ नाधन्या नां		३१६ अत्राकण्ठं	
२८० पततु तवोरासि		३२६ अत्रावास	
३६० पश्चादंघी	हर्ष- ३—५	२२६ अथोपगूढे	
२३८ पुण्यामी			हमाङ्क १६-१
२१७ भ्राम्यज्ञीत्कारि			"
	भर्तृहरि. शृंगा ७४]		,, ८-५
२१७ सर्वाज्ञारुधि		१६८ अये केयं (५)	
४३ सुत्रधार	हर्ष- १ - १५		,, १०−३
३ ३ ९ स्तनयुग	कादंबरी १९	३८ असौ रसौ	
२३ स्वेच्छारम्यं		내가 마음을 들지 않는 그리는 이번 이 바로 가는 것은 것 같아 있다.	ाशिका fol, 6
११ हरकण्ठ	हर्ष १—२		वेक्रमांक ७ –२
बालसस्वती		४० कर्णामृतं	,, १−२
३० संन्ध्यारञ्जित		३३१ काकुत्स्थेन	
विज्ञाक (भट्टः)		४० कुण्डत्वमायान्ति	,, १-१
	महानाटक ६-३]	२१० कुतप्रकोपाः	,, v —
१४८ अहे। अहं (२)		२५६ कृत्वा नूपुर (६)	
१५२ प्रथमविस्ह (३)		२२८ शुण्णमौक्तिक	" १४–३
२३२ हिमधवल		१४१ क्षोणीभृत्कटक	
. (२८) हिम्पपण विज्जाका		१७४ गण्डे मण्ड	,,, c-c
२०८ किंशुक		१ वीरस्य (स) २ विद्यायाः	/ m) 3 mm
१ कस्यापि (श्राः, स.) २	கைவரு. (பா.) ச	चित् (स) ४ योगेधस्य (स	
	. 10 10 10 10 10 10 10 10 10 10 10 10 10	(शा) ६ कस्यचित (सः)	

पाठमेदः (३) कस्यापि (शा)

कविः	आकरः	कविः	अ	गकरः
१५९ गलत्येका (१)		१५५ प्रालेयादि		
,, गृहीतं तांबूळं		४२४ भक्तिभेयसि		
२३५ गौरीविश्रम (२)	विक्रमाङ्ग १६-५१	१८१ भाति दन्त		
१५५ घर्मीशु		१८६ भाति रोमावली	विक	. ८-२५
१४२ चन्द्रो न चेत्		१७८ भूलेखायुगलं		2-65
२३२ जडात्माऽपि		२३३ मद्देरिणः	विक्रमांक	84-88
३९ जडेषु जात	विक्रमांक १-१८	२५४ मधुर्मासो		
१८९ जायतः कमला	,, ८–१०	१८८ मन्ये तदूरू	विक्रमां	<- 9E
१४२ ज्योत्स्नां पिबेयुः		१६९ मन्ये पार्वण		
१८४ तत्कुचौ चरत	" <-४८	१८७ मन्ये समाप्ते	विक-	८ —३०
२१० तन्वानः शीतलत्वं	"	२१० मलयगिरि	,,	<i>७–७</i> ०
선생님 경기를 보고 하는데 이번 시간이 되었다면 하는데 이번 때문		३७ मही (पृथ्वी) पतेः	"	१-२६
१४४ तस्य त्वया		२०८ मानग्रन्थि	2)	७-६३
२ ९७ ताडीदलं		३७९ मुखरमुरजं	. 김 기가 100년 1987년 - 1987년	
२५९ तीवः कोऽपि		१८४ मुलेन्द्रचन्द्रिका	विक्रमां	<u> </u>
१८६ दरिद्रमुदरं	विक्रमांक ८-३७	१४१ मुग्धस्य ते		
२१८ हक्षं प्रपा	,, १३—९	२८६ यस्सैन्ये	विक.	3.3-00
१७६ हशोस्सीमावादः	,, ८–८४	२०८ यः श्रोत्रामृत		
२५ देहप्रविष्टा		१३८ यत्संभाषण (१)		, Nag
९ देहार्घ कुरु		२६४ यथा ताराचकं (२)		
१७५ दोलायां जघन	विक्रमांक ८-८५	३७९ यस्मिन्पुरे		
१५८ धत्ते दृष्टि		२८९ यस्याः पाद	विक्रमां.	८—६
२५८ नयस्व पारं	विक. १३-८०	२८७ ये कुण्ठीकृत	"	88-53
१५८ नीरागा मृग	कर्णसुन्दरी २-२९	२१३ रवेस्समस्त	23	83-4
२२८ नीलनीरद	विक्रमांक १४-३२	३७ लङ्कापतेः	"	१–२७
३३१ पश्यन्तु कौतुक		१७५ हास्याभ्यास	22	८-८६
२१० पानीयं नारिकेळी	विक्रमां. ७-७१	२८९ हुउत्यपर (३)		
१६८ पुरःस्थित्वा (३)		१७१ वक्त्रं निर्मल	विक.	८-८ ७
१७९ पुराणबाण	विक्रमां ८–७०	३५ वचांसि वाच	3)	₹—v
२८९ प्रयातवती		२१९ विद्युत्पंकज	77	१३ -८८
२४२ प्रसार्य पादी	विक. ७-२२	,१४४ विरक्तमन्य	Auris Tealure	
		३२७ विश्वक्षोमं		
(१) कस्यापि (शा)।	२) 'सन्ततममी कैलास-	१४४ वृथा गाथा (४)	Santana	

३ सिल्हणस्य (सं) अंशिल्हणस्य (सि) 🗀 🦠

कविः	3	गकरः	कवि:	आकरः
२३२ शरत्कालातप	विक्रमाङ्कः.	84-2	भट्टमयूरज्ञंकरः	
१४१ शल्यानि मर्मण्यापि			१४३ दुर्वाराःस्मर (१)	
१३७ शीवं भूमिगृहे			महुरुद्रनाथः	
२४८ शुचिरिति			७८ रथ्यावस्कर	
२६० शेतेऽद्यापि (१)			भट्टवाचस्पतिः	
३२१ सन्धानक्षण			४४१ जनस्थाने भ्रान्तं(२)[हनुम	ान्नाटक १०- २ ४]
२३३ समक्षमपि	विक्रमांक	१६-१५	भट्टवृद्धिः	
१८३ सरले अपि	, ,,,	८—६४	१३३ तापापनाद	
१४४ सा दृति धत्ते				
३४१ सिद्धाङ्गना			भट्टस्यामलः ३३७ याजानं जन जिल्लासम्	बिज्ञ ज्यो ७३० े
१०८ सोढप्रौढ (२)			३३७ आलानं जय [खण्डप्रश	।स्तान्छाः ६५६
१८० सौन्दर्यपात्रे	विक्रमां	c64	भट्टसोमेश्वर:	
२४२ सौन्दर्यमिन्दी	"	७ —२०	१८७ अमृतमधुरै	
२०८ स्थाने स्थाने			३७२ एते पिछ	
३७८ स्थितासु यत्तो	विक.	१७-३३	९ कणइव	
१५९ स्पृशन्त्याः क्षामत्वं	(३)		३५३ दृष्टं न दृश्यते	
२३७ स्पृष्टाः स्तोकं	विक.	१६-५२	२७६ प्रतिक्षण	
३८५ स्वेच्छाविहार	,,	१६–४४	४२ व्यासादिभिः	
३१४ हा वत्स			भट्टस्वामी	
१८८ हेममञ्जीर	विक.	c-88	२८२ वीतोष्ठरागा	
बोधिसत्वः			भट्टाईनः	
४५० दीप्तोभयाग्र			४२६ द्वित्राणि	
भट्टगोविन्द्राजः			भट्टेन्दुराजः	
महुगापन्पराजाः 'पु७ छिद्रवृन्दा			१२१ उदस्योचैः	
७९ निजकुलोचित			३७१ उद्देशोऽयं	
그 경소를 가고 바다 가다들이 하는 이번 때로				तेलके-विन्या 🤻
भट्टजयन्तः	_ ਪਤੰਤਰਿ ਜੈਂਸ	1137 <u>-</u> 90]	१०० किं चुंबितेन	
४५६ तृषा शुष्यत्यास्ये	_ मधुकार भर	114-727	३५ कुम्भद्वयं	
भद्वदेवविडङ्गः			२०४ हटनिबिडन	
४३८ तृष्णे देवि			१२० परार्थे यः	[भहार ५६
भहुनायकः			२६५ यः कालागर	F .100 17
११० एतस्मिन्वनमार्ग			1.d.1 a. bioi.io	

कविः	आकरः	कविः	आकर:
१०० सर्वाशापरि (१)		भर्तृमेण्टः	
२०५ सा यावन्ति (२)	[अमरु ४८]	३०३ मधुच विकसितो	
भट्टोत्कटः		४०४ यहच्छासिद्धेषु	
४२६ आयातो भवतः		५४ विपदि धेर्य (१)	[भर्तृहरि नीति ५२]
भट्टोपमन्युः		४०४ सुहद्भिराप्तेः	- 10 - 10 전 10 - 10 - 10 - 10 - 10 - 10
२५० सान्ध्यराग		भहाटः	
भदन्तगोपद्त्तः		१०५ अन्तिश्छद्राणि	भहटशतकं २३
३८९ हार्दूली (३)		९१ करभद्यिते (२)	kan dan dan kemba. Kabupatèn kancamatan
२० ऽ सार्ड्स (२) भद्नतज्ञानवर्मा		९१ करभ रमसा (३)	,, २२
१०७ किं जातोऽसि	[भल्लट-३९]	६४ गते तस्मिन	,,
भदन्तप्रज्ञाशान्तिः		३६७ ग्रावाणो मणयः	" 40
४३६ प्रत्ययमास्कर		११५ चन्दने	,, ३२
भदन्तविशाखदेवः		८० तद्दैदघ्यं	,, १९
४३६ अत्युक्तितो		७७ पथि निपतितां	,, ۲۰
भद्नतहरिभट्टः		६३ पातः पूष्णो	"
पड्न्साहारमञ्ज. ४३२ सेवादुःसा		८१ मागा विषाद	
४२८ समाजन्सा भद्दन्तारोग्यः		६८ ये जात्या	" ६०
하는 일반 사용하다 내내가 없는데 하는데 하나 있다.	r	७२ रे रे काक	
१९५ भूभङ्गे राचि	[अमरु २८]	९० वपुर्विषम	
५३ यह्यना		९८ विशुद्धिः कीहरी	
मर्जुः		१२९ शतपदी	भहटश—७२
२३५ आहूतोऽपि		७० सद्यः क्षिप्तं (४)	W 02
भर्तृहरिः		८३ सूर्यादन्यत्र ८२ सोऽपूर्वी	भल्लटशत १३
상으로 있는 그 사람들은 이번 이 사람들이 되는 지수에 되는 것이 되었다.	गरशतक श्लो. ९२		" १८
५ ६ कुसुमस्तबक नीर्ग	ते "२५	भवभूतिः	
४३७ जातिर्यातु "		४२३ अद्देतं सुख	उत्तरराम १-३९
४३९ घन्यानां वैरा		४२५ अन्तःकरण	,, ३–१७
५६ ब्रह्माण्डमण्डली , ४४० मानेनेच्छति । मङ्ग		३२८ अन्त्रप्रोत	महावीर १-३५
४४० मानगण्डात [मञ्ज	टशतकम् श्लो. ७]	१ भर्तृहरेः (शा)	
(१) कस्यापि (शा)		२ कस्यापि (सु) ब्यास	uen (511)
(२) यावन्येव पदानीति पार	3:	२ & ३ उमापतिघरस्य	

(३) चंद्रयोगिनः (सदुः)

२ & ३ डमापतिघरस्य Bhand-rep. (४) ब्ह्रभदेवस्य Bhand. rep.

कविः	आकरः
३२८ अन्त्रैःकल्पित	मालतीमा ५-१८
४२५ आलक्ष्यद्दन्त	[शाकुन्तल ७-१६]
३७३ इह समद्	उत्तरराम २-२०
३२८ उत्कृतयोत्कृतय	मालती ५-१६
३८९ उत्पत्तिर्जमद्ग्रि	महावीर २-३६
३८३ कठोरपारावत	उत्तरराम ६–२५
४२५ किन्तेन जातमा	त्रेण [नलचंपूः ४–१९]
२७९ किमपि किमपि	उत्तर १–२७
१४६ गमनमलसं	मालती १–२०
३६४ गुञ्जन्कुञ्ज	उत्तर २–२९
१७० जगति जयिनः	मालती १–३९
२४७ जलनिविडित	<i>"</i> 8−8∘
३९० ज्योतिज्जीला	महावीर २–२६
१३२ त्वं जीवितं	उत्तरराम ३-२६
३८४ त्रातुं लोका उत्त	र ६-९, महावीर २-४१
२५४ दलति हृद्यं	उत्तर ३–३१
३८३ दृष्टिस्तृणीकृत	,, ^{६–१९}
३३० दोर्द्णडाञ्चित	महावीर १-५४
१४६ धत्ते चक्ष	मालती ३-१२
६४ न तेजस्तेजस्वी	उत्तर ६ –१ ४
३२८ निष्टापस्विद्य	मालती ५-१७
१५५ परिच्छेदा	मालती १–३३
१३४ परिमृदित	" १–२५
१९७ पुरश्चश्च:	" ६–१५
१४९ प्रेमार्झाः	" <i>Y—</i> v
४०९ बहिस्सर्वा	,, १–१७
१५३ भ्रमय	" ૧–૪૧
१४६ यदिन्दावानन्दं	"३–९
२०२ विनिश्चेतुं	उत्तर १–३५
१५० संभूयैव	मालती ५—९
भागवतजयव	र्षनः

२७२ अक्षदेवन

काविः आकर: ६९ यद्भभूतां (१) २६९ लावण्यपूर (२) [ध्वन्यालोक उच्छा३-p. ११०] भानुपण्डितः १८१ तस्या वदन (३) भानुषणः १३६ वक्के यां (४) भारविः ५७ अपवादादभी किरातार्जुनीयं ११-५६ ४०४ अभिद्रोहेण 18-58 ५६ अभिमानधनस्य 7-18 22 ,, अभिमानवतो 2-23 २४४ एकोऽपि त्रय इव [भोजप्रबन्ध p ९४] किरातार्जु. ८—७ २४६ करौ धुनाना "तथान पूर्व C-88 ,, प्रियेण संग्रन्थ्य **८**—३७ ५२ स्थित्यतिक्रान्ति 38-48 भासः १७८ अस्या ललाटे २६३ कपोले मार्जारः १८२ यदपि विबुधैः (५) २३ व्यानम्रा दयिता भास्कर: २२६ कदा नु कन्या ४०३ वरं दारिद्य भास्करवर्मा ४४९ कूजत्कण्ठ ३८८ बद्धा पद्मासनानि १ प्रकाशवर्षस्य Bhand-rep. २ श्लोकोऽयमानन्दवर्धनस्य. ३ वैद्यमानुपंडितस्य Bhand-rep. ४ मुरारे: — Bhand-rep.

५ मोजदेवस्य. Bhand-rep. लक्ष्मीघरस्य-(स.क)

कविः आकरः भीमपंडित: १९५ आशङ्कन्य प्रणतिं (१) ि अमरु ४७ व २१५ कानि स्थानानि ८७ स्मेरास्सन्तु (२) भीमटः (भीमभट्टः) १५७ अस्मिन् चन्द्रमसि (३) भीमसिंहपण्डितः १८९ अवयवेषु १२८ एष रविस्तेजस्वी १२९ पिब पय: ७१ श्रुत्वा कर्णज्वर ३०४ संसारः प्रतिभाति भृतिमाधवः २४१ अत्रास्मिन सुतनु मेरीमाङ्कारः ३८० आयुर्वायु १० उचैरुताल ४६० कातिपयपुर २० कल्पान्तकोधनस्य ४६० खर्जुजर्जर ,, गोरीकान्त ३९२ जीमूतवाहन ३७० त्वत्तीरे तरु ३८० ये तृष्णालहरी ७३ येनानन्द्मये ८७ येनानर्गल (४) ४५९ ये स्वमेऽपि ४६० रम्ये पुण्य ३४३ सप्तानामयुगान्त

८७ येनानर्गल (४)
४५९ ये स्वमेऽपि
४६० रम्ये पुण्य
३४३ सप्तानामयुगान्त
२० स्पष्टव्याकृष्ट

९ अमरोः (स) २ बिल्हणस्य Bhand-rep.
३ कस्यचित् (स)

काविः

भोगवर्मा

आकरः

२२९ पूर्व वारिधर

भोजदेव:

२१४ अङ्गारै:खचितेव

१२८ अध्यापितोऽसि

१२५ अमी तिलाः (१)

३०० अये कोऽयं

१२५ अस्पृर्य

८ आद्य चाप

७९ आधाय द्रुत

११३ आपुष्पप्रसवा

६३ उत्पाद्य यत्स्वयं २२४ उपरि पयोधर

८४ कालातिक्रमणं (२)

११२ किं ते नम्रतया (३)

६६ खेदं ये जन

१२५ गम्भीरस्य

८१ जातिं यथानुसर

७१ तदेतद्वाचि

६३ तुच्छस्यापि

८३ तेजो दुईायसि

१२५ ते सन्ति हन्त

९६ पाथोनाथ

१२८ पापव्याल

३८३ ब्रुमः किं नभसो

१२६ भीमञ्याम

१११ भ्रातश्चन्दन

१२३ महत्वं धिक्

२०७ माकन्देषु

८४ यः कृष्णं कुरुते

९ कस्यापि (शा)

२ कस्यापि (शा)

३ कविराजस्य (स)

काविः कवि: आकरः आकरः १२३ यः पीयूष ३७४ उत्सङ्घेः २३० गती यो ७४ यस्सन्ताप १२५ यत्सद्गणोऽपि २२५ तडिदुल्का २५० दिनमर्तः १०३ यद्वल्गस्यभितो १२ देवी रतिः (१) अमरुव्याख्या श्लो. १ ९० रूक्षं वपुर्न च १२४ वहिं विशांभसि ३३३ नयनपथ २५२ नीताः काप्य २३५ शीतार्तिप्रसर ३८ पद्विह्वलता अमर १२ श्लो. व्याख्या १२४ शुभ्रत्वं यदिदं २८८ प्रालेयांश १२३ श्लाघ्यं महत्व ३१४ भयान्मन्दं १२५ सद्दंशस्य २३ भ्रुलास्यो अमरुव्याख्या श्लो. २ १२४ सद्दत्तस्य २२८ मयुखे १२६ सान्द्रज्योति ३६६ मौलो जलद १२५ स्नेहाचत्त्व ८१ यद्यपि वद्न २२० स्फुरद्रीमा ६५ यद्यपि शिरो १०० स्वच्छस्यास्य ३२ यामिन्यां ७९ हंहो बकोट ३२० ये लङ्काधिपति मकरन्दुः [हनुमन्नाटक ८-५३] ,, येऽहंपूर्विकया ३५६ न गच्छायाहि ३०८ वन्दे पश्चिनि मङ्खणः (मंखः) ३६४ विनध्यक्षोणि **?२८ किन्नाम दुर्दुर (१)** ४० शाणोत्कीर्ण[सिंहासनद्वात्रिंशिका fol 3b] १८ पायात् (जीयात्) कृतानङ्ग २६१ शुचीनां श्रीकण्ठचरित १-१ ४२६ संसारे यदु० अमरु १ श्लो. व्याख्याने मङ्गलार्जुनः २२८ समं पान्थैः ५४ कथमपि हि २६१ समुन्मील मञ्जुघोषः ४५५ साहाय्योपनम ४४४ जातः कल्पतरुः [सूक्तिमुक्तावली श्लो६०] ३७४ स्कन्धासके मद्नः महामनुष्यः २८८ अपयान्तीना २३२ अब्युत्पन्न २६१ अमुब्मिन २३६ कारणोत्पन्न ३७५ अयमुपगत २६३ कुमुदेष्वधि (२) ४५५ आनीयते ,, दूरमंशु २२८ इतश्चन्द्रः १ अ र्तुनवर्मकृतरसिक्षमंजीवनी. २. कस्यापि शा-स्.

१ कस्यवित् (छ)

काविः	आकरः	कविः आकरः
महीपतिमण्डलीकः		माधवशीलः
८७ अस्मिन्नम्भोद		३२ गीतीर्वेणव
		मायूराजः
माघः	GITTE IN 113	३१८ अप्राप्तप्रथमा
२९६ अधिरजनि जगाम शिशु २८७ अधिरजनि मुखे	41699 0-17	३१४ गण्डूषा
20일 경기 : 10일 : 10g	९–१०	मारुला
२ ७ १ आस्त्रित	10-59	१४० गोपायन्ती
२४८ जपायत ३६० आवर्तिनः	, vv	मालतीमाधवः
१८० भारते सन	90-100	६८ अलिपटलै
००६ सरस्यस्य	29-310	३६९ उत्कलिका
32 ഗ ക്കയിലാണ്	9/-4/	१२२ दामोदरमुदरा (१)
८५८ थिएं गरो	໌ ບ_ບຸ	६५ देवाबद्यपि (२)
9.410 (973773	″ 99 <u>–</u> 93	१८४ निखिलैः
ae	90_=	४० निरवद्यानि पद्यानि [भोजप्रबन्ध
२०० ८ जी णिजस्मार	90-010	८८ भद्रां जातिं
^\	,,	३९ व्याकरण
·	" ,, २–१०४	माहिलः
~	,, <u>o-</u> 49	२७७ कचग्रह (३)
२०२ विस्चरूपत	,, ११–१ <u>९</u>	४२८ कोऽपि कापि
००० विगयसम	,, ६–४९	मुक्ताकाणः
വൈ ചട്ട് നട്ട്	,, १८-६०	३३६ केषां त्वचिरतैः
se Gilli mii	,, ६-६ ५	२२५ क्या त्यचारतः २२५ यथारन्धं(कविकण्ठाभरणे२ सन्धो अनूय
ยอบ พักสา	,, २−३८	[발발하다] : [변화] [변화] : [
३५९ स्तंभं महान्त		मुख: १९९ दासे कृतागसि (४)
३७८ स्फुरचुषारांशु	"	६३ यत्पादाः
265 ਵਾਰਵਾਰਿ	,, १०–१३	발표하다 그리아 들었다고 있다. 그렇게 하는 것이 없는 것이 없는 것이 하는 것은 것이다. 그렇
माधवः		मुरारिः ,
४६१ हंहो माघव		१७३ अनाकृते अनर्घराघवं ३-
माधवमागधः		२६९ अनेन रंभोरु " ७—-
१८५ अंशुकेन जघनं (१)		१ कस्यापि-(शा)
११४ वर्धितैः सेवितैः		२ भवसूते:-(शा)
		३ सवृत्ततिलके पद्यमिदं साहिलस्येत्यन्यते.

कविः	3	गकरः	कविः	3	गाकरः
५५ अभेदेनोपास्ते	अनर्घ-	६ – ६	३७१ देव्या भूमेः	अनर्घ-	v-99E
४०५ अरिषडुर्ग	))	E-9	३९० ध्रुवमिह	"	৩–९६
३८९ अविद्याबीज	77	२ –३४	८ नमस्तुभ्यं	?)	6-385
३२१ अस्त्राणि	))	६-४०	३९० निपीते येन	"	७–८९
३६८ आकण्ठ	77	0-88	३२६ निर्मज्जत्	,,,	२–५४
३२२ आजन्म	,,	8-85	१० नीललोहित	)7	७–३१
१८१ आरब्धे	"	U-C0	३१७ न्यञ्चन्यञ्चत्	12	६–२८
२७२ आश्लेष	7)	0-884	४०५ पतित व्यसने	",	4-84
२८८ इनइशोचिः			२९० पीत्वा भृशं	22	२-११
२६१ इन्दुर्ययुद्या	"	२–७१	२६४ पीयूषाश्रयणं	"	७-८ ३
२६४ इन्दोरेक	77	७-७४	३६३ पुर:प्रालेय	"	७–२९
२१६ उद्दामयुमाण	77	२–३०	३८९ पूरियत्वेव	73	२–१ ८
२१ उद्दामभ्रमि	>2	७–१ ११	२९० प्रत्यग्रज्वितः	2)	२–१०
२६१ उन्मीलन्ति	22	२-७०	३२२ प्रागुचैः	22	8-80
३३६ उन्मीलन्मणि			३८६ प्रियङ्गरुयामा		
२५२ उन्मुक्ताभिः	"	ર– ૪૬	२८८ प्रियवसते	22	у <u>-</u> -ч
२६४ एतस्य कला	"	७-६५	३७९ प्रवमाने	,,	৩–१२१
२६४ कमितुरिम	"	0-900	३६९ बलिद्विष	1)	७ −१ २
१२४ कष्टा वेध	27	१–४०	८ बाणीभूत	"	७ −१ १'
२६४ किन्नु ध्वान्त	"	২– ७५	३८७ बालेय	))	२-२
३६३ गिरिः कैलासो	"	७–४६	३८४ भयभ्रष्ट	))	4-8
२६९ गोत्रे साक्षात्	"	७-८२	३६२ भूमे: स्वर्ण	3)	<i>'</i> 2−9
२५४ घनतरतिमिर	"	२– ५३	기를 보는 사람이 사람이 있는 것이 없는 것은 사람들이 되어 있다. 사람이 되어	"	Ę- ८
४२ चर्चाभिश्चार			२६४ मृगराज	22	!≎~ !ø
२५१ चूडारत्नैः	"	ર–ષ્	३६२ मेरोर्में दुरयन्ति	))	৬–५
३७३ जहस्वच्छ	,,,	२–२६	३९१ यः क्षत्रदेहं	"	१–२
१८४ तदात्वप्रोन्मील	,,	₹७	그리 교육 : 17 이 회사는 이 전 시간 중요 하는 것 같아요 그렇게 되었다. 것이렇지요 .	,,	२-८
४२ तमृषिं	"	१–१७		,,,	৩–१
२८६ तमोभिः पीयन्ते	,		३२१ यद्यत्कृतं	"	Ę-u
३८८ तेर्मेघाजन	,	२–२ ७		"	س_ن
३१७ त्रैलोक्य	2)		३७० यूपाङ्कर	"	৬–१३
३८६ हरूयन्ते	"		३१७ येन स्वां विनि	7 7	8
३६९ देवस्यांचुज	))	৩–११९		ī ' ,,	१-⁴

३६५ रमयति मलया ३६८ लक्ष्मीरस्य २९० विकसित १३ विरमति महा ३८१ वृन्तेरिव ३७ श्रमं चण्डा	अनर्घ '' ''	७–९३ ७–१२ २–१२	रत्नघोषः ३५४ पूर्वमेव परीक्ष्यं		
३६८ लक्ष्मीरस्य २९० विकसित १३ विरमित महा ३८१ वृन्तैरिव ३७ श्रमं चण्डा ११ श्रीकण्ठस्य	;		३५४ पूर्वमेव परीक्ष्यं		
२९० विकसित १३ विरमित महा ३८१ वृन्तैरिव ३७ श्रमं चण्डा ११ श्रीकण्ठस्य	;	२-१२	and the second of the second o		
३८१ वृन्तेरिव ३७ श्रमं चण्डा ११ श्रीकण्ठस्य	,,,		३५३ बहुक्केशे		
३७ श्रमं चण्डा ११ श्रीकण्ठस्य		१—२	४४० यहर्गामटवीं	[स्वितमुक्तावली	શ્લો. પૃ७]
११ श्रीकण्ठस्य	"	७-१३ २	रत्नचंदः		
내가 맛이 가는 사람들이 되는 사람들이 살아 있다면 하다 했다.			१५६ इवासस्बुट्यति		
- 50	2.7	७-५३	रत्नाकरः		
३३१ सद्यःपीत्वा	9,	७–२२	२४९ अस्तावलम्बि	हरविजय	89-4
३१९ सन्तुष्टे	))	₹-88	४३८ आज्ञावलम्बो		
१७ सहस्राक्षेः	,,	७–४९	५४ ते साधवो		
३९१ सुराधीश	))	१–४७	४०५ द्विणस्य		
३६३ सोऽयं कैलास	22	७–४५	रविगुप्तः		
१९ स्वच्छन्दैक	77	७−३८	५३ अण्वपि गुणाय		
२७७ स्वेदजल	3 7	७–१०६	१२ अण्यातमनो ५९ अप्यातमनो		
१९ स्वेदाईवाम	22	७–३९	४१७ काकतालीय		
३१९ स्वेष्ट्रकृत्य	22	६–४३	४९७ काकतालाय ४०६ कार्यगतेः		
मोरिका			~ ~		
१५६ मा गच्छ प्रमदा			"कचिद्<िप ४०४ चित्तरत्न		
१३४ हिसति न			६२ प्राप्तानिप		
यशोवर्मा			३३२ मातर्धर्म (१)		
	ज्याको च	2-n 02 7	४१७ श्रीपरिचयात्		
१५३ आक्रन्दाः (१)[ध्व २०० कामस्यापि (२)	•थाला. ७-	7.5.27	५३ सुजनो न या।	ਕਿ /ə\	
३३० प्रारब्धां तरु			पुर स्वगुणानिव	,, <i>(</i> , <i>)</i>	
२२७ प्रोटच्छेद					
보통의 이 등 경에 되었습니다. 등 경기 되었다.	ि प्रसामाः	<u>-</u> 4-2]	रल्हणः		
४०७ सुलभाः पुरुषाः	I aldiane	, , , ,	८८ कर्णे चामर		
			८७ ग्रामाणामुप (	३)	
यायाकः			५० धिक्त्वांरेव	ाहे(४) ∆ [।सेंह	।सनद्वात्रि-
१०४ उपाध्वं तत्				शिका fol 3 b	
योगेश्वरः			१०९ स्वर्णे: स्कन्ध		7
२२४ एते केतक					
	2 c		(१) शत।नंदस्य (		_ ^
् (१) आनन्दवर्धनस्य (सु) ् (३) सुरत्त तिले क 'युशो		ու (程)	(२) व्यासपादानां A. Ms. No. 52		

		नुक्रमणा	40	
कविः	आकरः	कविः	आकरः	
राणकः		१२ कुलगुरुरबलानां	विद्धसा १—१	
११७ उत्तंगैस्तराभिः		४४ कृत्स्नप्रबोध		
राजिितामहमहादेवः		१९३ केयूरीकृत		
११४ एतासु केतिक		४७ के वैकट		
६३ देवो हरिवहतु		३८१ कैलासाचल		
१२६ न यत्र गुणवत्		२०६ गर्भग्रन्थिषु	विद्धसा १–२३	
१०८ भुक्तानि यैः		२२ गोनासाय	,, १—३	
२६ रक्ष पात्र		२ ४३ चअचेला		
राजपुत्रविजयपालः		३६५ चटुचटुल	बालरामा १०-५१	
१६८ अमृतममृतं (१)		५२ चन्दनं		
. २७ गहासहस (६) राजशेखरः		२४४ चेलाञ्चलेन	विद्धसा २—९	
교육하게 되다면 생활하는 점점을 보여 보다		४३ जगत्यां ग्रथिता		
४६ अकालजलद् ,, अकालजलदेन्दोः		४५ जानकीहरणं		
४५ अथा गणपतिं		१५४ ज्योत्स्नां इयाम	विद्धसा ३—१	
४६ अनुप्रासिनि	3 (1)	१९१ तद्दकं यदि	विद्धसाल १–१४;	
그리즘 그림이 하시다. 그림으로 보다는 생각이 되었다. 이 그리는 것이 되다.	हरामा−४−४३		बालरा २–१७	
४४ अवान्तः काव्य		२७० तरङ्गय दशो	विद्धसा ३२७	
४५ अहो प्रभावो		१५ तं वन्दे		
१३८ आहारे विरतिः		४३ तौ शूद्रिक		
१६८ उपप्राकारायं 🏻 🏗	वेद्धसाल १–३१	४५ त्रयोऽग्रयः		
३२१ एकस्मित्रनु (ह	नुमन्ना १४३९)	" दर्प कविभुजंगाना		
४४ एकोऽपि जीयते		४६ दूरादिप सतां		
३७९ एतच्छान्त	बालरामा ६-१२	१३० हशा दग्धं	विद्धसाल १ —२	
१३६ एतस्या विरह	,, 4-88	२८६ द्वित्रैव्योंम्नि	,, १–११	
३८९ एते व्योमनि	"१०–६०	४६ द्विस्सन्धाने		
३८ कर्तव्या चार्थ		२१६ घते पंकजिनी	विद्ध. १–४३	
४५ कर्तुं त्रिलोचना		३६७ धत्ते यात्किलि	बालरा. ७–३८ and	
३७ कवीनां मानसं	(भोजप्रबंध ३१)		₹°-88	
४६ कालञ्जरपतिः		४६ ध्वनिना		
2017년 2월 2일 12일 12일 12일 12일 12일 12일 12일 12일 12일	बालरामा १०-७२	४७ नदीनां		
३९ काव्ये भाव्यं		१७२ निर्माल्यं		
२३० कुर्वाणाः कैरवा	बालरा ५–३०	४२४ निव्यक्ति	षालरा ४ –४४	
And the second s		५२ नूनं दुग्धाब्य		

कविः	अ	ाकरः
३९१ न्यस्यान्यान्	बालरा.	१–२६
१७६ पद्भचां मुक्ता (१		
४७ पार्थस्य मनिस	수는 이 마이 하라. 400 : 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12	
४५ प्रद्युम्नान्नापर		
३२४ प्रयानमे दन्ति	बालरा. ८१	१- विन्द्र-
		8-20
१५१ बाणान्संहर	विद्ध	. १–२२
४५ बाणेन हृदि		
२६ भागीरथी		
४३ भासनाटक		
२८६ भिन्दानो मानिर्न	ोनां विद्ध	१-१२
३६२ भूगोलप्रति		
३६३ मन्ये हिमांशुः		
४४ माघेन विघ्न (२)	(तिलकमंजरीः	श्लो.२८)
४६ मायुराज		
,, मा स्म सन्ति		
४३ यथार्थता		
३८० यद्दाचेयम	बालरामा.	१०-९२
३९१ यन्नारीतनु	22	२-१२
४७ यायावर		
२१० ये दोलाकेलि	बालरामा	१०-५५
३६२ यो धरित्रीभर		
३२७ रक्ताभ्यक्तो	बालरा.	₹—३
३७३ रत्नप्रसूरिति	"	१०-५६
२७३ रोधोरंखा	22	१०-५७
३९१ लावकातित्तिरि	22	2-90
२३६ वह्ने:शक्ति	"	4-54
३२९ विद्धस्तहस्त	))	3— 8
१५७ विलिम्पत्ये		
१५५ विलीयेन्दुः	विद्धसा.	२— २
२४५ विशन्तीनां	,,,	१ – ४४

१ पादयोविंनिमयः

कविः	आकर:
३९१ वीराणां	बालरा २-११
२८९ वजत्यपर्	विद्धसा ४—१
४७ शब्दार्थयोः (१)	
४०८ शमन्यायामाभ्यां	बालरा १–२४
१७६ शारीयूत	प्रचण्डपाण्ड १–२९
३६३ श्रीकण्ठइवशुरः	बालरामा १०–२७
४०३ श्रेयः प्रसूते विद्ध	१-८; प्रचंडपा १-९
४५ सरस्वतीपवि	
४७ सरस्वतीव	
४४ सहर्षचरिता	
८ सुप्तद्वहिण	
२११ सुरतभर	विद्धसा १-२८
४७ सूक्तीनां	
३७१ सेयं सुभु	बालरा १०-८५
२४८ सैरन्धीकर	विद्धसा २-२३
४७ स्थिता माध्वी	
४२ स्वस्ति पाणिनये	
३६२ स्वस्तिमानस्ति	
३०४ स्वादूनां	बालरामा ५–१६
३१ हरिपोदः	
४३ हुता शिखिनि	
रामः	
१८७ अमुष्मिन लावण्या	
. रामिलसोर्।	मेली
२११ सा व्याधेः कुशता	
रिस्सक	

रिस्सुकः

९५ आदाय वारि ५७ नौश्च दुर्जन ३३९ शत्रूणामयशो ६२ शरणं किं

च्दतिब्राह्मणः

१४० विश्रान्तो दिवस

१ कस्यापि (शा)

९ धनपालस्य Bhand. rep.

कविः	आव	उरः	ক	विः	ঞ	ाक रः
₹			२००	सार्ध मनोरथ	शृंगाराति	१२०
३०२ अंबा शेतेऽत्र			२ ८३	स्वामिन्भङ्ग	22	१२०
३०३ अस्माकं सवि	शृङ्गाराति p.	338		रुमः		
१४४ उह्नंघ्यापि	,, p.		१७६	मुखं विकसित (	,	
१७७				लक्ष्मणः		
	व्यालंकार ५		9/0	द्विजसंगति		
२७३ कण्टिकततनु (१	) शृंगारातिलक p	.१२४	100			
३५६ किं गौरि मां	काव्यालङ्कार			लक्ष्मीधरः		
१९९ कृतं मिथ्या	शृङ्गारति p.	१२१		कम्पन्ते कपयः (		
३९५ कोपात्कि खित्	" p.	११५		,गंभीरनाभी(३) च	क्रपाणिविजयं	३२७
१७७ गतं कर्णाभ्यर्ण	" p.	११७		नातिनीचैः	film of the same series of	18-39
" तरत्तारं चक्षुः		. ११९		मा स्म सन्धि [प्र	बन्धचिन्तामणि	ाः १४७]
३४३ तव दिग्विजया क		<i>8—8</i>	१२४	लक्ष्मीकौस्तुम		
१४२ निश्वासैस्सह	शृंगाराति p.	888		लघुवलभवासुवे	वः	
२७३ नीरन्धं	"	१४३	२५४	आभाति धूसर		
१६ पाणी कङ्कण	"	888	The second second	: यथा बहि:		
१४३ प्रसरिशशिरा	)	888		: सुतलं चरण (४	)	
१३६ मुग्धा स्वम	"	१२३		लीलाशुकः		
२७३ यत्ता (सन्ता) पर्या	ते "	१२४	30	! राधा पुनातु	कुष्णकर्णामृह	ત્રં ર_ર પ
१९६ यत्पादं प्रणतः	_ " _	१२८	1 70	발전 경기에서 내려 내 경기에서 되었다.	500014001151	J _\
२७१ यत्र न मद्न	्रिकुट्टनीमत •			लोष्टसर्वज्ञः		
्र, यत्र स्वद्रजलैः	श्रृंगारति p.	१२०	1	१ आच्छिद्योरग		
२०२ यत्रार्कीयित	27	१२०	२६८	८ उद्भिना कल (		
१५० यत्सारैरिव	"	838			क्तिमुक्तालता श्र	हो. १०५
१९८ यद्दाचःप्रचुरो	"	१२१		८ केचिद्गर्व		
२०५ वाचो वाग्मिनि	"	१३६		प्रकृत्येवा		
२२५ वाता वान्तु	•	006	इंटर	> रविरथपथ		
१९६ विमुञ्जामुं	शृंगारति	११६	-	राजशेखरस्य Bha	nd ren. 45	यापि (ज्ञा
२७४ विरम नाथ	"	११७		१ शतानन्दस्य (स)		
२०४ सत्यं दुर्लभ	"	१३२		Ms. no. 435	3. O. I. Barc	oda.
,, सत्यं भामिनि	"	१३८	١,	श्रीहर्षस्य Bhand		
२९५ सा बाढं		१२२	'	९ का. मा. गुच्छ १		
१ शृंगारतिस्रक-काव्यम	ावा ३ गुच्छ, १	<i>د۹۹</i> ,	•	६ का. मा, गु. २		

कविः

आकरः

लोहितकः

१४५ जीवामीति

वत्सराजः

३९ सत्काव्यपीयूष

वरकाचिः

९७ अयं वारामेको (१) (भल्लट १०८)

३३३ न्यञ्जचञ्चल

१६६ बहुनाऽत्र

१२८ वामन फल

वराहमिहिरः

३९७ अप्रदीपा बृहत्संहिता २—९

३२३ उर: कृत्वा (२) योगयात्रा fol. २५ a

३२२ एकतश्च सुर

४०२ कामं प्रदीपयति बृहत्संहिता ७७-३५

३९८ कार्पासीषघ

३२२ जीवतोऽपि योगयात्रा fol. २५ a

३९७ न तत्सहस्रं बृहत्सं २-२२

३२२ न पाहि पाहीति (३) [नैषध १२-६३]

३८२ पृथ्व्याः स्थूल

४०२ युक्तेन चूर्णेन बृहत्सं. ७७-३६ २९ ठीने श्रोजैक [सण्डप्रशस्ति २२]

३२३ लोकोऽशुभः योगयात्रा १६-१३ (fol २९ a)

३९९ श्रान्तस्य यानं वृहत्सं ६८-११६

१९७ समाः षष्टिः वृहज्जातक ६—५

३२३ संमुर्छितं योगयात्रा fol २४ b

२८२ चन्छा वागवाता १०१ र १

३२२ स्वर्गस्य मार्गा ,, १६-१५ (fol २९a)

३२२ हा तात तातेति ,, १६-१२ (fol २९a)

१ मालवस्द्रस्य (शा), विद्यापतेः (स)

२ योगयात्रा Mss. nos. 3396 & 3263 O.I.

3 नेषधकर्तः श्रीहर्षस्य (सभा **)**

कविः

वर्धकः

१९५ यावन्नो सासि (१)

आकरः

वर्धमानः

६० समार्पितास्तेन (२)

वल्लभदेवः

११३ अगुरुरिति

३८ अनवहितः

५८ अन्यस्मालब्धो

४०५ अप्रतिकृत्य

६२ अभ्युपयुक्ता (३)

९८ अमृतांशोः

१०३ अयमवसरः

४०६ अलमप्रिया

४५० अहह गृही १२२ अहिरहि (४)

४०९ आपत्स्वेव (५)

४३३ ईइवरमारा

४३३ ईश्वरसेवा

५९ उज्ज्वलगुण ४५५ उपचरिता

४१६ उपशोभैव

८६ कथमप्यधिक

३६ कथामिह

६७ कः पश्याति

३८ काव्यं चार्वपि

३९७ किंचित्संध्या

. ६६ किमत्रेनों ४२७ किमिह कपाल

३६ क्वान्तमपो०

१ बुद्धकस्य (सु)

२ जयवर्धनस्य (सु)

3 करणांचे (स्र) ४ ५ करणांचे / जा)

कविः आकरः ४०६ क्वेशस्याङ्ग ६२ चाइअण ५३ जगदुपकृतिषु ६९ जलदस्समुद्र (१) ११७ जातस्य सिन्ध ४२० जीवति स जीव ४५४ तन्मन्यते ५३ तरुमूलान्यनु (२) ३६ तुष्टिर्न राज्ञो ३७ तेभ्यो नमः ३८ दत्ताऽनेन ४४७ दीनोद्धरण ४०५ दुर्गतिरपि ५८ दुर्वचन ६२ धनमर्थिना ४१३ धनिषु मुधा ६२ नन्दनरेन्द्र " न परं घनानि ४१३ नश्यति जनात् ४०५ निजवर्ग ४१६ नित्यानि नश्वरीभिः ५३ निवसन्नपि ३६ चपसभसरसि ३८ परितुष्यति १०९ परिमलसुरभि ४२० पर्चात यदि ४२५ पुत्रास्पदं ३६ पुंसां तदेव ३९७ प्रासादकूप ११४ फलभर ३९७ म्लेच्छा हि [बृहत्संहिता २-१५]

कवि: आकर: ४०६ यत्पतन ८८ यदि मत्तोऽसि १२२ यद्यपि विलसति रतिरस ३९७ रवी गगन ३९६ रूपान्वितं ३७ वक्तार एव ५० शिशिरयति ४०१ श्रुतचरित ७७ श्रुतराजहंस ३७ श्रुतसंपद्ः ९८ समजनि ३८ सुकविश्रमा ४०६ सुकृतं धनस्य ४०० सुरम्या यामिन्यः ५३ सेव परं (१) वल्लालसेनः ६५ विरम तिमिर वसुकः ३८६ जंबूनां कुसुमो (२) वसुनागः १५४ रक्ताशोक वसुन्धरः १५८ आरोहत्यवनि (३) ७६ एतस्मिन्मलया (४) २७६ तृषितःस्पृशति ३२ रामो नाम (कृष्णकर्णामृतं २—७२) १ कस्यापि (शा) २ राजशेखरस्य (स-क)

३ योगेश्वरस्य (स) ४ कस्यापि (शा)

१ प्रह्लादनस्य Bhand--rep.

२ स्ट्रमाधि (जा)

कविः आकरः वस्तुपालः ९२ अध्वानं यदि ३७८ यत्रोनमुखं ६९ संप्रति न ६४ साम्यं निम्नोन्नता वाकूटः १९७ अनालोच्य (१) (अमरु ८०) वाक्पतिनाथः २९ किं किं सिंह: (खण्डप्रशस्ति २८) " चटिच्चटिति (" " 34) वाग्भटः ४०० अर्थेष्वलभ्येषु अष्टाङ्गसंग्रह-सूत्र-५-४३ ३५० क वसन्ति वाग्भटालङ्कार ४–१४६ ४०० नित्यं हिताहार अष्टांगसंग्रह-सूत्र-५-४२; अष्टाङ्गहृद्य-सू-४-३६ वात्स्यायनः ३९६ कामयन्ते कामसूत्र ६-२-40 १९७ कृत्याकृत्य १-३-२४ ३९६ नरः कलासु कामसूत्र नातः परतरं (२) 2-8-38 ,, वत्सः प्रस्नवणे (३) २-७-२९ ,, शास्त्राणां विषयः 2-2-32 वादीश्वरकाश्चनः ३५७ आलिङ्गन्ते वसुधां(४)धनंजयविजय श्लो२३ ३२५ कोऽप्येष साण्डत 49 ३५७ विच्छिन्ना रथ 38 73 २८ हरेलीलावराहस्य

कावः आकरः वामनः १५१ अस्थाने जन १९९ कोपो यत्र (१) अमर ३८] २७६ नान्दीपदानि १५१ निकारकणिका २५० मित्रे कापि (२) २९१ यहुप्तं वामननागः २१० मदमधुर ४२ यस्मादियं २८० ही हाचामर (३) ३९४ सारङ्गीसञ्चतांग्या ४२३ हेलामात्र वाल्मीकिः २१९ कशाभिरिव १८८ तस्याः पद्म २१९ मेघकुष्णाजिन विकटनितम्बा २०९ किं द्वारि २७३ बाला तन्वी विक्रमादित्यः ४५५ अर्थिभ्यः कनकस्य १६९ लावण्यसिन्धु २५२ हिंपतीव (काव्यादर्श २-२२६) विजयशर्मा १८५ धृतघनरुचिरा 8 १ अमरोः (स) २ गोत्रानन्दस्य Bhand. rep., युवसेनस्य

(स), कस्यापि (शा).

३ सहत्ततिलके, पद्यमिदं मुक्ताकाणस्येति क्षेमेन्द्रः

४ काव्यमाला No. 54.

"

⁹ वाग्मटस्य Bhand. rep; विकटनितंबाया: (क) २ नान्यत्पद्धतरं इति पाठ :। ३ उत्तरार्धे पादयोविंनिसयः ।

कविः	आ	करः	कविः	आकरः
विज्ञानात्मा			विश्वेश्वरः	
४५३ रम्यं हर्म्यतलं (१) (भर्तृहरि वैराग्य ८०)			११ उचेर्बह्माण्ड (१)	
विद्यापतिः			३७६ एतद्भीम	
१२७ जनमस्थानं			२४ कुंभोपान्तात्	
४१ या केवलं			३७७ ते चण्डीश	
१२३ ये सन्तोष (२) (	मर्तृहरिः वैराग्य	1२९)	२४ ते दूरोइण्ड	
विद्येशानः			२४ दानस्रोत	
३५२ का लक्ष्मीः			वीर्यमित्रः	
६४ न्याय्यं यत्तमसः			१४९ तरत्तारं तावत्	
विभाकरवर्मा			वैद्यचक्रवर्ती	
			१४८ साभिप्रायं (२)	
२६७ कान्तानवाधर			वैद्यनाथपण्डितः	
विमलसरस्वती			१११ कुन्दे कुण्ठय	
९८ काचाः काञ्चन			२६८ सुधामयोऽपि	
" लाक्षाभिः कुरु			१०३ सौवर्णः कमला	
विश्वत्यः			वैद्यनाथप्रशस्तिः	
१६६ अधरेणोन्नति			२४३ यद्येतत्क्षय	
विशाखदेवः			३४२ सिन्दूरं सीमन्तात् (३)	
२२७ अपामुट्टतानां	मुद्राराक्षस	३—८	वैद्यभानुपण्डितः	
४०९ अप्राज्ञेन च	27	8-84	२०६ आताम्राः	
४०९ ऐइवर्यादनपेत	,,	8-58	[[설레스 시스트리트, 시간 1912년 시간	
३८७ क्षताङ्गीनां	?)	६- १२	[1] . 이 경영하는 B. 2 4 7 전에 되어 전혀 보고 하는 것이 되었다면서 되어 되었다.	
१८६ तिन्त्रविष्टप			३४० कृत्वा कीर्ति	
४१९ तीक्ष्णादुद्धिजते	"	₹— '	[1] [1] : [1] : [1] : [1] : [1] : [2	
२७ प्रत्यग्रोन्मेष	27	3-78	그렇게 하는 것이 없는 사람들이 있는 것이 없어 없었다면 하는 것이 없는 것이 없는 것이 없는 것이 없다면 없다.	
४३३ भेतव्यं चपतेः	27	₹ - १४	७१ चूते समीप	
४०९ मुहुर्रुशोद्भेदा	2)	43	५ तथाऽपि सर्वतां	
३८७ विपर्यस्तं	"	4-88	내지 생생님까? 보다고 이번 🔍 그림에 없는데 이번이 지난다.	
४३९ स्तुवन्त्यश्रान्ता	,,,	३-१६	३०५ तारुण्यातिशय	
१ मर्तृहरेः (शा)			१ भेरीभांकारस्य (शा़)	
२ पूर्वीचे पाठमेदः—श्लो	कोऽयं भाजदेवस	येति	२ मयूरभद्रस्य Bhand. rep.	
		ad. rep.	३ श्रीधनददेवानां (शा)	

कविः आकरः ३४३ तुरगखर ८५ त्यक्त्वा ताप ३४७ दिश गति ५ नाङ्गुलीयैः ४६२ नानाविधैः १५८ निवसति ४४८ नूनं चन्द्र ३७६ नो लावण्य २७८ पूर्णे मन्मथ २३२ प्रांशुप्रालेय ४०३ बोद्धा युवा १८३ मातङ्गकुंभ ४५५ रात्रो वा यदि ३९९ लब्धमर्थ ६८ वरतरु (१) २१३ वर्षत्याम ५ विबुधैः २०६ विस्फूर्जत् २१९ व्याप्तं भिन्ने १०७ शासाशत २२६ शुभाभं ४६३ शौर्य रुलाघा ८५ सन्ति कूपा (२) ५ साहित्यविद्या १७८ हतं यद्यपि वैरन्धः (वैरडः) १९ अर्घाङ्गना व्यासः ४३८ अकृतस्यागमः ४४१ अतो गरीयः

कविः आकरः ५६ अन्यन्तविमुखे ५७ अपकारम० (१) ४३५ अरावपि ४३२ अविवेकिनी ४०३ असत्यां च ६१ असंभोगेन ४४३ आत्माधीन ४२१ आर्तदुः ४४८ इतो मृत्युः ४४५ एकः क्षमावतां ४३५ एकस्मिन्नप्यति ४३७ एतद्वात्र ४१४ करोतु नाम (२) ३२३ क्षत्रियस्योरासि ४४५ क्षमावतां ९२ गुणानामेव ४०४ चरेद्धर्मा ४३२ चलेषु स्वामि २५ जङ्घालस्फूर्ज ४३८ वृष्णाखानिः ४२८ दार्शितानि कलत्राणि ३२३ न यज्ञैर्दक्षिणा २५३ नाकाशं न दिशो ३५४ निजामशक्तिं ४३७ पतन्ति खड्ज ३२४ परस्परं सायक २६३ पिनष्टीव ४३४ पुरुषेर्धन ५६ पुंसामुन्नत (३) ४०४ प्रियं ब्रूयात् (1) Bhand. rep. (२) कस्यचित् (स)

(३) कस्थापि (सु)

१ भानुपण्डितस्य (शा) (१) श्लोकोऽयं सुभाषितावस्यां 686. कर्तृनामरहितः

```
कावेः
                                              कविः
                               आकरः
                                                                           आकरः
४२२ प्रेषितायाः
                                            १३४ द्ह्यमानेऽपि
४०४ बहुनामपि
                                            १८९ दूरयन्त्या जनं
४०३ बहुनामल्प
                                            १९० मुखेन चन्द्र
                                                               ( भर्तृहरि-श्रंगार १६ )
३२४ भूरेणुदिग्धान
                                            १८३ शब्दवद्भि
४३८ मनसस्सततो
                                            १८४ सुदीर्घा राग
३५४ महता पीडितो
                                                 शङ्करगणः
 ६१ मृत्युः शरीर (१)
                                           १६९ कमलमनंभिस
४५५ यत्र यत्र रतिं
                                                 शङ्करवर्मा
४४० वर्तते येन
३२४ विमानपर्यङ्क
                                             ४८ पातुं श्रोत्ररसायनं विद्धसाल १-७-६ बाल-
४४३ वियोगदाव
                                                                        रामा १-१०
४०३ विरुद्धैरपि
                                           ३३३ पार्श्वास्फाला
४३५ व्यापृतेनापि
                                                 शरयेकः
१२९ सततमुलुखल
                                           ३८२ अमति गिरि (१) [ खण्डप्रशस्ति १८]
४४३ सन्तोषामृत
                                                 शाण्डिल्यः
४३२ समुद्रमिव
                                           ३२३ भर्तृपिण्डाचृण
४४३ सर्वत्र संपद्ध (२)
३२४ सज्ञाणितैः
                                                 शिलाभद्वारिका
४५५ संसारे पतिता
                                           १४५ दूति त्वं तरुणी
 ६१ साधुना दीन
                                           ३०१ यःकौमारहरः
१९१ स्वभ्यस्तरूपा
                                           १६६ इवासः किं
३२३ हतोऽपि
                                                 शिवस्वामी
      व्यासतीर्थः
                                           १४३ गतोऽस्तं घर्माद्युः (२)
४६२ भवरूच यदहं
                                           २७८ हज्ञा सपदि (३)
      शकवृद्धिः
                                            १६ स धूर्जिट (४)
१८३ कण्ठस्य विद्धे
                                                 शूरवमा
१७८ कौटिल्याच्छन्न
                                           १९ आइलेषाघर (५)
१९० गतिवणी
१८३ दियताबाहु (३)
                                              १ चिरंतनशरणस्य (स)
                                              २ कस्याचित् (स)
  १ बाणभट्टस्य ( शा ) — कस्यापि (स्र)
                                              ३ कस्यचित् (स)
  २ भगवतो वाल्मीकिमुनेः ( स )
                                              ४ तक्षकस्य ( सु ), सूरवर्भणः ( शाः)
  ३ भासस्य ( शाः), कळशकस्य ( सु ), काश्मीरक-
                                              ५ कस्यचित् (स)
```

क्यामलस्य (स).

कविः	3	ाकरः 🏻	कविः		आकरः
श्रीपालकविरा जः			१३४ परिच्युतः	रत्ना	2-88
११५ अपि तरु			१३५ परिम्लानं	77	7-85
경기 위한 아내가 있는 회에 가능하다 같다.			२२ पादाग्रस्थित	77	8-8
२१ दिग्मस्रा ७९ नेयं चूतलता			२४१ प्रत्यम	"	3-30
보다면 그를 내려면 경찰 경찰 하는 사람들이 되었다.			१४८ बाणाः पञ्च	"	3-3
१४ पच्यन्ते स्थल			१९५ भ्रूभङ्गे सहसो	77	2-20
११२ वधिरित			३६५ माद्यदिग्गज	नागा	8-6
०८ स्तोत्रं चैत्र			२४८ याताऽस्मि	रत्ना	₹-6
श्रीराजकविराजः			१०९ यो हष्टः स्फुट	(8)	
२०७ मन्दोऽयं मलया (१	)		४२६ रागस्यास्पद	नागा	8-8
श्रीहर्षः			१६८ लीलावधूत	रत्ना	₹—,
말하다 하나 하는 것이 하는 것은 것 같아 하는 것이다.	नावली	१–२२	४६१ वलगद्गंगो		
	ीयचरित १	•	३८८ वासोर्थ दययै	ा नागा	8-8
२०० आताम्रतां २०० आताम्रतां	रत्ना	3–88	२४२ विचिित		
१६० उद्दयतटा		१– २४	१८१ विधायापूर्व	रत्ना	₹—-
२६८ उदयोवीं (२)	2)	३– १२	३९२ विश्वामित्रश्च	नागा	8-8,
그리는 사람이 하는 사람들은 사람들이 하는 것이 되었다. 그 사람들이 모든 사람들이 되었다.	भ गानन्द	४–३	३९३ व्यक्तिव्यंजन	प्रियद्शिंका	3-9
२५० उर्ज्ञजाल । ३४२ उद्दण्डकोकनद (३)			२०१ शीतांशुः	रत्ना	३– ११
२०८ उद्यद्धिद्रम	, रत्ना	<u> </u>	१५२ सन्तापा	,,	8 5
२२ औत्सुक्येन		• • • १–२	२५५ समारूढ	77	3-94
२६८ किं पद्मस्य	,,	3-83	२४१ सुभु त्वन्मुख		
२४१ कुसुमसुकुमार	"	१ –१९	१३५ स्थितमुरास	रत्ना	२ –१३
२४८ कुछुनछुङ्गनार १७० कुच्छ्रेणोरु	"	२- १०	२४१ स्पृष्टस्त्वयैव	2)	१–२१
४४८ कोडीकरोति	७५ नागा	8-6	~ ~ ~	नागानंद	₹ <u>_</u> 8÷
४२६ तिष्ठन भाति		१−७	२६६ स्रस्तः स्नग्दाम		१ –१६
४२५ ।तहार सात १४४ दुवीरां	" रत्ना	२ <u>-</u> ६	श्रीहर्षपण्डित		
१७४ दृषा र हिमधो	नागा	३- ४	३६१ अजस्रभूमी	नेषधचरितं	"\"\ 8-4°
२९४ द्वीपादन्यस्मात्	रत्ना	१-६	३३८ अध्याहारः	गयमभारत	85-A1
३१४ घानव्याज ३३ घ्यानव्याज	नागा	१- १		"	85-30
् २२ व्यानव्याज ३८७ निष्यन्दश्चन्द्नानां		2−2 2−8	,, अन्तस्सन्तोष ३८७ अमन्यतासौ	2)	
२८७ ।मण्यन्द्रश्यन्द्रगाम।				. "	9-CU
१ श्रीपालकविराजस्य Bh	and-rep		४०१ अमीभिराकाण्ड	"	१ ६-९३

कविः		आकरः	कविः		आकर:
३७७ अश्रान्तश्रुति	नेषध०	2-902	३५९ सिन्दूरद्युति	नैषध•	१२-३१
२ ४४५ अस्यारिप्रकर	22	87-96	३६० हरेर्यदकामि	97	8-00
३३८ आस्ते दामोदरी		१२-९५	श्रुतघरः		
३७५ उन्मीलहील	"	१२-१०१	१०५ कामं भवन्तु (	१)	
३४५ ऋजुत्वमौन	"	१२-४४	श्रुतधरराजः		
४०१ घृतप्छुते	"	१६-१०३	२२७ चेतःकर्षन्ति (	२)	
४०९ चतुस्समुद्री	2 7	१०-२८	श्रुतघररामः		
३६० चलाचल	22	१–६०	५८ पीडनं बहुघा		
४०१ त्वया विधातः	"	१६-९०	" ये वर्धयन्ति		
२४९ दिनावसाने	2)	२२-९९	सर्वज्ञनारायः	गभद्रः	
१७ दूरे दारुवना			४५८ उद्देगस्य निवार		
३६० द्विषद्भिरवास्य	22	१–७२	,, चक्षुःपश्यतु		
३६१ घूलीमिदिंवं	21	85-88	" सर्वज्ञवासुदेव	•	
१८० नासादसीया	? >	७–३६			
२४९ पचेलिमं	27	२२-१४	२५२ इदं नभास		
४०१ पयःस्मिता	",	१६-१०७	३१२ कांश्चिचाटु		
४२१ पूर्वजन्म	,,	4-80	३११ तल्पे नितंब		
३६१ प्रयातुमस्माक	))	१-६९	३०८ न विद्या न च		
३३५ प्रागेतद्वपु	22	१२–९३	३७९ प्रत्यष्टमि (३) ३७८ मन्ये विशास्त्र		
३३८ भूराकस्य	7)	१२–९१	२७८ मन्य विशास्त्र ३१० यस्मिन्नास्ति	(8)	
४४१ महाब्धयो					
३४५ यः १ष्ठं युधि	37	१२–९७	२८३ व्याधूतहार	N	
२६८ यत्पद्ममादित्सु	,,,	२२–११७	२५३ सद्यस्सान्द्र ('	Ŋ	
४०१ यदप्यपीता	77	१६-७१	३१० ससंभ्रम		
" यदादिहेतुः	? ?	१६-७०	स (श) वेंद		
४२१ याचमानजन	,,,	4-66	३३४ अन्ये हि दुः	9	
३४५ राज्ञामस्य	27	१२–५८	२१९ अर्धेन जलद्		
३८७ विचिन्वती	))	१-८६	२१४ तापावसन		
" विनिद्धपत्रा	22	१–७८	२३३ न प्रस्ताव		
३७७ विललास	27	<i>২–७९</i>	९ भद्ववासुदेवस्य (	ਦ)	
३७५ वृद्धो वार्षिरयं	17	१२–१०२	२ सूक्तिसहस्रात् I	그는 없는 하나는 그 하셨다면 하다.	).
३३६ सन्धानानि			३, ४ बिल्हणस्य I		).
३७७ सममेणमदैः	77	२–९ २	५ कस्यापि (शा	)	

आकरः कविः ३५८ भूयस्त्रिमंगि ३५१ महानिप (बिदग्धमुखमण्डनम् ४-६५) २०० वधूनां (१) २१४ विशुष्यत्तीया २१९ ज्ञीतलादिव ३५१ सत्यशील (विदग्धमुखमण्डनं ४-७०) सर्ववर्मा ९९ केनासीनः (२) सारंगदेवः ४६० त्वदीयं त्वत्कार्थ सिंहप्पैयः १०२ नदीतीरे शासिन ९९ यामस्ते शुभमस्तु (३) सिंहलकविः ३९ प्रियामुखं सिंहलपतिः (कुन्तलपतिः) १५९ चित्राय त्विय सीत्काररतं २७७ समादिष्टं शिष्टैः सुबन्धुः वासवदत्ता श्लो. ११ ३८ अविदितगुणा ३४६ चापस्तेन (४) ५९ विध्वस्तपर 22 ,, विषधरतो 27

१ शर्वस्य Bhand-rep. २ मङ्गळस्य (स) ३ गोविन्दराजस्य (छ) वासवदत्तायामेतत्सच्छायः श्लोकोऽयं दृश्यते-जीवाकृष्टि स चके मृधभुवि धनुषः राष्ट्ररासीद्रतासुः लक्षाप्तिमीर्गणानासभादरिकले सद्यसस्तेन राज्यम् । मुक्ता तेन क्षमेति त्वरितमस्बिलेस्तमाङ्गैः प्रविष्टा पद्मतं देषिसैन्येर्गतमवनिपतिनीप सङ्ग्रान्तरं सः ॥

आकर: कविः १० स जयित हिमकर वासव. श्लो. ५९ हस्त इव भूति सुचीगोभटः ५९ ऋज़रेष पक्ष " एते स्निग्ध ६२ दृढतरनिबद्ध सोमकविः १९२ आगच्छन् ३७८ नक्तं शशांकोपल ४८ साहित्ये सुकुमार सोमनाथप्रशस्तिः २१ सन्ध्याताण्डव (१) सोमप्रभसूरिः (सोमप्रभाचार्यः) ४४६ कीडाभूः (२) स्वितमुक्तावळी श्लो. २५ " यदि ग्रावा तोये सोमेश्वरदेवः ३९४ इन्द्राभ्यर्थनया ,, यथावद्वादनात् ३९२ वनभुवि " वाचं यस्सरस हनुमान् ३३६ अत्युचाः (३) (सिंहासनद्द। विंश्चिका fol. 4 b.) ३८२ अस्ति (पातु) श्रीस्तन (¥) खण्ड-प्रशस्ति १९. 🧣० आकृष्टः शिखया ३३७ आबाल्याधि स्वण्डप्र. 100

१ कस्यचित् (स)

186 O-1 Baroda.

३० कस्त्वं ब्रह्मन्

२ काव्यमाला गुच्छ ७ ३ छित्तपस्य (स). ४ Mss. nos. 11316 &

काविः ३१ किं छत्रं खण्डप्र. 80 २९ चन्द्राधीयत (१) 38 १३ जीयासुरशकुला V १३ न पंकैरालेपं खंडप. श्लो. १७ २९ पातु त्रीणि ,, ,, १८ महाना.६.६३ २८ पृष्ठभ्राम्यत् ,, ,, १६ २८ विभ्राणोऽभिनवेन्द्र खण्डप. २४ ३३९ भ्रान्त्वा दिग्वलयं ,, ,, ६८ ३४१ मातुः खेद्मयं (२) २८ मुक्तैर्यास्यात हरगणः ३०६ ऋज्वी दृष्टि हरिभट्टः ४०५ आलस्यात ७७ काक त्वं हरिहरः ३०१ आकारैर्न विदन्ति १०३ आगच्छतां ६६ आशाः प्रयाति ३०४ कोपं संवृण् ३७६ कास्ते शीतांश १४ सिन्नोसि मुंच (वासवदुत्ता. श्लो. २)

९ ' सोमार्थाथितनिष्पिघानदशनः सन्ध्यायितान्त-मुंखः ।' इति पाठः २ क्रितपस्य (स)

१५६ मन्तुं प्राङ्गणतो

कवि: ५० गाहन्ते कवि १६१ चित्रोत्कीणीदपि " तन्वी संकेत २७० तल्लोको २८२ नैपथ्यादपि ४१ पदव्यक्ति (भोजंप्रवन्ध, p. ३३.) ३०३ प्रतिरजनि २५८ मन्दं निधेहि (१) हलायुधः ४११ अर्धाङ्गल हेमचन्द्रसूरिः ४३६ कान्तारं न यथेतरो (सूक्तिमुक्तावळी श्लो. ८३) ४४१ सहोदय हेमसूरिः ४१७ अयं प्रभुरयं " कृष्णः क्रीडितवान् (२) ४१८ निर्दयत्वं ४१७ प्राणेभ्यो न ४१८ लक्ष्मीर्निर्लक्षण ४१७ श्रीस्सपत्नीं सर्वासामेव

हेविधनसोरः

२ अमृतदत्तस्य (सु)

३ किशोरकस्य (स्र)

८३ भ्राजिष्णवो नभसि (३)

१ नालस्य (स), कस्याचित् (शा)

अनिर्दिष्टकर्तृकाणां खोकानां निर्दिष्टाकरप्रन्थानुक्रमेणानुक्रमणी

4444

इन्दुलेखा (१)	२१ भो भो दिवपतयः (१)	
१६७ केस्सुरै:	२१५ हे गोदावरि	8-85
=1112=1112=1	मार्कण्डेयपुराणम्	
	४२४ यद्देवेभ्यः	१६-६२
	वाग्भटम्	
지생님들의 그 본도를 모르는 내가 얼마나 먹었다.	३९७ दाधमधु	
크리아 얼마나 가는 것이 되었다. 그리고 그리고 그리고 있다면 하다 그 그 그 그 그리고 있다.		
जयतुङ्गोदयः	वासिष्ठरामायणम्	
१४२ किंते न सन्ति	४३९ अनावार्जित प्र. १	१७-२२
१७३ समं विहासो	४४९ आपदःक्षण	25-38
१५ सूक्ष्माय	४३९ क्षणमायाति ,,	12-58
बोधिचर्यावतारः	४५१ जननीजनका	
४४६ परस्य दुःसं (२)- ८. ९४	४४९ जन्मपल्वल "	28-50
,, परात्मसम ,,, ९०	,, जरा सुधा ,,	२२-३६
४४४ मृत्पात्रमात्र " २९	४१७ तावच्छीत ,,	83-c
४४४ ज्ञून्यदेवगृहे ,, २७	४३९ नासिधारा ,,	१७–४८
얼마를 살아 가셨다면 하다 가게 하는 그리는 이 모르는 그리다 하다 다	" पदं करोत्य "	१७–२९
मदालसाकुवलयं - ः	४४९ परिपकं ,,	२२–२३
१४९ किं पकं	४३९ भीषयत्यपि "	१७–१६
महानाटकम्	,, मेरुशृङ्ग ,,	२१ —५
३३२ अङ्के कृत्वोत्तमा ६-१०१	,, यस्य स्त्री ,,	२१-३५
३२७ एताइशार्वूल	्र, युज्यते "	98—4
३१८ कपोले ३-५०	४३९ रोगार्तिरंगना "	१७-४५
३१९ किञ्चित्कोप (हनुमन्नाटक १४-८७)	४१२ वरं शराव प्र. २	१३–१७
२१४ कोऽहं ब्रूहि ५-१२	४४९ विद्राविते प्र. १	२७२०
३१८ शुद्रास्सन्त्रास (हनुमन्नाटक १२-२)	" विषं विषय "	२९-१३
३१९ निस्त्रिंश (३)	" इमशाने "	२१—६
३३० पक्षोत्क्षेप	४१७ श्रीमानजन "	१३– ११
	श्रृंगारकिवरम्	
१ एते पंच–आकाशपोलेः Bhand–rep.	१६२ उदेष्ट्य	

१ योगेश्वरस्य (स)

२ ' मयान्यदुःखं ' इति पाठः ३ कस्याचित् (स)

१३० गन्तुविवस्व १६२ जीमृत २३३ गिरन्ति ननु बाष्पस्तस्य १० जयति हर मार्गे मे २२७ जीमृतेषु वेणीबन्धन. ३९ जुगुप्सितमिदं स्कितरत्नाकरः (१) १५ ज्योतिस्तमो २५८ अग्रे धनुः १६४ तत्रैकं करिणी २१३ कापि कापि २६२ तन्तु अमेण ततः प्राविरभूत् १३१ दु: खानि मे तपनं विभ्र० २३६ धूपितेषु सूक्तिसहस्रम् १३३ निक्षिप्य कापि २२२ अंभोदस्तनित ३३४ पुरो नुनः १६४ पृष्टो लेख २४५ अथ कृतक १० प्रणमत नयने २३४ अन्तर्गृहं नयति २४५ प्रणियनि सति २२३ अन्योन्यवारि प्रथममनुसर १३७ अभ्यर्थ १६४ ब्रमः किं १३१ अस्यास्त्राण ३६२ भर्तृचिन्ताप २२३ अहो कतम ३३४ भरालोके ४०८ अहि भास्कर ३१० आपूर्यमाण २५३ भवति हरि २३९ आराद्सौ ३१२ भार्यायै पति २३३ आसत्यलोका २१३ भ्रामन्त्यः परितः २३९ आस्कन्दितो ३५८ मेरो:पोत ३६७ उत्तंसीकृत २५३ यचेदंबुधि ३६२ उपर्येशुमतः २०६ यत्प्रारंभ १३१ एतत्सर्व ४२ यदाननेन्दोः २३९ एषा जिगीषति ३६२ यहरीषु १९१ कमलशरधि १३२ यद्विंबोष्ठ १३२ किं भद्रं पथि २२७ यशसो वर्धमानस्य २४३ किं वात्या २२२ यो गात्रापर १३१ कुर्वाणस्सुक् ३५८ राज्ञस्तथाभुज ३० केदं गर्जितं १४ लक्ष्मीपाणि २४५ लिलतमभि

१ एते बत्वारः साक्तिसहस्रात् Bhand-rep.

२२० वज्रेण त्रिजग
४१ वनजलियमही
२३६ विरतसुकृत
१३६ विश्रान्तो दिवसः
२२७ व्योम्नि विश्रान्त
१३० शकोमि नासितुं
१६४ शृणु पर
१९२ श्रुत्वा गर्जितं
१३३ श्रुत्वा बहिः

३६५ शैलस्सोऽयं

२२७ शोणैः परिवृतः
२४२ संक्लेषे कुच्चयोः
१६४ संसक्तेषु
३६४ सद्यास्यन्दन
२३९ सन्तु द्वमाः
५७ सवर्षाशनि (१)
२२३ स्कन्धं तरोः
३८ स्नानं सिन्धु

१ गोभटस्येति Bhand-rep.

अनिर्दिष्टकर्तृकाणामुपलब्धाकराणां श्लोकानामनुक्रमणी।

----1887-----

१ष्ठे. रलोकः	आकरः
१२९ अचिन्त्याःपन्थानः	अनर्घराघव ७-१८
२६१ अद्यापि स्तनदुर्ग	महानाटक २-३५
२४४ अमन्दमणिनूपुर	विद्धसाल २—६
७४ अम्भोजिनीवन	भर्तृहरि नीति १४
१९७ असद्वृत्तो नायं	अमरु १४०
३९५ असाध्यायास्सुखं	रतिरहस्य १—६
१३५ अस्त्रं विमुच्य(१) ।	
•	तेंहासनद्दात्रिं fol. 13a
४१८ आरुस्यं स्थिरता	" " 11a
४२५ इन्दोः कला	अनघे ७-१४४
३५८ उच्चेः कुंभः	नलचंपू: ६-६०
२४७ एतस्याः करिकुम्भ	
१३१ कान्ते कथञ्चित् (	२) अमरु १५८
२९९ कान्ते तल्प	,, १०१
४३० कालिन्या दलिते	सिंहासनद्दात्रिं
	fol. 5 a.
३६८ किं ब्रुमो जलधेः	,, ,, ⁷ a.
६६ किं हारै: किमु	(३) राजेन्द्रकर्णपूर.
	इे ला. ७४
१९५ किञ्चिद्राष्प	शृंगारतिलक. परि
	ર. p. 136.
२२१ किञ्चिन्मुद्रित	अमर् ११८
२५४ किमु कुवलय	नलचंपूः ५-५०
३५० कीहश्ली भवति	विदग्धमुखमंडन १-३६
३१ कृमी मूठवत्	महानाटक ५-२५
२९४ कोषो यत्र	अमर्र. ३८
५६ वनचित्कन्था (४)	) भर्वृहरि. नीति ७३
Approximation interest residence of the contract of the contra	발표를 하는 사람들이 있었다. 바다 하나 가장 하는 사람들은 사람들은 사람들이 되었다.

९ उत्प्रेक्षावलभ. Bhand rep.

पृष्ठ. रलोकः	आकरः
२८१ क्वचित्ताम्बूलाक्तः	अमर् १०७
३४६ कामन्त्यः क्षत	खंडप्रशस्ति ११२
३९१ क्षत्रब्रह्ममहा	बालरामा १–२७
२८० खेलं सञ्चरितुं	,, १०-८१
२८४ गतप्राया रात्रिः	प्रबंधचिंतामणिः p.
	१०५
१२ गौरीविभज्य	अनर्घ ७-११८
२७२ चक्षुःप्रीत्या	अमर १००
३४० चिन्तागम्भीर	खंडप्र ६६
८ चूडोत्तंसित भर्	नुहरि. वैराग्य. श्लो 🔏
६० जाड्यं हीमति (१	
३९५ जातिस्वभाव	रातिरहस्य १—८
१८७ तन्नितम्बस्य	विक्रमाङ्क ८-२१
१६० तन्बङ्गचास्त्व	(२) तिलकमञ्जरी p.
	३२०
३४२ ताहग्दीर्घ (३)	नैषघ १२-११
४५० तावदेव कृति	भर्तृहरि. शृंगा ७०
९३ तृणबाणस्तृण	(४) आर्यासप्तशती
	इलो १९२
६० ते तावत् कृतिनः	(५) भर्तृहार. नीति.
	् ६४
१७१ ह्यः पृथुतरी	रत्नावली २-१५
२०३ दृष्टिं रुषा	" २-१६
२०४ दृष्टे लोचन	अमरु १६०
३४४ देव त्वद्विजय	सिंहासनद्दात्रिं fol. 4 b

¹ Bhand. rep.

R Bhand, rep.

३ का. मा. गु. १

४ Bhand. rep. भर्तृहरेः

२ का. मा. edn no. 85.

३ श्रीहर्षस्य. Bhand. rep.

४ अर्घयोविनिमयः

५ ' एते सत्पुरुषाः ' इत्यारम्भः, Bhand. rep. भर्तृहरेः

पृष्ठे. इलोकः	आकरः
३४० देव त्वं मलया	संडप्र १२८
३४७ द्वारं खङ्गिभि.	" [*] ९५
३५५ घन्या केयं	मुद्राराक्षस १—-१
५४ न च भवति सिं	हासनद्दात्रिं fol. 7 a
१६६ निःशेषच्युत	अमरु १०५
१२२ निष्कन्दा	खंडप्र. इली. २०
१७९ नूनमाज्ञाकर (१)	भर्वृहरि. शृंगा ११
४ न्यञ्चद्भवलयं	महानाटक ९८
१५१ पादाङ्गुष्टैन (२)	अमर १३६
१८ पायाद्वः	मृच्छकटि १-२
२७६ प्रयच्छाहारं	अमरु ११७
३८० प्रयागः सर्व (३)	अनर्घ ७-१२७
१३२ प्रस्थानं वरुयैः (४)	) अमरु ३५
२८३ प्रियकृत	,, ११५
१३९ बाले प्रियेण (५)	भिक्षाटन २१-४
४९ बिन्दुद्दन्द	कर्णसुन्द्री य. प्र. ४
१३५ मद्नदहन	महाना २-४१
२४७ मन्दायत	नलचंपू ५–६४
३१३ मातस्तातःक्व	महाना ३-२८
३३२ माल्यं मूर्धनि	नलचंपू ६-७०
२७० मुग्धे धानुष्क	भर्तृहरि-शृंगा १३
३१९ मूले प≋	हनुमन्नाटक ८-५४
९५ यद्यपि बद्धः आ	र्यासप्तशती श्लोक ४८२
९५ यद्यपि बद्धः आ २०९ यश्चूताङ्कर	विक्रमाङ्कदेव ७-७६
३४४ यस्याशाविजये (	
	ren 2 Rhand ren

9 बाणमहस्य Bhand. rep. २ Bhand rep.. ३ & ४ Bhand. rep.

५ 'अस्या हरेण ' इति पाठः, Bhand. rep उरप्रेक्षावल्लभ.

६ 'देव त्वाद्वेजये ' इति पाठः

पृष्ठे. रुलोकः	आकरः
३५४ यावत्स्वस्थ (१)	भर्तृहरि. वैराग्य७५
१४२ यास्यामीति	अमर ७९
३४७ राजन् राजसुता	खंडप्र ९६
२९२ रामाणां रमणीय	ा. अमर १२३
४१८ रुक्ष्मीः सपीते (	२) स्कितमुक्तावर्हा श्लो. ७६
१७२ लावण्यामृत	नलचंपू ७-४३
९ वन्दे तदेकं	सुरथोत्सव १-१४
१४ वपुर्दलन	संडप्र. श्लो. ३०
४८ वासः शुभ्रं (३)	चोरपंचाशिका fol. २ a
२५४ विकलयति	नलचंपूः ५-६६
२४ विघ्नेशो वः (४	) महाना १-२
३३९ वीर क्षीरसमुद	संडप्र. ९०;
	महाना ६-६१
३२० वीरोऽसौ किमु	महाना ७-५५
४२१ झूराः सन्ति	(५) क्षेमेन्द्रस्य-शशिवंशे
२०० सुभ्रु त्वं कुपिते	चोरपंचाशिका, fol. 6 a
३०५ स्त्रीमुद्रां मकर	भर्तृहरि. शृंगा. श्लो. ७९
३४७ स्नाताःप्रावृषि	खंडप्र. ११३
३१३ स्निग्धइयामल०	महाना ५-७
१४० स्फुरति यदिद	शृंगारति. परि. २
	p. १४३
४०८ स्वेच्छया कुरुते	बालरामा १-२५

9 Bhand. rep.

२ Bhand, rep. सोमप्रभाचार्यस्य.

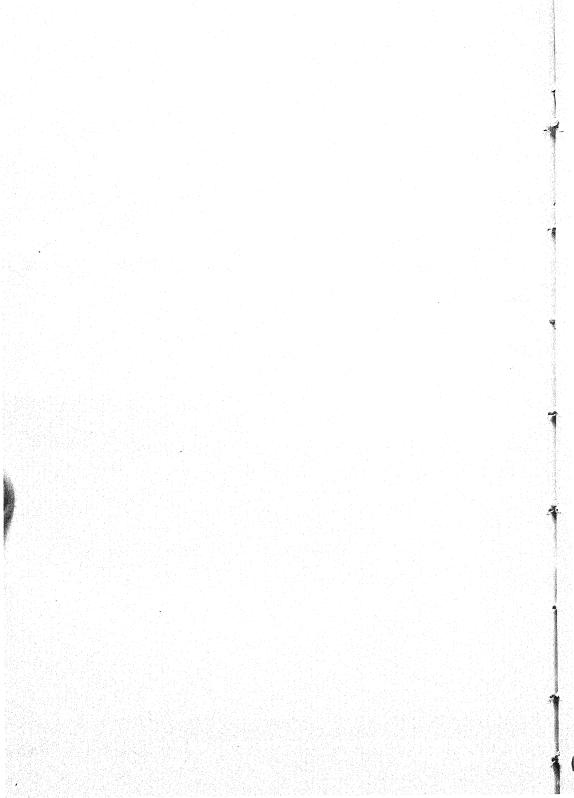
₹ Ms. no. 13701 O. I.

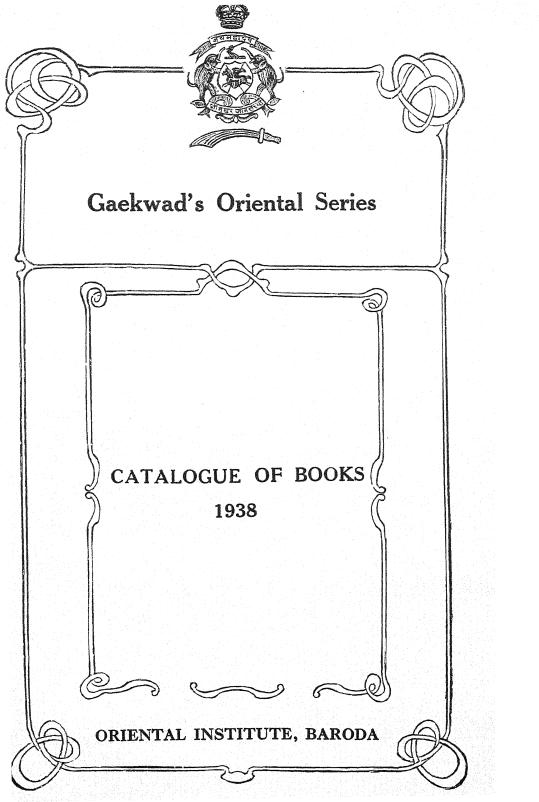
४ Bhand, rep. महानाटक.

५ Quoted in कविकण्डाभरण.

शुद्धिपत्रम् ।

g.	q.	अशुद्धम्	गुद्धम्	g.	ч.	अशुद्धम्	शुद्धम्
६	8	सर्वे	सार्ध ?	966	36	तस्यास्सु	तस्यां सु
ह्	१३	नायिका	नायका	880	8	सुमनो	स मनो
22	१६	ततः	तमः	२०१	13	जाताद्राक्	जाताऽऽर्द्रा
"	२१	कलहः	कलहे	206	8	निर्वाण	निर्वाणा
৩	3	करिगिरि	करिहयगिरि	२४६	99	बाल	बाल्य
77	4	मृगयादि	गगनादि	३०१	3	विन	विनः
१३	84	किमिह	किमधि	३१०	8	ङ्गिता	ङ्गिताः
१७	१९	द्रदतयु	द्रढयतु	385	4	वाद्या	वाढ्या
२४	२५	दाकृष्ट	द्दाक्दष्ट	३१२	१९	दूषय ने	दूषयति
२८	4	(?)		३१२	28	वृषिता	वृषितो
88	84	पण्डित्वं	पण्डितत्वं	३३१	९	कवीन्द्राः	कपीन्द्राः
४७	२५	यदि देव	यतिदेव	३४३	ह	बहलको	बहलतो
४७	38	प्रभुदेवी	प्रभुदेवी	"	ও	मभ्द्धुरा	मभूद्रथभरा
६२	१३	चाइ	दाइ	३४६	23	भक्ष्या	[पुष्पा]
६८	9	मृगपद	मृगमद्	३४६	१२	भूय	[भुङ्गा]
"	१७	कुवन्त्य	कुर्वन्त्य	३४६	१३	जम्बुलम्बी	लम्बिजम्बू
९२	હ	वसुपाल	वस्तुपाल	३६७	12	द त्ते .	धत्ते
११६	ધ્	भूयास	भूयांस	३७६	२	दृष्ट्या	वृष्ट्या
११८	१०	विधुरता	विधुरतां	३८२	२०	पृष्टात्	पृथ्व्या.
१२०		ते खळ	में खल	३८४	१३	हिता	हिताः
१२३	२०	त्वब्जं	त्वज्जं	३८९	4	पुष्प	पुष्ट
१२४	२७	दर्वर्ण	दुर्वर्ण	३९४	१३	भविति	भवति
१२५	१९	सोढा	सोढ्वा	३९५	९	मवाप्य	माप्य
१२८	२६	रविते	रविस्ते	४२९	११	भ्रातन	भ्रातर्न
१३८	२	गलान्	ङ्गुलीन्	21	१२	गुि	गुणि
880	२१	मालम्	जालम्	४४७	१६	नित्येषु	नित्येषु
१५३	१९	तिकं	तिकं	४५३	88	मषा	मेषा
१५४	१६	साङ्गग	साङ्ग	४६३	१७	तिम्मन्त्रि	तिम्ममन्त्रि
१७०	२०	द्रष्टं	द्रष्टुं	30		नमस्कार	आशीर्वाद्
१७६	१७	पद्भ्या	पद्भचां	१९		2 2	29
१७९	२२	तृणी	तूणी	28		2)	"
१८५	१८	वपु	वय:	२३		27	"
			reacher and the president of the control of the con			and a reason of the first and a first 1761 f.	

SELECT OPINIONS

- Sylvain Levi: The Gaekwad's Series is standing at the head of the many collections now published in India.
- Asiatic Review, London: It is one of the best series issued in the East as regards the get up of the individual volumes as well as the able editorship of the series and separate works.
- Presidential Address, Patna Session of the Oriental

 Conference: Work of the same class is being done in Mysore, Travancore, Kashmir, Benares, and elsewhere, but the organisation at Baroda appears to lead.
- Indian Art and Letters, London: The scientific publications known as the "Oriental Series" of the Maharaja Gaekwar are known to and highly valued by scholars in all parts of the world.
- Journal of the Royal Asiatic Society, London:

 Thanks to enlightened patronage and vigorous management the "Gaekwad's Oriental Series" is going from strength to strength.
- Sir Jadunath Sarkar, Kt.: The valuable Indian histories included in the "Gaekwad's Oriental Series" will stand as an enduring monument to the enlightened liberality of the Ruler of Baroda and the wisdom of his advisers.
- The Times Literary Supplement, London: These studies are a valuable addition to Western learning and reflect great credit on the editor and His Highness.

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

Critical editions of unprinted and original works of Oriental Literature, edited by competent scholars, and published at the Oriental Institute, Baroda

I. BOOKS PUBLISHED.

Rs. A.

0 - 8

1. Kāvyamīmāmsā: a work on poetics, by Rājaśekhara (880-920 A.D.): edited by C. D. Dalal and R. Anantakrishna Sastry, 1916. Reissued, 1924. Third edition revised and enlarged by Pandit K. S. Ramaswami Shastri of the Oriental Institute, Baroda, 1934 . . . 2-0

This book has been set as a text-book by several Universities including Benares, Bombay, and Patna.

- Naranārāyaṇānanda: a poem on the Paurāṇic story of Arjuna and Kṛṣṇa's rambles on Mount Girnar, by Vastupāla, Minister of King Vīradhavala of Dholka, composed between Samvat 1277 and 1287, i.e., A.D. 1221 and 1231: edited by C. D. Dalal and R. Anantakrishna Sastry, 1916 Out of print.
- 3. Tarkasangraha: a work on Philosophy (refutation of Vaisesika theory of atomic creation) by Ānandajñāna or Ānandagiri, the famous commentators on Śańkarācārya's Bhāsyas, who flourished in the latter half of the 13th century: edited by T. M. Tripathi, 1917. Out of print.
- 4. Pārthaparākrama: a drama describing Arjuna's recovery of the cows of King Virāṭa, by Prahlādanadeva, the founder of Pālanpur and the younger brother of the Paramāra king of Chandrāvatī (a state in Mārwār), and a feudatory of the kings of Guzerat, who was a Yuvarāja in Samvat 1220 or A.D. 1164: edited by C. D. Dalal, 1917 Out of print.
- 5. Rāṣṭrauḍhavamśa: an historical poem (Mahākāvya) describing the history of the Bāgulas of Mayūragiri, from Rāṣṭrauḍha, king of Kanauj and the originator of the dynasty, to Nārāyana Shāh of Mayūragiri, by Rudra Kavi, composed in Śaka 1518 or A.D. 1596: edited by Pandit Embar Krishnamacharya with Introduction by C. D. Dalal, 1917 . . . Out of print

 Vasantavilāsa: an historical poem (Mahākāvya) describing the life of Vastupāla and the history of

		KS. A.
	Guzerat, by Bālachandrasūri (from Modheraka or Modhera in Kadi Prant, Baroda State), contemporary of Vastupāla, composed after his death for his son in Samvat 1296 (A.D. 1240): edited by C. D. Dalal, 1917	1-8
8	Rūpakaṣaṭkam: six dramas by Vatsarāja, minister of Paramardideva of Kalinjara, who lived between the 2nd half of the 12th and the 1st quarter of 13th century: edited by C. D. Dalal, 1918 Out of	print.
9.	Mohaparājaya: an allegorical drama describing the overcoming of King Moha (Temptation), or the conversion of Kumārapāla, the Chalukya King of Guzerat, to Jainism, by Yaśaḥpāla, an officer of King Ajayadeva, son of Kumārapāla, who reigned from A.D. 1229 to 1232: edited by Muni Chaturvijayaji with Introduction and Appendices by C. D. Dalal, 1918	2-0
10.	Hammīramadamardana: a drama glorifying the two brothers, Vastupāla and Tejaḥpāla, and their King Vīradhavala of Dholka, by Jayasimhasūri, pupil of Vīrasūri, and an Ācārya of the temple of Munisuvrata at Broach, composed between Samvat 1276 and 1286 or A.D. 1220 and 1239: edited by C. D. Dalal, 1920	2-0
11.	Udayasundarīkathā: a romance (Campū, in prose and poetry) by Soddhala, a contemporary of and patronised by the three brothers, Chchittarāja, Nāgārjuna, and Mummuṇirāja, successive rulers of Konkan, composed between A.D. 1026 and 1050: edited by C. D. Dalal and Pandit Embar Krishnamacharya, 1920	2–4
12.	Mahāvidyāvidambana: a work on Nyāya Philosophy, by Bhatta Vādīndra who lived about A.D. 1210 to 1274: edited by M. R. Telang, 1920	2-8
13.	Prācīnagurjarakāvysangraha: a collection of old Guzerati poems dating from 12th to 15th centuries A.D.: edited by C. D. Dalal, 1920	2-4
14.	Kumārapālapratibodha: a biographical work in Prākṛta, by Somaprabhāchārya, composed in Samvat 1241 or A.D. 1195: edited by Muni Jinavijayaji, 1920	7-8
15.	Gaṇakārikā: a work on Philosophy (Pāśupata School), by Bhāsarvajña who lived in the 2nd half of the 10th century: edited by C. D. Dalal, 1921	1-4
16.	Sangītamakaranda: a work on Music, by Nārada: edited by M. R. Telang, 1920	2-0
17.	Kavīndrācārya List: list of Sanskrit works in the collection of Kavīndrācārya, a Benares Pandit (1656 A.D.): edited by R. Anantakrishna Shastry, with a foreword by Dr. Ganganatha Jha, 1921	0-12
18.	Vārāhagṛhyasūtra: Vedic ritual (domestic) of the Yajurveda: edited by Dr. R. Shamasastry, 1920	0-10
19.	Lekhapaddhati: a collection of models of state and private documents, dating from 8th to 15th centuries A.D.:	

Rs. A edited by C. D. Dalal and G. K. Shrigondekar, 1925	
Bhaviṣayattakahā or Pañcamīkahā: a romance in Apabhramśa language, by Dhanapāla (circa 12th century): edited by C. D. Dalal and Dr. P. D. Gune, 1923 6—0 A Descriptive Catalogue of the Palm-leaf and Important Paper MSS. in the Bhandars at Jessalmere, compiled by C. D. Dalal and edited by Pandit L. B. Gandhi, 1923 3—2 Paraśurāmakalpasūtra: a work on Tantra, with commentary by Rāmeśvara: edited by A. Mahadeva Sastry, B.A., 1923 0ut of print Nityotsava: a supplement to the Paraśurāmakalpasūtra by Umānandanātha: edited by A. Mahadeva Sastry, B.A., 1923. Second revised edition by Swami Tirvikrama Tirtha, 1930 5—0 Tantrarahasya: a work on the Prābhākara School of Pūrvamīmāmsā, by Rāmānujācārya: edited by Dr. R. Shamasastry, 1923 0ut of print	
Apabhramsa language, by Dhanapāla (circa 12th century): edited by C. D. Dalal and Dr. P. D. Gune, 1923 6-(2). A Descriptive Catalogue of the Palm-leaf and Important Paper MSS. in the Bhandars at Jessalmere, compiled by C. D. Dalal and edited by Pandit L. B. Gandhi, 1923 3-22. Paraśurāmakalpasūtra: a work on Tantra, with commentary by Rāmeśvara: edited by A. Mahadeva Sastry, B.A., 1923 0ut of print by Umānandanātha: edited by A. Mahadeva Sastry, B.A., 1923. Second revised edition by Swami Tirvikrama Tirtha, 1930 5-(2) Tantrarahasya: a work on the Prābhākara School of Pūrvamīmāmsā, by Rāmānujācārya: edited by Dr. R. Shamasastry, 1923 0ut of print	
portant Paper MSS. in the Bhandars at Jessalmere, compiled by C. D. Dalal and edited by Pandit L. B. Gandhi, 1923	
mentary by Rāmeśvara: edited by A. Mahadeva Sastry, B.A., 1923 Out of print 23. Nityotsava: a supplement to the Paraśurāmakalpasūtra by Umānandanātha: edited by A. Mahadeva Sastry, B.A., 1923. Second revised edition by Swami Tirvikrama Tirtha, 1930 5—6 24. Tantrarahasya: a work on the Prābhākara School of Pūrvamīmāmsā, by Rāmānujācārya: edited by Dr. R. Shamasastry, 1923 Out of print	
by Umānandanātha: edited by A. Mahadeva Sastry, B.A., 1923. Second revised edition by Swami Tirvikrama Tirtha, 1930	
of Pūrvamīmāmsā, by Rāmānujācārya: edited by Dr. R. Shamasastry, 1923 Out of print	) ************************************
0F 00 F	· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·
25, 32. Samarāngaņa: a work on architecture, town-planning, and engineering, by king Bhoja of Dhara (11th century): edited by Mahamahopadhyaya T. Ganapati Shastri, Ph.D. Illustrated. 2 vols., 1924-1925 10-4	)
26, 41. Sādhanamālā: a Buddhist Tāntric text of rituals, dated 1165 A.D., consisting of 312 small works, composed by distinguished writers: edited by Benoytosh Bhattacharyya, M.A., Ph.D. Illustrated. 2 vols., 1925—1928	0
27. A Descriptive Catalogue of MSS. in the Central Library, Baroda: compiled by G. K. Shrigondekar, M.A., and K. S. Ramaswāmi Shastri, with a Preface by B. Bhattacharyya, Ph.D., in 12 vols., vol. I (Veda, Vedalakṣaṇa, and Upaniṣads), 1925 6-	0
28. Mānasollāsa or Abhilaṣitārthacintāmaṇi: an encyclopædic work treating of one hundred different topics connected with the Royal household and the Royal court, by Someśvaradeva, a Chalukya king of the 12th century: edited by G. K. Shrigondekar, M.A., 3 vols., vol. I, 1925	
29. Nalavilāsa: a drama by Rāmachandrasūri, pupil of Hemachandrasūri, describing the Paurāṇika story of Nala and Damayantī: edited by G. K. Shrigondekar, M.A., and L. B. Gandhi, 1926 2-	4
30, 31. Tattvasangraha: a Buddhist philosophical work of the 8th century, by Śāntaraksita, a Professor at Nālandā with Panjikā (commentary) by his disciple Kamalasila, also a Professor at Nālandā: edited by Pandit Embar Krishnamāchārya with a Foreword by Pandit Embar Krishnamāchārya with a Foreword	

		Ks. A.
33,	34. Mirat-i-Ahmadi: by Ali Mahammad Khan, the last Moghul Dewan of Gujarat: edited in the original Persian by Syed Nawab Ali, M.A., Professor of Persian,	
	Parada Callaga 2 wals illustrated 1026 1029	10.0
0~	Baroda College, 2 vols., illustrated, 1926–1928	19–8
35.	Mānavagrhyasūtra: a work on Vedic ritual (domestic)	
	of the Yajurveda with the Bhāṣya of Astāvakra:	
	edited with an introduction in Sanskrit by Pandit	
	Rāmakrishna Harshaji Šāstri, with a Preface by Prof.	
	B. C. Lele, 1926	5-0
36,	68. Nātyaśāstra: of Bharata with the commentary of	
an Í	Abhinavagupta of Kashmir: edited by M. Ramakrishna	
	Kavi, M.A., 4 vols., vol. I, illustrated, 1926 (out of	
	print), vol. II, 1934	5-0
37.		
01.	the Carcari, Upadeśarasāyana, and Kālasvarūpakulaka,	
	by Jinadatta Sūri (12th century) with commentaries:	
	edited with an elaborate introduction in Sanskrit by	
	L. B. Gandhi, 1927	4-0
38.		
	Logic of Dinnaga, with commentaries of Haribhadra	
	Sūri and Pārśvadeva: edited by Principal A. B. Dhruva,	
	M.A., LL.B., Pro-Vice-Chancellor, Hindu University,	
	Benares, 1930	4-0
39.	Nyāyapraveśa, Part II (Tibetan Text): edited with	
	introduction, notes, appendices, etc., by Pandit Vidhu-	
	sekhara Bhattacharyya, Principal, Vidyabhavana, Vis-	
	vabharati, 1927	1-8
40	그 사용과 그렇게 되었습니다. 얼마나 나를 다 하는 것들이 되었습니다.	1-0
40.	marks on Duddhist philosophy by Advancesing of twenty short	
	works on Buddhist philosophy by Advayavajra, a Bud-	
	dhist savant belonging to the 11th century A.D.,	
	edited by Mahāmahopādhyāya Dr. Haraprasad Sastri,	
	M.A., C.I.E., Hon. D.Litt., 1927	2-0
42	, 60. Kalpadrukośa: standard work on Sanskrit Lexico-	
	graphy, by Keśava: edited with an elaborate introduc-	
	tion by the late Pandit Ramavatara Sharma,	
	Sahityacharya, M.A., of Patna and index by Pandit	
	Shrikant Sharma, 2 vols., vol. I (text), vol. II (index),	
	1928–1932	14-0
43	. Mirat-i-Ahmadi Supplement: by Ali Muhammad	
	Khan. Translated into English from the original	
	Persian by Mr. C. N. Seddon, I.C.S. (retired), and Prof.	
	Syed Nawab Ali, M.A. Illustrated. Corrected reissue,	
	1928	6-8
44.		0-0
44.	The state of the s	
	cayasiddhi of Anangavajra and Jñānasiddhi of Indra-	
	bhūti-two important works belonging to the little	
	known Tantra school of Buddhism (8th century	
	A.D.): edited by B. Bhattacharyya, Ph.D., 1929	3–0
45.		
	work on Dramaturgy and Rasa, belonging to	
	work on Dramaturgy and Rasa, belonging to A.D. 1175-1250; edited by His Holiness Yadugiri	
	Yatiraja Swami, Melkot, and K. S. Ramaswami Sastri,	
	Oriental Institute Baroda 1929	7-0

		Rs. A.
46.	Rāmacarita: of Abhinanda, Court poet of Hāravarsa probably the same as Devapāla of the Pāla Dynasty of Bengal (cir. 9th century A.D.): edited by K. S. Rama- swami Sastri, 1929	7–8
47.	Nañjarājayaśobhūṣaṇa; by Nṛṣimhakavi alias Abhinava Kalidāṣa, a work on Sanskrit Poetics and relates to the glorification of Nañjarāja, son of Vīrabhūpa of Mysore: edited by Pandit E. Krishnamacharya, 1930	5-0
48.	Nāṭyadarpaṇa: on dramaturgy, by Rāmacandra Sūri with his own commentary: edited by Pandit L. B. Gandhi and G. K. Shrigondekar, M.A. 2 vols., vol. I, 1929	4-8
49.	Pre-Dinnāga Buddhist Texts on Logic from Chinese Sources: containing the English translation of Śatáśāstra of Āryadeva, Tibetan text and English translation of Vigraha-vyāvartanī of Nāgārjuna and the re-translation into Sanskrit from Chinese of Upāyahrdaya and Tarkaśāstra: edited by Prof. Giuseppe Tucci, 1930	9-0
50.	Mirat-i-Ahmadi Supplement: Persian text giving an account of Guzerat, by Ali Muhammad Khan: edited by Syed Nawab Ali, M.A., Principal, Bahaud- din College, Junagadh, 1930	6-0
51,7	7. Trişaşţiśalākāpuruşacaritra: of Hemacandra, translated into English with copious notes by Dr. Helen M. Johnson of Osceola, Missouri, U.S.A. 4 vols., vol. I (Ādīśvaracaritra), illustrated, 1931; vol. II, 1937	26-0
5 2.	Daṇḍaviveka: a comprehensive Penal Code of the ancient Hindus by Vardhamāna of the 15th century A.D.: edited by Mahamahopadhyaya Kamala Kṛṣṇa Smṛtitīrtha, 1931	8-8
53.	Tathāgataguhyaka or Guhyasamāja: the earliest and the most authoritative work of the Tantra School of the Buddhists (3rd century A.D.): edited by B. Bhattacharyya, Ph.D., 1931	4-4
54.	Jayākhyasamhitā: an authoritative Pāncarātra work of the 5th century A.D., highly respected by the South Indian Vaisnavas: edited by Pandit E. Krishnamacharyya of Vadtal, with one illustration in nine colours and a Foreword by B. Bhattacharyya, Ph.D., 1931	12-0
55.	Kāvyālankārasārasamgraha: of Udbhata with the commentary, probably the same as Udbhataviveka of Rājānaka Tilaka (11th century A.D.): edited by K. S. Ramaswami Sastri, 1931	2-0
56.	Pārānanda Sūtra: an ancient Tāntric work of the Hindus in Sūtra form giving details of many practices and rites of a new School of Tantra: edited by Swami Trivikrama Tirtha with a Foreword by B. Bhatta-	
	charyya, Ph.D., 1931	3-0

	KS. A.
57,69. Ahsan-ut-Tawarikh: history of the Safawi Period of Persian History, 15th and 16th centuries, by Hasan-i-Rumlu: edited by C. N. Seddon, I.C.S. (retired), Reader in Persian and Marathi, University of Oxford. 2 vols. (Persian text and translation in English), 1932-34	19-8
58. Padmānanda Mahākāvya: giving the life history of Rṣabhadeva, the first Tīrthankara of the Jainas, by Amarachandra Kavi of the 13th century: edited by H. R. Kapadia, M.A., 1932	14-0
59. Sabdaratnasamanvaya: an interesting lexicon of the Nānārtha class in Sanskrit compiled by the Maratha King Sahaji of Tanjore: edited by Pandit Vitthala Śāstrī, Sanskrit Pathaśāla, Baroda, with a Foreword by B. Bhattacharyya, Ph.D., 1932	11-0
61. Šaktisangama Tantra: a voluminous compendium of the Hindu Tantra comprising four books on Kālī, Tārā, Sundarī and Chhinnamastā: edited by B. Bhatta- charyya, M.A., Ph.D., 4 vols., vol. I, Kālīkhaṇḍa, 1932	2-8
62. Prajñāpāramitās: commentaries on the Prajñāpāramitā, a Buddhist philosophical work: edited by Giuseppe Tucci, Member, Italian Academy, 2 vols., vol. I, 1932	12-0
63. Tarikh-i-Mubarakhshahi: an authentic and contemporary account of the kings of the Saiyyid Dynasty of Delhi: translated into English from original Persian by Kamal Krishna Basu, M.A., Professor, T.N.J. College, Bhagalpur, with a Foreword by Sir Jadunath Sarkar, Kt., 1932	7-8
64. Siddhāntabindu: on Vedānta philosophy, by Madhusūdana Sarasvatī with commentary of Purusottama: edited by P. C. Divanji, M.A., LL.M., 1933	11-0
65. Istasiddhi: on Vedānta philosophy, by Vimuktātmā, disciple of Avyayātmā, with the author's own commentary: edited by M. Hiriyanna, M.A., Retired Professor of Sanskrit, Maharaja's College, Mysore, 1933	14-0
66, 70, 73. Shabara-Bhāṣya: on the Mīmāmsā Sūtras of Jaimini: Translated into English by Mahāmahopādh-yāya Dr. Ganganath Jha, M.A., D.Litt., etc., Vice-Chancellor, University of Allahabad, in 3 vols., 1933-	
67. Sanskrit Texts from Bali: comprising a large number of Hindu and Buddhist ritualistic, religious and other texts recovered from the islands of Java and Bali with comparisons: edited by Professor Sylvain Levi, 1933	48-0 3-8
71. Nārāyaṇa Śataka: a devotional poem of high literary merit by Vidyākara with the commentary of Pītāmbara: edited by Pandit Shrikant Sharma, 1935	2-0
vo of a minimization diding food	<i>□</i> -∪

		Rs. A.
72.	Rājadharma-Kaustubha: an elaborate Smṛti work on Rājadharma, Rājanīti and the requirements of kings, by Anantadeva: edited by the late Mahamahopadhyaya Kamala Krishna Smṛtitirtha, 1935	
74.	Portuguese Vocables in Asiatic Languages: translated into English from Portuguese by Prof. A. X. Soares, M.A., LL.B., Baroda College, Baroda, 1936	12-0
75.	Nāyakaratna: a commentary on the Nyāyaratnamālā of Pārthasārathi Miśra by Rāmānuja of the Prābhākara School: edited by K. S. Ramaswami Sastri of the Oriental Institute, Baroda, 1937	
76.	A Descriptive Catalogue of MSS. in the Jain Bhandars at Pattan: edited from the notes of the late Mr. C. D. Dalal, M.A., by L. B. Gandhi, 2 vols., vol. I, 1937	
78.	Ganitatilaka: of Śrīpati with the commentary of Simhatilaka, a non-Jain work on Arithmetic with a Jain commentary: edited by H. R. Kapadia, M.A., 1937	
79.	The Foreign Vocabulary of the Quran: showing the extent of borrowed words in the sacred text: compiled by Professor Arthur Jeffery of the School of Oriental Studies, Cairo, 1938	
80.	Tattvasangraha: of Śantaraksita with the commentary of Kamalaśila: translated into English by Mahamahopadhyaya Dr. Ganganath Jha, 3 vols., vol. I, 1937	•
81.	Hamsa-vilāsa: of Hamsa Mitthu: forms an elaborate defence of the various mystic practices and worship edited by Swami Trivikrama Tirtha and Mahamaho padhyaya Hathibhai Shastri, 1937	
82.	Sūktimuktāvalī: a well-known Sanskrit work or Anthology, of Jalhaṇa, a contemporary of King Kṛṣṇa of the Northern Yādava Dynasty (A.D. 1247): edited by Pandit E. Krishnamacharya, Sanskrit Pāṭhaśālā	(
	Vadtal, 1938	. 11–0
	II. BOOKS IN THE PRESS.	
1.	Nāṭyaśāstra: edited by M. Ramakrishna Kavi, 4 vols. vol. III.	
2.	Mānasollāsa or Abhilasitārthacīntāmaņi, edited by G. K Shrigondekar, M.A., 3 vols., vol. II.	
3.	Alamkāramahodadhi: a famous work on Sanskri Poetics composed by Narendraprabha Sūri at the request of Minister Vastupāla in 1226 A.D.: edited by Lalchandra B. Gandhi of the Oriental Institute, Baroda	e Γ
4.	Dvādaśāranayacakra: an ancient polemical treatisgiving a résumé of the different philosophical system with a refutation of the same from the Jain stand	S

- point by Mallavādi Suri with a commentary by Simhasuri Gani: edited by Muni Caturvijayaji.
- Kṛtyakalpataru: of Lakṣmīdhara, minister of King Govindachandra of Kanauj: edited by Principal K. V. Rangaswami Aiyangar, Hindu University, Benares.
- Bṛhaspati Smṛti, being a reconstructed text of the now lost work of Bṛhaspati: edited by Pṛincipal K. V. Rangaswami Aiyangar, Hindu University, Benares.
- 7. A Descriptive Catalogue of MSS. in the Oriental Institute, Baroda: compiled by K. S. Ramaswami Sastri, Srauta Pandit, Oriental Institute Baroda. 12 vols., vol. II (Śrauta, Dharma, and Grhya Sūtras).
- 8. Mādhavānala-Kāmakandalā: a romance in old Western Rajasthani by Gaṇapati, a Kāyastha from Amod: edited by M. R. Majumdar, M.A., LL,B.
- 9. **Tattvopaplava:** a masterly criticism of the opinions of the prevailing Philosophical Schools by Jayarāśi: edited by Pandit Sukhalalji of the Benares Hindu University.
- Anekāntajayapatākā: of Haribhadra Suri (c. 1120 A.D.)
 with his own commentary and Tippanaka by Muni chandra the Guru of Vādideva Sūri: edited by H. R.
 Kapadia, M.A.
- 11. Parama-Saṁhitā: an authoritative work on the Pāṇcharātra system: edited by Dewan Bahadur S. Krishnaswami Aiyangar, of Madras.

III. BOOKS UNDER PREPARATION.

- Prajñāpāramitās: commentaries on the Prajñāpāramitā, a Buddhist philosophical work: edited by Prof. Giuseppe Tucci, 2 vols., vol. II.
- Śaktisańgama Tantra: comprising four books on Kāli, Tārā, Sundarī, and Chhinnamastā: edited by B. Bhattacharyya, Ph.D., 4 vols., vols. II-IV.
- 3. Nāṭyadarpaṇa: introduction in Sanskrit giving an account of the antiquity and usefulness of the Indian drama, the different theories on Rasa, and an examination of the problems raised by the text, by L. B. Gandhi, 2 vols., vol. II.
- 4. Gurjararāsāvalī: a collection of several old Gujarati Rāsas: edited by Messrs. B. K. Thakore, M. D. Desai, and M. C. Modi.
- Tarkabhāṣā: a work on Buddhist Logic, by Mokṣākara Gupta of the Jagaddala monastery: edited with a Sanskrit commentary by Pandit Embar Krishnamacharya of Vadtal.
- 6. A Descriptive Catalogue of MSS. in the Oriental Institute, Baroda: compiled by the Library staff, 12 vols., vol. III (Smrti MSS.).

- 7. An Alphabetical List of MSS. in the Oriental Institute, Baroda: compiled from the existing card catalogue by the Library Staff.
- 8. Nītikalpataru: the famous Nīti work of Kṣemendra: edited by Sardar K. M. Panikkar, M.A., of Patiala.
- Chhakkammuvaeso: an Apabhramsa work of the Jains containing didactic religious teachings: edited by L. B. Gandhi, Jain Pandit.
- Samrät Siddhänta: the well-known work on Astronomy of Jagannatha Pandit: critically edited with numerous diagrams by Pandit Kedar Nath, Rajjyotisi, Jaipur.
- 11. Vimalaprabhā: the famous commentary on the Kālaeakra Tantra and the most important work of the Kālacakra School of the Buddhists: edited with comparisons of the Tibetan and Chinese versions by Giuseppe Tucci of the Italian Academy.
- 12. Nispannayogāmbara Tantra: describing a large number of mandalas or magic circles and numerous deities: edited by B. Bhattacharyya.
- 13. Basatin-i-Salatin: a contemporary account of the Sultans of Bijapur: translated into English by M. A. Kazi of the Baroda College and B. Bhattacharyya.
- 14. Madana Mahārṇava: a Smṛti work principally dealing with the doctrine of Karmavipāka composed during the reign of Māndhātā son of Madanapāla: edited by Embar Krishnamacharya.
- Trişaşţiśalākāpuruṣacaritra: of Hemacandra: translated into English by Dr. Helen Johnson, 4 vols., vols. III-IV.
- 16. Vivāda Cintāmaņi: of Vāchaspati Miśra: an authoritative Smrti work on the Hindu Law of Inheritance: translated into English by Mahamahopadhyaya Dr. Ganganatha Jha.
- 17. **Bṛhaspatitattva**: a Śaiva treatise belonging to an early stratum of the Āgamic literature written in old Javanese with Sanskrit ślokas interspread in the text: edited by Dr. A. Zeiseniss of Leiden.
- Anu Bhāṣya: a standard work of the Śuddhādvaita Śchool: translated into English by Prof. G. H. Bhatt, M.A. of the Baroda College.
- 19. Aparājitapṛcchā: a voluminous work on architecture and fine-arts: edited by Mr. P. A. Mankad, L.C.E.
- 20. Hetubindu: the famous work of Dharmakirti on Buddhist logic: edited from a single MS. discovered at Pattan, by Pandit Sukhalalji of the Benares Hindu University.

Rs. A.

21. A Descriptive Catalogue of MSS. in the Jain Bhandars at Pattan: edited from the notes of the late Mr. C. D. Dalal, M.A., by L. B. Gandhi, 2 vols., vol. II.

For further particulars please communicate with—

THE DIRECTOR,
Oriental Institute, Baroda.

THE GAEKWAD'S STUDIES IN RELIGION AND PHILOSOPHY.

		Rs. A.
1.	The Comparative Study of Religions: [Contents: I, the sources and nature of religious truth. II, supernatural beings, good and bad. III, the soul, its nature, origin, and destiny. IV, sin and suffering, salvation and redemption. V, religious practices. VI, the emotional attitude and religious ideals]: by Alban G. Widgery, M.A., 1922	15-0
2.	Goods and Bads: being the substance of a series of talks and discussions with H.H. the Maharaja Gaekwad of Baroda. [Contents: introduction. I, physical values. II, intellectual values. III, æsthetic values. IV, moral value. V, religious value. VI, the good life, its unity and attainment]: by Alban G. Widgery, M.A., 1920. (Library edition Rs. 5)	3-0
3.	Immortality and other Essays: [Contents: I, philosophy and life. II, immortality. III, morality and religion. IV, Jesus and modern culture. V, the psychology of Christian motive. VI, free Catholicism and non-Christian Religions. VII, Nietzsche and Tolstoi on Morality and Religion. VIII, Sir Oliver Lodge on science and religion. IX, the value of confessions of faith. X, the idea of resurrection. XI, religion and beauty. XII, religion and history. XIII, principles of reform in religion]: by Alban G. Widgery, M.A., 1919. (Cloth Rs. 3)	2-0
4.	Confutation of Atheism: a translation of the Hadis-i-Halila or the tradition of the Myrobalan Fruit: translated by Vali Mohammad Chhanganbhai Momin, 1918	0-14
	Conduct of Royal Servants: being a collection of verses from the Vîramitrodaya with their translations in English, Gujarati, and Marathi: by B. Bhattacharyya, M.A., Ph.D.	0-6

SELLING AGENTS OF THE GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

England

- Messrs. Luzac & Co., 46, Great Russell Street, London, W.C. 1.
- Messrs. Arthur Probsthain, 41, Great Russell Street, London, W.C. 1.
- Messrs. Deighton Bell & Co., 13 & 30, Trinity Street, Cambridge.

Germany

Messrs. Otto Harrassowitz, Buchhandlung und Antiquariat, Querstrasse 14, Leipzig, C. 1.

Austria

Messrs. Gerold & Co., Stefansplatz 8, Vienne.

Calcutta

Messrs. The Book Co., Ltd., 4/3, College Square.

Messrs. Thacker Spink & Co., 3, Esplanade East.

Benares City

Messrs. Braj Bhusan Das & Co., 40/5, Thathari Bazar.

Lahore

- Messrs. Mehrchand Lachmandass, Sanskrit Book Depôt, Said Mitha Street.
- Messrs. Motilal Banarsidass, Punjab Sanskrit Book Depôt, Said Mitha Street.

Bombay

- Messrs. Taraporevala & Sons, Kitab Mahal, Hornby Road.
- Messrs. Gopal Narayan & Co., Kalbadevi Road.
- Messrs. N. M. Tripathi & Co., Kalbadevi Road.

Poona

Oriental Book Supply Agency, 15, Shukrawar Peth.